
FÖRVALTNINGS RÄTTSKIPNING

**BETÄNKANDE AV
FÖRVALTNINGSDOMSTOLSKOMMITTÉN**

Stockholm 1966

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966

Kronologisk förteckning

1. Svensk ekonomi 1966—1970. Esselte. 294 s. F1.
2. Export och import 1966—1970. Bilaga 1. Esselte. 92 s. F1.
3. Yrkesutbildningen. Håkan Ohlssons boktryckeri, Lund. 586 s. E.
4. Ny myntserie. Beckman. 87 s. F1.
5. Internationellt fredsfnrkningsinstitut i Sverige. Norstedt & Söner. 61 s. U.
6. Förenklad statsbidragsgivning till hälso- och sjukvården. Håkan Ohlssons boktryckeri, Lund. 157 s. S.
7. Utsökningsrätt IV. Esselte. 147 s. Ju.
8. Tillgången på arbetskraft 1960—1980. Bilaga 2. Esselte. 67 s. F1.
9. Omsorger om psykiskt utvecklingshämmade. Esselte. 187 s. S.
10. Handelsn arbetskrafts- och investeringsbehov fram till 1970. Esselte. 82 s. F1.
11. Tygförvaltningens centrala organisation. Svenska Reproduktions AB. 164 s. Fö.
12. Renbetesmarkerna. Svenska Reproduktions AB. 273 s. + 1 kartbilaga. Jo.
13. Utvecklingstendenser inom undervisning, hälso- och sjukvård samt socialvård 1966—1970. Bilaga 6. Esselte. 51 s. F1.
14. Ny hyreslagstiftning. Norstedt & Söner. 473 s. Ju.
15. Undersökning angående hyressplittringen. AB Kopia. 205 s. Ju.
16. Ny folkbokföringsförordning m. m. Esselte. 241 s. F1.
17. Arbetspromemorior i författningsfrågan. Esselte. 94 s. Ju.
18. Strategi i väst och öst. Esselte. 173 s. Fö.
19. Statliga betänkanden 1961—1965. Kihlström. 170 s. F1.
20. Decentralisering av naturalisationsärenden m. m. Norstedt & Söner. 50 s. Ju.
21. Oljebranschen. Esselte. 71 s. F1.
22. Lagstiftning mot radiostörningar. Esselte. 91 s. H.
23. Markfrågan I. Norstedt & Söner. 330 s. Ju.
24. Markfrågan II. Bilagor. Norstedt & Söner. 231 s. Ju.
25. Sällskapsresor. Hæggström. 229 s. H.
26. Bostadsarrande m. m. Esselte. 247 s. Jo.
27. Skeppsholmens framtida användning. Kihlström. 114 s. + 1 utviksblad. Fö.
28. Läkemedelsförmänen. Beckman. 228 s. S.
29. Atomansvarighet III. Norstedt & Söner. 391 s. Ju.
30. Den framtida jordbrukspolitiken. Håkan Ohlssons boktryckeri, Lund. 361 s. Jo.
31. Den framtida jordbrukspolitiken. B. Esselte. 411 s. Jo.
32. Kommunerna och ungdomen. Esselte. 214 s. S.
33. Frluftslivet i Sverige. Del III. Anläggningar för det rörliga friluftslivet m. m. Svenska Reproduktions AB. 249 s. K.
34. Luftfartsverkets ekonomi och organisation. Esselte. 134 s. K.
35. Militärsjukvården. Esselte. 196 s. Fö.
36. Vägfraktavtalet I. Norstedt & Söner. 197 s. Ju.
37. De statliga undervisningssjukhusens organisation. Esselte. 132 s. S.
38. Utsökningsrätt V. Esselte. 81 s. Ju.
39. Lagstiftning om elektriska anläggningar. Esselte. 153 s. H.
40. Arbetspsykologisk verksamhet. Hæggström. 116 s. E.
41. Fordonskombinationer. Esselte. 246 s. K. Utkommer senare.
42. Konsumtionskrediter i Sverige. Esselte. 274 s. F1.
43. Vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever Kihlström. 85 s. S.
44. Bostadspolitiskt kreditstöd. Esselte. 474 s. I.
45. Aktiv åldringsvård och handikappvård. Esselte. 42 s. S.
46. Jaktstadgan m. m. Svenska Reproduktions AB. 248 s. Jo.
47. Ungdomens förenings- och fritidsliv. Esselte. 302 s. E.
48. Prissamverkan och konkurrens. Esselte. 278 s. H.
49. Lantbruksnämndernas nya organisation m. m. Svenska Reproduktions AB. 405 s. + 1 utviksblad. Jo.
50. Smittskyddslagstiftning. Kihlström. 210 s. S.
51. Framtidsperspektiv för svensk industri 1965—1980. Bilaga 4. Esselte. 184 s. F1.
52. Skoglig forskning. Svenska Reproduktions AB. 132 s. Jo.
53. Värdesäkring av trafiklivräntor. Esselte. 138 s. F1.
54. Yrkesskadedeförsäkring. Esselte. 343 s. S.
55. Skolgång borta och hemma. Kihlström. 390 s. E.
56. Svensk säkerhetspolitik. Esselte. 158 s. Fö.
57. Centralt statligt personalutbildningsorgan. Kihlström. 112 s. C.
58. Militärtandvården. Esselte. 115 s. Fö.
59. Remissyttrandet över 1965 års långtidsutrednings huvudrapport. Esselte. 253 s. F1.
60. Offentlighet och sekretess. Berlingska Boktryckeriet, Lund. Ju. Utkommer senare.
61. Offentlighet och sekretess. Bilagor. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 287 s. Ju. Utkommer senare.
62. Rikets vapen och flagga. Norstedt & Söner. IV + 106 s. Ju.
63. Fastighetsregistrering. Esselte. 317 s. + 6 s. ill. Ju.
64. Statens och kyrkans marköverlätelser. Esselte. 93 s. I.
65. Luftförorening, buller och andra immissioner. Esselte. 249 s. Ju.
66. Ungdomsledare. Esselte. 333 s. E.
67. Forskarutbildning och forskarkarriär. Hæggström. 408 s. E.
68. Forskarutbildning och forskarkarriär. Bilagor. Almqvist & Wiksell, Uppsala. 289 s. E.
69. Trafikutveckling och trafikinvesteringar. Bilaga 5. Esselte. 217 s. F1.
70. Förvaltningsrättskipning. Esselte. 824 s. Ju.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966:70

Justitiedepartementet

FÖRVALTNINGSRÄTTSKIPNING

BETÄNKANDE AV

FÖRVALTNINGSDOMSTOLSKOMMITTÉN

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

Innehåll

Skrivelse till departementschefen	17
---	----

Författningsförslag

1) Förslag till lag om regeringsrätten	19
2) Förslag till lag om rikets kammarrätter	26
3) Förslag till ändrad lydelse av 18 § regeringsformen	33
4) Förslag till ändrad lydelse av 25 § regeringsformen	34
5) Förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § 7 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel	35
6) Förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen	37
7) Förslag till lag om ändring i kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753)	38
8) Förslag till lag om ändring i kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50)	40
9) Förslag till lag om ändring i landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319)	42
10) Förslag till lag om ändring i lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse	44
11) Förslag till lag om ändring i lagen den 30 juni 1943 (nr 436) om vägnämnder och länsvägnämnder	46
12) Förslag till lag om ändrad lydelse av 47 § lagen den 18 april 1952 (nr 166) om häradsallmänningar	48
13) Förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § lagen den 18 april 1952 (nr 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna	49
14) Förslag till lag om ändrad lydelse av 20 § lagen den 31 maj 1957 (nr 281) om kommunalförbund	50
15) Förslag till lag om ändrad lydelse av 21 § lagen den 3 december 1965 (nr 596) om kommunala sammanläggningsdelegerade	51
16) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 10 juli 1947 (nr 394) med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation	52
17) Förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 29 maj 1964 (nr 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m.	53
18) Förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 11 december 1964 (nr 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet	54
19) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 13 augusti 1964 (nr 560) om tillämpningsföreskrifter till lagen den 29 maj 1964 (nr 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m.	55
20) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 1 § kungörelsen den 2 september 1966 (nr 504) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 27 maj 1966 (nr 241) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för uppborðsväsendet m. m. i vissa städer	56

21) Förslag till lag om ändring i lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp	57
22) Förslag till lag om ändrad lydelse av 83—87 §§ barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97)	59
23) Förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 10 § föräldrabalken	62
24) Förslag till lag om ändrad lydelse av 12 och 16 §§ lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag	63
25) Förslag till förordning om ändrad lydelse av 34 § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99)	64
26) Förslag till lag om ändrad lydelse av 22 § lagen den 21 maj 1964 (nr 143) om bidragsförskott	65
27) Förslag till lag om ändrad lydelse av 150 § byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385)	66
28) Förslag till lag om ändrad lydelse av 54 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)	67
29) Förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter	68
30) Förslag till lag om ändrad lydelse av 83 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74)	69
31) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 5 § kungörelsen den 26 mars 1965 (nr 59) om ersättning till polisman för skada på egendom	70
32) Förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443)	71
33) Förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 § tuberkulosförordningen den 31 mars 1939 (nr 113)	73
34) Förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623)	74
35) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 8 november 1957 (nr 610) med vissa föreskrifter om handläggning i kammarrätten av mål angående fastighetstaxering	81
36) Förslag till förordning om ändrad lydelse av 6—8 §§ förordningen den 1 juni 1951 (nr 442) om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor	82
37) Förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § lagen den 16 juni 1961 (nr 332) om handräckning vid taxeringsrevision	83
38) Förslag till förordning om ändrad lydelse av 86 § uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272)	84
39) Förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 17 december 1965 (nr 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter	86
40) Förslag till förordning om ändrad lydelse av 11 och 15 §§ förordningen den 21 maj 1965 (nr 153) om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar	87
41) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 15 § förordningen den 14 december 1917 (nr 915) angående indrivning och redovisning av böter	88
42) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 20 § avskrivningskungörelsen den 17 december 1965 (nr 921)	89
43) Förslag till lag om ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad	90
44) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 40 § förordningen den 13 juni 1908 (nr 74) angående jordregister	93
45) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 44 § förordningen den 12 maj 1917 (nr 281) med närmare föreskrifter om fastighetsregister för stad	95

46) Förslag till lag om ändrad lydelse av 66 § lagen den 30 juni 1943 (nr 431) om allmänna vägar	96
47) Förslag till lag om ändring i lagen den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar	97
48) Förslag till lag om ändring i vattenlagen	100
49) Förslag till lag om ändring i lagen den 19 juni 1919 (nr 426) om flottning i allmän flottled	101
50) Förslag till lag om ändring i lagen den 20 december 1929 (nr 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929	102
51) Förslag till lag om ändrad lydelse av 22 § lagen den 3 juni 1955 (nr 314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar	103
52) Förslag till lag om ändring i lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägofred	104
53) Förslag till lag om ändrad lydelse av 31 § lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden	105
54) Förslag till lag om ändrad lydelse av 41 § lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske	107
55) Förslag till lag om ändring i lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt	109
56) Förslag till lag om ändrad lydelse av 64 § lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige	111
57) Förslag till lag om ändring i lagen den 20 juni 1919 (nr 445) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning	112
58) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 15 december 1922 (nr 602) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning	113
59) Förslag till lag om ändring i lagen den 7 januari 1926 (nr 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena	114
60) Förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § lagen den 5 maj 1960 (nr 144) om renmärken	115
61) Förslag till lag om ändrad lydelse av 45 § lagen den 4 juni 1926 (nr 189) om upplåtelse under åborätt av viss jord	116
62) Förslag till lag om ändrad lydelse av 15 och 58 §§ ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400)	118
63) Förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § 3 mom. prästlönekostnadslagen den 29 juni 1951 (nr 570)	120
64) Förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond	121
65) Förslag till lag om ändrad lydelse av 17 § lagen den 18 oktober 1963 (nr 537) om gravrätt m. m.	122
66) Förslag till lag om ändring i lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag	123
67) Förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290)	125
68) Förslag till lag om ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom	126
69) Förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 12 april 1946 (nr 147) med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord	128

70) Förslag till lag om ändring i lagen den 27 juni 1957 (nr 390) om fiskearronden	129
71) Förslag till lag om ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område	130
72) Förslag till lag om ändrad lydelse av 19 och 20 §§ lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen	132
73) Förslag till lag om ändrad lydelse av 14 § lagen den 9 december 1960 (nr 690) om byggnadsminnen	133
74) Förslag till lag om ändrad lydelse av 40 § naturvårdslagen den 11 december 1964 (nr 822)	134
75) Förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk	135
76) Förslag till lag om ändrad lydelse av 80 § gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314)	136
77) Förslag till lag om ändrad lydelse av 19 och 48 §§ lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.	137
78) Förslag till lag om ändring i uranlagen den 2 december 1960 (nr 679)	139
79) Förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § lagen den 3 juni 1966 (nr 314) om kontinentalsockeln	140
80) Förslag till kungörelse om ändring i förordningen den 18 oktober 1901 (nr 78) angående registrering av svenska fartyg	141
81) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 30 juni 1954 (nr 550) angående skeppsmätning	142
82) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 30 juni 1954 (nr 554) angående befrielse för vissa turistfartyg från mätningsskyldighet, m. m.	143
83) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 30 juni 1954 (nr 555) angående mätbrev för fart genom Suezkanalen	144
84) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 30 juni 1954 (nr 556) angående mätbrev för fart genom Panamakanalen	145
85) Förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 3 § lagen den 19 november 1965 (nr 719) om säkerheten på fartyg	146
86) Förslag till förordning om ändrad lydelse av 76 § vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648)	147
87) Förslag till kungörelse om ändring i exportvagnskungörelsen den 13 mars 1964 (nr 39)	149
88) Förslag till förordning om ändrad lydelse av 44 och 45 §§ förordningen den 25 oktober 1940 (nr 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.	150
89) Förslag till lag om ändrad lydelse av 14 kap. 2 § luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297)	152
90) Förslag till förordning om ändrad lydelse av 40 § vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340)	153
91) Förslag till lag om ändring i lagen den 10 juli 1899 (nr 59 s. 1) om skydd för vissa mönster och modeller	154
92) Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den . . . . 1966 (nr. . .) om patent- och registreringsverkets besvärsavdelning	155
93) Förslag till lag om ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag	156
94) Förslag till lag om ändring i lagen den 1 juni 1951 (nr 308) om ekonomiska föreningar	158

95) Förslag till lag om ändring i lagen den 30 april 1948 (nr 218) om sambruksföreningar	160
96) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 5 § kungörelsen den 30 april 1948 (nr 219) om registrering av sambruksföreningar	161
97) Förslag till lag om ändring i lagen den 25 april 1930 (nr 115) om bostadsrättsföreningar	162
98) Förslag till lag om ändrad lydelse av 79 § lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar	163
99) Förslag till lag om ändrad lydelse av 20 § lagen den 24 maj 1929 (nr 116) om tillsyn över stiftelser	164
100) Förslag till lag om ändring i lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser	165
101) Förslag till lag om ändring i lagen den 8 december 1961 (nr 583) med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse	166
102) Förslag till lag om ändring i lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse	167
103) Förslag till lag om ändring i lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker	168
104) Förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbrukskasserörelsen	169
105) Förslag till lag om ändrad lydelse av 40 § lagen den 16 maj 1919 (nr 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet	170
106) Förslag till lag om ändring i lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse	171
107) Förslag till lag om ändrad lydelse av 33 § lagen den 9 juni 1950 (nr 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket	172
108) Förslag till lag om ändring i lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon	173
109) Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1961 (nr 262) om försäkringsdomstol	174
110) Förslag till lag om ändring i lagen den 30 april 1959 (nr 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring	175
111) Förslag till lag om ändring i lagen den 10 april 1959 (nr 73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m.	176
112) Förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 juli 1887 (nr 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura	177
113) Förslag till lag om ändrad lydelse av 10 och 14 §§ lagen den 3 juni 1955 (nr 383) om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket	178
114) Förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1864 (nr 41 s. 1) angående utvidgad näringsfrihet	179
115) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 28 juni 1963 (nr 439) om tillämpningen av läkemedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 701)	181
116) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 28 juni 1963 (nr 441) om tillämpningen av giftförordningen den 14 december 1962 (nr 702)	182
117) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 28 juni 1963 (nr 442) om tillämpningen av bekämpningsmedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 703)	183
118) Förslag till kungörelse om ändring i narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704)	184
119) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 13 december 1963 (nr 654) om försäljning från apotek av alkoholhaltiga läkemedel och teknisk sprit, m. m.	185

120) Förslag till lag om ändrad lydelse av 38 § lagen den 22 juni 1920 (nr 474) med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m.	186
121) Förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 30 juni 1960 (nr 408) om behörighet att utöva läkaryrket	187
122) Förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 31 maj 1963 (nr 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket	188
123) Förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 19 mars 1965 (nr 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.	189
124) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 25 november 1960 (nr 653) med tillämpningsföreskrifter till lagen om behörighet att utöva läkaryrket	190
125) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 6 december 1963 (nr 663) med tillämpningsföreskrifter till lagen om behörighet att utöva tandläkaryrket	191
126) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 19 mars 1965 (nr 62) med tillämpningsföreskrifter till lagen om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.	192
127) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 21 maj 1964 (nr 428) om medicinalpersonal under medicinalstyrelsens inseende	193
128) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 26 februari 1960 (nr 37) med föreskrifter för förvärv av behörighet för vissa vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgan	194
129) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 35 § instruktionen den 3 december 1965 (nr 842) för televerket	195
130) Förslag till kungörelse om ändring i sjöbefälskungörelsen den 3 juni 1960 (nr 487)	196
131) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 2 juni 1939 (nr 219) angående behörighet att vid elektriska starkströmsanläggningar utföra installationsarbete	197
132) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 48 § stadgan den 8 juni 1917 (nr 474) angående hotell- och pensionatörrelse	198
133) Förslag till lag om ändrad lydelse av 45 § allmänna ransoneringslagen den 26 maj 1954 (nr 280)	199
134) Förslag till kungörelse om ändring i stadgan den 22 april 1960 (nr 114) angående enskilda sjukhem m. m.	200
135) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 15 § skeppsklarerarförordningen den 4 maj 1934 (nr 119)	201
136) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 27 § allmänna ordningsstadgan den 14 december 1956 (nr 617)	202
137) Förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 14 december 1956 (nr 618) om allmänna sammankomster	203
138) Förslag till lag om ändrad lydelse av 17 § lagen den 12 juni 1942 (nr 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar	204
139) Förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 6 mom. lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.	205
140) Förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 22 juni 1950 (nr 382) om svenskt medborgarskap	206
141) Förslag till förordning om ändring i folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469)	207

142) Förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 (nr 680)	211
143) Förslag till lag om ändrad lydelse av lagen den 12 november 1915 (nr 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående	212
144) Förslag till lag om ändrad lydelse av 29 § namnlagen den 11 oktober 1963 (nr 521)	213
145) Förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 13 § giftermålsbalken	214
146) Förslag till kungörelse om ändring i passkungörelsen den 31 maj 1940 (nr 471)	215
147) Förslag till kungörelse om ändring i utrikesförvaltningens passkungörelse den 14 juni 1940 (nr 548)	216
148) Förslag till lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.	217
149) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 86 § hälsovårdsstadgan den 19 december 1958 (nr 663)	218
150) Förslag till lag om ändring i lagen den 30 november 1956 (nr 582) om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden	220
151) Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 30 november 1956 (nr 585) om ersättning åt tillsyningsman, varom förmåles i 6 § lagen den 30 november 1956 (nr 582) om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden	221
152) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 3 § kungörelsen den 6 december 1963 (nr 608) om utplantering av vilt m. m.	222
153) Förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § brandlagen den 30 mars 1962 (nr 90)	223
154) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 29 § brandstadgan den 30 mars 1962 (nr 91)	224
155) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 31 § förordningen den 3 juni 1932 (nr 178) med vissa bestämmelser angående film	225
156) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 43 § förordningen den 3 juni 1932 (nr 179) med vissa bestämmelser angående biografier och filmförevisning	226
157) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 71 § 2 mom. byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612)	227
158) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 15 § kungörelsen den 3 november 1939 (nr 783) angående anordnande och begagnade samt tillsyn av vissa hissar	228
159) Förslag till lag om ändrad lydelse av 73 § arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1)	229
160) Förslag till lag om ändrad lydelse av 23 § skogsförädlingslagen den 31 maj 1963 (nr 246)	230
161) Förslag till lag om ändrad lydelse av 29 § strålskyddslagen den 14 mars 1958 (nr 110)	231
162) Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 61 § förordningen den 1 december 1961 (nr 568) om brandfarliga varor	232
163) Förslag till lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 30 juni 1960 (nr 409) om förbud i viss fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område	233
164) Förslag till förordning om ändrad lydelse av 22 § förordningen den 31 maj 1957 (nr 343) om oljelagring m. m.	234

165) Förslag till förordning om ändrad lydelse av 11 § förordningen den 31 maj 1957 (nr 344) om oljeavgift m. m.	235
166) Förslag till lag om ändrad lydelse av 23 § 2 mom. lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna.	236
167) Förslag till lag om ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård	237
168) Förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 23 maj 1941 (nr 282) om sterilisering	240
169) Förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 24 mars 1944 (nr 133) om kastrering	241
170) Förslag till förordning om ändrad lydelse av 52 § månstringsförordningen den 14 april 1961 (nr 87)	242
171) Förslag till lag om ändrad lydelse av 26 § lagen den 22 maj 1963 (nr 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.	243
172) Förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål	244

Motiv

1 Kapitlet: Utredningsdirektiven	245
2 Kapitlet: Nuvarande förhållanden	251
Det administrativa besvärsinstitutet	251
Förvaltningsdomstolarna	256
Regeringsrätten	256
Kammarrätten	263
Försäkringsdomstolen och försäkringsrådet	267
Viktigare reformförslag på förvaltningsrättskipningens område	270
Betänkanden m. m.	270
Motioner m. m.	272
3 Kapitlet: Närmare om regeringsrättens, kammarrättens och försäkringsdomstolens uppgifter och arbetsläge m. m.	277
Regeringsrätten	277
Kammarrätten	283
Försäkringsdomstolen	285
4 Kapitlet: Allmänt om en reformerad fullföljdsordning inom förvaltningsrättskipningen	287
5 Kapitlet: Om särskilda villkor för prövning av talan i regeringsrätten	301
Tidigare förslag och diskussion.	301
Allmänt om tillståndsprövning enligt kommitténs förslag	307
Prejudikat- och intressedispens	315
Dispens med hänsyn till målets svarbedömlighet m. m.	316
6 Kapitlet: Närmare om regeringsrättens uppgifter, organisation och arbetsförhållanden under den nya ordningen	323
Inledning	323
Arbetsorganisation	325
Balansens avarbetning	328
Muntlighet	330
Behörighetskrav m. m.	331

Ordförandeskap m. m.	334
Föredragningsorganisation	335
Smärre reformer	340
7 Kapitlet: Närmare om kammarrätternas uppgifter, organisation och arbetsförhållanden under den nya ordningen	342
Inledning	342
Arbetsvolymen i regeringsrätten av de målgrupper, som skall gå över till kammarrätten	343
Nuvarande ordning för arbetet i kammarrätten	345
De nya målgruppernas arbetsvolym vid handläggning i kammarrätten	348
Berednings-, föredragnings- och sessionstider i kammarrätten	350
Den nya ledamotsorganisationen	355
Medverkan av icke-jurister	358
Speciellt om assessorerna	360
Fiskalsorganisationen	364
Praktiska frågor vid den nya kammarrättsorganisationens förverkligande	365
Målen fördelning, specialdivisioner m. m.	368
Den regionala uppdelningen	370
8 Kapitlet: Allmänt om gränsdragningen mellan Kungl. Maj:ts i statsrådet och förvaltningsdomstols kompetens m. m.	376
9 Kapitlet: Speciell motivering till förslaget till lag om regeringsrätten	393
10 Kapitlet: Speciell motivering till förslaget till lag om rikets kammarrätter	411
11 Kapitlet: Speciell motivering till föreslagna grundlagsändringar	427
12 Kapitlet: Detaljförslag rörande kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:ts i statsrådet och administrativ domstol m. m.	428
1) Mål om medborgerliga val m. m.	429
2) Mål om vissa kommunala beslut	432
3) Mål om beslut av hushållningssällskap eller dess förvaltningsutskott	438
4) Mål om beslut av skogsvårdsstyrelse	440
5) Mål om tillämpning av vissa lagar rörande förstatligandet av polisverksamheten, rådhusrätterna och uppbördsväsendet i vissa städer m. m. samt mål om allmänna byggnader	440
6) Mål om socialhjälp	443
7) Mål om samhällets barnavård och ungdomsskydd	444
8) Mål om allmänna barnbidrag	447
9) Mål om familjebidrag	449
10) Mål om bidragsförskott	450
11) Försäkringsdomstolsmålen	451
12) Mål angående förordnande om sammanträde med menighet eller dess representation	452
13) Mål om bildande, ändring eller upplösning av kommunalförbund m. m.	453
14) Mål om fördelning mellan menigheter av kostnader för gemensamt ändamål.	456
15) Mål om avlöningsförmåner o. d.	457
16) Mål om vissa ersättningar till polismän m. fl.	461
17) Mål om skördeskadeersättning och skördeskadebidrag	462
18) Mål om annan ersättning	464
19) Mål om statsbidrag	471

20) Mål om lån av statsmedel	476
21) Mål om tullbehandling samt om annat beslut av tullmyndighet rörande in- eller utförelse av varor	478
22) Mål om införelse till riket av varor med oriktig ursprungsbezeichnung	480
23) Mål om skatter och andra allmänna avgifter	481
24) Anmärknings- samt avkortnings- och avskrivningsmål m. m.	490
25) Mål om fördelning av brännvinsförsäljningsmedel	493
26) Skattläggningsmål	493
27) Mål om grundskatter eller därmed jämförliga utskyldor	494
28) Mål om markegångssättning	495
29) Jordeboksmål	496
30) Fastighetsregistreringsmål	497
31) Övriga mål om förmåner, rättigheter och skyldigheter vilka åtföljer fastighet	498
32) Mål om indelnings- och roteringsverket	499
33) Mål om lotsningsbesväret	500
34) Mål om allmänna vägar	501
35) Mål om bredden av hjulringar å arbetsåkdon på landet	507
36) Mål om enskilda vägar	507
37) Mål om skjutsväsendet	511
38) Mål rörande tillämpning av vatten- och flottningsslagsstiftningen	511
39) Mål om tillämpning av expropriationslagen	517
40) Mål om allmänna vatten- och avloppsanläggningar	519
41) Mål om strömmrensningar m. m.	521
42) Mål om ägofred	521
43) Mål om fiskevårdsområde m. m.	522
44) Mål om fiskådra	524
45) Mål om jaktvårdsområde och om åtgärder mot viltskador m. m.	525
46) Mål om begagnande av samfärd tångtäkt	528
47) Mål om lapparnas rätt till renbete m. m.	529
48) Mål om åborätt m. m.	535
49) Mål om kyrklig egendom m. m.	536
50) Mål om gravrätt m. m.	543
51) Mål om optionsrätt m. m.	544
52) Mål om friköp av jord	546
53) Mål om utfärdande av skattebrev å nybygge	548
54) Mål om häradsallmänningar och allmänningsskogar	549
55) Mål om avsöndrade lägenheter	550
56) Mål om tomtmätning m. m.	551
57) Mål om avstyckning och annan jorddelning	552
58) Mål rörande tillämpning av lagarna om inskränkning i rätten att förvärva fast egendom m. m.	555
59) Mål rörande tillämpning av de sociala arrendebestämmelserna och lagen om fiskearrenden	559
60) Mål om tillämpning av ensittarlagen	561
61) Mål om tillämpning av lagarna om fornminnen och byggnadsminnen	563
62) Mål om tillämpning av naturvårdslagen m. m.	565
63) Mål om tillämpning av uppsiktslagen	569
64) Mål om tillämpning av skogsvårdslagen	571
65) Mål om vanskötsel av fiske	574
66) Avvittringsmål.	575

67) Mål om förordnanden till lantmäteriförrättningar m. m.	576
68) Mål om tillämpning av lagen om avveckling av fideikommiss	577
69) Gruvmål m. m.	578
70) Mål om fartyg m. m.	581
71) Mål angående biltrafik m. m.	584
72) Mål om tillämpning av förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.	589
73) Vissa mål om kommunal trafikövervakning	591
74) Mål om luftfart	591
75) Mål om lotteritillstånd	593
76) Mål om rätt att inneha skjutvapen m. m.	594
77) Mål om innehav eller förvärv av explosiva varor	595
78) Mål om patent, varumärken, mönster och modeller	597
79) Mål om tillämpning av lagstiftningen om aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser	599
80) Mål om bankväsende, fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet	602
81) Mål om försäkringsväsendet	605
82) Mål om anteckning i handelsregister och filialregistret	609
83) Mål rörande anmälan om idkande av näringsyrke	609
84) Mål om tillämpning av läkemedelsförordningen, giftförordningen m. m.	610
85) Mål om registrering av elektrisk starkströmsledning eller understation	613
86) Registreringsmål som ej behandlas i annat sammanhang.	613
87) Mål om begörighet att utöva visst yrke eller viss verksamhet	616
88) Mål om tillämpning av stadgan angående hotell- och pensionatrörelse.	623
89) Mål om tillfällighetsförsäljning och gårdfarihandel	624
90) Tillstånd till viss livsmedelshandel m. m.	625
91) Mål om pantlånerörelse samt handel med skrot, lump och begagnat gods	626
92) Mål om tillstånd till handel med explosiva varor m. m.	627
93) Mål om tillstånd till handel med skjutvapen m. m.	628
94) Mål om tillstånd till handel med preventivmedel och fosterfördrivande medel	629
95) Mål om handel inom frihamn	631
96) Mål om tillstånd till provianteringsfrilager	631
97) Mål rörande rusdryckshanteringen	632
98) Mål om kristidshandel	633
99) Mål om import- och exportregleringar	635
100) Vissa mål om det ekonomiska försvaret	637
101) Mål om tillstånd att driva körskola	637
102) Mål om godkännande av skola m. m.	638
103) Mål om enskilda sjukhem	640
104) Mål om tillstånd att driva privat arbetsförmedling	641
105) Mål om skeppsklarering	641
106) Mål om tillämpning av lagen om igångsättningsstillstånd för byggnadsarbete	642
107) Mål om offentliga tillställningar m. m.	643
108) Mål om allmänna sammankomster	647
109) Mål om elektriska anläggningar i allmänhet	649
110) Radiomål	651
111) Mål om atomenergi och atomanläggningar m. m.	653
112) Mål om tjänstemans rätt att inneha extrauppdrag o. d.	655
113) Mål om betalningsvillkoren vid yrkesmässig försäljning av bilar	655

114) Mål om tillstånd för utlänning att bedriva fiske	656
115) Mål om inskränkning i eller återkallelse av individuella tillstånd i allmänhet m. m.	656
116) Mål om ändring av auktoriserad handelskammarens stadgar m. m.	659
117) Mål om svenskt medborgarskap	660
118) Folkbokföringsmål	660
119) Mål om medlemskap i svenska kyrkan	662
120) Mål om lysning och vigsel m. m.	662
121) Mål om släktnamn och förnamn	663
122) Mål om äktenskapshinder	664
123) Mål om jordfästning, gravsättning och eldbegängelse	666
124) Mål rörande tillämpning av utlänningslagen	667
125) Mål angående pass och näringslegitimationsbevis	667
126) Mål om avspärrning och passertillstånd m. m.	670
127) Mål om vissa slag av tjänsteplikt m. m.	671
128) Hälsovårdsmål	673
129) Mål om tillämpning av lagstiftningen om åtgärder till motverkande av vattenföroreningar	677
130) Mål om djurs vård och behandling samt om förebyggande och bekämpande av djursjukdomar m. m.	679
131) Mål om förebyggande och bekämpande av växtsjukdomar och växtskador förorsakade av växtskadedjur	682
132) Mål rörande brandförsvaret	684
133) Vissa mål rörande civilförsvaret m. m.	688
134) Mål om byggnadsväsendet	691
135) Mål om arbetarskydd, strålskydd och arbetstidsbegränsning	701
136) Mål om tillämpning av förordningen om brandfarliga varor	704
137) Mål om förbud mot viss verksamhet på hälso- och sjukvårdens område	706
138) Mål om oljelagring och oljeavgift	706
139) Mål om ianspråktagande av investeringsfond	709
140) Mål om prisreglering	710
141) Mål om förfogande och rekvisition m. m.	712
142) Mål om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden	714
143) Mål om tillämpning av vissa lagar rörande kommuns skyldigheter vid krig m. m.	715
144) Mål om individuella påbud i allmänhet	716
145) Mål om skolplikt m. m.	723
146) Mål enligt lagen om nykterhetsvård	724
147) Mål om sterilisering eller kastrering	725
148) Mål om förordnande om läkarundersökning av befattningshavare m. fl.	726
149) Mål om disciplinär bestraffning, avstängning från tjänstgöring och skiljande från allmän tjänst m. m.	728
150) Mål om prästs skiljande från prästämbetet eller obehörighet för honom att utöva detsamma	734
151) Mål om påmönstringsförbud eller varning för sjöman	735
152) Mål om bötesansvar och utdömande av vite	735
153) Mål om behandling av häktade och verkställighet av straff m. m.	736
154) Mål om tillämpning av nordiska verkställighetslagen	738
155) Mål om anstånd med avgivande av utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning i brottmål	739
156) Mål om handräckning eller annat tvångsutförande	740

157) Mål om omhändertagande av egendom m. m.	741
158) Mål om ställande av borgen eller annan säkerhet m. m.	742
159) Mål om rätt till sjöfynd, hittegods eller annat i allmänt förvar	744
160) Mål om utlämnande av allmän handling	745
161) Domvillobesvär m. m.	746
13 Kapitlet: Kostnadsberäkningar	750
14 Kapitlet: Sammanfattning	756

Reservationer och särskilda yttranden

Särskilt yttrande av herrar Bohman och Petrén	760
Särskilt yttrande och reservation av herr Bohman	762
Reservation av herr Bohman	766
Reservation av herr Petrén	771
Reservation av herr Reuterswärd med instämmande av herr Andersson	794

Bilagor

A: Förvaltningsrättskipningens omfattning och organisation i vissa främmande länder	798
B: Sammanställning angående verkan av höjd beloppsspärr	814
C: Berednings- och handläggningstider i regeringsrätten 1961.	818
D: Angående utbildningen av kammarrättens kanslisters	819
E: Förteckning över remissyttranden som förvaltningsdomstolskommittén avgett under åren 1962—1966	823

101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120

121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

201
202
203
204
205
206
207
208
209
210

211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300

301
302
303
304
305
306
307
308
309
310

311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400

401
402
403
404
405
406
407
408
409
410

411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500

501
502
503
504
505
506
507
508
509
510

511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600

601
602
603
604
605
606
607
608
609
610

611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700

701
702
703
704
705
706
707
708
709
710

711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800

801
802
803
804
805
806
807
808
809
810

811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900

901
902
903
904
905
906
907
908
909
910

911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet

Genom beslut den 2 mars 1962 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla högst åtta sakkunniga för utredning av frågan om den administrativa rättskipningens omfattning och organisation.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade chefen för justitiedepartementet såsom sakkunniga regeringsrådet Kurt Holmgren, ordförande, numera byråchefen, f. d. ledamoten av riksdagens andra kammare Ingemar Andersson, ledamöterna av riksdagens andra kammare direktören Gösta Bohman och lantbrukaren Robert Dockered, numera rättschefen Lennart Fredlund, ledamoten av riksdagens andra kammare advokaten Bo Martinsson, hovrättsrådet Gustaf Petrén samt numera rättschefen Erik Reuterswärd.

De sakkunniga har antagit benämningen förvaltningsdomstolskommittén.

Till sekreterare åt kommittén förordnades den 1 juni 1962 numera taxeringsintendenten Waldemar Hermanson.

Att såsom expert biträda kommittén förordnades den 14 oktober 1963 byråchefen Lorentz Vogel. Denne har i huvudsak biträtt med utarbetande av 8 och 12 kap. i kommitténs betänkande samt författningsförslagen nr 5—172.

Vid utarbetandet av 7 kapitlet har t. f. kanslichefen Bertil Wennergren biträtt kommittén. Assessorn i kammarrätten Bo Rydin har biträtt med utredning rörande kanslistbefattningarna samt vissa andra frågor.

För att beaktas vid fullgörande av kommitténs uppdrag har Kungl. Maj:t genom beslut den 6 juni 1962 överlämnat dels betänkandet »Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten» (SOU 1959: 4) och dels betänkandet »Rättssäkerheten vid administrativa frihetsberövanden» (SOU 1960: 19) jämte de över betänkandena avgivna remissyttrandena. Vidare har för samma ändamål genom Kungl. Maj:ts beslut den 3 juni 1966 till kommittén överlämnats en skrivelse den 4 februari 1966 från Svenska stadsförbundet till Kungl. Maj:t angående tidsåtgången vid handläggningen av kommunalbesvärsmål.

I skrivelse den 31 januari 1963 till chefen för justitiedepartementet har kommittén hemställt om sådan lagändring att annan myndighet i stället för regeringsrätten i sista instans prövar mål om uppskov med verkställighet av frihetsstraff. Den föreslagna lagändringen har kommit till stånd.

Kommittén har vidare avgett remissyttranden i skilda ämnen, som förtecknats särskilt i bilaga E.

Sedan större delen av utredningsuppdraget nu slutförts får kommittén vördsamt överlämna betänkande om förvaltningsrättskipningen. Vissa återstående frågor avser kommittén att senare behandla.

På olika punkter har reservation avgetts dels av herr Bohman, dels av herr Petré, dels ock av herrar Andersson och Reuterswärd. Därjämte har särskilda yttranden avgetts av herrar Bohman och Petré.

Stockholm den 30 november 1966.

Kurt Holmgren

Ingemar Andersson

Gösta Bohman

Robert Dockered

Lennart Fredlund

Bo Martinsson

Gustaf Petré

Erik Reuterswärd

/ Waldemar Hermanson

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

1) Förslag till Lag om regeringsrätten

Regeringsrättens behörighet m. m.

1 §.

Regeringsrätten upptager och avgör besvär hos Konungen i

- 1) mål som fullföljas från kammarrätt eller från patent- och registreringsverkets besvärsavdelning;
- 2) mål om riksdagsmannaval;
- 3) mål om val till ombud vid kyrkomöte;
- 4) mål om kommunalval;
- 5) mål om indelning i valkretsar eller valdistrikt, om upphävande eller ändring i redan skedd indelning, om fastställande av det antal fullmäktige, som valkrets skall utse;
- 6) mål om folkomröstning, som omförmäles i 49 § 2 mom. regeringsformen;
- 7) mål om riksskattenämndens beslut rörande förhandsbesked i taxeringsfrågor;
- 8) mål som avses i 103 § taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623); samt
- 9) mål om utlämnande av allmän handling enligt vad därom stadgas i tryckfrihetsförordningen.

2 §.

Regeringsrätten skall avge utlåtande över besvär hos Konungen, vilka avse myndighets beslut i anledning av sökt fastställelse av kommunal myndighets beslut, varpå kommunallagarnas bestämmelser om besvär äga tillämpning.

Stadgandet i första stycket gäller ej besvär över länsstyrelses beslut i anledning av sökt fastställelse av stadsplan eller byggnadsplan, av ändring av fastställd sådan plan eller fastställd generalplan, av förordnande rörande tillämpning av utomplansbestämmelser eller av grunder för beräkning av avgift som avses i lagen om rätt för kommun att uttaga avgift för vissa upplåtelse å allmän plats, m. m., ej heller besvär över sjöfartsstyrelsens beslut i anledning av sökt fastställelse av nya eller förhöjda hamnavgifter eller grundpenningar eller sluss-, kanal- eller andra farledsavgifter.

3 §.

Är med besvär förenad ansökning om meddelande av dispens eller om vidtagande av annan åtgärd, som ankommer på beslut av Konungen i statsrådet, eller har beslut, varom i besvären är fråga, underställts Konungens prövning, utgör det ej hinder för att regeringsrätten prövar besvären.

Fordras, efter det regeringsrätten behandlat besvären, föredragning inför Konungen i statsrådet av ansökning, som sägs i första stycket, skall regeringsrätten avge utlåtande däröver.

4 §.

Regeringsrätten upptager och avgör också mål om avstängande av biskop från utövningen av hans befattning, om skyldighet för biskop, som övergivit svenska kyrkans lära, att avgå från sin befattning samt om biskops skiljande från prästämbetet eller obehörighet för honom att utöva detta.

5 §.

Besvär över kammarrätts utslag eller beslut i dit fullföljd eller i underställd fråga få ej i vidare mån än som framgår av 6 § prövas av regeringsrätten, med mindre regeringsrätten meddelat parten tillstånd därtill.

6 §.

Prövningstillstånd må meddelas i följande fall:

1. om för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av vikt, att besvären prövas av regeringsrätten, eller parten visar, att besvärens prövning skulle ha synnerlig betydelse utöver det mål, varom är fråga; eller

2. om med hänsyn till målets svarbedömlighet, dess allmänna vikt eller omständigheterna i övrigt synnerliga skäl förekomma till besvärens prövning.

Prövningstillstånd enligt första stycket 2 får ej meddelas part

a) i anledning av talan enligt familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), enligt lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp, enligt lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag, enligt lagen den 21 maj 1964 (nr 143) om bidragsförskott, enligt kungörelsen den 26 mars 1965 (nr 59) om ersättning till polisman för skada på egendom, enligt barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97), såvitt målet angår skyldighet för kommun, staten eller enskild att ersätta kommuns kostnad för omhändertagen eller avser enskilds bidrag till omhändertaget barns vård, ävensom enligt folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469), såvitt gäller besvärs- eller underställningsmål, som prövats i den i 68 § 1 eller 2 mom. stadgade ordningen;

b) i anledning av talan i anmärkningsmål, varpå förordningen den 2 juni 1961 (nr 313) om förfarandet i anmärkningsmål är tillämplig, och i

annat mål rörande ämne, som sägs i 2 § andra stycket 2) eller 3) lagen den (nr) om rikets kammarrätter, än mål om prästerskapets och kyrkobetjänningens löningsrättigheter; samt

c) i anledning av talan rörande höjning eller sänkning av skattskyldigs till statlig inkomstskatt eller kommunal inkomstskatt beskattningsbara inkomst eller till statlig förmögenhetsskatt beskattningsbara förmögenhet, om vad klaganden tappat i kammarrätten uppenbarligen ej uppgår, i fråga om inkomsttaxering, antingen till 10 000 kronor eller ock till en fjärdedel av den enligt kammarrättens beslut beskattningsbara inkomsten, i senare fallet dock minst till 1 500 kronor, eller, vad avser förmögenhetstaxering, till 100 000 kronor.

Meddelat prövningstillstånd gäller kammarrättens utslag eller beslut i dess helhet, i den mån parten för talan däremot.

Upptages parts talan till prövning, kan regeringsrätten, om skäl äro därtill, utan hinder av bestämmelserna i första och andra stycket meddela annan klagande i målet prövningstillstånd.

Meddelas ej prövningstillstånd, står kammarrättens utslag eller beslut fast. Erinran därom skall intagas i regeringsrättens beslut.

Regeringsrättens organisation m. m.

7 §.

Regeringsrätten utgöres av nitton regeringsråd. Enligt vad därom är särskilt stadgat skall ett eller, när lagrådets extra avdelning är i tjänst, två av regeringsråden tjänstgöra i lagrådet.

Regeringsrätten skall vara delad i tre avdelningar.

8 §.

På varje avdelning skall, med iakttagande att någon av avdelningarna alltid kan samlas, arbetet fortgå minst fyrtio veckor om året.

9 §.

Regeringsråden skola indelas till tjänstgöring på avdelningarna för viss tidsperiod. Därunder får dock sådan jämkning i avdelningarnas sammansättning äga rum, som fordras på grund av ledamots avgång, förfall eller annan särskild omständighet.

10 §.

Regeringsrättens avdelningar äro lika behöriga att upptaga mål och ärenden, som domstolen skall handlägga.

Arbetet skall, såvitt möjligt, jämnt fördelas mellan avdelningarna.

11 §.

Konungen utser en av regeringsrättens ledamöter att för sin tjänstetid vara domstolens ordförande. Denne skall också vara ordförande på avdelning. Ordförande på annan avdelning utses likaledes bland ledamöterna av Konungen för ledamotens tjänstetid.

12 §.

När avdelning behandlar ansökan om resning eller besvär över fel, som avses i 59 kap. 1 § rättegångsbalken, i något av regeringsrätten avgjort mål eller ärende, får ej ledamot, som deltagit i det tidigare avgörandet, tjänstgöra på avdelningen, om domfört antal ledamöter ändå finnes inom domstolen.

13 §.

Närmare grunder för avdelningarnas sammansättning och målens fördelning samt tjänstgöringen i regeringsrätten beslutas av domstolen samfällt.

Regeringsrättens ordförande skall i samråd med ordförandena på övriga avdelningar tillämpa de sålunda beslutade grunderna, såvitt angår ledamöternas indelning och målens fördelning, samt övervaka tjänstgöringen i dess helhet. Det åligger ordföranden på varje avdelning att leda arbetet på avdelningen.

14 §.

Finner någon av regeringsrättens avdelningar vid överläggning till avgörande av mål den på avdelningen rådande meningen avvika från rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut varit antagen av regeringsrätten, må avdelningen förordna, att målet i hela dess vidd eller, om det prövas kunna ske, endast viss i målet uppkommen fråga skall avgöras av regeringsrätten i dess helhet.

Ha i särskilda, för avdelningen kända avgöranden mot varandra stridande åsikter i fråga om viss rättsgrundsats eller lagtolkning på olika tider gjort sig gällande inom regeringsrätten, äger vad som föreskrives i första stycket tillämpning endast i det fall, att avdelningen finner den rådande meningen avvika från det senast meddelade avgörandet.

När mål avgöres av regeringsrätten i dess helhet, böra alla regeringsråden deltaga i avgörandet, om laga hinder ej möter.

15 §.

Vid behandling av fråga om prövningstillstånd må meddelas skola tre regeringsråd deltaga.

16 §.

Särskilda sakkunniga med uppgift att tillhandagå regeringsrätten med utlåtanden i mål om patent förordnas, efter domstolens hörande, av Konungen för viss tid.

17 §.

Förordnande att inom vederbörande departement bereda och i regeringsrätten föredraga ärende meddelar Konungen.

Konungen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser endast målsberedande, får vidtagas av föredragande på eget ansvar.

Om anmälan till föredragning och om föredragningsturen förordnar Konungen efter regeringsrättens hörande.

18 §.

Regeringsråd och föredragande i regeringsrätten skola vara svenska medborgare och ha fyllt tjugufem år. De skola ha avlagt domared eller försäkran enligt vad som sägs i 4 kap. 11 § rättegångsbalken. I fråga om jäv mot dem gäller vad som föreskrives i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare.

Befattning som sägs i första stycket får ej utövas av den, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Om förfarandet i regeringsrätten

19 §.

Besvärsskrift och annan inlaga till regeringsrätten skall innehålla fullständig uppgift om partens namn, yrke och postadress.

Besvärsskrift skall vidare vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller hans ombud samt innehålla uppgift om:

1. det utslag eller beslut, mot vilket talan föres;
2. den ändring i utslaget eller beslutet, som yrkas; samt
3. de skäl, som åberopas till stöd för ändringsyrkandet.

Fordras prövningstillstånd, bör klaganden i besvärsskriften närmare ange de skäl han åberopar till stöd för sin begäran om sådant tillstånd.

Klaganden skall i besvärsskriften uppge de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis, som ej tidigare föreb bragts, skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvären.

Uppfyller besvärsskriften ej föreskrifterna i detta lagrum eller är den eljest ofullständig, skall klaganden föreläggas att avhjälpa bristen. Kan av skriften icke utläsas vad klaganden yrkar och avhjälpes ej sådan brist, skall besvärstalan avvisas.

20 §.

Förfarandet i mål som prövas av regeringsrätten är skriftligt i den mån ej annat följer av vad som stadgas nedan.

Finnes erforderligt att part eller annan höres muntligen, förordnar regeringsrätten därom. Till sådan handläggning skola parterna kallas. Enskild part kan föreläggas att inställa sig personligen vid äventyr att hans utevaro ej utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

Vad i 5 kap. rättegångsbalken stadgas om offentlighet och ordning äger motsvarande tillämpning vid handläggning som avses i andra stycket. Regeringsrätten äger dock förordna om handläggning inom stängda dörrar utöver vad som följer av 1 § nyssnämnda kapitel, där det fordras av hänsyn till enskildas behöriga ekonomiska intresse eller privatlivets helgd.

21 §.

Regeringsrätten har att verka för att utredningen blir så fullständig som fordras med hänsyn till målets beskaffenhet.

Beträffande bevisning lända, om ej annat är föreskrivet, bestämmelserna i 35 kap. 1 och 2 §§, 3 § andra stycket, 4—7 §§ och 10—12 §§, i 36 kap. 1—18 §§, 20—23 §§, 24 § första och tredje styckena och 25 § första och tredje styckena, i 38 kap. 1—5 §§ och 7 och 8 §§, i 39 kap. 1, 4 och 5 §§ samt i 40 kap. 1—4 §§, 5 § andra och tredje styckena, 6 och 7 §§, 9—16 §§, 17 § första stycket och 18—20 §§ rättegångsbalken till efterrättelse i tillämpliga delar.

I mål som fullföljts från kammarrätt får part icke utan särskilda skäl återöppna nytt bevis.

Är i lag eller författning särskilt föreskrivet om uppgiftsskyldighet, får regeringsrätten icke höra någon mot hans vilja om annat än det, varom han enligt föreskriften är uppgiftsskyldig.

Ersättning till vittne eller sakkunnig skall, om han höres på enskild parts begäran, utges av parten och eljest utgå av allmänna medel. När särskilda skäl äro därtill, kan regeringsrätten förordna, att ersättning till vittne, som höres på enskild parts begäran, skall utgå av allmänna medel.

22 §.

Beträffande förfarandet i övrigt lända bestämmelserna i 9 kap. 5, 6, 8 och 9 §§, i 12 kap. 1 § första stycket, 2 §, 3 § första stycket, 4 och 5 §§, 6 § andra stycket och 8—24 §§, i 17 kap. 15 §, i 32 kap. 1 §, 3—6 §§ och 8 §, i 33 kap. 3—12 §§, 14—22 §§, 23 § första stycket och 25—27 §§ samt i 55 kap. 8 § första stycket och 9—11 §§ rättegångsbalken till efterrättelse i tillämpliga delar. Besvärstalan får återkallas, innan regeringsrättens utslag eller beslut meddelats.

Regeringsrätten äger omedelbart förbjuda vidare åtgärd för verkställighet av det utslag eller beslut, mot vilket talan föres, och även eljest förordna för tiden intill dess domstolen avgjort målet.

För delgivning kan regeringsrätten begära biträde av polismyndighet.

23 §.

Om omröstning i regeringsrätten gäller i tillämpliga delar vad som är föreskrivet i 16 och 29 kap. rättegångsbalken angående omröstning i överrätt.

Skiljaktig mening antecknas i protokoll eller fogas vid regeringsrättens utslag.

24 §.

Regeringsrätten avgör saken genom utslag. Annat domstolens avgörande träffas genom beslut. Utslag skall grundas på vad handlingarna innehålla och vad i övrigt förekommit samt innehålla de skäl, på vilka avgörandet grundats.

25 §.

Angår mål väsentligen tvist mellan enskilda parter, kan regeringsrätten ålägga part att helt eller delvis ersätta motparts kostnad. Bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken lända därvid till efterrättelse i tillämpliga delar.

Har enskild part inställt sig vid sammanträde för måls handläggning muntligen på annan ort än den där han har sitt hemvist och avser målet ej väsentligen tvist som avses i första stycket, kan regeringsrätten tillerkänna honom ersättning av allmänna medel för kostnader till resa och uppehälle samt för tidspillan. Gottgörelsen skall bestämmas enligt de grunder, som särskilt stadgas angående ersättning av allmänna medel till vittne.

Denna lag träder i kraft den — — — — —. Beträffande talan mot utslag eller beslut, som meddelats tidigare, gälla äldre bestämmelser.

Genom lagen upphävas lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt och vad som eljest i allmän författning eller föreskrift finnes stridande mot bestämmelserna i lagen.

Fortfarande gälla dock de i nyssnämnda lag meddelade bestämmelserna om regeringsrättens behörighet att upptaga och avgöra mål om beslut av kommunalstämma i ärende, som endast angår i mantal satt jord, mål om fördelning till återbetalning av lån utav allmänna medel, skattläggningsmål, mål om markegångsprisen, jordeboksmål, mål om indelnings- och roteringsverket, mål om lotsningsbesväret, mål om ordningen och sättet för begagnande av samfällid tångtäkt, mål om tillvaro av eller företräde till stadgad åborätt eller ständig besittningsrätt, mål om rättighet till och villkoren för skatteköp, mål om fastställande av skatteköpeskillning, mål om utfärdande av skattebrev å nybygge, avvitringsmål samt mål om bötesansvar, allt i den mån dylika mål ännu förekomma.

2) Förslag till

Lag om rikets kammarrätter

Kammarrätterna och deras behörighet m. m.

1 §.

Rikets kammarrätter äro: kammarrätten i Stockholm och kammarrätten i Göteborg.

Om kammarrätternas domkretsar förordnar Konungen.

2 §.

Kammarrätt upptager besvär över myndighets beslut enligt vad därom föreskrives i andra stycket eller i särskilda författningar samt avgör besvären, såvida ej annat följer av tredje stycket. Om kammarrätts behörighet i underställningsmål är särskilt föreskrivet. Kammarrätt har också att pröva anmärkningar, som framställts efter granskning av riksrevisionsverkets räkenskaper.

Följer av stadgande, som meddelats före denna lags ikraftträdande, att besvär över förvaltande myndighets beslut få anföras hos Konungen, skola i följande slag av mål besvär i stället anföras hos kammarrätt:

1) mål om annat val till befattning eller uppdrag än som sägs i 1 § lagen den (nr) om regeringsrätten; mål om val för upp- rättande av förslag till befattning eller uppdrag;

2) mål om avlöningsförmån, inbegripet ersättning för viss förrättning eller visst uppdrag, sjukvård, beklädnadsersättning och dylikt, om rese- kostnads- och traktamentsersättning, om delaktighet i eller avgift till pensionsinrättning eller annan sådan allmän anstalt eller kassa, om rätt till pension eller dylik förmån, allt enligt gällande föreskrifter eller överens- kommelser;

3) mål om ersättning till tjänsteman vid polis-, åklagar- eller exekutions- väsendet för utgift, som är föranledd av hans verksamhet;

4) mål om annan ersättning, såvida den enligt gällande författning utgår av statsmedel och författningen ej hänvisar den ersättningskrävande att vid tvist anhängiggöra talan hos allmän domstol eller expropriationsdom- stol samt vidare fråga ej är om ersättning till kommun eller annan kom- munal förvaltningsenhet eller om ersättning för kostnader till följd av över- gången till högertrafik;

5) mål om tullbehandling eller om annat beslut av tullmyndighet rörande in- eller utförsel av varor, dock ej sådant beslut rörande befrielse från eller

återbetalning av tull, skatt eller annan avgift, som meddelats med stöd av Konungens bemyndigande; mål om tillstånd att hålla provianteringsfrilager;

6) mål om beslut rörande statens, kommuns eller annan menighets uttagande i särskilt fall enligt gällande föreskrift av skatt, avgift eller annat bidrag, om ej beslutet avser befrielse och meddelats med stöd av Konungens bemyndigande eller rör befodringsavgift eller därmed jämförlig avgift, vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol; mål om registrering enligt författning rörande skatt eller avgift;

7) mål om beslut rörande återbetalning av utskylder, böter eller andra allmänna medel, om ej beslutet meddelats med stöd av Konungens bemyndigande eller avser befodringsavgift eller därmed jämförlig avgift, vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol;

8) anmärknings- och avkortningsmål, mål om redovisning för kyrkliga tillgångar eller undervisningsverks inkomster och ägodelar, om tillsyn över stiftelser;

9) andra mål om förmåner, rättigheter eller skyldigheter, vilka åtfölja fastighet, än sådana som avses i övergångsbestämmelserna till lagen den (nr) om regeringsrätten;

10) mål om beslut av stiftsnämnd rörande förvaltningen av prästlönetillgång eller annan egendom samt av statskontoret i vad avser prästlönetillgång inom Stockholms stift, dock ej mål enligt lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt;

11) mål om förordnande till lantmäteriförrättning;

12) mål om beslut, som enligt författning eller föreskrift rörande den allmänna hälsovården, rörande förebyggande eller bekämpande av djur- eller växtsjukdomar eller rörande djurs vård eller behandling i särskilt fall meddelats angående förbud, föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande eller angående omhändertagande, smittrening, oskadliggörande eller liknande åtgärd, såvida fråga ej är om skyldighet för kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet;

13) mål om förordnande angående läkarundersökning, om disciplinär bestraffning, om avstängning från tjänstgöring eller om skiljande från allmän tjänst eller därmed jämförligt uppdrag annorledes än i samband med förflyttning;

14) mål om föreläggande vid vite, såvida fråga ej är om skyldighet för kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet eller för kreditaktiebolag; mål om utdömande av vite;

15) mål om beslut, som i särskilt fall meddelats angående behandlingen av häktad eller den som för brott anhållits eller gripits eller eljest tillfälligt hålles i förvar eller angående verkställighet av straff eller annan brottspåföljd eller av intagning i arbetsanstalt; samt

16) handräckningsmål.

Innefattar besvärsmål också fråga, som ankommer på beslut av Konungen i statsrådet, och finner kammarrätten frågorna icke böra avgöras var för sig, skall domstolen med eget utlåtande överlämna målet till Konungens prövning.

3 §.

Är med besvär förenad ansökning om meddelande av dispens eller om vidtagande av annan åtgärd, som ankommer på beslut av Konungen i statsrådet, eller har beslut, varom i besvären är fråga, underställts Konungens prövning, utgör det ej hinder för att kammarrätten prövar besvären.

Fordras, efter det kammarrätten avgjort besvären och beslutet vunnit laga kraft, föredragning inför Konungen i statsrådet av ansökning, som sägs i första stycket, skall kammarrätten avge utlåtande däröver.

4 §.

Om besvär hos kammarrätt skall, där ej i andra stycket eller eljest särskilda föreskrifter meddelats, gälla följande: Besvären skola inges till den myndighet som fattat det överklagade beslutet. Denna myndighet skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om anledning därtill ej uppenbarligen saknas, och införskaffa den ytterligare utredning som kan vara erforderlig. Myndigheten skall därefter med eget utlåtande insända samtliga handlingar i målet till kammarrätten.

Besvär över kommunal myndighets beslut skola inges till kammarrätten.

Ha besvär i mål som sägs i 2 § andra stycket ställts till Konungen och inom föreskriven besvärstid ingivits till statsdepartement, skola de anses fullföljda inom rätt tid hos kammarrätten.

Kammarrätts organisation m. m.

5 §.

I kammarrätt finnas president, lagmän samt kammarrättsråd. De äro lagfarna och utnämnas av Konungen.

Om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för ledamot i kammarrätt meddelas bestämmelser av Konungen.

Ledamot i kammarrätt skall vara svensk medborgare och ha fyllt tjugufem år. Han skall ha avlagt domared eller försäkran enligt vad som sägs i 4 kap. 11 § rättegångsbalken. I fråga om jäv mot honom gäller vad som föreskrives i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare.

Ledamot, som är omyndig eller i konkurstillstånd, får ej utöva sin befattning.

6 §.

Kammarrätt är delad i avdelningar. Avdelning skall bestå av presidenten eller en lagman såsom ordförande samt fem kammarrättsråd, av dem en vice ordförande. Dock äger Konungen förordna, att i kammarrätt skall inrättas en eller flera särskilda avdelningar, bestående av ett kammarrättsråd såsom ordförande samt två eller tre andra kammarrättsråd.

Om särskild sammansättning av kammarrätt vid behandling av vissa mål gäller vad därom är föreskrivet.

Vid kammarrätt skall finnas kansli, som hålles öppet för allmänheten på bestämda tider.

7 §.

Kammarrätt är domför med tre ledamöter. Flera än fyra får ej sitta i rätten. Om domförhet vid behandling av vissa mål gäller dock vad därom är föreskrivet.

Konungen bestämmer i vilken omfattning åtgärd som avser endast måls beredande får vidtagas av ledamot i kammarrätten eller av tjänsteman vid denna.

8 §.

Kammarrätt sammanträder på den ort, där den har sitt säte. Domstolen kan dock sammanträda på annan ort för muntlig handläggning och syn samt i annat fall när det av särskilda skäl finnes erforderligt.

Om förfarandet i kammarrätt m. m.

9 §.

Besvärsskrift och annan inlaga till kammarrätt skall innehålla fullständig uppgift om partens namn, yrke och postadress.

Besvärsskrift skall vidare vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller hans ombud samt innehålla uppgift om:

1. det beslut, mot vilket talan föres;
2. den ändring i beslutet, som yrkas; samt
3. de skäl, som åberopas till stöd för ändringsyrkandet.

Klaganden skall i besvärsskriften uppge de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis, som ej tidigare förebragts, skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvären.

Uppfyller besvärsskriften ej föreskrifterna i detta lagrum eller är den eljest ofullständig, skall klaganden föreläggas att avhjälpa bristen. Kan av skriften icke utläsas vad klaganden yrkar och avhjälpes ej sådan brist, skall besvärstalan avvisas.

10 §.

Förfarandet i mål som prövas av kammarrätt är skriftligt i den mån ej annat följer av vad som stadgas nedan.

Kan det antagas, att parts eller annans personliga närvaro i avsevärd mån kan gagna utredningen i målet, äger kammarrätten förordna om muntlig handläggning. Sådan handläggning får begränsas till den eller de frågor, beträffande vilka utredningen anses bristfällig. Har enskild part begärt muntlig handläggning, skall sådan hållas, om det med hänsyn till målets art, processföremålets värde eller övriga förekommande omständigheter finnes kunna vara av vikt för parten.

Parterna skola kallas till muntlig handläggning. Enskild part kan föreläggas att inställa sig personligen vid äventyr att hans utevaro ej utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

Vad i 5 kap. rättegångsbalken stadgas om offentlighet och ordning äger motsvarande tillämpning vid handläggning som avses i andra stycket. Kammarrätten äger dock förordna om handläggning inom stängda dörrar utöver vad som följer av 1 § nyssnämnda kapitel, där det fordras av hänsyn till enskildas behöriga ekonomiska intresse eller privatlivets helgd.

11 §.

Kammarrätt har att verka för att utredningen blir så fullständig som fordras med hänsyn till målets beskaffenhet.

Beträffande bevisning lända, om ej annat är föreskrivet, bestämmelserna i 35 kap. 1 och 2 §§, 3 § andra stycket, 4—7 §§ och 10—12 §§, i 36 kap. 1—18 §§, 20—23 §§, 24 § första och tredje styckena och 25 § första och tredje styckena, i 38 kap. 1—5 §§ och 7 och 8 §§, i 39 kap. 1, 4 och 5 §§ samt i 40 kap. 1—4 §§, 5 § andra och tredje styckena, 6 och 7 §§, 9—16 §§, 17 § första stycket och 18—20 §§ rättegångsbalken till efterrättelse i tillämpliga delar.

Är i lag eller författning särskilt föreskrivet om uppgiftsskyldighet, får kammarrätten icke höra någon mot hans vilja om annat än det, varom han enligt föreskriften är uppgiftsskyldig.

Ersättning till vittne eller sakkunnig skall, om han höres på enskild parts begäran, utges av parten och eljest utgå av allmänna medel. När särskilda skäl äro därtill, kan kammarrätten förordna, att ersättning till vittne, som höres på enskild parts begäran, skall utgå av allmänna medel.

12 §.

Beträffande förfarandet i övrigt lända bestämmelserna i 9 kap. 5, 6, 8 och 9 §§, i 12 kap. 1 § första stycket, 2 §, 3 § första stycket, 4 och 5 §§, 6 § andra stycket och 8—24 §§, i 17 kap. 15 §, i 32 kap. 1§, 3—6 §§ och 8 §, i 33 kap. 3—12 §§, 14—22 §§, 23 § första stycket och 25—27 §§ samt i

52 kap. 7 § första och andra styckena, 8 och 9 §§ och 12 § rättegångsbalken till efterrättelse i tillämpliga delar.

Kammarrätten äger omedelbart förbjuda vidare åtgärd för verkställighet av det beslut, mot vilket talan föres, och även eljest förordna för tiden intill dess domstolen avgjort målet.

För delgivning kan kammarrätten begära biträde av polismyndighet.

13 §.

Om omröstning i kammarrätt gäller i tillämpliga delar vad som är föreskrivet i 16 och 29 kap. rättegångsbalken angående omröstning i överrätt.

Skiljaktig mening antecknas i protokoll eller fogas vid kammarrättens utslag.

14 §.

Kammarrätten avgör saken genom utslag. Annat kammarrättens avgörande träffas genom beslut. Beslut, varigenom kammarrätten annorledes än genom utslag skiljer saken från sig, samt domstolens beslut i fråga som dit fullföljts särskilt, är slutligt beslut.

Utslag och slutliga beslut skola grundas på vad handlingarna innehålla och vad i övrigt förekommit samt innehålla de skäl, på vilka avgörandet grundats.

15 §.

Angår mål väsentligen tvist mellan enskilda parter, kan kammarrätten ålägga part att helt eller delvis ersätta motparts kostnad. Bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken lända därvid till efterrättelse i tillämpliga delar.

Har enskild part inställt sig vid sammanträde för måls handläggning muntligen på annan ort än den där han har sitt hemvist och avser målet ej väsentligen tvist som sägs i första stycket, kan kammarrätten tillerkänna honom ersättning av allmänna medel för kostnader till resa och uppehälle samt för tidspillan. Gottgörelsen skall bestämmas enligt de grunder, som särskilt stadgas angående ersättning av allmänna medel till vittne.

Om klagan över kammarrätts utslag eller beslut m. m.

16 §.

Talan mot kammarrätts utslag eller beslut föres genom besvär hos Konungen med de undantag som stadgas nedan i denna lag och i 167 och 182 §§ taxeringsförordningen.

Mot beslut, som ej är slutligt, får talan endast föras, om kammarrätten därigenom

1) ogillat invändning om jäv mot domare i kammarrätten eller invändning om att hinder föreligger för talans prövning;

- 2) avvisat ombud eller biträde;
- 3) förordnat rörande saken i avbidan på utslag eller slutligt beslut;
- 4) förelagt annan än part att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning;
- 5) utlåtit sig om ansvar för förseelse under förfarandet eller angående utdömande av vite eller tillämpning av annan påföljd av ekonomisk natur eller påföljd, som innefattar frihetsberövande;
- 6) utlåtit sig angående undersöknings- eller säkringsmedel; eller
- 7) utlåtit sig angående ersättning av allmänna medel till annan än part.

Mot kammarrätts beslut, varigenom mål återförvisats till myndighet, får talan föras endast om beslutet innefattar avgörande av fråga, som inverkar på målets utgång.

Talan får ej föras mot kammarrätts beslut i fall, som avses i 2 § tredje stycket.

17 §.

Besvär över kammarrätts utslag eller beslut skola inges till kammarrätten, om ej annat är särskilt föreskrivet. Beträffande tid för anförande av besvär gäller även i fråga om kammarrätts utslag eller beslut vad som är föreskrivet i lagen om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut.

Om meddelande av tillstånd till prövning av talan hos Konungen stadgas i lagen om regeringsrätten. Kunna besvär över kammarrätts utslag eller beslut prövas av regeringsrätten endast om prövningstillstånd meddelats, skall kammarrätten i samband med underrättelse om besvärs anförande ge besked därom. Därvid skall anges på vilka grunder sådant tillstånd kan meddelas.

Anser part, att besked, som kammarrätten meddelat enligt andra stycket, är oriktigt, kan han begära prövning av frågan i samband med besvär över utslaget eller beslutet.

18 §.

Närmare bestämmelser om kammarrätts organisation och verksamhet m. m. meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft — — — — —. Beträffande talan mot utslag eller beslut, som meddelats tidigare, gälla äldre bestämmelser.

Genom lagen upphävas stadgan den 1 december 1959 (nr 545) för kammarrätten, kungörelsen den 12 december 1924 (nr 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvärs- och anmärkningsmål m. m. och vad som eljest i allmän författning eller föreskrift finnes stridande mot bestämmelserna i lagen.

**3) Förslag till
ändrad lydelse av 18 § regeringsformen**

(Nuvarande lydelse)

§ 18.

Konungens rätt att pröva och avgöra besvär, som jämlikt författningarna må hos Konungen fullföljas i statsdepartementen, skall i den omfattning, som bestämmes i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt enligt den i 87 § 1 mom. stadgade ordning, uppdragas minst sju av Konungen utnämnda personer, som förvaltat civil beställning samt däruti ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas regeringsråd och utgöra Konungens regeringsrätt. *Minst två tredjedelar av hela antalet regeringsråd skola hava fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas.*

Närmare bestämmelser om regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring meddelas i oförmälda lag.

(Föreslagen lydelse)

§ 18.

Konungens rätt att pröva och avgöra besvär, som jämlikt författningarna må hos Konungen fullföljas i statsdepartementen, skall i den omfattning, som bestämmes i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt enligt den i 87 § 1 mom. stadgade ordning, uppdragas minst sju av Konungen utnämnda personer, *vilka* fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas, samt förvaltat civil beställning och däruti ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas regeringsråd och utgöra Konungens regeringsrätt.

Närmare bestämmelser om regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring meddelas i oförmälda lag.

Övergångsstadgande

Finnes, när § 18 i dess nya lydelse träder i kraft, i regeringsrätten ledamot, som ej fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas, skall i fråga om honom § 18 i dess äldre lydelse alltjämt äga tillämpning.

**4) Förslag till
ändrad lydelse av 25 § regeringsformen**

(Nuvarande lydelse)

§ 25.

Till föredragning och avgörande i regeringsrätten skola ärendena beredas i *det departement, vartill de, enligt den i 5 § omförmälda fördelning, höra.*

(Föreslagen lydelse)

§ 25.

Till föredragning och avgörande i regeringsrätten skola ärendena beredas i *domstolens kansli.*

5) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § 7 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel

Härigenom förordnas, att 7 § 1 mom. och 13 § 7 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

1 mom. Över val av ledamöter och suppleanter i domkapitel må anföras besvär, vilka, ställda till Konungen, skola inom tre veckor från den dag, då valet avslutades, ingivas till domkapitlet, som efter inhämtande av vederbörandes förklaringar samt efter infordrande av valsedlar och övriga valhandlingar, i den mån de ej äro för domkapitlet tillgängliga, har att med eget yttrande till Konungen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll, valsedlar och övriga handlingar rörande valet. Om besvär över val, som förrättats av teologisk fakultet, gälla dock vad särskilt är stadgat.

1 mom. Talan mot val av ledamöter och suppleanter i domkapitel föres genom besvär hos kammarrätten. Besvären skola inom tre veckor från den dag, då valet avslutades, ingivas till domkapitlet, som efter inhämtande av vederbörandes förklaringar samt efter infordrande av valsedlar och övriga valhandlingar, i den mån de ej äro tillgängliga för domkapitlet, har att med eget yttrande till kammarrätten insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll, valsedlar och övriga handlingar rörande valet. Om besvär över val, som förrättats av teologisk fakultet, gälla dock särskilda bestämmelser.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

13 §.

7 mom. Den som icke åtnöjes med domkapitels beslut i något av de i 2—5 mom. angivna hänseenden äger hos Konungen söka ändring genom

7 mom. Mot domkapitels beslut enligt 2—5 mom. föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag

¹ Senaste lydelse se SFS 1957: 578.

(Nuvarande lydelse)

besvär, vilka skola ingivas till
 ecklesiastikdepartementet.

(Föreslagen lydelse)

och beslut stadgas i lagen om rikets
 kammarrätter.

Beslut som — — — — — annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraft-
 trädande, gälla äldre bestämmelser.

6) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 32 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen

Härigenom förordnas, att 32 § lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

32 §.

1. Förslag om ————— olika valdistrikt. Utan föregående ————— eller stadsfullmäktige. Beslut angående ————— skall angivas. 2. Över beslut, som i 1 mom. avses, må besvär anföras i den ordning, som är bestämd för överklagande av Konungens befallningshavandes utslag i mål, vilka bedömas efter förordningarna om kommunalstyrelse.	2. Mot Konungens befallningshavandes beslut enligt 1 mom. föres talan genom besvär hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den ———

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1963: 127.

7) Förslag till

Lag om ändring i kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753)

Härigenom förordnas, att 76 § 1 mom., 77 och 78 §§ kommunallagen den 18 december 1953 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

76 §.

1 mom. Över beslut av fullmäktige äger, där ej annat är särskilt föreskrivet, medlem av kommunen anföra besvär hos *länsstyrelsen*. Sådan klagan må grundas endast därå, att beslutet

icke tillkommit i laga ordning,

står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider deras befogenhet, som fattat beslutet, eller

kränker klagandens enskilda rätt eller eljest vilar på orättvis grund.

Besvären skola hava inkommit till *länsstyrelsen* inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å kommunens anslagstavla. Besvären skola vara åtföljda av överklagade beslutet jämte bevis om dagen för justeringens tillkännagivande.

1 mom. Över beslut av fullmäktige äger, där ej annat är särskilt föreskrivet, medlem av kommunen anföra besvär hos *kammarrätten*. Sådan klagan må grundas endast därå, att beslutet

icke tillkommit i laga ordning,

står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider deras befogenhet, som fattat beslutet, eller

kränker klagandens enskilda rätt eller eljest vilar på orättvis grund.

Besvären skola hava inkommit till *kammarrätten* inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å kommunens anslagstavla. Besvären skola vara åtföljda av överklagade beslutet jämte bevis om dagen för justeringens tillkännagivande.

Över beslut, som skall underställas *länsstyrelsens* prövning, må klagan som nyss sagts icke föras, vederbörande obetaget att framställa erinringar mot beslutet i ärendet angående fastställelse därav.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

77 §.

Hava besvär anförts hos *länsstyrelsen*, äger *länsstyrelsen*, om skäl därtill äro, förbjuda överklagade beslutets verkställighet.

Grundas besvären därpå, att klagandens enskilda rätt blivit kränkt genom beslutet, och bliva besvären godkända, gäller rättelsen till förmån för den som klagat, men står beslutet i övrigt fast, utan så är, att det finnes strida mot allmän lag eller författning eller eljest vila på orättvis grund, då *länsstyrelsen* må förordna om upphävande av beslutet i dess helhet.

Hava besvär anförts hos *kammarrätt*, äger *kammarrätten*, om skäl äro därtill, förbjuda överklagade beslutets verkställighet.

Grundas besvären därpå, att klagandens enskilda rätt blivit kränkt genom beslutet, och bliva besvären godkända, gäller rättelsen till förmån för den som klagat, men står beslutet i övrigt fast, utan så är, att det finnes strida mot allmän lag eller författning eller eljest vila på orättvis grund, då *kammarrätten* må förordna om upphävande av beslutet i dess helhet.

78 §.

I länsstyrelsens utslag må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos Konungen senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet; dock äger menighet som klagar åtnjuta två veckor längre besvärstid än nu sagts.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

8) Förslag till

Lag om ändring i kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50)

Härigenom förordnas, att 80 § 1 mom., 81 och 82 §§ kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

80 §.

1 mom. Över beslut av stadsfullmäktige äger, där ej annat är särskilt föreskrivet, medlem av kommunen anföra besvär hos *överståthållarämbetet*.

Sådan klagan — — — — —

Besvären skola hava inkommit till *överståthållarämbetet* inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å kommunens anslagstavla. Besvären skola vara åtföljda av överklagade beslutet jämte bevis om dagen för justeringens tillkännagivande.

1 mom. Över beslut av stadsfullmäktige äger, där ej annat är särskilt föreskrivet, medlem av kommunen anföra besvär hos *kammarrätten*.

orättvis grund.

Besvären skola hava inkommit till *kammarrätten* inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å kommunens anslagstavla. Besvären skola vara åtföljda av överklagade beslutet jämte bevis om dagen för justeringens tillkännagivande.

Över beslut, som skall underställas överståthållarämbetets prövning, må klagan som nyss sagts icke föras, vederbörande obetaget att framställa erinringar mot beslutet i ärendet angående fastställelse därav.

81 §.

Hava besvär anförts hos *överståthållarämbetet*, äger *ämbetet*, om skäl därtill äro, förbjuda överklagade beslutets verkställighet.

Grundas besvären därpå, att klagandens enskilda rätt blivit kränkt

Hava besvär anförts hos *kammarrätten*, äger *denna*, om skäl äro därtill, förbjuda överklagade beslutets verkställighet.

Grundas besvären därpå, att klagandens enskilda rätt blivit kränkt

(Nuvarande lydelse)

genom beslutet, och bliva besvären godkända, gäller rättelsen till förman för den som klagat, men står beslutet i övrigt fast, utan så är, att det finnes strida mot allmän lag eller författning eller eljest vila på orättvis grund, då *överståthållarämbetet* må förordna om upphävande av beslutet i dess helhet.

(Föreslagen lydelse)

genom beslutet, och bliva besvären godkända, gäller rättelsen till förman för den som klagat, men står beslutet i övrigt fast, utan så är, att det finnes strida mot allmän lag eller författning eller eljest vila på orättvis grund, då *kammarrätten* må förordna om upphävande av beslutet i dess helhet.

82 §.

I överståthållarämbetets utslag må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Grundas besvären därpå, att klagandens enskilda rätt blivit kränkt genom beslutet, och bliva besvären godkända, gäller rättelsen till förmån för den som klagat, men står beslutet i övrigt fast, utan så är, att det finnes strida mot allmän lag eller författning eller eljest vila på orättvis grund, då kammarrätten må förordna om upphävande av beslutet i dess helhet.

80 §.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

10) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse

Häriigenom förordnas, att 89 § 1 mom., 90 och 91 §§ lagen den 2 juni 1961 om församlingsstyrelse skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

89 §.

1 mom. Över beslut av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma må, där ej annat är särskilt föreskrivet, besvär anföras hos *länsstyrelsen*. Sådan klagan må grundas endast därå, att beslutet

icke tillkommit i laga ordning,

står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider deras befogenhet, som fattat beslutet, eller

kränker klagandens enskilda rätt eller eljest vilar på orättvis grund.

Besvären skola hava inkommit till *länsstyrelsen* inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å församlingens anslagstavla. Besvären skola vara åtföljda av överklagade beslutet jämte bevis om dagen för justeringens tillkännagivande.

Länsstyrelsen skall inhämta domkapitlets yttrande över besvären, såvida det icke är uppenbart, att sådan åtgärd är obehövlig.

1 mom. Över beslut av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma må, där ej annat är särskilt föreskrivet, besvär anföras hos *kammarrätten*. Sådan klagan må grundas endast därå, att beslutet

icke tillkommit i laga ordning,

står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider deras befogenhet, som fattat beslutet, eller

kränker klagandens enskilda rätt eller eljest vilar på orättvis grund.

Besvären skola hava inkommit till *kammarrätten* inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å församlingens anslagstavla. Besvären skola vara åtföljda av överklagade beslutet jämte bevis om dagen för justeringens tillkännagivande.

Kammarrätten skall inhämta domkapitlets yttrande över besvären, såvida det icke är uppenbart, att sådan åtgärd är obehövlig.

Över beslut, som skall underställas *länsstyrelsens* prövning, må klagan som nyss sagts icke föras, vederbörande obetaget att framställa erin-

(Nuvarande lydelse)

Hava besvär anförts hos *länsstyrelsen*, äger *länsstyrelsen*, om skäl därtill äro, förbjuda överklagade beslutets verkställighet.

Grundas besvären därpå, att klagandens enskilda rätt blivit kränkt genom beslutet, och bliva besvären godkända, gäller rättelsen till förmån för den som klagat, men står beslutet i övrigt fast, utan så är, att det finnes strida mot allmän lag eller författning eller eljest vila på orättvis grund, då *länsstyrelsen* må förordna om upphävande av beslutet i dess helhet.

(Föreslagen lydelse)

ringar mot beslutet i ärendet angående fastställelse därav.

90 §.

Hava besvär anförts hos *kammarrätt*, äger *kammarrätten*, om skäl äro därtill, förbjuda överklagade beslutets verkställighet.

Grundas besvären därpå, att klagandens enskilda rätt blivit kränkt genom beslutet, och bliva besvären godkända, gäller rättelsen till förmån för den som klagat, men står beslutet i övrigt fast, utan så är, att det finnes strida mot allmän lag eller författning eller eljest vila på orättvis grund, då *kammarrätten* må förordna om upphävande av beslutet i dess helhet.

91 §.

I länsstyrelsens utslag må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos Konungen senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöi del av beslutet; dock äger menighet som klagat åtnjuta två veckor längre besvärstid än nu sagts.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

11) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 30 juni 1943 (nr 436) om vägnämnder
och länsvägnämnder

Härigenom förordnas, att 2, 20 och 25—27 §§ lagen den 30 juni 1943 om vägnämnder och länsvägnämnder skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Vägnämnd har ————— sätt tillgodoses.

I sådant ————— på vägnämnden.

Vägnämnd äger jämväl i övrigt framställa förslag i frågor rörande vägväsendet och vägtrafiken inom nämndens område samt må *hos Konungen* anföra besvär över beslut, som meddelats av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller länsstyrelsen.

Vägnämnd äger jämväl i övrigt framställa förslag i frågor rörande vägväsendet och vägtrafiken inom nämndens område samt må anföra besvär över beslut, som meddelats av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller länsstyrelsen.

20 §.

Länsvägnämnd har ————— ändamålsenligaste lösningen.

Länsvägnämnd har ————— på nämnden.

Länsvägnämnden må *hos Konungen* anföra besvär över beslut, som meddelats av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller länsstyrelsen.

Länsvägnämnden må anföra besvär över beslut, som meddelats av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller länsstyrelsen.

25 §.

Menar någon, att val, som förrätats av ombud, vägnämnd eller länsvägnämnd, eller annat beslut, som meddelats av vägnämnd eller länsvägnämnd, icke tillkommit i laga ordning eller står i strid mot allmän lag eller författning, *äge* han däröver anföra besvär.

Menar någon, att val, som förrätats av ombud, vägnämnd eller länsvägnämnd, eller annat beslut, som meddelats av vägnämnd eller länsvägnämnd, icke tillkommit i laga ordning eller står i strid mot allmän lag eller författning, *äger* han anföra besvär däröver *hos kammarrätten*.

(Nuvarande lydelse)

Besvärerna skola, jämte protokoll rörande valet eller beslutet samt i förekommande fall bevis om dagen då justering av protokollet ägde rum, ingivas till *länsstyrelsen* inom trettio dagar, räknade, vid besvär över val av ledamot eller suppleant i vägnämnd, från det valet skedde och eljest från den dag, då protokollet rörande valet eller beslutet justerades.

(Föreslagen lydelse)

Besvärerna skola, jämte protokoll rörande valet eller beslutet samt i förekommande fall bevis om dagen då justering av protokollet ägde rum, ingivas till *kammarrätten* inom trettio dagar, räknade, vid besvär över val av ledamot eller suppleant i vägnämnd, från det valet skedde och eljest från den dag, då protokollet rörande valet eller beslutet justerades.

26 §.

Utan hinder av förd klagan skall val eller beslut lända till efterrättelse, där ej *länsstyrelsen* annorlunda förordnar.

Utan hinder av förd klagan skall val eller beslut lända till efterrättelse, där ej *kammarrätten* förordnar annorlunda.

27 §.

Över länsstyrelsens beslut må klagan hos Konungen föras i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

13) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 46 § lagen den 18 april 1952 (nr 167)
om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna

Härigenom förordnas, att 46 § lagen den 18 april 1952 om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

46 §.

1 mom. Menar delägare att beslut som fattats å delägar- eller allmänningssstämma icke tillkommit i behörig ordning eller eljest strider mot lag eller författning eller mot reglementet, må han hos länsstyrelsen föra talan mot beslutet genom besvär, vilka jämte beslutet skola hava inkommit inom en månad efter beslutets dag. Försummas det, *vare* rätt till talan förlorad. Ändå att talan föres mot beslutet, skall det gå i verkställighet, där ej *länsstyrelsen* annorlunda förordnar.

1 mom. Menar delägare att beslut som fattats å delägar- eller allmänningssstämma icke tillkommit i behörig ordning eller eljest strider mot lag eller författning eller mot reglementet, må han hos länsstyrelsen föra talan mot beslutet genom besvär, vilka jämte beslutet skola hava inkommit inom en månad efter beslutets dag. Försummas det, *är* rätt till talan förlorad. Ändå att talan föres mot beslutet, skall det gå i verkställighet, där ej *besvärmyndigheten* förordnar annorlunda.

Utslag varigenom ————— ———— ej klagat.

2 mom. Mot beslut som länsstyrelse meddelat enligt *denna lag* må talan föras hos *Konungen* genom besvär, som skola hava inkommit till jordbruksdepartementet inom en månad från den dag klaganden erhöi del av beslutet.

2 mom. Talan mot beslut, som länsstyrelse meddelat enligt 1 mom. eller 7 a, 12, 16, 36 eller 37 §, föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat länsstyrelses beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos *Konungen*.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

14) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 20 § lagen den 31 maj 1957 (nr 281)
om kommunalförbund

Härigenom förordnas, att 20 § lagen den 31 maj 1957 om kommunalförbund skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

20 §.

Vad i 74 § fjärde stycket, 75 § tredje och fjärde styckena samt 76—78 §§ kommunallagen är stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kommunalförbund. *Ingår landstingskommun i förbundet, skall dock i fråga om besvär och besvärsnämnd vad i 78 § landstingslagen sägs äga motsvarande tillämpning.* Besvärsrätt tillkommer såväl till förbundet ansluten kommun som medlem av sådan kommun.

Vad i 74 § fjärde stycket, 75 § tredje och fjärde styckena samt 76—78 §§ kommunallagen är stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kommunalförbund. Besvärsrätt tillkommer såväl till förbundet ansluten kommun som medlem av sådan kommun.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

15) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 21 § lagen den 3 december 1965 (nr 596) om kommunala sammanläggningsdelegerade

Härigenom förordnas, att 21 § lagen den 3 december 1965 om kommunala sammanläggningsdelegerade skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

21 §.

Bestämmelserna i — — — — — eller kommitté.

Talan mot *länsstyrelsens* beslut Om talan mot *kammarrätts utslag*
föres i den ordning som anges i 78 § och beslut stadgas i lagen om rikets
kommunallagen. *kammarrätter.*

Rätt till — — — — — av indelningsändringen.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

16) Förslag till**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 10 juli 1947 (nr 394) med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation**

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 10 juli 1947 med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation skall närmast efter 29 § införas en ny paragraf, betecknad 29 a §, av nedan angiven lydelse.

29 a §.

Talan mot lantbruksstyrelsens beslut enligt 28 § första stycket eller 29 § eller i sådan i 28 § andra stycket angiven fråga, som omfattas av måluppräkningen i 2 § andra stycket lagen den (nr) om rikets kammarrätter, föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat lantbruksstyrelsens beslut enligt 28 § andra stycket föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

17) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 29 maj 1964 (nr 322)
med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannas-
skapet för polisväsendet m. m.

Härigenom förordnas, att 12 § lagen den 29 maj 1964 med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 §.

Över beslut, som länsstyrelse eller myndighet, som avses i 7 §, meddelat enligt denna lag, må kommunen anföra besvär hos *Konungen*.

Över beslut, som länsstyrelse eller myndighet, som avses i 7 §, meddelat enligt denna lag, må kommunen anföra besvär hos *kammarrätten*.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut, som sägs i första stycket och som ej avser utdömande av vite, länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annat förordnas.

Beslut *eller utslag*, som sägs i första *eller andra* stycket och som ej avser utdömande av vite, länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

18) Förslag till

**Lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 11 december 1964 (nr 829)
om skyldighet för vissa städer att bidraga till statsverkets kostnader för
domstolsväsendet**

Härigenom förordnas, att 5 § lagen den 11 december 1964 om skyldighet för vissa städer att bidraga till statsverkets kostnader för domstolsväsendet skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

5 §.

Över beslut, som länsstyrelse eller myndighet vilken avses i 1 § meddelat enligt denna lag, må staden anföra besvär hos *Konungen*.

Över beslut, som länsstyrelse eller myndighet vilken avses i 1 § meddelat enligt denna lag, må staden anföra besvär hos *kammarrätten*.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut, som sägs i första stycket, länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annat förordnas.

Beslut *eller utslag*, som sägs i första *eller andra* stycket, länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

19) Förslag till

Kungörelse om ändring i kungörelsen den 13 augusti 1964 (nr 560) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 29 maj 1964 (nr 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m.m.

Härigenom förordnas, att 13 § kungörelsen den 13 augusti 1964 med tillämpningsföreskrifter till lagen den 29 maj 1964 (nr 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m. skall upphöra att gälla och att överskriften omedelbart framför samma paragraf skall utgå ur nämnda kungörelse.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

20) Förslag till

Kungörelse om ändrad lydelse av 1 § kungörelsen den 2 september 1966 (nr 504) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 27 maj 1966 (nr 241) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för uppbördsväsendet m.m. i vissa städer

Härigenom förordnas, att 1 § kungörelsen den 2 september 1966 med tillämpningsföreskrifter till lagen den 27 maj 1966 (nr 241) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för uppbördsväsendet m. m. i vissa städer skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

I fråga om förhållanden som regleras i lagen med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för uppbördsväsendet m. m. i vissa städer äga 1—6 §§, 8 §, 10 § andra stycket och 11—13 §§ kungörelsen den 13 augusti 1964 (nr 560) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 29 maj 1964 (nr 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m. motsvarande tillämpning.

I fråga om förhållanden som regleras i lagen med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för uppbördsväsendet m. m. i vissa städer äga 1—6 §§, 8 §, 10 § andra stycket samt 11 och 12 §§ kungörelsen den 13 augusti 1964 (nr 560) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 29 maj 1964 (nr 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m. motsvarande tillämpning.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

21) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp

Härigenom förordnas, *dels* att 58—60 §§ lagen den 4 januari 1956 om socialhjälp¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i samma lag skall införas en ny paragraf, betecknad 61 §², av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

58 §.

Över länsstyrelses slutliga beslut eller utslag i sådant mål eller ärende, som avses i 27, 30, 31, 39 eller 40 §, 52 § andra eller tredje stycket eller 54 §, *må besvär anföras hos kammarrätten*. Talan må dock ej fullföljas *hos kammarrätten allenast* beträffande ränta eller rättegångskostnad.

Har mål, varom sägs i 27 eller 30 §, förevarit hos två eller flera länsstyrelser, och anföras besvär över det i huvudsaken sist meddelade utslaget, må i samband därmed föras talan även mot utslag eller beslut som dessförinnan meddelats i målet; *och skall* sådant utslag eller beslut *ej utgöra hinder för sakens prövning i dess helhet*.

Har *länsstyrelsen* förordnat, att socialhjälp skall meddelas, går be-

Mot länsstyrelses slutliga beslut eller utslag i sådant mål eller ärende, som avses i 27, 30, 31, 39 eller 40 §, 52 § andra eller tredje stycket eller 54 §, *föres talan, där ej annat sägs nedan, genom besvär hos den kammarrätt, till vars domkrets länet hör*. Talan må dock ej fullföljas *endast* beträffande ränta eller rättegångskostnad.

Har mål, varom sägs i 27 eller 30 §, förevarit hos två eller flera länsstyrelser, och anföras besvär över det i huvudsaken sist meddelade utslaget, må i samband därmed *hos samma kammarrätt* föras talan även mot utslag eller beslut som dessförinnan meddelats i målet. Sådant utslag eller beslut *skall ej hindra att saken prövas i sin helhet*. *Har i fall som här avses talan tidigare förts hos annan kammarrätt, skola besvären anföras hos den kammarrätten*.

¹ Senaste lydelse av 58 § se SFS 1964: 66.

² Tidigare gällande 61 § upphävd genom SFS 1964: 66.

(Nuvarande lydelse)

slutet härom i verkställighet utan hinder av förd klagan.

(Föreslagen lydelse)

59 §.

Besvär, varom sägs i 58 §, skola ställas till kammarrätten samt ingivas eller insändas till den länsstyrelse, som meddelat det överklagade utslaget eller beslutet.

Genom länsstyrelsens försorg skall besvärslagan med därvid fogade handlingar delgivas motparten och föreläggande meddelas honom att inom viss tid till länsstyrelsen inkomma med skriftlig förklaring.

Sedan förklaring inkommit eller tiden för dess avlämnande gått till ända, har länsstyrelsen att jämte eget utlåtande översända handlingarna i målet till kammarrätten.

Kammarrätt äger förordna, att domstolen vid handläggning av mål enligt denna lag skall hava särskild sammansättning. Domstolen skall i sådant fall bestå av tre lagfarna ledamöter, av vilka en för ordet, samt två särskilda ledamöter med speciell insikt i sociala frågor; dock må utevaro av en av de särskilda ledamöterna ej hindra måls avgörande, om tre av ledamöterna äro ense om slutet.

Särskild ledamot förordnas av Konungen för fyra år i sänder. För envar sådan ledamot förordnar Konungen för samma tid ersättare.

60 §.

I fråga om delgivning av kammarrättens utslag skall vad i 57 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Över kammarrättens utslag må klagan ej föras.

I fråga om delgivning av kammarrätts utslag och beslut skall vad i 57 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

61 §.

Har länsstyrelse eller kammarrätt förordnat, att socialhjälp skall meddelas, går beslutet härom i verkställighet utan hinder av förd klagan.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

22) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 83—87 §§ barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97)

Härigenom förordnas, att 83—87 §§ barnavårdslagen den 29 april 1960¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

83 §.

Över länsstyrelses slutliga beslut eller utslag i mål eller ärende *angående skyldighet för kommun, staten eller enskild att ersätta kommuns kostnad för omhändertagen eller beträffande enskilds bidrag till omhändertaget barns vård må besvär anföras hos kammarrätten. Talan må dock ej fullföljas endast beträffande ränta eller rättegångskostnad.*

Om mål angående ersättning från kommun förevarit hos två eller flera länsstyrelser och besvär anföras över det i huvudsaken sist meddelade utslaget, må i samband därmed föras talan även mot utslag eller beslut som dessförinnan meddelats i målet. Sådant utslag eller beslut skall ej hindra att saken prövas i sin helhet.

85 §.

Besvär över länsstyrelses beslut eller utslag skola ingivas till länsstyrelsen.

Mot länsstyrelses slutliga beslut eller utslag i mål eller ärende enligt denna lag samt mot socialstyrelsens beslut enligt lagen i annat fall än som avses i 57 § första eller tredje stycket eller 58 § föres talan, där ej annat sägs nedan, genom besvär hos den kammarrätt, inom vars domkrets beslutsmyndigheten ligger. Talan må dock ej fullföljas endast beträffande ränta eller rättegångskostnad.

Om mål angående ersättning från kommun förevarit hos två eller flera länsstyrelser och besvär anföras över det i huvudsaken sist meddelade utslaget, må i samband därmed *hos samma kammarrätt* föras talan även mot utslag eller beslut som dessförinnan meddelats i målet. Sådant utslag eller beslut skall ej hindra att saken prövas i sin helhet. *Har i fall som här avses talan tidigare förts hos annan kammarrätt, skola besvär anföras hos den kammarrätten.*

84 §.

Vid kammarrätts handläggning av mål enligt denna lag skola deltaga tre lagfarna ledamöter, av vilka en

¹ Senaste lydelse av 87 § se SFS 1963:261.

(Nuvarande lydelse)

Länsstyrelsen skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om anledning ej uppenbarligen saknas, samt, efter att ha införskaffat den ytterligare utredning som kan vara erforderlig, insända samtliga handlingar i målet jämte eget utlåtande till kammarrätten eller, om besvären skola prövas av Konungen, till socialdepartementet.

86 §.

I fråga om delgivning av kammarrättens utslag skall vad som är stadgat i 82 § äga motsvarande tillämpning.

Över kammarrättens utslag må klagan icke föras.

84 §.

I länsstyrelses beslut i andra frågor rörande tillämpningen av denna lag än som angivas i 83 § må ändring sökas hos Konungen genom besvär.

Länsstyrelses beslut i ärende som avses i 4—9 kap. länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

(Föreslagen lydelse)

för ordet, samt två särskilda ledamöter med speciell insikt i sociala frågor; dock må utevaro av en av de särskilda ledamöterna ej hindra måls avgörande, om tre av ledamöterna äro ense om slutet.

Särskild ledamot förordnas av Konungen för fyra år i sänder. För envar sådan ledamot förordnar Konungen för samma tid ersättare.

Bestämmelserna i första stycket äga endast i fall, där kammarrätten förordnar därom, tillämpning på mål angående skyldighet för kommun, staten eller enskild att ersätta kommuns kostnad för omhändertagen eller beträffande enskilds bidrag till omhändertaget barns vård.

85 §.

I fråga om delgivning av kammarrätts utslag och beslut skall vad som är stadgat i 82 § äga motsvarande tillämpning.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

86 §.

Länsstyrelses beslut i ärende som avses i 4—9 kap., av socialstyrelsen enligt 62 eller 64 § meddelat beslut samt kammarrätts motsvarande utslag eller beslut lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

87 §.

I beslut av socialstyrelsen må ändring sökas hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till socialdepartementet.

Av socialstyrelsen enligt 58, 62 eller 64 § meddelat beslut länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Mot beslut av socialstyrelsen enligt 57 § första eller tredje stycket eller 58 § föres talan genom besvär hos Konungen.

Av socialstyrelsen enligt 58 § meddelat beslut länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

23) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 8 kap. 10 § föräldrabalken

Härigenom förordnas, att 8 kap. 10 § föräldrabalken¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 KAP.

10 §.

Över barnavårdsnämnds — — — — — hos länsstyrelsen.

Talan mot *länsstyrelsens* beslut föres hos *Konungen* genom besvär.

Talan mot *länsstyrelses* beslut föres genom besvär hos *kammarrätten*.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Barnavårdsnämndens eller länsstyrelsens beslut länder, utan hinder av klagan, till efterrättelse intill dess annorlunda *kan varda förordnat*.

Barnavårdsnämnds, länsstyrelses eller kammarrätts beslut *eller utslag* länder, utan hinder av klagan, till efterrättelse intill dess annorlunda *förordnas*.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1954: 356.

24) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 12 och 16 §§ lagen den 26 juli 1947 (nr 529)
om allmänna barnbidrag

Härigenom förordnas, att 12 och 16 §§ lagen den 26 juli 1947 om allmänna barnbidrag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 §.

Har någon genom oriktiga uppgifter eller annorledes förorsakat att allmänt barnbidrag för visst barn obehörigen utgått eller har någon eljest obehörigen eller med för högt belopp uppburit sådant bidrag och har han skäligen bort inse detta, skall återbetalning ske av vad för mycket utbetalats, där ej i *särskilt fall socialstyrelsen* finner anledning att helt eller delvis eftergiva *sådan* återbetalningsskyldighet.

Har någon genom oriktiga uppgifter eller annorledes förorsakat att allmänt barnbidrag för visst barn obehörigen utgått eller har någon eljest obehörigen eller med för högt belopp uppburit sådant bidrag och har han skäligen bort inse detta, skall återbetalning ske av vad för mycket utbetalats, där ej *länsstyrelsen* finner anledning att helt eller delvis eftergiva återbetalningsskyldighet.

Har återbetalningsskyldighet — — — — — skäligt belopp.

16 §.

Är någon missnöjd med länsstyrelsens beslut i ärende angående allmänt barnbidrag, må han däröver *anföra* besvär hos *socialstyrelsen*.

Över *socialstyrelsens* utslag må *klagan* ej föras.

Talan mot länsstyrelsens beslut i ärende angående allmänt barnbidrag *föres* genom besvär hos *kammarrätten*.

Om *talans mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter*.

Länsstyrelsens eller kammarrätts beslut eller utslag länder utan hinder av förd klagan till efterrättelse, där ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse av 12 § se SFS 1964: 145 och av 16 § se SFS 1954: 360.

25) Förslag till
Förordning om ändrad lydelse av 34 § familjebidragsförordningen
den 29 mars 1946 (nr 99)

Härigenom förordnas, att 34 § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

34 §.

Över länsstyrelses beslut rörande tillämpningen av denna förordning må klagan föras hos kammarrätten genom besvär, vilka skola ingivas till den länsstyrelse, som meddelat beslutet; och åligger det länsstyrelsen att jämte eget yttrande insända besvaren till kammarrätten. Länsstyrelses beslut skall gå i verkställighet utan hinder av däröver anförda besvär.

Mot kammarrättens beslut må talan icke föras.

Talan mot länsstyrelses beslut rörande tillämpningen av denna förordning föras genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Länsstyrelses eller kammarrätts beslut eller utslag skall gå i verkställighet utan hinder av däröver anförda besvär.

Denna förordning träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna förordnings ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1963: 112.

26) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 22 § lagen den 21 maj 1964 (nr 143)
om bidragsförskott

Härigenom förordnas, att 22 § lagen den 21 maj 1964 om bidragsförskott skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

22 §.

Talan mot — — — — — hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelsens beslut föres talan genom besvär hos Konungen.

Mot länsstyrelses beslut i fråga, som avses i 20 eller 21 §, föres talan genom besvär hos Konungen.

Talan mot annat länsstyrelses beslut i ärende enligt denna lag föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

27) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 150 § byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385)

Härigenom förordnas, att 150 § byggnadslagen den 30 juni 1947¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

150 §.

Mot länsstyrelses beslut i ärende om medgivande enligt 39 § eller om tillstånd enligt 86 § eller i motsvarande ärende enligt 106 eller 122 § föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Länsstyrelses beslut — — — — — hos Konungen.

Talan mot — — — — — ämbetsverks beslut.

Har länsstyrelse — — — — — utan bifall.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1959: 611.

28) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 54 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)

Härigenom förordnas, att 54 § skollagen den 6 juni 1962¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

54 §.

Över beslut av länskolnämnd och skolöverstyrelsen må besvär anföras hos Konungen.

Talan mot beslut, som länskolnämnd enligt denna lag eller i övrigt gällande bestämmelser meddelat rörande befrielse från skolgång för skolpliktigt barn, som åtnjuter enskild undervisning, skolpliktigt barns deltagande i undervisning i specialskola eller specialklass, åläggande av skolgång i grundskolan eller annan obligatorisk skola för skolpliktigt barn, som erhåller undervisning vid skola av annat slag, hämtning av skolpliktigt barn med biträde av polismyndighet, föreläggande vid vite eller utdömmande av vite, föres genom besvär hos kammarrätten. I samma ordning föres talan mot beslut, som avses i 51 § andra stycket denna lag.

Mot annat länskolnämnds eller skolöverstyrelsens beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1964: 341.

29) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter

Härigenom förordnas, att 7 § lagen den 15 juni 1939 om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

Klagan över beslut, som enligt denna lag meddelas av länsstyrelse, må föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd. Länsstyrelses beslut skall dock utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda kan vara förordnat.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt 5 § om fällande till vite föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat länsstyrelses beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Länsstyrelses beslut som avses i andra stycket skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

30) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 83 § civilförsvarlagen den 22 april 1960 (nr 74)

Härigenom förordnas, att 83 § civilförsvarlagen den 22 april 1960 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

83 §.

Över civilförsvarschefs beslut i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller civilförsvarsstyrelsen, må överklagas hos Konungen.

Över civilförsvarschefs eller polismyndighets beslut i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelses beslut om kostnadsfördelning enligt 49, 54 eller 55 §, om uttagande av egendom enligt 76 §, om handräckning enligt 77 eller 78 § eller om föreläggande av vite vid underlåtenhet att fullgöra skyldighet enligt 15 § samt mot beslut, som länsstyrelse enligt denna lag eller med stöd därav utfärdade bestämmelser i särskilt fall meddelat om föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande i vad angår inrättande, utrustning eller underhåll av enskilt skyddsrum, dock ej beslut enligt 31 §, föres talan genom besvär hos kammarrätten.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag genom besvär hos Konungen. I samma ordning föres talan mot civilförsvarsstyrelsens beslut enligt lagen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Talan må ————— eller 58 §.

Under högsta ————— till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

31) Förslag till

Kungörelse om ändrad lydelse av 5 § kungörelsen den 26 mars 1965 (nr 59) om ersättning till polisman för skada på egendom

Härigenom förordnas, att 5 § kungörelsen den 26 mars 1965 om ersättning till polisman för skada på egendom skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

5 §.

Mot rikspolisstyrelsens beslut föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Ersättning skall betalas ut utan hinder av att besvär anförts över rikspolisstyrelsens beslut.

Ersättning skall betalas ut utan hinder av anförda besvär.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

32) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 32 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443)

Härigenom förordnas, att 32 § epidemilagen den 19 juni 1919¹ skall er-
hålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

32 §.

Mot de föreskrifter och åtgärder, vilka det enligt denna lag tillkommer hälsovårdsnämnd eller länsstyrelse att meddela eller vidtaga, äger den, som anser sin rätt därav förnärmad eller obehörigen inskränkt, att anföra besvär, över hälsovårdsnämnds beslut hos länsstyrelsen och över länsstyrelses beslut hos Konungen.

Talan mot hälsovårdsnämnds beslut enligt denna lag föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelses beslut om ersättning till läkare eller om ersättning, som avses i 5 § 1 mom., föres talan genom besvär hos kammarrätten. I samma ordning föres talan mot beslut, som enligt denna lag länsstyrelse i särskilt fall meddelat om förbud, föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande eller om omhändertagande, smittrening, oskadliggörande eller liknande åtgärd, såvida fråga ej är om kommuns eller landstingskommuns åliggande.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Hälsovårdsnämnds beslut jämlikt 3 §, 4 § och 10 § 1 mom. går utan hinder av klagan genast i verkställighet. I andra fall länder utan hinder av klagan beslut till efterrättelse endast försåvitt *hälsovårdsnämnden*

Hälsovårdsnämnds beslut enligt 3 §, 4 § eller 10 § 1 mom. går utan hinder av klagan genast i verkställighet. I andra fall länder utan hinder av klagan beslut *eller utslag*, som avses i denna lag, till efterrättelse

¹ Senaste lydelse se SFS 1954: 362.

(Nuvarande lydelse)

eller länsstyrelsen prövar nödigt där-
om förordna.

(Föreslagen lydelse)

endast försåvitt förordnande därom
meddelas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraft-
trädande, gälla äldre bestämmelser.

33) Förslag till

Förordning om ändrad lydelse av 15 § tuberkulosförordningen den 31 mars 1939¹
(nr 113)

Härigenom förordnas, att 15 § tuberkulosförordningen den 31 mars 1939¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Mot hälsovårdsnämnds beslut *i ärende, som avses i denna förordning, må talan föras* genom besvär hos länsstyrelsen.

I länsstyrelsens beslut må ändring sökas genom besvär hos *Konungen*.

Utan hinder av klagan *lände* beslut till efterrättelse intill dess *annorlunda kan varda vederbörligen förordnat*.

Mot hälsovårdsnämnds beslut *enligt denna förordning och mot polismyndighets beslut enligt förordningen rörande handräckning föres* talan genom besvär hos länsstyrelsen.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt förordningen föres genom besvär hos *kammarrätten*.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Utan hinder av klagan *skall* beslut *eller utslag, som avses i denna förordning, lända* till efterrättelse intill dess *annorlunda förordnas*.

Denna förordning träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna förordnings ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1954: 363.

34) Förslag till

Förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623)

Härigenom förordnas, *dels* att i 101 § 2 mom., 104 § och 180 § 2 mom. taxeringsförordningen den 23 november 1956 uttrycket kammarrätten skall bytas mot uttrycket kammarrätt, *dels* att i 102, 159, 164 och 165 §§, 166 § 1 och 4 mom., 168 och 169 §§, 173 § 2 mom., 180 § 1 mom. samt 181 § 2 och 5 mom. samma förordning uttrycket kammarrätten skall bytas mot uttrycket kammarrätten i Stockholm, *dels ock* att 96, 98 och 103 §§, 105 § 1 mom., 108, 125 och 167 §§, 180 § 3 mom. och 182 § ävensom överskriften omedelbart framför 95 § nämnda förordning¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

XI. Om besvär över prövningsnämnds beslut och kammarrättens utslag

(Föreslagen lydelse)

XI. Om besvär över prövningsnämnds beslut samt kammarrätts utslag och beslut

96 §.

Besvär till *kammarrätten* skola ingivas eller insändas till kansliet hos den prövningsnämnd som meddelat det överklagade beslutet. Den omständigheten att besvären ingivits eller insänts direkt till kammarrätten må dock ej utgöra hinder för målets prövning; kammarrätten har att i sådant fall omedelbart översända handlingarna till prövningsnämndens kansli.

Besvären skola — — — — — — — — — — protokoll justerades.

Besvär till *kammarrätt* skola ingivas eller insändas till kansliet hos den prövningsnämnd som meddelat det överklagade beslutet. Den omständigheten att besvären ingivits eller insänts direkt till kammarrätten må dock ej utgöra hinder för målets prövning; kammarrätten har att i sådant fall omedelbart översända handlingarna till prövningsnämndens kansli.

98 §.

1 mom. Talan mot *kammarrättens* utslag i mål rörande taxering föres hos Kungl. Maj:t genom besvär, vil-

Talan mot *kammarrätts* utslag *eller beslut* i mål rörande taxering föres hos Kungl. Maj:t genom besvär,

¹ Senaste lydelse av 98 § se SFS 1958: 85, av 101 § 2 mom. se SFS 1958: 299, av 105 § 1 mom. se SFS 1958: 87, av 125 och 168 §§ se SFS 1965: 753 samt av 159 § och 166 § 1 mom. se SFS 1963: 683.

(Nuvarande lydelse)

ka skola vara inkomna till finansdepartementet inom två månader efter det klaganden erhållit del av kammarrättens utslag.

2 mom. Talan rörande höjning eller sänkning av skattskyldigs till statlig inkomstskatt eller kommunal inkomstskatt taxerade inkomst må ej, utan att Kungl. Maj:t meddelat klaganden tillstånd därtill, komma under Kungl. Maj:ts prövning, om vad klaganden i sådant hänseende tappat i kammarrätten uppenbarligen icke uppgår antingen till 5.000 kronor eller ock till en tiondedel av den enligt kammarrättens utslag taxerade inkomsten, i senare fallet dock minst till 500 kronor.

Utän tillstånd som i första stycket sägs må ej heller talan rörande höjning eller sänkning av skattskyldigs till statlig förmögenhetsskatt beskattningsbara förmögenhet komma under Kungl. Maj:ts prövning, om vad klaganden i sådant hänseende tappat i kammarrätten uppenbarligen icke uppgår till 50.000 kronor.

Prövningstillstånd må meddelas allenast om det för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att besvären prövas av Kungl. Maj:t, eller parten visar, att besvärens prövning eljest skulle ha va synnerlig betydelse utöver det mål, varom är fråga. Prövningstillstånd skall gälla utslaget i dess helhet, såvitt parten anført besvär däröver. Meddelas ej tillstånd, där sådant skolat erfordras för besvärens prövning, skall utslaget stå fast; erinran härom skall intagas i Kungl. Maj:ts beslut.

(Föreslagen lydelse)

vilka skola vara inkomna till finansdepartementet inom två månader efter det klaganden erhållit del av utslaget eller beslutet.

I fråga om besvär hos Kungl. Maj:t äga bestämmelserna i 95 § andra och tredje styckena motsvarande tillämpning.

Klaganden får icke väsentligen ändra den grund han i kammarrätten åberopat till stöd för sitt yrkande, om ej särskilda skäl föreligga.

(Nuvarande lydelse)

3 mom. Avser vad klaganden tappat i kammarrätten jämväl annat än höjning eller sänkning av skattskyldigs taxerade inkomst eller beskattningsbara förmögenhet eller kan besvärstalan eljest i något hänseende utan prövningstillstånd komma under Kungl. Maj:ts prövning, skall vad som stadgas i 2 mom. icke utgöra hinder mot att besvären prövas även i övriga delar.

4 mom. Upptages parts talan till prövning, skola bestämmelserna i 2 mom. icke utgöra hinder mot samtidig prövning av besvär, som anförts av motpart eller, om samtaxerade makar fullföljt talan, av make.

Återkallas eller förfaller eljest besvärstalan, av vilken prövningen av annan talan enligt första stycket är beroende, skall vad där stadgas icke gälla.

5 mom. Bestämmelserna i 2—4 mom. skola ej gälla besvär rörande eftertaxering. Vad där stadgas skall vidare icke avse besvär över att taxering med tillämpning av 105 § överflyttats å klaganden, ej heller talan om ändring i kammarrättens utslag på den grund att taxeringen blivit oriktig i något hänseende, varom förmäles i 100 § första stycket under 1)—5).

6 mom. Kunna besvär över kammarrättens utslag ej komma under Kungl. Maj:ts prövning med mindre prövningstillstånd meddelats, skall kammarrätten i samband med underrättelse om besvärs anförande giva det tillkänna. Därvid skall angivas på vilka grunder sådant tillstånd må meddelas, så ock eljest de vill-

(Föreslagen lydelse)

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

kor, under vilka parts besvärstalan må komma under Kungl. Maj:ts prövning.

Anser klagande, att underrättelse, som kammarrätten enligt första stycket meddelat, är oriktig, äge han i samband med besvär över utslaget påkalla prövning av frågan.

103 §.

Besvär som — — — — — rättelse sökes.

Är taxeringen föremål för prövning av kammarrätten eller har den avgjorts av prövningsnämnd genom laga kraftvunnet beslut, ankommer det på kammarrätten att pröva målet. Har taxeringen prövats av kammarrätten eller Kungl. Maj:t, skall målet prövas av Kungl. Maj:t.

Kungl. Maj:t och kammarrätten må, om besvär som anförts i särskild ordning finnas böra upptagas till prövning, förordna att målet skall upptagas och vidare handläggas av i första stycket avsedd prövningsnämnd.

Är taxeringen föremål för prövning av kammarrätt eller har den avgjorts av prövningsnämnd genom laga kraftvunnet beslut, ankommer det på kammarrätten att pröva målet. Har taxeringen prövats av kammarrätt eller Kungl. Maj:t, skall målet prövas av Kungl. Maj:t.

Kungl. Maj:t och kammarrätt må, om besvär som anförts i särskild ordning finnas böra upptagas till prövning, förordna att målet skall upptagas och vidare handläggas av i första stycket avsedd prövningsnämnd.

105 §.

1 mom. Om kammarrätten eller Kungl. Maj:t vid prövning av anförda besvär i taxeringsmål finner, att taxering verkstälts å orätt ort eller å rätt ort underlåtits eller ej skett till riktigt belopp, äger kammarrätten eller Kungl. Maj:t, efter vederbörandes hörande, vidtaga erforderlig rättelse i taxeringen å ort som vederbör; dock må skattskyldigs hela taxering i sådant fall icke höjas utöver vad tidigare bestämts, därest besvären icke innefatta yr-

1 mom. Om kammarrätt eller Kungl. Maj:t vid prövning av anförda besvär i taxeringsmål finner, att taxering verkstälts å orätt ort eller å rätt ort underlåtits eller ej skett till riktigt belopp, äger kammarrätten eller Kungl. Maj:t, efter vederbörandes hörande, vidtaga erforderlig rättelse i taxeringen å ort som vederbör; dock må skattskyldigs hela taxering i sådant fall icke höjas utöver vad tidigare bestämts, därest besvären icke innefatta yrkande om

(Nuvarande lydelse)

kande om sådan höjning. Ändras taxering av *kammarrätten* eller Kungl. Maj:t på den grund, att inkomst eller utgift bör hänföras till annat beskattningsår än det, vilket taxeringen avser, må härav föranledd ändring vidtagas i den skattskyldiges taxering för det beskattningsår, till vilket inkomsten eller utgiften rätteligen är att hänföra. Jämväl må, om någon av *kammarrätten* eller Kungl. Maj:t befrias från taxering på den grund, att annan person bort i stället taxeras, *kammarrätten* eller Kungl. Maj:t överflytta taxeringen å denne.

Äro makar var för sig taxerade, äger *kammarrätten* eller Kungl. Maj:t, där ändring göres i den enes taxering, även i den andres taxering vidtagna av ändringen påkallad rättelse, såvitt angår tillämpning av 52 § 1 mom. kommunalskattelagen eller 11 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt eller 12 § 1 mom. förordningen om statlig förmögenhetsskatt.

Hava besvär hos *kammarrätten* eller Kungl. Maj:t anförts rörande taxering, som åsatts avliden person eller hans dödsbo, och har dödsboet tidigare befriats från att erlægga skatt på grund av taxeringen, skall vid ändring av taxeringen i anledning av besvären jämväl beslutet om skattebefrielse i erforderlig mån ändras.

Vidtager *kammarrätten* eller Kungl. Maj:t sådan ändring i fråga om taxering till kommunal inkomstskatt inom viss kommun att avdrag enligt 46 § 2 mom. kommunalskatte-

(Föreslagen lydelse)

sådan höjning. Ändras taxering av *kammarrätt* eller Kungl. Maj:t på den grund, att inkomst eller utgift bör hänföras till annat beskattningsår än det, vilket taxeringen avser, må härav föranledd ändring vidtagas i den skattskyldiges taxering för det beskattningsår, till vilket inkomsten eller utgiften rätteligen är att hänföra. Jämväl må, om någon av *kammarrätt* eller Kungl. Maj:t befrias från taxering på den grund, att annan person bort i stället taxeras, *kammarrätten* eller Kungl. Maj:t överflytta taxeringen å denne.

Äro makar var för sig taxerade, äger *kammarrätt* eller Kungl. Maj:t, där ändring göres i den enes taxering, även i den andres taxering vidtagna av ändringen påkallad rättelse, såvitt angår tillämpning av 52 § 1 mom. kommunalskattelagen eller 11 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt eller 12 § 1 mom. förordningen om statlig förmögenhetsskatt.

Hava besvär hos *kammarrätt* eller Kungl. Maj:t anförts rörande taxering, som åsatts avliden person eller hans dödsbo, och har dödsboet tidigare befriats från att erlægga skatt på grund av taxeringen, skall vid ändring av taxeringen i anledning av besvären jämväl beslutet om skattebefrielse i erforderlig mån ändras.

Vidtager *kammarrätt* eller Kungl. Maj:t sådan ändring i fråga om taxering till kommunal inkomstskatt inom viss kommun att avdrag enligt 46 § 2 mom. kommunalskattelagen

(Nuvarande lydelse)

lagen eller kommunalt Ortsavdrag icke vidare kan helt utnyttjas inom samma kommun, skall, ändå att yrkande därom icke framstälts, sådan ändring vidtagas i taxering inom annan kommun som kan föränledas av bestämmelserna i 46 § 4 mom. eller 50 § 3 mom. andra stycket nämnda lag.

(Föreslagen lydelse)

eller kommunalt Ortsavdrag icke vidare kan helt utnyttjas inom samma kommun, skall, ändå att yrkande därom icke framstälts, sådan ändring vidtagas i taxering inom annan kommun som kan föränledas av bestämmelserna i 46 § 4 mom. eller 50 § 3 mom. andra stycket nämnda lag.

108 §.

Har part anfört besvär över prövningsnämnds beslut eller *kammarrättens* utslag i mål angående inkomsttaxering eller förmögenhetstaxering, äger även motpart föra talan mot beslutet eller utslaget, ehuru den för honom stadgade besvärstiden utgått; dock åligger det honom att inkomma med sådana besvär inom en månad från utgången av den tid inom vilken de först anförda besvären skolat anföras.

Har part anfört besvär över prövningsnämnds beslut eller *kammarrätts* utslag eller *beslut* i mål angående inkomsttaxering eller förmögenhetstaxering, äger även motpart föra talan mot beslutet eller utslaget, ehuru den för honom stadgade besvärstiden utgått; dock åligger det honom att inkomma med sådana besvär inom en månad från utgången av den tid inom vilken de först anförda besvären skolat anföras.

Aterkallas eller ————— besvärstalan förfallen.

125 §.

Över beslut ————— ej föras.

Talan mot ————— till länsstyrelsen.

Sedan besvär, ————— giva anledning.

Om *klagan över kammarrättens* utslag i fråga om utdömande av vite skall vad i 98 § stadgas äga motsvarande tillämpning, dock att besvärstiden skall vara tre veckor.

Om *talan mot kammarrätts* utslag eller *beslut* i fråga om utdömande av vite skall vad i 98 § stadgas äga motsvarande tillämpning, dock att besvärstiden skall vara tre veckor.

167 §.

Över kammarrättens utslag i mål angående allmän fastighetstaxering, såvitt rör tillämpning av 6 § 1 mom., 7, 8, 9, 10, 11 eller 12 § kommunalskattelagen, må *klagan* icke föras.

Mot kammarrättens i Stockholm utslag eller *beslut* i mål angående allmän fastighetstaxering, såvitt rör tillämpning av 6 § 1 mom. eller 7—12 §§ kommunalskattelagen, må *talan* icke föras.

(Nuvarande lydelse)

Den som icke åtnöjes med kammarrättens utslag i mål angående allmän fastighetstaxering, såvitt angår annan fråga än i första stycket sägs, äger hos Kungl. Maj:t söka ändring genom besvär, som skola vara inkomna till finansdepartementet inom två månader efter det klaganden erhållit del av *kammarrättens utslag*.

180 §.

3 mom. I fråga om kammarrättens handläggning av mål angående särskild fastighetstaxering skall vad i 165 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

182 §.

Över kammarrättens utslag i mål angående särskild fastighetstaxering, såvitt rör tillämpning av 6 § 1 mom., 7, 8, 9, 10, 11 eller 12 § kommunalskattelagen, må *klagan* icke föras.

Den som icke åtnöjes med kammarrättens utslag i mål angående särskild fastighetstaxering, såvitt angår annan fråga än i första stycket sägs, äger hos Kungl. Maj:t söka ändring genom besvär, som skola vara inkomna till finansdepartementet inom två månader efter det klaganden erhållit del av *kammarrättens utslag*.

(Föreslagen lydelse)

Den som icke åtnöjes med kammarrättens *i Stockholm* utslag eller *beslut* i mål angående allmän fastighetstaxering, såvitt angår annan fråga än i första stycket sägs, äger hos Kungl. Maj:t söka ändring genom besvär, som skola vara inkomna till finansdepartementet inom två månader efter det klaganden erhållit del av *utslaget eller beslutet*.

3 mom. I fråga om kammarrättens *i Stockholm* handläggning av mål angående särskild fastighetstaxering skall vad i 165 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Mot kammarrättens *i Stockholm* utslag eller *beslut* i mål angående särskild fastighetstaxering, såvitt rör tillämpning av 6 § 1 mom. eller 7—12 §§ kommunalskattelagen, må *talán* icke föras.

Den som icke åtnöjes med kammarrättens *i Stockholm* utslag eller *beslut* i mål angående särskild fastighetstaxering, såvitt angår annan fråga än i första stycket sägs, äger hos Kungl. Maj:t söka ändring genom besvär, som skola vara inkomna till finansdepartementet inom två månader efter det klaganden erhållit del av *utslaget eller beslutet*.

Denna förordning träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna förordnings ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

35) Förslag till

Kungörelse om ändring i kungörelsen den 8 november 1957 (nr 610) med vissa föreskrifter om handläggning i kammarrätten av mål angående fastighetstaxering

Härigenom förordnas, att i *dels* överskriften till kungörelsen den 8 november 1957 med vissa föreskrifter om handläggning i kammarrätten av mål angående fastighetstaxering, *dels ock* 1—3 §§ samma kungörelse uttrycket kammarrätten eller form därav skall bytas mot uttrycket kammarrätten i Stockholm eller motsvarande form därav.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

36) Förslag till

**Förordning om ändrad lydelse av 6—8 §§ förordningen den 1 juni 1951 (nr 442)
om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor**

Härigenom förordnas, att i 6—8 §§ förordningen den 1 juni 1951 om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor uttrycket kammarrätten eller form därav skall bytas mot uttrycket kammarrätten i Stockholm eller motsvarande form därav.

Denna förordning träder i kraft den — — —

37) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 8 § lagen den 16 juni 1961 (nr 332) om handräckning vid taxeringsrevision

Härigenom förordnas, att 8 § lagen den 16 juni 1961 om handräckning vid taxeringsrevision skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Är någon ————— är stadgat.

Talan mot *länsstyrelsens* beslut om handräckning samt om undantagande från taxeringsrevision av handling, som omhändertages vid förrättningen, må utan hinder av vad eljest är stadgat föras hos *Konungen* genom besvär, *vilka skola ingivas till finansdepartementet.*

Länsstyrelsens beslut länder omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda förordnas.

Talan mot *länsstyrelses* beslut om handräckning samt om undantagande från taxeringsrevision av handling, som omhändertages vid förrättningen, må utan hinder av vad eljest är stadgat föras genom besvär hos *kammarrätten.*

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Länsstyrelses och kammarrätts beslut och utslag lända omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den ———

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

38) Förslag till

Förordning om ändrad lydelse av 86 § uppbördsförordningen den 5 juni 1953
(nr 272)

Härigenom förordnas, att 86 § uppbördsförordningen den 5 juni 1953¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

86 §.

Över länsstyrelses beslut enligt denna förordning må besvär anföras hos kammarrätten, dock att *klagan* icke må föras *över* länsstyrelses beslut rörande preliminär taxering, sättet för uttagande av preliminär skatt, debitering eller jämkning av sådan skatt, verkställande av skatteavdrag *eller* anstånd med inbetalning av skatt. Besvären skola hava inkommit till länsstyrelsen inom en månad från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet, vid påföljd, om den tid försittes, att besvären icke upptagas till prövning. Ej må den omständigheten, att besvären i stället för till länsstyrelsen ingivits till kammarrätten, utgöra hinder för deras upptagande till prövning, därest besvären till kammarrätten inkommit före utgången av nyss stadgade besvärstid. I sådant fall skola besvären av kammarrätten omedelbart överlämnas till vederbörande länsstyrelse.

Över länsstyrelses beslut enligt denna förordning må besvär anföras hos kammarrätten, dock att *talán* icke må föras *mot* länsstyrelses beslut rörande preliminär taxering, sättet för uttagande av preliminär skatt, debitering eller jämkning av sådan skatt, verkställande av skatteavdrag, anstånd med inbetalning av skatt, *antagande av ackordsförslag som rör skatt eller avskrivning av skatt*. Besvären skola hava inkommit till länsstyrelsen inom en månad från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet, vid påföljd, om den tid försittes, att besvären icke upptagas till prövning. Ej må den omständigheten, att besvären i stället för till länsstyrelsen ingivits till kammarrätten, utgöra hinder för deras upptagande till prövning, därest besvären inkommit till kammarrätten före utgången av nyss stadgade besvärstid. I sådant fall skola besvären av kammarrätten omedelbart överlämnas till vederbörande länsstyrelse.

Besvärsmått tillkommer — — — — — vederbörande revisor.

Sedan besvären — — — — — giva anledning.

¹ Senaste lydelse se SFS 1961:314.

(Nuvarande lydelse)

Över kammarrättens utslag må klagan föras hos Kungl. Maj:t genom besvär, vilka tillika med bevis om dagen för utslagets delfdende skola hava inkommit till finansdepartementet inom två månader från den dag, då klaganden erhöll del av utslaget, vid påföljd, om den tid försittes, att besvären icke upptagas till prövning.

Vid prövning — — — — — under bedömande.

(Föreslagen lydelse)

Mot kammarrätts utslag eller beslut må talan föras hos Kungl. Maj:t genom besvär, vilka skola hava inkommit till finansdepartementet inom två månader från den dag, då klaganden erhöll del av utslaget eller beslutet, vid påföljd, om den tid försittes, att besvären icke upptagas till prövning.

Denna förordning träder i kraft den — — —

39) Förslag till

**Förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 17 december 1965 (nr 852)
om ackord och avskrivning rörande vissa skatter**

Härigenom förordnas, att 2 § förordningen den 17 december 1965 om ackord och avskrivning rörande vissa skatter skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Behörig att antaga ackordsförslag eller avskriva skatt enligt 1 § är, om annat ej föreskrivits, den centrala beskattningsmyndigheten eller, om sådan ej finnes, länsstyrelsen.

Behörig att antaga ackordsförslag eller avskriva skatt enligt 1 § är, om annat ej föreskrivits, den centrala beskattningsmyndigheten eller, om sådan ej finnes, länsstyrelsen. *Mot beslut i sådant ärende må talan ej föras.*

Denna förordning träder i kraft den — — —

40) Förslag till

Förordning om ändrad lydelse av 11 och 15 §§ förordningen den 21 maj 1965
(nr 153) om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

Härigenom förordnas, *dels* att i 11 § förordningen den 21 maj 1965 om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar uttrycket kammarrätten skall bytas mot uttrycket kammarrätt, *dels ock* att 15 § samma förordning skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Vad som i fråga om taxering för inkomst stadgas i taxeringsförordningen om prövningsnämndernas verksamhet, om besvär över prövningsnämnds beslut och *kammarrätts* utslag samt om besvär i särskild ordning gäller i tillämpliga delar vid besvär över beslut om tillämpning av denna förordning. Därvid gälla bestämmelserna om skattskyldigs rätt att anföra besvär även hans make.

Vad som i fråga om taxering för inkomst stadgas i taxeringsförordningen om prövningsnämndernas verksamhet, om besvär över prövningsnämnds beslut och *kammarrätts* utslag *eller beslut* samt om besvär i särskild ordning gäller i tillämpliga delar vid besvär över beslut om tillämpning av denna förordning. Därvid gälla bestämmelserna om skattskyldigs rätt att anföra besvär även hans make.

Denna förordning träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna förordnings ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

41) Förslag till

**Kungörelse om ändrad lydelse av 15 § förordningen den 14 december 1917
(nr 915) angående indrivning och redovisning av böter**

Härigenom förordnas, att 15 § förordningen den 14 december 1917 angående indrivning och redovisning av böter¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

§ 15.

Länsstyrelsen skall ————— eller avkortning.

Har avskrivning ————— gällande kraft.

Mot länsstyrelses beslut rörande avskrivning av böter må talan icke föras.

Talan mot länsstyrelses beslut rörande avkortning av böter föres genom besvär hos kammarrätten. Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1953:676.

42) Förslag till

Kungörelse om ändrad lydelse av 20 § avskrivningskungörelsen den 17 december 1965 (nr 921)

Härigenom förordnas, att 20 § avskrivningskungörelsen den 17 december 1965 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

20 §.

Mot beslut i fråga om avskrivning enligt denna kungörelse får talan ej föras.

Mot beslut i fråga om avskrivning eller antagande av ackordsförslag enligt denna kungörelse får talan ej föras.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

43) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad

Härigenom förordnas, *dels* att i 2 kap. lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad skall införas en ny paragraf, betecknad 16 §, av nedan angiven lydelse, *dels ock* att 5 kap. 22 § och 7 kap. 18 § samma lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 KAP.

16 §.

Mot annat beslut av byggnadsnämnd jämligt detta kapitel än förslag enligt 2 eller 4 § samt mot beslut av polismyndighet enligt 6 § föres talan genom besvär hos Konungens befallningshavande.

Talan mot beslut av Konungens befallningshavande enligt 2 § föres genom besvär hos Konungen. Mot beslut av Konungens befallningshavande i tillståndsärende, som avses i 6 §, må talan icke föras.

I övrigt föres talan mot beslut av Konungens befallningshavande enligt detta kapitel genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

5 KAP.

22 §.

Talan mot beslut av den, som förordnats enligt 21 §, föres genom besvär hos Konungens befallningshavande. Mot beslut av Konungens befallningshavande enligt *detta kapi-*

Talan mot beslut av den, som förordnats enligt 21 §, föres genom besvär hos Konungens befallningshavande.

Mot beslut av Konungens befall-

¹ Senaste lydelse se SFS 1964: 662.

(Nuvarande lydelse)

tel föres talan genom besvär hos Konungen.

Rätt att överklaga *sådant* beslut tillkommer *ock* byggnadsnämnden, som därav utan dröjsmål skall erhålla del.

(Föreslagen lydelse)

ningshavande enligt 2 § första stycket eller 8 § föres talan genom besvär hos Konungen.

I övrigt föres talan mot beslut av Konungens befallningshavande enligt detta kapitel genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Rätt att överklaga beslut *som sägs i denna paragraf* tillkommer *också* byggnadsnämnden, som utan dröjsmål skall erhålla del därav.

7 KAP.

18 §.

Anser kommun, samhälle eller enskild sakägare sin rätt vara förnärmad genom beslut, som jämlikt detta kapitel meddelats av den, som förordnats enligt 15 §, eller Konungens befallningshavande eller lantmäteristyrelsen, *äge* däröver anföra besvär. Vad nu sagts skall *ock* gälla beträffande beslut i fråga, som avses i 1 § första stycket, då beslutet meddelats av annan än Konungen. Talan mot beslut av den, som förordnats enligt 15 §, föres hos Konungens befallningshavande. Mot beslut av Konungens befallningshavande eller lantmäteristyrelsen föres talan hos Konungen.

Anser kommun, samhälle eller enskild sakägare sin rätt vara förnärmad genom beslut, som jämlikt detta kapitel meddelats av den, som förordnats enligt 15 §, eller Konungens befallningshavande eller lantmäteristyrelsen, *äger vederbörande* anföra besvär däröver. Vad nu sagts skall *också* gälla beträffande beslut i fråga, som avses i 1 § första stycket, då beslutet meddelats av annan än Konungen.

Talan mot beslut av den, som förordnats enligt 15 §, föres hos Konungens befallningshavande.

Mot beslut av *annan än Konungen enligt 1 § första stycket, mot beslut av Konungens befallningshavande i fråga, som avses i 4 eller 5 § eller 17 § andra stycket, samt mot sådant beslut av Konungens befallningshavande eller lantmäteristyrelsen, som ej meddelats i särskilt fall*, föres talan hos Konungen.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

I övrigt föres talan mot beslut av Konungens befallningshavande eller lantmäteristyrelsen hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Finner någon — — — — — å registret.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

44) Förslag till

**Kungörelse om ändrad lydelse av 40 § förordningen den 13 juni 1908 (nr 74)
angående jordregister**

Häri genom förordnas, *dels* att i 1, 9, 16, 22, 23, 25—33, 35 och 36 §§, 37 § 1—3 mom. samt 38 § 1 och 3 mom. förordningen den 13 juni 1908 angående jordregister uttrycket förste lantmätaren eller form därav skall bytas mot uttrycket överlantmätaren eller motsvarande form därav, *dels ock* att 40 § samma förordning¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 40.

Anser någon sin rätt vara förnär-
mad genom beslut som *jämlikt* den-
na förordning meddelats av lantmä-
teristyrelsen, *äge* däröver hos *Ko-
nungen* anföra besvär i den ordning,
som för överklagande av förvaltande
myndigheters och ämbetsverks be-
slut är bestämd. Vad nu sagts skall
ock gälla beträffande beslut i fråga,
som avses i § 1 första stycket, då be-
slutet meddelats av annan än *Ko-
nungen*.

Mot *förste lantmätares* beslut i
ärende enligt denna förordning föres
talan hos lantmäteristyrelsen genom
besvär i den ordning som nyss sagts.

Anser någon sin rätt vara förnär-
mad genom beslut som *enligt* denna
förordning meddelats av *överlant-
mätare*, lantmäteristyrelsen eller *Ko-
nungens befallningshavande*, *äger*
han anföra besvär däröver. Vad nu
sagts skall *också* gälla beträffande
beslut i fråga, som avses i 1 § första
stycket, då beslutet meddelats av
annan än *Konungen*.

Talan mot *överlantmätares* beslut
föres hos lantmäteristyrelsen.

*Mot beslut av annan än Konungen
enligt 1 § första stycket samt mot
sådant beslut av lantmäteristyrelsen
eller Konungens befallningshavande,
som ej meddelats i särskilt fall, föres
talan hos Konungen.*

¹ Senaste lydelse av 1 §, 38 § 1 mom. och 40 § se SFS 1954:85, av 9, 16 och 27 §§ se SFS 1936:358, av 22 § se SFS 1917:282, av 23 och 26 §§ se SFS 1927:472, av 25 § se SFS 1914:118, av 28 § 1 mom. se SFS 1953:162, av 28 § 2 mom. se SFS 1940:586, av 28 § 3 mom., 30—32 och 35 §§ samt 37 § 2 och 3 mom. se SFS 1948:206, av 29 och 36 §§ samt 38 § 3 mom. se SFS 1952:157, av 33 § se SFS 1951:366 samt av 37 § 1 mom. se SFS 1931:371.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

I övrigt föres talan mot beslut av lantmäteristyrelsen eller Konungens befallningshavande hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

45) Förslag till

Kungörelse om ändrad lydelse av 44 § förordningen den 12 maj 1917 (nr 281)
med närmare föreskrifter om fastighetsregister för stad

Härigenom förordnas, att 44 § förordningen den 12 maj 1917 med närmare föreskrifter om fastighetsregister för stad¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

44 §.

Anser kommun, samhälle eller enskild sakägare sin rätt vara förnärmad genom beslut, som jämlikt denna förordning meddelats av den, som förordnats enligt 7 kap. 15 § lagen om fastighetsbildning i stad, eller Konungens befallningshavande eller lantmäteristyrelsen, äge däröver anföra besvär. Talan mot beslut av den, som förordnats enligt 7 kap. 15 § lagen om fastighetsbildning i stad, föres hos Konungens befallningshavande. Mot beslut av Konungens befallningshavande eller lantmäteristyrelsen föres talan hos Konungen.

Anser kommun, samhälle eller enskild sakägare sin rätt vara förnärmad genom beslut, som jämlikt denna förordning meddelats av den, som förordnats enligt 7 kap. 15 § lagen om fastighetsbildning i stad, eller Konungens befallningshavande eller lantmäteristyrelsen, äger vederbörande anföra besvär däröver.

Talan mot beslut av den, som förordnats enligt 7 kap. 15 § lagen om fastighetsbildning i stad, föres hos Konungens befallningshavande.

Mot sådant beslut av Konungens befallningshavande eller lantmäteristyrelsen, som ej meddelats i särskilt fall, föres talan hos Konungen.

I övrigt föres talan mot beslut av Konungens befallningshavande eller lantmäteristyrelsen hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelsens ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1964: 687.

46) Förslag till

**Lag om ändrad lydelse av 66 § lagen den 30 juni 1943 (nr 431)
om allmänna vägar**

Härigenom förordnas, att 66 § lagen den 30 juni 1943 om allmänna vägar¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Över väg- och vattenbyggnadsstyrelsens eller länsstyrelsens beslut i fråga, som omförmäles i denna lag eller med stöd av densamma utfärdad författning, må, där ej i 65 § är annorledes stadgat, klagan hos Konungen föras i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

(Föreslagen lydelse)

66 §.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt 33 §, 34 § första stycket, 39, 41, 44, 46, 56 eller 67 § föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat beslut enligt denna lag av länsstyrelse eller väg- och vattenbyggnadsstyrelsen än som avses i första stycket eller 65 § föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1947: 386.

47) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar

Härigenom förordnas, *dels* att 69, 70, 93 och 107 §§ lagen den 3 september 1939 om enskilda vägar¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i 4 kap. samma lag skall införas en ny paragraf, betecknad 99 a §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

69 §.

Därest i fall, då enligt 67 eller 68 § taxeringsvärde skall vara bestämmande för nybildad fastighets andel i väghållningsskyldighet eller betalningsansvar, sådant värde icke åsatts fastigheten, *äge* länsstyrelsen på ansökan och efter verkställd utredning fastställa särskilt värde att intill dess taxering skett ligga till grund för beräkningen.

Därest i fall, då enligt 67 eller 68 § taxeringsvärde skall vara bestämmande för nybildad fastighets andel i väghållningsskyldighet eller betalningsansvar, sådant värde icke åsatts fastigheten, *äger* länsstyrelsen på ansökan och efter verkställd utredning fastställa särskilt värde att intill dess taxering skett ligga till grund för beräkningen. *Mot länsstyrelsens beslut härutinnan må talan icke föras.*

70 §.

Behörig länsstyrelse ----- är belägen.

Mot länsstyrelsens beslut enligt 18, 19, 24, 48, 51, 52 eller 62 § föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Över länsstyrelsens beslut i ärenden, som i detta kapitel avses, må, där ej enligt vad ovan stadgats vid beslutet skall förbliva, *klagan föras* hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den för ekonomimål i allmänhet stadgade ordning.

Talan mot annat länsstyrelsens beslut enligt detta kapitel föres, där ej enligt vad ovan stadgats vid beslutet skall förbliva, genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

¹ Nuvarande lydelse av 93 och 107 §§ se SFS 1954:197.

93 §.

Då länsstyrelse — — — — — stycket sägs.

Rörande klagan över länsstyrelsens beslut i ärende, som i detta kapitel avses, gälla vad om ekonomimål i allmänhet finnes föreskrivet, dock att de till Konungen ställda besvärren skola jämte styrkt avskrift därav inlämnas till länsstyrelsen, som har att, efter infor drande av vederbörandes förklaring, där sådant anses böra äga rum, insända huvudskriften av besvärshandlingarna jämte eget utlåtande till Konungen.

Över beslut, varigenom länsstyrelse förordnat förrättningsman eller sakkunnigt biträde eller föreskrivit underställning av utlåtande, må ej klagas. Ej heller må talan föras mot beslut, varigenom förrättning återförvisats till förrättningsmannen. Att talan ej må föras mot länsstyrelsens beslut i jävsfråga, följer av vad i 30 och 78 §§ är stadgat.

Mot länsstyrelsens beslut enligt detta kapitel om skyldighet för i vägförening ingående fastighet att bidra till föreningens utgifter, om skyldighet att gälda kostnad för förrättning eller utredning, om föreläggande som avses i 87 §, om fastställelse av stadgar eller av beslut om ändring däri, om meddelande av föreskrifter att gälla såsom stadgar, om förordnande eller entledigande av syssloman, om ersättning för uppdrag eller om beslut av vägförening föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat länsstyrelsens beslut enligt detta kapitel föres genom besvär hos Konungen.

Över beslut, varigenom länsstyrelse förordnat förrättningsman eller sakkunnigt biträde eller föreskrivit underställning av utlåtande, må ej klagas. Ej heller må talan föras mot länsstyrelsens beslut rörande värdering av fastighet eller mot beslut, varigenom förrättning återförvisats till förrättningsmannen. Att talan ej må föras mot länsstyrelsens beslut i jävsfråga, följer av vad i 30 och 78 §§ är stadgat.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

99 a §.

Mot länsstyrelsens beslut enligt 98 § andra stycket föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

och beslut stadgas i lagen om rikets
kammarrätter.

107 §.

Över länsstyrelses beslut i fråga, som avses i detta kapitel, må klagan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den för ekonomimål i allmänhet stadgade ordning. Beslutet skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej Konungen annorlunda förordnar.

Mot länsstyrelses beslut enligt 100 eller 101 § eller om föreläggande vid vite enligt 106 § föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat länsstyrelses beslut enligt detta kapitel föres genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut, varom fråga är i detta kapitel, skall lända till efterrättelse utan hinder av förd talan, där ej besvärsmyndigheten förordnar annorlunda.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

**48) Förslag till
Lag om ändring i vattenlagen**

Härigenom förordnas, att i 14 kap. vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523) skall införas en ny paragraf, betecknad 10 §, av nedan angiven lydelse.

14 KAP.

10 §.

Mot beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag om föreläggande vid vite, om fastställelse av stadgar eller av ändring av stadgar, om förordnande av förrättningsman, biträdande förrättningsman, god man eller biträde åt sakägare, om förordnande eller entledigande av syssloman eller om arvode till syssloman föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Har Konungens befallningshavande meddelat beslut om föreläggande enligt 2 kap. 35 § vid annat äventyr än vite, beslut i fråga som avses i 2 kap. 64 § eller 68 § första stycket, beslut i särskilt fall om föreskrifter enligt 8 kap. 40 § eller beslut som avses i 10 kap. 53, 77 eller 78 §, föres likaledes talan däremot i den ordning som sägs i första stycket.

I övrigt föres talan mot sådant beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag, varemot talan icke skall föras i den för utsökningsmål stadgade ordning, genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

—————

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

49) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 19 juni 1919 (nr 426)
om flottning i allmän flottled

Härigenom förordnas, *dels* att i 7 kap. lagen den 19 juni 1919 om flottning i allmän flottled skall införas en ny paragraf, betecknad 81 §¹, av nedan angiven lydelse, *dels ock* att överskriften till samma kapitel skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

7 KAP.

Straffbestämmelser

(Föreslagen lydelse)

7 KAP.

Bestämmelser om straff och besvär

81 §.

Talan mot beslut av Kungl. Maj:ts befallningshavande om anlåtande av sakkunnigt biträde, om utseende eller entledigande av styrelseledamot eller revisor i flottningförening eller om föranstaltande om åtgärd på sådan förenings bekostnad föres genom besvär hos Konungen.

Mot annat beslut av Kungl. Maj:ts befallningshavande enligt denna lag, varemot talan icke skall föras i den för utsökningsmål stadgade ordning, föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Tidigare gällande 81 § upphävd genom SFS 1964:183.

50) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 20 december 1929 (nr 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929

Härigenom förordnas, att i lagen den 20 december 1929 med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929 skall införas en ny paragraf, betecknad 24 §, av nedan angiven lydelse.

24 §.

Talan mot beslut av Konungens befallningshavande enligt 23 § föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

51) Förslag till

**Lag om ändrad lydelse av 22 § lagen den 3 juni 1955 (nr 314)
om allmänna vatten- och avloppsanläggningar**

Härigenom förordnas, att 22 § lagen den 3 juni 1955 om allmänna vatten- och avloppsanläggningar skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

22 §.

Över länsstyrelses beslut enligt denna lag må talan föras hos Konungen genom besvär.

Mot länsstyrelses beslut enligt 6, 12 eller 18 §, om ersättning enligt 20 § eller om vitesföreläggande i samband med annat beslut än som sägs i 3 § föres talan genom besvär hos kammarrätten.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

52) Förslag till**Lag om ändring i lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägofred**

Härigenom förordnas, att i 4 kap. lagen den 2 juni 1933 om ägofred skall införas en ny paragraf, betecknad 46 a §, jämte överskrift av nedan angiven lydelse.

Om besvär**46 a §.**

Talan mot länsstyrelses beslut enligt 23, 41, 42 eller 43 § eller om förordnande av förrättningsman enligt 40 § föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag, beträffande vilket förbud mot klagan icke stadgats, föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

53) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 31 § lagen den 5 maj 1960 (nr 130)
om fiskevårdsområden

Härigenom förordnas, att 31 § lagen den 5 maj 1960 om fiskevårdsområden skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

31 §.

Då beslut som länsstyrelse meddelar enligt denna lag angår så många att avskrift *av beslutet* ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall meddelande om beslutet på statsverkets bekostnad intagas i en eller flera tidningar inom orten. Delgivning skall anses hava skett den dag då meddelandet först infördes i sådan tidning.

Mot länsstyrelses beslut enligt denna lag *må* talan *föras* hos *Konungen* genom besvär, *vilka skola hava inkommit till jordbruksdepartementet* inom två månader efter det *delgivning skett*.

Mot länsstyrelses beslut enligt denna lag *föres* talan genom besvär hos *kammarrätten* inom två månader efter det *klaganden erhöill del av beslutet*.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter. Besvär varom här är fråga skola dock anföras inom två månader efter det klaganden fick del av utslaget eller beslutet.

Då beslut *eller utslag* som länsstyrelse *eller kammarrätt* meddelar enligt denna lag angår så många att avskrift *därav* ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall meddelande om beslutet *eller utslaget* på statsverkets bekostnad intagas i en

(Nuvarande lydelse)

Länsstyrelses beslut, som avser annat än fiskevårdsområdes bildande, skall, om ej annorlunda förordnas, lända till efterrättelse utan hinder av förd talan.

(Föreslagen lydelse)

eller flera tidningar inom orten. Delgivning skall anses hava skett den dag då meddelandet först infördes i sådan tidning.

Länsstyrelses *eller kammarrätts* beslut *eller utslag*, som avser annat än fiskevårdsområdes bildande, skall, om ej annorlunda förordnas, lända till efterrättelse utan hinder av förd talan.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

54) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 41 § lagen den 1 december 1950 (nr 596)
om rätt till fiske

Härigenom förordnas, att 41 § lagen den 1 december 1950 om rätt till fiske¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

41 §.

Då beslut som länsstyrelse meddelar enligt denna lag angår så många att avskrift av beslutet ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall beslutet kungöras i kyrkan för den eller de församlingar, där fiskevattnet är beläget, samt tillika anslås i länsstyrelsens lokal och på statsverkets bekostnad tillkännagivas i länskungörelserna ävensom i en eller flera tidningar inom orten; delgivning skall anses hava skett den dag då kungörandet i kyrka ägde rum.

Är någon missnöjd med länsstyrelsens beslut enligt denna lag, må klagan föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till jordbruksdepartementet inom två månader efter det klaganden erhöll del av beslutet. Vederbörande fiskeriintendent är på grund av sin befattning behörig att föra klagan över sådant beslut.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt 24, 28 eller 29 § eller rörande utdömande av vite enligt 32 § föres genom besvär hos kammarrätten inom två månader efter det klaganden erhöll del av beslutet.

Mot annat länsstyrelsens beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen inom tid som sägs i första stycket.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter. Besvär varom här är fråga skola dock anföras inom två månader efter det klaganden fick del av utslaget eller beslutet.

¹ Senaste lydelse se SFS 1955:42.

(Nuvarande lydelse)

Beslut, som avses i 22, 28 och 29 §§, skola lända till efterrättelse utan hinder av förd *klagan*, om ej *länsstyrelsen* annorlunda förordnar. Om särskilda skäl föreligga, må länsstyrelsen förordna att även beslut, som avses i 31 §, skall lända till omedelbar efterrättelse.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

(Föreslagen lydelse)

Vederbörande fiskeriintendent är på grund av sin befattning behörig att föra *talan som ovan sägs*.

Då beslut eller *utslag* som länsstyrelse eller *kammarrätt* meddelar enligt denna lag angår så många att avskrift *därav* ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall beslutet eller *utslaget* kungöras i kyrkan för den eller de församlingar, där fiskevattnet är beläget, samt tillika anslås i länsstyrelsens lokal och på statsverkets bekostnad tillkännagivas i länskungörelserna ävensom i en eller flera tidningar inom orten; delgivning skall anses hava skett den dag då kungörandet i kyrka ägde rum.

Beslut eller *utslag*, som avses i 22, 28 eller 29 §, skall lända till efterrättelse utan hinder av förd *talan*, om ej *beslutsmyndigheten* förordnar annorlunda. Om särskilda skäl föreligga, må länsstyrelsen förordna att även beslut, som avses i 31 §, skall lända till omedelbar efterrättelse.

55) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt

Härigenom förordnas, *dels* att 11 § 3 mom. lagen den 3 juni 1938 om rätt till jakt skall upphöra att gälla, *dels* att 13 § 4 mom. samma lag¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i nämnda lag skall införas en ny paragraf, betecknad 27 §², av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §.

3 mom. Meddelande om beslut, som länsstyrelse fattar enligt denna paragraf, skall införas i tidning inom orten. Mot beslutet må talan föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till jordbruksdepartementet inom två månader från den dag då meddelandet infördes i tidningen.

13 §.

4 mom. Menar den — — — — — så skedde.

Beslut angående jaktutövningen skall, där ej länsstyrelsen annorlunda förordnar, lända till efterrättelse utan hinder av att talan föres mot beslutet.

Beslut angående jaktutövningen skall, där ej länsstyrelsen eller kamrarrätten förordnar annorlunda, lända till efterrättelse utan hinder av att talan föres mot beslutet.

27 §.

Talan mot polismyndighets beslut enligt denna lag föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelses beslut enligt 10, 11 eller 13 § eller i tillståndsärende enligt 23 § eller rörande föreläggande eller förordnande, som avses i 24 §

¹ Senaste lydelse av 11 § 3 mom. se SFS 1963:606 och av 13 § 4 mom. se SFS 1951:290.

² Tidigare gällande 27 § upphävd genom SFS 1951:290.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

1 mom., föres talan genom besvär hos kammarrätten. I fall, varom i 11 § är fråga, skola besvär anföras inom två månader från det klaganden erhöill del av beslutet.

Talan mot annat länsstyrelses beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter. I mål som avses i 11 § skola dock besvär anföras inom två månader från det klaganden fick del av utslaget eller beslutet.

Meddelande om länsstyrelses eller kammarrätts beslut eller utslag enligt 11 § skall införas i tidning inom orten. Delgivning av beslutet eller utslaget skall anses hava skett den dag då meddelandet infördes i tidningen.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

56) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 64 § lagen den 18 juli 1928 (nr 309)
om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige

Härigenom förordnas, att 64 § lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

64 §.

Över beslut, varigenom Konungens befallningshavande utfärdat byordning eller eljest meddelat föreskrift eller vidtagit åtgärd för tillämpning av denna lag, äger den, som anser sin rätt därav förnärmat att hos Konungen anföra besvär inom tid, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut;

Mot beslut av Konungens befallningshavande enligt 1 § 3 mom. sista stycket, 9 § 2 mom., 10 § andra stycket, 18, 21, 23, 26, 31, 39 eller 47 §, 58 § 7) sista stycket eller 60 §, rörande tvångsentledigande enligt 13 §, rörande fråga, som avses i 38 § 2 mom., eller rörande fråntagande av rättighet enligt 58 § 2) föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

dock skall, där ej ändringssökandet därigenom varder onyttigt, beslutet utan hinder av besvären lända till efterrättelse intill dess annorlunda kan bliva vederbörligen förordnat.

Beslut eller utslag enligt denna lag skall, där ej ändringssökandet därigenom blir onyttigt, utan hinder av anförda besvär lända till efterrättelse intill dess annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

57) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 20 juni 1919 (nr 445) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning

Härigenom förordnas, *dels* att 53 § och överskriften till 4 kap. lagen den 20 juni 1919 innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, *dels ock* att omedelbart framför nyssnämnda paragraf skall införas en överskrift av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

4 KAP.

Förseelser mot lagen

53 §.

Böter som ådömts enligt denna lag tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande skola de förvandlas enligt allmänna strafflagen.

(Föreslagen lydelse)

4 KAP.

Förseelser mot lagen och besvär

Besvär

53 §.

Mot beslut av Konungens befallningshavande enligt 26, 31, 32, 33, 40, 43 eller 44 § eller 45 § 1 mom. eller rörande fråga, som avses i 19 §, föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

58) Förslag till

Kungörelse om ändring i kungörelsen den 15 december 1922 (nr 602) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning

Härigenom förordnas, *dels* att i kungörelsen den 15 december 1922 innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning skall införas en ny paragraf, betecknad 49 §, av nedan angiven lydelse, *dels ock* att i samma kungörelse överskriften till 3 kap. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

3 KAP.

Förseelser mot denna kungörelse

(Föreslagen lydelse)

3 KAP.

Förseelser mot denna kungörelse och besvär
49 §.

Mot beslut av Kungl. Maj:ts befalningshavande enligt 6, 14, 28 eller 41 § eller rörande föreskrift i särskilt fall enligt 40 § föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat beslut av Kungl. Maj:ts befalningshavande enligt denna kungörelse föres genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelsens ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

59) Förslag till**Lag om ändring i lagen den 7 januari 1926 (nr 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena**

Härigenom förordnas, att i lagen den 7 januari 1926 innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena skall införas en ny paragraf, betecknad 18 §, av nedan angiven lydelse.

18 §.

Mot länsstyrelses beslut enligt 8, 10 eller 16 § föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat länsstyrelses beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

60) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 15 § lagen den 5 maj 1960 (nr 144) om renmärken

Härigenom förordnas, att 15 § lagen den 5 maj 1960 om renmärken skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Mot beslut — — — — — ej föras.

Är någon missnöjd med länsstyrelsens beslut i övrigt enligt denna lag, må talan föras hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till jordbruksdepartementet.

Mot annat länsstyrelsens beslut enligt denna lag föras talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

61) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 45 § lagen den 4 juni 1926 (nr 189)
om upplåtelse under åborätt av viss jord

Härigenom förordnas, att 45 § lagen den 4 juni 1926 om upplåtelse under åborätt av viss jord skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

45 §.

Över beslut, varigenom länsstyrelsen vid upplåtelse av åborätt vägrat att antaga sökande till åbo, må *klagan* ej föras. Anser någon sin rätt vara förnärmat genom beslut, som i annat fall jämlikt denna lag meddelats av länsstyrelsen och mot vilket *klagan* icke bör föras på sätt i *utsökningslagen* föreskrives, äge däröver hos Konungen i vederbörande statsdepartement anföra besvär i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad; dock må giltighet av föreläggande för den, till vilken åborätt övergått, att söka att *varda* antagen till åbo eller för dödsbodelägare efter åbo att anmäla lämplig person till handhavande för deras räkning av fastighetens skötsel komma under bedömande endast i sammanhang med *klagan* över beslut, varigenom föreläggandet tillämpats.

Anser någon sin rätt vara förnärmat genom beslut, som enligt denna lag meddelats av *länsstyrelse*, äger *han* anföra besvär däröver. *Talan* må dock ej föras mot beslut, varigenom länsstyrelsen vid upplåtelse av åborätt vägrat att antaga sökande till åbo, och giltighet av föreläggande för den, till vilken åborätt övergått, att söka att *bliva* antagen till åbo eller för dödsbodelägare efter åbo att anmäla lämplig person till handhavande för deras räkning av fastighetens skötsel må komma under bedömande endast i sammanhang med *talán* mot beslut, varigenom föreläggandet tillämpats.

Talan mot länsstyrelsens beslut, varemot *talán* icke bör föras på sätt som föreskrives i *utsökningslagen*, föres hos Konungen, där ej annat sägs i *tredje stycket*.

Mot länsstyrelsens beslut i fråga om rätt för den, som annorledes än genom upplåtelse åtkommit åborätt, att *bliva* antagen till åbo eller om rätt för åbo att *inlösa* fastighet eller om vite föres *talán* hos kamrarrätten.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

**Om talan mot kammarrätts utslag
och beslut stadgas i lagen om rikets
kammarrätter.**

Part, som — — — — — tydlig hänvisning.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

62) Förslag till

**Lag om ändrad lydelse av 15 och 58 §§ ecklesiastik boställsordning
den 30 augusti 1932 (nr 400)**

Härigenom förordnas, att 15 och 58 §§ ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Det åligger — — — — — områdets gräns.

Prästgård skall — — — — — och buskar.

Om tjänstinnehavarens — — — — — särskilt stadgat.

Kunna pastoratet och tjänstinnehavare icke enas om vården och underhållet av prästgårdsområdet, skall frågan hänskjutas till stiftsnämnden. *Över stiftsnämndens beslut må klagan icke föras.*

Kunna pastoratet och tjänstinnehavare icke enas om vården och underhållet av prästgårdsområdet, skall frågan hänskjutas till stiftsnämnden.

58 §.

Talan mot stiftsnämnds beslut föres genom besvär hos Konungen. Besvären skola ingivas till stiftsnämnden.

Talan mot stiftsnämnds beslut i ärende, som avses i 6 § 2 mom., 31 § 1 mom., 44 § första, tredje eller fjärde stycket, 46, 48 eller 50 §, föres genom besvär hos Konungen. Besvären skola ingivas till stiftsnämnden.

Mot stiftsnämnds beslut i fråga, som avses i 15 § fjärde stycket eller 35 § 1 mom. a) — d), f) och g), samt om upplåtelse av löneboställes jordbruk på arrende må talan ej föras.

I övrigt föres talan mot stiftsnämnds beslut enligt denna boställsordning genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

¹ Senaste lydelse se SFS 1964: 406.

(Nuvarande lydelse)

Då stiftsnämnd meddelat beslut i ärende, som annorledes än genom besvär kommit under dess prövning, må talan däremot föras av pastoratet och innehavare av dess rätt. Mot stiftsnämnds beslut i ärende, som i 44 § tredje och fjärde styckena avses, må *ock* den föra talan, som anser sig äga företräde till där omförmäld anställning, samt mot stiftsnämnds beslut, som i 44 § femte stycket avses, den vars rätt såsom arvdestagare av beslutet beröres.

Över stiftsnämnds beslut i fråga, som avses i 35 § 1 mom. a) — d), f) och g), samt om upplåtelse av lönebställes jordbruk på arrende må *klagan* ej föras.

(Föreslagen lydelse)

Då stiftsnämnd meddelat beslut i ärende, som annorledes än genom besvär kommit under dess prövning, må talan däremot föras av pastoratet och innehavare av dess rätt. Mot stiftsnämnds beslut i ärende, som avses i 44 § tredje och fjärde styckena, må *också* den föra talan, som anser sig äga företräde till där omförmäld anställning.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

63) Förslag till

**Lag om ändrad lydelse av 7 § 3 mom. prästlönekostnadslagen den 29 juni 1951
(nr 570)**

Härigenom förordnas, att 7 § 3 mom. prästlönekostnadslagen den 29 juni 1951 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

3 mom. Prästlönefond skall — — — — — särskilt stadgat.

Mot domkapitels beslut i ärende om tillstånd, som sägs i första stycket, föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

64) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond

Härigenom förordnas, att 13 § lagen den 30 augusti 1932 om kyrkofond¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

13 §.

Talan mot stiftsnämnds beslut i ärende, som avses i 9 eller 12 §, föres genom besvär hos *Konungen*. *Besvär* *ren skola ingivas till stiftsnämnden.*

Talan mot stiftsnämnds beslut i ärende, som avses i 9 eller 12 §, föres genom besvär hos *kammarrätten*.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1964: 407.

65) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 17 § lagen den 18 oktober 1963 (nr 537)
om gravrätt m. m.

Härigenom förordnas, att 17 § lagen den 18 oktober 1963 om gravrätt m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

17 §.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag eller med stöd därav meddelade bestämmelser föres genom besvär hos Konungen.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt 11, 15 eller 16 § föres genom besvär hos kammarrätten, såvida fråga ej är om beslut enligt 15 § första stycket rörande kommuns åliggande.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

66) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag

Härigenom förordnas, *dels* att 5 § lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i samma lag skall införas en ny paragraf, betecknad 17 a §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

5 §.

Äskas sådan — — — — — fånget ogillt.

Sökes tillstånd — — — — — till Konungen.

Över Konungens befallningshavandes beslut i ärende, som nu sagts, må klagan föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Närmare föreskrifter rörande den utredning, som må erfordras för Konungens befallningshavandes prövning i *sådant* ärende, meddelas av Konungen.

Är i — — — — — fast egendom.

Närmare föreskrifter rörande den utredning, som må erfordras för Konungens befallningshavandes prövning i ärende, *som nu sagts*, meddelas av Konungen.

17 a §.

Mot beslut av Konungens befallningshavande i ärende, som avses i 4 §, eller rörande förordnande om egendoms försäljning å offentlig auktion eller rörande utseende av ombud enligt 17 § föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen.

¹ Senaste lydelse se SFS 1948:275.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Om talan mot kammarrätts utslag
och beslut stadgas i lagen om rikets
kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

67) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 15 § jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290)

Härigenom förordnas, att 15 § jordförvärvslagen den 14 maj 1965 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Talan mot ————— hos Konungen.

Besvärerna skola ————— över besvärerna.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Ha besvärerna ingivits till besvärsmyndigheten, utgör detta ej hinder mot att besvärerna upptagas till prövning, om de inkommit före besvärstidens utgång.

Ha besvär, i strid mot vad därom är stadgat, ingivits till besvärsmyndigheten, utgör detta ej hinder mot att besvärerna upptagas till prövning, om de inkommit före besvärstidens utgång.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

68) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom

Härigenom förordnas, *dels* att 2 kap. 68 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i samma kapitel skall införas en ny paragraf, betecknad 68 a §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 KAP.

68 §.

Visas särskilda ————— nämnda stadganden.

Föreligger ej ————— anses förfallet.

Över arrendenämndens beslut i ärende som nu sagts må besvär anföras hos länsstyrelsen inom en månad, räknat från det klaganden erhöill del av beslutet. Den, som ej nöjes åt länsstyrelsens beslut, äge föra klagan däröver i den ordning som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

68 a §.

Talan mot arrendenämnds beslut i ärende som sägs i 67 eller 68 § föres genom besvär hos länsstyrelsen inom en månad, räknat från det klaganden erhöill del av beslutet. Mot länsstyrelsens beslut föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

¹ Senaste lydelse se SFS 1947:291.

Denna lag träder i kraft den — — —

I lag eller särskild författning förekommande hänvisning till stadgande, vilket ersatts av bestämmelse i denna lag, skall avse sistnämnda bestämmelse.

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

69) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 12 april 1946 (nr 147) med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord

Härigenom förordnas, att 4 § lagen den 12 april 1946 med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

4 §.

Visas särskilda — — — — — anses förfallet.

Undantag som — — — — — i avtalet.

Över arrendenämndens beslut i ärende som ovan sagts må besvär anföras hos länsstyrelsen inom en månad, räknat från det klaganden erhöill del av beslutet. Den som ej nöjes åt länsstyrelsens beslut äge föra klagan däröver i den ordning som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Talan mot arrendenämnds beslut i ärende som ovan sagts föres genom besvär hos länsstyrelsen inom en månad, räknat från det klaganden erhöill del av beslutet. Mot länsstyrelsens beslut föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1947: 293.

70) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 27 juni 1957 (nr 390) om fiskearrenden

Härigenom förordnas, att 16 § lagen den 27 juni 1957 om fiskearrenden och övergångsbestämmelserna till samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

16 §.

Om arrendenämndens sammansättning, granskning av arrendeavtal och besvär över nämndens beslut skall gälla vad i 2 kap. 49 a, 66 och 68 §§ nyttjanderättslagen är stadgat.

Om arrendenämndens sammansättning, granskning av arrendeavtal och besvär över nämndens beslut skall gälla vad i 2 kap. 49 a, 66 och 68 a §§ nyttjanderättslagen är stadgat.

Övergångsbestämmelser

Denna lag — — — — — oktober 1962.

Har sådan upplåtelse som avses i 1 § muntligen eller skriftligen gjorts för viss tid, som vid lagens ikraftträdande ännu icke utgått, skola å upplåtelsen bestämmelserna i 4 och 5 §§ denna lag tillämpas, därest vid upplåtelsetidens utgång fiskearrendatorn, eller fiskearrendatorn och före honom någon av hans föräldrar, innehafvande fiskerätten i dess helhet eller till väsentlig del under sammanlagt minst tio år.

Har sådan upplåtelse som avses i 1 § muntligen eller skriftligen gjorts för viss tid, som vid lagens ikraftträdande ännu icke utgått, skola å upplåtelsen bestämmelserna i 4 och 5 §§ samt vad i 16 § stadgas om arrendenämnden och besvär över dess beslut tillämpas, därest vid upplåtelsetidens utgång fiskearrendatorn, eller fiskearrendatorn och före honom någon av hans föräldrar, innehafvande fiskerätten i dess helhet eller till väsentlig del under sammanlagt minst tio år.

Därest i — — — — — upplåtelsetidens utgång.

Denna lag träder i kraft den — — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

71) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område

Härigenom förordnas, *dels* att 8 § lagen den 18 juni 1925 om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i samma lag skall införas en ny paragraf, betecknad 20 §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Vill jordägaren ————— emellertid förrättningen.

Jordägaren och ————— skall lösas.

Förrättningsmännen skola tillse, att området, såvitt möjligt, *varder sålunda bestämt*, att hinder för meddelande av fastställelse å förrättningen ej möter; och äga förrättningsmännen förordna om sådan jämkning av områdets gränser, som härav kan föranledas. Är fråga om område, som ingår i stadsplan eller byggnadsplan, skola förrättningsmännen under förrättningen underställa Konungens befallningshavandes prövning, huruvida planens genomförande eller lämplig tomtindelning försvåras genom områdets inlösen. Rätt att *överklaga Konungens befallningshavandes beslut* tillkommer *ock* byggnadsnämnden *eller sakkunnig enligt 101 § byggnadsstadgan*.

Förrättningsmännen skola tillse, att området, såvitt möjligt, *bestämmas på sådant sätt*, att hinder för meddelande av fastställelse å förrättningen ej möter; och äga förrättningsmännen förordna om sådan jämkning av områdets gränser, som kan föranledas härav. Är fråga om område, som ingår i stadsplan eller byggnadsplan, skola förrättningsmännen under förrättningen underställa Konungens befallningshavandes prövning, huruvida planens genomförande eller lämplig tomtindelning försvåras genom områdets inlösen.

Vid bestämmandet ————— avsedda ändamålet.

Utgör område ————— slutligen prövats.

Då fråga ————— fall stadgat.

¹ Senaste lydelse se SFS 1939: 74.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

20 §.

Mot beslut av Konungens befallningshavande i underställningsärenden som sägs i 8 § föres talan genom besvär hos Konungen. Rätt att föra sådan talan tillkommer även byggnadsnämnden.

Har Konungens befallningshavande med anledning av bestämmelserna i 18 § meddelat beslut rörande undantag, som avses i 5 kap. 8 § 1 mom. lagen om fastighetsbildning i stad eller 19 kap. 13 § 2 mom. lagen om delning av jord å landet, föres likaledes talan däremot i den ordning som sägs i första stycket.

Mot annat beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag, varemot talan icke skall föras i den för utsökningsmål stadgade ordning, föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

72) Förslag till

**Lag om ändrad lydelse av 19 och 20 §§ lagen den 12 juni 1942 (nr 350)
om fornminnen**

Härigenom förordnas, att 19 och 20 §§ lagen den 12 juni 1942 om fornminnen skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

19 §.

I ärende — — — — — slutliga avgörande.

Över länsstyrelsens beslut må klagan hos Konungen i vederbörande statsdepartement föras i den ordning som är stadgad för ekonomimål i allmänhet.

Mot länsstyrelsens beslut föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

20 §.

Över riksantikvariens beslut i fråga som avses i denna lag må besvär anföras hos Konungen i vederbörande statsdepartement inom trettio dagar från det klaganden erhöll del av beslutet.

Talan mot riksantikvariens beslut i fråga som avses i denna lag föres genom besvär hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

73) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 14 § lagen den 9 december 1960 (nr 690)
om byggnadsminnen

Härigenom förordnas, att 14 § lagen den 9 december 1960 om byggnadsminnen skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 §.

I riksantikvariens eller länsstyrelses beslut enligt denna lag må den som beslutet rör söka ändring hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till ecklesiastikdepartementet.

Talan mot riksantikvariens eller länsstyrelses beslut enligt denna lag föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut enligt ————— förd klagan.

Denna lag träder i kraft den ———

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

74) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 40 § naturvårdslagen den 11 december 1964 (nr 822)

Härigenom förordnas, att 40 § naturvårdslagen den 11 december 1964 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag eller med stöd därav meddelade bestämmelser föres genom besvär hos Konungen. Statens naturvårdsnämnd äger föra sådan talan för tillvaratagande av naturvårdens intressen.

(Föreslagen lydelse)

40 §.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt 13, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 32, 39 eller 47 §, om föreläggande enligt 16 § eller om meddelande av tillstånd enligt 19 § föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat länsstyrelses beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Statens naturvårdsnämnd äger föra talan för tillvaratagande av naturvårdens intressen.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

75) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 30 juni 1947 (nr 288)
om uppsikt å jordbruk

Härigenom förordnas, att 13 § lagen den 30 juni 1947 om uppsikt å jordbruk skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Klagan över länsstyrelsens beslut i ärende enligt denna lag må föras i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Över lantbruksnämndens beslut i ärende som omförmäles i 2 § tredje stycket må klagan föras genom besvär hos lantbruksstyrelsen inom en månad från den dag klaganden erhöll del av beslutet. Över lantbruksstyrelsens beslut i dylikt ärende må klagan ej föras.

(Föreslagen lydelse)

13 §.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt 7 § eller 11 § andra stycket föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat länsstyrelsens beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Talan mot lantbruksnämnds beslut föres genom besvär hos lantbruksstyrelsen. Mot lantbruksstyrelsens beslut föres talan genom besvär hos Konungen. Talan må dock ej föras mot styrelsens beslut i ärende som sägs i 2 § tredje stycket.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

76) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 80 § gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314)

Härigenom förordnas, att 80 § gruvlagen den 3 juni 1938¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

80 §.

Där ej ————— till kommerskollegium.

Mot beslut av Konungens befalningshavande i mål om handräckning enligt denna lag samt mot annat beslut av kommerskollegium enligt lagen än som sägs i tredje stycket föres talan genom besvär hos kammarrätten.

I övrigt föres talan mot sådant beslut av Konungens befalningshavande enligt denna lag, varemot talan icke skall föras i den för utsökningsmål stadgade ordning, genom besvär hos Konungen. Mot beslut av kommerskollegium om medgivande enligt 21 § 2 mom. andra stycket, om tillstånd enligt 69 eller 76 §, om insändande av utdrag enligt 74 § första stycket eller om förklaring som avses i 74 § andra stycket samt mot sådant beslut av kommerskollegium enligt denna lag, som ej meddelats i särskilt fall, föres likaledes talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1960: 680.

77) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 19 och 48 §§ lagen den 28 maj 1886 (nr 46)
angående stenkolsfyndigheter m. m.

Härigenom förordnas, att 19 och 48 §§ lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m.¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

19 §.

Yppas tvist om ersättning, som enligt denna lag skall utgå, *varde* frågan, där den ej gäller jordlösen, varom i 14 § sägs, *prövad* av tre *ojävige* skiljemän, av vilka vardera parten utser en och de sålunda *utsedde* tillkalla den tredje; tredskas den, mot vilken anspråket väckes, att utse skiljeman, eller kunna de *utsedde* ej om valet av den tredje sig förena, *äge* Konungens Befallningshavande eller rätten i stad och domaren å landet eller utmätningssmannen i orten att på ansökan av den, som anspråket väckt, om valet förordna. *Varder* till ersättning *dömt*, skall den ersättningskyldige *ock* förpliktas att gälda kostnaden för skiljemännens sammanträde samt motpartens utgifter *å* saken; sättes ersättningen ej högre än den ersättningskyldige före sammanträdet *bjudit*, *stående* var sina kostnader och *gälde* vardera halva sammanträdeskostnaden.

Yppas tvist om ersättning, som skall utgå enligt denna lag, *skall* frågan, där den ej gäller jordlösen, varom sägs i 14 §, *prövas* av tre *ojäviga* skiljemän, av vilka vardera parten utser en och de sålunda *utsedda* tillkalla den tredje; tredskas den, mot vilken anspråket väckes, att utse skiljeman, eller kunna de *utsedda* ej förena sig om valet av den tredje, *äger* Konungens Befallningshavande eller rätten i stad och domaren å landet eller utmätningssmannen i orten att på ansökan av den, som väckt anspråket, förordna om valet. *Mot sådant förordnande må talan ej föras*. *Dömes* till ersättning, skall den ersättningskyldige *även* förpliktas att gälda kostnaden för skiljemännens sammanträde samt motpartens utgifter *för* saken; sättes ersättningen ej högre än *vad* den ersättningskyldige *bjudit* före sammanträdet, *skall vardera parten stå* sina kostnader och *gälda* halva sammanträdeskostnaden.

Vad de ————— rättens prövning.

Vill den, ————— honom öppet.

¹ Senaste lydelse av 48 § se SFS 1960: 681.

48 §.

Klagan över — — — — — till kommerskollegium.

Mot beslut av Konungens Befallningshavande i mål om handräckning eller föreläggande vid vite enligt denna lag samt mot annat beslut av kommerskollegium enligt lagen än som sägs i tredje stycket föres talan genom besvär hos kammarrätten.

I övrigt föres talan mot sådant beslut av Konungens Befallningshavande enligt denna lag, vilket må överklagas och varemot talan icke skall föras i den för utsökningsmål stadgade ordning, genom besvär hos Konungen. Mot beslut av kommerskollegium om beskaffenheten av karta, om behörighet att verkställa gruvmätningar eller om tillstånd att ifylla schakt eller gruvöppning eller att vidtaga annan åtgärd som avses i 35 § samt mot sådant beslut av kommerskollegium enligt denna lag, som ej meddelats i särskilt fall, föres likaledes talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

78) Förslag till

Lag om ändring i uranlagen den 2 december 1960 (nr 679)

Härigenom förordnas, att 63 § och överskriften till 7 kap. uranlagen den 2 december 1960 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 KAP.

Fullföljd av talan mot bergmästares beslut

Fullföljd av talan

63 §.

Är någon ————— förrättningens avslutande.

Klagan över ————— till kommerskollegium.

Mot beslut av länsstyrelse i mål om handräckning eller föreläggande vid vite enligt denna lag samt mot annat beslut av kommerskollegium enligt lagen än som sägs i fjärde stycket föres talan genom besvär hos kammarrätten.

I övrigt föres talan mot sådant beslut av länsstyrelse enligt denna lag, varemot talan icke skall föras i den för utsökningsmål stadgade ordning, genom besvär hos Konungen. Mot beslut av kommerskollegium i ärende om undersökningstillstånd, om medgivande enligt 26 § 3 mom. 1), om tillstånd enligt 48 eller 53 §, om insändande av utdrag enligt 51 § första stycket eller om förklaring som avses i 51 § andra stycket samt mot sådant beslut av kommerskollegium enligt denna lag, som ej meddelats i särskilt fall, föres likaledes talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

79) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 15 § lagen den 3 juni 1966 (nr 314) om kontinentalsockeln

Härigenom förordnas, att 15 § lagen den 3 juni 1966 om kontinentalsockeln skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Talan mot — — — — — genom besvär.

Mot beslut av kommerskollegium, tillsynsmyndighet eller länsstyrelse i ärende, som avses i 7 eller 12 §, föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat beslut av myndighet enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Talan mot annat beslut av förvaltande myndighet enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut som avses i andra stycket länder till efterrättelse utan hinder av förd talan, om ej annorlunda förordnas.

Annat beslut eller utslag än som avses i första stycket länder till efterrättelse utan hinder av förd talan, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

80) Förslag till**Kungörelse om ändring i förordningen den 18 oktober 1901 (nr 78)
angående registrering av svenska fartyg**

Härigenom förordnas, att i förordningen den 18 oktober 1901 angående registrering av svenska fartyg skall införas en ny paragraf, betecknad § 42, av nedan angiven lydelse.

§ 42.

Mot beslut enligt denna förordning av konsul, sjömanshus, tullanstalt eller notarius publicus föres talan genom besvär hos sjöfartsstyrelsen.

Talan mot sjöfartsstyrelsens beslut som avses i 8 § 2 mom. tredje stycket eller 3 mom. eller som ej rör särskilt fall föres genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Mot annat sjöfartsstyrelsens beslut enligt denna förordning föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

81) Förslag till**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 30 juni 1954 (nr 550)
angående skeppsmätning**

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 30 juni 1954 angående skeppsmätning skall införas en ny paragraf, betecknad 29 a §, av nedan angiven lydelse.

29 a §.

Talan mot sjöfartsstyrelsens beslut i särskilt fall enligt 3 § 1 mom. eller rörande beräkning av fartygs dräktighet, giltighetstiden för mätbrev, utfärdande av nytt mätbrev i stället för förkommet sådant, avgift för mättningsförrättning eller förordnande om ommätning föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat sjöfartsstyrelsens beslut enligt denna kungörelse föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

82) Förslag till

**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 30 juni 1954 (nr 554)
angående befrielse för vissa turistfartyg från mätningsskyldighet, m. m.**

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 30 juni 1954 angående befrielse för vissa turistfartyg från mätningsskyldighet, m. m. skall införas en ny paragraf, betecknad 3 §, av nedan angiven lydelse.

3 §.

Talan mot sjöfartsstyrelsens beslut enligt denna kungörelse föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

83) Förslag till**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 30 juni 1954 (nr 555)
angående mätbrev för fart genom Suezkanalen**

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 30 juni 1954 angående mätbrev för fart genom Suezkanalen skall införas en ny paragraf, betecknad 7 §, av nedan angiven lydelse.

7 §.

Talan mot sjöfartsstyrelsens beslut i särskilt fall rörande beräkning av fartygs dräktighet, utfärdande av nytt mätbrev i stället för förkommet sådant eller avgift för mättningsförrättning föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat sjöfartsstyrelsens beslut enligt denna kungörelse föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

84) Förslag till**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 30 juni 1954 (nr 556)
angående mätbrev för fart genom Panamakanalen**

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 30 juni 1954 angående mätbrev för fart genom Panamakanalen skall införas en ny paragraf, betecknad 6 §, av nedan angiven lydelse.

6 §.

Talan mot sjöfartsstyrelsens beslut i särskilt fall rörande beräkning av fartygs dräktighet, utfärdande av nytt mätbrev i stället för förkommet sådant eller avgift för mätningsförrättning föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat sjöfartsstyrelsens beslut enligt denna kungörelse föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

85) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 11 kap. 3 § lagen den 19 november 1965 (nr 719)
om säkerheten på fartyg

Härigenom förordnas, att 11 kap. 3 § lagen den 19 november 1965 om säkerheten på fartyg skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 KAP.

3 §.

Mot beslut enligt denna lag av sjöfartsstyrelsen eller av annan tillsynsmyndighet, som är central förvaltningsmyndighet, föres talan genom besvär hos Konungen.

Talan mot beslut av sjöfartsstyrelsen i ärende, som avses i 8 kap. 1 §, föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat beslut enligt denna lag av sjöfartsstyrelsen eller av annan tillsynsmyndighet, som är central förvaltningsmyndighet, föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Om ej annat anges i beslutet, skall det utan hinder av anförda besvär lända till efterrättelse, intill dess Konungen annorlunda förordnar.

Där ej annat anges i beslut eller utslag, som avses i denna paragraf, länder det utan hinder av anförda besvär till efterrättelse intill dess annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

86) Förslag till

Förordning om ändrad lydelse av 76 § vägtrafikförordningen
den 28 september 1951 (nr 648)

Härigenom förordnas, att 76 § vägtrafikförordningen den 28 september 1951¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

Talan mot beslut av *polismyndighet* eller *trafiknämnd* enligt denna förordning föres hos länsstyrelsen genom besvär. Mot beslut av *länsstyrelse med stöd av förordningen* eller i ärende angående lokal trafikföreskrift, vilket från trafiknämnd hänskjutits till *länsstyrelse*, föres *talán* hos Konungen genom besvär. Beslut, som nu sagts, skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda *kan bliva förordnat*. Beslut om *återkallelse* eller *omhändertagande av körkort* eller om återkallelse av tillstånd, *varom* i denna förordning *förmäles*, är dock icke gällande, förrän den, som avses med beslutet, erhållit del av detta.

(Föreslagen lydelse)

76 §.

Talan mot *polismyndighets* eller *trafiknämnds* beslut enligt denna förordning eller med stöd därav *meddelade föreskrifter* föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Mot beslut, som enligt denna förordning eller med stöd därav *utfärdade bestämmelser länsstyrelse meddelat rörande avgift, anteckning i bilregister eller bilreservregister, rätt att bruka fordon utan hinder av bestämmelserna i 11 § denna förordning, rätt att föra motordrivet fordon, föreläggande vid vite eller utdömande av vite, föres talán* genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat *länsstyrelses beslut* enligt denna förordning eller mot *länsstyrelses beslut* i ärende angående lokal trafikföreskrift, vilket från trafiknämnd hänskjutits till *länsstyrelsen*, föres genom besvär hos Konungen.

Om talán mot *kammarrätts utslag* och beslut *stadgas i lagen om rikets kammarrätter*.

Beslut eller *utslag*, som nu sagts, skall utan hinder av besvär lända

¹ Senaste lydelse se SFS 1964: 732.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

till efterrättelse, intill dess annorlunda förordnas. Beslut eller utslag, varigenom någon fräntages rätt att föra motordrivet fordon eller som innefattar återkallelse av tillstånd, som sägs i denna förordning, är dock icke gällande, förrän den, som avses med beslutet eller utslaget, erhållit del av detta.

Denna förordning träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna förordnings ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

87) Förslag till**Kungörelse om ändring i exportvagnskungörelsen den 13 mars 1964 (nr 39)**

Härigenom förordnas, att i exportvagnskungörelsen den 13 mars 1964 skall införas en ny paragraf, betecknad 14 §, av nedan angiven lydelse.

14 §.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna kungörelse föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

88) Förslag till

Förordning om ändrad lydelse av 44 och 45 §§ förordningen den 25 oktober 1940 (nr 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.

Härigenom förordnas, att 44 och 45 §§ förordningen den 25 oktober 1940 angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

44 §.

Talan mot beslut av trafiknämnd enligt denna förordning föres hos länsstyrelsen genom besvär. Mot beslut av biltrafiknämnden eller länsstyrelse med stöd av förordningen och mot länsstyrelses beslut i ärende angående yrkesmässig trafik, vilket från trafiknämnd hänskjutits till länsstyrelse, föres talan hos Konungen genom besvär. Beslut, som nu sagts, skall, med nedan angivna undantag, gälla utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas.

Talan mot trafiknämnds beslut enligt denna förordning föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelses beslut om utfärdande eller återkallelse av trafik kort föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat länsstyrelses beslut med stöd av förordningen föres genom besvär hos Konungen. I samma ordning föres talan mot biltrafiknämndens beslut enligt förordningen och mot länsstyrelses beslut i ärende angående yrkesmässig trafik, vilket från trafiknämnd hänskjutits till länsstyrelsen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut eller utslag, som nu sagts, skall, med nedan angivna undantag, gälla utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas.

Beslut, som — — — — — beslutets dag.

Beslut om återkallelse eller indragning på viss tid av trafik tillstånd eller annat tillstånd, som ovan sagts, eller av trafik kort, vare ej

Beslut eller utslag om återkallelse eller indragning på viss tid av trafik tillstånd eller annat tillstånd, som ovan sagts, eller av trafik kort är

¹ Senaste lydelse av 44 § se SFS 1964: 733.

(Nuvarande lydelse)

gällande förrän den, som avses med beslutet, därav erhållit del.

(Föreslagen lydelse)

ej gällande förrän den, som avses med beslutet *eller utslaget*, erhållit del därav.

45 §.

Beslut om återkallelse av trafik-kort skall, där ej *länsstyrelsen* an-norlunda *förordnat*, gå i omedelbar verkställighet.

Beslut *eller utslag* om återkallelse av trafik-kort skall, där ej *i beslutet eller utslaget* annorlunda *förordnats*, gå i omedelbar verkställighet.

Denna förordning träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna förordnings ikraft-trädande, gälla äldre bestämmelser.

89) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 14 kap. 2 § luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297)

Härigenom förordnas, att 14 kap. 2 § luftfartslagen den 6 juni 1957 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 KAP.

2 §.

Över luftfartsstyrelsens beslut enligt denna lag må klagan föras hos Konungen genom besvär. Utan hinder av besvär skall beslutet, där ej annat angives, lända till efterrättelse intill dess annorlunda blivit förordnat.

Talan mot sådant luftfartsstyrelsens beslut i särskilt fall enligt denna lag eller med stöd därav meddelade föreskrifter, som rör certifikat eller behörighetsbevis för personal inom luftfarten, medgivande att utan certifikat göra tjänst å luftfartyg, registrering av luftfartyg eller förbud mot luftfartygs avgång, föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat luftfartsstyrelsens beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Där ej annat angives i beslut eller utslag, som avses i denna paragraf, länder det utan hinder av besvär till efterrättelse intill dess annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

90) Förslag till

Förordning om ändrad lydelse av 40 § vapenförordningen den 10 juni 1949
(nr 340)

Härigenom förordnas, att 40 § vapenförordningen den 10 juni 1949¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

40 §.

Polismyndighets beslut — — — — — hos länsstyrelsen.

Över länsstyrelsens beslut i ärende, som avses i 14, 16, 27, 28 eller 30 §, må klagan föras hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till inrikesdepartementet.

Mot länsstyrelsens beslut enligt 14 eller 27 § eller i ärende, varå 16 § äger tillämpning, föres talan genom besvär hos kammarrätten. Mot länsstyrelsens beslut enligt 28 § eller rörande återkallelse av tillstånd enligt 30 § föres talan genom besvär hos Konungen.

Talan mot — — — — — ej föras.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Polismyndighets och länsstyrelsens beslut lända till efterrättelse utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas.

Polismyndighets, länsstyrelsens eller kammarrätts beslut eller utslag lända till efterrättelse utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas.

Denna förordning träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna förordnings ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1955:118.

91) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 10 juli 1899 (nr 59 s. 1)
om skydd för vissa mönster och modeller

Härigenom förordnas, *dels* att 8 § lagen den 10 juli 1899 om skydd för vissa mönster och modeller skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i samma lag skall införas en ny paragraf, betecknad 20 a §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Har ansökan — — — — — avsedda fall.

Är sökanden missnöjd med beslutet, äge han att vid talans förlust innan klockan tolv å sextionde dagen från beslutets dag däröver hos Konungen anföra besvär.

Är sökanden missnöjd med beslutet, äger han föra talan däremot genom besvär hos patent- och registreringsverkets besvärsavdelning inom två månader från beslutets dag.

Mot besvärsavdelningens beslut må talan föras av sökanden, om det gått honom emot. Talan föres genom besvär hos Konungen inom två månader från beslutets dag.

20 a §.

Talan mot annat slutligt beslut av registreringsmyndigheten enligt denna lag än rörande ansökan enligt 5 § föres genom besvär hos patent- och registreringsverkets besvärsavdelning inom två månader från beslutets dag.

Mot besvärsavdelningens beslut föres talan genom besvär hos Konungen inom två månader från beslutets dag.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

92) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den ..... 1966 (nr ...)
om patent- och registreringsverkets besvärsavdelning

Härigenom förordnas, att 1 och 2 §§ lagen den — — — 1966 om patent- och registreringsverkets besvärsavdelning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Inom patent- och registreringsverket skall finnas en besvärsavdelning för prövning av besvär i ärenden rörande patent och varumärken *samt ärenden angående* släktnamn och förnamn.

Inom patent- och registreringsverket skall finnas en besvärsavdelning för prövning av besvär i ärenden rörande patent och varumärken, släktnamn och förnamn *samt mönster och modeller.*

Besvärsavdelningen består — — — — — lagkunniga ledamöter.
Besvärsavdelningen må — — — — — av Konungen.

2 §.

Besvärsavdelningen är — — — — — ledamot deltaga.

Vid handläggning av varumärkes- och namnären den är besvärsavdelningen beslutför med tre ledamöter, av vilka minst två skola vara lagkunniga.

Vid handläggning av varumärkes- och namnären *samt mönster- och modellären den* är besvärsavdelningen beslutför med tre ledamöter, av vilka minst två skola vara lagkunniga.

Denna lag träder i kraft den — — —

93) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag

Härigenom förordnas, att 206 § lagen den 14 september 1944 om aktiebolag och överskriften omedelbart framför samma paragraf skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Om talan å registreringsmyndighetens beslut

206 §.

Äro stiftarna missnöjda med beslut, varigenom godkännande för registrering vägrats enligt 190 § 1 mom., eller är bolaget missnöjt med beslut varigenom sådant godkännande vägrats enligt nämnda paragraf 2 eller 3 mom., må, *vid talans förlust*, sist inom två månader från beslutets dag *besvär däröver anföras* hos Konungen. Rätt till sådan talan *tillkomme* ock sökande, som är missnöjd med beslut, varigenom registrering vägrats enligt 192 §.

Över beslut om sådan förklaring, som avses i 191 §, 195 § 2 och 4 mom., 196 §, 197 § och 199 §, så ock över beslut om jämkning av bolagsordning enligt 198 § 1 mom. må

(Föreslagen lydelse)

Om besvär

206 §.

Mot beslut av annan än Konungen i ärende om tillstånd, som avses i 3, 77, 79, 88, 107, 147 eller 149 §, föres talan genom besvär hos Konungen.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag och mot registreringsmyndighetens beslut rörande aktiebolags avförande ur aktiebolagsregistret enligt 173 a § föres genom besvär hos kammarrätten.

Äro stiftarna missnöjda med beslut, varigenom godkännande för registrering vägrats enligt 190 § 1 mom., eller är bolaget missnöjt med beslut varigenom sådant godkännande vägrats enligt nämnda paragraf 2 eller 3 mom., må sist inom två månader från beslutets dag *talans där emot föras genom besvär* hos kammarrätten. Rätt till sådan talan *tillkommer* även sökande, som är missnöjd med beslut, varigenom registrering vägrats enligt 192 §. *I samma ordning föres talan mot* beslut om sådan förklaring, som avses i 191 §, 195 § 2 och 4 mom., 196 §, 197 § och 199 §, så ock *mot* beslut om jämkning av bolagsordning enligt 198 § 1

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

*jämväl besvär anföras i den ordning, mom.
varom i första stycket stadgas.*

*Om talan mot kammarrätts utslag
och beslut stadgas i lagen om rikets
kammarrätter.*

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

94) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 1 juni 1951 (nr 308) om ekonomiska föreningar

Härigenom förordnas, *dels* att 100 § och 103 § 2 mom. lagen den 1 juni 1951 om ekonomiska föreningar skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i samma lag skall införas en ny paragraf, betecknad 105 a §, jämte överskrift av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

100 §.

Hava vid — — — — — talan anställt.

Registrering skall — — — — — läns föreningsregister.

Vägras registrering, skall länsstyrelsen ofördröjligen till sökanden med posten översända underrättelse om beslutet med angivande av skälen därför. Är sökanden missnöjd med beslutet, må han hos Konungen föra talan genom besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola inkomma inom två månader från beslutets dag.

Vägras registrering, skall länsstyrelsen ofördröjligen till sökanden med posten översända underrättelse om beslutet med angivande av skälen därför.

103 §.

2 mom. Har ansökan enligt 97 § om rättens tillstånd att bringa fusionsavtal till verkställighet ej inkommit inom föreskriven tid eller har ansökan genom lagakraftägande beslut avslagits eller har beslutet om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall länsstyrelsen förklara frågan om fusion förfallen samt ofördröjligen med posten översända underrättelse därom till föreningarna. Över beslutet om sådan förklaring

2 mom. Har ansökan enligt 97 § om rättens tillstånd att bringa fusionsavtal till verkställighet ej inkommit inom föreskriven tid eller har ansökan genom lagakraftägande beslut avslagits eller har beslutet om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall länsstyrelsen förklara frågan om fusion förfallen samt ofördröjligen med posten översända underrättelse därom till föreningarna.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

må besvär anföras i den ordning som i 100 § sista stycket stadgas.

Har genom — — — — — ur registret.

Vid registrering — — — — — är upplöst.

Besvär**105 a §.**

Mot beslut av annan än Konungen i ärende om tillstånd, som avses i 22, 29, 46 eller 76 §, och mot beslut av justitiekanslern eller länsstyrelse i ärende om utseende av ombud enligt 73 § föres talan genom besvär hos Konungen.

Talan mot länsstyrelsens beslut rörande medgivande enligt 14 §; rörande tillsättande eller entledigande av revisor; rörande revisors rätt att anlita medhjälpare, rörande utlysande av föreningsstämma eller rörande förenings avförande ur föreningsregistret enligt 74 § föres genom besvär hos kammarrätten.

Den som icke åtnöjes med länsstyrelsens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag föra talan däremot genom besvär hos kammarrätten. I samma ordning föres talan mot beslut om sådan förklaring, som avses i 103 § 2 mom.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

95) Förslag till
Lag om ändring i lagen den 30 april 1948 (nr 218)
om sambruksföreningar

Härigenom förordnas, att i lagen den 30 april 1948 om sambruksföreningar skall införas en ny paragraf, betecknad 63 a §, av nedan angiven lydelse.

63 a §.

Mot beslut av annan än Konungen i ärende om tillstånd, som avses i 1 eller 4 § eller 54 § jämförd med 76 § lagen om ekonomiska föreningar, och mot lantbruksstyrelsens beslut enligt 36 eller 54 § om instruktion för revisor eller likvidationsrevisor föres talan genom besvär hos Konungen.

Talan mot annat beslut av lantbruksstyrelsen enligt denna lag föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

96) Förslag till

**Kungörelse om ändrad lydelse av 5 § kungörelsen den 30 april 1948 (nr 219)
om registrering av sambruksföreningar**

Härigenom förordnas, att 5 § kungörelsen den 30 april 1948 om registrering av sambruksföreningar skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

5 §.

Hava vid _____ registrering vägras.

Vägras registrering, skall lantbruksstyrelsen ofördröjligen till sökanden med posten översända underrättelse om beslutet med angivande av skälen därför. Är sökanden missnöjd med beslutet, må han, *vid talans förlust, däröver anföra besvär* hos *Kungl. Maj:t* sist inom två månader från beslutets dag.

Vägras registrering, skall lantbruksstyrelsen ofördröjligen till sökanden med posten översända underrättelse om beslutet med angivande av skälen därför. Är sökanden missnöjd med beslutet, må han sist inom två månader från beslutets dag *föra talan däremot genom besvär* hos *kammarrätten*.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den _____

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

97) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 25 april 1930 (nr 115)
om bostadsrättsföreningar

Härigenom förordnas, *dels* att i lagen den 25 april 1930 om bostadsrättsföreningar skall införas en ny paragraf, betecknad 65 §, av nedan angiven lydelse, *dels ock* att i samma lag överskriften omedelbart framför 63 § skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Straffbestämmelser

(Föreslagen lydelse)

Straffbestämmelser m. m.

65 §.

Mot beslut av annan än Konungen i ärende om behörighet att utfärda intyg, som avses i 14 § andra stycket, föres talan genom besvär hos Konungen.

Talan mot beslut av Konungens befallningshavande i ärende om mottagande av ekonomisk plan föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

98) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 79 § lagen den 24 mars 1938 (nr 96)
om understödsföreningar

Härigenom förordnas, att 79 § lagen den 24 mars 1938 om understödsföreningar skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

79 §.

Om tillsynsmyndighetens — — — — — därför angivas.

Är understödsförening eller annan, som enligt denna lag i ärende angående föreningen gjort framställning eller anmälan hos tillsynsmyndigheten, missnöjd med tillsynsmyndighetens beslut, må, vid talans förlust, besvär över beslutet hos Konungen anföras, där föreningens styrelse har sitt säte å ort inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands eller Västernorrlands län, före klockan tolv å fyrtiofemte dagen, och, där styrelsen har sitt säte å ort inom annan del av riket, före klockan tolv å trettionde dagen från beslutets dag.

Mot beslut av annan än Konungen i ärende om medgivande, som avses i 20, 36 eller 52 §, föres talan genom besvär hos Konungen. I samma ordning föres talan mot beslut av tillsynsmyndigheten, vilket icke meddelats i särskilt fall.

I övrigt föres talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt denna lag genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

99) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 20 § lagen den 24 maj 1929 (nr 116)
om tillsyn över stiftelser

Härigenom förordnas, att 20 § lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

20 §.

Över beslut, som Konungens befallningshavande på grund av denna lag meddelar, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad. Förbud enligt 16 § så ock förordnande jämlikt 18 § andra stycket lände utan hinder av förd klagan till efterrättelse, där ej Konungen annorlunda förordnar.

Mot beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Förbud enligt 16 § och förordnande enligt 18 § andra stycket skola lända till efterrättelse utan hinder av att talan föres däremot, om ej besvärsmyndigheten förordnar annorlunda.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

100) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 18 juni 1937 (nr 521)
om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser

Härigenom förordnas, *dels* att i 2, 3 och 15 §§ lagen den 18 juni 1937 om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser uttrycket 82 § skall bytas mot uttrycket 121 §, *dels ock* att 21 och 27 §§ samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

21 §.

Om tillsynsmyndighetens — — — — — hålles tillgänglig.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut må av bolaget och stiftelsen, så ock i ärende, varom i 14 § andra och tredje styckena samt 16 § första stycket femte punkten stadgas, av den som beslutet rör hos *Konungen* föras genom besvär, *vilka skola vid talans förlust hava inkommit till socialdepartementet före klockan tolv å sextionde dagen från den dag beslutet gavs.*

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut må av bolaget och stiftelsen, så ock i ärende, varom i 14 § andra och tredje styckena samt 16 § första stycket femte punkten stadgas, av den som beslutet rör föras genom besvär hos *kammarrätten sist inom två månader från beslutets dag.*

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

27 §.

Då i — — — — — ingivna protokollet.

Har registrering — — — — — meddelas tillsynsmyndigheten.

I övrigt skall *i avseende å* registrering av aktiebolags personalstiftelse i tillämpliga delar gälla vad i 122, 126 och 127 §§ samt 129 § första stycket lagen om aktiebolag är stadgat.

I övrigt skall *beträffande* registrering av aktiebolags personalstiftelse i tillämpliga delar gälla vad i 192 §, 201 § första stycket samt 202, 203 och 206 §§ lagen om aktiebolag är stadgat.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

101) Förslag till**Lag om ändring i lagen den 8 december 1961 (nr 583)
med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse**

Härigenom förordnas, att i lagen den 8 december 1961 med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse skall införas en ny paragraf, betecknad 11 §, av nedan angiven lydelse.

11 §.

Mot beslut av annan än Konungen enligt 10 § sista stycket föres talan genom besvär hos Konungen.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

102) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse

Härigenom förordnas, att 175 § lagen den 31 mars 1955 om bankrörelse och överskriften omedelbart framför samma paragraf skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Om klagan över tillsynsmyndighetens och registreringsmyndighetens beslut

175 §.

Över beslut, som meddelas av tillsynsmyndigheten, må klagan föras hos Konungen inom den tid som är stadgad för överklagande av förvaltande myndighets beslut, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

Den som icke åtnöjes med registreringsmyndighetens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos Konungen.

Över beslut om sådan förklaring, som avses i 167 § 2 mom. och 168 §, må jämväl besvär anföras i den ordning, varom i andra stycket stadgas.

(Föreslagen lydelse)

Om talan mot tillsynsmyndighetens och registreringsmyndighetens beslut

175 §.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen. Beslutet skall lända till efterrättelse utan hinder av att talan föres däremot, om ej Konungen förordnar annorlunda.

Den som icke åtnöjes med registreringsmyndighetens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag föra talan däremot genom besvär hos kammarrätten. I samma ordning föres talan mot beslut om sådan förklaring, som avses i 167 § 2 mom. och 168 §.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

103) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker

Härigenom förordnas, att 91 § lagen den 3 juni 1955 om sparbanker¹ och överskriften omedelbart framför samma paragraf skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Om klagan över tillsynsmyndighets och registreringsmyndighets beslut

91 §.

Över beslut, som meddelas av tillsynsmyndigheten, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som är stadgad för överklagande av förvaltande myndighets beslut, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen förordnar annorlunda.

Den som icke åtnöjes med registreringsmyndighets beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag anföras besvär däröver hos Konungen.

Över beslut om sådan förklaring, som avses i 86 § 3 mom., må jämväl besvär anföras i den ordning, varom stadgas i andra stycket.

(Föreslagen lydelse)

Om talan mot tillsynsmyndighetens och registreringsmyndighetens beslut

91 §.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen. Beslutet skall lända till efterrättelse utan hinder av att talan föres däremot, om ej Konungen förordnar annorlunda.

Den som icke åtnöjes med registreringsmyndighetens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag föra talan däremot genom besvär hos kammarrätten. I samma ordning föres talan mot beslut om sådan förklaring, som avses i 86 § 3 mom.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1962: 234.

104) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216)
om jordbrukskasserörelsen

Härigenom förordnas, *dels* att 82 § lagen den 25 maj 1956 om jordbrukskasserörelsen skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att nämnda paragraf skall föregås av en överskrift av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

82 §.

Över beslut, som tillsynsmyndigheten meddelar med stöd av denna lag, må klagan föras hos Konungen, men beslutet går ändock i verkställighet, om icke Konungen annorlunda förordnar.

(Föreslagen lydelse)

Besvärbestämmelser

82 §.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen. Beslutet skall lända till efterrättelse utan hinder av att talan föres däremot, om ej Konungen förordnar annorlunda.

Mot länsstyrelses beslut enligt 7 eller 75 § och mot beslut av annan än Konungen i ärende om tillstånd eller prövning, som avses i 30 eller 42 §, 87 § 2 mom. andra stycket eller 88 § 1 mom. andra stycket, föres likaledes talan genom besvär hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den — — —

105) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 40 § lagen den 16 maj 1919 (nr 240)
om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet

Härigenom förordnas, att 40 § lagen den 16 maj 1919 om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

40 §.

Över beslut, som av tillsynsmyndigheten på grund av denna lag meddelas, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad, men beslutet går ändå i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

Talan mot annat tillsynsmyndighetens beslut enligt denna lag än som sägs i andra stycket föres genom besvär hos Konungen. Beslutet skall lända till efterrättelse utan hinder av att talan föres däremot, om ej Konungen förordnar annorlunda.

Mot tillsynsmyndighetens beslut om fällande till vite föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

106) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse

Härigenom förordnas, att 318 § lagen den 17 juni 1948 om försäkringsrörelse och överskriften omedelbart framför samma paragraf skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

XI. Om klagan över försäkringsinspektionens beslut

318 §.

Över beslut, som av försäkringsinspektionen meddelas på grund av tillsynen över försäkringsbolag, må klagan föras hos Konungen inom den tid som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad.

Den, som icke åtnöjes med försäkringsinspektionens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos Konungen.

Över beslut om sådan förklaring, som avses i 304 § 4 mom., 308 § 2 mom., 309 § och 311 §, må jämväl besvär anföras i den ordning, varom i andra stycket stadgas.

(Föreslagen lydelse)

XI. Besvärsbestämmelser

318 §.

Mot beslut av annan än Konungen i ärende om tillstånd, som avses i 72, 81, 100, 142 eller 237 §, och mot beslut, som av försäkringsinspektionen meddelas på grund av tillsynen över försäkringsbolag, föres talan genom besvär hos Konungen.

Den som icke åtnöjes med försäkringsinspektionens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag föra talan däremot genom besvär hos kammarrätten. I samma ordning föres talan mot beslut om sådan förklaring, som avses i 304 § 4 mom., 308 § 2 mom., 309 § och 311 §.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Mot försäkringsinspektionens beslut enligt 335 § må talan icke föras.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

107) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 33 § lagen den 9 juni 1950 (nr 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket

Härigenom förordnas, att 33 § lagen den 9 juni 1950 om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

Över försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag må klagan föras hos Konungen inom den tid som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad.

(Föreslagen lydelse)

33 §.

Talan mot försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den — — —

108) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 10 maj 1929 (nr 77)
om trafikförsäkring å motorfordon

Härigenom förordnas, *dels* att 13 § lagen den 10 maj 1929 om trafikförsäkring å motorfordon skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i samma lag skall införas en ny paragraf, betecknad 28 §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

13 §.

Skall enligt domstols beslut i skadestånd utgå livränta under den skadeståndsberättigades återstående livstid eller under viss tid, må försäkringsanstalten *ej utan synnerliga skäl* medgiva, att denna förmån utbytes helt eller delvis mot livränta under kortare tid eller mot visst kapital.

Innan försäkringsanstalt — — — — — försäkringsinspektionens godkännande.

Skall enligt domstols beslut i skadestånd utgå livränta under den skadeståndsberättigades återstående livstid eller under viss tid, må försäkringsanstalten, *när skäl därtill prövas föreligga*, medgiva att denna förmån utbytes helt eller delvis mot livränta under kortare tid eller mot visst kapital.

28 §.

— *Mot försäkringsinspektionens beslut enligt 13 § föres talan genom besvär hos försäkringsdomstolen. Besvären skola ingivas till inspektionen. Den omständigheten att besvären ingivits eller insänts direkt till försäkringsdomstolen utgör ej hinder för besvärens upptagande till prövning, om de inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.*

Talan mot annat försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

109) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1961 (nr 262)
om försäkringsdomstol

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 26 maj 1961 om försäkringsdomstol¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Försäkringsdomstolen upptager enligt vad därom är stadgat mål, vari besvär anförts över beslut av riksförsäkringsverket, försäkringsrådet eller tillsynsmyndigheten för erkända arbetslöshetskassor, ävensom mål, vilka av riksförsäkringsverket eller nämnda tillsynsmyndighet underställas domstolens prövning.

Försäkringsdomstolen upptager enligt vad därom är stadgat mål, vari besvär anförts över beslut av riksförsäkringsverket, försäkringsrådet, försäkringsinspektionen eller tillsynsmyndigheten för erkända arbetslöshetskassor, ävensom mål, vilka av riksförsäkringsverket eller sistnämnda tillsynsmyndighet underställas domstolens prövning.

Över försäkringsdomstolens ————— ej föras.

Försäkringsdomstolen har ————— finnes erforderligt.

Denna lag träder i kraft den — — —

¹ Senaste lydelse se SFS 1964:498.

110) Förslag till**Lag om ändring i lagen den 30 april 1959 (nr 118)
om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring**

Härigenom förordnas, att i lagen den 30 april 1959 om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring skall införas en ny paragraf, betecknad 27 §, av nedan angiven lydelse.

27 §.

Talan mot försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den — — —

111) Förslag till**Lag om ändring i lagen den 10 april 1959 (nr 73)
med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m.**

Härigenom förordnas, att i lagen den 10 april 1959 med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m. skall införas en ny paragraf, betecknad 18 §, av nedan angiven lydelse.

18 §.

Talan mot försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den — — —

112) Förslag till

**Lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 juli 1887 (nr 42 s. 1)
angående handelsregister, firma och prokura**

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

3 §.

Har den ————— registrering vägras.

Vägras registrering, ————— skälen därför.

Är sökanden med beslutet missnöjd, äge han, vid talans förlust, inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos länsstyrelsen, om beslutet meddelats av särskild registerförare, och mot länsstyrelsens beslut hos Konungen.

Är sökanden missnöjd med beslutet, äger han anföra besvär däröver. Talan mot beslut av särskild registerförare föres hos länsstyrelsen. Mot länsstyrelsens beslut föres talan hos kammarrätten. Talan som nu sagts skall föras inom två månader från beslutets dag.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den ———

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1964:657.

113) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 10 och 14 §§ lagen den 3 juni 1955 (nr 383)
om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket

Härigenom förordnas, att 10 och 14 §§ lagen den 3 juni 1955 om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

10 §.

Hava vid ————— registrering vägras.

Vägras registrering, skall registreringsmyndigheten ofördröjligen till det utländska företaget med posten översända underrättelse om beslutet med angivande av skälen därför. Är företaget missnöjt med beslutet, må företaget hos *Konungen* föra talan genom besvär, *vilka vid äventyr av talans förlust skola inkomma inom två månader från beslutets dag.*

Vägras registrering, skall registreringsmyndigheten ofördröjligen till det utländska företaget med posten översända underrättelse om beslutet med angivande av skälen därför. Är företaget missnöjt med beslutet, må företaget *inom två månader från beslutets dag* föra talan *däremot* genom besvär hos *kammarrätten.*

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

14 §.

Avföres filialen ————— i riket.

I fråga om beslut att avföra filial ur registret samt beslut om anstånd med avförandet skall vad i 10 § andra *stycket* stadgas äga motsvarande tillämpning.

I fråga om beslut att avföra filial ur registret samt beslut om anstånd med avförandet skall vad i 10 § *andra och tredje styckena* stadgas äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den ———

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

114) Förslag till

Förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1864 (nr 41 s. 1)
angående utvidgad näringsfrihet

Härigenom förordnas, *dels* att 12 § förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* att i samma förordning skall införas en ny paragraf, betecknad § 12 a, av nedan angiven lydelse, *dels ock* att i 27 § nämnda förordning uttrycket bergsöverstyrelsen skall bytas mot uttrycket kommerskollegium.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 12.

Den, som vill driva masugn eller hytta, stångjärnsbruk, manufakturverk eller annan inrättning, vilken avser tillgodogörande eller förädling av mineralrikets alster och ej är att anse såsom hantverk, skall, med bifogande av de i § 9 mom. 1 omförmälda betyg, anmäla sig hos *bergsöverstyrelsen*, vilken därvid förfar på enahanda sätt, som för länsstyrelse är föreskrivet; kommande i övrigt att för utövning av sådan rörelse gälla jämväl vad särskilt är stadgat.

Den, som vill driva masugn eller hytta, stångjärnsbruk, manufakturverk eller annan inrättning, vilken avser tillgodogörande eller förädling av mineralrikets alster och ej är att anse såsom hantverk, skall, med bifogande av de i 9 § 1 mom. omförmälda betyg, anmäla sig hos *kommerskollegium*, som därvid förfar på enahanda sätt, som för länsstyrelse är föreskrivet; kommande i övrigt att för utövning av sådan rörelse gälla jämväl vad särskilt är stadgat.

§ 12 a.

Talan mot särskild registerföräres beslut enligt denna förordning föres genom besvär hos Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Mot beslut av Kungl. Maj:ts befallningshavande eller kommerskollegium rörande anmälan enligt denna förordning om idkande av näringsyrke föres talan genom besvär hos kammarrätten. Detsamma gäller be-

¹ Senaste lydelse av 12 § se SFS 1887: 73 och av 27 § se SFS 1918: 347.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

träffande talan mot beslut rörande avgift som sägs i 9 § 3 mom.

Talan mot beslut, varigenom ansökan om tillstånd som avses i 9 § 3 eller 4 mom. ej bifalles eller varigenom sådant tillstånd återkallas, föres genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna förordning träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna förordnings ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

115) Förslag till

**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 28 juni 1963 (nr 439)
om tillämpningen av läkemedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 701)**

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 28 juni 1963 om tillämpningen av läkemedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 701) skall införas en ny paragraf, betecknad 28 §, jämte överskrift av nedan angiven lydelse.

Om besvär**28 §.**

Talan mot medicinalstyrelsens beslut enligt 2—4 eller 6—8 §§, om registrering av farmaceutisk specialitet eller om föreläggande av vite enligt 18 § läkemedelsförordningen föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat medicinalstyrelsens beslut enligt läkemedelsförordningen eller denna kungörelse föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

116) Förslag till

Kungörelse om ändring i kungörelsen den 28 juni 1963 (nr 441) om tillämpningen av giftförordningen den 14 december 1962 (nr 702)

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 28 juni 1963 om tillämpningen av giftförordningen den 14 december 1962 (nr 702) skall införas en ny paragraf, betecknad 21 §, jämte överskrift av nedan angiven lydelse.

Om besvär

21 §.

Talan mot hälsovårdsnämnds beslut i anledning av giftförordningen och mot polismyndighets beslut enligt denna kungörelse föres genom besvär hos länsstyrelsen. Talan mot yrkesinspektörs beslut i anledning av dessa författningar föres genom besvär hos arbetarskyddsstyrelsen.

Mot länsstyrelsens eller arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende som avses i 1—6 §§ eller om föreläggande av vite enligt 25 § giftförordningen föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse eller arbetarskyddsstyrelsen i anledning av giftförordningen eller denna kungörelse samt mot medicinalstyrelsens eller giftnämndens beslut enligt dessa författningar föres genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

117) Förslag till

Kungörelse om ändring i kungörelsen den 28 juni 1963 (nr 442) om tillämpningen av bekämpningsmedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 703)

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 28 juni 1963 om tillämpningen av bekämpningsmedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 703) skall införas en ny paragraf, betecknad 26 §, jämte överskrift av nedan angiven lydelse.

Om besvär

26 §.

Talan mot polismyndighets beslut enligt denna kungörelse föres genom besvär hos länsstyrelsen. Talan mot yrkesinspektörs beslut enligt kungörelsen föres genom besvär hos arbetarskyddsstyrelsen.

Mot länsstyrelses, arbetarskyddsstyrelsens, lantbruksstyrelsens eller medicinalstyrelsens beslut i ärende som avses i 21—23 §§, 24 § första stycket eller 25 § eller om föreläggande av vite enligt 21 § bekämpningsmedelsförordningen samt mot giftnämndens beslut om registrering av bekämpningsmedel föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat giftnämndens, lantbruksstyrelsens eller medicinalstyrelsens beslut enligt bekämpningsmedelsförordningen eller denna kungörelse föres genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

118) Förslag till**Kungörelse om ändring i narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704)**

Härigenom förordnas, att i narkotikaförordningen den 14 december 1962 skall införas en ny paragraf, betecknad 14 a §, av nedan angiven lydelse.

14 a §.

Talan mot medicinalstyrelsens beslut enligt 6 § 2 mom. andra stycket eller 11 § sista stycket föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat medicinalstyrelsens beslut enligt denna förordning föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

119) Förslag till

**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 13 december 1963 (nr 654)
om försäljning från apotek av alkoholhaltiga läkemedel och teknisk sprit, m. m.**

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 13 december 1963 om försäljning från apotek av alkoholhaltiga läkemedel och teknisk sprit, m. m. skall införas en ny paragraf, betecknad 9 §, av nedan angiven lydelse.

9 §.

Talan mot medicinalstyrelsens beslut enligt 5 § föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat medicinalstyrelsens beslut enligt denna kungörelse föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

120) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 38 § lagen den 22 juni 1920 (nr 474) med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m.

Härigenom förordnas, att 38 § lagen den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

38 §.

Av kommerskollegium meddelat beslut, innefattande bifall till ansökan om registrering eller om registrerings upphävande, må ej överklagas. Mot annat beslut, som av kollegium meddelats, må talan hos Konungen i vederbörande statsdepartement föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Talan må ej föras mot beslut av kommerskollegium, innefattande bifall till ansökan om registrering eller om registrerings upphävande. Mot annat beslut, som meddelats av kollegium, föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

121) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 30 juni 1960 (nr 408)
om behörighet att utöva läkaryrket

Härigenom förordnas, att 12 § lagen den 30 juni 1960 om behörighet att utöva läkaryrket skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 §.

Talan mot medicinalstyrelsens beslut i särskilt fall enligt 2—5 samt 7 och 9 §§ föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat medicinalstyrelsens beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut, som medicinalstyrelsen meddelat med stöd av denna lag, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Beslut eller utslag, som medicinalstyrelsen eller kammarrätt meddelat med stöd av denna lag, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

122) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 31 maj 1963 (nr 251)
om behörighet att utöva tandläkaryrket

Härigenom förordnas, att 13 § lagen den 31 maj 1963 om behörighet att utöva tandläkaryrket skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

13 §.

Talan mot medicinalstyrelsens beslut enligt 3—6 samt 8 och 10 §§ föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat medicinalstyrelsens beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut, som medicinalstyrelsen meddelat med stöd av denna lag, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Beslut eller utslag, som medicinalstyrelsen eller kammarrätt meddelat med stöd av denna lag, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

123) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 19 mars 1965 (nr 61)
om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.

Härigenom förordnas, att 13 § lagen den 19 mars 1965 om behörighet att utöva veterinäryrket m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

13 §.

Talan mot veterinärstyrelsens beslut i särskilt fall enligt 2—5 samt 7 och 8 §§ föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat veterinärstyrelsens beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut som veterinärstyrelsen meddelar med stöd av denna lag länder till omedelbar efterrättelse, om annat ej förordnas.

Beslut eller utslag som veterinärstyrelsen eller kammarrätt meddelar med stöd av denna lag länder till omedelbar efterrättelse, om annat ej förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

124) Förslag till**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 25 november 1960 (nr 653)
med tillämpningsföreskrifter till lagen om behörighet att utöva läkaryrket**

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 25 november 1960 med tillämpningsföreskrifter till lagen om behörighet att utöva läkaryrket skall införas en ny paragraf, betecknad 13 §, av nedan angiven lydelse.

13 §.

Talan mot medicinalstyrelsens beslut i ärende, som sägs i 9 §, föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat medicinalstyrelsens beslut rörande specialistkompetens för läkare föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

125) Förslag till

**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 6 december 1963 (nr 663)
med tillämpningsföreskrifter till lagen om behörighet att utöva tandläkaryrket**

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 6 december 1963 med tillämpningsföreskrifter till lagen om behörighet att utöva tandläkaryrket skall införas en ny paragraf, betecknad 13 §, av nedan angiven lydelse.

13 §.

Talan mot medicinalstyrelsens beslut i ärende, som sägs i 9 §, föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat medicinalstyrelsens beslut rörande specialistkompetens för tandläkare föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

126) Förslag till

**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 19 mars 1965 (nr 62)
med tillämpningsföreskrifter till lagen om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.**

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 19 mars 1965 med tillämpningsföreskrifter till lagen om behörighet att utöva veterinäryrket m. m. skall införas en ny paragraf, betecknad 6 §, av nedan angiven lydelse.

6 §.

Talan mot veterinärstyrelsens beslut rörande ansökan om specialistkompetens föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat veterinärstyrelsens beslut rörande specialistkompetens föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

127) Förslag till**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 21 maj 1964 (nr 428)
om medicinalpersonal under medicinalstyrelsens inseende**

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 21 maj 1964 om medicinalpersonal under medicinalstyrelsens inseende skall införas en ny paragraf, betecknad 7 §, av nedan angiven lydelse.

7 §.

Talan mot medicinalstyrelsens beslut i särskilt fall om meddelande eller återkallande av behörighet att utöva yrke, som avses i 1 §, föres genom besvär hos kammarrätten. I samma ordning föres talan mot medicinalstyrelsens beslut enligt 5 eller 6 §.

I övrigt föres talan mot medicinalstyrelsens beslut enligt denna kungörelse genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beträffande talan mot medicinalstyrelsens beslut rörande behörighet att utöva läkaryrket eller tandläkaryrket gälla särskilda bestämmelser.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

128) Förslag till**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 26 februari 1960 (nr 37)
med föreskrifter om förvärv av behörighet för vissa vattenundersökningar
enligt hälsovårdsstadgan**

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 26 februari 1960 med föreskrifter om förvärv av behörighet för vissa vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgan skall införas en ny paragraf, betecknad 5 §, av nedan angiven lydelse.

5 §.

Talan mot medicinalstyrelsens beslut i ärende, som avses i 1 eller 4 §, föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat medicinalstyrelsens beslut enligt denna kungörelse föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

129) Förslag till

**Kungörelse om ändrad lydelse av 35 § instruktionen den 3 december 1965 (nr 842)
för televerket**

Härigenom förordnas, att 35 § instruktionen den 3 december 1965 för televerket skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

35 §.

Talan mot ————— styrelsen bestämmer.

I fråga ————— som tjänsten.

Talan mot televerkets beslut i särskilt fall rörande certifikat, som sägs i 8 §, föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den ———

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

130) Förslag till**Kungörelse om ändring i sjöbefälskungörelsen den 3 juni 1960 (nr 487)**

Härigenom förordnas, att i 5 kap. sjöbefälskungörelsen den 3 juni 1960 skall införas en ny paragraf, betecknad 42 a §, av nedan angiven lydelse.

42 a §.

Mot mönstringsförrättares beslut enligt denna kungörelse föres talan genom besvär hos sjöfartsstyrelsen.

Talan mot sjöfartsstyrelsens beslut i särskilt fall enligt 29, 30, 34 eller 56 § eller punkt 2 eller 4 i övergångsbestämmelserna föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat sjöfartsstyrelsens beslut enligt denna kungörelse föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

131) Förslag till

**Kungörelse om ändring i kungörelsen den 2 juni 1939 (nr 219)
angående behörighet att vid elektriska starkströmsanläggningar
utföra installationsarbete**

Härigenom förordnas, *dels* att 15 § kungörelsen den 2 juni 1939 angående behörighet att vid elektriska starkströmsanläggningar utföra installationsarbete skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att 16 § samma kungörelse skall upphöra att gälla.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Åtal för förseelse mot 14 § utföres av allmän åklagare i stad hos polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare och, där sådan icke finnes, vid allmän domstol samt å landet vid allmän domstol.

Talan mot beslut av kommerskollegium i ärende, som avses i 7 eller 9 §, föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat beslut av kommerskollegium enligt denna kungörelse föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

132) Förslag till

**Kungörelse om ändrad lydelse av 48 § stadgan den 8 juni 1917 (nr 474)
angående hotell- och pensionatrörelse**

Härigenom förordnas, att 48 § stadgan den 8 juni 1917 angående hotell- och pensionatrörelse¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 48.

Talan mot beslut, som meddelas av polismyndigheten i Stockholm enligt denna stadga, föres genom besvär hos överståthållarämbetet.

Mot beslut av överståthållarämbetet föres talan genom besvär hos Konungen.

Talan mot *polismyndighets* beslut enligt denna stadga föres genom besvär hos *Kungl. Maj:ts befallningshavande*.

Mot beslut av *Kungl. Maj:ts befallningshavande* i ärende som sägs i 35 § föres talan genom besvär hos Konungen.

Mot annat beslut av *Kungl. Maj:ts befallningshavande* enligt denna stadga föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1964: 675.

133) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 45 § allmänna ransoneringslagen den 26 maj 1954
(nr 280)

Härigenom förordnas, att 45 § allmänna ransoneringslagen den 26 maj 1954 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

45 §.

Klagan över beslut, som annan myndighet än domstol meddelat i fråga om tillämpning av denna lag, skall föras genom besvär inom tre veckor från det klaganden erhöll del av beslutet och i den ordning som är bestämd för överklagande av myndighetens beslut; dock skall klagan över beslut, som meddelats beträffande tillämpning av 36 eller 37 §, föras hos Konungen. Utan hinder av däröver förd klagan skall myndighetens beslut lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Mot beslut enligt 23, 36 eller 37 § och mot beslut av central förvaltningsmyndighet rörande återkallelse av ransoneringsbevis föres talan genom besvär hos kammarrätten.

I övrigt föres talan mot förvaltan- de myndighets beslut enligt denna lag genom besvär i därom föreskri- ven ordning.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Utän hinder av anförda besvär skall beslut eller utslag, som medde- lats av förvaltande myndighet eller kammarrätt, lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträ- dande, gälla äldre bestämmelser.

134) Förslag till**Kungörelse om ändring i stadgan den 22 april 1960 (nr 114)
angående enskilda sjukhem m. m.**

Härigenom förordnas, att i stadgan den 22 april 1960 angående enskilda sjukhem m. m. skall införas en ny paragraf, betecknad 14 §, jämte överskrift av nedan angiven lydelse.

Besvär**14 §.**

Talan mot medicinalstyrelsens beslut om meddelande eller återkallelse av tillstånd enligt 4, 5, 6 eller 12 § föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat medicinalstyrelsens beslut enligt denna stadga föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

**135) Förslag till
Kungörelse om ändrad lydelse av 15 § skeppsklarerarförordningen
den 4 maj 1934 (nr 119)**

Härigenom förordnas, att 15 § skeppsklarerarförordningen den 4 maj 1934 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Böter, som ådömas enligt denna förordning, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmänna strafflagen.

Talan mot sjöfartsstyrelsens beslut enligt 12 § föres genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Mot annat sjöfartsstyrelsens beslut enligt denna förordning föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

136) Förslag till

Kungörelse om ändrad lydelse av 27 § allmänna ordningsstadgan
den 14 december 1956 (nr 617)

Härigenom förordnas, att 27 § allmänna ordningsstadgan den 14 december 1956¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Mot beslut som *myndighet* meddelat på grund av denna stadga eller lokal ordningsstadga *må talan föras* genom besvär, *om beslutet fattats av länsstyrelse, hos Konungen och eljest* hos länsstyrelsen.

Beslut som på grund av denna stadga eller lokal ordningsstadga meddelas av *länsstyrelse eller polismyndighet* skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, *såvida* ej annorlunda förordnas.

(Föreslagen lydelse)

27 §.

Talan mot beslut, som *polismyndighet eller kommunal myndighet i andra fall än som avses i 23 §* meddelat på grund av denna stadga eller lokal ordningsstadga, *föres* genom besvär hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelsens beslut rörande föreläggande av vite föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse på grund av denna stadga eller lokal ordningsstadga och mot medicinalstyrelsens beslut enligt 21 § föres genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut *eller utslag*, som på grund av denna stadga eller lokal ordningsstadga meddelas av *polismyndighet, länsstyrelse eller kammarrätt*, skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, *om* ej annorlunda förordnas.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelsens ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1964: 677.

137) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 14 december 1956 (nr 618)
om allmänna sammankomster

Härigenom förordnas, att 13 § lagen den 14 december 1956 om allmänna sammankomster¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

13 §.

Mot beslut som myndighet meddelat på grund av denna lag må talan föras genom besvär, om beslutet fattats av länsstyrelse, hos Konungen och eljest hos länsstyrelsen.

Talan mot polismyndighets beslut enligt denna lag föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelses beslut om tillstånd eller om befrielse från anmälningsskyldighet enligt denna lag eller i ärende, som avses i 7, 10 eller 11 §, föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag och mot medicinalstyrelsens beslut enligt 12 § föres genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut som på grund av denna lag meddelas av länsstyrelse eller polismyndighet skall utan hinder av anförda besvär lända till efterrättelse, där ej annorlunda förordnas.

Beslut eller utslag, som på grund av denna lag meddelas av polismyndighet, länsstyrelse eller kammarrätt, skall utan hinder av anförda besvär lända till efterrättelse, där ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1964: 673.

138) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 17 § lagen den 12 juni 1942 (nr 335)
om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar

Härigenom förordnas, att 17 § lagen den 12 juni 1942 om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

Klagan över krigsskyddsnämndens beslut må föras hos Konungen genom besvär. Där ej annorlunda förordnas, skall beslutet dock omedelbart lända till efterrättelse.

(Föreslagen lydelse)

17 §.

Mot krigsskyddsnämndens beslut rörande ersättning enligt 7 § föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat krigsskyddsnämndens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen. Där ej annorlunda förordnas, skall beslutet dock omedelbart lända till efterrättelse.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den _____

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1957: 49.

139) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 2 § 6 mom. lagen den 27 juni 1902 (nr 71),
innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar

Härigenom förordnas, att 2 § 6 mom. lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar¹, skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

6 mom. Åsidosätter koncessionshavaren — — — — — delvis återkallas.

Fråga om återkallelse prövas av den Konungen bemyndigad.

Fråga om återkallelse prövas av den Konungen bemyndigad. *Mot beslut om återkallelse föres talan genom besvär hos kammarrätten. Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.*

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1957:383.

140) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 22 juni 1950 (nr 382)
om svenskt medborgarskap

Härigenom förordnas, att 12 § lagen den 22 juni 1950 om svenskt medborgarskap skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 §.

Talan mot länsstyrelses beslut i ärende enligt denna lag föres hos *Konungen* genom besvär i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Talan mot länsstyrelses beslut i ärende enligt denna lag föres genom besvär hos *kammarrätten*.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

141) Förslag till

Förordning om ändring i folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946
(nr 469)

Häri genom förordnas, dels att 66 § 1 mom., 68 § 1 och 2 mom., 69, 70, 72 och 73 §§ samt 74 § 1 och 3 mom. folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels ock att i samma förordning skall införas en ny paragraf, betecknad 73 a §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

66 §.

1 mom. 1. Äro pastorsämbeten av olika mening rörande tillämpningen av denna förordning, skola de inhämta vederbörande kyrkobokföringsinspektörs råd i ärendet. Stanna de likväl i skilda uppfattningar, skall ärendet av den pastor som först handlagt det underställas, där fråga är om rätt kyrkobokföringsort, länsstyrelsen i länet samt eljest domkapitlet i stiftet; och skall med vidtagande av ifrågasatt kyrkobokföringsåtgärd i ärendet anstå till dess lagakraftätagande beslut föreligger eller, såvitt avser beslut, som enligt bestämmelserna i 68 § 1 mom. skola omedelbart verkställas, till dess länsstyrelsens beslut föreligger.

2. Uppstå vid skriftväxling, varom förmäles i 52 §, mellan mantalsskrivningsförrättare skiljaktiga meningar om någon persons rätta mantalsskrivningsort, skall frågan därom underställas länsstyrelsen i det län, där den ifrågasatta nya mantals-

1 mom. 1. Äro pastorsämbeten av olika mening rörande tillämpningen av denna förordning, skola de inhämta vederbörande kyrkobokföringsinspektörs råd i ärendet. Stanna de likväl i skilda uppfattningar, skall ärendet av den pastor som först handlagt det underställas, där fråga är om rätt kyrkobokföringsort, länsstyrelsen i länet samt eljest domkapitlet i stiftet; och skall med vidtagande av ifrågasatt kyrkobokföringsåtgärd i ärendet anstå till dess lagakraftätagande beslut eller utslag föreligger eller, såvitt avser beslut eller utslag, som enligt bestämmelserna i 68 § 1 mom. eller 73 a § skola omedelbart verkställas, till dess dylikt avgörande föreligger.

2. Uppstå vid skriftväxling, varom förmäles i 52 §, mellan mantalsskrivningsförrättare skiljaktiga meningar om någon persons rätta mantalsskrivningsort, skall frågan därom underställas länsstyrelsen i det län, där den ifrågasatta nya mantals-

¹ Senaste lydelse av 66 § 1 mom. och 74 § 3 mom. se SFS 1952:336 samt av 68 § 1 mom. och 74 § 1 mom. se SFS 1956:229.

(Nuvarande lydelse)

skrivningsorten är belägen; och skall personen kvarstå i det distrikts mantalslängd, där han senast varit uppförd, till dess lagakraftgående beslut föreligger eller, såvitt avser beslut, som enligt bestämmelserna i 68 § 1 mom. skola omedelbart verkställas, till dess *länsstyrelsens beslut* föreligger.

68 §.

1 mom. Talan mot länsstyrelses beslut i mål, som jämlikt 65, 66 eller 67 § dragits under dess prövning, må hos kammarrätten fullföljas genom besvär, vilka skola hava till länsstyrelsen eller kammarrätten inkommit sist å trettionde dagen efter det beslutet eller, i fall som avses i 67 § andra stycket, slutligt beslut i målet delgivits klaganden. Föres i besvären talan mot mer än en länsstyrelses beslut i mål, som handlagts jämlikt 67 § andra stycket, må besvären ingivas eller insändas till vilken som helst av länsstyrelserna.

Länsstyrelses beslut ————— laga kraft.

Kammarrätten skall ————— kammarrätten inkommit.

Sedan besvär ————— eget yttrande.

2 mom. Hava länsstyrelser vid prövning, som avses i 67 § andra stycket, stannat i beslut, som strida mot varandra, skall målet i dess helhet underställas *kammarrättens* prövning av den länsstyrelse som sist handlagt målet.

I underställningsmål ————— målets avgörande.

(Föreslagen lydelse)

skrivningsorten är belägen; och skall personen kvarstå i det distrikts mantalslängd, där han senast varit uppförd, till dess lagakraftgående beslut *eller utslag* föreligger eller, såvitt avser beslut *eller utslag*, som enligt bestämmelserna i 68 § 1 mom. *eller 73 a §* skall omedelbart verkställas, till dess *dylikt avgörande* föreligger.

1 mom. Talan mot länsstyrelses beslut i mål, som jämlikt 65, 66 eller 67 § dragits under dess prövning, föres genom besvär hos den kammarrätt, inom vars domkrets länsstyrelsen eller, i fall som sägs i 67 § andra stycket, den sist beslutande länsstyrelsen ligger. Besvären skola hava inkommit till länsstyrelsen eller kammarrätten sist å trettionde dagen efter det beslutet eller, i fall som avses i 67 § andra stycket, slutligt beslut i målet delgivits klaganden. Föres i besvären talan mot mer än en länsstyrelses beslut i mål, som handlagts jämlikt 67 § andra stycket, må besvären ingivas eller insändas till vilken som helst av länsstyrelserna.

2 mom. Hava länsstyrelser vid prövning, som avses i 67 § andra stycket, stannat i beslut, som strida mot varandra, skall målet i dess helhet av den länsstyrelse, som sist handlagt *detsamma*, underställas *den kammarrätts* prövning, inom vars domkrets *sistnämnda länsstyrelse* ligger.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

69 §.

Den som icke åtnöjes med länsstyrelsens beslut, varigenom honom blivit vid vite förelagt att något jämlikt denna förordning fullgöra eller varigenom han blivit fälld till utgivande av vite, äger föra talan däremot *genom besvär hos kammarrätten* i den ordning, varom i 68 § 1 mom. stadgas.

Den som icke åtnöjes med länsstyrelsens beslut, varigenom honom blivit vid vite förelagt att något jämlikt denna förordning fullgöra eller varigenom han blivit fälld till utgivande av vite, äger föra talan däremot i den ordning, varom stadgas i 68 § 1 mom.

70 §.

1 mom. I mål, som jämlikt 68 § dragits under *kammarrättens* prövning, äger kammarrätten förordna om vidtagande av åtgärd beträffande kyrkobokföring eller mantalskrivning, ändock att yrkande därom ej framställts.

I mål, som jämlikt 68 § dragits under *kammarrätts* prövning, äger kammarrätten förordna om vidtagande av åtgärd beträffande kyrkobokföring eller mantalsskrivning, ändock att yrkande därom ej framställts.

2 mom. *Över kammarrättens beslut i kyrkobokförings- och mantalskrivningsfrågor eller angående utdömande av vite enligt denna förordning må klagan ej föras.*

72 §.

Angående ersättning till den, som enligt beslut av länsstyrelse *eller kammarrätten* inkallats till vittnesförhör i mål, som avses i denna förordning, skall gälla vad angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål finnes stadgat; dock skall ersättningen städse stanna å statsverket.

Angående ersättning till den, som enligt beslut av länsstyrelse inkallats till vittnesförhör i mål, som avses i denna förordning, skall gälla vad angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål finnes stadgat; dock skall ersättningen städse stanna å statsverket.

Den som — — — — — stadgade ordningen.

73 §.

Den som är missnöjd med domkapitels beslut i fråga, varom i 65 och 66 §§ förmäles, må anföra besvär

Den som är missnöjd med domkapitels beslut i fråga, varom förmäles i 65 och 66 §§, må anföra besvär där-

(Nuvarande lydelse)

däröver hos *Kungl. Maj:t i ecklesiastikdepartementet i den för fullföljd av talan mot domkapitels beslut i allmänhet gällande ordningen.*

(Föreslagen lydelse)

över hos *den kammarrätt, inom vars domkrets domkapitlet ligger.*

73 a §.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut enligt denna förordning gälla bestämmelserna i lagen om rikets kammarrätter.

Kammarrätts utslag eller beslut skall omedelbart bringas i verkställighet, såvida icke kammarrätten förordnar att med verkställigheten skall anstå till dess utslaget eller beslutet vunnit laga kraft.

74 §.

1 mom. Av länsstyrelserna, domkapitlen och kammarrätten meddelade beslut i de i 65, 66, 67 och 68 §§ avsedda mål skola genom den myndighets försorg, som meddelat beslutet, skyndsamt delgivas envar person, vars rätt därav beröres, ävensom vederbörande kommun. Bevis om delgivningen bör vid anfordran tillhandahållas vederbörande.

3 mom. Domkapitels beslut i här avsedda mål samt sådant länsstyrelses beslut, som icke skall omedelbart verkställas, må ej till vederbörande pastor eller mantalsskrivningsförrättare översändas för verkställighet förrän beslutet vunnit laga kraft.

1 mom. Av länsstyrelserna, domkapitlen och kammarrätterna meddelade beslut eller utslag i de i 65, 66, 67 och 68 §§ avsedda mål skola genom den myndighets försorg, som meddelat beslutet eller utslaget, skyndsamt delgivas envar person, vars rätt beröres därav, ävensom vederbörande kommun. Bevis om delgivningen bör vid anfordran tillhandahållas vederbörande.

3 mom. Domkapitels beslut i här avsedda mål samt sådant länsstyrelses eller kammarrätts beslut eller utslag, som icke skall omedelbart verkställas, må ej till vederbörande pastor eller mantalsskrivningsförrättare översändas för verkställighet förrän beslutet eller utslaget vunnit laga kraft.

Denna förordning träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna förordnings ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

142) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 15 § religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951
(nr 680)

Härigenom förordnas, att 15 § religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Över pastors — — — — — motsvarande tillämpning.

Mot beslut eller åtgärd enligt denna lag av ämbetsman, som avses i 14 §, föres talan genom besvär hos kammarrätten. Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

143) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av lagen den 12 november 1915 (nr 434)
om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående

Härigenom förordnas, att lagen den 12 november 1915 om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

Vill någon *klaga över* beslut angående lysning eller annat kungörande till äktenskap, utfärdande av äktenskapscertifikat eller företagande av vigsel, må han anföra besvär, där beslutet meddelats av präst inom svenska kyrkan, hos domkapitlet, där det givits av borgerlig vigselförrättare, hos Konungens befallningshavande och, där det meddelats av myndighet utom riket eller av *kabinettsskriveraren i utrikesdepartementet*, hos *Konungen i vederbörande statsdepartement*. Över *domkapitlets* eller *Konungens befallningshavandes* beslut må *klagan föras* hos *Konungen* genom besvär, som vid talans förlust skola ingivas eller insändas till *vederbörande statsdepartement* sist å *trettionde dagen från det klaganden* erhöll del av beslutet.

(Föreslagen lydelse)

Vill någon *föra talan mot* beslut angående lysning eller annat kungörande till äktenskap, utfärdande av äktenskapscertifikat eller företagande av vigsel, må han anföra besvär, där beslutet meddelats av präst inom svenska kyrkan, hos domkapitlet, där det givits av borgerlig vigselförrättare, hos Konungens befallningshavande och, där det meddelats av myndighet utom riket eller av *chefen för utrikesdepartementets rättsavdelning*, hos *kammarrätten*. Mot *domkapitlets* eller *Konungens befallningshavandes* beslut *föres talan* genom besvär hos *kammarrätten*. Om *talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter*.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

144) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 29 § namnlagen den 11 oktober 1963 (nr 521)

Härigenom förordnas, att 29 § namnlagen den 11 oktober 1963 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

29 §.

Den vars — — — — — domkapitlet genom besvär.

Talan mot *domkapitlets* beslut i fråga, som enligt första stycket dragits under dess prövning, föres hos *Konungen* genom besvär.

Talan mot *domkapitels* beslut i fråga, som enligt första stycket dragits under dess prövning, föres genom besvär hos *kammarrätten*.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

145) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 2 kap. 13 § giftermålsbalken

Härigenom förordnas, att 2 kap. 13 § giftermålsbalken¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 KAP.

13 §.

Klagan över beslut av länsstyrelse i fall, som i 1 § avses, eller av medicinalstyrelsen i fall, som i 5 eller 6 § avses, må föras hos Konungen i justitiedepartementet i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Talan mot beslut av länsstyrelse i fall, som avses i 1 §, eller av medicinalstyrelsen i fall, som avses i 5 eller 6 §, föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1948:272.

146) Förslag till**Kungörelse om ändring i passkungörelsen den 31 maj 1940 (nr 471)**

Härigenom förordnas, att i passkungörelsen den 31 maj 1940 skall införas en ny paragraf, betecknad 19 §, av nedan angiven lydelse.

19 §.

Mot beslut enligt denna kungörelse av annan passmyndighet än länsstyrelse föres talan genom besvär hos länsstyrelsen.

Talan mot länsstyrelses beslut i särskilt fall rörande pass föres genom besvär hos kammarrätten. I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt kungörelsen genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Mot beslut enligt denna kungörelse av ministern för utrikes ärendena och mot polismyndighets beslut rörande omhändertagande av pass må talan icke föras.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

147) Förslag till

**Kungörelse om ändring i utrikesförvaltningens passkungörelse den 14 juni 1940
(nr 548)**

Härigenom förordnas, att i utrikesförvaltningens passkungörelse den 14 juni 1940 skall införas en ny paragraf, betecknad 15 §, av nedan angiven lydelse.

15 §.

Mot beslut enligt denna kungörelse av passmyndighet eller, i fall som avses i 2 § andra stycket, annan konsulär myndighet föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Mot beslut enligt denna kungörelse av ministern för utrikes ärendena må talan icke föras.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

148) Förslag till**Lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358)
med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.**

Härigenom förordnas, att i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. skall införas en ny paragraf, betecknad 6 a §, av nedan angiven lydelse.

6 a §.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt 6 § om utdömande av vite föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat länsstyrelses beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

149) Förslag till

**Kungörelse om ändrad lydelse av 86 § hälsovårdsstadgan den 19 december 1958
(nr 663)**

Härigenom förordnas, att 86 § hälsovårdsstadgan den 19 december 1958 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Mot beslut av hälsovårdsnämnd enligt denna stadga eller lokal hälsovårdsordning må anföras besvär hos länsstyrelsen. Över länsstyrelses beslut må talan föras genom besvär hos Konungen.

(Föreslagen lydelse)

86 §.

Talan mot hälsovårdsnämnds beslut enligt denna stadga eller lokal hälsovårdsordning eller mot polismyndighets beslut enligt stadgan rörande handräckning föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Mot medicinalstyrelsens beslut enligt 14, 33, 34 eller 35 § och mot länsstyrelses beslut i handräckningsmål föres talan genom besvär hos kamrarrätten. I samma ordning föres talan mot beslut, som på grund av denna stadga eller lokal hälsovårdsordning länsstyrelse i särskilt fall meddelat om förbud, föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande eller om omhändertagande, oskadliggörande eller liknande åtgärd, såvida fråga ej är om kommuns åligganden.

I övrigt föres talan mot medicinalstyrelsens beslut enligt denna stadga och mot länsstyrelses beslut på grund av stadgan eller lokal hälsovårdsordning genom besvär hos Konungen.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

*Om talan mot kammarrätts utslag
och beslut stadgas i lagen om rikets
kammarrätter.*

Myndighet äger — — — — — för d klagan.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses
ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

150) Förslag till**Lag om ändring i lagen den 30 november 1956 (nr 582)
om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden**

Härigenom förordnas, att i lagen den 30 november 1956 om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden skall införas en ny paragraf, betecknad 14 §, av nedan angiven lydelse.

14 §.

Talan mot polismyndighets beslut om handräckning enligt denna lag föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelses beslut i särskilt fall rörande tillämpning av 3 § föres talan, där fråga ej är om åliggande för kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet, genom besvär hos kammarrätten. I samma ordning föres talan mot länsstyrelses beslut i handräckningsärende enligt denna lag eller i ersättningsärende som avses i 6 § sista stycket.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

151) Förslag till

Kungörelse om ändring i kungörelsen den 30 november 1956 (nr 585) om ersättning åt tillsyningsman, varom förmåles i 6 § lagen den 30 november 1956 (nr 582) om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden

Härigenom förordnas, att i kungörelsen den 30 november 1956 om ersättning åt tillsyningsman, varom förmåles i 6 § lagen den 30 november 1956 (nr 582) om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden, skall införas en ny paragraf, betecknad 6 §, av nedan angiven lydelse.

6 §.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna kungörelse föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

152) Förslag till

**Kungörelse om ändrad lydelse av 3 § kungörelsen den 6 december 1963 (nr 608)
om utplantering av vilt m. m.**

Härigenom förordnas, att 3 § kungörelsen den 6 december 1963 om utplantering av vilt m. m.¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

Statens naturvårdsnämnd äger ————— och 2 §§.

Tillstånd att ————— med veterinärstyrelsen.

*Talan mot statens naturvårds-
nämnds beslut enligt första stycket
föres genom besvär hos Kungl. Maj:t.*

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

¹ Senaste lydelse se SFS 1966: 290.

153) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 15 § brandlagen den 30 mars 1962 (nr 90)

Härigenom förordnas, att 15 § brandlagen den 30 mars 1962 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Över brandstyrelses — — — — — hos länsstyrelsen.

Talan mot beslut, som enligt denna lag meddelas av länsstyrelsen, föres hos Konungen.

Talan mot länsstyrelses beslut i ärende, som sägs i 6, 7, 9 eller 14 §, föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat länsstyrelses beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

154) Förslag till

Kungörelse om ändrad lydelse av 29 § brandstadgan den 30 mars 1962
(nr 91)

Härigenom förordnas, att 29 § brandstadgan den 30 mars 1962 skall er-
hålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Över beslut vid brandsyn samt
över brandchefs beslut jämligt 15 §
andra stycket sista punkten och 17 §
andra punkten må besvär anföras
hos länsstyrelsen.

Talan mot beslut, som länsstyrelse
meddelat på grund av denna stadga
eller brandordning, må föras hos
Konungen.

(Föreslagen lydelse)

29 §.

Över beslut vid brandsyn, över
brandchefs beslut enligt 15 § andra
stycket sista punkten och 17 § andra
punkten samt över polismyndighets
beslut enligt 25 § må besvär anföras
hos länsstyrelsen.

Talan mot länsstyrelses beslut i
ärende som sägs i första stycket eller
rörande vitesföreläggande mot an-
nan än kommun enligt 24 § föres ge-
nom besvär hos kammarrätten.

Mot beslut, som på grund av
brandordning länsstyrelse i särskilt
fall meddelat om förbud, föreläggan-
de eller tillstånd, föres likaledes ta-
lan, där fråga ej är om kommunens
åliggande, genom besvär hos kam-
marrätten.

I övrigt föres talan mot beslut, som
länsstyrelse meddelat på grund av
denna stadga eller brandordning, ge-
nom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag
och beslut stadgas i lagen om rikets
kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses
ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

155) Förslag till

**Kungörelse om ändrad lydelse av 31 § förordningen den 3 juni 1932 (nr 178)
med vissa bestämmelser angående film**

Härigenom förordnas, att 31 § förordningen den 3 juni 1932 med vissa bestämmelser angående film skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

31 §.

Åtal för överträdelse av föreskrifterna i denna förordning anhängiggöres vid allmän domstol och utföres av allmän åklagare.

Talan mot polismyndighets eller brandchefs beslut enligt denna förordning föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelses eller medicinalstyrelsens beslut i annat ärende enligt förordningen än som avses i 4 § 1 mom. samt mot beslut i särskilt fall av kommerskollegium enligt 24 § 1 mom. föres talan genom besvär hos kammarrätten.

I övrigt föres talan mot beslut av länsstyrelse, medicinalstyrelsen eller kommerskollegium enligt denna förordning genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

156) Förslag till

**Kungörelse om ändrad lydelse av 43 § förordningen den 3 juni 1932 (nr 179)
med vissa bestämmelser angående biografier och filmförevisning**

Härigenom förordnas, att 43 § förordningen den 3 juni 1932 med vissa bestämmelser angående biografier och filmförevisning skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Åtal för överträdelse av föreskrifterna i denna förordning anhängiggöres vid allmän domstol och utföres av allmän åklagare.

(Föreslagen lydelse)

43 §.

Talan mot byggnadsnämnds eller polismyndighets beslut enligt denna förordning föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelses beslut i ärende rörande godkännande av person att förrätta prövning som sägs i 27 § 1 mom. tredje stycket föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Mot annat länsstyrelses beslut enligt denna förordning föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

157) Förslag till

Kungörelse om ändrad lydelse av 71 § 2 mom. byggnadsstadgan
den 30 december 1959 (nr 612)

Härigenom förordnas, att 71 § 2 mom. byggnadsstadgan den 30 december 1959 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

71 §.

2 mom. Talan mot länsstyrelsens beslut enligt 54 § 1 mom. sista stycket eller 66 § eller i annat ärende som avses i 67 § än rörande ansökan hos länsstyrelsen eller byggnadsnämnd om medgivande som sägs i 1 mom. första stycket sista punkten av paragrafen föres genom besvär hos Konungen.

Mot annat länsstyrelsens beslut i ärende som avses i 5 kap. och mot länsstyrelsens beslut om förbud eller föreläggande enligt 6 kap. föres talan genom besvär hos kammarrätten.

I övrigt föres talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna stadga genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

2 mom. Över länsstyrelsens beslut enligt denna stadga må talan föras hos Konungen.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

158) Förslag till

Kungörelse om ändrad lydelse av 15 § kungörelsen den 3 november 1939 (nr 783) angående anordnande och begagnande samt tillsyn av vissa hissar

Härigenom förordnas, att 15 § kungörelsen den 3 november 1939 angående anordnande och begagnande samt tillsyn av vissa hissars¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Över tillsynsmyndighets beslut i fråga, som avses i denna kungörelse, må besvär anföras, då beslutet meddelats av länsstyrelse, hos Konungen inom tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd, samt, då beslutet meddelats av byggnadsnämnd, hos länsstyrelsen inom en månad efter erhållen del av beslutet; skolandet emellertid beslutet lända till efterrättelse, intill dess annorlunda förordnas.

Talan mot byggnadsnämnds beslut enligt denna kungörelse föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelsens beslut såsom tillsyns- eller besvärsmyndighet enligt denna kungörelse föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat länsstyrelsens beslut enligt denna kungörelse och mot beslut av yrkesinspektionens chefsmyndighet enligt kungörelsen föres genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut eller utslag, som avses i första, andra eller fjärde stycket, länder till efterrättelse utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelsens ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1947: 742.

159) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 73 § arbetarskyddslagen den 3 januari 1949
(nr 1)

Härigenom förordnas, att 73 § arbetarskyddslagen den 3 januari 1949¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

73 §.

Talan mot polismyndighets beslut i ärende enligt denna lag föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Över arbetarskyddsstyrelsens — — — — — ej föras.

Mot arbetarskyddsstyrelsens beslut rörande förbud, föreläggande eller föreskrift enligt 53—59 §§ och mot länsstyrelses beslut rörande handräckning enligt denna lag föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i annan fråga, som omförmäles i denna lag, *eller mot länsstyrelses beslut i sådan fråga* föres genom besvär hos Konungen.

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen *eller länsstyrelse* i annan fråga, som omförmäles i denna lag, föres genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1963: 245.

160) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 23 § skogsförläggningsslagen den 31 maj 1963
(nr 246)

Härigenom förordnas, att 23 § skogsförläggningsslagen den 31 maj 1963 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i ärende, som avses i denna lag, föres genom besvär hos Konungen.

(Föreslagen lydelse)

23 §.

Mot arbetarskyddsstyrelsens beslut rörande förbud eller föreläggande enligt 13, 14, 15 eller 17 § föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i annat ärende, som avses i denna lag, föres genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

161) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 29 § strålskyddslagen den 14 mars 1958 (nr 110)

Härigenom förordnas, att 29 § strålskyddslagen den 14 mars 1958 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

29 §.

Över tillsynsmans — — — — — förd klagan.

Över beslut av strålskyddsmyndigheten enligt denna lag må klagan föras hos Konungen genom besvär.

Talan mot beslut i särskilt fall av strålskyddsmyndigheten rörande tillstånd, godkännande, medgivande, villkor, åläggande, föreskrift, förbud eller vitesföreläggande enligt denna lag föres, så framt ej beslutet rör fråga som avses i 5 § tredje stycket eller 12 § första stycket, genom besvär hos kammarrätten.

I övrigt föres talan mot strålskyddsmyndighetens beslut enligt denna lag genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Strålskyddsmyndigheten äger förordna, att villkor, åläggande, föreskrift, förbud eller återkallelse av tillstånd eller godkännande som meddelas med stöd av 5, 7, 9, 16, 18 eller 19 § skall omedelbart lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Strålskyddsmyndigheten och kammarrätt äga förordna, att villkor, åläggande, föreskrift, förbud eller återkallelse av tillstånd eller godkännande, som meddelas med stöd av 5, 7, 9, 16, 18 eller 19 §, skall omedelbart lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

162) Förslag till

Kungörelse om ändrad lydelse av 61 § förordningen den 1 december 1961
(nr 568) om brandfarliga varor

Härigenom förordnas, att 61 § förordningen den 1 december 1961 om brandfarliga varor skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Klagan över byggnadsnämnds och brandchefs beslut enligt denna förordning må föras genom besvär hos länsstyrelsen.

Över länsstyrelsens beslut må besvär anföras hos Konungen.

Medicinalstyrelsen, statens brandinspektion, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statens vatteninspektion samt sprängämnesinspektionen äga rätt att föra talan mot beslut varigenom tillstånd beviljats.

(Föreslagen lydelse)

61 §.

Klagan över byggnadsnämnds och brandchefs beslut enligt denna förordning må föras genom besvär hos länsstyrelsen. *Över sprängämnesinspektionens beslut må besvär anföras hos kommerskollegium.*

Mot beslut i särskilt fall av länsstyrelse eller kommerskollegium rörande förhandsbesked, tillstånd, medgivande till försöksdrift, förläggande eller besked efter avsyning föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse eller kommerskollegium enligt denna förordning föres genom besvär hos Konungen.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Medicinalstyrelsen, statens brandinspektion, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statens vatteninspektion samt sprängämnesinspektionen äga rätt att föra talan mot beslut *eller utslag*, varigenom tillstånd beviljats.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna kungörelses ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

163) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 30 juni 1960 (nr 409)
om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område

Härigenom förordnas, att 11 § lagen den 30 juni 1960 om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §.

Talan mot medicinalstyrelsens beslut enligt 9 § föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut, som medicinalstyrelsen meddelat med stöd av 9 §, skall lända till omedelbar efter rättelse, om ej annorlunda förordnas.

Förbud som avses i 9 § skall lända till omedelbar efter rättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

164) Förslag till

Förordning om ändrad lydelse av 22 § förordningen den 31 maj 1957 (nr 343)
om oljelagring m. m.

Härigenom förordnas, att 22 § förordningen den 31 maj 1957 om oljelagring m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

22 §.

Över tillsynsmyndighetens beslut enligt denna förordning må klagan föras hos Kungl. Maj:t genom besvär.

Mot tillsynsmyndighetens beslut enligt 4, 18 eller 19 § eller rörande fördelningen av den lagringsskyldighet, som avses i 8 § andra stycket, föres talan genom besvär hos kammarrätten.

I övrigt föres talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt denna förordning genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut av tillsynsmyndigheten skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

Beslut eller utslag av tillsynsmyndigheten eller kammarrätt skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

Denna förordning träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna förordnings ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

165) Förslag till

Förordning om ändrad lydelse av 11 § förordningen den 31 maj 1957 (nr 344)
om oljeavgift m. m.

Härigenom förordnas, att 11 § förordningen den 31 maj 1957 om oljeavgift m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §.

Över tillsynsmyndighetens beslut enligt denna förordning må klagan föras hos Kungl. Maj:t genom besvär.

Mot tillsynsmyndighetens beslut, som avses i 6 § första stycket eller 12 §, föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Talan mot annat tillsynsmyndighetens beslut enligt denna förordning föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Beslut av tillsynsmyndigheten skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

Beslut eller utslag av tillsynsmyndigheten eller kammarrätt skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

Denna förordning träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna förordnings ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

166) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 23 § 2 mom. lagen den 4 juni 1954 (nr 483)
om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna

Härigenom förordnas, att 23 § 2 mom. lagen den 4 juni 1954 om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

23 §.

2 mom. Har huvudtillsynsmyndigheten förklarat, att någon skall inskrivas vid särskola eller vårdanstalt eller intagas å vårdhem, eller lämnat framställning om slutlig utskrivning utan bifall, må *ändring* i beslutet sökas hos *Konungen* genom besvär, som skola *ingivas till inrikesdepartementet*.

2 mom. Har huvudtillsynsmyndigheten förklarat, att någon skall inskrivas vid särskola eller vårdanstalt eller intagas *på* vårdhem, eller lämnat framställning om slutlig utskrivning utan bifall, må *talán mot* beslutet *föras* genom besvär hos *kammarrätten*.

Övriga av — — — — — icke överklagas.

Om talán mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Huvudtillsynsmyndighetens beslut går i verkställighet utan hinder av att *kagan* föres.

Huvudtillsynsmyndighetens *eller kammarrätts* beslut *eller utslag* går i verkställighet utan hinder av att *talán* föres *däremot*.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talán mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

167) Förslag till

Lag om ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård

Härigenom förordnas, *dels* att 61 och 62 §§ lagen den 27 juli 1954 om nykterhetsvård¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* ock att i samma lag skall närmast efter 62 § införas en ny paragraf, betecknad 62 a §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

61 §.

Länsstyrelses beslut må *överklagas av den som beslutet rör*, om beslutet innebär förordnande om tvångsintagning, avslag å ansökan härom, villkorligt anstånd med verkställighet, förverkande av *dylikt* anstånd eller utdömande *jämlikt* 22 eller 27 § av vite, så ock då beslutet avser ersättning åt den som inkallats att upplysningsvis höras inför länsstyrelsen.

Talan föres hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om anledning därtill ej uppenbarligen saknas, samt, efter att ha införskaffat den ytterligare utredning, som kan vara erforderlig, till socialdepartementet insända samtliga målet rörande handlingar tillika med eget utlåtande.

Klagan över beslut, som av länsstyrelse särskilt meddelats om någons omhändertagande, må av honom föras i enahanda ordning, dock utan inskränkning till viss tid.

Mot länsstyrelses beslut må talan föras genom besvär hos kammarrätten, om beslutet innebär förordnande om tvångsintagning, avslag på ansökan härom, villkorligt anstånd med verkställighet, förverkande av sådant anstånd eller utdömande enligt 22 eller 27 § av vite, så ock då beslutet avser ersättning åt den som inkallats att upplysningsvis höras inför länsstyrelsen.

Talan mot beslut, som av länsstyrelse särskilt meddelats om någons omhändertagande, må av honom föras i samma ordning, dock utan inskränkning till viss tid.

¹ Senaste lydelse se SFS 1956:225.

(Nuvarande lydelse)

Över annat av länsstyrelse meddelat slutligt beslut, än ovan sägs, är *klagan* ej tillåten. Ej heller må särskild *klagan* föras, där länsstyrelse under ärendes handläggning meddelat annat beslut, än förut är sagt.

(Föreslagen lydelse)

Mot länsstyrelsens beslut enligt 9 § må talan föras genom besvär hos Konungen.

Talan är ej tillåten mot annat av länsstyrelse meddelat slutligt beslut, än ovan sägs. Ej heller må särskild talan föras, där länsstyrelse under ärendes handläggning meddelat annat beslut, än förut är sagt.

62 §.

Över beslut av socialstyrelsen må den som beslutet rör *söka ändring* hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till socialdepartementet.

Talan mot beslut av socialstyrelsen föres, där ej annat sägs nedan, genom besvär hos kammarrätten.

Mot sådant beslut av socialstyrelsen, som ej meddelats i särskilt fall, och mot beslut av styrelsen enligt 9 § föres talan genom besvär hos Konungen.

62 a §.

Vid kammarrätts handläggning av mål enligt denna lag skola delta tre lagfarna ledamöter, av vilka en för ordet, samt två särskilda ledamöter med speciell insikt i sociala frågor; dock må utevaras av en av de särskilda ledamöterna ej hindra måls avgörande, om tre av ledamöterna äro ense om slutet.

Särskild ledamot förordnas av Konungen för fyra år i sänder. För envar sådan ledamot förordnar Konungen för samma tid ersättare.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

168) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 23 maj 1941 (nr 282)]
om sterilisering

Härigenom förordnas, att 7 § lagen den 23 maj 1941 om sterilisering skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

Över medicinalstyrelsens beslut, varigenom tillstånd till sterilisering vägrats, må besvär anföras hos Konungen före klockan tolv å tjugonde dagen från den då beslutet meddelades.

Mot medicinalstyrelsens beslut, varigenom tillstånd till sterilisering vägrats, föres talan genom besvär hos kammarrätten.

I övrigt — — — — — ej överklagas.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

169) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 24 mars 1944 (nr 133)
om kastrering

Härigenom förordnas, att 7 § lagen den 24 mars 1944 om kastrering skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

Över medicinalstyrelsens beslut i ärende angående kastrering må besvär anföras hos Konungen inom en månad från den dag då beslutet meddelades.

Mot medicinalstyrelsens beslut i ärende angående kastrering föres talan genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

**170) Förslag till
Förordning om ändrad lydelse av 52 § mönstringsförordningen
den 14 april 1961 (nr 87)**

Härigenom förordnas, att 52 § mönstringsförordningen den 14 april 1961 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

52 §.

Den som — — — — — hos sjöfartsstyrelsen.

Talan mot sjöfartsstyrelsens beslut i fråga om påmönstringsförbud eller varning föres genom besvär hos kammarrätten.

Mot annat sjöfartsstyrelsens beslut enligt denna förordning föres talan genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna förordning träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna förordnings ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

171) Förslag till

**Lag om ändrad lydelse av 26 § lagen den 22 maj 1963 (nr 193)
om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet
av straff m. m.**

Härigenom förordnas, att 26 § lagen den 22 maj 1963 om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

26 §.

Talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos *Konungen*.

Talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos *kammarrätten*.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Om ej annorlunda förordnas, skall kriminalvårdsstyrelsens beslut omedelbart lända till efterrättelse.

Om ej annorlunda förordnas, skall kriminalvårdsstyrelsens *eller kammarrätts* beslut *eller utslag* omedelbart lända till efterrättelse.

Är den dömda här i riket omhändertagen för verkställighet av dom, som avses i kriminalvårdsstyrelsens beslut, skall i fråga om förberedande och utförande av hans talan mot *beslutet* vad i rättegångsbalken är stadgat om offentlig försvarare äga motsvarande tillämpning; arvode och ersättning till försvarare skola dock alltid gäldas av statsverket.

Är den dömda här i riket omhändertagen för verkställighet av dom, som avses i kriminalvårdsstyrelsens beslut, skall i fråga om förberedande och utförande av hans talan mot *styrelsens eller kammarrätts beslut eller utslag* vad i rättegångsbalken är stadgat om offentlig försvarare äga motsvarande tillämpning; arvode och ersättning till försvarare skola dock alltid gäldas av statsverket.

Denna lag träder i kraft den — — —

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse se SFS 1964: 548.

172) Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 16 juni 1966 (nr 301)
om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

Häriigenom förordnas, att 4 § lagen den 16 juni 1966 om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Beslut om _____ kan ske.

Undersökningen skall _____ särskilt fall.

Talan mot medicinalstyrelsens beslut enligt andra stycket föres genom besvär hos kammarrätten.

Om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Denna lag träder i kraft den _____

Beträffande talan mot beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, gälla äldre bestämmelser.

I KAPITLET

Utredningsdirektiven

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 2 mars 1962, vari chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, hemställde om Kungl. Maj:ts be- myndigande att tillkalla sakkunniga för utredning av frågan om den admi- nistrativa rättskipningens omfattning och organisation, anförde denne föl- jande.

Det administrativa rättsskyddets utformning är en central samhällsfråga av stor vikt. Med administrativt rättsskydd avses vapligen den samlade effekten av en mångfald anordningar, som på olika sätt verkar för att trygga rättssäkerheten inom förvaltningen. Vissa hithörande anordningar har främst till uppgift att före- bygga, att felaktiga förvaltningsavgöranden träffas. Andra åter tar närmast sikte på att möjliggöra rättelse, när ett felaktigt förvaltningsavgörande kommit till stånd. Dessa korrekativa rättsskyddsanordningar är delvis anbragta inom admi- nistrationen själv, i regel i form av en befogenhet för den som beröres av ett förvaltningsbeslut att påkalla rättelse hos överordnat förvaltande organ. En annan del av det korrekativa rättsskyddet handhaves av olika i förhållande till administra- tionen mera fristående organ, som utövar rättskipning på förvaltningens område. För denna förvaltningsrättskipning eller domstolsmässiga kontroll över förvalt- ningen har de allmänna domstolarna endast i obetydlig utsträckning tagits i anspråk. I allt väsentligt omhänderhas kontrollen i stället av särskilda förvalt- ningsdomstolar, såsom regeringsrätten, kammarrätten och försäkringsdomstolen. Ett annat utmärkande drag för vår förvaltningsrättskipning är, att den å ena sidan är koncentrerad till vissa låt vara betydande grupper av förvaltningsären- den och å andra sidan i allmänhet innefattar en allsidig kontroll av avgörandena i dessa ärenden, avseende såväl beslutets rättsenlighet som dess ändamålsenlighet.

Sedan gammalt har det administrativa rättsskyddet hos oss ansetts i allmänhet fylla högt ställda krav. Detta gäller både till den del skyddet åsyftar att förebygga felaktiga avgöranden och i vad det avser att möjliggöra rättelse av felaktiga för- valtningsbeslut. Den snabba utveckling, som på skilda områden av samhällslivet ägt rum under efterkrigstiden, har emellertid inneburit, att de förvaltande myn- digheternas befogenheter efter hand vidgats och att deras avgöranden i motsva- rande mån kommit att spela en större roll än tidigare. Även om rättssäkerheten inom svensk förvaltning alltjämt kan sägas på det hela taget icke stå något annat lands efter, är det naturligt, att denna utveckling aktualiserat frågan om det administrativa rättsskyddets utformning. Vad som i den offentliga debatten på senare tid framför allt tilldragit sig intresse inom det synnerligen vittomfattande ämnesområde, som det administrativa rättsskyddet utgör, är spörsmålet, hur den domstolsmässiga överprövningen av förvaltande myndigheters beslut bör vara beskaffad. Enighet har rätt om att möjlighet till domstolskontroll bör före- liggå i åtskilliga förvaltningsärenden. Däremot har meningarna varit delade i frågan hur vidsträckt denna kontroll bör vara och hur den i organisatoriskt

hänseende bör vara uppbyggd. En meningsriktning har hävdad, att kontrollen å ena sidan bör utsträckas att i princip omfatta alla administrativa avgöranden och å andra sidan åtminstone på många områden begränsas till en prövning av avgörandets rättsenlighet. Företrädare för denna meningsriktning synes tillika ha hyst sympatier för tanken, att den sålunda beskaffade kontrollen bör anförtros de allmänna domstolarna. En annan meningsriktning har gjort gällande, att en så genomgripande omvandling av vårt rättssystem icke är påkallad av något verkligt behov. Anhängarna av denna ståndpunkt har även hävdad, att önskvärda förbättringar på ifrågavarande område i stället bör åvägabringas inom ramen för vårt nuvarande system med en av förvaltningsdomstolar utövad, i princip allsidig kontroll av vissa slags administrativa avgöranden. Den senare uppfattningen ligger till grund för de tilläggsdirektiv, som Kungl. Maj:t den 10 januari 1958 utfärdade för besvärssakkunniga. Jämväl riksdagen har uttalat sig i samma riktning, senast i anledning av motioner vid 1961 års riksdag. De motsättningar, som sålunda har kommit till uttryck i denna fråga, synes emellertid nu vara på väg att utjämnas. Tidpunkten torde därför vara inne att till närmare utredning upptaga spörsmålet om den administrativa rättskipningens omfattning och organisation.

Departementschefen framhöll i det följande att även andra skäl talade för att den antydda utredningen komme till stånd. Ett omfattande reformarbete påginge sedan ett tiotal år tillbaka på olika områden av förvaltningens och förvaltningsrättskipningens fält. Till en del åsyftade arbetet omedelbart en förstärkning av den enskildes rättsskydd och i övrigt ägde det nära samband med spörsmålet om utformningen av rättsskyddet i förvaltningen. Reformarbetet hade i några fall hunnit så långt att utarbetade förslag framlagts. Departementschefen pekade härutinnan på betänkandet med förslag till kompetensfördelning mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten (SOU 1959: 4) och betänkandet med förslag till lag om socialdomstol (SOU 1960: 19). Vidare erinrades om att justitieombudsmannen gjort framställning om principiell skyldighet för förvaltningsmyndigheter att i sina beslut ange de skäl, varpå besluten grundas (JO:s ämbetsberättelse 1961 s. 448). Åtskilliga reformförslag kunde väntas inom den närmaste tiden, bl. a. av besvärssakkunniga rörande förvaltningsförfarandet och av sinnessjuklagstiftningskommittén.¹ En del utredningsuppgifter återigen hade nyss påbörjats, t. ex. länsförvaltningsutredningens arbete. — Bland kommittéer med ännu ej avslutat arbete, vilkas uppdrag låg inom eller berörde förvaltningens och förvaltningsrättskipningens område, nämnde departementschefen också författningsutredningen och 1957 års trafiknykterhetskommitté. Numera föreligger betänkanden av författningsutredningen, »Sveriges statsskick» (SOU 1963: 16, 17) med förslag bl. a. till ny regeringsform, vari bestämmelser angående rikets styrelse och förvaltning respektive domstolar och rättskipning samlats i två särskilda kapitel

¹ Se numera betänkanden SOU 1964: 27 resp. 1964: 40. Det sistnämnda har lett till lagstiftning, lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (SFS 1966:293) och följändringar i ett antal författningar.

(4 och 5). Vidare har 1957 års trafiknykterhetskommitté i ett betänkande »Nykterhet i trafik» (SOU 1963: 72) framlagt förslag till ändring i gällande ordning för handläggningen av frågor om körkortsåterkallelse.¹ Ytterligare ett under utredning varande spörsmål som departementschefen pekade på, utformningen av lösdriivarlagstiftningen, har numera bragts till sin lösning genom lagen den 4 juni 1964 om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet.

Det nämnda reformarbetet på olika avsnitt av det administrativa rättsskyddssystemet aktualiserade enligt departementschefen spörsmålet, vilka resurser som samhället i organisatoriskt hänseende borde ställa till förfogande för tillgodoseende av rättssäkerheten på det administrativa området och hur dessa resurser bäst skulle utnyttjas. Frågeställningen gällde i och för sig både förvaltningen och förvaltningsrättskipningen men syntes i första hand komma att bli aktuell för förvaltningsrättskipningens del. Anledningen härtill vore den rådande överbelastningen av vissa förvaltningsdomstolar. Departementschefen underströk särskilt regeringsrättens brydsamma arbetsläge. Han framhöll, att antalet regeringsråd mer än fördubblats under efterkrigstiden, att rätten att få talan prövad av regeringsrätten i vissa taxeringsmål gjorts beroende av regeringsrättens tillstånd och att en del mål utskiftats från regeringsrätten, likväl utan att en tillfredsställande arbets-situation kunnat uppnås. Det rådande läget omöjliggjorde i och för sig önskvärda utvidgningar av den högsta förvaltningsdomstolens kompetens. Mot bakgrunden av de angivna förhållandena fann departementschefen en utredning rörande förvaltningsrättskipningens omfattning och organisation erforderlig. Han anförde vidare.

Vid denna utredning möter till en början problemet om den administrativa jurisdiktionens räckvidd. Problemet har både en kvantitativ och en kvalitativ sida. I kvantitativt hänseende gäller problemet vilka grupper av förvaltningsärenden som bör hänföras till domstolsmässig kontroll. Det torde härvid vara klart, att det icke annat än i rena undantagsfall bör ifrågakomma att avlyfta den judiciella kontrollen i de förvaltningsärenden, där sådan kontroll nu är anordnad. Vid utredningen bör å andra sidan icke upptagas till övervägande att införa generell möjlighet till domstolsmässig överprövning av administrativa avgöranden. Vilka ärendegrupper, som bör vara hänfödda till den judiciella kontrollen, får avgöras genom en avvägning mellan den enskildes rättsskyddsbehov och det allmännas intresse av att de administrativa organen äger den rörelsefrihet, som fordras för att förvaltningen skall kunna fungera snabbt, effektivt och ändamålsenligt. Vid behandlingen av denna fråga kan ledning hämtas i de förslag, som framlagts i det förut omnämnda betänkandet rörande kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten, samt de över betänkandet avgivna remissvaren. I kvalitativt hänseende gäller problemet, huruvida den judiciella kontrollen i de därunder inbegripna ärendegrupperna bör begränsas till förvaltningsavgörandenas rättsenlighet eller — bortsett från s. k. kommunalbesvär — jämväl avse deras

¹ Rörande frågorna om statsskickets utformning och handläggningen av körkortsåterkallelser pågår f. n. olika utredningar.

ändamålsenlighet. Såsom riksdagen vid ställningstagande till motionsledes framförda yrkanden rörande det administrativa rättsskyddet upprepade gånger understrekat, möter uppenbara svårigheter att beträffande förvaltningsavgöranden av statlig natur uppdraga en för rättstillämpningen praktikabel gränslinje mellan rättsfrågor och lämplighetsfrågor. Det måste också vara förenat med åtskilliga praktiska olägenheter att låta skilda sidoordnade myndigheter ur olika synpunkter överpröva ett och samma beslut. Med hänsyn härtill torde som ett riktmärke för utredningen böra uppställas, att den judiciella kontrollen över förvaltning av statlig natur i enlighet med den hos oss hävdvunna ordningen bör vara allsidig i de ärenden, där den skall förekomma.

Vad härefter angår den administrativa rättskipningens organisation har riksdagen vid flerfaldiga tillfällen som sin uppfattning tillkännagivit, att några mera genomgripande principiella förändringar av rättsskyddssystemet icke bör övervägas utan att önskvärda reformer på det administrativa rättsskyddets område så långt möjligt bör åvägabringas inom det nuvarande systemets ram. I överensstämmelse härmed bör utredningen utgå ifrån att någon förskjutning av gränslinjen mellan de allmänna domstolarnas kompetensområde, å ena, samt de administrativa myndigheternas och domstolarnas behörighetsområde, å andra sidan, icke skall åvägabringas.

En viktig organisatorisk fråga utgör spörsmålet om den högsta förvaltningsdomstolens ställning och arbetsuppgifter. För närvarande företer regeringsrättens arbetsuppgifter stora kvalitativa variationer. På dess handläggning ankommer icke blott mål, vars avgörande är av betydelse för enhetlig lagtolkning och rättstillämpning eller som eljest är av kvalificerad natur, utan även numerärt betydande grupper av enklare mål. En sådan ordning är tvivelsutan ägnad att medföra olägenheter i skilda hänseenden. De högt kvalificerade domarkrafter, varav en domstol med prejudikatbildande funktion måste bestå, kommer med denna ordning lätt att alltför mycket tagas i anspråk för mera rutinbetonade göromål. Vid starkare anhopning av enklare mål löper arbetet med dessa risk att inkräkta på domstolens möjligheter att genom omsorgsfull prejudikatbildning vägleda rättstillämpningen och sörja för enhetlighet och fasthet i lagtolkningen. Med hänsyn härtill bör en huvudlinje i utredningens arbete vara att söka åvägabringa en sådan förändring av regeringsrättens ställning, att dess prejudikatbildande funktion kommer att framstå såsom domstolens dominerande uppgift. Om detta mål skall kunna vinnas, är det ofrånkomligt att minska regeringsrättens arbetsvolym. Detta är för övrigt påkallat även av det skälet, att regeringsrätten nu besväras av en avsevärd arbetsbalans med betydande försening med vissa måls avgörande som följd. Detta förhållande kan visserligen i och för sig avhjälpas genom en ytterligare utökning av regeringsrättens ledamotsantal. Såsom från vissa håll påpekats under remissbehandlingen av betänkandet rörande kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten, är emellertid en sådan åtgärd ägnad att reducera domstolens förmåga att svara för enhet och konsekvens i rättstillämpningen. En sådan åtgärd är därför föga förenlig med målsättningen för den nu förordade utredningen.

När det gäller att finna vägar att nedbringa regeringsrättens arbetsbörda, har utredningen att pröva olika till buds stående metoder. Sannolikt lär det bliva erforderligt att samtidigt gå fram efter olika handlingslinjer. En möjlighet är att helt avföra vissa målgrupper från regeringsrättens kompetensområde för slutlig prövning av annat organ på förvaltningsrättskipningens område. I somliga fall kan det härvid förefalla lämpligt att i likhet med vad som nyligen skett beträffande nöjesskattemålen låta förvaltningsdomstol på lägre nivå fungera som

slutinstans för målgruppen i fråga. En reform i sådan riktning kan exempelvis synas ligga nära till hands, när det gäller mål, där den rättsliga prövningen typiskt sett är av relativt okomplicerad natur eller saken rör jämförelsevis bagatellartade ting. I andra fall kan det vara värt att närmare pröva tanken att förlägga den domstolsmässiga kontrollen i mål, som utskiftas från regeringsrättens kompetensområde, till judiciella organ utanför det ordinarie instanssystemet, t. ex. organ av den typ ungdomsfängelnsnämnden, interneringsnämnden och den i brottsbalken föreslagna kriminalvårdsnämnden representerar. Utöver möjligheten att helt befria regeringsrätten från vissa grupper av mål står den utvägen till buds att i överensstämmelse med vad som skett beträffande vissa taxeringsmål göra rätten att få talan prövad av högsta förvaltningsdomstolen beroende av särskilda villkor. Härvid måste dock uppmärksammas, att regeringsrätten på åtskilliga områden fungerar som enda domstolsinstans. I den mån nämnda utväg finnes böra utnyttjas på sådant område, kan det med hänsyn härtill ifrågakomma att där tillskapa en domstolsinstans på lägre nivå. Detta kan ske antingen i den formen, att domstolsorgan, som nu i huvudsak fullgör uppgiften såsom mellaninstans under regeringsrätten, efter erforderlig utbyggnad tilldelas motsvarande uppgift på nya förvaltningsområden eller på så sätt att nya domstolsorgan inrättas på mellaninstansplanet eller att myndighet, som nu fullgör förvaltande uppgifter, vid handläggning av vissa grupper av ärenden organiseras i sådana former, att den kommer att intaga ställning av förvaltningsdomstol. Det sagda må vara tillräckligt för att ge en antydning om att en avlastning av regeringsrättens arbetsbörda kan över hela fältet aktualisera frågan, hur domstolsorganisationen på den administrativa rättskipningens område bör vara beskaffad, och utredningen bör därför vara oförhindrad att granska detta spörsmål i hela dess vidd.

Vid utredningen bör vidare övervägas i vad mån den administrativa rättskipningens organisation kan komma att påverkas av sådana reformer eller reformförslag, som från rättsskyddssynpunkt syftar till ändringar i själva förvaltningsförfarandet. Hit hör exempelvis frågor om ökad muntlig handläggning i förvaltningsprocessen och om bevisupptagning samt andra spörsmål, som omfattas av besvärssakkunnigas uppdrag. Däremot bör vid utredningen icke upptagas spörsmålet, hur myndigheter i sin förvaltande funktion bör vara organiserade. Jag vill erinra om att härutinnan pågår särskilda utredningar på skilda områden. Sålunda har länsförvaltningsutredningen i uppdrag att utreda frågor om länsstyrelsernas organisation, om inordning av nu fristående organ i länsstyrelserna, om lekmanamedverkan i länsstyrelserna m. m.¹ Ej heller bör utredningen ingå i prövning av de frågor, som faller inom sines-sjuklagstiftningskommitténs uppdrag. Vad gäller de centrala förvaltningsmyndigheterna och motsvarande organ får i vanlig ordning övervägas i vad mån organisatoriska ändringar påkallas vid eventuella reformer beträffande förvaltningsförfarandet.

Vid den av mig förordade utredningen bör givetvis nära kontakt och samråd eftersträvas med samtliga de utredningar, som redan igångsatts på hithörande och angränsande områden. Härvid ifrågakommer i första hand de utredningar, som jag i det föregående har omnämnt.

Slutligen bör utredningen närmare ange de statsfinansiella konsekvenserna av sina förslag.

¹ Här kan tillfogas den på länsförvaltningsutredningens initiativ år 1964 tillkomna landskontorsutredningen, som bl. a. skall utreda lämpligheten av att taxerings- och uppbörssektionerna utbryts ur länsstyrelserna till fristående regionala myndigheter; inom sistnämnda utredning förbereds förslag om regionala skattedomstolar.

Med hänsyn till den nuvarande arbetssituationen i regeringsrätten är det önskvärt att åtgärder, även om de skulle vara av mera begränsad natur, snarast möjligt vidtages för att minska måltillströmningen dit. I den mån det visar sig möjligt att utan avvaktan på det slutliga utredningsresultatet framlägga förslag till partiella reformer i denna riktning, bör detta därför ske. Framlägges sådant förslag, kan det vara lämpligt, att utredningen därvid i korthet redovisar de principer, efter vilka den avser att slutligt lösa sitt uppdrag.

2 KAPITLET

Nuvarande förhållanden

Då det gäller att trygga rättssäkerheten på det administrativa området, brukar man skilja mellan å ena sidan faktorer vilka tjänar att förebygga felaktiga avgöranden, å andra sidan anordningar, som avser att möjliggöra rättelse av beslut vilka blivit oriktiga. I det ena fallet talar man om preventivt och i det andra fallet om korrektivt rättsskydd. Beträffande *det preventiva rättsskyddet*, som är av grundläggande betydelse, spelar en mångfald faktorer in. Av vikt är främst den allmänna nivån inom tjänstemannakåren, varvid tjänstemännens utbildning, rekrytering och ställning självfallet kommer i blickfältet. Betydelsefull är vidare en ändamålsenlig organisation av de enskilda förvaltningsmyndigheterna och den strukturella utformningen av förvaltningen över huvud taget. Ett väsentligt element i det preventiva rättsskyddet är också att förvaltningsmyndigheterna vid ärendenas behandling och avgörande tillämpar ett korrekt och omsorgsfullt förfarande. Härvidlag bör erinras om besvärssakkunnigas förslag till lag om förvaltningsförfarandet (SOU 1964: 27). Ett moment i förfarandet vars betydelse på sistone särskilt understrukits gäller beslutsmotiveringarna; det är ett naturligt krav att upplysande motiveringar lämnas i de fall, där angivande av skäl ej ter sig överflödigt. Principen om allmänna handlingars offentlighet är en väsentlig garanti inom det preventiva rättsskyddet. Ytterligare märks den kontroll, som på olika vägar utövas gentemot förvaltningsmyndigheterna och deras tjänstemän, främst genom överordnade organ. Den särskilda övervakningen av befattningshavarna genom JK, JO och MO utgör i Sverige ett praktiskt viktigt element i det preventiva rättsskyddet. Nämnas bör också den politiskt betonade parlamentariska kontroll, som sker genom riksdagens konstitutionsutskott och med anlitande av motions-, interpellations- och frågeinstituten.

Det administrativa besvärsinstitutet

Av central betydelse inom det korrektiva rättsskyddet på förvaltningens område är besvärsinstitutet. Genom rättsmedlet besvär kan den som är missnöjd med ett beslut av myndighet angripa detta. *Besvärsrätten* framgår av bestämmelser i ett stort antal författningar vilka anger de beslut som får överklagas, vem som äger besvärsrätt o. s. v. Även om i författning på för-

valtningsområdet icke inskrivits positiva regler i ämnet, anses den, vars rätt berörs av ett beslut, enligt allmänt tillämpad grundsats vara berättigad att genom besvär påkalla omprövning av beslutet i högre instans. Besvärs-möjlighet är sålunda utesluten blott i de fall, då klagan uttryckligen för-bjudits — t. ex. över varje beslut av myndighet eller enligt en författning eller över vissa särskilt angivna beslut. Understundom begränsas klagorät-ten i så måtto att endast vissa rättssubjekt äger överklaga, medan andra är uteslutna.

Genom besvär över förvaltningsmyndighets beslut drar klagande saken under överordnad myndighets prövning. Rätten att anföra besvär mot-svaras av en skyldighet för den överordnade myndigheten att pröva hos den-samma förd talan över den lägre myndighetens beslut. Besvärsprövningen i rättsligt färgade ämnen på olika nivåer inom förvaltningen benämnes ibland administrativ rättskipning eller förvaltningsrättskipning; denna term för-behålls dock i fortsättningen den judiciellt utformade överprövning av över-klagade myndighetsbeslut, som ombesörjs av s. k. förvaltningsdomstolar, såsom regeringsrätten, kammarrätten och försäkringsdomstolen, ävensom av särskilda domstolsmässigt arbetande organ såsom t. ex. patent- och registreringsverkets besvärsavdelning.

I vad mån en klagande kan få sin talan prövad av förvaltningsdomstol framgår av särskilda bestämmelser rörande klagan över förvaltningsmyn-digheters beslut. Vad angår regeringsrätten uppräknas i 2 § regeringsrätts-lagen, den s. k. katalogen, de hos Kungl. Maj:t fullföljda mål som skall prövas av regeringsrätten — övriga sådana mål avgörs i statsrådet. Andra förvaltningsdomstolar härleder sin kompetens från besvärsstadganden i för-fattningar på förvaltningsområdet. Prövning av besvärstalan har i all-mänhet förts till förvaltningsdomstol blott i sådana rättsligt präglade saker, där särskild anledning anses föreligga att anordna en från administrationen fristående judiciell prövning. Endast en instansordning finns i varje läge — står vägen öppen för klagande att söka ändring hos överordnad admini-strativ myndighet, är klagan hos förvaltningsdomstol utesluten. I fall åter, där talan inför förvaltningsdomstol är tillåten, saknas möjlighet att anföra besvär hos administrativ myndighet. Det föreligger sålunda ej hos oss som på många andra håll en allmän rätt för den som är missnöjd med förvalt-ningsmyndighets beslut att i rättsfrågor hänvända sig till förvaltningsdom-stol. I det stora hela kan sägas, att regeringen tillagts den slutliga bestäm-manderätten i besvärsfall, där frågor om ändamålsenlighet från samhällelig synpunkt ansetts dominera bedömningen. Enligt systemets natur är rege-ringens beslut även i fall, då målen — förutom ändamålsenlighetsfrågor — berör enskilds rätt, i princip slutgiltiga. Någon separat prövning av rätts-frågor hos förvaltningsdomstol kan enligt nuvarande regler icke ske (i annan mån än att regeringen kan inhämta förvaltningsdomstols, speciellt regeringsrättens, utlåtande i spörsmål, som regeringen skall avgöra). En

särställning intar de s. k. kommunalbesvärerna, som enbart avser legalitetsfrågor.

Vad angår *besvärspörningens omfattning* är denna hos förvaltningsdomstol i allmänhet — ett undantag utgör kommunalbesvärerna — densamma som hos den myndighet, vilken fattat det överklagade beslutet. Bedömningen är sålunda allsidig och vet inte av någon gränslinje mellan frågor om rättshenlighet och lämplighetsspörsmål. Lämna gällande författningar utrymme för prövning av besvär från andra synpunkter än de rättsliga, skall förvaltningsdomstolen verkställa även sådan prövning. Den hävdvunna ordningen på den administrativa besvärspörningens område kännetecknas just av bedömningens obeskurta räckvidd — vilken är för handen vare sig prövningen anförtratts åt överordnade myndigheter eller åt särskilda judiciella organ. Skillnaden mellan förvaltningsdomstolarnas och andra besvärspörvande myndigheters verksamhet ligger ej i prövningens omfattning med avseende på rätts- och lämplighetsfrågor utan i dess art. Handläggning av besvär i förvaltningsdomstol har i regel sin tyngdpunkt inom rättstillämpningen — det är ju mål av huvudsakligen rättslig karaktär som hänförs till domstolar — och skänker uppenbarligen större garantier för en allsidig och grundlig belysning av förekommande rättsfrågor än förfarandet hos annan myndighet. Det har därför telt sig naturligt att låta t. ex. s. k. administrativa frihetsberövanden, skattetvister, försäkringstvister, disciplinära bestraffningar och liknande rättsligt betonade ärenden gå till överprövning hos förvaltningsdomstol. Om det återigen helt eller huvudsakligen gäller att bedöma besluts ändamålsenlighet, har det ansetts lämpligare att prövningen av besvär sker hos andra myndigheter än förvaltningsdomstolar och i sista hand hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

I förvaltningsdomstols befogenheter ingår icke blott att undanröja överklagade beslut som befinns oriktiga utan även att med samma befogenhet som den lägre instansen sätta ett annat konkret beslut i det överklagades ställe. Principen känner dock ett undantag. Med hänsyn till kommunalbesvärens speciella natur — såsom besvärgrund får endast återopas att beslut icke tillkommit i laga ordning, innebär befogenhetsöverskridande, kränker enskild rätt eller eljest vilar på orättvis grund — är förvaltningsdomstols prövning av kommunalbesvärsmål enbart godtagande eller undanröjande, »kassatorisk». Domstolen äger alltså inte ersätta ett upphävt sådant beslut med ett nytt av annan innebörd.

Det *organisatoriska läget* på besvärspörningens område företer en splitt-rad bild. Behandling av besvär har anförtratts åt ett stort antal myndigheter, av vilka en del är vanliga förvaltningsmyndigheter och andra förvaltningsdomstolar eller likartade organ. I det förra fallet utgör prövningen av besvärsmål blott ett led bland andra i myndighetens verksamhet, i det andra fallet åter är besvärspörningen den enda eller huvudsakliga uppgiften. Förut har nämnts, att beteckningen förvaltningsrättskipning eller

administrativ rättskipning här förbehålls verksamheten i förvaltningsdomstolar och liknande organ. En sak för sig är, att den vanliga besvärspövningen i många fall kan vara så kvalificerad att den realiter ej mycket skiljer sig från den såsom förvaltningsrättskipning karakteriserade prövningen hos domstolsorganen.

Instansordningen inom förvaltningen är uppbyggd på mycket skiftande sätt. Antalet instanser för olika grupper av mål och ärenden varierar mellan två och fyra. Flertalet ärenden passerar på sin väg till slutligt avgörande inte någon förvaltningsdomstol eller därmed jämförligt organ. Ett stort antal ärenden når efter behandling av ett eller två förvaltande organ fram till förvaltningsdomstol som sista instans. För skattemålen del kan — efter avgörande i taxeringsnämnd och prövningsnämnd — behandling i två förvaltningsdomstolar, kammarrätten och därefter regeringsrätten, ifrågakomma.

Såsom bakgrund till den följande framställningen skall i förevarande sammanhang lämnas en allmän översikt över de olika besvärsvägarna på förvaltningsområdet. Kommittén återkommer längre fram med en utförligare redogörelse för de olika förvaltningsdomstolarnas organisation och uppgifter.

På vissa områden står *regionala besvärmyndigheter* till förfogande för ändringssökande parter. De viktigaste myndigheterna inom denna grupp är *länsstyrelserna* och *överståthållarämbetet*. Länsstyrelse prövar bl. a. besvär över beslut av polischef, av lokala skattemyndigheter och av flertalet kommunala representationer och nämnder. Utmärkande för länsstyrelserna är att deras verksamhet spelar över hela registret från rena förvaltnings- och tillsynsuppgifter till utpräglat judiciell verksamhet. Vid prövning av barnavårdsnämnds beslut om barns och ungdoms omhändertagande för samhällsvård har länsstyrelse en utpräglat judiciell funktion. En annan typ av mål med juridisk inriktning och stor frekvens gäller prövningen av besvär över de förelägganden, som hälsovårdsnämnderna enligt hälsovårdsstadgan riktar mot fastighetsägare, näringsidkare m. fl. Karakteristiskt för de nämnda förvaltningsgrenarna — och åtskilliga andra — är att länsstyrelse både har att utöva allmän uppsikt över den kommunala verksamheten på de skilda vårdområdena och att såsom rättstillämpande instans träffa avgöranden i mål och ärenden inom avsnittet i fråga.

Inom länsstyrelsens ram utgör *prövningsnämnden* besvärsinstans för den som söker ändring i taxeringsnämnds beslut. Prövningsnämnden är visserligen formellt fristående från länsstyrelsen men ordföranden, föredragande och andra befattninghavare är tjänstemän hos länsstyrelsen. Helt fristående organ på det regionala planet, som bl. a. har besvärspövning till uppgift, är t. ex. *länsskolnämnd* och *stiftsnämnd*. Den förstnämnda handlägger besvär över skolstyrelses beslut, och den andra upptar klagomål över beslut av boställsnämnd angående vissa kyrkligt-ekonomiska spörsmål.

Under de *centrala ämbetsverken* finns i stor utsträckning särskilda lokala förvaltningsorgan. Besvär över beslut av dessa lokala organ prövas av den överordnade myndigheten. Såsom exempel kan nämnas, att besvär över beslut av distrikttullanstalt anförs hos generaltullstyrelsen och besvär över beslut av styrelse för allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare hos socialstyrelsen. Liksom länsstyrelserna har de centrala verken den dubbla uppgiften att fungera både som överordnade förvaltningsmyndigheter med allmän tillsynsbefogenhet och som besvärsinstanser för dem som icke åtnöjs med de lokala myndigheternas beslut i konkreta frågor. Organisatoriskt står de centrala ämbetsverken och länsstyrelserna på samma nivå i förvaltningshierarkien. Undantagsvis förekommer dock att länsstyrelsens beslut skall överklagas till centralt verk eller därmed jämställt organ. Såsom exempel må nämnas, att utlänningskommissionen är klagoinstans för den som är missnöjd med länsstyrelses beslut om utvisning jämlikt utlänningslagen. En särpräglad besvärsväg utgör klagan från patent- och registreringsverkets patentavdelning, varumärkesbyrå eller namnsektion till en *särskild besvärsavdelning* inom verket självt. Denna domstolsorganiserade avdelning har ställning som mellaninstans mellan å ena sidan patent- och registreringsverkets nyssnämnda avdelning och byrå och å andra sidan regeringsrätten. I prop. 1966: 40 föreslås att de grundläggande reglerna om besvärsavdelningens verksamhet sammanförs i en särskild lag, varigenom avdelningens judiciella karaktär ytterligare betonas. Enligt förslaget bibehålles dock i princip nuvarande bestämmelser angående besvärsavdelningens organisation m. m. i avvaktan på den slutliga lösningen av spörsmålet om inrättande av en nordisk besvärsinstans för patentärenden, för vilket ämne jämlikt bemyndigande den 26 maj 1965 särskilda sakkunniga tillkallats. Nämnas må i sammanhanget att mönsterskyddsutredningen i betänkandet »Mönsterskydd» (SOU 1965: 61) föreslår att frågor om mönsterregistrering — begreppet »modell» faller under mönster enligt förslaget — framdeles skall passera patent- och registreringsverkets besvärsavdelning.

På planet ovanför länsstyrelser och centrala ämbetsverk återfinns — merendels såsom slutinstanser — flertalet förvaltningsdomstolar. Sålunda behandlar *regeringsrätten* såsom sista instans exempelvis från länsstyrelserna till Kungl. Maj:t inkomna alkohol- och barnavårdsmål och från generaltullstyrelsen överklagade tullmål. *Försäkringsdomstolen* är högsta instans i mål om allmän försäkring och om yrkesskadeförsäkring. *Försäkringsrådet* är besvärsinstans för beslut av riksförsäkringsverket eller socialförsäkringsbolag i ämne med avseende på yrkesskadeförsäkring. En viss särställning i hierarkiskt avseende intar *kammarrätten*, som utgör mellaninstans mellan prövningsnämnderna och regeringsrätten såvitt avser de flesta taxeringsmålen men som i fråga om ett antal målgrupper dömer i sista instans. Ät de nämnda förvaltningsdomstolarna har anförtratts att avgöra administrativa besvärs mål med övervägande rättslig karaktär. Pröv-

ningen av besvär hos Kungl. Maj:t, som ej hänförts till regeringsrätten, d. v. s. framför allt sådana som företrädesvis kräver ställningstagande till lämplighetsspörsmål, sker i *statsrådet*.

I fall då fråga är om mera omfattande och tämligen enhetliga grupper av besvär, som kräver snabb behandling, händer det ej sällan att man inrättar särskilda centrala besvärsinstanser vilkas avgöranden är slutliga. Här bör i första hand nämnas *statens hyresråd*, där klagan förs över hyresnämndernas avgöranden. Andra sådana instanser av judiciell natur är *innskrivningsrådet*, *riksvärderingsnämnden* och *sinnessjuknämnden* (fr. o. m. den 1 januari 1967 *psykiatriska nämnden*). De tre sistnämnda organen är högsta besvärsmyndigheter i mål om respektive inskrivning av värnpliktiga, ersättning för rekvisition och förfogande ävensom utskrivning från mentalsjukhus.

I sammanhanget kan också nämnas *riksskattenämnden*, vilken visserligen inte är besvärsinstans men fyller en central funktion på skatteområdet, bl. a. genom att meddela anvisningar till ledning för taxeringsmyndigheterna och efter ansökan lämna bindande förhandsbesked i taxeringsfrågor.

Det förekommer i enstaka fall att förvaltningsmyndighets beslut kan överklagas hos *allmän domstol*. Viktiga exempel härpå är, att länsstyrelses beslut i ärenden om uttagande av gåvoskatt och i utsökningsmål överklagas hos hovrätt, varifrån talan kan fullföljas hos högsta domstolen.

Förvaltningsdomstolarna

Vid en återblick på utvecklingen inom förvaltningsrättskipningens sfär bör perspektivet lämpligen sträckas bakåt i tiden till år 1909. Genom inrättandet detta år av regeringsrätten omgestaltades den administrativa besvärsprövningen i sista instans i fråga om ett stort antal grupper av ärenden. Oaktat besvärsinstitutet som sådant har sina rötter långt tillbaka i tiden och kammarrätten är mycket äldre än regeringsrätten, har regeringsrättens tillkomst här tagits som utgångspunkt för en översikt såsom bakgrund till dagsläget inom den administrativa rättskipningen. I det följande skall i stora drag återges utvecklingen under det gångna halvsekle, sådan denna kännetecknas av olika reformåtgärder på förvaltningsrättskipningens område.

Regeringsrätten

Vid sekelskiftet ankom på regeringen att behandla en år från år växande mängd av besvär som fullföljts till Kungl. Maj:t. Regeringens arbetsbörda blev till följd härav alltmera pressande och åtgärder för att råda bot på situationen tedde sig trängande. År 1907 framlade dåvarande presidenten Hj. L. Hammarskjöld ett betänkande, vari föreslogs inrättande av en ad-

ministrativ högsta domstol under benämning av regeringsrätt, som skulle ha att pröva administrativa besvärsmål m. m. Genom tillskapandet av en sådan domstol skulle man tillgodose tvenne syften. Dels skulle man vinna ökade garantier för rättssäkerheten i sådana besvärssärenden, där behovet av rent judiciell prövning av överklagade förvaltningsbeslut är framträdande och dels skulle man uppnå en minskning av regeringens arbetsbörda. I fråga om *regeringsrättens kompetens* förordade Hammarskjöld i första hand bestämning i enlighet med en så att säga kvalitativ metod. I princip skulle domstolen sålunda uppta alla besvärsmål men prövningsrätten skulle vara inskränkt till de rättsliga sidorna av målen. I målen förekommande frågor, vilkas bedömande hängde på lämplighet eller ändamålsenlighet, skulle överlämnas till föredragning i statsrådet.

Genom lag den 26 maj 1909 inrättades regeringsrätten med sju regeringsråd som ledamöter, av vilka dock en skulle dock en skulle tjänstgöra i lagrådet. Domstolens kompetens reglerades på annat sätt än det Hammarskjöld föreslagit. Mot den av Hammarskjöld rekommenderade metoden anmärktes, att den dubbla föredragningen i samma mål — först i den högsta förvaltningsdomstolen och sedan i statsrådet — innebar en misshushållning med tid och arbetskraft. Som en allvarigare olägenhet betecknades vidare att prövningen av besvären skulle bli lidande på att den ej i allo verkställdes av samma myndighet; man kunde befara att det samlade helhetsintrycket av alla omständigheterna i mål icke skulle komma till sin fulla rätt. Det antyddes också att en begränsning av regeringsrättens kompetens till ofta obetydliga juridiskt-formella frågor skulle vara skadligt för den auktoritet, som borde tillkomma en myndighet med uppgift att döma i Kungl. Maj:ts namn. Av nu nämnda skäl stannade man — i stället för att draga en gräns mellan rättsfrågor och lämplighetsspörsmål — för en av Hammarskjöld i andra hand diskuterad ordning innebärande att i lagen särskilt skall uppräknas de mål, vilka tillhör domstolens prövning. Utskiftningen av mål mellan regeringen och regeringsrätten borde verkställas med hänsyn till att mål av huvudsakligen rättslig karaktär skulle komma under den administrativa domstolens prövning. Det framhölls, att det visserligen var en vanskelig uppgift att detaljerat räkna upp vilka mål som skulle falla inom regeringsrättens kompetens, men att man med Hammarskjölds kvalitativa metod icke kom ifrån svårigheterna i fråga om gränsdragningen — man flyttade bara svårigheterna från lagstiftningens område in på lagtillämpningens. I stället för att enligt propositionens lösning lagstiftaren fick ta på sig att bestämma, vilka mål som skall gå till den högsta förvaltningsdomstolen, blev det enligt Hammarskjölds förstahandslinje vederbörande domstol, som i alla de enskilda fallen nödgades ta ställning till om besvären gällde ett rättsligt ämne eller ej; detta skulle, befarade man tydligen, leda till ständiga svarbedömda och vanskliga gränsdragningsdiskussioner, som skulle upptaga en opropotionerligt stor del av domarnas arbete. Det ansågs

icke behöva väcka några betänkligheter att åt regeringsrätten anförtro att fälla avgöranden efter skälighets- eller lämplighetsgrunder. Bl. a. påpekades, att även de allmänna domstolarna i vid utsträckning har sådan prövningsrätt och att man bör motverka att hos en domstols ledamöter stadgas ett ensidigt juridiskt betraktelsesätt.

Metoden att bestämma regeringsrättens kompetens genom en uppräknig av de mål och ärenden som skall upptagas av domstolen gäller allttjämt såsom norm för kompetensfördelningen mellan regeringsrätten och Kungl. Maj:t i statsrådet. Det ligger dock i sakens natur att bestämmelserna undergått ett stort antal förändringar under årens lopp. Samhällsutvecklingen har medfört att förvaltningen alltmera brett ut sig och förgrenats, samt att det författningsmaterial som reglerar förvaltningsverksamheten ökat i omfång. I åtskilliga fall har ny reglering gett stöd för sådana åtgärder mot den enskilde, att rättssäkerhetshänsyn ansetts kräva att den som menar sig lida förfång genom förvaltningsmyndighets beslut erhåller möjlighet att i sista hand få sin sak omprövad av regeringsrätten. Bland målgrupper som sålunda tillkommit märks mål om behandling av alkoholister (1913), körkortsmål (1915), mål om förvaltningen av prästlönetillgång (1932), mål enligt tryckfrihetsförordningen om utlämnande av allmän handling (1937), mål om länsstyrelses beslut på grund av lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (1955), mål om sjömansskatt (1958), mål enligt naturvårdslagen om fridlysning av naturminnen (1964), vissa mål enligt vattenlagen om skyddsområde för grundvattentillgång (samma år) samt vissa mål enligt lagen om säkerheten på fartyg m. m. (1965). Samhällslivets fortgående omdaning har å andra sidan medfört, att en del grupper av ärenden avförts från regeringsrättens register för att i stället prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, så t. ex. 1938 vissa mål om allmänna vägar och 1947 mål om folkpensionering.¹ I några fall har man överflyttat till regeringsrätten ursprungligen hörande mål på kammarrätten eller annan instans i syfte att minska regeringsrättens arbetsbörda. Sådana målgrupper utgör 1924 vissa mål om avlöningsförmåner samt mål om resekostnads- och traktamentsersättning (till kammarrätten) och 1963 mål om uppskov med verkställighet av frihetsstraff (till fångvårdsstyrelsen; numera går målen i fråga dock till kriminalvårdsnämnden). I en del fall har rätten att fullfölja talan från kammarrätten till regeringsrätten borttagits (1928 i flertalet fastighetstaxeringsmål ävensom i mål om virkestaxering). En sak för sig är att en del av regeringsrättslagens kompetensstadganden mist sin aktualitet; sålunda förekommer numera sällan skattläggnings- och jordeboksmål, mål rörande indelnings- och roteringsverket samt lotsningsbesväret, avvitringsmål m. fl. grupper av mål.

I fråga om *regeringsrättens organisation* har åtskilliga förändringar ägt

¹ Dessa sistnämnda mål har sedermera överförts till försäkringsdomstolens kompetensområde.

rum sedan domstolen inrättades år 1909. De vidtagna åtgärderna har haft till syfte att anpassa domstolens kapacitet till en i takt med förvaltningens tillväxt alltmer svällande arbetsbörda.¹ Av den föregående redogörelsen framgår, hur lagstiftaren vid skilda tidpunkter — i syfte att uppväga den ökade måltillströmningen — avfört vissa målgrupper från regeringsrättens register. Eftersom möjligheterna att befria regeringsrätten från olika sorters mål är tämligen begränsade, har emellertid organisatoriska ändringar, som inneburit utökning av regeringsrättens ledamotsantal, i vid utsträckning, måst tillgripas.

År 1928 genomfördes med hänsyn till en uppkommen balans en tillfällig ökning av regeringsrättens numerär. Antalet regeringsråd skulle intill utgången av år 1931 utgöra elva och därefter åter nedbringas till sju. Genom den temporära utvidgningen av regeringsrättens kapacitet bragtes balansen ned till normal storlek. Under 1940-talet började målbalansen, väsentligen bestående av skattemål, återigen att växa. På grund härav bestämdes år 1946 att regeringsrätten fr. o. m. den 1 oktober samma år skulle bestå av tio regeringsråd. Detta innebar ett provisorium, som var avsett att gälla för tre år. År 1949 förlängdes dock giltighetstiden med ytterligare tre år. Då målbalansen likväl fortsatte att öka, genomfördes år 1952 en lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal, som innebar en ytterligare förstärkning av regeringsrätten. Domstolens numerär utökades till tretton ledamöter. År 1955 föreskrevs, att utökningen skulle bestå t. o. m. den 30 september 1958 eller den tidigare dag som Kungl. Maj:t bestämde. För att möjliggöra att den uppkomna stora balansen av oavgjorda taxeringsmål skulle kunna avarbetas bestämdes genom en ny lag år 1956 om tillfällig ökning av regeringsrådets antal att regeringsrätten t. o. m. den 30 september 1960 eller den tidigare dag som Kungl. Maj:t föreskrev skulle utgöras av sexton regeringsråd. Såväl denna lag som dess föregångare upptar bestämmelser om uppdelning av regeringsrättens arbete på avdelningar.

År 1960 stadgades, att utökningen av regeringsrättens numerär till sexton ledamöter skulle bestå t. o. m. den 30 september 1962, och år 1962 bestämdes, att regeringsrätten skulle bestå av sexton regeringsråd t. o. m. den 30 september 1965.

Vid 1965 års riksdag godkändes slutligt en ändring av 21 § regeringsformen, enligt vilken lagrådet skall kunna arbeta på avdelningar. Ett regeringsråd skall tjänstgöra på varje avdelning. Detta ansågs kräva en utökning av antalet regeringsråd från 16 till 17. I samband med denna förändring upphävdes den förutnämnda lagen av 1956 om tillfällig ökning av regeringsrådets antal. Nu gäller att regeringsrätten består av 17 regeringsråd och arbetar på tre avdelningar (1 § regeringsrättslagen).

Regeringsrättens balans av oavgjorda skattemål har även på senare tid

¹ Ang. tidigare övertväganden och uppslag se betänkandet "Fullföljdsbegränsning i skattemål" (SOU 1957:3) s. 17 ff.

givit anledning till andra åtgärder än ökning av antalet domare. År 1958 beskars sålunda på visst sätt möjligheten att vinna prövning av talan från kammarrätten till regeringsrätten. I 98 § taxeringsförordningen infördes nämligen en fullföljdsbegränsning genom beloppsspärr, s. k. summa revisibilis, som är differentierad med hänsyn till målets ekonomiska betydelse för den skattskyldige.

Gällande föreskrifter angående regeringsrättens sammansättning och verksamhet återfinns i 18, 22, 23 och 25 §§ regeringsformen samt i regeringsrättslagen.

I 18 § regeringsformen stadgas, att Kungl. Maj:ts rätt att pröva och avgöra besvär i förvaltningsmål skall i den omfattning, som bestäms i särskild lag, uppdragas åt minst sju av Kungl. Maj:t utnämnda personer, som förvaltat civil beställning samt däruti ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas regeringsråd och utgör Kungl. Maj:ts regeringsrätt. Minst två tredjedelar av hela antalet regeringsråd skall vara lagfarna. Möjligheten att utse icke lagfarna personer till regeringsråd har endast i ringa mån utnyttjats; efter 1917 har vid varje tidpunkt blott ett regeringsråd utan juridisk examen funnits i domstolen. Två av regeringsrättens lagfarna ledamöter kommer i fråga för tjänstgöring i lagrådet. I 22 § regeringsformen stadgas, att i regeringsrätten mål kan prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, om tre av dem är ense om slutet. Det har småningom blivit regel att blott fyra regeringsråd deltar i målens avgörande. Vid behandling av fråga huruvida talan må komma under regeringsrättens prövning, där enligt författningarna särskilt prövningstillstånd krävs, skall tre regeringsråd deltaga.

Om regeringsrättens organisation och verksamhet stadgas i 1 § regeringsrättslagen utöver vad förut nämnts bl. a., att domstolens arbete skall fortgå minst fyrtio veckor om året samt att de i regeringsrätten tjänstgörande ledamöterna äger sig emellan fördela tjänstgöringsskyldigheten.

Alltsedan oktober månad 1956 har regeringsrätten arbetat på tre avdelningar. Föredragning på de tre avdelningarna sker under en normal arbetsvecka vid tillhoppa tio sammanträden om vardera fyra timmar. Sammanlagda antalet föredragningsdagar blir dock — med hänsyn till helger m. m. — årligen endast cirka 380. Föredraget mål kontrolläses av minst ett regeringsråd; denna kontrollskyldighet fördelas jämnt mellan ledamöterna. Måndagen användes till överläggning i mål, som föredragits under den föregående veckan, s. k. återställning, och då justeras beslutade utslag. Till de omkring 380 föredragningsdagarna kommer följaktligen ytterligare 120 sammanträdesdagar varför sammanlagda antalet sessionsdagar blir omkring 500 om året.

Regeringsrättens beslut utfärdas jämlikt 23 § regeringsformen i Kungl. Maj:ts namn.

Jämlikt 25 § regeringsformen skall ärendena beredas till *föredragning*

och avgörande i regeringsrätten i det departement, vartill de hör enligt Kungl. Maj:ts stadga den 17 maj 1963 (nr 214) angående statsdepartementen. Förordnande att inom vederbörande departement bereda och inför regeringsrätten föredraga ärende meddelas enligt 6 § regeringsrättslagen av Kungl. Maj:t. I vissa departement har särskilda regeringsrättssekreterare förordnats att utföra göromål som nyss sagts. Regeringsrättssekreterarna utses i andra departement än finansdepartementet som regel bland departementets egna tjänstemän; i finansdepartementet däremot — där nästan alla mål är skattemål — utses till föredragande så gott som undantagslöst tjänstemän i kammarrätten. I några departement har arbetet med regeringsrättsmålen nått den omfattning att särskilda regeringsrättsbyråer inrättats (jfr 7 § departementsinstruktionen den 3 juni 1965, nr 386). Tre sådana byråer finnes f. n., en inom finansdepartementet — den utan jämförelse största — en inom kommunikationsdepartementet och en för social- och inrikesdepartementen gemensam byrå. Arbetet på regeringsrättsbyrå leds, närmast under departementschefen, av den tjänsteman på byrån som departementschefen utser (9 § nyssnämnda instruktion). F. n. förestås regeringsrättsbyråerna av kansliråd, vilka i regel därutöver har enahanda uppgifter som regeringsrättssekreterarna. De regeringsrättsärenden, som hör till departement inom vilka ej finns regeringsrättssekreterare, föredrages av därtill förordnade departementstjänstemän. I vissa fall anlitas dessutom särskilda föredragande utanför departementskarriären.

Närmare föreskrifter rörande behandlingen inom statsdepartementen av ärenden, som tillhör regeringsrätten, meddelas i en av Kungl. Maj:t den 18 juni 1926 (nr 227) utfärdad stadga. Syftet med denna stadga var bl. a. att åstadkomma en förbättrad föredragning och därmed främja en snabbare handläggning av målen än den som tillämpningen av en motsvarande stadga av år 1909 medfört.

Uttryckliga regler om *förfarandet* i regeringsrätten saknas praktiskt taget helt; emellertid torde domstolen i stor utsträckning analogiskt tillämpa rättegångsbalkens regler. Av det föregående framgår att proceduren nästan undantagslöst är skriftlig. Muntlig förhandlingsform har dock under de sista åren tillämpats vid några tillfällen. Detta förebådades redan i 1956 års proposition om tillfällig ökning av antalet ledamöter i regeringsrätten (nr 52 s. 10—11), och i prop. 1962: 203 framhöll föredragande departementschefen (s. 61), på tal om regeringsrättens prövning av besvär över fångvårdsstyrelsens beslut vid tillämpning av lagen om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m., att regeringsrätten enligt gällande ordning kan hålla muntlig förhandling.

I det föregående har nämnts, att regeringsrättens kompetens är bestämd enligt s. k. enumerativ metod; *regeringsrättslagens* 2 § innefattar en katalog, vari *uppräknas de till Kungl. Maj:t fullföljda mål och ärenden, vilka slutligt skall avgöras av regeringsrätten*. Besvärsmål vilka icke uttryckligen

hänförs till regeringsrättens kompetens prövas, som förut nämnts, av Kungl. Maj:t i statsrådet. Kungl. Maj:t kan i mål, som skall avgöras i statsrådet, inhämta regeringsrättens utlåtande; denna möjlighet utnyttjas dock tämligen sällan.

I regeringsrättslagen 2 § är de till regeringsrätten hörande målen uppräknade i 19 olika moment. Det första momentet avser mål om allmänna val. Därefter har grupperats mål om kommunala beslut. Hit hör exempelvis kommunalbesvärsmål. Vidare upptas i andra momentet t. ex. barnavårdsmål och mål om bidragsförskott. Tredje punkt i katalogen är mål om sammankallande av menighet m. m. Genom fjärde momentet tilläggs regeringsrätten behörighet att pröva vissa mål om utbetalning av statsmedel, statsbidragsmål m. m. Momentet upptar också mål om avlöningsförmåner m. m., men det stora flertalet sådana mål — rörande statstjänstemäns lön m. m. — prövas och avgörs av arbetsdomstolen eller, såvitt angår oorganiserade tjänstemän, av kammarrätten. Det femte momentet innefattar främst den kvantitativt betydande gruppen skattemål samt tullmål. Att i taxeringsförordningen stadgas viss begränsning av rätten att fullfölja talan i skattemål från kammarrätten till regeringsrätten har omnämnts i det föregående. I sjätte och sjunde momenten uppräknas en del numera sällsynta mål, t. ex. skattläggningsmål och jordeboksmål. I det åttonde momentet återfinns också ett antal numera knappast aktuella mål men även vissa mål enligt lagen om enskilda vägar. Nämnas kan även mål om allmän flottled och farled. De i nionde och tionde momenten uppräknade målen spelar nuförtiden ringa roll i kvantitativt hänseende. Fråga är om åborättsmål, kyrkligt-ekonomiska mål, mål om skatteköp m. m. I elfte momentet upptas bl. a. vissa avstyckningsmål, mål huruvida fastighet är av beskaffenhet att den må förvärfvas av bolag eller förening, mål om byggnadsminnen, mål om fridlysning av naturminnen m. fl. mål. Det tolfte momentet upptar avvitringsmål och i det trettonde momentet stadgas angående mål om vissa förordnanden, t. ex. för syn rörande dikning och om lantmåteriförrättningar. I det ganska omfattande fjortonde momentet märks ett flertal registreringsmål, mål om inmutning eller utmåsläggning, patentmål ävensom mål angående varumärken, mönster och modeller, vidare de talrika körkortsmålen samt mål om länsstyrelses beslut på grund av lagen om tillsyn över stiftelser. Det femtonde momentet tillägger regeringsrätten behörighet att pröva mål om kyrkobokföring, företagande av vigsel m. fl. mål av liknande, personrättslig art. I det sextonde momentet har samlats ett antal mål om tillstånd, förbud eller föreläggande på betydelsefulla områden. Hit hör byggnadsmål, hälsovårdsmål, brandmål m. fl. mål. De mål som uppräknas i det sjuttonde momentet gäller personliga förhållanden. Bland målen märks alkoholismål, mål om sterilisering eller kastrering, disciplinmål, mål om läkares behörighet att utöva läkaryrket, mål — med vissa undantag — om vitesföreläggande och om utdömmande av vite ävensom vissa mål rörande straffverkställighet m. m. Det adertonde momentet i katalogen upptar hand-

räkkningsmål och det nittonde momentet slutligen mål om utlämnande av allmän handling.

Befogenhet för regeringsrätten att under vissa förutsättningar bl. a. skilja biskop från prästämber har inskrivits i regeringsrättslagens 5 §.

För vissa fall har i 3 § regeringsrättslagen stadgats begränsning av den behörighet att avgöra mål som tillkommer regeringsrätten jämlikt lagens 2 §. Sålunda föreskrivs, att i mål där besvären gäller myndighets beslut i anledning av sökt fastställelse å kommunalt beslut regeringsrätten skall med eget utlåtande överlämna besvären till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet. Fråga är om s. k. kommunala underställningsmål. Den i högsta instansen förda talan kan t. ex. rikta sig mot länsstyrelses beslut att fastställa — eller att vägra fastställelse av — lokal ordningsstadga, livsmedelsstadga el. dyl. Ytterligare gäller den inskränkningen i regeringsrättens kompetens enligt regeringsrättskatalogen att s. k. blandade besvärsmål liksom de nyssnämnda underställningsmålen skall överlämnas med utlåtande till regeringen. Med blandade besvärsmål åsyftas mål som angår flera ämnen, av vilka något, men icke alla återfinns i regeringsrättskatalogen.

I 4 § regeringsrättslagen stadgas, att regeringsrätten äger pröva besvär utan hinder därav att med besvären är förenad ansökning om meddelande av dispens eller om vidtagande av annan åtgärd, som är av beskaffenhet att ankomma på beslut av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detsamma gäller, om beslut varom i besvären är fråga underställts Kungl. Maj:ts prövning. Med den sistnämnda bestämmelsen åsyftas sådana fall, där underställning sker direkt hos Kungl. Maj:t, t. ex. av vissa kommunala lånebeslut. Om i ett kombinerat besvårs- och ansökningsmål utslaget i regeringsrätten går klaganden emot, skall regeringsrätten avge utlåtande över ansökningen, som därefter behandlas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Regeringsrätten har också tillagts formell befogenhet att, även i det fall att ansökan från part ej föreligger, hänskjuta ett avgjort besvärsmål till Kungl. Maj:t i konselj med förslag om beviljande av dispens, nåd el. dyl. Denna befogenhet utnyttjas mycket sällan.

På regeringsrätten ankommer också vissa andra uppgifter än de som ålagts domstolen enligt regeringsrättslagen. Jämlikt 19 § regeringsformen skall regeringsrätten pröva ansökningar om resning och återställande av försutten tid i mål av beskaffenhet att tillhöra dess eller kammarrättens slutliga prövning. Vidare åligger det regeringsrätten jämlikt 26 § regeringsformen att yttra sig över nådeansökningar i mål som nyss sagts. I 11 § lagen om svenskt medborgarskap stadgas, att regeringsrätten skall höras över ansökan om förklaring att någon är svensk medborgare.

Kammarrätten

Kammarrätten är den äldsta förvaltningsdomstolen i Sverige. Den räknar anor ända från 1600-talet, då den utbröts från kammarkollegiet. Ursprungligen hade kammarrätten att pröva åtskilliga mål av beskaffenhet att eljest

tillhöra allmän domstol, häribland vissa brottmål. I många av dessa mål fungerade kammarrätten såsom domstol i första och ofta enda instans. Under 1800-talet gick utvecklingen i den riktningen att kammarrätten alltmera blev ett besvärsprovande organ. Sålunda fick kammarrätten bl. a. att pröva besvär i beskattningsmål, mantalsskrivningsmål och fattigvårdsmål.

Genom regeringsrättens tillkomst år 1909 fick kammarrätten den karaktär av förvaltningsjudiciell mellaninstans, som den alltjämt har. För kammarrättens del blev 1920-talet ett reformernas decennium. År 1921 avskildes från domstolen vissa räkenskapsgranskande uppgifter som den haft alltsedan sin tillkomst, och den härmed sysselsatta avdelningen inlemmades i det nybildade riksräkenskapsverket (numera riksrevisionsverket). Härefter återstod för kammarrätten blott domstolsmässiga funktioner. År 1925 utskiftades emellertid återstående brottmål och tvistemål från densamma. Det förordnades nämligen, att kammarrättens domsrätt skulle upphöra såvitt avser balansmål, fiskaliska aktionsmål m. fl. mål. Under 1920-talet utökades å andra sidan domstolens målregister med vissa barnavårdsmål samt avlöningsmål och familjebidragsmål. I avsnittet om regeringsrätten har nämnts att regeringsrättens arbetsläge tid efter annan ansetts motivera överflyttning av målgrupper till kammarrätten som slutinstans. Den år 1958 genomförda begränsningen av rätten att få prövning av talan i skattemål, vilken reform berörts i det föregående, innebär att kammarrätten i realiteten blivit slutinstans i ytterligare ett betydande antal taxeringsmål. År 1960 överflyttades den slutliga handläggningen av nöjesskattemål från regeringsrätten till kammarrätten. Dennas befattning med nöjesskattemedel har dock numera upphört, eftersom nöjesskatteförordningen upphävts med utgången av juni 1963.

Kammarrättsprocessen har sedan lång tid tillbaka varit reglerad genom instruktioner för domstolen, vilka innehöll supplerande hänvisningar till allmän lag. I 1925 års instruktion, den första sedan kammarrätten omdanats till ett renodlat besvärsprovningsorgan, hänvisades beträffande spörsmål, som ej reglerats i instruktionen, till de för hovrätt gällande föreskrifterna i fråga om domare och förfarandet i rättegången. En år 1942 utfärdad instruktion innebar ingen ändring av betydelse såvitt nu är fråga. Utfärdandet av 1956 års taxeringsförordning — som ju skapade åtskilliga garantier för ett bättre förfarande i provningsnämnd vid behandlingen av skattemål — och den ovan nämnda begränsningen år 1958 av prövning av talan mot kammarrättens beslut var åtgärder, som aktualiserade en översyn av kammarrättsprocessen. Den 1 december 1959 utfärdades den gällande stadgan för kammarrätten (nr 545).

Föreskrifter rörande *kammarrättens organisation* upptas i kammarrättsstadgan 4—8 §§. I fråga om antalet ordinarie och icke-ordinarie ledamöter i kammarrätten hänvisar stadgans 4 § till gällande personalförteckning.

F. n. finns i kammarrätten president, åtta kammarrättsråd och divisionsordförande samt 26 kammarrättsråd, vilka samtliga är ordinarie ledamöter. Dessutom är 17 icke-ordinarie assessorer ledamöter i kammarrätten. För måls beredning och föredragning finns vidare kammarrättsfiskaler. Frånsett stadgandet i 75 § att fiskal skall ha avlagt juris kandidatexamen och tillika vara tingsmeriterad, har några behörighetsvillkor ej uttryckligen föreskrivits för kammarrättens ledamöter. I praktiken torde dock sedan länge endast lagfarna ledamöter ha utsetts.

Enligt kammarrättsstadgan 6 § skall kammarrätten arbeta på divisioner, f. n. åtta till antalet. Varje division består av ett kammarrättsråd och divisionsordförande och fem övriga ledamöter, av vilka en är vice ordförande. För tjänstgöring såsom föredragande är på varje division indelad en fiskal. För fastighetstaxeringsdivision gäller dock särskilda bestämmelser. Bl. a. tjänstgör på sådan division vissa särskilda ledamöter med speciell känedom om fastighetsförhållanden.

Utöver de åtta divisionerna finns inrättad en mindre avdelning med uppgift att uteslutande behandla skattemål. Avdelningen är sammansatt av två kammarrättsråd, av vilka en är utsedd till ordförande, och en assessor.

I 8 § kammarrättsstadgan föreskrivs, att kammarrätten skall sammanträda i Stockholm men att sammanträde för bl. a. muntlig handläggning av mål må hållas på annan ort.

Kammarrättsdivision är jämlikt stadgans 14 § domför med ordföranden eller vice ordföranden jämte två andra ledamöter, av vilka minst en, såvitt möjligt, bör vara kammarrättsråd. I vissa fall kan mål, eller viss däri uppkommen fråga, hänskjutas till avgörande i plenum. Detta gäller ej skattemål, eftersom kammarrätten inte är slutinstans i sådana mål. Skulle den omedelbara vägen till regeringsrätten vara spärrad till följd av de förut berörda bestämmelserna i 98 § taxeringsförordningen, ankommer det på regeringsrätten att vid behandling av fråga huruvida prövningstillstånd bör beviljas beakta prejudikatsynpunkterna. I socialhjälpsmål, familjebidragsmål m. fl. mål, som slutligt stannar i kammarrätten, må däremot plenum hållas, om på division rådande mening finnes avvika från rättsgrundsats eller lagtolkning, som tidigare antagits av kammarrätten (15 § kammarrättsstadgan).

Ordinarie session hålls enligt 9 § kammarrättsstadgan under omkring 42 veckor per år. I arbetet göres uppehåll under tiden 10 juni—7 september (under vilken tid varje division dock tjänstgör fyrtiofem dagar), 21 december—6 januari ävensom under en och en halv vecka kring påsk. Division sammanträder enligt 10 och 11 §§ stadgan normalt 20 timmar i veckan. Om arbetets fördelning stadgas, att fiskal skall fullgöra föredragning under fyra timmar, vice ordföranden föredraga en timme och divisionens övriga ledamöter — utom ordföranden, som ej är föredragningsskyldig — tillsammans tretton timmar. En tid av två timmar per vecka beräknas åtgå till

återställning efter kontrolläsning. För fastighetstaxeringsdivision gäller något avvikande arbetsordning.

Jämlikt 17 § kammarrättsstadgan skall varje föredragande ledamot och fiskal inneha en rotel. Rotlarna är dels specialrotlar, som företrädesvis erhåller s. k. specialmål, t. ex. automobilskattemål samt uppboräds- och debiteringsmål, dels allmänna rotlar.

Om föredragandes skyldighet med avseende på föredragningen av mål och ärenden stadgas i 42 §. Sålunda skall i mån av behov upprättas siffersammansställningar m. m., varjämte vid föredragningen alltid skall föreligga ett av föredraganden uppsatt eller granskat förslag till utslag eller beslut. I flertalet mål torde en översiktlig föredragningspromemoria (med hänvisning till handlingar i målets akt) upprättas. Föredragande fiskal åligger städse att uppsätta föredragningspromemoria.

Kammarrättsstadgan innehåller — till skillnad från regeringsrättslagen — tämligen ingående bestämmelser angående *förfarandet i kammarrätten m. m.* Reglerna härom samt om måls och ärendes beredande till avgörande återfinns i 22—43 §§. Bl. a. fastslås i 24 § huvudprincipen att proceduren i kammarrätten är skriftlig. Sagda paragraf upptar vidare förutsättningarna för hållande av muntlig förhandling i kammarrätten ävensom föreskrifter rörande förfarandet vid sådan handläggning. I väsentliga avseenden hänvisar kammarrättsstadgan till rättegångsbalkens stadganden beträffande hovrätt. Således stadgas i 22 §, att rättegångsbalkens regler för hovrätt i 4 kap. om domare, i 9 kap. om straff och vite, i 12 kap. om rättegångsombud, i 16 och 19 kap. om omröstning, i 35, 36, 38, 39 och 40 kap. om bevisning samt i 52 kap. om besvär i tillämpliga delar skall lända till efterrättelse för kammarrätten, där ej i kammarrättsstadgan eller annorstädes finns avvikande bestämmelser meddelade.

Medan regeringsrätten anförtrotts att utöva Kungl. Maj:ts allmänna domsrätt i förvaltningsmål och sålunda inte direkt utpekats såsom besvärforum i specialförfattningarna, är förhållandet ett annat såvitt avser kammarrätten. *Kammarrättens kompetens* kan sägas i första hand vara bestämd genom uttrycklig besvärshänvisning i författningar inom domstolens verksamhetsområde. En speciell kompetensbestämning innebär kungörelsen den 12 december 1924 (nr 528) med föreskrifter ang. fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m. Kungörelsen stadgar, att mål av angiven art (vissa avlönings- och pensionsmål, vissa anmärkningsmål samt avkortnings- och avskrivningsmål), som enligt gällande bestämmelser kunna fullföljas till Kungl. Maj:t, i stället skall gå till kammarrätten som slutinstans. Beträffande några, mindre vanliga mål bestäms kammarrättens kompetens direkt genom 1959 års stadga för kammarrätten. Dennes första paragraf anger i sexton moment kammarrättens verksamhetsområde.

Nästan all rättskipning i kammarrätten rör ekonomiska ting. En helt

dominerande ställning intar beskattningsmålen. Normalt uppgår antalet skattemål — mål om inkomst- och förmögenhetstaxering, fastighetstaxering, taxering till sjömansskatt, allmän varuskatt, särskild varuskatt, motorfordonsskatt m. fl. taxeringsmål ävensom vissa mål om debitering av utskylder eller avgifter, vissa mål om utfordrande av kronans räntor och ingälder samt mål om utdömande av taxeringsvite — till omkring 90 procent av den totala årliga måltillströmningen, vilken 1965 utgjorde 8 204 mål. Till kammarrättens kompetens hör vidare tvister om ersättning enligt socialhjälpslagen och barnavårdslagen, familjebidragsmål samt folkbokföringsmål. Flertalet av de återstående målen i kammarrättens register gäller statstjänstemännens rätt till avlöning, pension m. m. och förvaltningen av allmänna medel. Till gruppen hör mål om avlöningsförmåner, om resekostnads- och traktamentsersättning m. m., om rätt till pension m. m., anmärkningsmål, mål angående restitution av allmänna medel samt mål om avkortning eller avskrivning av allmänna medel. Lönemål och närstående mål kan dock beräknas nedgå i antal till följd av 1965 års reform på tjänstemannarättens område. Kammarrätten har också att pröva vissa mål som angår frågor om orätt förvaltning av eller bristande redovisning för allmänna läroverks och kyrkors med flera dylika medel samt anmärkningar, som framställts efter granskning av riksrevisionsverkets räkenskaper.

I åtskilliga mål får kammarrättens utslag eller beslut icke överklagas. Sålunda är kammarrätten sista instans i mål angående fastighetstaxering, såvitt rör tillämpning av 6 § 1 mom. eller 7—12 §§ kommunalskattelagen — huvudsakligen tvister angående fastighets taxeringsvärde — familjebidragsmål, ersättningsmål enligt socialhjälpslagen och barnavårdslagen, folkbokföringsmål, mål om avlöningsförmåner och pensionsförmåner m. m., anmärkningsmål samt avkortnings- och avskrivningsmål.

I den nämnda kungörelsen den 12 december 1924 är upptagna vissa undantagsregler av huvudsakligen samma innebörd som de i 3 och 4 §§ regeringsrättslagen inskrivna bestämmelserna. Om sålunda besvärsmål innefattar flera frågor och någon av dessa är av beskaffenhet att böra fullföljas hos Kungl. Maj:t i statsdepartementet, skall kammarrätten med eget utlåtande överlämna målet i dess helhet till Kungl. Maj:ts prövning. Är med besvär förenad ansökan om dispens el. dyl. skall kammarrätten överlämna ansökningen med eget utlåtande till Kungl. Maj:t, om så med hänsyn till målets utgång erfordras. Kammarrätten har också samma befogenhet som regeringsrätten att själv hos Kungl. Maj:t föreslå dispens e. d., om undantag från gällande stadganden framstår som skäligt.

Försäkringsdomstolen och försäkringsrådet

Före den 1 juli 1961 prövades ärenden angående sjukförsäkring och folkpensionering i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet — i vissa fall dock

endast om riksförsäkringsanstalten respektive pensionsstyrelsen medgivit fullföljd. Tvister rörande försäkring för allmän tilläggspension eller yrkesskadeförsäkring avgjordes slutligt av försäkringsrådet. I sitt år 1960 framlagda betänkande om socialförsäkringens organisation (SOU 1960:35) föreslog socialförsäkringens administrationsnämnd, att ett helt nytt organ skulle tillskapas för att fungera som högsta besvärinstans för socialförsäkringens alla grenar. Ett sådant organ borde utformas såsom en domstol och icke ha några tillsynsuppgifter. Genom lagen den 26 maj 1961 (nr 262) inrättades *försäkringsdomstolen* med uppgift att i sista instans pröva mål, vari besvär anförts över riksförsäkringsverkets eller försäkringsrådets beslut, ävensom mål vilka av riksförsäkringsverket underställs försäkringsdomstolens prövning (1 §). Till den valda ordningen att skapa ett helt nytt organ för socialförsäkringsmålen fanns andra alternativ. Sålunda fördes befintliga judiciella organ såsom regeringsrätten, kammarrätten och försäkringsrådet fram i diskussionen som tänkbara slutinstanser. Beträffande föredragande departementschefens avvägning av skälen för och emot olika lösningar av instansfrågan må hänvisas till prop. 1961:45 s. 205—207.

Försäkringsdomstolens kompetens är f. n. väsentligen bestämd genom fullföljdsregler i lagen den 25 maj 1962 om allmän försäkring och i lagen den 14 maj 1954 om yrkesskadeförsäkring.

Om *försäkringsdomstolens organisation* m. m. stadgas i 1—6 §§ lagen om försäkringsdomstol. Domstolen har sitt säte i Stockholm, men sammanträde kan hållas på annan ort om det av särskilda skäl finnes erforderligt. Ledamöterna är dels lagfarna, dels icke lagfarna. De lagfarna ledamöterna utnämns av Kungl. Maj:t och är en president och minst fyra försäkringsdomare. F. n. är försäkringsdomarna fem. Minst fyra icke lagfarna ledamöter skall finnas, och sådana ledamöter jämte ersättare för dem förordnas av Kungl. Maj:t för fyra år i sänder. För domförhet fordras närvaro av tre lagfarna och två andra ledamöter. Plenum må hållas i mål, vari uppkommit fråga av betydelse för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning. Kungl. Maj:t förordnar, efter försäkringsdomstolens hörande, särskilda sakkunniga i medicinska frågor. F. n. är tio läkare förordnade att tillhandagå försäkringsdomstolen med utlåtanden. Likaledes efter hörande av domstolen förordnar Kungl. Maj:t föredragande, vilka hämtas utanför domstolens egen personal. F. n. finns sju sådana. Jämlikt 18 § försäkringsdomstolslagen kan Kungl. Maj:t meddela närmare bestämmelser om domstolens organisation och verksamhet. Så har ännu ej skett. För samtliga ledamöter i försäkringsdomstolen gäller bestämmelserna i 4 kap. rättegångsbalken om domared eller däremot svarande försäkran och om jäv (16 §).

Om *förfarandet i försäkringsdomstolen* återfinns bestämmelser i 7—14 §§. I 9 § fastslås såsom huvudprincip att proceduren skall vara skriftlig. För-

säkringsdomstolen äger dock förordna om muntlig handläggning, ifall den finner erforderligt att part eller annan höres muntligen. Muntlig procedur har hittills varit mycket sällsynt. 10 § stadgar, att försäkringsdomstolen har att verka för att utredningen blir så fullständig som med hänsyn till målets beskaffenhet erfordras och att domstolen äger föranstalta om bevisning. Beträffande bevisning, förfarandet i övrigt och omröstning hänvisar försäkringsdomstolslagen i huvudsakligen samma omfattning som kammarrättsstadgan till rättegångsbalkens bestämmelser. Om försäkringsdomstolens beslut föreskrivs i 13 § att detsamma skall grundas på vad handlingarna innehåller och eljest förekommit. Stadgandet markerar, att eventuell muntlig handläggning endast syftar till att fullständiga förefintligt skriftligt material.

Försäkringsrådet prövar besvär över beslut av riksförsäkringsverket eller av ömsesidigt s. k. socialförsäkringsbolag i frågor, som huvudsakligen rör tillämpning av lagen om yrkesskadeförsäkring. Riksdagen gjorde 1961 ett uttalande om att socialförsäkringsbolagen senare skulle sluta med sin verksamhet som försäkringsgivare inom yrkesskadeförsäkringen och enligt principbeslut av 1965 års riksdag skall socialförsäkringsbolagen inte ha rätt att meddela försäkring enligt yrkesskadeförsäkringslagen efter utgången av år 1967. Yrkesskadetredningen har i sitt betänkande »Yrkesskadeförsäkring» (SOU 1966: 54) föreslagit, att det ekonomiska skyddet vid yrkesskada skall infogas i den allmänna försäkringen. Någon fristående försäkring för yrkesskada skall således inte längre finnas, och försäkringsrådets verksamhet avses skola upphöra efter en tills vidare inte bestämd övergångstid.

Försäkringsrådets *organisation och verksamhet* regleras genom 44 § lagen om yrkesskadeförsäkring, lagen den 29 juni 1917 (nr 466) om försäkringsrådet och en av Kungl. Maj:t den 21 mars 1947 (nr 114) fastställd arbetsordning. Enligt lagen om försäkringsrådet skall rådet bestå av minst sju ledamöter. Två av dem skall representera arbetsgivare och två arbetare. Dessa fyra ledamöter förordnas av Kungl. Maj:t för två år i sänder efter förslag av arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Övriga ledamöter, av vilka en skall vara rådets chef, utnämns av Kungl. Maj:t. Minst två av dem skall vara lagfarna. F. n. tjänstgör såsom ledamöter i försäkringsrådet en tillförordnad chef, ett försäkringsråd och divisionsordförande, två andra försäkringsråd — varav en tillförordnad — och två assessorer, samtliga heltidsanställda tingsmeriterade jurister, ävensom fem läkare och fyra partsrepresentanter, dessa med uppdraget i rådet som bisyssla.

Ärende som behandlas i försäkringsrådet prövas och avgörs av fem ledamöter, så ock av fyra, där de är ense om slutet. Numera deltar i praktiken alltid fem ledamöter. Av dessa skall en vara representant för arbetsgivarna och en för arbetarna. Lagenligt skall minst en av de övriga ledamöterna vara lagfaren. Vissa ärenden avgörs av försäkringsrådet i plenum, vari deltar

rådets chef, försäkringsråden och partsrepresentanterna. Försäkringsrådet arbetar som regel på två divisioner.

Viktigare reformförslag på förvaltningsrättskipningens område

Betänkanden m. m.

Åtskilliga reformförslag berörande den administrativa rättskipningens område har väckts under tiden sedan år 1909. Tiden närmast efter regeringsrättens tillkomst tilldrog sig spörsmålet om särskild instansordning för avlönings- och pensionsmål m. m. speciellt intresse. I ämnet åren 1914 och 1921 framlagda betänkanden¹ föranledde dock ej lagstiftning. Riksdagens revisorer föreslog i 1942 års berättelse inrättandet av en särskild lönedomstol, som skulle utgöra en administrativ domstol med samma centrala ställning som arbetsdomstolen. Detta förslag om ett exklusivt forum för biläggande av tvister om lön, pension m. fl. förmåner föranledde ytterligare utredning, som i det följande skall omnämnas.

År 1946 avlämnade professorn N. Herlitz på offentligt uppdrag en förberedande utredning angående reglering av förfarandet hos förvaltningsmyndigheter i ärenden rörande enskild rätt och därmed sammanhängande frågor (SOU 1946: 69). Utredningsmannen berörde i vid utsträckning grundläggande spörsmål på förvaltningsrättskipningens område, vilka senare kommit att röna stort intresse. I syfte att begränsa tillströmningen av taxeringsmål till regeringsrätten förordade 1947 års taxeringsakkunniga i sitt år 1949 avgivna betänkande med förslag till riksskattenämnd (SOU 1949: 62) att taxeringsintendentens rätt att överklaga kammarrättens utslag på visst sätt skulle begränsas. Förslaget lämnades under den följande lagstiftningen på beskattningens område åsido. År 1950 förordade socialvårdskommittén i betänkande med förslag till socialhjälpslag (SOU 1950: 11), att socialstyrelsen, med viss juridisk förstärkning, skulle såsom socialöverdomstol ersätta kammarrätten som slutinstans i mål om socialhjälp. Förslaget rönste dock kritik från rättssäkerhetssynpunkt, och den tidigare instansordningen bibehölls. I det betänkande som år 1951 avgavs av 1948 års förhandlingsrättskommitté (SOU 1951: 54) upptogs förslag om inrättande av en särskild tjänstedomstol, som skulle behandla löne- och disciplinmål. Dåvarande kanslirådet H. Sterner framlade år 1952 en promemoria, där med utgångspunkt från överbelastningen i regeringsrätten diskuterades olika lösningar att minska måltillströmningen dit. År 1955 framlade besvärssakkunniga ett principbetänkande om det administrativa rättsskyddet (SOU 1955: 19) berörande besvärsinstitutet och därmed sammanhängande ämnen.

¹ *Ernberg*, Om särskild instansordning för mål angående avlöningsförmåner och pension m. m., *Geljer*, Förslag till lag om rätt domstol och rättegången i vissa mål angående avlöning samt annan förmån och ersättning av allmänna medel m. m.

Spörsmålet huruvida avgörandet av bl. a. socialvårdsmål i sista instans eventuellt borde anförtros åt en specialdomstol upptogs år 1957 av barnavårdskommittén (SOU 1957: 49). Frågan ansågs fordra särskild utredning. Till de viktigaste problemen i förvaltningsrätten hör frågor om skyldighet att utge ersättning för skada i offentlig verksamhet. Kommittén angående det allmännas skadeståndsansvar har år 1958 avlämnat betänkande rörande sagda ämne (SOU 1958: 43). Samma ämne berörs till viss del i ett 1964 avgivet betänkande rörande principalansvaret m. fl. skadeståndsrättsliga frågor (SOU 1964: 31).

År 1959 avgav f. d. justitierådet Seve Ekberg det betänkande angående kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten (SOU 1959: 4), som jämte däröver avgivna remissyttranden överlämnats till förvaltningsdomstolskommittén för beaktande. Påföljande år avlämnade utredningen om administrativa frihetsberövanden ett betänkande med förslag till lag om socialdomstol (SOU 1960: 19). Detta förslag om en särskild förvaltningsdomstol på länsplanet för handläggning av alkoholismål, barnavårdsmål m. fl. sådana mål har också tillika med infordrade remissutlåtanden överlämnats till förvaltningsdomstolskommittén. Författningsutredningen föreslår i sitt år 1963 avgivna betänkande angående rikets statskick (SOU 1963: 16 och 17) att förvaltningsrättskipningens högsta instans skall benämnas högsta förvaltningsdomstolen i stället för regeringsrätten. Utredningen anser, att stadgandena i regeringsformen angående domförhet (22 §) samt beredning och föredragning (25 §) icke bör ha sin plats i grundlag. Bestämmelsen i regeringsformen 23 § att högsta instansens utslag skall utfärdas i Kungl. Maj:ts namn bör utmönstras. Ärenden angående återkallelse av körkort handläggs f. n. av överståthållarämbetet och länsstyrelserna, och besvär över dessa myndigheters beslut prövas av regeringsrätten. 1957 års trafiknykterhetskommitté har i betänkande angående nykterhet i trafik (SOU 1963: 72) föreslagit att fråga om körkortsåterkallelse på grund av brott, dock ej fylleri, i stället skall prövas av allmän domstol. Utredningen om administrativa frihetsberövanden har i ett andra betänkande (SOU 1963: 79) framlagt förslag till lag om utlämning för verkställighet av vissa beslut om frihetsberövande i Danmark, Finland, Island och Norge. Beslut över framställning om utlämning avses skola ankomma på polismyndighet eller länsstyrelse. Besvär skall i sista instans prövas av regeringsrätten.

År 1964 har besvärssakkunniga till sist framlagt sitt slutbetänkande med förslag till lag om förvaltningsförfarandet (SOU 1964: 27). Förslaget innehåller utförliga regler om domstolars och förvaltningsmyndigheters behandling av förvaltningsärenden angående enskilda. Därigenom avser de sakkunniga att för förvaltningsärendenas del skapa en motsvarighet till rättegångsbalken. Efter remissbehandling är förslaget föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Motioner m. m.

Spörsmålet om den administrativa rättskipningens omfattning och organisation har sedan 1940-talets slut åtskilliga gånger blivit föremål för riksdagens behandling.

Vid 1948 års riksdag hemställde herr Wiberg i en motion (II: 355) att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära utredning angående bestämmelser om ersättning för parts kostnader i mål och ansökningsärenden, som behandlas av förvaltningsdomstol eller annan offentlig myndighet. På hemställan av första lagutskottet (nr 12) beslöt riksdagen anhålla om den ifrågasatta utredningen.

År 1949 tog herr Herlitz i en motion (I: 160) upp frågan om åtgärder för bättre tillgodoseende av den enskildes rättsskyddsbehov på förvaltningens område. Motionen föranledde ingen riksdagens åtgärd. Vid 1952 års riksdag aktualiserades ånyo spörsmål om rättssäkerheten inom förvaltningen. Mot bakgrunden av Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna begärdes i motioner av herr Lindblom m. fl. (I: 306) och herr Swedberg m. fl. (II: 410) en allmän översyn av de i Sverige gällande reglerna om frihetsberövande. På hemställan av första lagutskottet (nr 17) anhöll riksdagen hos Kungl. Maj:t om utredning angående ett förbättrat förfarande vid administrativa frihetsberövanden. Såsom framgått av den föregående översikten över betänkanden m. m. har förvaltningsdomstolskommittén bl. a. till uppgift att syssla med det nämnda frågekomplexet. I motionerna I: 328 av herr Nordenson m. fl. och II: 432 av herr Hjalmarson m. fl. hemställdes om åtgärder i syfte att stärka rättssäkerheten och den medborgerliga friheten. Motionerna föranledde ingen riksdagens åtgärd.

Vid 1954 års riksdag drogs frågan om rättssäkerhet i förvaltningen motionsvägen upp till ingående behandling. Herr Ohlon m. fl. (I: 231) och herr Ohlin m. fl. (II: 309) hemställde om vissa åtgärder för stärkande av förvaltningsmyndigheternas opartiska ställning. Särskilt framhölls vikten av större utrymme för kontradiktoriskt förfarande inför myndigheter, därvid för det allmänna skulle inrättas partsrepresentanter. I motionerna I: 133 av herr Herlitz och II: 315 av herr Håstad m. fl. hemställdes bl. a. om utredning angående möjlighet att i viss omfattning vid förvaltningsdomstol eller allmän domstol föra talan mot regeringsbeslut. Herr Ohlon m. fl. (I: 230) och herr Ohlin m. fl. (II: 308) hemställde om en översyn av regeringsrättslagen och om vissa åtgärder för stärkande av regeringsrättens oberoende ställning. Samma motionärer önskade även utredning om intagande i regeringsformen och i andra författningar av stadganden, som garanterar medborgarna rätt att få rättsenligheten av varje förvaltningsavgörande underkastad domstolsmässig prövning (I: 135 och II: 175). På hemställan av sammansatta konstitutions- och första lagutskottet (nr 3 och 4) lämnade riksdagen de nämnda motionerna utan åtgärd.

År 1956 fördes spörsmålet om rättssäkerheten i förvaltningen ånyo fram. Av herr Ohlon m. fl. (I: 332) och herr Ohlin m. fl. (II: 268) väckta motioner åsyftade att få till stånd en generell och förutsättningslös utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen. I enlighet med hemställan av första lagutskottet (nr 20) avslog riksdagen motionerna.

Vid 1957 års riksdag ställdes samma motionsyrkanden (I: 220 och II: 265), men motionärerna vann ej heller detta år gehör.

Även år 1958 framfördes frågan om domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen (I: 27 och II: 32). I en motion av herr Håstad (II: 344) avvisades tanken på vidgade befogenheter för de allmänna domstolarna och hemställdes, att en utredning rörande den rättsliga kontrollen av förvaltningen skulle inriktas bl. a. på en utbyggnad av de administrativa domstolarna. Sammansatta konstitutions- och första lagutskottet (nr 1) framhöll, att på olika håll bedrevs utredningsarbete som antingen direkt syftade till en förstärkning av det administrativa rättsskyddet eller också ägde nära samband med spörsmålet om rättsskyddsanordningarnas utformning. Det var utskottets uppfattning, att några mera genomgripande principiella förändringar i rättsskyddssystemet av det slag motionerna avsåg icke borde övervägas, med mindre det visade sig omöjligt att inom ramen för det nuvarande systemet åstadkomma eftersträfvade förbättringar. På utskottets hemställan lämnade riksdagen motionerna utan åtgärd.

Spörsmålet om domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen återupptogs vid 1959 års riksdag i anledning av motioner av herr Aastrup m. fl. (I: 87) och herr Ohlin m. fl. (II: 118). Sammansatta konstitutions- och första lagutskottet (nr 1) avstyrkte bifall till motionerna. Utskottet åberopade riksdagens tidigare ståndpunktstagande i frågan och framhöll, att man först sedan resultaten förelåg av på olika håll pågående utredningsverksamhet kunde överblicka i vilken utsträckning det administrativa rättsskyddet skulle kunna förstärkas inom ramen för det nuvarande systemet. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Vid 1960 års riksdag begärdes återigen utredning angående rättsskyddet i förvaltningen i motioner av herr Lundström m. fl. (I: 212) och herr Ohlin m. fl. (II: 251). I enlighet med hemställan av första lagutskottet (nr 11) avslog riksdagen motionerna.

I motionerna I: 175 av herr Lundström m. fl. och II: 204 av fru Gärde Widemar m. fl. hemställdes vid 1961 års riksdag ånyo att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning av frågan om domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen. Första lagutskottet (nr 22) uttalade, att det icke fann skäl föreligga till ändring i den ståndpunkt riksdagen förut intagit, och riksdagen lämnade motionsyrkandena utan åtgärd.

År 1962 hemställde herr Lundström m. fl. (I: 290) och herr Ohlin m. fl.

(II: 360), att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t, efter företagen utredning, ville förelägga riksdagen en principplan för den administrativa rättskipningens allmänna organisation så utformad att en allmän rättslig prövning av administrativa beslut blev möjlig. I sitt utlåtande över motionerna (nr 29) redovisade första lagutskottet direktiven för förvaltningsdomstolskommittén — som ju då tillsatts — och hemställde, under motivering att motionärernas önskemål i allt väsentligt torde ha blivit tillgodosedda genom beslutet om utredning, att motionerna ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Efter tillsättandet av förvaltningsdomstolskommittén har motionsvägen upptagits skilda ämnen som äger samband med det administrativa rättsskyddet. Vid 1963 års riksdag hemställde herr Holmberg (I: 551) och herr Bohman (II: 668) att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i syfte bl. a. att åstadkomma ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område. På hemställan av tredje lagutskottet (nr 35) lämnade riksdagen motionerna utan åtgärd. Herr Osvald (I: 164) samt herr Hamrin i Jönköping och herr Hamrin i Kalmar (II: 193) väckte motioner om lagstiftning rörande det allmännas skadeståndsansvar, varjämte herr Jacobsson, Gösta (I: 268) samt herr Bohman och herr Fröding (II: 312) motionsledes förde fram samma frågekomplex, lagstiftning rörande det allmännas skadeståndsansvar. Motionerna, som behandlades av första lagutskottet (nr 38) föranledde i enlighet med utskottets hemställan ingen riksdagens åtgärd.

Vid 1964 års riksdag väcktes några motioner om vissa åtgärder i syfte att stärka den enskildes rättsskydd på det administrativa området. Herr Bengtson m. fl. (I: 432) och herr Hedlund m. fl. (II: 521) hemställde sålunda att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om meddelande av tilläggsdirektiv till förvaltningsdomstolskommittén. Enligt motionärerna borde kommitténs pågående översyn av förvaltningsrättskipningen bl. a. även innefatta det principiella spörsmålet om förvaltningsmålens avgörande i domstolsform eller av politisk myndighet. I enlighet med hemställan av första lagutskottet (nr 24) lämnade riksdagen motionerna utan åtgärd. Herr Holmberg m. fl. (I: 16) och fröken Elmén m. fl. (II: 19) hemställde, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag om åtgärder syftande till att förbättra den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden. Om ökat rättsskydd i skattefrågor, bl. a. genom förstärkning av JO-ämbetet, väcktes också motioner av herr Bengtson m. fl. (I: 453) och herr Hedlund m. fl. (II: 545). De nämnda motionerna angående förstärkning av rättsskyddet på beskattningens område avstyrktes av bevillningsutskottet (nr 61) och bankoutskottet (nr 42). Riksdagen avslog motionerna i enlighet med utskottets hemställan.

Frågor om förstärkning av den enskildes rättsskydd i förvaltningen ak-

tualiserades på nytt vid 1965 års riksdag. I motioner av herr Sundin m. fl. (I: 224) och herr Hedlund m. fl. (II: 277) begärdes utredning av frågan om kostnadsfri rättshjälp vid administrativ process. På hemställan av första lagutskottet (nr 18) lämnade riksdagen motionerna utan åtgärd. Herr Holmberg m. fl. (I: 468) och fröken Elmén m. fl. (II:567) motionerade om utredning angående åtgärder syftande till att förbättra den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden. Bevillningsutskottet (nr 39) tillstyrkte motionerna men riksdagen avtog dem. I motioner av herr Jacobsson, Gösta (I: 500) och herr Lothigius (II: 608) angående kompetensfördelningen mellan administrativa domstolar och förvaltningsmyndigheter hemställdes att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om att förvaltningsdomstolskommittén meddelades vissa tilläggsdirektiv för sitt arbete. Riksdagen avtog motionerna i enlighet med hemställan av första lagutskottet (nr 13). I motioner av herr Larsson, Thorsten, m. fl. (I: 513) och herr Gomér m. fl. (II: 617) väcktes fråga om åtgärder för tillvaratagande av den enskildes rätt vid försäkringsdomstolen.. Andra lagutskottet (nr 55) förordade en förutsättningslös utredning av frågekomplexet, och riksdagen biföll utskottets hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet.

Vid 1966 års riksdag återkom några motionärer till frågan om rättssäkerheten i skatteärenden. Således ville herr Pettersson, Harald, m. fl. (I: 526) och fröken Elmén m. fl. (II: 610) ha till stånd en utredning om åtgärder som syftar till att förbättra den enskildes rättsskydd på det ifrågasvarande området. På bevillningsutskottets hemställan (nr 28) avtog riksdagen motionerna. Frågan om beslutsmotivering inom förvaltningen togs upp i två motioner. Herr Gustafsson i Borås (II: 22) och herr Ståhl (II: 288) hävdade att man härvidlag inte borde avvakta en allmän lagstiftning rörande förvaltningsförfarandet och anhöll att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om snara åtgärder för införande av skyldighet för förvaltningsmyndigheterna att motivera sina beslut. Första lagutskottet (nr 17) anslöt sig i princip till uppfattningen att en allmän regel om skyldighet för förvaltningsmyndigheter att motivera sina avgöranden är befogad. Kraven på en omedelbar lösning av frågan avstyrktes dock, och riksdagen avtog motionerna i enlighet med utskottets hemställan.

I en bilaga till betänkandet (se bil. A) lämnas en översikt över *förvaltningsrättskipningens omfattning och organisation i vissa länder med samhällsförhållanden likartade Sveriges*.

Med avseende på omfattningen avviker förhållandena i de olika länderna i det stora hela från vad som gäller i Sverige därutinnan, att den domstolsmässiga överprövningen av förvaltningsbeslut på det hela taget avser blott beslutens laglighet, ej — som i Sverige — också beslutens ändamålsenlighet. A andra sidan vill det synas att läget vanligen är att fråga om laglig-

heten av ett administrativt beslut i princip alltid kan dragas inför domstol; hos oss gäller ju, att endast vissa uppräknade, låt vara betydande, grupper av förvaltningsavgöranden med i allmänhet rättslig färg prövas av förvaltningsdomstol.

Berörda främmande länder kan indelas i två grupper med hänsyn till arten av de domstolar som omhänderhar denna prövning: en grupp omfattande de länder, där prövningen i sista hand ankommer på de allmänna domstolarna, och en andra omfattande de länder, där för denna prövning finns särskilda förvaltningsdomstolar.

Till den första gruppen hör bl. a. de anglosaxiska länderna samt Danmark och Norge. Beträffande dessa länder kan anmärkas, att för överprövningen av förvaltningsbeslut inom vissa områden upprättats särskilda från administrationen fristående instanser utan domstolsnatur; med hänsyn till denna särskilda form för prövning har stundom vägen till allmän domstol spärrats.

Exempel på länder med särskilda förvaltningsdomstolar ger — med betydande inbördes olikheter — Frankrike, Tyskland, Österrike samt Finland.

I kommitténs direktiv framhålls, att utredningen bör ha som riktmärke att den svenska administrativa rättskipningens nuvarande principiella utformning bevaras vid en organisatorisk reform. Med hänsyn härtill har kommittén inte haft anledning att närmare ingå på de ordningar som gäller i andra länder.

3 KAPITLET

Närmare om regeringsrättens, kammarrättens och försäkringsdomstolens uppgifter och arbetsläge m. m.

Regeringsrätten

En följd av förvaltningens expansion och större befogenheter under senare år har varit ej blott ett vidgat register för besvärspövingen i stort utan också ett ökat antal besvärsinål hos förvaltningsdomstolarna. Det stora tillflödet av inål har varit särskilt märkbart vad angår regeringsrätten. Tid efter annan vidtagna åtgärder i syfte att bemästra uppkommen arbetsbalans har ej lett till en varaktig förbättring av arbetsläget. Nedanstående tabellriska översikt visar ökningen av domstolens arbetsbelastning sedan andra världskrigets början och under tiden efter krigets slut. I antalet avgjorda inål inbegrips återkallade, till annan myndighet överlämnade eller eljest avförda inål. Som synes har — trots fullföljdsbegränsande åtgärder och bortflyttning av många inålgrupper — de inkomna målens antal fördubblats under den berörda tidsrymden.

År	Under året		Vid årets utgång balanserade
	inkomna	avgjorda	
1939.....	2 174	2 262	986
1945.....	3 027	2 368	2 281
1946.....	3 333	2 466	3 150
1947.....	3 171	2 898	3 425
1948.....	2 937	2 703	3 657
1949.....	3 012	2 633	4 036
1950.....	3 221	2 668	4 589
1951.....	3 022	2 708	4 909
1952.....	3 380	2 643	5 646
1953.....	3 912	3 466	6 091
1954.....	3 658	3 744	6 005
1955.....	3 865	3 768	6 102
1956.....	4 382	3 862	6 622
1957.....	4 622	4 754	6 490
1958.....	4 909	5 000	6 400
1959.....	4 731	4 613	6 518
1960.....	4 890	5 104	6 304
1961.....	4 583	4 315	6 571
1962.....	4 615	4 350	6 836
1963.....	4 564	4 273	7 127
1964.....	4 153	4 763	6 517
1965.....	4 249	4 404	6 362

Den påtagliga stegringen av regeringsrättens inålavverkning från år 1952 till år 1953 och från år 1956 till år 1957 beror på ökning av regeringsrådets antal. Såsom framgår av redogörelsen i föregående kapitel

ökades domstolens numerär den 1 oktober 1952 med tre ledamöter och från den 1 oktober 1956 med ytterligare tre. Att domstolen under de sista tio åren hunnit avgöra *ungefär* lika många mål som varje år inkommit, har blivit möjligt inte genom att måltillströmningen i det hela stagnerat — så har ej varit fallet — utan genom att för ett par målgrupper fullföljden helt eller delvis avskurits, något som på kort sikt uppvägt målökningen i övrigt. Den utveckling, som de lämnade sifferuppgifterna avspeglar, fordrar emellertid ytterligare belysning. För att erhålla en uppfattning om måltillströmningen och balansens fördelning på skilda samhällssektorer redovisas i följande sammanställning det statistiska materialet för åren 1955—1965 departementsvis. .

	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
Just. Ink.	148	177	199	195	231	255	257	206	132	51	45
dep. Avg.	154	167	189	206	227	260	253	215	140	40	43
Bal.	15	25	35	24	28	23	27	18	10	21	23
Försv. Ink.	5	2	3	4	2	3	6	1	3	2	3
dep. Avg.	9	3	5	2	4	1	6	2	4	0	5
Bal.	3	2	0	2	0	2	2	1	0	2	0
Social- Ink.	175	281	228	251	250	279	270	267	476	450	440
dep. Avg.	171	231	236	261	261	260	290	284	300	508	407
Bal.	45	95	87	77	66	85	65	48	224	166	199
In- Ink.	320	269	303	286	259	319	256	304	221	215	229
rikes- Avg.	276	227	253	327	277	221	259	282	376	221	167
dep. Bal.	165	207	257	216	198	296	293	315	160	154	216
Komm. Ink.	856	963	1 285	1 434	1 796	1 939	1 783	1 770	1 581	1 458	1 473
dep. Avg.	807	880	1 226	1 295	1 635	2 139	1 696	1 790	1 516	1 582	1 445
Bal.	312	395	454	593	754	554	641	621	686	562	588
Finans- Ink.	2 108	2 431	2 324	2 519	2 017	1 886	1 828	1 873	1 945	1 774	1 873
dep. Avg.	2 123	2 098	2 618	2 664	2 001	2 030	1 653	1 628	1 746	2 210	2 149
Bal.	5 411	5 744	5 450	5 305	5 321	5 177	5 352	5 597	5 796	5 360	5 084
Eckle- Ink.	99	84	116	89	65	82	72	82	65	58	79
statik- Avg.	111	70	77	102	80	79	52	59	62	75	65
dep. Bal.	46	60	99	86	71	74	94	117	120	103	117
Jordbr. Ink.	50	32	31	29	30	34	34	39	47	35	25
dep. Avg.	25	38	30	36	33	36	17	35	40	44	33
Bal.	38	32	33	26	23	21	38	42	49	40	32
Han- Ink.	87	103	97	61	48	54	41	29	66	73	36
dels- Avg.	76	113	88	77	61	38	47	21	69	58	54
dep. Bal.	66	56	65	50	37	53	46	54	51	66	50
Civil- Ink.	17	40	36	41	33	39	36	44	28	37	46
dep. Avg.	16	35	32	30	34	40	42	34	20	25	36
Bal.	1	6	10	21	20	19	13	23	31	43	53
Summa Ink.	3 865	4 382	4 622	4 909	4 731	4 890	4 583	4 615	4 564	4 153	4 249
Avg.	3 768	3 862	4 754	5 000	4 613	5 104	4 315	4 350	4 273	4 763	4 404
Bal.	6 102	6 622	6 490	6 400	6 518	6 304	6 571	6 836	7 127	6 517	6 362

De på finansdepartementets föredragning ankommande målen — under 1960-talet ungefär 40 % av samtliga inkommande besvär — utgörs i helt övervägande mån av skattemål. Dessa dominerar sedan länge inom rege-

ringsrättens balans av oavgjorda mål och utvisar alltså de längsta väntetiderna. Påfallande långa väntetider har emellertid konstaterats också i fråga om vissa andra mål, t. ex. hälsovårdsmål (ca 1 $\frac{1}{4}$ år) och patentmål (ca 2 år). I sammanhanget må vidare erinras om en skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 februari 1965 av Svenska stadsförbundet, där ökat dröjsmål med kommunalbesvärsmålens avgörande påtalas (väntetid mellan länsstyrelsens beslut och regeringsrättens utslag 1952 5 $\frac{1}{2}$ månader, 1964 11 $\frac{1}{2}$ månader). Över huvud taget vill det förefalla som om läget i fråga om en del icke-skattemål numera är sämre än för tio år sedan, då fullföljdsutredningen i sitt betänkande (SOU 1957: 3 s. 30) syntes vilja beteckna balansen utanför skattemålens område såsom normal.

Anledningen att huvudsakligen skattemål balanseras är, att regeringsrätten genomsnittligt funnit dessa mål mindre brådskande än andra, t. ex. mål om tvångsintagning av alkoholmissbrukare, omhändertagande av barn för samhällsvård, kommunalbesvärsmål och mål om återkallande av körkort. Anmärkas bör, att inte samtliga såsom balanserade redovisade mål är omedelbart disponibla för behandling i regeringsrätten — de kan t. ex. vara remitterade till myndigheter. Det kan antagas att så är fallet med cirka 2 000, alltså ungefär en tredjedel, av de balanserade målen. Av tabellen framgår, att tillströmningen av finansmål till regeringsrätten under 1960-talet ligger på en nästan 20 % lägre nivå än under åren dessförinnan. Detta förhållande får bl. a. tillskrivas den i föregående kapitel omtalade fullföljdsreform, enligt vilken rätten att hos regeringsrätten vinna prövning av talan mot kammarrättens utslag på visst sätt begränsats vad gäller taxering som åsatts år 1958 eller senare.

Trots fullföljdsreformen är emellertid balansen av skattemål alltså betydande, den har sedan ett decennium på det hela taget legat mellan 5 000 och 6 000 mål. Nu förlöper i allmänhet omkring 3 $\frac{1}{2}$ år mellan kammarrättens utslag och regeringsrättens avgörande. Eftersom givetvis även besvärsvägen från taxeringsnämnd till prövningsnämnd och från prövningsnämnd till kammarrätt tar åtskillig tid, är läget f. n. sådant att en klagande, som finner sig ha anledning fullfölja talan ända till den högsta instansen, genomsnittligt får vänta inemot 7 år på slutligt besked. Belysande för eftersläpningens omfattning är, att de skattemål, vilka under det första kvartalet 1966 avgjordes av regeringsrätten, till mer än hälften hänförde sig till taxeringsåret 1959 eller tidigare år.

Iögonenfallande är stegringen av måltillflödet inom den samhällssektor, som inordnats under kommunikationsdepartementet. På några hundratal mål när — byggnadsmål, vägmål m. fl. — är här fråga om mål rörande återkallelse av körkort o. d. Sålunda inkom under åren 1961—1965 körkortsmål från länsstyrelserna till ett antal av 1 581, 1 515, 1 357, 1 218 respektive 1 188. Tillströmningen av ifrågavarande mål har i takt med motorismens utveckling beskrivit en brant stigande kurva från 1950-talets

början fram till och med år 1960, då antalet översteg 1 700. Av uppgifterna för åren 1961—1965 framgår emellertid att ökningstendensen — kanske blott tillfälligt — brutits. Olika förslag med syfte att befria regeringsrätten från körkortsmålen — genom överflyttning till allmän domstol, till kammarrätten eller till särskild prövningsinstans — har varit under diskussion men ej lett till resultat.

De vanligaste måltyperna, tillhopa motsvarande ungefär 85 % av samtliga mål, i regeringsrätten är följande.

	Antal inkomna mål			Genomsnitt
	1963	1964	1965	1963—1965
Skattemål.....	1 695	1 559	1 670	1 641
Körkortsmål.....	1 357	1 218	1 188	1 254
Byggnadsmål.....	163	189	213	188
Kommunalbesvärsmål.....	142	186	220	183
Barnavårdsmål.....	127	174	128	143
Hälsovårdsmål.....	158	101	124	128
Tullmål.....	95	110	89	98
Alkoholismål.....	81	87	84	84
Vägmål.....	39	40	40	40
Mål om bidragsförskott m. m.....	31	28	34	31
Disciplinmål.....	35	25	34	30

Föredragning av mål och ärenden äger, som förut nämnts, på regeringsrättens tre avdelningar rum under sammanlagt cirka 380 sammanträdesdagar per år. Därtill kommer 120 sammanträdesdagar, vanligen måndagar, för återställning av föregående veckas mål. Under åren 1960—1965 har regeringsrätten årligen hunnit behandla i genomsnitt omkring 4 500 mål. Denna kapacitet motsvarar närmare 12 mål per avdelning och föredragningsdag ($\frac{4\,500}{380} = 11,8$) eller inemot 40 mål per avdelning och vecka. Självfallet utgör nämnda siffra blott ett genomsnitt; när tidskrävande eller särskilt svåra mål, t. ex. barnavårdsmål, patentmål och kyrkliga boställsmål handläggs, kan dagsresultatet för en avdelning stanna vid några få mål, medan mål av enkel beskaffenhet, som exempelvis körkortsmål, behandlas till ett antal av 20—30 per dag. Ärenden om prövningstillstånd i skattemål torde medhinnas till ännu större antal för hel dag räknat. Då muntlig förhandling undantagsvis äger rum, medhinns blott något enstaka mål per dag.

Den behandlingstakt hos regeringsrätten, som framgår av de angivna uppgifterna, är avsevärt snabbare än man räknade med vid regeringsrättens tillkomst. I proposition till 1908 års riksdag om bl. a. inrättande av en regeringsrätt (nr 37) beräknade föredragande departementschefen (s. 50), att de från konseljen till regeringsrätten överflyttade målen — något över 800 per år — skulle ta i anspråk 160 sammanträdesdagar i domstolen. En

behandlingstakt som motsvarar något mer än 5 mål per dag bedömdes alltså vid denna tid som rimlig.

Ehuru en sammanställning av olika domstolars arbetsresultat icke är utan vanskligheter, torde en jämförelse mellan regeringsrättens och högsta domstolens målbehandling erbjuda intresse. Då högsta domstolen efter ingången av år 1948 i väsentlig grad tillämpar muntlig handläggningsmetod, bör dock jämförelsen lämpligen knytas till förhållandena i högsta domstolen under åren närmast före nya rättegångsbalkens ikraftträdande. År 1945 behandlade högsta domstolen 1 267 mål, 339 dispensansökningar, 1 342 nådeärenden och 77 andra ärenden, inalles 3 025 mål och ärenden. Motsvarande siffror för år 1946 — då nu gällande regler om tillstånd av högsta domstolen såsom villkor för prövning av dit fullföljd talan trätt i kraft — är 864, 1 072, 1 350 och 85, tillhoppa 3 371. Vad beträffar år 1947 visar statistiken att 573 mål, 1 062 dispensärenden, 1 180 nådeärenden och 80 andra ärenden, sammanlagt 2 895 mål och ärenden handlades i högsta domstolen. För åren 1945—47 utvisar dessa tal en årlig genomsnittlig behandling av ungefär 3 100 mål, motsvarande 6—7 mål per avdelning och dag samt 20—25 mål per avdelning och vecka. Det är att märka att under perioden i fråga i högsta domstolen fanns 21 dömande ledamöter, alltså en större numerär än regeringsrättens. Även om, som nyss antytts, någon helt rättvisande jämförelse mellan högsta domstolens och regeringsrättens arbete inte kan göras, antyder de lämnade uppgifterna att högsta domstolen under de angivna åren hade åtskilligt bättre tid för målens behandling än regeringsrätten f. n. disponerar.

I direktiven till förvaltningsdomstolskommittén framhålls vikten av att regeringsrättens arbetsbörda med olika till buds stående medel nedbringas till en sådan nivå, att domstolen sätts i stånd att med omsorg fullgöra vad som enligt direktiven bör vara dess huvuduppgift, nämligen för rättstillämpningen vägledande prejudikatbildning. Vidare betecknas som inte för svarligt att högt kvalificerade domarkrafter alltför mycket tas i anspråk för bedömning av mera rutinbetonade mål. För att regeringsrätten skall kunna huvudsakligen sysselsätta sig med de särskilt från principiell synpunkt betydelsefulla målen och då ha möjlighet att ägna mer tid åt vart och ett av dessa, sägs det vara ofrånkomligt att minska domstolens arbetsvolym. Det framhålls vidare, att en sådan minskning även är påkallad med hänsyn till regeringsrättens nuvarande arbetsbalans.

De med nuvarande läge förenade olägenheterna är av flera slag. Att det med en arbetsvolym av 4 500 mål om året möter svårigheter att uppehålla enhetlighet och konsekvens i bedömningen av rättsliga spørsmål är uppenbart; för en högsta instans är detta en särskilt allvarlig nackdel. Fara föreligger vidare att domstolens ledamöter tvingas ägna sin mesta möda åt de mål, som de har till uppgift att själva kontrolläsa, och inte får tillräcklig tid över för studium av andra föredragna mål. Det grundligare över-

vägande, som är syftet med en kollegial domstolsbehandling, kan på detta sätt vedervågas. Erinras må att Tjänstemännens centralorganisation i sitt utlåtande över f. d. justitierådet Ekbergs betänkande rörande kompetensfördelningen mellan statsrådet och regeringsrätten (SOU 1959:4) anmält farhågor att regeringsrätten med nuvarande arbetsläge ej hinner ägna den tid åt varje mål som från rättsskyddssynpunkt är önskvärd.

Bristande tid för avfattande av tillfyllestgörande utslagsmotiveringar är ytterligare en ogynnsam följd av ett snabbt målbehandlingstempo. Från principiell synpunkt är tillräckligt utförliga motiveringar ett mycket väsentligt element i ett gott rättegångsförfarande och givetvis särskilt i en högsta instans.¹ Om alltför knapphändiga motiveringar lämnas, minskas prejudikatvärdet av domstolens avgöranden. Följden härav blir att de lägre instanserna inte får den vägledning för sin rättstillämpning, som en högsta instans rimligen bör ha tillfälle att ge.

En praktisk olägenhet, sammanhängande med den forcerade arbetstakten, är att regeringsrätten — där skriftlig processordning givetvis måste vara regel — så sällan finner tid att hålla muntlig förhandling i det mindretal mål, där en sådan behandlingsform dock i och för sig skulle vara påkallad. I sitt utlåtande över det nyssnämnda Ekbergiska betänkandet har regeringsrättens flesta ledamöter särskilt tryckt på detta förhållande. Även eljest kan eftersläpningen i förening med tidsknapphet föranleda, att önskvärda kompletterande utredningsåtgärder ej kommer till stånd. Om ett mål ett par år fått bida sin föredragningsstur, måste det te sig föga tilltalande för domstolen att — när saken äntligen föredragits — fördröja avgörandet ännu ett halvt eller t. o. m. ett helt år genom att begära ytterligare utredning i en eller annan form (återremiss, hörande av sakkunnig instans, anmodan till part att lämna kompletterande uppgifter etc.).

Vad angår skattemålen framstår det såsom helt otillfredsställande att skattskyldiga, som anser sig ha skäl att påkalla regeringsrättens överprövning av sina taxeringar, får vänta i genomsnitt omkring sju år — räknat från taxeringsnämndens avgörande — på besked av ofta genomgripande betydelse för deras dispositioner och ekonomiska ställning. Av den nämnda väntetiden förflyter som nämnts genomsnittligt cirka 3½ år mellan kamrarrättens och regeringsrättens avgörande. En följd av rådande förhållanden är, som riksdagens revisorer i 1962 års revisionsberättelse angående statsverket framhållit (§ 22), ökade räntekostnader för det allmänna, låt vara att denna statsfinansiella synpunkt väger mindre tungt vid jämförelse med andra olägenheter. Oförmånligt är, att den utformning av praxis rörande nya författningar, som sker genom vägledande utslag av regeringsrätten, kommer till stånd så relativt sent. Det har framhållits att, i betrak-

¹ Betr. motivering av beslut — och kritik av regeringsrätten härutinnan — se bl. a. *Westerberg* i *Minnesskrift till jur. fakultetens i Stockholm femtioårsjubileum 1957* s. 272 ff. och i *Förvaltningsrättslig Tidskrift 1966* s. 92, *Jägerskiöld* i *Förvaltningsrättslig Tidskrift 1959* s. 121 och *Herlitz*: *Tidsbilder* s. 147.

tande av de täta förändringarna i skattelagstiftningen, domstolarnas avgöranden ofta kommer att avse lagstiftning som ej längre är aktuell; helt allmänt leder dröjsmålen med prejudicerande besked till osäkerhet, hur beskattningsreglerna skall tolkas, och därigenom till flera överklaganden. Denna försening utgör en allvarlig nackdel, i första hand för de skattskyldiga men också för taxeringsmyndigheterna.

Slutligen må nämnas, att den permanenta överbelastningen hos regeringsrätten vid flera tillfällen — så t. ex. vid nya namnlagens tillkomst 1963 och, i viss mån, vid försäkringsdomstolens inrättande — blivit en anledning till att man ej kunnat till regeringsrätten förlägga den slutliga prövningen av förvaltningsmål, som i och för sig varit ägnade att hänföras dit.

Kammarrätten

Till kammarrätten inkomna ävensom av domstolen avgjorda och balanserade mål under de senaste elva åren framgår av följande sammanställning.

År	Inkomna mål			Avgjorda mål			Balans		
	skatte- mål	övr. mål	Summa	skatte- mål	övr. mål	Summa	skatte- mål	övr. mål	Summa
1955.....	11 439	1 343	12 782	11 974	1 258	13 232	14 147	1 039	15 186
1956.....	10 391	961	11 352	11 546	1 256	12 802	12 992	744	13 736
1957.....	9 121	777	9 898	11 315	947	12 262	10 798	574	11 372
1958.....	12 512	923	13 435	11 765	961	12 726	11 545	536	12 081
1959.....	8 066	995	9 061	11 522	966	12 488	8 089	565	8 654
1960.....	9 593	897	10 490	9 110	925	10 035	8 572	537	9 109
1961.....	9 784	876	10 660	9 045	775	9 820	9 311	638	9 949
1962.....	10 273	755	11 028	9 441	845	10 286	10 143	548	10 691
1963.....	8 986	825	9 811	8 878	816	9 694	10 251	557	10 808
1964.....	8 945	583	9 528	9 557	835	10 392	9 724	416	10 140
1965.....	7 589	615	8 204	9 842	706	10 548	8 144	395	8 539

Vad angår den starka variationen i talen för *inkomna skattemål* torde denna delvis stå i samband med att besvären till kammarrätten inges till prövningsnämndernas kanslier och från dessa något ojämnt vidareändas till kammarrätten. Det kraftigt ökade antalet inkomna mål år 1958 var en följd av att allmän fastighetstaxering ägde rum år 1957. Över sådan, normalt vart femte år förekommande, taxering brukar flera tusen besvär anföras hos kammarrätten. I övrigt märks, att den årliga måltillströmningen under 1960-talet genomsnittligt är mindre än tidigare. Som en bidragande orsak här till har åberopats den förbättrade handläggningen av skattemål på prövningsnämnds-nivån efter ikraftträdandet år 1958 av 1956 års taxeringsförordning. Genom att målen behandlas på ett grundligare och tillförlitligare sätt än tidigare i prövningsnämnderna skulle parterna mindre ofta ha anledning att påkalla kammarrättens överprövning. Med avseende på de senare årens lägre antal *avgjorda mål* i kammarrätten må främst erinras om

att en fr. o. m. år 1960 tillämpad ordning med fylligare utslagsskrivning än tidigare (jfr 28 § i kammarrättsstadgan) dragit ned avverkningstakten. Vidare märks att på 1960-talet prövningsnämndernas och länsstyrelsernas taxeringssektioners resurser förstärkts samt att härigenom utrymme beretts för ökad fiskal verksamhet, bl. a. genom s. k. offensiva taxeringsrevisioner, d. v. s. bokgranskningar som föranletts inte av skattskyldigas besvär hos prövningsnämnden utan av skattemyndigheternas egna iakttagelser och bedömningar. Denna utveckling kan antagas ha lett till att mål som förs upp till kammarrätten i ej ringa utsträckning blir vidlyftigare samt mera svårbedömda och tidskrävande än förut.

I en domstol fordras för arbetets behöriga gång ett visst förråd av tillgängliga mål. Arbetskraften bör vara jämnt sysselsatt och inte tidvis utsättas för att, på grund av brist på lämpliga mål, stå mer eller mindre tomhänt. För regeringsrättens del brukar den »ideala» kvantiteten av omedelbart tillgängliga mål uppskattas till omkring en femtedel av den årliga målavverkningen. Detta skulle för kammarrättens del motsvara en arbetsbalans av storleksordningen 2 000 mål. Emellertid torde kammarrättens balans rymma ett ganska stort antal mål, vilka på grund av fortsatt utredning eller annan anledning inte är färdiga att avgöras. För att garantera en jämn sysselsättning av kammarrättens divisioner erfordras troligen en större balans än den nyss antydda. Balansen vid 1965 års utgång, 8 539 mål, överstiger emellertid vad som kan anses behövt ur synpunkten av arbetets jämna gång. — Det bör observeras, att under år 1965 inkommit ett onormalt litet antal mål. Detta torde bero på att taxeringsintendenterna och deras medhjälpare i så stor utsträckning måst ägna sig åt prövningsnämndsbesvär rörande 1965 års allmänna fastighetstaxering att de inte hunnit yttra sig över kammarrättsbesvär i normal omfattning; ett större antal besvär än vanligt har därför blivit längre tid liggande i prövningsnämndskanslierna. — Att balansen är nästan lika stor som den årliga målavverkningen tyder i och för sig på, att väntetiden hos kammarrätten i skattemål skulle uppgå till bortåt ett år. Den verkliga väntetiden för de klagande är emellertid åtskilligt längre — eftersom det går åtskilligt tid innan besvären över prövningsnämndernas beslut blir färdiga att av nämndernas kanslier insändas till kammarrätten. Enligt en undersökning i fråga om mål som avgjorts under maj och november 1965 får de skattskyldiga genomsnittligt vänta på kammarrättens besked *sammanlagt* ungefär två år efter prövningsnämndens avgörande.

I det föregående avsnittet rörande regeringsrättens arbetsläge har pekats på väsentliga olägenheter som följer av en alltför stark arbetsbelastning. Vad i detta sammanhang framhållits äger i mångt och mycket giltighet även för kammarrättens del. Trycket av balansen i kammarrätten — i vid omfattning bestående av vidlyftigare och svårare mål än förut — kan föranleda, att ledamöterna alltför mycket nödgas ägna tiden åt de mål som de

själva har att föredraga. Det föreligger alltså risk för att arbetsbördan sätter en alltför snäv gräns för ledamöternas möjligheter att ingående studera även övriga mål på divisionen. Jämväl för kammarrättens del har kritik förekommit mot att domstolens avgöranden är för knapphändigt motiverade, låt vara att en betydande förbättring härvidlag kommit till stånd på sistone. Tidsnöden kan också antagas verka återhållande på önskemålen om muntlig förhandling, vilken arbetsform kräver väsentligt mera tid än den dominerande skriftliga proceduren.

Kammarrättens arbetskapacitet har under senare år i viss mån påverkats av att domstolens assessorer och andra tjänstemän i stigande utsträckning tagits i anspråk på departementens rättsavdelningar, för kommittéarbete m. m. Vidare har relativt många av de aspiranter, som godkänts för arbete i domstolen, sedermera övergått i enskild tjänst, under den senaste tioårsperioden ett totalt av närmare 50. Detta tyder visserligen på att kammarrätten är eftersökt som utbildningsanstalt men är icke desto mindre förenat med olägenheter.

Av betydelse för svårigheten att kvarhålla aspiranterna är troligen, att kammarrätten, som ju erhåller sina aspiranter från samma grupp som hovrätterna, nämligen från juris kandidater med tingstjänstgöring, i flera avseenden erbjuder sämre ekonomiska villkor än hovrätterna. Härtill återkommer kommittén i ett följande avsnitt rörande den framtida kammarrättsorganisationen.

Försäkringsdomstolen

Några uppgifter skall slutligen också lämnas om försäkringsdomstolens arbetsläge. Denna domstol började sin verksamhet som högsta prövningsinstans för socialförsäkringsmål den 1 juli 1961. Även om tendensen under ett begynnelseskedde, som omfattar endast 4½ år, inte ger underlag för några bestämda slutsatser, framgår av nedanstående tabell att en i varje fall temporär överbelastning av domstolen föreligger.

År	Inkomna mål	Avgjorda mål	Balans
1961 1.7.—31.12.....	456	102	354
1962.....	812	652	514
1963.....	988	707	795
1964.....	1 275	933	1 137
1965.....	1 081	1 185	1 033

Uppgifterna ger vid handen att balansen av oavgjorda mål är något mindre än ett års målavverkning. Tillflödet av mål till försäkringsdomstolen har ökat kontinuerligt från 1962 till 1964 men avtagit under år 1965. Det torde dock vara för tidigt att redan nu utgå ifrån att måltillström-

ningen stabiliserats. Påpekas må att en år 1964 skedd höjning av antalet lagfarna ledamöter i domstolen från det ursprungliga antalet fyra till fem tydligtvis medfört större arbetskapacitet. Vidare märks, att avverknings-takten under de första verksamhetsåren sannolikt kommit att bli lägre än den på sikt normala genom att domstolen i begynnelseskedet måst ägna mycken tid åt utbildning av praxis. Det är troligt att, allteftersom rätts-tillämpningen på socialförsäkringens område stabiliseras, flera mål kan medhinnas.

År		Antal mål	
1961	1962	1963	1964
10	12	15	18
15	18	22	25
20	25	30	35
25	30	35	40
30	35	40	45
35	40	45	50
40	45	50	55
45	50	55	60
50	55	60	65
55	60	65	70
60	65	70	75
65	70	75	80
70	75	80	85
75	80	85	90
80	85	90	95
85	90	95	100
90	95	100	105
95	100	105	110
100	105	110	115
105	110	115	120
110	115	120	125
115	120	125	130
120	125	130	135
125	130	135	140
130	135	140	145
135	140	145	150
140	145	150	155
145	150	155	160
150	155	160	165
155	160	165	170
160	165	170	175
165	170	175	180
170	175	180	185
175	180	185	190
180	185	190	195
185	190	195	200
190	195	200	205
195	200	205	210
200	205	210	215
205	210	215	220
210	215	220	225
215	220	225	230
220	225	230	235
225	230	235	240
230	235	240	245
235	240	245	250
240	245	250	255
245	250	255	260
250	255	260	265
255	260	265	270
260	265	270	275
265	270	275	280
270	275	280	285
275	280	285	290
280	285	290	295
285	290	295	300
290	295	300	305
295	300	305	310
300	305	310	315
305	310	315	320
310	315	320	325
315	320	325	330
320	325	330	335
325	330	335	340
330	335	340	345
335	340	345	350
340	345	350	355
345	350	355	360
350	355	360	365
355	360	365	370
360	365	370	375
365	370	375	380
370	375	380	385
375	380	385	390
380	385	390	395
385	390	395	400
390	395	400	405
395	400	405	410
400	405	410	415
405	410	415	420
410	415	420	425
415	420	425	430
420	425	430	435
425	430	435	440
430	435	440	445
435	440	445	450
440	445	450	455
445	450	455	460
450	455	460	465
455	460	465	470
460	465	470	475
465	470	475	480
470	475	480	485
475	480	485	490
480	485	490	495
485	490	495	500
490	495	500	505
495	500	505	510
500	505	510	515
505	510	515	520
510	515	520	525
515	520	525	530
520	525	530	535
525	530	535	540
530	535	540	545
535	540	545	550
540	545	550	555
545	550	555	560
550	555	560	565
555	560	565	570
560	565	570	575
565	570	575	580
570	575	580	585
575	580	585	590
580	585	590	595
585	590	595	600
590	595	600	605
595	600	605	610
600	605	610	615
605	610	615	620
610	615	620	625
615	620	625	630
620	625	630	635
625	630	635	640
630	635	640	645
635	640	645	650
640	645	650	655
645	650	655	660
650	655	660	665
655	660	665	670
660	665	670	675
665	670	675	680
670	675	680	685
675	680	685	690
680	685	690	695
685	690	695	700
690	695	700	705
695	700	705	710
700	705	710	715
705	710	715	720
710	715	720	725
715	720	725	730
720	725	730	735
725	730	735	740
730	735	740	745
735	740	745	750
740	745	750	755
745	750	755	760
750	755	760	765
755	760	765	770
760	765	770	775
765	770	775	780
770	775	780	785
775	780	785	790
780	785	790	795
785	790	795	800
790	795	800	805
795	800	805	810
800	805	810	815
805	810	815	820
810	815	820	825
815	820	825	830
820	825	830	835
825	830	835	840
830	835	840	845
835	840	845	850
840	845	850	855
845	850	855	860
850	855	860	865
855	860	865	870
860	865	870	875
865	870	875	880
870	875	880	885
875	880	885	890
880	885	890	895
885	890	895	900
890	895	900	905
895	900	905	910
900	905	910	915
905	910	915	920
910	915	920	925
915	920	925	930
920	925	930	935
925	930	935	940
930	935	940	945
935	940	945	950
940	945	950	955
945	950	955	960
950	955	960	965
955	960	965	970
960	965	970	975
965	970	975	980
970	975	980	985
975	980	985	990
980	985	990	995
985	990	995	1000

4 KAPITLET

Allmänt om en reformerad fullföljdsordning inom förvaltningsrättskipningen

Det har i många sammanhang framhållits hur genom den snabba samhällsutvecklingen de förvaltande myndigheternas befogenheter efter hand vidgats och deras avgöranden kommit att för de enskilda medborgarna spela en större och mera ingripande roll än tidigare. Denna utveckling har naturligt nog medfört krav på skärpt kontroll av myndigheternas maktutövning. Ej minst har ökat ansvar kommit att falla på de organ vilka skall sörja för den domstolsmässiga överprövning av förvaltningsmyndigheternas beslut, som kan äga rum i rättsligt färgade ärenden. Härtill kommer att de spörsmål, som besvärsvägen bringas under förvaltningsdomstolarnas bedömande, i sin mån återspeglar samhällslivets mer invecklade natur och därför ofta blivit svårare att avgöra. Denna utveckling har gjort det ofrånkomligt att på olika sätt reformera förvaltningsjurisdiktionen. Sådana reformer har under efterkrigstiden också redan genomförts på åtskilliga punkter.

Av översikten i 2 kap. framgår, att under de sista tjugo åren regeringsrättens kapacitet successivt ökats genom höjning av antalet regeringsråd från sju till sjutton och antalet avdelningar från en till tre. Vidare har år 1958 rätten att få talan prövad av regeringsrätten i vissa genom en beloppsspärr avgränsade skattemål gjorts beroende av särskilda villkor. En ny förvaltningsdomstol, försäkringsdomstolen, har år 1961 inrättats för att i sista instans pröva besvär i socialförsäkringsmål. På senare år har även kammarrätten något förstärkts. År 1951 har riksskattenämnden tillskapats med uppgift bl. a. att efter ansökan lämna bindande förhandsbesked i taxeringsfrågor. Nämndens verksamhet har i sin mån varit ägnad att minska trycket på de skatterättskipande domstolarna — vägledande avgöranden kan i viss utsträckning vinnas snabbt, varigenom behovet av att anlita det ordinära besvärsväsendet torde ha blivit mindre. Samhällets åtgärder för att förbättra den judiciella kontrollen av förvaltningsbeslut har inte begränsats till enbart förvaltningsdomstolarna. Sålunda har prövningsnämnderna — vilka väl utövar skatterättskipning i domstolsliknande former men inte är fullt utbyggda och fristående förvaltningsdomstolar — genom 1956 års taxeringsförordning upprustats för att bättre än förr kunna tillgodose rimliga rättssäkerhetskrav. Såsom ett led i åtgärderna till rättsskyddets stärkande har också sörjts för att förvaltningsdomstolarna skall få vidgade möjligheter att införskaffa utredning i målen. Exempel härpå utgör 1959 års kammarrätts-

stadga, som bl. a. upptar bestämmelser om muntlig förhandling. Lagen om försäkringsdomstol följer vad gäller utredningsreglerna i viss utsträckning kammarrättsstadgans mönster; i båda fallen hänvisas till olika avsnitt och lagrum i rättegångsbalken. Tilläggas må, att även regeringsrätten börjat vid enstaka tillfällen använda muntlig förhandlingsform.

De åtgärder som sålunda vidtagits för att stärka förvaltningsrättskipningen har emellertid inte varit tillräckliga. I föregående kapitel har utförligt belysts, hur balansen av skattemål hos regeringsrätten sedan mer än tio år i huvudsak legat mellan 5 000 och 6 000 mål; en viss balans av dylika mål är visserligen av arbetstekniska skäl oundviklig, men lägets allvar framträder i relief vid jämförelse med antalet på senare år *inkommande* mål av denna natur, vilket blott varit omkring 1 600. Vidare har framgått att väntetiden mellan avgörandet i kammarrätten och regeringsrättens utslag i skattemål under 1960-talet varit betydande, i genomsnitt sannolikt omkring fyra år. Olägenheterna såväl ur den enskildes synpunkt som med hänsyn till prejudikatbildningen av denna eftersläpning ligger i öppen dag. I 3 kap. har vidare erinrats, att förefintligheten av en nästan permanent balans med nödvändighet föranleder en forcerad arbetstakt och innebär ett allmänt tryck på arbetet, vilket på olika sätt varit ogynnsamt för domstolens viktiga uppgifter. Även för kammarrättens del föreligger en eftersläpning — den genomsnittliga väntetiden mellan prövningsnämnd och kammarrätt i skattemål torde under 1960-talet ha varit omkring två år (varav dock en väsentlig del sammanhänger med dröjsmål i prövningsnämndernas kanslier).

Kommittén har från dessa utgångspunkter sett som en primär och brådskande uppgift att föreslå sådana åtgärder och reformer att det rådande trycket på de berörda domstolarna lättas och besvärsprövningen bringas att fungera bättre. Snabbhet har sedan gammalt ansetts vara ett naturligt krav på förvaltningsprocessen och utgöra ett viktigt element i det administrativa rättsskyddet. Det är därför ett vägande önskemål att nu få slut på den sedan så lång tid förefintliga eftersläpningen. Tilläggas må att i våra dagars samhälle inom hela området för det allmännas verksamhet uppställs ökade krav på god service åt allmänheten. Det finns inte anledning att från dessa krav undantaga domstolsväsendet eller någon del därav.

Det område inom förvaltningsrättskipningen, där behovet av reformåtgärder ter sig störst, är *prövningen i regeringsrätten*, den högsta instansen. Såsom i direktiven till kommittén framhållits ankommer f. n. på regeringsrättens handläggning ej blott mål, vilkas avgörande är av betydelse för enhetlig lagtolkning och rättstillämpning eller som eljest är av kvalificerad natur, utan även betydande grupper av enklare mål. Detta förhållande har till följd att högt kvalificerade domarkrafter tas i anspråk för mera rutinbetonade göromål. Det är vidare — som Tjänstemännens centralorganisation antytt i yttrande över betänkande om kompetensfördelningen mellan statsrådet och regeringsrätten — fara att arbetet med massan av mindre viktiga

mål, trots dessas relativa enkelhet, fordrar en sådan kvantitativ insats från domstolsledamöternas sida att ej nog tid och arbetslugn kan erhållas för de viktiga och svåra målen samt för regeringsrättens centrala uppgift, prejudikatbildningen. Härtill kommer de i 3 kap. påpekade olägenheter, som följer av den stora balansen och härmed sammanhängande eftersläpning med målens avgörande. Vid olika partiella reformer, särskilt utökningarna av regeringsrättens ledamotskader, har upprepade gånger förmodanden framförts att målbalansen kunde väntas snart vara avarbetad.¹ Det har emellertid visat sig, att förhoppningarna icke infriats. Den ökade kapaciteten har uppvägs av stegringen i antalet inkommande mål. I betraktande av statsverksamhetens utvidgning och förvaltningsmyndigheternas ökade befogenheter är det icke anledning vänta, att denna kontinuerliga, sedan decennier pågående stegring skall avstanna. Med hänsyn härtill är det enligt kommitténs uppfattning skäl att inte tveka inför en tämligen genomgripande reform. Genom blott en utvidgning av domstolens ledamotsantal, närmast inrättandet av en fjärde avdelning, nås ingen varaktig förbättring; snart skulle den ökade måltillströmningen samt önskemålen om mer tid för målens behandling, t. ex. i samband med muntliga förhör, framtinga ytterligare utökning. Om regeringsrättens arbete fördelades på så många som fyra avdelningar, skulle dessutom, som i direktiven antyds, domstolens förmåga att upprätthålla enhet och konsekvens i lagtolkningen och rättstillämpningen minskas. Liknande hänsyn talar emot tanken att från regeringsrätten bryta ut skatterättskipningen och inrätta en särskild högsta skattedomstol. Detta uppslag blev vid 1958 års reform av fullföljden i taxeringsmål bestämt avvisat av statsmakterna, vilkas hållning stod i god överensstämmelse med meningen hos det helt övervägande antalet remissinstanser. Att höja den 1958 för taxeringsmålen införda beloppsspärren är visserligen en näraliggande åtgärd men kan ej i och för sig ge tillräcklig effekt — taxeringsmålen utgör ju f. ö. endast knappt 40 % av samtliga inkommande mål.

Enligt kommitténs direktiv bör en huvudlinje i utredningsarbetet vara att åvägabringa en sådan förändring av regeringsrättens ställning att prejudikatbildning blir domstolens dominerande uppgift. Att icke alla förvaltningsmål skall — utan avseende på sakens vikt — få bringas under den högsta förvaltningsdomstolens prövning måste efter de sista decenniernas överbelastning stå klart. Flera metoder anvisas i direktiven, varigenom den nödvändiga reduktionen av regeringsrättens arbetsvolym skulle kunna genomföras. En sådan metod är att *helt avskilja vissa — som mindre viktiga ansedda — målgrupper* från regeringsrättens kompetensområde för slutlig prövning antingen av förvaltningsdomstol på lägre nivå eller av judiciella organ utanför det ordinarie instanssystemet, t. ex. av den typ som ungdomsfängelnsnämnden, interneringsnämnden och kriminalvårdsnämnden utgör.

¹ Se t. ex. prop. 1952: 27 och 1956: 52.

Kommittén vill på tal härom erinra, att efter dess framställning mål om uppskov med verkställighet av straff år 1963 utskiftats från regeringsrätten. Förut har nämnts, att frågan om avskiljande av en stor del av de s. k. körkortsmålen från regeringsrättens kompetensområde är föremål för övervägande i vederbörande departement; den har emellertid visat sig svårlöst. I övrigt har kommittén i detta skede av sitt arbete funnit en närmare undersökning om bortflyttning av ytterligare målgrupper böra anstå. Det har nämligen visat sig, att det är omöjligt att sovra ut målgrupper i sådan omfattning att resultatet blir en något så när betydande minskning av arbetsvolymen.

En metod att nedbringa måltillströmningen, som inte berörs i direktiven, är skyldighet för den som vill föra talan i den högsta instansen att erlägga *särskild fullföljdsavgift*. Sedan länge finns bestämmelser härom såvitt angår talan hos högsta domstolen mot hovrätts dom eller beslut. Tid efter annan har tanken på en fullföljdsavgift av måttlig storlek — 300 kronor har nämnts såsom lämpligt belopp — förts fram för förvaltningsprocessens vidkommande. Vissa skäl kan också återopas för en fullföljdsavgift. Avgiften måste, trots att beloppet återbetalas i händelse av bifall till talan, antagas hos parterna väcka eftertanke, huruvida tillräckliga skäl att klaga föreligger. Sannolikt skulle kravet på fullföljdsavgift i betydande mån hejda tillflödet av mindre viktiga mål. Några särskilda svårigheter att efter mönster från rättegångsbalken kombinera bestämmelser om fullföljdsavgift med dispensmöjligheter för medellösa eller mindre bemedlade torde ej föreligga. Statsmakterna har emellertid för inte så länge sedan ställt sig avvisande till tanken. I 1958 års förenämnda proposition rörande fullföljdsbegränsning framhöll sålunda föredragande departementschefen, att fullföljdsavgifter ensidigt skulle rikta sig mot de skattskyldiga och att avgifterna, på grund av svårigheter att differentiera desamma, främst skulle drabba de mindre inkomsttagarna. Departementschefen fann också anledning draga en parallell med brottmålsprocessen, i vilken man sedan gammalt ansett sig böra avstå från att fordra fullföljdsavgift av tilltalad, som vill föra talan i högsta domstolen. Fastän inom kommittén yppats en viss sympati för metoden har kommittén funnit sig böra avstå från att framlägga något förslag i denna riktning. Avgörande har därvid i huvudsak varit de betänkligheter av principiell art vilka nyss redovisats.

En ytterligare utväg att nedbringa regeringsrättens arbetsbörda, vilken anbefalls i kommitténs direktiv, är metoden att *göra rätten att få talan prövad beroende av särskilda villkor*, detta i anslutning till den redan nu i högsta domstolen gällande ordningen. Det förtjänar erinras, att föredragande departementschefen vid anmälan år 1958 av förslaget om en sådan ordning avvisade vissa från bl. a. rättssäkerhetssynpunkt gjorda invändningar mot en allmän fullföljdsbegränsning; denna ståndpunkt godtogs av riksdagen. I den ifrågavarande propositionen (nr 32) framhölls, att varje skattskyldig icke kunde ha någon principiell rätt att få

alla skattefrågor prövade i den högsta instansen. Därutöver anfördes att fullföljdsbegränsningar, vilka gäve regeringsrätten bättre möjligheter att tillfredsställande fullgöra sin uppgift inom instanssystemet, icke kunde anses betänkliga från rättssäkerhetssynpunkt; de vore tvärtom motiverade av hänsyn till rättssäkerheten. De sålunda åberopade motiven äger uppenbarligen principiell giltighet också vid en fullföljdsbegränsning utanför taxeringsmålens område. Även för kommittén står det klart, att det väsentliga i regeringsrättens roll i rättskipningen ej bör vara, att domstolen prövar så många mål som möjligt inom sitt område, utan att den fullgör en säker vägledande funktion med avseende på förvaltningen och förvaltningsrättskipning som helhet. När kommittén stannat för ett system med prövningstillstånd är huvudskälet, att detsamma synes vara det enda, vilket kan tänkas på ett effektivt sätt leda till det eftersträfvade målet, en avsevärd och bestående minskning av regeringsrättens nuvarande arbetsvolym och därmed en ökning av den tid som står till förfogande för prövningen av viktigare mål. Kommittén föreslår alltså att rätten att få talan prövad av regeringsrätten — med undantag för vissa mindre målgrupper — görs beroende av att särskilt prövningstillstånd meddelas. Samtidigt förordas för skattemålens del en viss skärpning av nuvarande regler om beloppsspärr.

Till utveckling av sin tankegång vill kommittén erinra, att en fullföljdsbegränsning år 1945 infördes beträffande klagan till högsta domstolen, medan denna hade helt skriftlig process, alltså samma procedur som ännu regelmässigt tillämpas i regeringsrätten. Ordningen bidrog starkt till att högsta domstolens då föreliggande balans under åren fram till tidpunkten för den nya rättegångsbalkens ikraftträdande kunde avarbetas. Framhållas bör också, att med den allmänna rättegångsordningen som förebild regler om särskilt prövningstillstånd i skattemål diskuterats i en av dåvarande kanslirådet H. Sterner år 1952 framlagd promemoria samt att denna lösning år 1954 i yttranden över promemorian anbefalldes av flertalet av regeringsrättens ledamöter. Utredningens om fullföljdsrätt i skattemål år 1956 avgivna betänkande (SOU 1957:3) utmynnade likaledes i förslag till regler om prövningstillstånd som nära ansluter sig till motsvarande bestämmelser i rättegångsbalken. Detta förslag mötte visserligen vid remissbehandlingen och i propositionen till 1958 års riksdag invändningar av huvudsakligen den innebörd att det förordade systemet hos en domstol med helt skriftlig process såsom regeringsrätten ej skulle innebära tillräcklig arbetsbesparing; till följd härav valdes vid 1958 års reform en delvis annan lösning än den av utredningen förordade, nämligen anordningen med beloppsspärr. Kommittén har nu — som i det följande kapitlet kommer att belysas — funnit en generell begränsning av rätten att få talan prövad i regeringsrätten kunna genomföras på sådant sätt att betydande arbetsbesparing uppstår och i övrigt under förutsättningar och villkor som så väsentligt skiljer sig från läget år 1958 att de då resta invändningarna förlorar sin bärkraft.

Nästa kapitel ägnas den lämpliga utformningen av en ordning med pröv-

ningstillstånd samt en genomgång i detalj och analys av hithörande problem. Därvid kommer bl. a. att diskuteras lämpliga linjer för regeringsrättens praktiska tillämpning av bestämmelserna om villkor för talans prövning. Redan i förevarande sammanhang vill kommittén understryka, att en förutsättning för anordningen med prövningstillstånd är, att för berörda målgruppers del *under* regeringsrättens nivå finns en tillfredsställande judiciell prövningsinstans, något som f. n. i huvudsak är fallet blott beträffande taxeringsmålen. Härtill återkommer kommittén i en senare del av detta kapitel.

Det ligger i sakens natur att målen i regeringsrätten blir mera svårbedömda än hittills, om domstolens prejudikatbildande funktion kommer att dominera; ökade fordringar kommer då att ställas på såväl ledamöterna i domstolen som föredragandena. Kommittén avser att föreslå *åtgärder i syfte att stärka regeringsrättens förutsättningar att möta de nya kraven*. Här må nämnas, att förändringen av domstolens arbetsuppgifter bör medföra, att i mål, vari prövningstillstånd meddelats, liksom eljest vid slutlig prövning i sak, samma domförhållningskrav bör uppställas för regeringsrätten som för högsta domstolen, alltså att fem ledamöter skall delta i besluten. Såsom framgår av redogörelsen i andra kapitlet gäller f. n. enligt regeringsformen 22 § att målen i regeringsrätten kan avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där tre av dem är ense om slutet. Önskemålet om största möjliga målavverkning har dock lett till en indelning, enligt vilken vanligtvis endast fyra regeringsråd deltar i handläggningen. Någon minskning av sessionstiden och därmed ökning av den tid, som står till förfogande för domarnas hemarbete, ter sig också motiverad. På grund av dessa och andra åtgärder blir det erforderligt att något öka regeringsrättens numerär — med två ledamöter. Vidare avses, att regeringsrätten i större utsträckning än hittills skall ha möjlighet att använda muntlig förhandlingsform, ehuru skriftlig procedur även framgent tänks skola förekomma i det övervägande flertalet mål. Kommittén föreslår också åtgärder som syftar till förstärkning av regeringsrättens föredragandeorganisation. Därigenom och medelst andra åtgärder avses, att regeringsråden så långt möjligt skall befrias från rutinarbete och kunna koncentrera sig på rent dömande uppgifter.

Vad angår *regeringsrättens kansliorganisation* framgår av redogörelsen i 2 kap., att målen i den högsta förvaltningsdomstolen f. n. bereds i statsdepartementen — av kansliråd, regeringsrättssekreterare och vissa andra tjänstemän. Föredragandetjänsterna är ej knutna till domstolen, som över huvud saknar egen kansliorganisation. Ordningen med beredning av regeringsrättsmål i statsdepartementen är f. n. grundlagsfäst men bestämmelsen härom (regeringsformen 25 §) har uteslutits av författningsutredningen (»Sveriges statsskick», SOU 1963: 16, 17) i dess förslag till ny grundlag. De skäl, som år 1909 föranledde lagstiftaren att tillskapa det gällande systemet — önskemålet att kunna anlita samma inom visst fack sakkunniga

föredragande för föredragning såväl i regeringsrätten som i departementen och att allmänt bereda föredragandena tillfälle till kontakt med departementsarbetet — synes numera ha förlorat sin bärkraft. Det framstår vidare som mindre tillfredsställande, att regeringsrätten ej som andra domstolar har ansvaret för sin kansliorganisation, låt vara att av historiska skäl en speciell ordning gäller för högsta domstolen. Kommittén föreslår att, sedan det berörda grundlagsstadgandet upphävs, hos regeringsrätten skall finnas ett särskilt kansli, omfattande föredragande, huvudsakligen hämtade från kammarrätten, samt övrig erforderlig personal. Det bör understrykas, att det för den högsta förvaltningsdomstolens arbete framstår som mycket betydelsefullt att dess föredragande besitter stor skicklighet och erfarenhet.

Införs beträffande det stora flertalet mål hos regeringsrätten bestämmelser om särskilda villkor för att prövning av talan skall kunna medgivnas, blir följden, att den närmast lägre instansens beslut i långt större utsträckning än f. n. kommer att bli slutgiltiga. Detta blir fallet antingen därför att prövningstillstånd vägrats eller emedan parterna finner det utsiktslöst att begära tillstånd. Denna ordning förutsätter — som nyss antytts — att för alla mål, beträffande vilka tillståndsspärren gäller, en betryggande rättslig prövning kommer till stånd i en *domstolsinstans på mellanplanet* — alltså närmast under regeringsrätten. En sådan instans under regeringsrätten finns f. n., nämligen kammarrätten, vilken utgör en mellaninstans för skattemålen. Vad beträffar andra mål förekommer däremot inte domstolsbehandling under det högsta planet. Det blir till följd härav erforderligt sörja för att också andra mål än skattemål under regeringsrättens nivå blir bedömda i domstol.

För organisationen av förvaltningsrättskipningen på mellanplanet är olika lösningar tänkbara. En är att — såsom statskontoret och flera länsstyrelser varit inne på i remissyttranden över betänkandet angående kompetensfördelningen mellan statsrådet och regeringsrätten — utvidga kammarrättens nuvarande kompetensområde till att omfatta förvaltningsrättskipning över huvud taget. En annan lösning är att för de administrativa besvärsmål, vilka nu fullföljs till regeringsrätten utan att passera administrativ domstol, inrätta en ny särskild mellaninstans.

Lösningen att vidga kammarrättens nuvarande arbetsområde till att täcka administrativt-judiciella mål i allmänhet har den fördelen, att man kan anknyta till ett redan bestående domstolsorgan vad angår regler om organisation och förfarande samt etablerade rutiner av skilda slag. Över huvud taget ligger det i sakens natur att man vid en utbyggnad av en befintlig organisation har betydelsefulla erfarenheter till godo. Avsevärda fördelar är också att vinna med avseende på domstolens rekrytering. Önskemålet om en god aspiranttillströmning blir lättare att tillgodose om man väljer att bredda kammarrättens kompetensområde i stället för att tillskapa en helt ny domstol. Vad gäller det allmänna rättegångsväsendet har man efter ingående överväganden ansett sig så långt möjligt böra undvara specialdomstolar för

vissa grupper av mål. Strävandet har varit att samla de dömande uppgifterna i både tvistemål och brottmål hos de allmänna domstolarna. Departementschefen framhöll i den förutnämnda propositionen 1958: 32, att samma grundsats bör gälla beträffande förvaltningsrättskipningen i högsta instans. Under den nu föreslagna ordningen innebär det en naturlig tillämpning av den antydda principen, att man så långt möjligt även i mellaninstansen undviker att splittra förvaltningsmålen på olika sorters domstolar. Ett vidsträckt målregister ökar domstolsledamöternas erfarenhet och främjar därmed en allsidig, enhetlig och välbalanserad bedömning av förekommande mål. De nytillkommande målen berör visserligen i många fall ämnen, rätt olikartade domstolens nuvarande arbetsmaterial, men utgör ingalunda, generellt bedömt, en svårare materia än skattemålen.

Lösningen med en särskild förvaltningsdomstol, förslagsvis bestående av tre, eventuellt fyra avdelningar, för behandling av sådana besvärsmål hos regeringsrätten, vilka f. n. ej passerar domstolsinstans, har också fördelar. Sålunda kan man redan från början sammansätta domstolen med hänsyn till erforderlig särskild sakkunskap rörande olika områden, medan detta ej lika lätt låter sig göra, när ett antal nya domstolsavdelningar skall inlemmas i en befintlig domstol och delvis ha också dennas målregister. Kompetensområdet för en särskild förvaltningsdomstol kommer, även om skattemålen och vissa andra mål stannar hos kammarrätten, att ändå bli ganska vidsträckt. Mot ordningen med en särskild domstol talar dock flera skäl. Ett är att en sådan domstol blir för liten för att en regional uppdelning skall vara tänkbar. Då muntlig förhandling framdeles kan väntas komma att äga rum i ett ej ringa antal fall, tjänar en uppdelning av organisationen på åtminstone två enheter i viss mån syftet att undvika långa och tidskrävande resor; *antingen* för parterna, ombud, vittnen m. fl. till domstolsorten *eller* för domstolen till plats, där förhandling — ofta i samband med syn — hålls. Ett annat skäl mot tanken på en ny mera specialiserad mellaninstans är, att rekryterings-svårigheter kan väntas. Man kan sålunda befara, att de unga jurister med fullgjord tingstjänstgöring, som man bl. a. önskar som aspiranter i domstolen, ej skulle finna en tämligen specialiserad förvaltningsdomstol vara ett lika lockande arbetsfält som hovrätterna och kammarrätten hittills i stort varit. För en domstols möjligheter att på lång sikt väl fullgöra sina uppgifter är en god rekrytering av största betydelse. Över huvud taget kan det enligt kommitténs mening ej nog betonas, att det i strävandena att stärka och effektivisera förvaltningsrättskipningen måste ses som ett centralt och angeläget led att sörja för en god domaruppsättning och en tillfredsställande rekrytering. Blir ej dessa önskemål tillgodosedda, kan övriga anordningar mista åtskilligt av sin verkningskraft.

Efter övervägande av de för- och nackdelar, vilka är förknippade med de angivna alternativen, har kommittén stannat för att föreslå, att ordningen med *en utvidgad kammarrättsorganisation* väljs.

Kammarrätten består f. n. av åtta divisioner jämte en mindre särskild avdelning och utgör således en tämligen stor administrativ enhet. Om domstolen utökas med tre eller fyra divisioner, som erfordras för behandlingen av nytillkomna mål, aktualiserar allmänt organisatoriska skäl en uppdelning av instansen. Enligt kommitténs mening blir en domstolsenhet som fogas samman av upp till ett dussin avdelningar allmänt tungrodd och besvärlig att administrera. Domstolens president får svårt att utöva en fast ledning av arbetet och att i önskvärd omfattning vaka över rekryteringen samt handledning och prövning av aspiranter i domarkarriären. Även om en klyvning av kammarrätten, som ju f. n. omfattar hela riket, ej helt saknar olägenheter, finner kommittén en delning av den tilltänkta kammarrättsorganisationen vara den lämpligaste ordningen. För en uppdelning talar också andra bedömningar än den organisatoriska. Sålunda är det, som förut påpekats, angeläget att en domstol ej ligger alltför avlägset i förhållande till parternas bosättningsområde; så långt möjligt bör, framför allt med hänsyn till parternas tidsspillan och kostnader, långa resor i samband med muntliga förhandlingar undvikas. Ett ytterligare stöd för en regional uppdelning är, att förläggning av statlig verksamhet till orter utanför Stockholm ligger i linje med de allmänna målsättningarna beträffande lokaliseringen av statliga myndigheter. Av största betydelse är dock att för den nya kammarrätten väljs en förläggningssort, som kan antagas vara så attraktiv, att en god tillströmning av jurister kan förväntas.

Kammarrättsorganisationen torde, för den händelse kompetensområdet utvidgas och samtidigt önskemålen om en allmän förstärkning av domstolens resurser tillgodoses, få dimensioneras så, att den kommer att omfatta 13 avdelningar. I och för sig skulle det vara tilltalande och i vart fall från allmän servicesynpunkt lämpligt att uppdelning kammarrätten på tre domstolar, en för, huvudsakligen, Svealand med säte såsom nu i Stockholm, en för, huvudsakligen, Götaland och förlagd i Göteborg eller till ort i Skåne samt en för Norrland. En särskild kammarrätt för Norrland skulle emellertid, åtminstone i begynnelsestadiet, bli liten och omfatta blott två avdelningar. En så begränsad organisation ter sig enligt kommitténs uppfattning ej lycklig för en mellaninstans; härtil kommer att det sannolikt f. n. skulle bli svårt att locka lämpliga aspiranter till en norrländsk förvaltningsdomstol med den lilla personalkader, varom här skulle bli fråga.

Ett uppslag är att i Norrland inrätta en filial till stockholmskammarrätten. De förut berörda skälen mot att sätta upp en fristående norrlandskammarrätt har inte samma tyngd när det gäller en filial till en större domstolsenhet. Rekryteringen skulle givetvis vara gemensam för kammarrätten i Stockholm och dess filial i Norrland. Emellertid kan man knappast räkna med att parterna vinner någon nämnvärd fördel genom filialalternativet. Antalet muntliga förhandlingar inför filialavdelningen torde nämligen tills vidare bli ganska litet, och vad angår den helt skriftliga processen spelar

det i stort sett ingen roll om domstolen är belägen utanför parternas landsända. Vissa praktiskt administrativa olägenheter är också förbundna med ett filialsystem.

Med hänsyn till det ovan anförda har kommittén i nuvarande läge stannat för att föreslå endast två kammarrätter. Den ena skulle, med säte i Stockholm, såsom domsområde ha Svealand utom Värmlands län, Norrland samt Östergötlands län. Den andra kammarrätten skulle, med säte i Göteborg, ha Götaland utom Östergötlands län samt Värmlands län som jurisdiktionsområde.

Med avseende på en regional förvaltningsdomstolsorganisation må framhållas, att det av utredningen om administrativa frihetsberövanden framlagda förslaget om särskilda socialdomstolar (SOU 1960:19), vilket överlämnats till förvaltningsdomstolskommittén för övervägande, icke i förevarande sammanhang erbjuder något praktiskt alternativ. Oavsett att detta förslag gäller blott en liten del av de mål, vilka f. n. fullföljs till regeringsrätten utan att passera kammarrätten, är det tydligen knappast möjligt att tänka sig att kräva prövningstillstånd vid fullföljd av talan, om förvaltningsrättskipningen på planet omedelbart under regeringsrättens nivå är splittrad på ett tjugotal länsdomstolar. Utan en sållning av fullföljda besvär i form av tillståndsprövning har kommittén å andra sidan, som förut nämnts, funnit det uteslutet att åvägabringa den väsentliga koncentration av regeringsrättens arbete på de viktigare målen, vilken anbefalls i direktiven och enligt kommitténs mening är ofrånkomlig.

Kostnaderna för förvaltningsrättskipningen på mellaninstansnivån om kommitténs förslag genomförs blir större än vid nuvarande organisation. Å andra sidan uppstår någon reduktion för regeringsrättens del. Mot en samlad kostnad för regeringsrätt med föredragande och kammarrätt f. n. om cirka 9 940 000 kr. står ett årligt totalbelopp för regeringsrätt med kansli samt två kammarrätter enligt förslaget om cirka 13 660 000 kr. Understrykas bör emellertid att en avsevärd förstärkning av förvaltningsdomstolarna under alla omständigheter är ofrånkomlig. Tilläggas må att det uppenbarligen är rationellare att sörja för en effektiv och från rättssäkerhetssynpunkt betryggande prövning i mellaninstansen än att, som hittills skett, medge en obegränsad tillströmning av alla sorters mål, även de enklaste, till den högsta instansen och låta denna gång på gång svälla ut.

Då kammarrätt enligt kommitténs förslag i realiteten betydligt mer än hittills kommer att bli slutinstans, är det, som redan antytts, nödvändigt att *stärka den organisation, som kammarrätten i dag har*. Kommittén har i detta hänseende övervägt olika åtgärder. Det avses sålunda att ledamöterna på flera sätt, t. ex. genom längre beredningstider och ökad biträdeshjälp, skall beredas bättre arbetsvillkor. Vidare förutsätts, att befatningarna i kammarrätt skall lönemässigt bringas i paritet med motsvarande hovrättstjänster, något som ur rekryteringssynpunkt ter sig högst påkallat. Över

huvud taget är det viktigt att inom hela förvaltningsjurisdiktionen sörja för att vederbörande instanser i fråga om utrustning och allmänna resurser ej släpar efter i förhållande till de allmänna domstolarna; en del av den kritik, som riktats mot förvaltningsrättskipningen, kan tvivelsutan ställas i samband med att denna synpunkt ej tillräckligt beaktats. Kommittén utgår ifrån att man, då de nya befattningarna inom kammarrättsorganisationen första gången tillsätts, i väsentlig omfattning utanför den nuvarande kammarrättskadern förvärvar framstående jurister, vilka har erfarenhet av de olika nya målgrupperna.

De nämnda åtgärderna får i och för sig antagas skapa goda förutsättningar för rättskipningens behöriga fortgång. På sikt kan dock även andra reformer visa sig erforderliga och kommittén avser att vid sitt fortsatta arbete ytterligare överväga dessa frågor. Redan nu kan nämnas att kommittén övervägt att i ett senare betänkande ägna spörsmålet om rekrytering av jurister till förvaltningsdomarbanan en särskild utredning och då speciellt undersöka möjligheterna att vidga rekryteringsbasen. Enligt vad kommittén inhämtat torde f. ö. även landskontorsutredningen — med vilken kommittén samrått — i sitt kommande betänkande ägna uppmärksamhet åt dessa ämnen.

I senare kapitel framläggs detaljerade förslag rörande förvaltningsdomstolsorganisationen.

Det är sedan anledning beröra frågan om *begränsning i vissa fall av den instanskedja, som kommer att finnas med den föreslagna organisationen*. I många av de målgrupper, som enligt kommitténs förslag skall tillhöra förvaltningsdomstols kompetensområde, kommer ju, eftersom kammarrätt inskjuts, instanskedjan åtminstone formellt att utökas med en instans. När regeringsrätten f. n. är enda överprövningsinstans — såsom vid beslut om körkortsindragningar — ter det sig enligt kommitténs mening som en naturlig och nyttig utveckling att en mellaninstans införs mellan den första beslutsmyndigheten och den högsta förvaltningsdomstolen. Däremot kan den utökning av antalet klagoinstanser från två till tre, som kommitténs förslag i en del fall (10—15 % av samtliga) innebär, ibland synas medföra en onödigt lång instanskedja. Ehuru förlängningen till stor del är skenbar — samtidigt som kammarrätten inskjuts, beskärs ju möjligheterna att utverka prövning hos regeringsrätten — är det anledning undersöka om det ej i dylika fall går att förkorta instanskedjan.

Vad först beträffar mål, där beslutet i första instans nu meddelas av en lokal statlig myndighet, sorterande under ett centralt ämbetsverk, skulle i och för sig kunna övervägas att ta bort det centrala verket ur instanskedjan. Som regel ter det sig dock föga lämpligt att låta besvär över lokalmyndighetens beslut gå direkt till kammarrätt. För berörda intressenter skulle det t. ex. knappast te sig som ett framsteg om de ej längre i första hand kunde hos generaltullstyrelsen klaga över ett beslut av distrikttullanstalt, som de

funnit oriktigt. — Vad sedan angår beslut som i första instans meddelas av kommunala nämnder, vilkas avgöranden överklagas genom förvaltningsbesvär — såsom barnavårdsnämnd, hälsovårdsnämnd och byggnadsnämnd — utgör nu länsstyrelse första besvärinstans. Vid handläggningen av dylika besvärssärenden har länsstyrelsen att pröva både lagligheten och ändamålsenligheten av det överklagade nämndbeslutet. På dessa områden har länsstyrelsen vidare att utöva direkt tillsyn över att de kommunala myndigheterna fullgör sina förvaltningsåligganden. Av stor betydelse i sammanhanget är slutligen, att länsstyrelsen förfogar över expertis av olika slag på dessa specialområden. Kommittén finner det därför i varje fall f. n. icke böra ifrågakomma att låta besvären över nämndernas beslut med förbigående av länsstyrelse gå direkt till kammarrätt.

I fråga om kommunalbesvärsmålen är läget enligt kommitténs uppfattning ett annat. I dessa mål har besvärsprövningen karaktären av en ren legalitetsprövning. Inom kommunalverksamhetens fria sektor, som endast är underkastad kommunallagarnas regler, är länsstyrelsernas tillsynsverksamhet begränsad. Övervägande skäl synes därför tala för att i kommunalbesvärsmålen länsstyrelserna utgår ur instanskedjan. Den legalitetsprövning, som skall ske i dessa mål, bör redan i första besvärinstans lämpligen kunna göras av en administrativ domstol. Vid ett genomförande av kommitténs organisationsförslag erhåller kammarätterna och regeringsrätten sådana resurser för en snabb handläggning, att man kan undvika den eftersläpning beträffande dessa besvärsmål, som Svenska stadsförbundet påtalat i sin skrivelse den 4 februari 1966. — Den för kommunalbesvärsmålen föreslagna fullföljdsordningen torde böra tillämpas även beträffande besvär som avses i 25 § lagen om vägnämnder och länsvägnämnder. Prövningen i dessa besvärsmål är av samma natur som prövningen i kommunalbesvärsmålen och även i övrigt är förhållandena analoga.

I detta skede av utredningsarbetet har kommittén icke upptagit det vid försäkringsdomstolens tillkomst tangerade spørsmålet, huruvida — till främjande av enhetligheten inom förvaltningsrättskipningen — *möjlighet att fullfölja talan hos regeringsrätten mot beslut av försäkringsdomstolen* i viss utsträckning borde öppnas. Det har nämligen med hänsyn till försäkringsmålens ofta brådskande natur ansetts opåkallat att överväga en dylik klagomöjlighet, så länge eftersläpningen med målens behandling i regeringsrätten är så betydande som f. n. och man alltså ej med säkerhet kan ställa i utsikt en från flera synpunkter, bl. a. medicinska, viktig skyndsam behandling av ifrågakommande försäkringsmål. Tilläggas bör, att det antal försäkringsmål, varom här kan bli fråga, är så begränsat, att planerna för förvaltningsdomstolsorganisationen i stort icke nämnvärt influeras av ovissheten på denna punkt.

De förutnämnda reformerna beträffande regeringsrättens och kammarrättens arbete måste erhålla betydande återverkningar i lagtekniskt hän-

seende. Härutinnan är läget olika i fråga om regeringsrätten och kammarrätten. Lagen om regeringsrätten innehåller — förutom kortfattade bestämmelser om organisation m. m. — huvudsakligen en uppräknig av de olika målgrupper, vilka tillhör domstolens kompetens. Regler om förfarandet saknas däremot; i viss utsträckning torde domstolen, som förut antytts, analogiskt tillämpa rättegångsbalkens föreskrifter. För kammarrättens del är både behörighets-, organisations- och förfaranderegler givna i kammarrättsstadgan, vilken utfärdats i administrativ ordning. Vad beträffar förfarandet har bestämmelserna i huvudsak formen av hänvisningar till olika stadganden i rättegångsbalken.

Kommittén har i lagtekniskt hänseende ansett sig kunna hämta viss ledning av den förebild, som ges i lagen om försäkringsdomstol. Denna innehåller bl. a. ett avsnitt med behörighets- och organisationsregler och ett annat om förfarandet, väsentligen utformat medelst hänvisningar till rättegångsbalken.

För *regeringsrättens* vidkommande föreslår kommittén att i en ny lag om regeringsrätten skall upptagas ej blott sådana stadganden om organisation, vilka ej givits i regeringsformen, samt regler om behörighet utan även, bl. a. genom hänvisning till rättegångsbalken, stadganden om förfarandet. Fastän frånvaron av uttryckliga regler om processen ibland betecknats som en fördel för domstolen, har kommittén funnit det ofrånkomligt att i ett läge, då domstolen kan förväntas emellanåt komma att tillämpa muntlig förhandlingsform, lagbestämmelser utfärdas om förfarandet. För de rättsökande kan frånvaron av sådana processregler, som finns beträffande andra domstolar, uppenbarligen lätt vålla tvekan och ovisshet. Vad angår *kammarrätt* föreslår kommittén att de viktigare av de nuvarande bestämmelserna i kammarrättsstadgan med vissa jämkningar upptas i en ny lag om rikets kammarrätter.

Under kommittéarbetet har ifrågasatts, om ej regler rörande samtliga förvaltningsdomstolar kunde sammanföras till *en* lag. Mot denna lösning talar emellertid, att kommitténs uppdrag ej i första hand kan anses omfatta lagstiftningen om försäkringsdomstolen och försäkringsrådet, än mindre bestämmelserna om statens hyresråd. Dessutom är frågan om såväl försäkringsrådets som hyresrådets fortsatta verksamhet under prövning. Därest försäkringsrådet skulle avvecklas, torde detta få återverkningar med avseende på försäkringsdomstolslagen. Slutligen bör nämnas att, enligt vad kommittén inhämtat, en arbetsgrupp inom finansdepartementet i samverkan med landskontorsutredningen förbereder ett förslag om en ny grupp förvaltningsdomstolar, nämligen regionala skattedomstolar, länskatterätter. Med hänsyn till det ovissa läge, vilket sålunda i flera avseenden är för handen, är enligt kommitténs mening tiden ännu ej inne att dryfta ett eventuellt sammanförande av stadgandena rörande olika förvaltningsdomstolar till ett lagverk.

Till kommittén har, som förut nämnts, överlämnats betänkandet rörande *kompetensfördelningen mellan statsrådet och regeringsrätten* (SOU 1959: 4). Detta förslag bygger redaktionellt på den nuvarande regeringsrättslagens grund och innebär en omarbetning av reglerna i lagens 2 § om de olika målgrupper, som skall tillhöra domstolens upptagande. Förslaget jämte remissutlåtandena däröver har överarbetats av kommittén. Vid dess förverkligande är emellertid läget så till vida ändrat, som enligt kommitténs riktlinjer besvär i flertalet berörda mål skall i första hand upptagas av kammarrätten, ej av regeringsrätten. Lagtekniskt tänkes förslaget så långt möjligt bli förverkligat på det sätt att — till vinnande av större tydlighet för de klagande — genom stadganden redan i de materiella författningarna på förvaltningsområdet anges i vilka fall talan skall fullföljas hos kammarrätten (i stället för hos överordnad administrativ myndighet, i regel vederbörande statsdepartement). Meningen är sålunda, att i flertalet fall av dessa författnings besvärsbestämmelser skall kunna utläsas när talan mot myndighets beslut skall föras hos kammarrätten. För åtskilliga målgruppers del blir det emellertid av praktiska skäl nödvändigt att alltjämt i kammarrättslagen räkna upp de ämnen, som skall höra till domstolens kompetens. Till det omfattande ämne, som översynen av kompetensfördelningen mellan statsrådet och förvaltningsdomstolarna utgör, återkommer kommittén i 8 och 12 kap.

5 KAPITLET

Om särskilda villkor för prövning av talan i regeringsrätten

Tidigare förslag och diskussion

Under det senaste halvsekle har det gång efter annan befunnits nödvändigt att genom fullföljdsbegränsande åtgärder hejda tillströmningen av mål till högsta domstolen och regeringsrätten. Man har därvid gått fram efter två linjer. Å ena sidan har stadgats en nedre värdegräns, summa revisibilis, för rätten att i högsta instans få talan prövad i mål, vilka rör penningar eller sådant som kan uppskattas i penningar. Å den andra sidan har klagorätten spärrats på det sätt att prövning av talan i högsta instans gjorts beroende av särskilt tillstånd. I såväl genomförd lagstiftning som i reformförslag, vilka hittills ej förverkligats, kan man finna olika kombinationer av de angivna metoderna.

År 1915 infördes i rättegångsbalken en bestämmelse av innebörd, att hovrättens utslag inte fick överklagas hos *högsta domstolen* om parten i hovrätten tappat mindre än 1 500 kr. (summa revisibilis). Denna beloppsspärr gjordes dock ej absolut. Sålunda öppnades möjlighet att i tvister rörande belopp understigande summa revisibilis efter tillstånd av högsta domstolen få talan där prövad, om sådan prövning antingen bedömdes vara av synnerlig vikt för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning eller ock för klaganden hade synnerlig betydelse utöver det ifrågavarande målet. De nämnda dispensgrunderna, prejudikat- och intressedispens, har övertagits i senare fullföljdsbegränsande lagstiftning, men de hade vid sin tillkomst alltså inget spärrsyfte utan avsåg blott att uppmjuka effekten av bestämmelsen om summa revisibilis.

Den nya rättegångsbalken beslöts år 1942. Enligt den ordning som då infördes och sedan år 1948 är i kraft är beloppsspärren för ekonomiskt mindre betydelsefulla mål kombinerad med bestämmelser om prövnings-tillstånd såsom allmänt villkor för prövning av talan som fullföljts till högsta domstolen. Såsom var fallet enligt 1915 års lagstiftning är möjligheten till prövning i mål, vari talan rör värde som inte uppgår till 1 500 kr., avskuren såvida ej prejudikat- eller intressedispens kommer i fråga. I de mål som inte stoppas genom den angivna värdegränsen är möjligheten att i högsta domstolen vinna prövning av fullföljd talan beroende av att sådana omständigheter föreligger som *antingen* utgör grund för meddelande av pre-

judikat- eller intressedispens *eller ock* innefattar anledning till ändring av hovrättens slut (ändringsdispens) eller som eljest med hänsyn till omständigheterna i målet föranleder att talan bör prövas (54 kap. 10 § rättegångsbalken). Av lagen (54 kap. 9 §) framgår att undantag gäller såtillvida som riksåklagaren, justitiekanslern, justitieombudsmannen eller militieombudsmannen ej behöver tillstånd för att få fullfölja mål om allmänt åtal. Enligt 3 kap. 6 § rättegångsbalken skall tre ledamöter av högsta domstolen delta vid behandling av fråga rörande prövningstillstånd — eljest är domfört antal minst fem justitieråd. För att prejudikat- eller intressedispens skall beviljas erfordras att två ledamöter röstar härför, medan det i fråga om ändringsdispens och dispens på grund av särskilda omständigheter i målet är tillfyllest att en ledamot vill meddela prövningstillstånd (3 kap. 7 § rättegångsbalken).

Redan innan den nya rättegångsbalken trädde i kraft och medan högsta domstolen alltså ännu hade skriftlig procedur lät man, som i 4 kap. nämnts, år 1945 bestämmelser om prövningstillstånd, väsentligen motsvarande dem i den nya rättegångsbalken, få tillämpning. Orsaken härtill var, att högsta domstolen vid denna tid hade en ej ringa arbetsbalans, som borde avarbetas före den nya rättegångsbalkens ikraftträdande. Genom att ett par år före den nya ordningens början sörja för en sovring bland inkommande mål ville man göra det möjligt för domstolen att avarbeta ineliggande äldre mål, samtidigt som uppkomsten av ny balans hindrades. Åtgärden ledde till åsyftat resultat.

Spörsmålet om begränsning av måltillströmningen till *regeringsrätten* genom bestämmelser som inskränker klagorätten, t. ex. regler om summa revisibilis i skattemål, blev ganska tidigt föremål för uppmärksamhet. Så redovisades i *propositionen 1928:232 med förslag bl. a. om utökning av antalet regeringsråd* vissa uppslag att begränsa tillflödet av skattemål till regeringsrätten, vilka emellertid i dåvarande läge avböjdes.

Sedan dåvarande kanslirådet *H. Sterner* av chefen för justitiedepartementet anmodats att utreda möjligheterna att begränsa fullföljden av mål hos regeringsrätten, framlade han — som också förut antytts — år 1952 resultatet av sitt arbete i form av en *promemoria*. Denna innefattade en förberedande undersökning i ämnet och utmynnade ej i något bestämt förslag. Med sikte främst på taxeringsmålen diskuterades utvägar att avskära fullföljd i mindre betydelsefulla mål. I promemorian berördes sålunda spörsmålet om prövningstillstånd såsom villkor för talans prövning i regeringsrätten efter mönster av rättegångsbalkens bestämmelser härutinnan.

Regeringsrättens ledamöter avgav år 1954 yttranden över den förutnämnda promemorian. Flertalet regeringsråd anslöt sig till tanken att begränsa fullföljden av skattemål genom att för talans prövning i regeringsrätten kräva särskilt tillstånd av domstolen. Meningarna grupperade sig i huvudsak kring två konkreta förslag till utformning av villkoren för prövnings-

tillstånd. Den ena metoden skisserades av dåvarande regeringsrådet E. Hedfeldt och den andra av regeringsrådet S. Jarnerup.

Det av *Hedfeldt* lanserade systemet innebar att rätten till prövning gjordes beroende av ett i varje särskilt fall meddelat prövningstillstånd. Någon särskild beloppsspärr, som ovillkorligt avskar klagorätten i ekonomiskt mindre betydelsefulla mål, ansågs ej kunna förordas. Tre förutsättningar uppställdes för att prövningstillstånd skulle kunna beviljas. Om sakens prövning i högsta instans vore av vikt för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning utgjorde detta förhållande skäl för att meddela dispens. Dispensgrund vore ytterligare om vid avgörande av frågan om prövningstillstånd föreläge omständighet eller bevis, som inte tidigare förebragts och som kunde ha betydelse för utgången samt skäl ej funnes till antagande att klaganden tidigare undanhållit omständigheten eller beviset för att därigenom tillskansa sig fördel i processuellt hänseende. Slutligen skulle dispens kunna erhållas om målet hade synnerlig vikt för klaganden eller eljest särskilda skäl för sakens prövning förekomme. Det framhölls, att de föreslagna reglerna ej innebure en uppdelning av målen efter »rättsfrågor» och »sakfrågor» — en sådan uppdelning betecknades som praktiskt icke utförbar. Störst betydelse för arbetsbesparingen i regeringsrätten ansågs den tredje grunden för prövningstillstånd, den om målets synnerliga vikt för klaganden, komma att erhålla. Hedfeldt fann inte skäl att föreslå någon särskild bestämmelse angående ändringsdispens efter mönster av stadgan- det härom i 54 kap. 10 § rättegångsbalken.

Jarnerup fann det — under hänvisning bl. a. till dåvarande arbetsförhållanden i taxerings- och prövningsnämnder — ej kunna ifrågakomma att beträffande fullföljd till regeringsrätten uppställa strängare villkor än dem som gäller för prövningstillstånd enligt 54 kap. 10 § rättegångsbalken. En huvudregel borde därför vara att prövningstillstånd skulle meddelas så snart anledning förekomme till ändring av det slut, vartill kammarrätten kommit. Utrymmet för ändringsdispens avsågs dock skola på så sätt begränsas, att prövningstillstånd ej skulle meddelas, om saken endast hade ringa betydelse för klaganden. Formuleringen »ringa betydelse» kunde eventuellt ersättas av värdegränser för inkomst och förmögenhet, som emellertid inte borde vara ovillkorliga. Om särskilda omständigheter föranledde därtill skulle prövningstillstånd kunna meddelas även i mål under värdegränsen; härigenom undginge man de med en absolut beloppsspärr förknippade olägenheterna.

Liksom Hedfeldt föreslog Jarnerup en bestämmelse angående prejudikatdispens och ett reservstadgande om dispens med hänsyn till omständigheterna i målet. Såsom exempel på särskild omständighet som kunde motivera prövningstillstånd nämndes att mål rör mycket stora ekonomiska värden.

År 1956 framlade *utredningen om fullföljdsrätt i skattemål* — bestående

av regeringsrådet A. Lundevall och f. d. regeringsrådet S. Strömberg — ett förslag om fullföljdsbegränsning (SOU 1957:3) som gick ut på en kombination av bestämmelser angående en öppen beloppsspärr, summa revisibilis, och tillståndsprövning. Summa revisibilis föreslogs skola sättas till 2 000 kr. i fråga om inkomsttaxering och 50 000 kr. vad angår förmögenhetstaxering. De berörda värdegränserna skulle ha avseende på den beloppsmässiga storleken av ändringsyrkandet i regeringsrätten och alltså inte såsom rättegångsbalkens summa revisibilis knyta an till det belopp som tappats i mellaninstansen. Vad gäller inkomsttaxering under 10 000 kr. föreslogs att summa revisibilis skulle differentieras enligt en glidande skala och utgöra en femtedel av den taxerade inkomsten.

Fullföljdsrättsutredningen föreslog i fråga om grunderna för meddelande av prövningstillstånd stadganden som nära överensstämde med rättegångsbalkens föreskrifter angående fullföljd av talan hos högsta domstolen. Sålunda upptogs fyra dispensgrunder i två huvudpunkter; i den ena prejudikat- och intressedispens och i den andra ändringsdispens och dispens med hänsyn till omständigheterna.

Enligt fullföljdsrättsutredningen kunde genomförandet av dess förslag väntas medföra en — försiktigt beräknad — vinst i föredragningstid av omkring 12 %. Utredningen betonade, att dispensprövningen såtillvida borde vara mera summarisk än en vanlig prövning, som man i mera tveksamma fall hellre borde medge än vägra prövningstillstånd. Den nödvändiga, starka koncentrationen av föredragningen såvitt avsåg dispensansökningar skulle komma att ställa ökade krav på föredragandena.

Till sitt förslag om fullföljdsbegränsning anknöt fullföljdsrättsutredningen vissa stadganden, ägnade att ge förfarandet i skattemål i regeringsrätten en större fasthet och koncentration än dittills. Enligt dessa föreskrifter, som ägde sin motsvarighet i rättegångsbalkens bestämmelser angående rättegången i högsta domstolen, skulle bl.a. gälla förbud för klagande part att i regeringsrätten föra talan om något, som inte varit föremål för eller ägde samband med talan i kammarrätten, ävensom förbud att åberopa nya omständigheter eller bevis om det ej gjordes sannolikt, att omständigheten eller beviset inte tidigare kunnat åberopas eller att eljest giltig ursäkt förelegat för underlåtenheten.

Den av fullföljdsrättsutredningen föreslagna ordningen blev i vissa grundläggande avseenden utsatt för kritik från remissmyndigheternas sida. Sålunda togs i ett flertal remissyttranden bestämt avstånd från tanken att låta prövningen av mål, som ej skulle hindras av summarevisibilisspärren, bero av särskilt tillstånd. Det hävdades bl. a. att utredningen härutinnan följt rättegångsbalken utan att taga tillbörlig hänsyn till olikheterna i högsta domstolens och regeringsrättens arbetssätt. Enligt den av regeringsrättens flesta ledamöter framförda meningen stod från arbetsekonomisk synpunkt intet att vinna på den anvisade reformvägen. Ett system med allmän till-

ståndsprövning kunde medföra arbetsbesparing blott under förutsättning att tillståndsprövningen vore väsentligt enklare och snabbare än en slutlig prövning i sak. Vad anginge ändringsdispens kunde arbetsbesparing vinnas i högsta domstolen till följd av att dispensproceduren vore betydligt mindre tids- och arbetskrävande än huvudförhandling, den normala formen för handläggning av framläppta mål. För regeringsrätten gällde däremot andra förutsättningar; dispensprövningen och den eventuellt efterföljande sakprövningen skulle komma att avse samma material, och samma förfarande skulle tillämpas i bägge fallen. I de fall då dispens beviljades skulle de två föredragningarna — först för dispens och sedan för slutligt avgörande — innebära dubbelarbete, och detta kunde ej antagas bli kompenserat av tillräcklig tidsvinst i fråga om de mål, där dispens vägrades.

Vad angår beloppsspärrens anknytning tog regeringsrättens flesta ledamöter ävensom kammarrätten avstånd från utredningens tanke att summa revisibilis skulle anknytas till partens ändringsyrkande i regeringsrätten. I stället förordades anknytning till vad parten tappat i kammarrätten såsom en praktisk ordning.

Frågan om särskilda bestämmelser rörande fullföljden till regeringsrätten upptogs i *proposition till 1958 års riksdag* (nr 32). Departementschefen framhöll där i anslutning till ett uttalande av fullföljdsrättsutredningen att villkoren för rätten att få klagan prövad av regeringsrätten borde på ett klart och uttömmande sätt anges i författningstexten.

Utredningens förslag att införa en allmän tillståndsprövning i huvudsaklig överensstämmelse med föreskrifterna härutinnan i rättegångsbalken avvisades emellertid. Denna ståndpunkt motiverades med att systemet inte kunde påräknas medföra någon nämnvärd samlad vinst i tid och arbete. Självfallet borde dock beaktas, att viss arbetsbesparing utan tvivel kunde uppnås genom att dispensprövningen ägde rum på tremannaavdelning, medan regeringsrättsmålen eljest normalt prövades av fyra regeringsråd. Ytterligare erinrades om det förhållandet att man under de sista åren före nya rättegångsbalkens ikraftträdande medelst tillämpning av allmän dispensprövning lyckats nedbringa arbetsbalansen i högsta domstolen, oaktat processen i domstolen då var helt skriftlig. Emellertid rådde i högsta domstolen den ordningen att målen normalt avgjordes av minst fem ledamöter.

Enligt departementschefens uppfattning vore för det dåvarande en beloppsspärr den enda utvägen att någorlunda effektivt begränsa måltillflödet till regeringsrätten och därmed vinna ett snabbare avgörande av skattemålen. Han förordade en ordning, som innebär att beloppsspärren i vissa lägen utgör en fast summa revisibilis men i andra fall med avseende på storleken röner inflytande av den skattskyldiges taxerade inkomst. Sålunda är prövning avskuren i mål, vari det av klaganden i kammarrätten tappade beloppet icke uppgår antingen till 5 000 kr. eller ock till en tiondedel av den enligt kammarrättens utslag taxerade inkomsten, i senare fallet dock till

minst 500 kr. Vad angår förmögenhetstaxering beror prövningsmöjligheten av en fast värdegräns vid 50 000 kr.

Vid sitt ställningstagande till frågan hur reglerna om beloppsspärren lämpligen borde utformas hade departementschefen vägletts av följande synpunkter. I och för sig vore det en nackdel, att beloppsspärren blott toge hänsyn till en faktor av flera, som tillsammantagna utgjorde måttet på den skattskyldiges ekonomiska intresse, nämligen enbart till den taxerade inkomsten. Utrymme gäves t. ex. inte för hänsynstagande till den skattskyldiges större eller mindre försörjningsbörd. Emellertid stod det klart, att en summarevisibilisregel måste verka schablonmässigt om den inte skulle bli alltför invecklad och svår att tillämpa. Genom att sätta värdegränsen i relation till den taxerade inkomsten kunde man någorlunda tillfredsställande tillgodose önskemålet att fullföljdsspärren inte skulle träffa huvudsakligen de lägre inkomsttagarna. Relationen mellan det tvistiga beloppet och den taxerade inkomsten syntes i allmänhet vara en god mätare på den skattskyldiges faktiska intresse i målet. Vad så anginge valet av relationstal och omfånget av tillämpningsområdet för den relativa beloppsspärren talade starka skäl för att ge tillämpningsområdet en vidare utsträckning än utredningen föreslagit (taxerad inkomst 10 000 kr. och därunder) och att inte kräva att så stor del av den taxerade inkomsten som utredningen tänkt sig (en femtedel) skulle vara tvistig. Dock borde man härvidlag gå fram med viss varsamhet. Å ena sidan måste sörjas för en något så när effektiv begränsning av måltillströmningen till regeringsrätten. Den relativa beloppsspärren borde å andra sidan inte ges tillämpning inom ett så brett område att mål rörande absolut sett betydande belopp utestängdes från prövning i den högsta instansen, medan bagatelltvister tilläts gå dit.

Utredningens förslag att regeringsrätten skulle äga meddela prejudikatdispens biträdades av departementschefen som också tillstyrkte, att dispensprövning skulle ske på tremannaavdelning. Han framhöll, att utrymmet för prejudikatdispens syntes vara större inom skatteprocessen än på den allmänna processens område. Ofta inträffade att samma skattefråga berörde ett stort antal skattskyldiga och kunde ge upphov till serier av mål i de olika instanserna. I sådana lägen borde regeringsrätten ha möjlighet att taga upp och avgöra ett typfall att tjäna såsom vägledning för underinstanserna vid bedömningen av likartade mål. Ibland kunde en enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning främjas genom att regeringsrätten tog upp en hel serie av mål. Det borde dock fasthållas, att fråga skulle vara om ett kvalificerat prejudikatintresse, vilket i författningstexten borde markeras på det sätt att talans prövning i prejudikathänseende skulle vara av synnerlig vikt.

Den av utredningen föreslagna bestämmelsen att prövningstillstånd skulle kunna meddelas, om talans prövning visades ha synnerlig betydelse utöver det aktuella målet, intressedispens, hade i remissyttrandena kritiserats.

Departementschefen fann det dock inte tillrådligt, att helt utesluta möjligheten att bevilja intressedispens. En restriktiv tillämpning av den ifrågasvarande dispensgrunden låg dock i sakens natur. Sådana omständigheter som att ett fastställande av kammarrättens utslag skulle medföra ekonomiska svårigheter för den skattskyldige eller att den aktuella taxeringsfrågan för den skattskyldige kunde väntas återkomma under ett flertal år borde inte föranleda att intressedispens meddelades.

Utredningens förslag om det processuella förfarandet i regeringsrätten hade kritiserats av bl. a. regeringsrättens flesta ledamöter och av besvärssakkunniga. Bestämmelser i detta ämne ansågs då icke böra meddelas.

Den i propositionen förordade ordningen vann i allo riksdagens gillande. Föreskrifterna i fråga, till sin huvudsakliga del upptagna i 98 § 2 mom. taxeringsförordningen, har sedan icke ändrats.

I prop. 1958: 32 redovisades en undersökning rörande den sannolika effekten av den föreslagna fullföljdsbegränsningen. Man fann att beloppsspärren, applicerad på cirka 3 000 i regeringsrätten anhängiggjorda taxeringsmål, skulle få till effekt att 23 % av målen avskars från prövning. Vid undersökningen togs ingen hänsyn till i vilken omfattning prejudikat- eller intressedispens kunde ifrågakomma i de mål som träffades av regeln om summa revisibilis. Utvecklingen har visat, att de gjorda beräkningarna varit realistiska. Prövningstillstånd har meddelats tämligen sparsamt. Sålunda har av de under åren 1963—1965 behandlade dispensansökningarna endast 4,2 % bifallits.

Allmänt om tillståndsprövning enligt kommitténs förslag

Som av 4 kap. framgår har kommittén, efter granskning av olika möjligheter att råda bot för överbelastningen i regeringsrätten, funnit en ordning med allmän tillståndsprövning vara den enda farbara väg som kan antagas effektivt leda till målet. Endast om man generellt binder parts möjlighet att vinna prövning av talan till vissa villkor, kan domstolens kvantitativa arbetsbörda hållas nere vid en sådan nivå att ledamöterna disponerar nog tid för målens övervägande och kan ägna tillräcklig uppmärksamhet åt värden av rättsenheten och rättsskipningens likformighet. Den allmänna tillståndsprövning, som kommittén vill införa, följer i sin principiella uppbyggnad åtminstone delvis det mönster, som utgörs av rättegångsbalkens föreskrifter angående fullföljd av talan hos högsta domstolen. Huvudregeln blir, att talan inte skall kunna upptagas till prövning, såvida regeringsrätten ej meddelat dispens. Från denna regel görs dock undantag för några målgrupper, vilka enligt kommitténs förslag ej skulle komma att under regeringsrättens nivå behandlas av förvaltningsdomstol. Det är här fråga om bl. a. vissa valmål, vidare om patent- och varumärkesmål, mål om utlämnande av allmän handling och mål om riksskattenämndens

förhandsbesked i skattefrågor. Såsom ett led i de fullföljdsbegränsande åtgärderna skall vidare för flertalet skattemål bibehållas nu gällande beloppsspärrar, vilka samtidigt något skärps. Spärrarna i fråga tjäna främst syftet att hålla tillbaka antalet dispensansökningar genom att markera en klar och lättfattlig gräns mellan ekonomiskt mindre viktiga mål och andra. Regeringsrätten skall liksom f. n. kunna uppta av spärren berörda mål till prövning, om prövning motiveras av prejudikatintresse eller visas ha synnerlig betydelse utöver det aktuella målet.

Inom ramen för ett system med allmän tillståndsprövning bör dispensvillkoren utformas så, att behandlingen av dispensansökningar kommer att försiggå så smidigt som görligt är. Uppenbarligen bör, såsom understrukits av utredningen om fullföljdsrätt i skattemål och av departementschefen i prop. 1958:32, de huvudsakliga grunderna för meddelande av prövningstillstånd så klart som möjligt preciseras i författningstexten. Nämda önskemål måste emellertid vägas mot ett annat, nämligen intresset att dispensreglerna inte ges en alltför stel utformning; man bör komma ihåg att rättsfallsmaterialet på förvaltningsrättskipningens område är utomordentligt skiftande. Kommittén återkommer till spørsmålet längre fram i detta kapitel.

Vid de praktiska övervägandena rörande systemets konstruktion träder i förgrunden frågan huruvida vid sidan av prejudikat- och intressedispens en supplerande dispensmöjlighet bör finnas, motsvarande den i 54 kap. 10 § rättegångsbalken upptagna regeln om ändringsdispens. Spørsmålet gäller, kort uttryckt, om prövning av talan skall medges ej blott i de principiellt och juridiskt intressanta fallen utan även när anledning förekommer att — utanför de nämnda fallens område — överpröva den lägre instansens beslut. Behovet av en regel om sådan dispens sammanhänger tydligen med kvaliteten av den rättsliga prövning som samhället förmår erbjuda på planet under regeringsrätten. Om, såsom kommittén föreslår, en kvalificerad kammarrättsprövning skall förekomma i nästan alla mål inom förvaltningsrättskipningens sfär, förlorar skälen för en supplerande dispensmöjlighet åtskilligt av sin bärkraft. Skapas väl betryggande garantier för allsidig och omsorgsfull utredning och prövning under regeringsrättens nivå, kan till och med hävdas, att den högsta instansens uppgift väsentligen endast bör vara att avgöra principfrågor. I fråga om sakiäget skulle mellaninstansens avgörande däremot stå fast. En av jämförelsevis få ledamöter bestående högsta förvaltningsdomstol skulle i så fall endast inrikta sig på att vårda rättsenheten på förvaltningsrättskipningens område genom vägledande prejudikatbildning. Kommittén har dock av flera skäl ej velat förorda en så långt gående lösning. Man synes, innan en så radikal utväg väljs, böra avvakta erfarenheterna av den utbyggnad i såväl kvantitativt som kvalitativt hänseende av mellaninstansen, som kommitténs förslag avser. Det ter sig vidare icke tillrådligt att helt bryta traditionen att medbor-

garna i förvaltningsfrågor skall kunna »gå till kungs» också i andra än de principiellt viktigare målen.

Om en supplerande dispensmöjlighet alltså enligt kommitténs mening inte kan undvaras, är det emellertid goda skäl att överväga en snävare avfattning än bestämmelsen i 54 kap. 10 § andra punkten rättegångsbalken »om anledning förekommer till ändring i det slut, vartill hovrätten kommit.» Det bör för övrigt anmärkas, att frågan om en begränsning av området för denna bestämmelse f. n. utreds inom domstolskommittén, vilken sysslar med organisationen av de allmänna domstolarna. Förvaltningsdomstolskommittén anser, att prövningstillstånd skall kunna meddelas — utom i fallen prejudikat- och intressedispens — främst när målets svårbedömlighet eller dess allmänna vikt innefattar synnerliga skäl till talans prövning. Den närmare innebörden av ifrågavarande stadgande upptas längre fram i kapitlet till behandling.

Såsom framgått av den inledande redogörelsen avvisade statsmakterna år 1958 tanken på prövningstillstånd som allmän förutsättning — här bortses från vissa speciella undantag — för skattemåls prövning i regeringsrätten; i stället valdes en ordning med enbart beloppsspärr (summa revisibilis) som korrektiv mot den ökade målbelastningen. Anledningen till detta ståndpunktstagande var väsentligen, att det då aktuella förslaget ansågs ej ur rent arbetsekonomisk synpunkt fylla måttet, alltså inte beräknades ge rimlig vinst i tid och arbete. När kommittén nu — för att tillgodose önskemålet om en sovring bland de fullföljda målen — funnit systemet med en generell tillståndsprövning för det stora flertalet mål (ej enbart skattemålen) utgöra den riktiga lösningen, är det givetvis angeläget att påvisa, att den nya ordningen medför en verklig arbetsbesparing och icke drabbas av invändningar, liknande de 1958 framförda. Dessa avsåg, som förut nämnts, att den dubbelföredragning — först på dispensavdelning och sedan på fullsutten avdelning — som systemet innebär för de framsläppta målens del, skulle konsumera den vinst i arbetstid, som ordningen med prövnings-tillstånd i och för sig innefattar.

Om tillståndsprövning ej, såsom i fullföljdsutredningens förslag avsågs, förläggas till tremannaavdelning inom regeringsrätten, skulle tydligen dubbelföredragning hos domstolen undvikas och utsikterna till god arbetsekonomi te sig gynnsamma. Kommittén har därför undersökt olika uppslag att anordna tillståndsprövning utanför regeringsrätten. Ett alternativ är att förlägga prövningen till en fristående myndighet. Besvärssakkunniga har i remissyttrande den 13 december 1960 över socialförsäkringens administrationsnämnds betänkande II »Socialförsäkringens organisation» (SOU 1960: 35) framfört tanken att anförtro dispensprövningen åt ett omorganiserat justitiekanslersämbete. Utan invändningar är emellertid inte en sådan ordning. I själva verket skulle man därigenom föra in ett slags ny instans i förvaltningshierarkien, som komme att till förfång för regerings-

rättens kontakt med sitt rättsområde utöva en egen kontroll över detta. Man kan även peka på risken att en enda befattningshavare, t. ex. en byråchef hos dispensmyndigheten, i realiteten komme att avgöra frågorna om prövning av fullföljd talan.

En annan metod att lätta bördan för regeringsrätten och nedbringa det dubbla arbetet med prövning, i regel på samma material, av först dispensansökningar och sedan framsläppta mål är att sätta ned antalet i dispensprövningen deltagande regeringsråd från nuvarande tre till två eller eventuellt blott ett. I det sistnämnda fallet kunde föreskrivas att vederbörande regeringsråd såsom medbedömare skulle ha två särskilt erfarna regeringsrättssekreterare eller kammarrättsdomare. Denna ordning går ej heller fri från kritik av såväl principiell som praktisk natur. Det kan sålunda sägas, att ett kollegium, bestående av ett regeringsråd och två andra ledamöter som hämtats utanför regeringsrådets krets, måste anses som en annan instans än regeringsrätten själv. Ett sådant organ — ett slags lägre regeringsrätt vid sidan av den egentliga — skulle komma att bli en ytterligare mellaninstans och i viss mån innebära en oformlighet. Det kan även göras gällande, att dispensprövning är en så kvalificerad och grannlaga uppgift att den inte bör anförtros åt andra än regeringsråden själva. Mot att rubba den nuvarande regeln med tre dispensprövande regeringsråd talar vidare ett skäl av praktisk natur, nämligen att domarna i den högsta förvaltningsdomstolen genom mera allmänt deltagande i prövningen snabbt vinner kontakt med de aktuella rättsområden, inom vilka domstolen skall bära ansvaret för rättsutvecklingen. Det är ett viktigt intresse att domstolens ledamöter inom vissa, särskilt nytillkommande rättsområden, där stora krav ställs på praxisskapande verksamhet, snart kommer i beröring med ett någorlunda rikhaltigt material.

Avböjer man tanken att — helt eller delvis — befria regeringsråden från sysslande med tillståndsprövningen, bör emellertid undersökas, om den avsedda nya ordningen ej ändå kan så utformas att en verklig besparing i fråga om samlad arbetsbelastning uppstår. Här bör till en början några grundläggande beräkningar redovisas.

Till regeringsrätten har under de gångna åren av 1960-talet årligen inkommit i genomsnitt lika många mål som avgjorts, nämligen 4 500 mål. Om — som kommittén föreslår — kammarrätt blir mellaninstans även för andra mål än skattemålen samt, efter vad förut antytts, tämligen snäva villkor för talans prövning uppställs över hela linjen, kan tydligen en nedgång väntas i sammanlagda antalet fullföljda fall. Ledning för beräkningen av den framtida måltillströmningen kan man finna dels i frekvensen av skattemål, som nu fullföljs från kammarrätten till regeringsrätten, dels i klagofrekvensen i vissa grupper av mål, vilka f. n. kommer från länsstyrelserna till regeringsrätten. Av skattemålen förs i genomsnitt 17 till 18 % vidare, medan den genomsnittliga klagofrekvensen beträffande övriga under-

sökta målkategorier enligt en 1963 gjord undersökning varierar betydligt. Sålunda går 17,5 % av kommunalbesvärsmålen, 2,5 % av alkoholistmålen, 15,7 % av barnavårdsmålen, 10,4 % av hälsovårdsmålen, 19,1 % av byggnadsmålen och 2,5 % av vägmålen från länsstyrelserna upp till regeringsrätten. En viss begränsad undersökning år 1966 tyder på att länsstyrelsernas beslut om återkallelse av körkort överklagas hos regeringsrätten i 10—15 % av fallen. Tydligt är, att den mindre klagobenägenheten i andra mål än skattemål ävensom det bortfall av mål i allmänhet, som är att vänta under inflytande av de uppställda generella prövningsvillkoren samt — för icke-skattemål — till följd av kammarrättens inskjutande i instanskedjan, motiverar en förmodan att antalet ansökningar om prövningstillstånd i regeringsrätten kommer att hålla sig omkring 15 % eller något däröver av det framtida antalet mål i kammarrätterna. För att vara på den säkra sidan torde man böra räkna med 18 %. Det gäller sedan att uppskatta antalet mål i kammarrätterna under den tänkta nya ordningen. Åtskilliga osäkerhetsmoment vidlåder här beräkningarna, men det torde kunna antagas, att den nya kammarrättsorganisationen skall få att behandla i genomsnitt mellan 12 000 och 13 000 mål om året — drygt 9 000 skattemål, knappt 1 000 andra redan nu till kammarrätten hörande mål samt cirka 2 500 andra mål av de grupper, vilka för närvarande fullföljs direkt till regeringsrätten. I fråga om kalkylens detaljer torde få hänvisas till framställningen i 7 kap. Av de angivna uppskattningarna följer, att till regeringsrätten årligen skulle inkomma drygt $2\,200 \left(\frac{18 \times 12\,500}{100} \right)$ ansökningar om prövningstillstånd. Nedgången från 4 500 inkommande mål nu till cirka 2 200 mål under den nya ordningen må förefalla stor, men antagandet härom torde till fullo motiveras av förut angivna faktorer, inte minst det bortfall av mål som följer av att en mellaninstans inskjutits för de mål, som hittills ej passerat kammarrätt. (I kammarrätten är, som förut antytts, detta bortfall f. n. över 80 %.)

Dispensprövning i regeringsrätten jämlikt 98 § 2 mom. taxeringsförordningen tar i anspråk blott en tredjedel till en fjärdedel av den tid som normalt åtgår för fullständig föredragning i sak av ett skattemål. Orsaken härtill är bl. a. att f. n. endast prejudikat- och intressedispens kan ifrågakomma enligt nyssnämnda lagrum, varför föredragningen av ansökningar om prövningstillstånd kan göras tämligen summarisk. Om, såsom kommittén tänkt sig, också en mera allmän dispensgrund skulle tillkomma, kan längre föredragningstid komma att behövas. Det torde vid en försiktig kalkyl vara rimligt att beräkna den genomsnittliga föredragningstiden för dispensansökningar under den nya ordningen (i både skattemål och andra mål) till närmare hälften av genomsnittstiden för ordinarie föredragning av mål.

Förut har nämnts, att regeringsrätten under 1960-talet avgjort ungefär 4 500 mål om året. Domstolens tre avdelningar torde ha använt 1 900 å

2 000 sammanträdestimmar härför, fördelade på närmare 500 sammanträden (ungefär 380 föredragnings-sessioner + 120 sessioner för enbart »återställning»). För en avdelning kan beräknas cirka 650 sammanträdestimmar årligen. Den genomsnittliga tiden för behandling av mål i regeringsrätten uppgår — om man bortser från de i allmänhet mycket enkla körkortsmålen (åren 1963—1965 drygt 1 200 om året) — till knappt 35 minuter.¹ I enlighet med tidigare antagande skulle då normalt för dispensprövning krävas hälften därav, d. v. s. drygt en kvarts timme.² Då emellertid ett syfte med de föreslagna reformerna är att bereda domstolsledamöterna mera tid för målens övervägande, synes det rimligt att höja den för dispensprövning beräknade sessionstiden till en halv timme per ärende. För prövning av de omkring 2 200 dispensansökningar, varmed i det föregående kalkylerats, skulle följaktligen åtgå cirka 1 100 timmar; detta motsvarar en sessionstid av 275 vanliga sessioner om fyra timmar enligt nuvarande system. Det måste emellertid beaktas, att regeringsrättens handläggningsskapacitet måste bli större vid dispensbehandling än vid fullständig prövning av mål i sak, eftersom en avdelning vid dispensbehandling består av endast tre ledamöter, medan i slutlig prövning avses deltaga fem domare. Man får alltså plats för flera avdelningssessioner än f. n. i veckoschemat.³ Detta innebär, att den sammanlagda tid av året, som behandlingen av 2 200 dispensansökningar kräver, blir kortare än den tid som svarar mot 275 sessionsdagar för fullsuttna avdelningar. Om man, för att de sammanfattande beräkningarna skall bli överskådligare, vill förvandla den totala tiden för dispensbehandling till tidsåtgång vid målbehandling på fullsuttna avdelningar, torde man böra räkna med drygt 200 sammanträdesdagar. Eftersom arbetsåret rymmer ungefär 500 sådana sessionsdagar, skulle alltså ungefär 40 % av domstolens nuvarande sammanträdestid tas i anspråk för ansökningar om prövningstillstånd. Till jämförelse må nämnas, att av högsta domstolens årliga sammanträdestid ungefär 50 % upptas av dispensärenden.

För en samlad överslagskalkyl beträffande regeringsrådets arbetsdisposition under den nya ordningen erfordras sedan en beräkning hur många av ansökningarna om prövningstillstånd som kan antagas bli bifallna. Härvidlag kan frekvensen under nuvarande ordning — endast drygt 4 % — icke ge tillförlitlig ledning; dispensprövningen avser ju nu blott en mindre del av skattemålen och endast prejudikat- och intressedispens kommer i fråga. Av större intresse är att i högsta domstolen prövningstillstånd torde

¹ Det bör framhållas att det i sammanhanget är fråga blott om den tid ett mål tar i sittande rätt — för föredragning och överläggning. Härtill kommer sedan regeringsrådets enskilda arbete i form av kontrollläsning, litteratur- och rättsfallsstudier, utslagskrivning m. m.

² Vid den nuvarande dispensbehandlingen torde genomsnittlig tidsåtgång vara 8—10 min.

³ Det må anmärkas, att de redan nu förekommande sammanträdena med tre regeringsråd för behandling av dispensansökningar på grund av ansökningarnas ringa antal och ärendenas enkla beskaffenhet tar så relativt liten tid i anspråk att någon rubbning i det allmänna arbetsschemat ej skett i anledning av dispensärendena. Vanligen brukar föredragningen av dispensansökningarna förläggas sist på dagen, varvid den äldste av de sittande fyra ledamöterna avträder.

beviljas i omkring 15 % av fallen. Om man för regeringsrättens vidkommande försiktigtvis räknar med ett högre tal, 20 %, såsom normalt, skulle omkring 450 mål $\left(\frac{20 \times 2\,200}{100}\right)$ bli framläppta till slutlig prövning i sak på fullsutten avdelning. En jämförelse med den faktiska ändringsfrekvensen¹ i nuläget — då fullföljdsbegränsning visserligen blott i ringa mån förekommer — stöder antagandet att man med en sådan beräkning befinner sig på tämligen säker mark, särskilt om beloppsspärren i skattemål något skärps.

En del av de framläppta målen kan antagas bli föremål för muntlig handläggning. Antar man att detta skall gälla mellan 5 och 10 % av de hithörande cirka 450 målen, förslagsvis ett trettiootal, — större del synes det knappast realistiskt att räkna med — och beräknar man för varje muntlig förhandling fyra timmar,² skulle för sådana förhandlingar åtgå en tid av ungefär 120 timmar årligen eller 30 sessioner.

De övriga framläppta omkring 420 målen, i vilka vanlig föredragning skulle äga rum vid den slutliga handläggningen, kan uppenbarligen inte kräva tillnärmelsevis så lång tid per mål som målen med muntlig förhandling. Eftersom de emellertid får antagas bli svårare än målen nu genomsnittligt är, synes det rimligt att räkna med en tid av 1¼ timme per mål. För de ifrågavarande målen kan alltså beräknas åtgå en årlig behandlingstid av 525 timmar, vilket motsvarar ungefär 130 sessioner.

Då man, såsom förut visats, bör kalkylera med sessionstid motsvarande 200 femmanssammanträden årligen för prövning av dispensansökningar samt 20 sessioner beräknas åtgå för mål — ungefär 100 — där prövningstillstånd ej krävs, skulle regeringsrätten efter en reform i enlighet med kommitténs riktlinjer kunna avverka den beräknade arbetsbördan under en årlig sammanträdestid, motsvarande 380 »fullsuttna» dagar (varav 30 för muntlig förhandling, 130 för slutlig handläggning på grundval av skriftligt material efter beviljat prövningstillstånd, 20 för sådan handläggning utan föregående tillståndsprövning och 200 för behandling av ansökningar om prövningstillstånd), d. v. s. avsevärt kortare tid än de 500 sessionsdagar per år, varifrån man *under nuvarande ordning* utgått. Den marginal, som sålunda i fortsättningen skulle uppstå, fordras under den första tiden efter den nya ordningens ikraftträdande för avarbetande av balansen av mål. I 6 kap. redovisas en plan härför. Kommittén avser vidare — i enlighet med sin strävan att bereda regeringsråden mer tid för speciellt de viktigare målen överbärande — att föreslå en viss mindre reduktion av det antal sammanträden, i vilka vederbörande domare skall delta. Därutöver har man

¹ Ändringsfrekvensen i de större målgrupperna varierar f. n. mellan drygt 20 (för skattemålen) och 5—10% (alkohollsmål och hälsovårdsmål). Det är värt notera, att ändringsprocenten i skattemål på senare år synes har nedgått.

² Tidsåtgången för muntlig förhandling har satts så högt också med hänsyn därtill att sådan förhandling ej sällan kan tänkas äga rum utanför Stockholm, varvid även tidsförlust på grund av resor uppstår.

att räkna med att den kontinuerliga ökning av förvaltningsmålen antal, som kunnat iakttagas under de sista decennierna och som särskilt gjort sig gällande inom social-, kommunikations- och finansdepartementens¹ områden, kommer att fortsätta och ta i anspråk eventuellt outnyttjad kapacitet. Realiseras senare tanken att — till främjande av likformig bedömning på beslåktade råttsområden — råt till fullfåljd hos regeringsråtten mot försåkringsdomstolens beslut öppnas, behåvs tid åven för socialfårsåkringsmål. Skulle det visa sig, att på långre sikt en varaktig minskning av regeringsråttenens arbete intråder, måter givetvis intet hinder för statsmakterna att, i mån av avgång bland domstolens ledamåter, nedsåtta antalet domare, av kommittån föreslåget till 19 (varav 17 i domstolen tjänstgörande och två i lagrådet).

De framlagda beråkningarna torde ha visat, att den föreslagna ordningen, trots att den i viss utstråckning förutsåtter dubbla föredragningar, kan antagas medfåra en betydande sammanlagd vinst i tid och arbete vid jämfårelse med ett system, som inte alls eller blott i ringa mån innefattar dispenspråvning. Förklaringen till att en ordning, som för skattemålen del tidigare icke ansetts med sårkerhet leda till avsedd effekt, nu framstår som hållfast, ligger bl. a. i de åndrade förutsåttningsarna. Kommittån framlågger ju enligt sina direktiv ett förslag, vilket syftar till att skånka regeringsråtten en klart markerad stållning såsom i första hand prejudikatbildande instans och som endast i mindre omfattning låmnar utrymme för vanlig åndringsdispens. Vad ångår tillåmpningen av den föreslagna ordningen må ånmårkas, att i flertalet fall föredragning på dispensavdelning torde kunna göras koncentrerad och summarisk — att dåma av hittillsvarande erfarenheter torde det ofta från början vara tydligt att målet i fråga saknar prejudikatintresse och att ej heller omståndigheterna kan anses innefatta synnerliga skål för att talan bår pråvas. Liksom i hågsta domstolen lår understundom dispens kunna beviljas omedelbart »på trycket», d. v. s. på grundval av det skriftliga sammanfattande material, som föredraganden i förvåg tillståller de på dispensavdelningen tjänstgörande domarna. Framhållas må ytterligare, att erfarenheterna från hågsta domstolen åven eljest — trots det stora antalet muntliga förhandlingar dår — på flera såt kan åberopas till ståid för ett dispensystem i regeringsråtten. Fårst mårks att en ej ringa del — omkring 40 % — av de mål i hågsta domstolen, i vilka pråvningstillstånd meddelats, slutligt avgås genom skriftlig procedur (s. k. femmansmål) och att dispenspråvningen åven i fråga om dessa mål visat sig innebåra en klar arbetsbesparing. Erinras må också, att erfarenheterna i hågsta domstolen av ett system med generell tillståndspråvning var helt positiva under åren 1945—1947, når processen i denna domstol — liksom alltjåmt år fallet i regeringsråtten — nåstan helt var skriftlig.

¹ Hår bortses från att beloppsspårren i skattemål för finansdepartementets del från och med 1960 tills vidare mer ån uppstågt den stigande trenden.

Prejudikat- och intressedispens

Kommittén föreslår, i anslutning till rättegångsbalken samt föreskrifterna i 98 § taxeringsförordningen, att prövningstillstånd för besvär över kammar-rätts utslag skall av regeringsrätten kunna meddelas, om talans prövning är *av vikt för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning*, eller om part visar, att regeringsrättens prövning av saken skulle ha *synnerlig betydelse utöver det aktuella målet*. Stadgandets första led ger uttryck för den av regeringsrättens uppgifter, som enligt direktiven tillagts särskild vikt, nämligen uppgiften att vårda rättsenheten på förvaltningsrättskipningens område. En omsorgsfull och klaggörande prejudikatbildning är tydligen av väsentlig betydelse för att förvaltnings- och domstolsapparaten som helhet skall fungera på ett för rättslivet tillfredsställande sätt. Genom att prejudikat kommer till stånd befrias myndigheterna från tvister, som eljest skulle komma att belasta dem, kanske under en lång följd av år. Mera tid och omsorg kan därmed i varje instans ägnas det kvarvarande målbeståndet. Den enskilde besparas ovissheten rörande tolkningen av principiella frågor och behöver icke nedlägga arbete och kostnader på att föra dessa genom instanserna.

Det ligger i sakens natur att någon beloppsspärr inte bör gälla i fråga om meddelande av prejudikat- eller intressedispens. Ej heller beror tillämpligheten av de ifrågavarande dispensgrunderna av bedömning huruvida det ter sig sannolikt att kammarrättens utslag kommer att ändras.

Redan tidigare har ifrågasatts, att man med hänsyn till rättsfallsmaterialets speciella struktur i regeringsrätten för prejudikatdispens endast borde kräva att talans prövning skulle vara *av vikt* — istället för, som i rättegångsbalken och taxeringsförordningen, av *synnerlig vikt*. När förvaltningsdomstolskommittén nu upptagit denna tanke, är motiveringen i huvudsak den förut åberopade. Den materia, som är objekt för administrativ rättskipning, har en mycket skiftande karaktär och är svår att överblicka, varför behovet av prejudikat generellt får anses större än inom de allmänna domstolarnas sfär. För att regeringsrätten skall vara i stånd att hålla den erforderliga kontakten med hela sitt rättsområde och med god överblick leda rättstillämpningen i underinstanserna, kan det vidare vara behövt att till domstolen släppa fram icke blott enstaka mål av särskilt juridiskt intresse från olika rättsavsnitt utan även serier av mål, vilka tillsammans kan ge belysning av föreliggande problem. Den jämkade formuleringen ger god möjlighet att tillgodose detta behov.

I prop. 1958: 32 antydde, som tidigare omnämnts, att om samma skatteproblem förekom i ett stort antal fall i de olika instanserna, ett typfall borde släppas fram till prövning för att tjäna till vägledning vid bedömningen i lägre instanser av likartade fall. Regeringsrätten synes i sin praxis ha följt denna anvisning på så sätt att av flera likartade fall endast ett typfall prö-

vats. Från fackkretsar har påtalats, att berörda praxis emellanåt leder till att av många rättssökande i samma läge blott en får rättelse, medan för de övriga kammarrättens avgöranden blir bestående. Detta kunde i en del lägen — som exempel har nämnts fall där fråga är om grunder för värdering av aktier i samma bolag, tillhöriga olika personer — te sig mindre tilltalande. Ehuru önskemålet att inskränka måltillströmningen till en domstol, som i fortsättningen mer än hittills skall vara prejudikatinstans, onekligen talar för en restriktiv praxis och ehuru de ojämnheter, som kan uppstå för ett beskattningsårs vidkommande, kan antas försvinna under nästföljande år, synes det inte böra vara uteslutet att tänka sig en mjukare tillämpning.

Vad gäller skattemålen rönte fullföljdsutredningens förslag om *intressedispens* kritik av regeringsrättens flesta ledamöter i deras år 1957 avgivna remissyttrande. Ledamöterna befarade, att upptagande av intressedispens skulle komma att väsentligt urholka den effekt som utredningen avsåg att vinna med en särskild beloppsspärr. Statsmakterna fann det dock inte tillrådligt att helt utesluta möjligheten av intressedispens, även om behovet av sådan dispens syntes mindre utpräglat. Enligt vad kommittén erfarit har möjligheten till intressedispens ej haft några kännbara verkningar med avseende på regeringsrättens arbetsbörda; den torde endast sällan ha blivit använd. Emellertid är det knappast skäl att, när nu systemet med tillståndsprovning görs mera generellt, utesluta möjligheten till intressedispens. Självfallet bör ifrågavarande dispensgrund tillämpas restriktivt. Detta betonas genom bestämmelsen att talans provning skall visas ha synnerlig betydelse utöver det föreliggande målet; här ifrågasätts alltså ej någon jämkning, innebärande uteslutning av ordet »synnerlig». De återverkningar av utgången i ett mål, som regeln om intressedispens tar sikte på, skall vara rent rättsliga. Som exempel på sådan verkan kan nämnas det fall att regeringsrättens avgörande i ett skattemål får betydelse för utgången i ett vid allmän domstol anhängigt mål angående falsk eller vårdslös deklaration. I förarbetena till den nya rättegångsbalken pekas på den situationen att utgången av ett mål om lönefordran är av betydelse för flera anställda. Det är däremot ej fråga om sådan faktisk återverkan av målets utgång, som t. ex. att fastställandet av kammarrättens utslag i skattemål skulle medföra, att den skattskyldige kommer i ekonomiska vanskligheter, eller att avgörandet i disciplinmål eller i mål om behörighet att utöva visst yrke spelar roll för vederbörandes medborgerliga anseende.

Dispens med hänsyn till målets svårbedömlighet m. m.

Vid fullföljd till högsta domstolen föreligger, som tidigare berörts, möjlighet enligt 54 kap. 10 § andra punkten rättegångsbalken till ändringsdispens.

Högsta domstolen kan sålunda meddela prövningstillstånd, om anledning förekommer till ändring i det slut, vartill hovrätten kommit. Stadgandet innebär att dispens kan beviljas, när hovrättens beslut kan antagas vara oriktigt, antingen det gäller rättsfråga eller sakfråga. Vid bedömningen av sakfrågan är högsta domstolens faktiska möjligheter att komma till annat resultat än hovrätten dock beskurna till följd av föreskrifter i 55 kap. 13 och 14 §§ rättegångsbalken; dessas huvudsakliga innebörd är, att nya omständigheter och bevis i den högsta instansen endast får åberopas under speciella betingelser och att den av lägre instans företagna bevisbedömningen blott under särskilda förhållanden får frångås. Framhållas må i sammanhanget att stora svårigheter möter att uppdraga en klar gräns mellan begreppen rättsfråga och sakfråga. Därom ger åtskilliga uttalanden i förarbeten till reformer på den allmänna processens område besked.

I det föregående har kommittén berört, varför en så vidsträckt dispensmöjlighet som den nu nämnda ej framstår som lämplig inom förvaltningsprocessens område. Här må ytterligare framhållas, att regeringsrätten efter kammarrättens föreslagna utbyggnad till allmän administrativ mellaninstans kommer att bli fjärde instans också i vissa andra målgrupper än skattemålen. Att under sådana förhållanden tillåta en lika vid dispensgivning, som rättegångsbalken f. n. möjliggör för talan hos högsta domstolen, ter sig icke erforderligt och är f. ö. icke praktiskt möjligt, om regeringsrätten skall bli i stånd att ägna tillräcklig omsorg åt prejudikatbildning och över huvud taget åt de viktigare målen inom sitt stora arbetsområde. Utformningen av den supplerande dispensregel, vilken ändå ej kan undvaras, är emellertid, som diskussionen vid 1958 års reform ger vid handen, inte utan vanskligheter.

Genom möjligheten till prejudikatdispens tillgodoses i första hand det intresse av klarhet, av tydligt besked i viktiga rättsfrågor, som föreligger från samhällslivets synpunkt. Det är alltså inte i första hand ett partsintresse utan ett allmänt intresse, som kräver att i dylika fall ett mål kan föras fram till prövning av den högsta förvaltningsdomstolen. Att tillgodose detta allmänna intresse bör naturligen vara riktpunkten när man bestämmer de förutsättningar, under vilka mål får upptas till saklig prövning i regeringsrätten. I den mån man utvidgar dispensområdet, bör kriterierna så formuleras, att de på olika sätt kompletterar bestämmelsen om prejudikatdispens och därigenom samverkar till att ge förvaltningsrättskipningen stadga och enhetlighet. För hänsynstagande till parternas egna viktiga intressen bör givetvis utrymme finnas, men dylika intressen måste vara av kvalificerad art. En allmänt hållen regel, som gör omständigheterna i målet till dispensgrund, blir självfallet för vid. Det kan inte heller komma i fråga att anknyta till att underinstanserna i målet kommit till olika resultat. I regeln bör — så långt som det är möjligt i en lagtext med vidsträckt tillämpningsområde — tydligt anges vilka omständigheter som, vid sidan av rekvisiten för preju-

dikat- och intressedispens, skall utgöra förutsättningar för prövningstillstånd.

Efter överbägande av olika lösningar har kommittén, som förut antytts, stannat för att som dispensgrunder ange i första hand att mål är svårbedömligt eller har allmän vikt och därefter — för speciella undantagsfall — att andra omständigheter motiverar prövning av målet. Stadgandets lydelse föreslås bli, att prövningstillstånd skall få meddelas, om med hänsyn till målets svårbedömlighet, dess allmänna vikt eller omständigheterna i övrigt synnerliga skäl förekommer till talans prövning. Dispens av nu ifrågavarande art skall dock ej förekomma i familjebidragsmål, socialhjälpsmål m. fl. mål, vilka f. n. avgörs i kammarrätten som sista instans. Denna ordning motiveras närmare i 7 kap. och i den speciella motiveringen till 6 § förslaget till lag om regeringsrätten. Vidare skall för skattemålens del speciella bestämmelser om beloppsspärr — summa revisibilis — gälla; för härav berörda mål skall dispens utöver prejudikat- och intressefallen ej kunna medges. Till detta ämne återkommer kommittén längre fram i förevarande kapitel och i nyssnämnda speciella motivering.

Rörande innebörden av det föreslagna supplerande dispensstadgandet må först understrykas att en gemensam förutsättning för dispensgrundernas tillämpning är att ett kvalificerat intresse (>synnerliga skäl>) motiverar målets upptagande till saklig prövning.

Vad angår kriteriet *svårbedömlighet* blir det främst fråga om mål, vilka saknar egentligt prejudikatintresse men inrymmer komplicerade *rättsliga* spörsmål. På sätt och vis kompletterar dispensgrunden i fråga de villkor, som uppställs för meddelande av prejudikatdispens. Ett mål kan givetvis vara svårbedömt också i rent sakligt hänseende, t. ex. på grund av att processmaterialet är vidlyftigt eller bevisningen omfattande och kanske motsägelsefylld. Det kan inträffa att dispens är motiverad även i dylika fall, och vederbörande domstolsavdelning får här göra en avvägning.

Såsom dispensgrund anges vidare, att mål har *allmän vikt*. Detta rekvisit kan synas anknyta till prejudikatdispensfallet — därför att bakom meddelande av sådan dispens ju antas ligga ett allmänintresse, nämligen behovet av klarhet i rättsliga tvistefrågor. Dock fyller hänvisningen till måls allmänna vikt en mera självständig funktion. Meningen är att bestämmelsen skall öppna möjlighet för regeringsrätten att till fullständig prövning i sak släppa fram mål, vari utgången visserligen inte blir prejudicerande för bedömningen av andra fall men ändå av särskilda skäl är betydelsefull. Allmän vikt kan sammanhänga med olika slags faktorer.

Såsom exempel på mål av sådan allmän vikt, att prövningstillstånd kommer i fråga, må nämnas mål om tillstånd enligt 63 § hälsovårdsstadgan att anlägga en större industri av det slag att driften kan medföra sanitära olägenheter. I sådana fall kan starka intressen som berör större grupper av människor bryta sig mot varandra. Som ett annat fall, där dispens med hän-

syn till måls allmänna vikt kan tänkas, må nämnas att en kommun genom lån eller på annat sätt bistått en enskild industri för att främja sysselsättningen på orten samt kammarrätten efter kommunalbesvär upphävt beslutet såsom oförenligt med reglerna för den kommunala kompetensen. Här kan frågan om beslutets giltighet vara av sådan betydelse från samhällsliga synpunkter att besvär bör släppas fram till fullständig prövning i den högsta instansen, även om avgörandets prejudikatvärde kan antagas bli ringa.

Genom det tredje ledet i dispensregeln öppnas möjlighet för regeringsrätten att meddela prövningstillstånd, om *med hänsyn till de i målet föreliggande omständigheterna »i övrigt» synnerliga skäl talar för att målet upp-
tas till prövning.* Denna dispensgrund är avsedd som en allmän reservbestämelse och tillåter ett visst hänsynstagande till andra faktorer än dem som huvudsakligen skall beaktas enligt de förut behandlade grunderna. Det blir således möjligt att i fall, där starka skäl så påkallar, bevilja prövningstillstånd utan att svårbedömlighet eller allmän vikt kan åberopas. Stadgandet möjliggör för påtagligt viktiga fall ett beaktande av de hänsyn, som brukar åberopas för en regel om ändringsdispens. Bestämmelsen bör dock tillämpas återhållsamt. Dispens bör bl. a. komma i fråga när sådana omständigheter är för handen, vilka kan leda till resning enligt 58 kap. rättegångsbalken. Där nämns fall, när tidigare inte framlagt bevis åberopas och dess framläggande sannolikt skulle ha lett till annan utgång, eller där den rättstillämpning, som ligger till grund för domen, uppenbart strider mot lag. Det är tydligen mera ändamålsenligt att i sådana fall dispens medges än att parten tvingas lita till extraordinära rättsmedel. Frånsett antydda fall kan speciella intressen av sådan styrka föreligga att de motiverar prövningstillstånd. Detta kan inträffa t. ex. när målet gäller betydande personliga eller ekonomiska intressen.

Det ligger i sakens natur, att en högsta instans vid tillämpningen av regler som de förevarande kommer att ha och även bör äga tämligen stor frihet. Under de överläggningar, som kommittén haft med sakkunniga, har det t. o. m. ifrågasatts, om ej denna frihet i praktiken måste bli så vidsträckt att man lika gärna kunde överväga en regel om ändringsdispens, liknande den i 54 kap. 10 § rättegångsbalken men på lämpligt sätt begränsad. Man har då haft i sikte ett stadgande, varigenom ändringsdispens i princip skulle medges men undantag göras dels för fall av ringa betydelse (jfr regeringsrådet Jarnerups förslag s. 303 ovan) och dels för uppskattnings- och värderingsfrågor. Särskilt på skattemålets område skulle det sistnämnda undantaget sannolikt få stor praktisk betydelse. När kommittén likväl stannat för en snävare regel har skälet främst varit, att denna synes stå i bättre samklang med den inriktning på prejudikatbildning, som regeringsrättens verksamhet enligt direktiven bör erhålla och för vilken inrättandet av en allmän administrativ mellaninstans skapar de praktiska möjligheterna. Det bör också ihågkommas att man på grund av samhällsutvecklingen måste

räkna med en kontinuerlig ökning av rättsligt färgade besvärsmål; det är då anledning undvika en regel, som i princip medger ändringsdispens och som genom sin lydelse kan väntas uppmuntra till ett stort antal dispensansökningar, däribland många för vilka all utsikt till framgång saknas.

Kommitténs förslag går ut på att de ifrågavarande dispensgrunderna (svårbedömlighet, allmän vikt etc.) inte skall vara tillämpliga i skattemål, om vad klaganden tappat i kammarrätten understiger visst belopp eller viss del av den beskattningsbara inkomsten, *summa revisibilis*. Den beloppsspärr, som kommittén sålunda vill uppställa, motsvarar i huvudsak de i 98 § taxeringsförordningen upptagna reglerna om *summa revisibilis*. Ett dylikt system innebär en effektiv metod att hålla nere antalet ansökningar om prövningstillstånd. Rättvisesynpunkter tillgodoses genom att beloppsspärrrens verkan ställs i procentuell relation till inkomsten, medelst anknytning till den skattskyldiges beskattningsbara inkomst.

Med hänsyn till den snäva utformningen av de föreslagna villkoren för prövningstillstånd och kommitténs förut utvecklade synpunkter härpå kan det i och för sig ifrågasättas, om en beloppsspärr verkligen i fortsättningen behövs vid sidan av de allmänna dispensvillkoren. I synnerhet gäller detta, om beloppsspärren sätts så lågt att antalet klagande, vilka inte utestängs av spärren men ändå saknar utsikter att få prövningstillstånd, blir stort. Enligt kommitténs uppfattning är det emellertid av stort praktiskt värde att såsom komplement till de allmänna villkoren för prövningstillstånd ha bestämmelser, som tydligt markerar en beloppsmässig gräns nedåt, under vilken endast prejudikat- eller intressedispens kan ifrågakomma och alltså utsikterna till framgångsrik fullföljd är ringa. Parterna i taxeringsprocessen får på så sätt en klar linje att hålla sig till, och man kan räkna med att det stora flertalet av dem, som träffas av spärreglerna, avstår från att göra dispensansökan. Risker synes liten för att något mer betydande antal parter inte vill finna sig i summarevisibilisregeln och därför utan grund söker prejudikat- eller intressedispens. Stöd för kommitténs bedömning ger utvecklingen efter genomförandet av de nuvarande spärrreglerna för skattemål. Det är främst bestämmelserna om *summa revisibilis* som dämpat klagobenägenheten och orsakat den förut angivna nedgången av besvär i skattemål under 1960 och följande år.

Det finns enligt kommitténs mening anledning att överväga en höjning av de 1958 fastställda spärrgränserna. Frågan om storleken av *summa revisibilis* har sedan 1958 kommit i ett nytt läge. De åren 1961 och 1965 företagna omläggningarna av skatteskalorna har medfört en faktisk förskjutning nedåt av värdegränsen, så att spärrens verkan försvagats; den upphör vid så låg skattebelastning att målets ekonomiska vikt på intet vis motiverar möjlighet till prövning i regeringsrätten såsom fjärde instans. Beaktas bör även att vid 1958 års reform införande av beloppsspärr kunde betraktas som ett experiment, vid vilket man borde framgå med särskild försiktighet.

Sedan systemet nu varit i funktion ett antal år och slagit väl ut behöver man ej tveka att något skärpa spärreglerna. Kommittén har låtit företaga en undersökning, vad för slags mål som skulle träffas av en skärpt summa revisibilis, och kommit till det resultatet, att det i stor utsträckning rör sig om mål, där befogade anspråk att få föra talan i den högsta förvaltningsdomstolen knappast föreligger. Undersökningen i fråga redovisas i bilaga B. Ihågkommas bör, att prejudikat- eller intressedispens kan meddelas i alla mål — även dem som drabbas av beloppsspärr.

På grund av det anförda vill kommittén föreslå en höjning av summa revisibilis av innebörd att den i fråga om statsskatte- och kommunalskattemål skall utgöra antingen 10 000 kr. eller ock en fjärdedel av den enligt kammarrättens utslag *beskattningsbara* inkomsten — under förutsättning att värdegränsen härigenom blir lägre; summa revisibilis skall dock lägst vara 1 500 kr. Den f. n. gällande beloppsgränsen i fråga om förmögenhetstaxering, 50 000 kr., synes lämpligen kunna höjas till 100 000 kr. De föreslagna bestämmelserna kan antagas erhålla en inte oväsentligt ökad spärr-effekt jämfört med nuläget¹ utan att samtidigt gå ut över några beaktansvärda rättssäkerhetsintressen. Kommittén återkommer till reglernas närmare utformning i den speciella motiveringen till förslaget till regeringsrättslag (6 §).

Beträffande omröstningen rörande dispensgrunderna svarbedömlighet, allmän vikt m. m. är att tillägga, att kommittén inte funnit anledning föreslå någon bestämmelse, motsvarande den som enligt 3 kap. 7 § rättegångsbalken gäller i fråga om ändringsdispens, nämligen att dylik dispens skall anses beviljad, om *en* ledamot av rätten röstar därför. Meddelat prövningstillstånd bör omfatta kammarrättens utslag eller slutliga beslut i dess helhet, såvitt parten för talan däremot. Vidare bör gälla, att regeringsrätten, om en parts talan upptas till prövning, bör ha befogenhet att utan hinder av reglerna om prövningstillstånd bevilja annan klagande i målet dylikt tillstånd. Skälen för denna ordning redovisas i specialmotiveringen.

Utredningen om fullföljdsrätt i skattemål föreslog, som förut nämnts, stadganden vilka syftade till ökad koncentration i regeringsrätten.² Dessa stadganden mötte kritik och några bestämmelser i ämnet upptogs inte vid 1958 års reform. Enligt kommitténs uppfattning är emellertid nuvarande ordning ej väl förenlig med den ställning av huvudsakligen prejudikatinstans, vilken regeringsrätten enligt utredningsdirektiven bör erhålla. Såsom närmare utvecklas i 9 kap. (s. 404) har kommittén för skattemålens del funnit föreskrifter i taxeringsförordningen erforderliga, varigenom klagandens nuvarande möjligheter att i regeringsrätten ändra grunden för

¹ Den ökade beloppsspärren skulle enligt verkställd undersökning av cirka 2 000 i mars 1966 på finansdepartementets regeringsrättsbyrå befintliga, f. n. av spärr ej berörda inkomstskattemål träffa ungefär en tredjedel.

² Se SOU 1957: 3 s. 74 ff.

sitt besvärstyrkande inskränks. Vad gäller åberopande av nya bevis i regeringsrätten föreslår kommittén (i 21 § tredje stycket lagen om regeringsrätten) generella bestämmelser, avsedda att begränsa hittills rådande frihet i detta hänseende.

Beträffande den närmare innebörden av de berörda stadgandena hänvisas till specialmotiveringen (9 och 12 kap.); där behandlas även en del andra föreskrifter rörande förfarandet, som upptagits i kommitténs förslag till lag om regeringsrätten.

6 KAPITLET

Närmare om regeringsrättens uppgifter, organisation och arbetsförhållanden under den nya ordningen

Inledning

Förvaltningsdomstolskommittén föreslår i enlighet med sina direktiv en uppbyggnad av den administrativa rättskipningen som beträffande det stora flertalet mål mer än förut lägger tonvikt på regeringsrättens egenskap av *högsta* förvaltningsdomstol och följaktligen på prejudikatbildningen; saklig prövning av fullföljda mål skall där komma i fråga endast efter särskild, tämligen snäv tillståndsprövning och under regeringsrätten skall kammarrätt finnas som mellaninstans i både skattemål och flertalet andra mål. För de grunder, som enligt kommitténs mening bör gälla för denna tillståndsprövning, har en redogörelse lämnats i föregående kapitel. Vad gäller vissa målgrupper har dock speciella skäl befunnits föreligga för *en avvikande ordning av innebörd att målen ej skall passera kammarrätt och särskild tillståndsprövning inte erfordras*.

Detta gäller till en början *patentmål och vissa närstående mål*. Klagan över beslut av patent- och registreringsverkets patentavdelning respektive varumärkesbyrå i patentmål, varumärkesmål och mål om kollektivmärken upptas f. n. — för patentmålen del på några undantag när — av nämnda verks besvärsavdelning, mot vars beslut sökanden i ärendet må föra talan hos regeringsrätten. Enligt 8 § förordn. d. 16 maj 1884 ang. patent skall besvärsavdelningen bestå av patentmyndighetens chef såsom ordförande, minst tre tekniker och minst en jurist. Avdelningen är beslutför med ordföranden och två tekniker; dock skall jurist deltaga i handläggning och avgörande »av ärende, vars beskaffenhet sådant påfordrar». Avdelningen har inte själv befogenhet att höra vittnen men kan påkalla vittnesförhör vid allmän domstol. — Som nämnts i 2 kap. (s. 255) föreslås i prop. 1966: 40 en särskild lag om patent- och registreringsverkets besvärsavdelning. I stort sett avses gällande bestämmelser angående besvärsavdelningens organisation m. m. skola bibehållas i avvaktan på att frågan om inrättande av en nordisk besvärsinstans för patentärenden löses.

Med hänsyn till de berörda målen natur och kvaliteten av den prövning, som består målen i patent- och registreringsverkets besvärsavdelning, synes det överflödigt att inskjuta en domstolsinstans mellan avdelningen och regeringsrätten. Mot bakgrund av den faktiska domstolsmässighet, som utmär-

ker besvärsavdelningens prövning, kan det t. o. m. ifrågasättas, om inte prövningstillstånd borde krävas för att talan hos regeringsrätten mot besvärsavdelningens beslut skall upptagas till behandling i sak. Eftersom avdelningen i fråga i sträng mening inte är någon domstol, har kommittén dock ej ansett sig böra föreslå att f. n. några särskilda villkor uppställs för fullföljd talans prövning i regeringsrätten. — Enligt mönsterskyddsutredningens förslag (»Mönsterskydd», SOU 1965: 61) skall patent- och registreringsverkets besvärsavdelning införas såsom klagoinstans i mål om mönsterregistrering. Då detta synes välmotiverat, torde man inte böra för en kanske kort övergångsperiod föreskriva, att dylika mål, som nu går direkt från patent- och registreringsverket till regeringsrätten, skall passera genom kammarrätt enligt huvudprincipen i kommitténs förslag till fullföljdsordning. Kommittén framlägger därför förslag om ändring av 1899 års lag om skydd för vissa mönster och modeller, varigenom patent- och registreringsverkets besvärsavdelning inskjuts som mellaninstans. Förslaget avses skola träda i kraft samtidigt med kommitténs allmänna reformförslag men kan givetvis bli överflödigt genom att ny mönsterskyddslagstiftning då redan hunnit genomföras.

I några grupper av mål gör sig särskild brådska med det slutliga avgörandet gällande. En kortare instanskedja än den reguljära är sålunda motiverad i fråga om *mål angående riksdagsmannaval och kommunalval* samt en del valmålen närstående mål. I *mål enligt tryckfrihetsförordningen om utlämnande av allmän handling* är det också viktigt att slutligt besked erhålls skyndsamt. Enligt kommitténs mening talar behovet av snabbt besked i dessa mål för att fullföljd hos kammarrätt ej föreskrivs. Eftersom en judiciell prövning av målen härigenom kommer till stånd först i regeringsrätten, kan det inte ifrågakomma att uppställa särskilda villkor för talans prövning. (Jfr även 2 kap. 13 § andra stycket sista punkten tryckfrihetsförordningen, som förbjuder »särskilda villkor» för talans prövning i hitthörande mål.) Besvär över *förhandsbesked av riksskattenämnden* rör ofta prejudikatfrågor, som bör lösas så snabbt som möjligt. Sådana besvär avses liksom f. n. skola anföras direkt hos regeringsrätten. Med hänsyn till målens natur bör prövningstillstånd inte heller i dessa fall krävas. Kommittén föreslår ingen ändring av 103 § taxeringsförordningen enligt vilket författningsrum regeringsrätten omedelbart får att pröva *extraordinära taxeringsbesvär* om den ifrågavarande taxeringen tidigare prövats av kammarrätten eller regeringsrätten.

De angivna avstegen från huvudregeln att förvaltningsmål skall passera kammarrätten, innan de kan fullföljas till regeringsrätten, kan inte beräknas få nämnvärd betydelse för regeringsrättens framtida arbetsbörda. Det rörde sig år 1965 om tillhoppa drygt 100 mål av ifrågavarande slag. Nämnas bör emellertid, att vid de överläggningar som kommittén haft med olika

sakkunniga blivit satt i fråga, om inte i några andra målgrupper talan likaledes skulle få fullföljas direkt från administrativ instans till regeringsrätten.

Så har varit fallet med *barnavårds- och alkoholismålen*. Beträffande målen i fråga har gjorts gällande, att behovet av snabbt avgörande av dessa ofta känsliga besvär vore ett skäl att ej inskjuta kammarrätten i instanskedjan utan låta fullföljden gå direkt (och utan dispensprövning) från länsstyrelse till regeringsrätt. När kommittén varit obenägen att här föreslå ett avsteg från eljest förutsatt instansordning, har anledningen varit, att kammarrätt — där vederbörande avdelning ju tänks förstärkt med två sakkunniga bisittare — synes väl ägnad att pröva överklaganden i dylika mål. Det är vidare antagligt, att vid övervägande av hithörande besvär relativt ofta muntlig förhandling skall finnas påkallad, och det är uppenbarligen lämpligast att denna mera tidsödande handläggningsform i första hand kommer till stånd i kammarrätten och icke i regeringsrätten. Målen är f. ö. ganska talrika — drygt 200 om året.

Beträffande *kommunalbesvärmålen* har vidare av en del av kommittén hörda personer ifrågasatts, om ej nuvarande fullföljdsordning borde helt bibehållas och instanskedjan följaktligen vara: kommunal instans — länsstyrelse — regeringsrätt (utan dispensprövning i regeringsrätten). Som av 4 kap. framgår (s. 298) har kommittén emellertid — i betraktande av att det på kommunalbesvärens område är fråga om ren legalitetsprövning — funnit övervägande skäl tala för att låta talan fullföljas direkt från kommunal instans till förvaltningsdomstol, där besvären ju tänks handlagda på en i dessa frågor specialiserad avdelning. Mot att låta denna målgrupp utan tillståndsprövning gå från länsstyrelse till regeringsrätt talar vidare, att dessa mål är rätt talrika och att deras antal är i stigande (år 1965 220 st.).

I specialmotiveringen kommer hithörande ämnen att ytterligare behandlas.

Arbetsorganisation

Med avseende på regeringsrättens arbetsorganisation föreslår kommittén — som i 4 kap. nämnts — att de i regeringsrätten tjänstgörande regeringsrådets antal höjs från nuvarande 15 till 17. (Härtill kommer två i lagrådstjänstgöring bundna regeringsråd, från vilka tills vidare bortses.) Ökningen betingas delvis av kommitténs uppfattning att det domföra antalet ledamöter i regeringsrätten vid slutlig prövning av mål som regel skall vara fem och att den nuvarande grundlagsenliga möjligheten (22 § regeringsformen) att låta mål avgöras av endast fyra ledamöter i allmänhet inte skall begagnas.¹ Om man med kommittén vill starkt markera regeringsrättens centrala uppgift att omsorgsfullt vårda rättsenheten på förvaltningsrättskipningens

¹ Under regeringsrättens första år torde domstolen som regel ha sammanträtt med fem regeringsråd.

område, är det följdriktigt att generellt ge domstolens utslag den ökade tyngd, som följer av att fem ledamöter skärskådat målen. Vidare må framhållas, att förslaget att prövningstillstånd — i de flesta mål — skall utgöra villkor för talans prövning ju kommer att medföra, att de till prövning på fullsuttan avdelning framläppta målen blir av mera invecklad beskaffenhet än f. n. Erinras må slutligen om att i högsta domstolen ej färre än fem justitieråd kan slutligt pröva och avgöra mål. Med hänsyn till att regeringsrätten har ett mera splittrat arbetsområde än högsta domstolen och att regeringsrättens ledamöter därför — till skillnad från justitieråden — rekryteras från vitt skilda områden framstår det som så mycket mera påkallat att genom höjning av det domföra antalet ledamöter söka få bättre garanti för att på en domstolsavdelning är företrädd så allsidig sakkunskap som möjligt.

Regeringsrättens nuvarande arbetschema framgår — om man bortser från de fåtaliga tillfällena, när endast tre regeringsråd sammanträder för dispensprövning i vissa skattemål — av följande tabellariska sammanställning:

	Avdelningar	Ledamöter	Veckor	Bisittningsdagar för ledamöterna
Tisdagar.....	{ 2	× 5	× 40	= 400
		× 4	× 40	= 160
Onsdagar.....	3	× 4	× 40	= 480
Torsdagar.....	3	× 4	× 40	= 480
Fredagar.....	1	× 4	× 40	= 160
Summa:	10			Summa: 1 680

Med bisittningsdag avses ledamots deltagande i sammanträde, där föredragning förekommer. Som synes inryms tio föredragningsdagar i veckoschemat. Härtill kommer de tre till måndagarna förlagda sammanträden per vecka, när regeringsråden träffas för överläggning om den gångna veckans mål men föredragning ej sker. Av schemat kan utläsas, att på varje ledamot f. n. kommer $112 \left(\frac{1\ 680}{15} = 112 \right)$ bisittningsdagar om året (jämför 40 återställningsdagar).

En viktig uppgift för kommittén är ju att söka råda bot för den sedan länge föreliggande överbelastning i regeringsrätten, till följd varav — alldeles oavsett uppkommen arbetsbalans — tiden ofta blir knapp för särskilt de svårare målens övervägande. Kommittén har, i anslutning bl. a. till påpekanden vid remissbehandlingen av betänkandet rörande kompetensfördelningen mellan statsrådet och regeringsrätten (SOU 1959: 4), funnit att man vid den tilltänkta reformen ej bör tveka att något minska antalet bisittningsdagar per domstolsledamot och därigenom ge vederbörande domare mera tid för enskilt arbete med målen. Bortsett härifrån gäller, att det nuvarande schemat inte lämnar marginaler för sjukdomsfall bland domarna.

Det synes rimligt att i sådan mån omfördela regeringsrådets arbete från deltagande i session till kontrolläsning av mål, utvidgade rättsstudier i invecklade fall och andra för dömandets kvalitet väsentliga arbetsuppgifter, att antalet årliga bisittningsdagar per ledamot begränsas till omkring 100; i samband därmed synes fredagen böra bli sammanträdesfri. Hur ett veckoschema för regeringsrätten under den nya ordningen på lämpligaste sätt bör utformas torde lämpligen få bli beroende av närmare diskussioner på ett senare stadium med domstolens ledamöter. I syfte att likväl förmedla en mera konkret uppfattning av det nya läget må emellertid här nedan visas ett tänkbart typschema:

	Avdelningar	Ledamöter	Veckor	Bisittningsdagar för ledamöterna
Tisdagar.....	3	× 5	× 40	= 600
Onsdagar.....	5 ¹	× 3	× 40	= 600
Torsdagar.....	{ 1 ¹	× 3	× 40	= 120
	{ 2	× 5	× 40	= 400
Summa:	11			Summa: 1 720

På måndagar förekommer som hittills sammanträden utan föredragning — för återställning.

Av schemat framgår att var och en av de 17 ledamöterna skulle behöva sitta i rätten ungefär 100 dagar om året, alltså något mindre än $\nu\left(\frac{1720}{17} = 101\right)$.

Antalet föredragningsdagar — alltså sessioner med föredragning — per arbetsvecka ökar med en till elva. Detta beror på att så många sammanträden framdeles kommer att avse tremannaavdelningar för behandling av ansökningar om prövningstillstånd. I enlighet med antagandena i förra kapitlet har i veckoschemat räknats med att handläggningen av dispensansökningar kommer att ta i anspråk något mer än hälften av regeringsrättens föredragnings- och återställningsdagar (enligt veckoschemat sex av elva föredragningsdagar). Eftersom dispensprövningen emellertid kräver endast tre regeringsråds närvaro, åtgår i själva verket mindre än hälften av regeringsrättens samlade tid och arbete till sådan prövning; i 5 kap. har man kommit till ungefär 40 %. Schemat anvisar 720 av 1 720 bisittningsdagar per år för ansökningar om prövningstillstånd. Anmärkas må att av det dryga arbetet utom ramen för session enligt sakens natur en större del kommer på mål, vari prövningstillstånd meddelats, än på de ej framläppta målen.

Naturligtvis kan utvecklingen beträffande antalet ansökningar om prövningstillstånd, frekvensen av muntliga förhandlingar och andra för domstolens arbete bestämmande faktorer komma att bli en annan än den kom-

¹ Här är fråga ej om avdelningar för huvudsaklig prövning av mål utan om de mindre grupper om tre domare, vilka — med ledamöter från olika avdelningar — sammansätts för behandling av ansökningar om prövningstillstånd.

mittén räknat med. Med hänsyn till de säkerhetsmarginaler, som kommittén inrymt i sina beräkningar, bör dock den angivna ledamotskadern visa sig tillräcklig. Komplikationer uppstår emellertid till följd av önskemålet att domstolen under den nya ordningens inledningsskede skall medhinna en avarbetning av liggande äldre mål.

Balansens avarbetning

Regeringsrättens balans av oavgjorda mål utgjorde vid 1965 års utgång 6 362 mål. I medeltal för åren 1963—1965 inkom till regeringsrätten 4 322 och avgjordes 4 480 mål. Balansen är alltså i det närmaste en och en halv gånger så stor som den årliga arbetsprodukten. Emellertid är den formellt registrerade balansen icke liktydig med reell balans, varmed avses inneliggande mål som föreligger i sådant skick, att de omedelbart skulle kunna föredragas i regeringsrätten. Normalt torde det förhålla sig så, att bortåt 2 000 av de balanserade målen inte är disponibla för behandling, t. ex. på grund av att målen befinner sig på remiss hos olika myndigheter eller på begäran av part vilar för ytterligare utredning eller argumentering. Man torde vidare böra räkna med att cirka 750 mål måste vara tillgängliga för att föredragandena skall kunna svara för en jämn föredragning. Från de angivna utgångspunkterna kan antagas att den reella balansen hos regeringsrätten uppgår till närmare 4 000 mål (6 360 minus 1 800 + 750 = 3 810). Denna balans består till den övervägande delen av skattemål.

Av lätt insedda skäl är det ett starkt önskemål att balansen, som redan så länge tyngt domstolens arbete, så fort som möjligt bringas ur världen. Frågan blir då om detta tillräckligt snabbt kan ske inom ramen för den nya ordningen. En rad osäkra faktorer gör bedömningen av möjlig avverkningstakt tämligen vansklig. Vissa antaganden rörande utvecklingen måste emellertid göras, och kommittén får därför redovisa följande beräkningar.

Teoretiskt sett medför en ökning av regeringsrättens ledamotsantal från 15 till 17 en kapacitetshöjning med 13,3 % vilket motsvarar en med ungefär 600 mål förhöjd årlig arbetsprodukt. Det är i och för sig inte säkert att ökningen av regeringsrättens numerär kan bringas att helt slå igenom i form av ökad målbehandling. Den uppdragna organisationsramen medför emellertid en viss flexibilitet som i och för sig förstärks genom att tremannasessioner blir ett vanligt inslag på tjänstgöringsschemat. Under ett övergångsskede synes åtskilligt kunna vinnas genom att regeringsrätten vid handläggning av besvär, som anförts *före den tilltänkta omorganisationens ikraftträdande*, i regel sammanträder med fyra ledamöter (när nämligen stadgandet i 22 § regeringsformen så medger). Den målbilans, som finns vid den nya ordningens ikraftträdande, innefattar ju en mycket större andel relativt enkla mål än som senare kommer att vara fallet med mål på fullsuttens avdelning. Vidare synes det försvarligt att uppskjuta den skisserade

nedskärningen av antalet bisittningsdagar för regeringsråden tills balansen nedbragts till rimlig nivå.

Givetvis kan inte alla nytillkommande mål vila medan balansen av äldre mål avarbetas. I synnerhet är det angeläget, att mål av intresse ur prejudikatsynpunkt så snabbt som möjligt föredrages på dispensavdelning och, för den händelse prövningstillstånd meddelas, prövas i sak på femmannaavdelning. Den nya ordningen måste alltså tillämpas samtidigt med att äldre mål avarbetas enligt hittills gällande system. Regeringsrätten har f. n. den praxis att dispensansökningar i skattemål jämlikt 98 § taxeringsförordningen ges viss förtur. Grunden härför torde icke blott vara att det gäller fall, vari prejudikat- eller intressedispens kan ifrågakomma, utan också att de skattskyldiga anses ha befogade anspråk på att snabbt få veta om deras talan i regeringsrätten över huvud taget kommer att prövas i sak. Såsom ett exempel har följande typarbetsschema uppgjorts för den övergångsperiod, när den nu befintliga målbalansen tänks avarbetad.

	Avdelningar	Ledamöter	Veckor	Bisittningsdagar för ledamöterna
Tisdagar	{ 2	× 5	× 40	= 400
	{ 1	× 4	× 40	= 160
Onsdagar	3	× 4	× 40	= 480
Torsdagar	3	× 4	× 40	= 480
Fredagar	{ 2	× 4	× 40	= 320
	{ 1	× 3	× 40	= 120
<u>Summa:</u>	<u>12</u>			<u>Summa: 1 960</u>

Förestående tjänstgöringsordning innebär en ökning av antalet föredragningsdagar per vecka från nuvarande 10 till 12. Eftersom en avdelning f. n. hinner behandla i genomsnitt 12 mål per föredragningsdag, beräknas en ytterligare föredragning i veckan på fyrmannaavdelning medföra att regeringsrättens årliga handläggningskapacitet ökar med inemot 500 mål (40 veckor × 12 = 480). Den nytillkommande avdelningen om tre regeringsråd för prövning av dispensansökningar innebär vidare indirekt en kapacitetshöjning av samma omfattning. Den sammanlagda årliga vinsten skulle följaktligen redan vid denna ordning kunna antas bli åtminstone 900 mål. Schemat i fråga medför ingen lättnad i regeringsrådets nuvarande ganska betungande skyldighet att delta i sammanträden; snarare ökas bördan helt obetydligt $\left(\frac{1\,960}{17} = 115\right)$ men genom jämkningar i schemat torde å andra sidan viss lättnad kunna vinnas. Över huvud taget är ju fråga om en provisorisk lösning av vissa övergångsproblem. En arbetsplan för den nya ordningen måste revideras allteftersom regeringsrätten i stigande omfattning ägnar tid åt dispensansökningar och handläggning på femmansavdelning av dispenserade mål samt förrådet av äldre mål avvecklas. Det bör ankomma på regeringsrätten själv att efter kontinuerlig bedömning av arbetsläget

disponera sessionstiden på det sätt som med hänsyn till den rådande situationen är lämpligast.

Såsom antytts i föregående kapitel kommer regeringsrätten — sammansatt av 17 i domstolen tjänstgörande ledamöter — att ha en målbehandlingskapacitet, som, under förutsättning att det nuvarande arbetstempot inte sänks, ej oväsentligt överstiger den väntade arbetsbördan. Om man vidare temporärt uppoffrar önskemålet att skära ned sammanträdestiden för regeringsrättens ledamöter bör domstolen under en övergångstid kunna prestera en åtskilligt större årlig arbetsprodukt än som motsvarar det genomsnittliga nytillskottet per år av arbete för domstolen. Denna »överskotts-kapacitet» under ett inledande skede kommer enligt kommitténs uppfattning att möjliggöra att regeringsrättens målbalans årligen kan reduceras med mer än de 900 mål varom i föregående stycke varit tal, förslagsvis med tillhoppa 1 300—1 500 mål om året.

En samlad bedömning av utsikterna att — inom ramen för den nya ordinarie regeringsrättsorganisationen — avarbeta en befintlig balans ger enligt kommitténs mening fog för antagande att den erforderliga reduktionen av balansen skall kunna åvägabringas inom cirka tre år. Detta resultat får dock köpas till priset av en fortsatt högt uppdriven arbetstakt och tung börda för regeringsrättens ledamöter.

Vill man förbättra utgångsläget vid den nya ordningens inträde låter det sig emellertid väl förena med kommitténs allmänna plan att tillsätta de föreslagna två nya regeringsråden innan kommitténs förslag är slutbehandlat. Under hand har även framförts tanken att redan nu tillsätta fyra nya regeringsråd, varigenom domstolen skulle kunna arbeta på *fyra* avdelningar. Uppenbarligen skulle härigenom en snabbare avarbetning av domstolens balans möjliggöras, men mot lösningen i fråga talar vad kommittén förut — i anslutning till ett uttalande i direktiven — anfört om de ökade svårigheterna att med så många som fyra avdelningar upprätthålla enhet och konsekvens i lagtolkningen och rättstillämpningen. Anses det påkallat att omedelbart tillföra domstolen nya ledamöter talar enligt kommitténs mening övervägande skäl för att stanna vid en sådan lösning, som icke behöver medföra en ökning av antalet avdelningar. Vilken åtgärd som än må komma att vidtas i antydd riktning, torde den ej rubba kommitténs allmänna plan för regeringsrättens framtida organisation, låt vara att givetvis arbetskalkylen för de första åren påverkas.

Muntlighet

Möjligheten att understundom även i regeringsrätten få till stånd muntlig handläggning framstår som en betydelsefull faktor ur både utrednings- och allmän rättssäkerhetssynpunkt. Även om skriftlig procedur också framdeles måste bli huvudregeln — på grund av förvaltningsmålens natur och av hänsyn till kostnaderna, ej minst för de enskilda parterna själva — är möjlig-

heten för den enskilde att i vissa fall utverka muntlig förhandling av stort värde. Att parterna emellanåt har tillfälle direkt delta i domstolsbehandlingen, bidrar också till att upprätthålla förtroendet för förvaltningsrättskipningen. Detta är särskilt viktigt under en tid med en ofta ingripande reglering av medborgarnas rättigheter och skyldigheter.

Såsom framgår av föregående kapitel har kommittén räknat med, att muntlig förhandling i regeringsrätten skall förekomma i 5—10 % av de mål, som efter meddelat prövningstillstånd tas upp till prövning i sak, enligt beräkningarna ett 30-tal om året. Det är svårt att förutspå utvecklingen av regeringsrättens praxis i detta hänseende. Enligt kommitténs mening bör det ankomma på regeringsrätten själv att avgöra, om mål skall handläggas muntligt inför domstolen. Part kan således inte tillerkännas någon ovillkorlig rätt att på begäran få muntlig förhandling till stånd. Ej heller finner kommittén det erforderligt att i en ny regeringsrättslag föreslå bestämmelser om huvudförhandling i regeringsrätten i full överensstämmelse med rättegångsbalkens mönster. Muntlig förhandling bör liksom hittills varit fallet i den förvaltningsdomstol, där den oftast förekommit, nämligen kammarrätten, tjäna såsom ett komplement till den skriftliga utredningen.

I fråga om den närmare utformningen av bestämmelserna angående förfarandet i regeringsrätten hänvisas till specialmotiveringen i 9 kap.

Behörighetskrav m. m.

Med avseende på regeringsrättens organisatoriska förhållanden i övrigt uppkommer i anslutning till kommitténs reformförslag åtskilliga följdfrågor rörande ändringar eller jämkningar i gällande ordning. Kommittén vill här upptaga några mera betydelsefulla sådana följdspörsmål.

Om *behörighetskrav för regeringsrådsämbete* stadgas i 18 § regeringsformen. Regeringsråd skall ha förvaltat civil beställning samt däruti ha ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. Av hela antalet ledamöter i regeringsrätten skall minst två tredjedelar »hava fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas». Den citerade föreskriften innebär krav på juris kandidatexamen. För högsta domstolens del är detta kompetenskrav undantagslöst — alla justitieråd måste följaktligen vara jurister.

I sitt år 1907 avgivna betänkande angående inrättandet av en högsta förvaltningsdomstol föreslog Hj. L. Hammarskjöld, att högst två ledamöter skulle kunna utses utanför juristernas krets. Visserligen hade 1903 års riksdag i den skrivelse som föranledde Hammarskjölds uppdrag förutsatt att samtliga ledamöter i den tilltänkta domstolen skulle besitta formell juristkompetens, men Hammarskjöld menade att en undantagslös sådan regel ej vore välbetänkt. Man borde således inte lägga hinder i vägen för att till regeringsråd utnämna goda krafter, som fått grundlig administrativ utbildning

genom långvarig verksamhet på viktiga poster inom förvaltningen. I prop. 1908:37 med förslag till inrättande av regeringsrätten anslöt sig departementschefen till Hammarskjölds synpunkter. Han underströk vidare, att möjligheten att till ledamot utse annan än jurist kunde beräknas få ökat värde, om regeringsrättens behörighet vidgades till att omfatta mera än ren rättstillämpning — såsom framgår av historiken i 2 kap. gick departementschefen på en annan linje än Hammarskjölds såvitt avser bestämningen av regeringsrättens kompetensområde. Förslaget till stadgande i regeringsformen avfattades så, att av det till minst sju uppgående antalet regeringsråd minst tre fjärdedelar skulle vara jurister. Av sju regeringsråd måste således sex ha avlagt juridisk examen. Den i propositionen föreslagna regeln jämkades på förslag av vederbörande utskott (KU 1908:10) på det sätt att minst två tredjedelar av regeringsrättens ledamöter skulle vara jurister. Följaktligen kunde två av de sju ledamöter, av vilka regeringsrätten från början var sammansatt, vara icke-jurister.

Den ståndpunkt i fråga om det icke-juridiska inslaget, vilken av statsmakterna intogs vid domstolens skapande, torde ha rönt inflytande av vissa farhågor för formalism och överdriven stränghet hos den tidens domare. Densamma kom blott under domstolens tidigare verksamhetsår att spela någon egentlig roll vid domstolens rekrytering. Sålunda ingick i den första kretsen av ledamöter två som inte var lagfarna, en matematiker och en tekniker. Efter år 1917 — då matematikern avgick — har möjligheten att upp till en tredjedel besätta regeringsrätten med ledamöter utan juristexamen inte utnyttjats. Inslaget av icke-jurister har sedan hela tiden bestått av en enda domare och den successivt ökande kretsen av regeringsråd har mer och mer kommit att rekryteras som vanliga domstolar, låt vara att stor förvaltningserfarenhet krävts av vederbörande. Under skedet 1917—1962 var praxis att låta det icke-juridiska elementet i regeringsrätten representeras av en ingenjör, vars sakkunskap ansågs värdefull speciellt för patentmålen. Denna linje bröts år 1962, då den avgående tekniskt skolade ledamoten ersattes av ett regeringsråd med allmänt administrativ bakgrund (utan juridisk examen).

Den lämnade redogörelsen ger vid handen att möjligheten att till regeringsråd kalla icke-jurister i allt mindre mån utnyttjats. Med hänsyn redan därtill reser sig spörsmålet, huruvida det finns anledning att i fråga om examenskraven bibehålla någon skillnad mellan högsta domstolen och regeringsrätten och om ej avlagd juris kandidatexamen för framtiden bör gälla som undantagslös förutsättning för utnämning till regeringsråd.

Författningsutredningen har inte ansett sig böra föreslå, att behörighetskrav för ämbete såsom domare i de högsta instanserna skall stadgas i en ny regeringsform (»Sveriges statsskick» SOU 1963:16, 17). Detta ämne föreslås i stället skola regleras i allmän lag. Kommittén finner för sin del de ifrågakvarande föreskrifterna böra bibehållas i grundlagen, i varje fall så

länge motsvarande är fallet med avseende på högsta domstolens ledamöter. I sak har kommittén stannat för att avlagd juris kandidatexamen bör uppställas som obligatoriskt villkor för utnämning till regeringsrådsämbete. Ett tungt vägande skäl för denna ståndpunkt är att domstolen i fortsättningen i enlighet med direktiven mer än nu kommer att få karaktären av prejudikatinstans och att därmed den rent rättsliga bedömningen kommer mera i förgrunden än hittills. Regeringsrätten är över huvud taget den enda domstol med brett målregister i vårt land, där ej juridisk utbildning krävs av de ledamöter, som förutsätts delta i alla sorters mål. Sådan utbildning fordras f. ö. traditionellt i kammarrätten, varifrån de allra flesta målen hos regeringsrätten tänks komma. Därutöver gäller, och det är måhända det väsentligaste argumentet, att i målen hos regeringsrätten så ofta uppkommer intrikata juridiska spörsmål att det — även om erfarenhet och personlig läggning i viss mån kan kompensera — måste vara en kännbar olägenhet att sakna den grundläggande rättskunskap och skolning i juridisk metodik som rättsliga studier ger. Fast juris kandidatexamen i och för sig inte borgar för djupare insikter, skänker den en förtrogenhet med centrala juridiska ämnen och en insyn i spörsmål av rättslig natur, som en domare i den högsta förvaltningsdomstolen har den största nytta av. Utöver minimikravet på juris kandidatexamen lär som nu böra gälla att ledamöterna förvaltat civil beställning och däri ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. Det är givetvis önskvärt att liksom hittills flertalet ledamöter i regeringsrätten besitter domarerfarenhet. Tilläggas må, att kravet på lagfarenhet för samtliga regeringsråd väl går att förena med önskemålet att i domstolen skall finnas företrädd mångsidig erfarenhet av administrativa värv. Det är nämligen inga svårigheter att finna kandidater till regeringsrådsämbeten, vilka både äger ingående erfarenhet av förvaltningens problem och har juridisk utbildning.

Ett spörsmål för sig blir huruvida ej — när domare med teknisk utbildning inte längre ingår i domstolen — särskilda anordningar bör träffas för att tillgodose regeringsrättens behov av *fackkunskap i patentfrågor*. Olika lösningar är härvidlag möjliga. En är att regeringsrätten från fall till fall beslutar att anlita sakkunnig såsom förutsätts i 40 kap. rättegångsbalken. Med lagen om försäkringsdomstol 5 § och kammarrättsstadgan 5 § som förebilder kan vidare övervägas att Kungl. Maj:t för viss tid förordnar särskilda sakkunniga med uppgift att tillhandagå regeringsrätten med yttrandet i patenttekniska spörsmål. En tredje möjlighet är att vid regeringsrättens behandling av patentmål låta fackkunniga personer ingå i domstolen, som tillfälligt adjungerade ledamöter *med rösträtt*. Exempel på dylika sakkunniga bisittare utgör de tekniker, som skall delta vid Stockholms rådhusrätts behandling av patentmål (23 § patentförordningen, 66 och 68 §§ i den i prop. 1966: 40 föreslagna patentlagen; i nämnda prop. 67 § upptas en helt ny regel om medverkan av tekniker i patentmål i hovrätt). Vidare kan erin-

ras om de i fastighetsvärdering insatta ledamöter, som tjänstgör på fastighetstaxeringsdivision i kammarrätten (165 § och 180 § 3 mom. taxeringsförordningen, 6 § kammarrättsstadgan).

Kommitténs förslag till ny regeringsrättslag innefattar en uttrycklig föreskrift — genom hänvisning till 40 kap. rättegångsbalken — att regeringsrätten vid behov skall kunna anlita sakkunnig. Detta allmänna stadgande synes emellertid inte vara tillräckligt, när det gäller att kontinuerligt tillförsäkra regeringsrätten expertis i de för icke-tekniker ofta svårtillgängliga patentmålen. Som förut berörts, ansåg man vid tillkomsten av lagen om försäkringsdomstol behövt att komplettera en i lagen intagen hänvisning till 40 kap. rättegångsbalken med ett särskilt stadgande, varigenom till domstolen för viss tid såsom sakkunniga kan knytas läkare med olika specialiteter. Enligt kommitténs mening bör regeringsrättens behov av teknisk expertis i patentmålen tillgodoses på liknande sätt. I den mån de sakkunnigas utlåtanden rör omstridda tekniska frågor bör självfallet sörjas för att parterna erhåller del av de sakkunnigas meningsyttringar och får tillfälle att bemöta dessa.

Erinras bör slutligen att, därest pågående utredning om inrättande av en gemensam nordisk besvärinstans för patentärenden leder till resultat, patentmålen i regeringsrätten torde bortfalla. Kommer detta att ske snart, är det naturligtvis ingen anledning att för några få år införa den föreslagna förstärkningen med patentsakkunniga. Det är emellertid ännu osäkert, om och när en nordisk patentdomstol kan komma till stånd. I betraktande härav har kommittén funnit sig icke böra avstå från att föreslå en förstärkning av den tekniska sakkunskapen i regeringsrätten. Kommittén vill också peka på att man i Finland vid en år 1966 genomförd reform av ordningen för behandling av patentmål infört en bestämmelse om att två tekniker skall delta i högsta förvaltningsdomstolens handläggning av sådana mål.

Ordförandeskap m. m.

Rörande ordförandeskap och sammanträdesledning i regeringsrätten saknas för närvarande författningsbestämmelser. Utan särskild föreskrift tillämpas emellertid den ordningen att ordförandeskapet i domstolens plenum utövas av den i tjänsten äldste ledamoten, vilken tillika är ordförande på en av domstolens avdelningar. På de två andra avdelningarna är de närmast äldsta ordförande. Förhållandena i regeringsrätten skiljer sig från motsvarande ordning i högsta domstolen, där enligt 5 § lagen den 20 december 1946 om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring Kungl. Maj:t utser såväl ordförande för hela domstolen, tillika ordförande på en avdelning, som ordförande på övriga avdelningar. Då denna ordning år 1946 infördes — tidigare gick även för högsta domstolens del ordförandeskapet i domsto-

len och på dess avdelningar efter utnämningssålder — var skälet att större krav på arbetsledning än förut skulle komma att ställas, detta både i fråga om ledningen av huvudförhandling och beträffande ändamålsenlig disposition av arbetet i allmänhet.

Kommittén finner de för högsta domstolens vidkommande åberopade skälen kunna andragas för att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att förordna ordförande också i regeringsrätten och på dess avdelningar, låt vara att muntlig förhandling icke i regeringsrätten kan väntas förekomma i samma utsträckning som i högsta domstolen. Att enbart ancienniteten skall vara bestämmande i fråga om ansvaret för arbetsledningen synes lika litet som i annan offentlig verksamhet vara lämpligt. Det är emellertid anledning understryka vad, som av departementschefen för högsta domstolens del framhölls till stöd för 1946 års reform (prop. 1946: 135), nämligen att den omständigheten att till ordförande utses annan än den i tjänsten äldste ej innebär, att den sistnämnde inte skulle vara lika framstående som jurist och domare som den utsedde. Vid valet av ordförande skall bl. a. företräden med avseende på fallenhet för praktiska och organisatoriska uppgifter tillmätas vikt. Ordförandeskapet bör — som departementschefen jämväl erinrade om — ej medföra att vederbörande i förhållande till övriga ledamöter intar annan tjänsteställning eller åtnjuter högre lön.

Föredragningsorganisation

Gällande bestämmelser angående beredning och föredragning av mål och ärenden, som skall upptagas av regeringsrätten, återfinns i regeringsformen och regeringsrättslagen samt i stadgan den 18 juni 1926 (nr 227) angående behandlingen inom statsdepartementen av ärenden, som tillhör regeringsrätten. För dessa bestämmelsers innehåll har redogjorts i 2 kap. (s. f.). I det hela innebär gällande ordning, att de olika statsdepartementen tjäna som kansli åt regeringsrätten, vart och ett såvitt angår målen från det egna området. Föredragandena, vanligen benämnda regeringsrättssekreterare, är i regel tjänstemän i vederbörande departement vilka uteslutande ägnar sig åt domstolsarbetet. De ingår — med undantag för skatteföredragandena i finansdepartementet — i departementens befordringsgång. Skatteföredragandena hämtas nästan uteslutande från kammarrätten och återvänder efter en längre eller kortare period som regeringsrättssekreterare till denna domstol. Rörande föredragandearbetet må framhållas, att föredraganden, sedan ärende överlämnats till honom, är ansvarig för beredningen av detsamma. Han äger därvid infordra förklaring eller utlåtande av vederbörande myndighet och även i övrigt inhämta för sakens bedömande erforderliga upplysningar. I färdigberett ärende skall skrivas förslag till rubrik och beslut innan föredragning i regeringsrätten äger rum.

Ordningen med föredragande, tillhörande de olika departementen, har

förestavats av skäl som tillmättes stor betydelse vid tiden för regeringsrättens tillkomst. I sitt betänkande om inrättande av en administrativ högsta domstol eller regeringsrätt framhöll Hj. L. Hammarskjöld bl. a. önskvärdheten av att ett sammanhang mellan regeringsrätten och regeringen bevarades. Detta ändamål skulle nås genom att regeringsrättsmålen bereddades och föredrogs av tjänstemän i de särskilda departementen. Därigenom skulle den fördelen vinnas, att det material till kännedom om förvaltningen och därmed sammanhängande förhållanden, som låg i besvärsmålen, omedelbart skulle komma departementen till godo. Enligt Hammarskjölds uppfattning skulle inrättandet av ett särskilt ämbetsverk för beredning och föredragning av regeringsrättsmålen — motsvarande nedre justitierevisionen — medföra olägenheter; bl. a. hävdades, att ett stort antal föredragande blev erforderligt för att önskvärd sakkunskap på de skilda förvaltningsområdena skulle finnas, men att full sysselsättning ej skulle kunna beredas så många föredragande som från den nämnda synpunkten var nödvändiga. Hammarskjölds ståndpunkt biträdades av föredragande departementschefen (prop. 1908: 37 om inrättande av regeringsrätten).

Enligt vad kommittén inhämtat speglar emellertid dessa uttalanden från seklets början icke dagens realiteter. Visserligen är regeringsrättsföredragandena inordnade i departementens befordringsgång — fränsett föredragandena i skattemål — men i övrigt har utvecklingen skapat en viss klyfta mellan regeringsrättsbyråerna å ena sidan och den övriga departementsorganisationen å den andra sidan. En av kommittén företagen undersökning har givit vid handen, att endast ett fåtal regeringsrättsärenden rymmer frågor av beskaffenhet att kräva att ärendena också anmäls i departementsberedning. Såvitt avser finansdepartementets regeringsrättsbyrå förekommer enligt uppgift över huvud taget inte, att föredragandena anlitas på den rena departementssidan. Den dubbla inriktning hos departementstjänstemännen på konseljärenden och regeringsrättsmål, som man eftersträvade vid tillskapandet av regeringsrätten, har med något undantag (vissa byggnadsärenden) ej kunnat vidmakthållas. Regeringsrättsföredragandena har f. ö. i stor utsträckning arbetsrum skilda från departementens övriga lokaler. Deras särställning synes genom 1965 års reform av arbetsorganisationen i statsdepartementen snarast ha blivit mer markerad än förut. Å andra sidan har det hävdats att regeringsrättens ledamöter, därför att föredragandeorganisation och kansli lytt under departementen, kommit att stå mera främmande för ärendenas beredning och planeringen för deras avgörande än som med en närmare anknytning borde ha blivit fallet.

Vid övervägande, hur beredningen och föredragningen i regeringsrätten framdeles bör organiseras, bör en jämförelse ske med vad som gäller för högsta domstolen. Målen i högsta domstolen föredrages av revisionssekreterare, vilka tillsammans bildar ett särskilt ämbetsverk, nedre justitierevisionen, som dock reellt står i nära beroende av domstolen. Revisionssekre-

terarna rekryteras i första hand bland hovrättsdomare, men det har också förekommit att domare i underrätt förordnats till revisionssekreterare. Bl. a. av att revisionssekreterarna är placerade i lönegraden B 6 — lägre än hovrättsråd, tingsdomare och flertalet rådmän — framgår att tjänsten avses att vara en passagetjänst.

Enligt ett år 1962 av en särskild utredningsman avgivet betänkande angående nedre justitierevisionens organisation (SOU 1962: 20) beror det särregna förhållandet att justitierevisionen består som ett, formellt sett, självständigt ämbetsverk på en långvarig, historiskt grundad tradition; till dennas fortvaro har bidragit en önskan att låta högsta domstolens ledamöter uteslutande ägna sig åt den dömande verksamheten. Utredningsmannen fann den nuvarande utformningen stundom lägga hinder i vägen för ett rationellt anordnande av skilda arbetsmoment och hade därför övervägt att justitierevisionen skulle upphöra som självständigt ämbetsverk och i stället erhålla karaktären av ett, även i yttre måtto, till högsta domstolen anslutet kansli. Justitierevisionen skulle därefter bestå av dels en föredragandeorganisation, revisionssekreterarna, dels det egentliga kansliet, omfattande den administrativa personalen. Såsom ledare för den samlade organisationen skulle stå en kanslichef. En så genomgripande reform sade sig utredningsmannen emellertid — bl. a. med hänsyn till den långvariga traditionen — inte »för det närvarande» kunna förorda.

I remissyttrandena över det ovannämnda betänkandet yppade sig skilda meningar angående den lämpliga organisationsformen för beredning och föredragning av mål i högsta domstolen. För domstolens ledamöter och för justitierevisionen själv tedde sig den nuvarande ordningen förmånlig, även om den kunde betraktas som föråldrad. Justitierevisionen accentuerade i sitt yttrande vikten av att domstolens ledamöter så långt möjligt får ägna sig uteslutande åt dömande verksamhet och i görligaste mån befrias från administrativa bestyr. Mot den nuvarande ordningen kritiska röster gav sig till känna i några remissyttranden. I särskild grad framstod hovrätten över Skåne och Blekinge såsom förespråkare för en reform. Hovrätten framhöll sålunda, att de processuella uppgifter, vilka en gång varit en grund för justitierevisionens existens, numera är avskaffade och att enbart administrativa skäl icke kan motivera ett bibehållande av nuvarande organisation. Från processuella synpunkter tedde det sig framför allt oriktigt, att ett annat organ än högsta domstolen tar hand om processmaterialet och framlägger detta för domstolen i bearbetat skick. Domstolens ledamöter borde självklart vara principiellt skyldiga att taga del av processmaterialet i original och bära det slutliga ansvaret för att skyldigheten fullgörs. Enligt hovrätten borde justitierevisionen avskaffas och högsta domstolens kansli ges en ändamålsenlig uppbyggnad med utgångspunkt från att detsamma skall stå under domstolens direkta ledning och kontroll. För att en sådan reform ej skulle medföra, att högsta domstolens ordförande betungades med

administrativa ärenden i sådan grad att det hindrade hans åliggande som domare, borde kansliet ledas av en kvalificerad tjänsteman med administrativ utbildning, lämpligen jämställd med expeditionschef.

Enligt kommitténs mening är det i sammanhanget lämpligt att rikta blicken också mot kansliorganisationen i kammarrätten ävensom i hovrätterna och försäkringsdomstolen. Kammarrättens struktur är i detta avseende ungefär densamma som hovrätternas. Någon fristående föredragandestab finns där ej (lika litet som i hovrätterna), utan föredragning sker av kammarrättsråd och assessorer samt av fiskaler, vilka sistnämnda i regel börjar sin bana i kammarrätten omedelbart efter avslutad tingstjänstgöring. Föredragandeorganisationen i försäkringsdomstolen företer särskilda drag men överensstämmer såtillvida med kammarrättens och hovrätternas som föredragandena är omedelbart anslutna till domstolen. En sådan ordning synes ägnad att främja såväl domstolens processledning som ett rationellt anordnande av olika arbetsmoment, från beredning till kontrolläsning av mål. Tillsynen över de administrativa göromålen har i kammarrätten och hovrätterna i tämligen vid utsträckning anförtrotts en avdelningsdirektör (byråchef) med medhjälpare, vilka inte deltar i den dömande verksamheten.

Författningsutredningen föreslår, att regeringsformen 25 § angående beredning av regeringsrättsmål i statsdepartementen utmönstras i en ny grundlag. Om så sker röjs väg för en tidsenligare organisation på förevarande område. Förut har framhållits, att de skäl som ursprungligen förestavat den gällande ordningen — främst bevarande av sammanhang mellan regeringen och regeringsrätten — i praktiken spelat ut sin roll. Härtill kommer att det ur principiella aspekter väckt kritik att, låt vara mest formellt, den högsta förvaltningsdomstolen och regeringen har gemensamt kansli. Nämnas bör vidare att man i departementen vissa tider haft svårigheter att rekrytera jurister. Om nuvarande ordning bibehålls, kan berörda bristläge snart få ogynnsamma återverkningar på uppsättningen av regeringsrättsföredragande. Regeringsrättssekreterarna är icke-ordinarie tjänstemän i lönegraden B 5. I tre departement kan regeringsrättssekreterare avancera till kansliråd och chef för regeringsrättsbyrå. Möjligheterna för regeringsrättsföredragande att vinna befordran till kanslirådstjänster på andra departementsbyråer torde snarast vara sämre än för departementssekreterare m. fl. andra departementstjänstemän. Det kan ej förnekas att ställning och karriärmöjligheter för regeringsrättsföredragandena — här bortses i viss mån från skatteföredragandena — ej ligger i nivå med vad som gäller för revisionssekreterarna på den allmänna domarbanan.

Mot bakgrunden av det förut anförda vill det förefalla naturligt och lämpligt att regeringsrätten liksom andra domstolar erhåller en egen kansliorganisation, uppbyggd enligt det mönster, som skisserats i betänkandet angående nedre justitierevisionens arbetsorganisation och i det av hovrätten över Skåne och Blekinge lämnade remissyttrandet. Att justitierevisionen av

historiska skäl kommit att fortleva såsom självständigt ämbetsverk är en faktor som inte bör tillmätas betydelse när det gäller uppbyggnaden av kansliet för en annan högsta instans.

Vill man knyta föredragandestab och administrativ personal direkt till regeringsrätten, blir rekryteringsförutsättningarna helt nya. I fråga om administrativ personal kommer de knappast att vålla bekymmer, men rekryteringen av föredragande kräver noggrant övervägande. Kommittén har ju tänkt sig, att kammarrätten skall utbyggas till en allmän förvaltningshovrätt med ett målregister, som i stort sett svarar mot den nuvarande regeringsrättskatalogen. Då kammarrättsbanan kommer att erbjuda erforderlig allsidig utbildning på förvaltningsrättskipningens skiftande områden, blir det framdeles naturligt att hämta det stora flertalet regeringsrättsföredragande från kammarrätten. Liksom på den allmänna domarbanan synes rekryteringen företrädesvis böra ske bland assessorerna. Efter tjänstgöringen som föredragande i regeringsrätten kommer vederbörande normalt att vinna befordran till kammarrättsråd, och för de bäst skickade domarna finns möjlighet att nå ordförandetjänst (vilken enligt kommitténs förslag skulle vara jämställd med lagman i hovrätt (f. n. lönegrad C 4).

Regeringsrättssekreterarnas arbete kommer tydligen att delvis ändra karaktär, eftersom föredragningen till övervägande del kommer att avse dispensprövning. Denna förändring kommer emellertid icke att göra arbetet lättare — tvärtom torde uppgiften att åstadkomma en kortare, på belysning av olika dispensgrunder inriktad föredragning snarast att i än högre grad än hittills kräva säkert omdöme och god framställningskonst. Frågan om föredragandenas arbetsuppgifter, promemoriornas uppställning, beräknad tidsåtgång m. m. torde böra uppmärksammas vid utformningen av de föreskrifter som Kungl. Maj:t förutsatts skola meddela med stöd av 17 § i kommitténs förslag till lag om regeringsrätten, och vilka bestämmelser skulle avlösa den förutnämnda stadgan den 18 juni 1926 (nr 227) angående behandlingen inom statsdepartementen av ärenden, som tillhör regeringsrätten. Därvid bör även undersökas, i vad mån klarare regler kan böra meddelas rörande föredragandenas befogenheter med avseende på målens beredning och utredningens komplettering. Det har stundom förmenats, att gällande stadganden ej i tillräcklig mån givit uttryck åt föredragandenas rätt och plikt att verka för utredningens fullständigande samt bättre belysning av oklara punkter i målen. I sammanhanget bör observeras att i yttranden över betänkandet rörande kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten hävdats, att vid handläggning av besvär-ärenden i departementen ett mera aktivt arbete utfördes för att komplettera handlingarna och vinna en allsidig belysning än i domstolarna.

Om det framtida behovet av föredragande i regeringsrätten är svårt att nu bilda sig en säker uppfattning. F. n. sysselsätter domstolen omkring ett 30-tal föredragande, av vilka närmare hälften rekryterats från kammarrät-

ten och föredrager väsentligen skattemål. För beredning och föredragning av hithörande ansökningar och mål (i 5 kap. beräknade till 2 200 dispensansökningar, varav 450 antogs bifallna, och ett 100-tal mål fullföljda utan prövningstillstånd) kan ett 15-tal regeringsrättssekreterare eller några däröver antagas bli erforderliga. Under den första tiden, då balans ännu finns, kommer ytterligare föredragande att behövas. Det bör sörjas för att varje regeringsrättssekreterare i lämplig omfattning erhåller hjälp med beredningsarbete av kanslist. Som föreståndare för kansliet bör finnas en befattningshavare i kanslichefs ställning.

I begynnelskedet av en ny ordning torde det av lätt insedda skäl bli lämpligt att flertalet av de tjänstemän, som nu är regeringsrättssekreterare, förordnas på de formellt nya tjänsterna.

För att icke domstolens ordförande skall för mycket betungas med administrativa uppgifter synes det lämpligt att bland övriga regeringsråd någon domare med intresse och fallenhet för sådana bestyr anförtros den närmare tillsynen över planläggning m. m. av kansliarbetet. Denne domare torde i stället kunna erhålla någon lättnad med avseende på deltagandet i session.

Det bör anmärkas, att ordningen med ett kansli för regeringsrätten ej kan praktiskt genomföras förrän grundlagen (regeringsformen 25 §) ändrats. Ditintills måste alltså hittillsvarande ordning bestå.

Rörande den närmare utformningen av hithörande stadganden hänvisas till specialmotiveringen i 9 kap.

Smärre reformer

Av vad kommittén tidigare anfört har framgått, att regeringsrätten enligt den nya ordningen kommer att ha mer tid till förfogande för målens övervägande än f. n. En förbättring ligger givetvis även däri att fem regeringsråd i stället för nu fyra förutsätts skola delta vid målens slutliga prövning. Icke desto mindre är det, som förut antytts, anledning att överväga olika *praktiska reformer*, ägnade att underlätta målens bedömande samt bidra till säkra och riktiga domslut.

Redan i regeringsrådets yttrande den 5 oktober 1954 över dåvarande kanslirådet H. Sterners promemoria uttalades att domarna i den högsta förvaltningsdomstolen har en alltför stor arbetsbörda, till icke ringa del bestående av arbete som med fördel skulle kunna utföras av andra eller bortfalla. Här rör det sig bl. a. om uträkningar, tidsödande kontroller etc., där en viss överflyttning av ansvaret på föredragandena eller andra medhjälpare kan böra övervägas. Till en del är fråga om reformer och förändringar av sådan rent praktisk art, att vederbörande domare själva är närmast att vidtaga eller föreslå erforderliga mått och steg. Kommittén vill emellertid fästa uppmärksamheten på några punkter, där rationalisering av antydd art förtjänar att övervägas.

Regeringsrättssekreterarnas föredragning av målen sker som bekant på grundval av promemorior. I den förut nämnda stadgan den 18 juni 1926 föreskrivs endast att föredragande i varje ärende skall lämna förslag till rubrik och beslut. För att regeringsrådets kontrollarbete skall bli så litet betungande som möjligt är det viktigt att föredragningspromemoriorna innehåller en fullständig redogörelse för allt i akten av intresse för målets bedömande och att exemplar av promemorian tillhandahålls samtliga ledamöter. Under den nya ordningen bör därför meddelas mera ingående föreskrifter om föredragningspromemorias utformning än nu. (Jfr föregående avsnitt s. 339).

F. n. upptar föredragningspromemoriorna ofta men ej alltid förslag om den utgång, som föredraganden anser målet böra erhålla. I vissa fall lämnas också en resonerande framställning av de synpunkter som kan böra anläggas jämte hänvisningar till rättsfall och litteratur. Även i detta hänseende synes uttryckliga föreskrifter böra meddelas.

7 KAPITLET

Närmare om kammarrätternas uppgifter, organisation och arbetsförhållanden under den nya ordningen

Inledning

Vid sina överväganden rörande förvaltningsrättsskipningen på mellanplanet har kommittén valt att förorda det organisationsalternativ som innebär att kammarrättens kompetensområde utvidgas. Det skulle då komma att omfatta utöver nuvarande målgrupper huvuddelen av de förvaltningsmål, i vilka talan f. n. får fullföljas till regeringsrätten. En sådan breddning av domstolens målregister återverkar i skilda hänseenden på domstolens organisation.

Ett antal nya domarämbeten måste tillföras kammarrätten. I anledning härav bör divisionsindelningen tas upp till nya överväganden. Härvid aktualiseras också önskemålet att divisionerna i större utsträckning än nu skall vara sammansatta av ordinarie domare i rådsställning. Vidare uppkommer frågan om vid sidan av ordinarie domarämbeten skall finnas inrättade icke ordinarie ämbeten. Denna fråga hänger åter nära samman med hur assessors- och fiskalskårerna hos domstolen organiseras.

Den föreslagna skärpningen av fullföljdsbegränsningen i skattemål och införandet av särskilda villkor för talans prövning i regeringsrätten också beträffande övriga mål kommer att i högre grad än f. n. göra kammarrätten till reell slutinstans. Mot bakgrund härav måste stora krav ställas på ledamöternas kompetens och kunnande samt på sättet för den dömande verksamhetens bedrivande. Av särskild vikt blir här divisionsordförandenas ställning och uppgifter. De inbördes relationerna mellan tiderna för beredning, föredragning och session måste också överses.

Enär de nya mål som tillförs kammarrätten hänför sig till områden, på vilka domstolens nuvarande befattningshavare inte är hemmastadda, bör i samband med övergången på lämpligt sätt sörjas för att fackkunskap och erfarenhet från berörda områden tillförs domstolen. Det bör därvid övervägas om domstolen bör förstärkas med lekmannaledamöter i vissa mål och hur behovet av speciell expertis skall tillgodoses, där sådant behov gör sig gällande.

En utbyggnad av kammarrätten kan väntas innebära vissa problem i själva inledningsskedet i fråga om de nya ämbetenas besättande och rekryteringen till domstolen i övrigt. Också dessa problem bör studeras.

Vissa organisatoriska spörsmål anmäler sig i samband med den uppdel-

ning av kammarrätten i regionala förvaltningsdomstolar som kommittén tänker sig. Dessa kan lämpligen behandlas för sig. Kommittén kommer i enlighet härmed att först uppehålla sig vid sådana spörsmål som är oberoende av om kammarrätten bibehålls som riksdomstol eller uppdelas i regionala domstolar.

Som av 3 kap. framgår, hade kammarrätten vid 1965 års utgång en balans av omkring 8 500 mål. Även om i detta antal ingår många mål, vilka är under fortsatt skriftväxling eller eljest av olika skäl inte är disponibla för omedelbart avgörande, återstår en balans av åtminstone 4 000 mål. Eftersom denna reella balans är relativt liten — särskilt i förhållande till regeringsrättens motsvarande eftersläpning — har kommittén vid kalkylerna för en vidgad kammarrättsorganisation tills vidare ej räknat med balansen i fråga. Vid en senare tidpunkt torde bättre kunna bedömas, i vad mån vid den föreslagna nya ordningens ikraftträdande särskilda anordningar krävs med hänsyn till då kvarstående balans.

Arbetsvolymen i regeringsrätten av de målgrupper, som skall gå över till kammarrätten

För att uppnå en riktig dimensionering av en kammarrättsorganisation, bestående av två eller flera domstolar med ett vidgat kompetensområde, har kommittén sökt beräkna storleken av den arbetsinsats som målgrupper, vilka avses överflyttade till kammarrätten, f. n. kräver vid handläggning i regeringsrätten.

Ifrågavarande mål uppgår nu i regeringsrätten till omkring 2 500 årligen. Med beredning och föredragning i regeringsrätten av målen beräknas 16—18 helårsarbetskrafter normalt vara sysselsatta. Dessas arbetstid kan uppskattas till cirka 28 000 timmar per år. Själva föredragningen och övrig handläggning (återställning) av målen kan antagas kräva omkring 1 100 timmar (eller något mer än hälften av den totala sessionstid som regeringsrätten förfogar över, nämligen ungefär 2 000 timmar). För beredning skulle då återstå knappa 27 000 timmar. Det synes dock rimligt att som grovt mått utgå från att genomsnittligt på en timmes handläggning i regeringsrätten ej belöper mer än 20 timmars beredning.

I medvetande om att tidsåtgången växlar de olika måltyperna emellan har kommittén försökt att genom intervjuer få fram en mera differentierad bild av läget ett visst år och har då valt år 1961. Det material, som erhållits (se bil. C) och som motsvarar cirka 2 200 av nämnda år avgjorda ungefär 2 700 hithörande mål, grundar sig på tämligen grova överslagsberäkningar och måste uppenbarligen bedömas med stor försiktighet. Den tidsmässiga proportionen mellan vad som åtgår för beredning å ena sidan samt till föredragning och övrig handläggning i regeringsrätten å den andra sidan varierar från 14—1 för lönemål till 30—1 för byggnads-, väg- och statsbidragsmål. För körkortsmål erhöles siffrorna 25—1. Undersökningen motsäger som synes ej det förut gjorda antagandet att på en timmes handläggning i regeringsrätten i genomsnitt skulle komma 20 timmars bered-

ning. I fråga om antalet per timme i regeringsrätten handlagda mål kan antecknas att detta växlade från fem mål per timme beträffande körkortsmål till knappt ett mål per timme för barnavårds- och alkoholistmålen del. Genomsnittligt belöpte på en handläggningstimme (föredragning plus återställning) i regeringsrätten drygt två mål.

I arbetet med beredningen av mål ingår åtskilliga mera rutinbetonade förberedande åtgärder, såsom s. k. grovkomplettering och aktpaginerings, vilka med fördel kan ombesörjas av underordnad kanslipersonal. Tillgången till sådan biträdes hjälp växlar emellertid inom departementen. De framräknade siffrorna blir redan av denna anledning ej helt kommensurabla. Även i övrigt skiftar föredragandenas arbetsvillkor i skilda hänseenden. Siffrorna kan därför inte tagas till utgångspunkt för annat än mycket allmänna graderingar av målgrupperna i fråga om de arbetskrav målen ställer.

Tydligt är i vart fall att några målgrupper fordrar mera *beredningstid* i förhållande till handläggningstiden än andra. I vissa fall torde detta bero på att regeringsrätten önskar en koncentrerad föredragning. Så är t. ex. fallet i fråga om körkortsmålen, vilka eljest i och för sig är enkla att bereda. I andra fall är förklaringen till att beredningstiden per föredragningstimme är lång att söka däri att lagstiftningen på området är invecklad eller materialen eljest tungarbetad. Föredraganden måste då ägna mycken tid åt rättsstudier och andra tidskrävande förarbeten. Det sist sagda torde äga tillämpning på t. ex. kyrkligt-ekonomiska mål samt vägmål. Å andra sidan kan pekas på att vissa mål fordrar särskilt lång *föredragningstid* på grund av stort siffer- eller kartmaterial eller talrika andra data. I andra mål blir *handläggningstiden i sin helhet* förhållandevis lång därför att de kräver mer tid för muntlig överläggning än mål i allmänhet. Exempel på dylika mål utgör byggnads-, barnavårds- och alkoholistmålen. Av det sagda framgår att de återgivna tidsrelationerna inte omedelbart kan läggas till grund för en värdering av målen svårighetsgrad e. d.

Genomgången torde, trots förekomsten av åtskilliga felkällor och irrationella faktorer, ge en viss uppfattning om det mått av arbete som de aktuella målgrupperna representerar hos regeringsrätten. Härnäst gäller det att söka klarlägga hur mycket de skulle komma att betyda i arbetsökning för kammarrätten, om de införlivas med denna domstols målregister. Uppgiften blir att översätta de erhållna talen under beaktande av alla de skillnader i arbetsformer och arbetsmetoder som råder mellan regeringsrätten och kammarrätten. Det ligger i sakens natur att en sådan räkneoperation är mycket vanskelig att genomföra. Bl. a. spelar en rad inte mätbara faktorer in. Blott en rent schematisk uppskattning är möjlig.

Som bakgrund för diskussionen om arbetsökningen bör — utöver vad som omnämnts i 2 kap. (s. 264 ff.) — lämnas en redogörelse för kammarrättens hittillsvarande arbetsförhållanden.¹

¹ Se även 3 kap. s. 283 ff.

Nuvarande ordning för arbetet i kammarrätten

Handläggningen av målen i kammarrätten är liksom i regeringsrätten normalt i så måtto skriftlig att den sker medelst föredragning av parternas skrifter m. m. — utan deras personliga muntliga medverkan. Arbetsuppgifterna för ledamöterna består av målens beredning för föredragning, bisittning vid divisionens sessioner med eller utan egen föredragning, kontrolläsning (i första eller andra hand) av mål, som föredragits av annan ledamot eller av fiskal, jämte återställning av målen för justering. Arbetets fördelning mellan ordförande, vice ordförande, övriga ledamöter och en fiskal på en sexmannadivision framgår av följande normalschema.

	tisdag	onsdag	torsdag	fredag	
				förmiddag	eftermidd.
ledamot A (ordf.).....	A	—	A	A	A
B (vice ordf.).....	B	B	B (1)	—	—
C (kammarrättsråd).....	—	C (1 $\frac{3}{4}$)	—	C (1 $\frac{1}{2}$)	—
D „ „	—	D (1 $\frac{3}{4}$)	—	—	D (1 $\frac{1}{2}$)
E (assessor).....	E (2 $\frac{1}{2}$)	—	—	—	E ($\frac{3}{4}$)
F (assessor).....	—	—	F (2 $\frac{1}{2}$)	F ($\frac{3}{4}$)	—
fiskal.....	(2)	(1)	(1)	—	—
s:a föredragningstid	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{4}$	2 $\frac{1}{4}$
återställningstid	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$
s:a sessionstid	5	5	5	2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$

Siffrorna anger föredragningstid m. m. i timmar

Antalet i kammarrätten avgjorda mål uppgick år 1964 till 10.392 och år 1965 till 10.548. Av de båda arbetsprodukterna belöpte 338 respektive 708 mål på den nya tremannaavdelning som inrättades den 1 juli 1964. De åtta sexmannadivisionerna avgjorde alltså år 1964 sammanlagt 10.054 mål och påföljande år tillhoppa 9.840 mål. Omräknas siffrorna till medeltal per division och år, erhålls 1.257 mål för år 1964 och 1.230 mål för år 1965. Kvantitativt växlar arbetsresultaten emellertid ganska avsevärt mellan divisionerna, för år 1964 mellan 1.092 för divisionen med lägsta antalet avgjorda mål och 1.465 för divisionen med högsta antalet. Motsvarande siffror för 1965 är 1 080 respektive 1 395. Det bör anmärkas att divisioner med specialmål i vilka kammarrätten är slutinstans mestadels återfinns bland dem som avgör ett mindre antal mål än medeltalet.

Siffrorna ger vid handen att kammarrätten med nuvarande sammansättning och arbetstakt genomsnittligt per division och år kan beräknas avgöra omkring 1.200 mål av den beskaffenhet och svårighetsgrad som dess mål f. n. representerar. Den omständigheten att divisioner med specialmål i regel inte når upp till nämnda genomsnittstal tyder på att dylika mål allmänt sett är mera tidskrävande. Att så är fallet behöver ej bero på att specialmålen är särskilt svåra. Det är lättare och går snabbare att avgöra mål, tillhörande

ett och samma rättsområde, där kunskaperna hålls vid makt genom dagliga kontakter, än mål från rättsområden med vilka domaren bara sporadiskt tar befattning.

Antalet fulla arbetsveckor per division uppgår sammanlagt till i runt tal 40. Med ett årligt medeltal av 1.200 mål avgör alltså en division 30 mål i veckan. Handläggningstiden per vecka utgör 20 timmar. På varje handläggningstimme i kammarrätten skulle alltså i medeltal falla ett och ett halvt mål.

Vid en jämförelse mellan föredragningen i regeringsrätten och kammarrätten har man att lägga märke till att i regeringsrätten i skattemål uppställas fullständiga, maskinskrivna föredragningspromemorior, medan ledamöterna i kammarrätten i allmänhet föredrager med ledning av mera skeltartade promemorior (med hänvisningar till akten). Det är uppenbart att författandet av fullständiga promemorior och kontrollen av deras utskrift tar avsevärd tid i anspråk för föredragandena i regeringsrätten, medan motsvarande arbetsmoment blir mindre tidsödande för kammarrättens ledamöter. För dessa tillkommer i stället som ytterligare arbetsmoment ett omfattande arbete med kontrolläsningen av mål, vilka föredragits av andra. I synnerhet kontrolläsningen av fiskalsmål är tidskrävande. Sådan kontrolläsningsskyldighet åligger ordförande och vice ordförande beträffande vardera en timmes fiskalsföredragning och annan ledamot beträffande en halv timmes fiskalsföredragning i veckan; kontrolläsningen kan under en normal arbetsvecka — ostörd av lagremisser och andra speciella bestyr — helt schematiskt antagas belägga omkring sex respektive tre arbetstimmar.

Av normalschemat för arbetets fördelning på en division framgår att varje ledamot (utom ordföranden och vice ordföranden) normalt sitter i session en och en halv dag i veckan, alltså sju och en halv timmar. Under sin sessionstid är ledamoten skyldig att föredraga mål under tre och en kvarts timmar. Frånräknas sessionstiden en ledamots arbetsvecka om något mindre än 41 timmar (här räknas inte med förekommande övertidsarbete och bortses vidare från de speciella tider som gäller sommartid), återstår knappt 33 och en halv timmar för beredning samt domsskrivning och annat efterarbete på egna mål efter föredragningen jämte kontrolläsning av andra ledamöters och fiskalers mål. På de egna målen torde belöpa omkring två tredjedelar av tiden, alltså cirka 22 timmar. För varje egen föredragnings-timme skulle en ledamot i enlighet härmed förfoga över omkring sju timmar utanför sessionstid. En jämförelse mellan arbetsvillkoren för en föredragande i regeringsrätten och en föredragande ledamot i kammarrätten torde dock bli mera rättvisande, om kontrolläsningstiden — utom den som belöper på förstahandskontroll av fiskalsmål — läggs till beredningstiden för kammarrättsledamotens del. Mot 30 timmars berednings- och kontrolläsningstid svarar då tre och en kvarts timmars föredragning. Tidsproportionen mellan »beredning» och föredragning blir därmed 9 : 1 under en vecka med normal arbetstid.

Nu redovisade, tillämpade avvägning av en ledamots arbetsuppgifter har vuxit fram på grundval av skilda överväganden under de senaste årtiondenas lopp. Beskattningsorganisationssakkunniga redovisade i sitt betänkande med förslag till ändrad organisation av kammarrätten (SOU 1942: 18 s. 32 ff) hur ledamöternas föredragnings tid förlängts sedan 1908 från två timmar i veckan med två dagars bisittningsskyldighet till tre och en halv timmars föredragningskyldighet med samma bisittningsskyldighet, allt i syfte att öka kammarrättens arbetsresultat. I betänkandet återges också innehållet i ett utlåtande av kammarrätten den 26 januari 1923 över ett förslag till förlängning av föredragnings tiden. Domstolen framhöll däri bl. a. att önskvärdheten av ett kvantitativt ökat arbetsresultat inte fick ge anledning till sådan forcering av arbetet att dess resultat försämrades i kvalitativt hänseende. Fasthölls den förutsättningen, kunde en förlängning av ledamöternas föredragningskyldighet medföra ökat arbetsresultat endast så länge vederbörandes egen föredragnings tid (jämför de åligganden som följde av skyldigheten att delta i avgörandet av mål som andra föredrog) även som göromålen i övrigt lämnade tillräcklig tid övrig för beredande av mål till så stort antal att den förlängda föredragnings tiden kunde tillgodogöras på lika eller åtminstone i det närmaste lika effektivt sätt som den förutvarande föredragnings tiden. I ett den 26 januari 1940 avgivet utlåtande i anledning av en av 1939 års statsrevisorer framställd anmärkning mot kammarrättens arbetsbalans hade domstolen vidare antagit, att det måhända från utomstående håll skulle kunna ifrågasättas, att föredragningskyldigheten för ledamöterna borde i någon mån ökas till vinnande av större skyndsamhet med målens avgörande. Med anledning härav ville domstolen framhålla, att med den gällande föredragnings tiden av tre och en halv timmar i veckan den yttersta gränsen blivit nådd för vad som skäligen och utan fara för rättssäkerheten kunde fordras av ledamöterna. Det borde ihågkommas, yttrade domstolen, att ledamöternas tyngsta arbete inte var föredragningen som sådan utan beredningen till föredragning och uppsättningen av beslut samt att beredningen av ett mål ofta kunde kräva ett synnerligen tidsödande arbete, under det att föredragningen av målet kunde medhinnas på helt kort tid. Beskattningsorganisationssakkunniga diskuterade föredragnings tiden för ledamöterna men föreslog inte någon ändring av den då gällande föredragnings tiden av tre och en halv timmar.

I samband med att viceordförandebefattningar inrättades i kammarrätten 1959 jämkades ledamöternas föredragnings tid till tre och en tredjedels timmar i veckan. I skrivelse den 18 maj 1962 till Kungl. Maj:t fann kammarrätten sig emellertid föranlåten att ge till känna att den då gällande ordningen ledde till en forcering av den dömande verksamheten som innebar inte bara en mycket stor arbetsbörda för personalen utan också viss risk att verksamheten inte genomgående grundades på tillräckliga överväganden. Ej heller kunde kammarrättens utslag alltid få den fullständiga och genomarbetade utformning med avseende på domskälen, som föreskrivits i stad-

gan för kammarrätten. Sedan byråsekreterarorganisationen i domstolen avvecklats, kunde ledamöterna vidare inte längre få den biträdeshjälp dessa juridiskt utbildade tjänstemän tidigare lämnat. Fullföljdsbegränsningen i taxeringsmål ställde slutligen ökade krav på aktiv processledning i kammarrätten och på utförligare utformning av utslagen. Kraven på ledamöternas arbetsuppgifter utom sessionstid hade sålunda ökat. För att avhjälpa olägenheterna borde den organisatoriska förändringen genomföras att divisionerna tillfördes en sjätte ledamot. Härigenom kunde sessionstiden för en ledamot begränsas från två hela sessionsdagar om tillhoppa tio timmar till sju och en halv timmar förlagda till en och en halv sessionsdagar. Föredragningstiden kunde vidare minskas från tre och en tredjedels timmar till tre och en kvarts timmar. Ökade krav på förberedande handläggning även som ett behörigt hänsynstagande till skärpta fordringar på rubrikernas utformning och på utslagets motiveringar borde också föranleda, att fiskals föredragningstid minskades från fyra och en halv timmar till fyra timmar i veckan.

Kammarrättens förslag godtogs och ligger till grund för gällande ordning. Denna har varit i tillämpning sedan år 1963.

De nya målgruppernas arbetsvolym vid handläggning i kammarrätten

Beräkningar rörande tidsåtgången för beredning och handläggning av mål blir givetvis beroende av det arbetssätt man tänker sig skola gälla för mellaninstansen. Några större svårigheter att rätt dimensionera denna instans skulle ej uppkomma, om man helt enkelt dit överförde de aktuella målen med bibehållande av regeringsrättens nuvarande arbetssätt. Detta skulle innebära, att dömandet skulle ske på grundval av föredragning genom särskilda tjänstemän utan ledamotsställning. Under denna förutsättning erfordrades, om man bortser från vissa mindre olikheter i avdelningarnas sammansättning och tjänstgöringstid i regeringsrätten respektive kammarrätten, endast en beräkning av hur stor del av regeringsrättens samlade arbetsbörda som befattningen med de aktuella målgrupperna motsvarar.

Ifrågavarande mål uppgår f. n. till omkring 2 500 om året, varav omkring 1 200 körkortsmål. Kommittén har — i det ovissa läge vari frågan om rätt instans för besluten om körkortsindragning befinner sig — ansett sig böra räkna med att antalet administrativa besvärsmål rörande körkort skall uppgå till omkring 500 om året. Under sådana omständigheter blir det antal mål inom de aktuella målgrupperna, som skall tas till utgångspunkt för beräkningarna, 1 800. Å andra sidan kan antalet kommunalbesvärsmål beräknas öka med 500 på grund av att länsstyrelserna enligt kommitténs förslag inte längre skall fungera som mellaninstanser i dessa mål. (Antalet kommunalbesvärsmål, vilka år 1962 hos regeringsrätten uppgick till 109¹,

¹ Den omständigheten att kommunalbesvärsmålen hos regeringsrätten de senaste åren ökat (1965 220 st.) berättigar till en förmodan att även kommunalbesvärerna hos länsstyrelserna blivit flera. Inte desto mindre synes det tills vidare försvarligt att i detta sammanhang stanna vid ett antal av 500 nya hit hörande mål hos den nya kammarrättsorganisationen.

var enligt vad en särskild utredning visar samma år hos länsstyrelserna 608.) Under sådana omständigheter blir det antal mål som skall tas till utgångspunkt ungefär 2 300 (2 500 - 700 + 500).

Att vid målens överföring till kammarrätten behålla det nu i regeringsrätten tillämpade arbetssättet möter svårigheter av olika slag. Först är härvid att beakta, att liksom hovrätterna vid sidan av sina dömande uppgifter svarar för den kvalificerade utbildningen av unga jurister inom den allmänna domarbanan, kammarrätten jämte sina dömande uppgifter har uppgiften att utbilda unga jurister för förvaltningsdomarbanan. Sistnämnda uppgift blir såtillvida mera krävande i kammarrätten än hos hovrätterna som den tingsmeritering, vilken hittills i allmänhet föregått inträdet i överrätt, inte förmedlar någon egentlig kunskap i förvaltningsrätt eller erfarenhet av förvaltningsrättskipning. Redan den omständigheten att det behövs flera år, innan en föredragande förvärvar full rutin på de olika målområdena, talar för att föredragningen av det stora flertalet mål liksom f. n. skall ankomma på ledamöter i kammarrätten och ej på föredragande utan ledamotsställning. Vidare märks att det antal särskilda föredragande, som skulle erfordras, bleve så stort att befordringsgången skulle te sig mycket oförmånlig och domstolens rekrytering därigenom vedervågas. Det ligger därför utom de praktiska möjligheternas ram att i kammarrätten sätta upp en tillräckligt talrik kår av föredragande utan ledamotsställning.

En kammarrättsdivision handlägger under gällande betingelser omkring 1 200 mål om året. Under oförändrade betingelser skulle för handläggning av ytterligare 2 300 mål alltså fordras två nya divisioner. Av skilda anledningar är det emellertid inte försvarligt att räkna med oförändrade arbetsbetingelser för domstolen efter den genomgripande reform som kommittén föreslår.

Av central betydelse i fråga om arbetsbetingelserna är spörsmålet om förhållandet mellan ledamots berednings- och sessionstid. De mål som avses överflyttade till kammarrätten antas i genomsnitt på regeringsrättsbyråerna kräva 20 beredningstimmar per sessionstimme, medan en ledamot i kammarrätten f. n. vid normal veckoarbetstid förfogar över omkring nio beredningstimmar per sessionstimme. Skillnaderna i beredningstid beror givetvis till en del på olikheter i fråga om promemorie- och arbetsteknik i övrigt. Det kan också antagas att ledamöterna i kammarrätten, på grund av större rutin och förtrogenhet med de nuvarande relativt homogena arbetsuppgifterna, genomsnittligt behöver mindre tid för beredningen av sina mål än föredragandena i regeringsrätten måste ha för sin del. Av betydelse i sammanhanget blir vidare att regeringsrätten är slut- och prejudikatinstans. Det förhållandet ställer särskilda krav på omsorg och noggrannhet vid målens beredning och nödvändiggör, att beredningstiden utmäts med betryggande marginal. Möjligen kan å andra sidan förmodas, att mera utrymme åtgår för kollegial överläggning under själva sessionstiden, när det är en ledamot av domstolen som föredrager än då särskild föredragande anlitas.

Sammantages nu nämnda olika omständigheter, talar sannolikheten å ena sidan för att de tillkommande målen, när de skall handläggas i kammarrätten, väl kommer att fordra mera beredningstid men inte avsevärt mera föredragningstid än domstolens nuvarande mål. Det måste å andra sidan antagas, att beredningstiden per föredragningstimme inte behöver tillmätas så rundligt som i regeringsrätten.

Avslutningsvis må — i samband med spørsmålet om den ökade belastningen till följd av nya målgrupper — påpekas, att behörighetsområdets utsträckning torde komma att leda till ökat arbete även i den form att domstolen får mottaga ett antal nya remisser. Skall kammarrätten handlägga t. ex. byggnads- och vägmål, är det ofrånkomligt att domstolens utlåtande inhämtas över utredningsförslag på ifrågavarande områden. Förberedandet av remissvar tager redan nu åtskillig tid i kammarrätten och ökningen av denna sorts arbete kan väntas bli icke obetydlig. Eftersom arbetet med remissutlåtanden ofta utförs på det sätt att en ledamot bereds ledighet för närmare genomgång av ämnet, bör tillses att medel finns tillgängliga för härmed sammanhängande vikariatsförordnanden.

Berednings-, föredragnings- och sessionstider i kammarrätten

Beredningstiden per föredragningstimme har för *hittillsvarande mål i kammarrätten* uppskattats till nio timmar. Det är emellertid tydligt att denna proportion ej kan bibehållas i en mellaninstans, vars ledamöter inte i samma utsträckning som nu kommer att ägna sig åt huvudsakligen skattemål (jänte några få andra målgrupper) utan tvingas att behandla mål av vitt skiftande art. Beredningstiden för de nytillkommande målen har ju i regeringsrätten, dit de nu direkt fullföljs, beräknats till närmare 20 timmar per föredragningstimme. Det måste också beaktas, att kammarrätten till följd av de strängare villkoren för prövningstillstånd i regeringsrätten i högre grad än f. n. får ställning som reell slutinstans. Härav följer större krav på att avgörandena vilar på betryggande underlag och på noggrannhet över huvud taget. Tecken tyder f. ö. på, att redan med nuvarande material de ovan angivna beredningstiderna i kammarrätten inte förslår. Det har således uppgivits, att domarna ej sällan måste arbeta på övertid för att beredningen och kontrolläsningen av målen skall kunna ske på sådant sätt att noggrannheten i själva dömandet inte vedervågas.

Mot bakgrund av vad nu anförts synes det ofrånkomligt att större utrymme lämnas ledamöterna i kammarrätten för målens beredning och för domsskrivning. Det skall finnas tillräcklig tid att för varje mål upprätta promemoria av den omfattning, som målets art kräver. Härigenom skapas en garanti för att föredragningen förmedlar en uppfattning om allt för målets avgörande relevant material. Om föredragningen endast innebär en summarisk redovisning av materialet, förskjuts på ett oförmånligt sätt tyngdpunkten i den dömande verksamheten till kontrolläsningstadiet. Det är också betydelsefullt att tillräckligt med tid kommer att stå till buds för författandet

av domsmotiveringar. Vikten av att en kammarrätt med ställning som allmän mellaninstans klargörande motiverar sina avgöranden kan inte nog understrykas. Inte mindre väsentligt är, att dessa avgöranden grundas på ett så upplysande utredningsmaterial som möjligt. Beredningstiden bör vara så utmätt att ledamöterna har möjlighet att taga initiativ för fullständigande av utredningen i målen, där det påkallas.

Som riktpunkt må uppställas, att en ledamot *för de nya målgruppernas vidkommande* skall förfoga över en och en halv gång så lång tid för beredning av en timmes föredragning som nu står till förfogande (alltså 13—14 timmar i stället för 9 timmar) och något mera än tio timmar för beredning av en timmes föredragning såvitt angår kammarrättens *hittillsvarande mål*. Man skulle i så fall — med hänsyn till den numerära relationen mellan nya och hittillsvarande mål — kunna tänka sig att utgå från en genomsnittlig tidsproportion för beredning och föredragning av 11:1. Det gäller då att inom ramen av en normal arbetsvecka avväga arbetstiden för en ledamot så att denna proportion faktiskt kommer till stånd.

Statstjänstemännens arbetsvecka omfattar i regel något mindre än 41 timmar — bortsett från viss arbetstidsförkortning under sommaren. Med nuvarande sessionstid återstår för en vanlig ledamot (ej ordförande) endast drygt 30 timmars arbetstid, sedan sessionstiden och tiden för kontroll av fiskalsmål borträknats (41 — [$7\frac{1}{2}$ + 3]). Med tillämpning av förut nämnda tidsproportion skulle denna arbetstid ge material för föredragning under drygt två och en halv timmar (mot nuvarande tre timmar och en kvart).

Innan speciella utvägar att förskaffa ledamöterna mer tid för beredningsarbete diskuteras, torde uppmärksamhet böra ägnas tanken att i större omfattning än nu ställa *biträdeshjälp till ledamöternas förfogande* och därigenom göra domarnas eget arbete med målen enklare. Både kostnadsskäl och rekryteringssvårigheter har på många områden av statsverksamheten — ej minst inom det allmänna domstolsväsendet — föranlett, att man sökt underlätta arbetets fullgörande genom att låta tjänstemän utan högre specialutbildning biträda de tjänstemän, vilka besitter dylik utbildning, med olika uppgifter av mindre fackteknisk men därför icke okvalificerad art. Som exempel härpå må nämnas att biträden utan juristutbildning inom vissa domstolar anförtratts sådan protokollföring vid rättegångsförhandlingar, som förut undantagslöst skötts av unga jurister. Från underrätternas inskrivningsavdelningar kan ytterligare exempel på en sådan utveckling hämtas. Inom länsstyrelsernas område märks att landskanslisterna på prövningsnämndernas kanslier i vid omfattning anlitas för att sätta upp förslag till rubrik och beslut i prövningsnämndsmalet. Vidare brukar åt landskanslisterna som tjänstgör på taxeringssektion ibland uppdragas att biträda de högre tjänstemännen på sektionen med förslag till yttrande i skattemål. Inom statsdepartementen förekommer i vid utsträckning att dugliga kanslisterna och även lägre biträdespersonal sätter upp förslag till konseljbeslut.

Vad angår biträdeshjälpen på kammarrättens divisioner gäller f. n., att

på varje division finns en tjänsteman i kanslistkarriären, kallad divisionsassistent, som bl. a. kan ges uppgiften att införskaffa ytterligare utredning och även i andra avseenden underlätta ledamöternas beredningsarbete. Andra arbetsuppgifter tar dock så stor del av divisionsassistentens tid i anspråk att ledamöternas arbete med målberedning inte kunnat avlastas i någon nämnvärd utsträckning. En förstärkning av biträdesorganisationen med kanslister borde kunna inbespara visst beredningsarbete för kammarrättsledamöterna. Körkortsmålen har bland de nya målen nämnts som en målgrupp, där åtskilligt beredningsarbete kunde anförtros kanslist. Det kan vara ovisst, om man tills vidare bör nöja sig med att öka med en kanslist per avdelning eller om man bör inrikta sig på en utökning med två. Kommittén har kommit till uppfattningen, att det på sikt är lämpligast att ha tre kanslister per avdelning men att en sådan ordning delvis förutsätter en annan rekrytering än hittills och en på kanslistuppgifterna i kammarrätten mera direkt inriktad utbildning av vederbörande; en ökning till tre bör därför genomföras successivt, förslagsvis på det sätt att vid den nya ordningens ikraftträdande *en* ny divisionsassistent per division tillkommer och fyra år senare *ytterligare* en assistent. I sammanhanget vill kommittén erinra om den kursverksamhet, vilken anordnas för dem av länsstyrelsernas landskanslister som tjänstgör på landskontor och som under sin karriär blir taxeringsassistenter. Till ledning för de överväganden, som här ytterligare kan fordras, vill kommittén hänvisa till bifogade promemoria (Bil. D).

Uppenbarligen vågar man ej antaga att den sålunda föreslagna biträdeshjälpen blir så effektiv att ledamöterna medhinner att förbereda mål för nuvarande föredragningstid per vecka av tre timmar och en kvart. Andra utvägar måste därför sökas för att vinna en tillfredsställande avvägning. En möjlighet är att något nedsätta den totala sessionstiden per vecka för en division och därigenom bisittningstiden för ledamöterna. En annan är att genom begränsning av dessas skyldighet att kontrolläsa fiskalsmål ge dem mera beredningstid och därmed förutsättningar för längre föredragningstid. En ökning av nuvarande ledamotsantal på divisionerna bör däremot ej företagas — en sådan vore förknippad med uppenbara olägenheter med hänsyn till bevakningen av enhetlighet och följdriktighet samt också från administrativ synpunkt. Ej heller torde det vara tillrådligt att öka antalet fiskaler och därigenom det antal mål som föredrages av unga och relativt oerfarna domstolsjurister.

Efter övervägande av olika omständigheter har kommittén till en början kommit till den slutsatsen att *någon minskning av sessionstiden per vecka* måste företagas. Förslagsvis bör denna nedsättas från nuvarande tjugo till aderton timmar.

Vad sedan angår *reduktionen av sessionstiden för ledamot* talar vissa praktiska skäl för att begränsa ledamots bisittningsskyldighet till en dag i

veckan och därigenom friställa inemot tre timmar för arbete med beredning av mål. Emellertid finner kommittén det inte lämpligt att i så hög grad skära ned tiden för ledamots närvaro i rätten. Sessionstiden bör även framgent vara en och en halv dag i veckan. Genom att varje divisions totala sammanträdestid per vecka enligt vad förut sagts minskas med två timmar eller med en halv timme per dag kommer dock ytterligare tre kvarts timme att stå till ledamots förfogande för beredning av mål.

Beträffande *kontrolläsningen av fiskalsmål* synes det lämpligt att denna till huvudsaklig del (exempelvis $\frac{3}{4}$) läggs på ordföranden och vice ordföranden. Härigenom tillförs övriga ledamöter ytterligare tid för beredning av mål. Nuvarande kontrolläsningstid kan uppskattas till tre timmar i veckan för annan ledamot än ordföranden och vice ordföranden och skulle i fortsättningen bli en och en halv timme per ledamot. I samband därmed synes vice ordföranden böra befrias från egen föredragningskyldighet (nu en timme i veckan). Det åligger ju vice ordföranden — som är ordförande en dag i veckan och bisittare två dagar — att, frånsett mycken kontrolläsning, jämte ordföranden svara för kontinuitet och enhetlighet i rättskipningen.

Resultatet av nu gjorda överbägganden blir att en ledamot kommer att förfoga över uppskattningsvis (knappt) 33 timmar per vecka för beredning av egna och kontrolläsning av andras mål ($30\frac{1}{2} + \frac{3}{4} + 1\frac{1}{2}$). Om man beaktar den arbetslättnad som ökad biträdehjälps kan beräknas medföra synes en till tre timmar i veckan avpassad föredragningskyldighet för ledamöterna — alltså en kvarts timme mindre än f. n. — vara ägnad att medge den tidsproportion mellan beredning och föredragning (11:1), som i det föregående satts som mål. Den nuvarande föredragningskyldigheten för fiskal, fyra timmar i veckan, synes däremot böra bibehållas. Sammanlagd föredragningsstid för fyra ledamöter och en fiskal blir 16 timmar och tiden för återställning två timmar. Följande utkast till veckoschema åskådliggör kommitténs förslag.

	tisdag	onsdag	torsdag	fredag	
				förmiddag	eftermidd.
ledamot A (ordf.).....	A	—	A	A	A
B (vice ordf.).....	B	B	B	—	—
C (kammarrättsråd).....	—	C (2)	—	C (1)	—
D (*).....	—	D (2)	—	—	D (1)
E (*).....	E (2)	—	—	—	E (1)
F (*).....	—	—	F (2)	F (1)	—
fiskal.....	(2)	—	(2)	—	—
s:a föredragningsstid	4	4	4	2	2
återställningstid	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$
s:a sessionstid	$4\frac{1}{2}$	$4\frac{1}{2}$	$4\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{4}$	$2\frac{1}{4}$

Siffrorna anger föredragningsstid m. m. 1 timmar

Den skildrade arbetsfördelningen har grundats på *gällande organisation med sex ledamöter per division*. Det bör nämnas att kommittén undersökt om inte en mera ändamålsenlig ordning står att vinna med andra organisationsalternativ, närmast med femmannadivisioner. Härutinnan verkställda undersökningar har emellertid givit negativt resultat. Erinras bör att i kammarrätten f. n. vid sidan av de åtta sexmannadivisionerna som en extraordinär anordning i ett övergångsläge finns en särskild tremannaavdelning utan fiskal.

Vad gäller *domförheten* har kommittén inte funnit anledning att föreslå någon omedelbar ändring. Kammarrätten bör framdeles liksom hittills regelmässigt vara domför med tre ledamöter. Som i 10 kap. kommer att närmare motiveras, synes man emellertid — ej minst med tanke på mera krävande nya mål — böra bibehålla den redan nu förefintliga möjligheten att fyra ledamöter deltar i ett måls behandling. Till den särskilda frågan om domförhet när lekmannaledamöter ingår återkommer kommittén.

Enligt den återgivna statistiken föredrages och avgörs f. n. i kammarrätten genomsnittligt ett och ett halvt mål per sessionstimme. Om man enligt det förut sagda dels genomför viss förkortning av sessionstiden per vecka (med härav följande ökat utrymme för beredning) och dels tillhandahåller ledamöterna mera biträdes hjälp, kan man ifrågasätta, om ej detta prestationsmått i och för sig kunde bli tillämpligt även efter utvidgningen av domstolens arbetsuppgifter. Enligt kommitténs tidigare redovisade överväganden skulle sessionstiden bestämmas till 18 timmar per vecka. Med 40 arbetsveckor per år samt ett och ett halvt mål handlagt per sessionstimme skulle en sammanlagd målavverkning per division och år av 1 080 mål kunna uppnås.

Emellertid har man att räkna med den ytterligare faktor som frekvensen av *muntliga förhandlingar* utgör. Om också skriftlig procedur fortfarande antas bli regeln, är det av stor vikt att arbetsschemat ej är så knappt tillmätt, att domstolen tvekar att anordna muntlig förhandling när detta ter sig påkallat. Åtskilliga av de mål som tillförs kammarrätten är ju sådana att behov av muntlig handläggning ofta gör sig gällande. I en process, där frågan t. ex. gäller frihetsberövande under avsevärd tid, bör det uppenbarligen ej förekomma att tidsknapphet hindrar domstolen att hålla muntlig förhandling. Det bör f. ö. också för kammarrättens del erinras att det kan vara ägnat att stärka förtroendet för förvaltningsrättskipningen att rättegången emellanåt har form av en muntlig förhandling öppen för både parter och allmänhet. Till lagreglerna om muntlig förhandling återkommer kommittén i 10 kap.

Tillgänglig statistik från kammarrätten utvisar hittills en mycket sparsam förekomst av muntliga förhandlingar. Mot 30 förhandlingar år 1960 svarar ett tiotal per år under de följande åren. Med hänsyn till skattetvisternas natur förefaller det sannolikt att de enskilda klagandena — det övervägande flertalet — endast sällan kommer att påkalla muntlighet. Å andra

sidan får man räkna med att, sedan balansen avverkats, domstolen själv oftare kommer att taga initiativet till muntlig förhandling. Vidare torde de åtgärder, som föreslås till underlättande av muntliga förhandlingar, framför allt införandet av regler om ersättning för parts utgifter för inställelse, öka intresset härför. Man bör därför räkna med något ökad muntlighet även i skattemål. Läggs härtill att muntlig handläggning kan väntas bli relativt vanlig i t. ex. barnavårds-, alkoholist- och disciplinmål, synes det befogat att räkna med sådana förhandlingar i omkring 400 mål om året.

Muntlig procedur är i och för sig tämligen tidskrävande och blir så i än högre grad, om domstolen — som ofta torde bli fallet — finner sig böra i parternas intresse förlägga sammanträdet utanför domstolens förläggningssort. Muntliga förhandlingar måste därför antagas reducera den för föredragning tillgängliga sessionstiden i inte obetydlig mån. Med hänsyn härtill samt även till de många osäkerhetsmoment, som är förenade med en uppskattning av det rimliga prestationsmättet under den nya ordningen, torde den årliga målavverkningen per division inte böra beräknas till mer än cirka 950 mål. För att avgöra nuvarande omkring 10 000 mål om året jämte tillkommande 2 300 mål torde därför 13 sexmannadivisioner böra stå till förfogande.

Den nya ledamotsorganisationen

Övervägandena har lett fram till att i mellaninstansen kommer att för 12—13 000 mål behövas 13 divisioner med sammanlagt 78 ledamöter (samt 13 fiskaler). Som jämförelse kan nämnas att rikets hovrätter, som årligen handlägger omkring 8 000 mål och ärenden, f. n. har 26 avdelningar, av vilka tre extra, med tillhoppa omkring 140 ledamöter. Att hos hovrätterna för ett mindre antal mål flera ledamöter anses erforderliga förklaras delvis men ingalunda helt av att muntlig förhandlingsform i stor utsträckning tillämpas — sådan förekommer här i ungefär hälften av målen, alltså i långt fler mål än i den utvidgade kammarrättsorganisationen skulle bli fallet.

Sedan sålunda ledamotsbehovet fastställts, uppställer sig frågan *hur ledamotskadern skall vara sammansatt*. Här föreligger f. n. en betydande skillnad mellan hovrätterna och kammarrätten. Medan i hovrätterna i princip fem ordinarie domare (lagman och fyra hovrättsråd) finns per avdelning, är — som av det föregående framgår — i kammarrätten sammansättningen per avdelning fyra ordinarie kammarrättsråd, varav en ordförande, samt två extra ordinarie assessorer.

Rörande tillkomsten av ordningen i kammarrätten må följande nämnas.

Beskattningsorganisationssakkunniga framhöll i sitt ovan omnämnda år 1942 framlagda betänkande (s. 59) att principen att domare skall vara ordinarie tjänsteman borde upprätthållas även för kammarrättens del. Det konstanta behovet av ledamöter borde alltså fyllas med kammarrättsråd. De sakkunniga fann det emellertid mycket vanskligt för att inte säga ogör-

ligt att under de dåvarande förhållandena, vilka de betraktade som exceptionella, bedöma det behov av kammarrättsråd, som kunde komma att föreligga, sedan föreliggande arbetsbalans avarbetats och normala förhållanden åter inträtt. Försiktighet borde därför iakttagas i fråga om utökning av antalet kammarrättsråd. De sakkunnigas förslag innebar att i domstolen skulle finnas 20 kammarrättsråd och tio assessorer.

Efter 1959 års reform var antalet kammarrättsråd 32 och antalet assessorer åtta. I sin förut nämnda skrivelse den 18 maj 1962 till Kungl. Maj:t hemställde kammarrätten att en av dåvarande två fiskaltjänster på varje division skulle utbytas mot en tjänst som extra ordinarie assessor. På varje division skulle då finnas fyra ordinarie och två icke-ordinarie ledamöter. Domstolens hemställan bifölls. När den särskilda avdelningen inrättades den 1 juli 1964, tillämpades samma proportion mellan ordinarie och icke-ordinarie ledamöter så att avdelningen kom att bestå av två ordinarie och en icke-ordinarie ledamot. F. n. utgörs ledamotsuppsättningen följaktligen av 34 kammarrättsråd och 17 assessorer.

De icke-ordinarie ledamotstjänsterna i kammarrätten har tillkommit i lägen, när målbalansen vuxit så att omedelbara åtgärder blivit påkallade men den framtida utvecklingen inte kunnat med säkerhet förutses. Icke-ordinarie ledamotsbefattningar har då inrättats för att man inte skulle bli bunden vid det större antalet ledamotsbefattningar för all framtid utan, om måltillströmningen minskade, kunna återgå till förut gällande antal. Måltillströmningen har emellertid aldrig avtagit i sådan grad att någon reduktion av ledamotsantalet blivit tänkbar. Tvärtom har antalet mål med åren ökat mer och mer och nya ledamotsbefattningar har måst inrättas. När kommittén räknat med en årlig måltillströmning av 12—13 000 mål till mellaninstansen, innebär detta ingen särskilt vid bedömning. Den expansion på den offentliga förvaltningens område som pågår lär inte komma att avtaga. Antalet tvister som går till förvaltningsdomstolar kan med hänsyn härtill antagas öka ytterligare. Bedömningen av måltillströmningen till mellaninstansen torde därmed ligga snarare i under- än överkant. Såvitt kommittén kan bedöma saknas anledning att tro att måltillströmningen skulle komma att understiga det antal mål, med vilket kommittén räknat, i vart fall inte i sådan mån att några sysselsättningsproblem skulle uppstå. Det finns därför ej längre skäl att behålla ett antal ledamotsbefattningar som icke-ordinarie.

En hovrättsavdelning skall som förut antytts enligt 2 kap. 3 § rättegångsbalken bestå av endast ordinarie ledamöter. Den bakomliggande tanken är att en domare skall intaga den självständiga och oberoende ställning, som blott tjänstetillsättning genom fullmakt skänker. Redan i nuvarande läge framstår det enligt kommitténs mening som principiellt otillfredsställande att i kammarrättens normalorganisation för de dömande enheterna ingår också icke-ordinarie ledamöter. Samma betraktelsesätt gör sig med ökad

styrka gällande, om kammarrätten utbyggs till allmän förvaltningsdomstol på mellanplanet. Härtill kommer att, eftersom kammarrätten i väsentlig mån söker aspiranter från samma grupper som hovrätterna, det ur rekryteringssynpunkt är av stor vikt att ledamotstjänsterna i de båda slagen av domstolar befinner sig på samma plan. Kommittén anser därför att den omorganiserade kammarrättens normalorganisation bör innefatta endast ledamöter med ordinarie domartjänster. Samtliga 78 ledamotsbefattningar bör med andra ord utgöras av ordinarie domarämbeten.

I spetsen för sexmannaavdelningarna bör liksom f. n. stå en ordförande och en vice ordförande. På ordföranden ankommer att leda arbetet på avdelningen och svara för kontinuiteten och enhetligheten såväl inom avdelningen som i förhållande till övriga avdelningar. Vid muntliga förhandlingar skall ordföranden merendels presidera. Ordförandenas arbetsuppgifter är följaktligen ansvarsfulla och maktpåliggande, varför höga kompetenskrav måste ställas. Vederbörande bör rekryteras bland de skickligaste av landets förvaltningsrättsligt kunniga domare och ämbetsmän. Ämbetets ansvar och betydelse är av den art att detsamma — oavsett den större förekomsten av muntliga förhandlingar i hovrätt — utan tvekan kan jämföras med befattning som avdelningsordförande i hovrätt, lagman. Även för att ämbetena skall bli konkurrenskraftiga i förhållande till förvaltningens och den allmänna domarbanans tjänster är det av vikt att de inte åsätts lägre lönegrad än lagmanstjänsterna. Tjänstebenenämningen bör ändras från kammarrättsråd och divisionsordförande till lagman.

Också vice ordföranden har en viktig uppgift på avdelningen. Han deltar i session samtliga sessionsdagar utom en och är själv ordförande en dag; med ordföranden delar han ansvaret för kontinuiteten och enhetligheten i avdelningens rättskipning. Tjänsten som vice ordförande bör i fråga om lönesättning inte väsentligt underskrida vad som gäller för de föreslagna lagmansämbetena. Kommittén anser sig böra räkna med att viceordförandetjänsterna lönemässigt likställs med motsvarande tjänster i hovrätterna.

Liksom redan nu är fallet bör övriga ledamöter, kammarrättsråden, ha samma lönegradsplacering som hovrättsråden.

För behörighet till nu nämnda ledamotsämbeten bör uppenbarligen fordras lagfarenhet. Härutöver bör begäras att vederbörande förvärvat praktisk erfarenhet av dömande verksamhet genom tingsmeritering eller likvärdig tjänstgöring på länsstyrelse, hos åklagare, kronofogde e. d. Också erfarenhet från dömande i överrätt bör som regel ingå bland meriterna. Kommittén anser emellertid att meritkraven bör formaliseras i minsta möjliga mån. Det är av värde att ledamotsämbetena hålls öppna åt olika håll så att de kan rekryteras bland jurister från skilda verksamhetsfält inom förvaltningen och domstolsväsendet. Endast härigenom erhålls den allsidiga sammansättning som bör känneteckna en domstol med ett så brett målregister som det kammarrätten avses skola få. En helt sluten karriär skulle vara skadlig för

en sådan domstol. I lag torde böra inskrivas blott de grundläggande behörighetskraven. Till erforderliga detaljregler återkommer kommittén i 10 kap.

Medverkan av icke-jurister

Lekmannamedverkan i rättskipningen förekommer sedan gammalt i vårt land. Sin främsta betydelse har den i första instans. Här bör utom nämndemännen ihåggkommas lekmanaledamöterna i arbetsdomstolen. Även för vissa överrätters del har emellertid sörjts för lekmannamedverkan. Så är t. ex. fallet beträffande försäkringsdomstolen och försäkringsrådet. Det bör också nämnas att i kammarrättens fastighetstaxeringsdivision ingår lekmän som ledamöter liksom att i vattenfrågors tekniska behandling sakkunniga vattenrättsråd är ledamöter av vattenöverdomstolen. Frånsett underrätterna gäller det här sådana icke-jurister, vilka besitter framstående fackkunighet beträffande olika målkategorier. Ordet lekmannamedverkan är därför i viss mån missledande.

Bland mål, som kammarrätten nu handlägger, synes ej andra än *fastighetstaxeringsmålen* vara av sådan beskaffenhet att en fackmannamedverkan skulle vara till mera påtaglig fördel för rättskipningen. Däremot kan sådan medverkan böra övervägas i fråga om några av de målgrupper som av kommittén avses skola tillföras domstolen.

En sådan målgrupp är *körkortsmålen*. Från motororganisationerna har framförts önskemål om medverkan av trafiksakkunniga lekmän hos länsstyrelserna vid deras handläggning av sådana mål. Lekmännens uppgift skulle vara att tillföra beslutsinstansen kunskap och praktisk erfarenhet från trafiksäkerhetsarbetet och i vägtrafikfrågor över huvud taget. Det bör också erinras om motionerna 1958: I: 338 och II: 438, i vilka bl. a. begärdes utredning om lämpligheten att förstärka länsstyrelserna med en rådgivande »körkortsnämnd». Kommittén tog själv i sitt yttrande den 29 april 1964 över trafiknykterhetskommitténs betänkande »Nykterhet i trafik» (SOU 1963: 72) upp frågan om medverkan i körkortsmål av lekmän ej blott hos länsstyrelserna utan också hos kammarrätten — för den händelse domstolen skulle få till uppgift att handlägga sådana mål. Kommittén anförde härom att det kunde vara föremål för delade meningar huruvida också i kammarrätten trafiksakkunniga lekmän borde anlitas. Skälen för ett lekmannelement i mellaninstansen tedde sig kanske svagare än de skäl som talade för lekmannamedverkan på länsstyrelseplanet.

När kommittén nu ytterligare övervägt frågan, finner kommittén det ej kunna bestridas, att det kunde vara av värde för rättskipningen i körkortsmål i kammarrätten, om särskilt trafiksakkunniga personer hade säte i domstolen vid körkortsmåls behandling. En fortlöpande och nära kontakt med utvecklingen i fråga om trafiksäkerhet och på vägtrafikens område över

huvud taget skulle på så vis säkerställas. Dessutom skulle förtroendet för kammarrättens rättskipning i dessa ömtåliga mål stärkas hos allmänheten. Utan olägenheter är emellertid obligatorisk medverkan av trafikskunniga lekmän i kammarrätten ej. Särskilt har invänts att dessa mål ofta är så enkla att tillkallande av utomstående ledamöter skulle innebära en onödig vidlyftighet; med nuvarande regler är ju körkortsindragning i stor utsträckning en nästan automatisk konsekvens av begånget trafikbrott. Efter övervägande av samtliga omständigheter har kommittén funnit sig böra avstå från att föreslå medverkan av lekmän i mål om körkortsindragning.

Ytterligare en målgrupp, för vilken fackmannamedverkan bör övervägas, utgörs av *barnavårds- och alkoholismålen*. Beslut om omhändertagande enligt lagarna om barnavård och nykterhetsvård är avgöranden, där förutom de rent juridiska synpunkterna jämväl vårdsynpunkter och allmänt sociala överväganden spelar en betydelsefull roll. Att andra synpunkter än de strängt juridiska kommer in vid bedömningen av administrativa mål är helt visst ej något ovanligt, men det torde knappast finnas andra målgrupper, där detta är fallet i så hög grad som i barnavårds- och alkoholismålen. Belysande härvidlag är den diskussion, som under senare år förts rörande avgörandena i dylika mål; socialvårdens företrädare har där hävdat, att de av enbart jurister dikterade besluten inte kommit till stånd under tillräckligt beaktande av sociala och medicinska synpunkter. Nämnas bör vidare, att chefen för justitiedepartementet vid tillkallande av skunniga rörande administrativa frihetsberövanden, vilka visserligen skulle syssla med besluten rörande dessa frågor på länsstyrelseplanet, fann det böra tillses, att i det beslutande organet funnes företrädare bl. a. också för allmänt sociala synpunkter. Justitieministern ansåg det lämpligt att i organet skulle ingå någon ledamot med erfarenhet från just det vårdområde, varom fråga vore i det särskilda fallet (se »Rättssäkerheten vid administrativa frihetsberövanden», SOU 1960: 19 s. 9).

Obestridligen är förutsättningarna delvis andra, när det som i kammarrätten enligt den nya ordningen blir fråga om icke beslut i första instans utan prövning av besvär. Å andra sidan måste beaktas, att särskilt under de närmaste årtiondena endast få av kammarrättens ledamöter torde besitta praktisk erfarenhet av socialt arbete. Denna bristande kännedom kan av praktiska skäl blott i begränsad mån kompenseras genom att i det enskilda målet företrädare för socialvården inkallas och hörs. Det är vidare utomordentligt viktigt att domstolens avgöranden på detta nya och särskilt ömtåliga område möts med förtroende. Under dessa förhållanden är det en näraliggande utväg att i de ifrågavarande målen låta företrädare för social erfarenhet ingå i domstolen vid sidan av juristledamöterna. Sådan erfarenhet är framför allt att söka hos socialförvaltningens tjänstemän samt bland ledamöterna inom berörda kommunala nämnder och länsnämnder. Nämnas bör att kammarrätten själv i flera remissyttranden under 1940- och 1950-

talen över förslag rörande socialvårdens organisation m. m. förordat, att personer med praktisk erfarenhet på det sociala området anlitas som sakkunniga ledamöter vid kammarrättens behandling av socialvårdsmål.

Lämpligen torde domstolen vid handläggning av de ifrågavarande målen böra vara sammansatt av — jämte de tre juristledamöterna — två personer med erfarenhet av sociala frågor, särskilt barnavård och nykterhetsvård. För ledamöterna i fråga bör finnas personliga suppleanter. Ledamöterna och deras suppleanter bör förordnas av Kungl. Maj:t för en tid av fyra år.

Beträffande övriga målgrupper har kommittén inte velat föreslå att kammarrätten regelmässigt förstärks med lekmannaledamöter. De mål enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna, som kammarrätten enligt gällande ordning handlägger, rör ekonomiska tvister vid vilkas avgörande medverkan av socialt sakkunniga väl stundom kan vara påkallad men där behovet knappast är lika generellt som i de förut berörda barnavårds- och alkoholistmålen. För dessa måls del bör det stå domstolen fritt att besluta, i vad mån socialsakkunniga ledamöter bör tillkallas.

Enligt gällande ordning biträds kammarrätten, när domstolen önskar det, av *en särskild skogssakkunnig person och en särskild bokföringssakkunnig person*. Dessa sakkunniga får deltaga i överläggningarna men inte i beslutet. Det har ifrågasatts om det alltid är väl sörjt för att parterna får kännedom om de sakkunnigas meningsyttringar och tillfälle att bemöta dessa. Hithörande förhållanden äger principiell betydelse från partsoffentlighetens synpunkt. Om domstolen behöver biträde av särskild expertis, bör liksom hos de allmänna domstolarna utlåtanden inhämtas i sådan ordning att parterna kan taga del av desamma, antingen yttrandena avges skriftligen eller muntligen. Från praktiska synpunkter bör å andra sidan hinder ej möta att Kungl. Maj:t liksom hittills för viss tid förordnar särskilda personer att som sakkunniga på angivna områden stå till domstolens förfogande. Ett system med fasta sakkunniga i kammarrätten främjar uppenbarligen önskemålet om kontinuitet i bedömningen. Det bör icke vara svårt att med hänsyn till kravet på partsoffentlighet sörja för att vederbörandes meningsyttringar kommer till stånd på sådant sätt — skriftligen eller vid muntlig förhandling — att parterna vet om dem och har möjlighet bemöta dem.

Speciellt om assessorerna

Det förhållandet att kammarrättens samtliga domarämbeten förutsätts bli ordinarie innebär inte, att domstolen kan vara utan extra ordinarie assessorer. Detta framgår redan av en jämförelse med läget i hovrätterna. Dessas ledamöter, hovrättsråden, tas i ej ringa utsträckning i anspråk för uppgifter utom hovrätterna — som föredragande i högsta domstolen (revisionssekreterare), för kommitté- och departementsuppdrag samt i administrativa ämbeten. Såsom ersättare anlitas då i första hand befattningshavare med

ställning som extra ordinarie hovrättsassessorer. Även de yngre domare, vilka förordnats till e. o. hovrättsassessorer, tjänstgör emellertid i betydande omfattning utanför hovrätterna, antingen i uppgifter av samma slag som de tjänstlediga hovrättsråden eller som vikarier i underrätt. Finns assessor ej att tillgå som vikarie för hovrättsråd, adjungeras en fiskal eller undantagsvis någon utomstående, t. ex en underrättsdomare eller en vetenskapligt verksam jurist. Den faktiska sammansättningen av en hovrättsavdelning blir därför annorlunda än rättegångsbalken ger vid handen. Till viss del kommer assessorer och adjungerade fiskaler att ingå.

Nuvarande assessorsordning i hovrätterna tillkom år 1943. Den innebär att på hovrätternas personalförteckning uppförs ett antal extra ordinarie assessorstjänster. Meningen är inte att härigenom utöka ledamotsorganisationen. Antalet assessorer skall i princip motsvara behovet av adjungerade ledamöter med assessorskompetens. I första hand avser behovet ersättare för tjänstlediga hovrättsråd och i andra hand extra ledamöter som mera stadigvarande erfordras. Eftersom det är svårt att i förväg bestämma det exakta behovet av assessorer, tillämpas i första hand den metoden att i personalförteckningen för varje hovrätt upptas det antal assessorer som normalt visat sig behövt i hovrätten. Det är två per avdelning. Dessutom har emellertid Kungl. Maj:t genom särskild bestämmelse i anslutning till personalförteckningen bemyndigats att — om det erfordras på grund av att hovrätternas befattningshavare, närmast assessorerna, tas i anspråk utom hovrätterna — förordna ytterligare assessorer utöver dem som upptagits i personalförteckningen. Intill budgetåret 1966—1967 var detta bemyndigande inskränkt till att avse 61 assessorer men inskränkningen i fråga borttogs vid 1966 års riksdag. De närmare förutsättningarna för assessorsförordnande framgår av en inom justitiedepartementet upprättad, den 29 augusti 1952 dagtecknad promemoria (stencilerad) beträffande hovrätternas assessorer. Avgörande för assessorsförordnande skall enligt promemorian vara att vederbörande kan beredas stadigvarande plats vid domarbordet. Det blir tydligen fallet såväl när hovrättsråd som när hovrättsassessorer lämnar hovrätten för längre tids tjänstgöring utom densamma. Bl. a. genom principen att endast en assessor per avdelning får utbytas mot adjungerad fiskal begränsas den omfattning i vilken hovrätternas befattningshavare kan tas i anspråk för offentliga uppdrag.

Den skildrade assessorsordningen i hovrätterna har vuxit fram under trycket av att dessa domstolar faktiskt får försörja inte endast domstolarna utan även i ej ringa utsträckning departement och andra offentliga uppdragsgivare med jurister vilka förvärvat kvalificerad domarutbildning. Tack vare den berörda ordningen kan hovrätterna på ett rationellt och smidigt sätt tillgodose båda ändamålen.

På kammarrätten har i nu berörda hänseende kommit att ställas liknande krav som på hovrätterna. Kammarrätten måste sålunda i stor ut-

sträckning låna ut sina befattningshavare till departement och andra offentliga uppdragsgivare, ofta för mycket krävande och ansvarsfulla uppgifter. Mot tjänstgöringen som föredragande i högsta domstolen för hovrätternas befattningshavare svarar tjänstgöring som föredragande i regeringsrätten. Nedan har i tablåform sammanställts uppgifter om kammarrättsjuristernas offentliga uppdrag under åren 1963—65.

*Kammarrättsjuristers offentliga uppdrag
per 1/4 åren 1963, 1964 och 1965*

	Finansdep.			Annat dep. 1. myndighet			Utredn. uppdrag			Riksdagen			E.reg. r. sekr.		
	63	64	65	63	64	65	63	64	65	63	64	65	63	64	65
Råd.....	2	1	1	—	1	1	2	1	1	—	—	—	—	—	—
Assessorer.....	—	4	4	—	1	2	3	4	2	1	2	2	3	6	6
Fiskaler.....	3	1	2	5	5	5	6	2	1	—	—	2	1	—	—
Summa	5	6	7	5	7	8	11	7	4	1	2	4	4	6	6

Totalt för 1963: 26 1964: 28 1965: 29

Av tablan framgår att kammarrättsjuristerna tas i anspråk för arbete utanför domstolen i en omfattning som motsvarar drygt hälften av hela antalet ledamotstjänster i domstolen (c:a 50). Det kan vidare konstateras, att det f. n. endast i mindre omfattning är kammarrättsråd som utnyttjas för offentliga uppdrag. Med nuvarande starka inslag av unga assessorer på divisionerna har det ej ansetts tillrädligt att annat än undantagsvis taga ordinarie ledamöter bort från domstolen. Vidare spelar in, att utnämningen till kammarrättsråd vinnns först vid relativt hög ålder. Personal till de offentliga uppdragen måste därför normalt hämtas ur assessorernas led. För kammarrätten har det emellertid inte gjorts möjligt att anpassa organisationen till nämnda personalförsörjningsuppgift på samma sätt som för hovrätterna. Kammarrätten måste i stället lita till det vanliga systemet med vikariatsförordnande.

Mot vikariatsystemet har Sveriges Juristförbund riktat erinringar i en skrift den 12 juni 1963 till kammarrätten. Juristförbundet gjorde gällande att allvarliga invändningar kan göras både från allmän och enskild synpunkt mot att vikariatslöneförordnanden satts i system på sätt som skett under de senaste 15 åren. Förbundet påpekade att ett vikariatslöneförordnande alls inte är likvärdigt i trygghetshänseende med ett förordnande som extra ordinarie assessor. Risk funnes för att tjänstemannen till följd härav inte utövade sin domargärning med den fulla självständighet som man förväntar sig. Det gjorde också ett egendomligt intryck på allmänheten att ett stort antal ledamotsbefattningar år efter år upprätthölls av fiskaler med vikariatslöneförordnande. Domstolen gjorde härigenom ett provisoriskt, krisbetonat intryck. Erfarenheten gav vid handen att tjänstledighet förekom bland tjänstemän i ledamotsställning i sådan omfattning att ett betydande

antal assessorstjänster behövde stå till förfogande utöver dem som upptagits i personalförteckningen för att kammarrätten skulle kunna hållas besatt med extra ordinarie ledamöter i stället för vikariatslöneförordnade fiskaler. Skriften utmynnade i att kammarrätten borde utverka bemyndigande att, utöver det antal assessorer som upptagits i personalförteckningen, få förordna ytterligare så många fiskaler till extra ordinarie assessorer att endast några få ledamotsbefattningar behövde besättas medelst vikariatslöneförordnande. Mot bakgrund av den genomsnittliga tjänstledighetsfrekvensen syntes bemyndigandet böra avse högst 16 assessorstjänster. En motsvarighet skulle på så sätt erhållas till det system som tillämpades i fråga om assessorsförordnande i hovrätterna. Förbundet underströk förslagets rekryteringsfrämjande effekt.

I sin petitaskrivelse år 1963 kom kammarrätten in på juristförbundets skrift och förklarade att domstolen i allt väsentligt fann kritiken berättigad. Väl såg domstolen det som en angelägen uppgift vid sidan av den dömande verksamheten att utbilda och tillhandahålla befattningshavare för tjänstgöring som föredragande i regeringsrätten, i statsdepartement och i offentliga utredningar. Det vore emellertid inte tillfredsställande, att konsekvensen härav blev att ledamotsbefattningar inom domstolen i så betydande omfattning under långa tidsrymder uppehölls av vikarier. Även om i de åsyftade fallen vederbörande erhöll sådant förordnande, varmed följer vikariatslön på tjänsten, kunde den rådande ordningen knappast anses väl förenlig med vad som bör gälla för ledamöter i en överdomstol. Kammarrätten ansåg därför en anordning liknande hovrätternas vara väl förtjänt av övervägande för kammarrättens räkning. I sin petitaskrivelse 1966 återkommer kammarrätten till ämnet. Någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida i detta avseende har emellertid ej kommit till stånd.

För kommittén har det förefallit klart att, om samtliga ledamotsbefattningar i kammarrätten blir ordinarie domarbefattningar, visserligen fortfarande betänkligheter kan anföras mot kammarrättsråds anlitan för offentliga uppdrag men att dessa invändningar något försvagas. Under alla förhållanden måste man räkna med ett så stort behov av kompetenta utredningsmän m. m. inom områden, till vilka det administrativa domstolsväsendet har anknytning, att *några* kammarrättsråd i fortsättningen kommer att tagas i anspråk utanför kammarrätten. Självfallet måste dock tillses att tjänstledighet inte beviljas de ordinarie domarna i sådan omfattning att syftet med ordinariesättningen förfelas och antalet tjänstgörande ordinarie domare blir lägre än som är godtagbart från rättssäkerhetssynpunkt.

När ett kammarrättsråd lämnar sin plats vid domarbordet för att under tjänstledighet fullgöra ett offentligt uppdrag, måste platsen fyllas med en annan domare. Vid kortare ledigheter bör en fiskal kunna adjungeras. Under längre ledigheter bör däremot mera permanenta anordningar vidtagas. Valet står då mellan förordnande på långtidsvikariat och hovrättsystemet med extra ordinarie assessorer som reservdomare. Med hänsyn till

att vissa ledigheter vid domarbordet måste betraktas som normal företeelse för kammarrättens del på samma sätt som för hovrätternas, är hovrättssystemet uppenbarligen att föredraga. För detsamma talar, utom synpunkten av lönemässig likställighet, också den omständigheten att det är lättare att administrera än ett vikariatssystem, som fordrar att tjänsterna ledigförklaras etc. Vidare är det av stor betydelse för rekryteringen till kammarrätten att extra ordinarie assessorstjänster finns som befordringstjänster för fiskalerna. Kommittén tvekar därför inte att förorda hovrättssystemet.

Vad angår assessorsgruppens omfattning bör ytterligare framhållas, att det saknas anledning räkna med att kammarrättsassessorer i fortsättningen kommer att eftersökas för offentliga uppdrag i mindre utsträckning än f. n. De torde, på samma sätt som hovrätternas assessorer, fortfarande bli behövliga för departements- och kommittéuppdrag m. m. Utvidgningen av kammarrättens arbetsområde torde f. ö. komma att leda till att de unga assessorerna i än högre grad än nu blir efterfrågade i arbete utanför domstolen. Bortsett från det allmänna statsintresse, som kräver att kammarrättens yngre domare i viss utsträckning står till förfogande, medför den tjänstgöring, varom här är fråga, merendels god behållning för de unga domarna; den ger inblick i många sektorer av rättsordning och förvaltning samt skänker vana vid nya problem och allmän intellektuell stimulans.

Assessorsgruppen kan emellertid inte tillåtas svälla ut alltför mycket. Vissa gränser måste av internt organisatoriska skäl gälla för utlåningen. Dessa synes lämpligen kunna fixeras på samma sätt som i hovrätterna.

F. n. är normalt omkring 30 kammarrättsjurister utlånade för tjänstgöring utanför domstolen. Bland dem återfinns inte bara kammarrättsråd och kammarrättsassessorer utan också åtskilliga kammarrättsfiskaler. I regel är det emellertid då fråga om fiskaler som haft vikariatslöneförordnande som assessorer. När man skall uppskatta behovet av extra ordinarie assessorstjänster i kammarrätten efter det att den av kommittén föreslagna reformen genomförts, torde man alltså som minimum för en assessorskader ha att räkna med inemot 30 tjänster. Kommittén har av förut berörda skäl övervägt ett högre tal men stannat vid att föreslå att ett 30-tal assessorstjänster uppförs på kammarrättens personalförteckning. Om domstolen har tillräcklig personaltillgång, bör dock ytterligare ett antal assessorer kunna förordnas. Hur stort detta antal kan tillåtas bli beror på hur personalsituationen utvecklar sig i domstolen efter ombildningen. Härom är det ogörligt att nu bilda sig någon säker uppfattning.

Fiskalsorganisationen

I den föregående framställningen har antagits att på varje avdelning skall indelas en fiskal som föredragande. Fiskaler behövs vidare för adjunktion som ledamöter i samband med sjukdomsfall eller annan mera tillfällig ledighet för ledamot. Erfarenhetsmässigt erfordras åtminstone en fiskal per

avdelning för att dessa adjunktionsbehov skall kunna tillgodoses. Man har också att räkna med att några kammarrättsjurister redan på fiskalsstadiet efterfrågas för offentligt uppdrag. För dessa och för tillfälligt bortovarande fiskaler behövs ersättare. Däremot bortfaller med kommitténs förslag i fråga om assessorsorganisationen nuvarande behov av fiskaler för tjänstgöring som assessorer med vikariatslön. Mot bakgrund av det sagda kan behovet av fiskaler uppskattas till ungefär 35.

Fiskalstjänsterna kommer att utgöra rekryterings- och utbildningstjänster för en stor och betydelsefull domarkader. Det är av största vikt att lönegradsplacering och befordringsutsikter ordnas så att tjänsterna blir eftersträfvansvärda. Det måste vara ett naturligt krav att kammarrätten skall kunna konkurrera med hovrätterna på lika villkor i detta hänseende. Så är inte fallet f. n. i det att en hovrättsfiskal realiter åtnjuter reglerad befordringgång till lönegrad A 26 medan en kammarrättsfiskal inte når längre än till lönegrad A 24.

Praktiska frågor vid den nya kammarrättsorganisationens förverkligande

Efter att sålunda ha behandlat kammarrättens avdelningsorganisation och personalkader övergår kommittén till att anlägga några synpunkter på rekryteringen till de nya tjänsterna.

Inom kammarrättens ledamotsorganisation ryms f. n. 34 ordinarie ledamöter (kammarrättsråd) och 17 icke-ordinarie ledamöter (assessorer). Juristpersonalen omfattar vidare omkring 45 kammarrättsfiskaler. Tjänster som extra ordinarie regeringsrättssekreterare innehåsa av 14 f. d. kammarrättsassessorer, av vilka flertalet alltefter det kammarrättsrådsämbeten blir lediga normalt utnämns till kammarrättsråd. Det synes därför befogat att inräkna även dessa tjänstemän i kammarrättskadern. Det sammanlagda antalet jurister inom denna kan således anges till omkring 110.

I det föregående har kommittén räknat med att den utbyggda kammarrättsorganisationen kommer att omfatta 13 sexmannadivisioner med inalles 78 ordinarie ledamotsämbeten. Dessutom skulle fordras ett 30-tal extra ordinarie assessorstjänster och omkring 35 fiskalstjänster. Det hör också ihåggkommas att meningen är att tjänsterna som föredragande i regeringsrätten företrädesvis skall besättas med assessorer från kammarrätten. Tjänstgöring som regeringsrättsföredragande skulle alltså liksom nu ingå som ett normalt led i kammarrättsjuristernas karriär före utnämningen till kammarrättsråd. Kommittén har tidigare räknat med att i regeringsrätten efter genomförandet av den föreslagna reformen av domstolens verksamhet skulle fordras ett 15-tal föredragandetjänster eller något fler. Det förefaller rimligt att utgå från att på längre sikt tolv av dessa tjänster besätts med assessorer från kammarrätten.¹ Mot bakgrund av nu nämnda siffror har

¹ Under begynnelseskedet kommer, som i 6 kap. nämnts, många tjänster som regeringsrättssekreterare att vara besatta med tjänstemän från statsdepartementen m. m.

man alltså att räkna med en kammarrättskader, som omfattar ungefär 150 juristtjänster, mot f. n. cirka 110. Vid jämförelsen bör dock beaktas, att ett 15-tal föredragandetjänster i regeringsrätten med den föreslagna nyordningen kommer att kunna inbesparas. Ökningen begränsas då till cirka 25, alltså till ungefär 25 %.

Den ökning av antalet juristtjänster som kommittéförslaget innebär, kan vid första påseende förefalla betydande. Den får emellertid ses mot bakgrunden av den avsevärda överbelastning i förening med stark eftersläpning, som sedan årtionden bestått både i regeringsrätten och kammarrätten och som icke rimligen bör få fortsätta. Vid närmare analys framgår att ökningen i kammarrätten föranses av dels de nya arbetsuppgifterna, dels behov av ytterligare beredningstid för kammarrättens nuvarande rättskipningsuppgifter. En faktor med allmän inverkan är vidare de muntliga förhandlingarna. Av de fyra och en halv nya avdelningar som föreslås är närmare tre i och för sig behövligen för de nya arbetsuppgifterna, medan resten följer av en antagen väsentligt höjd muntlighetsfrekvens i såväl nytillkommande som nuvarande målgrupper jämte den nödvändiga förstärkningen av beredningstiderna.

Först om nu nämnda olika faktorer beaktas blir det möjligt att bilda sig en rättvisande uppfattning om den utbyggnad som föreslås. Den framstår visserligen fortfarande rent siffermässigt som betydande. I realiteten blir det dock inte fråga om en större expansion än som motsvarar de ökade krav den offentlighetsrättsliga utvecklingen ställer på den administrativa rättskipningen. Det gäller att tillgodose under många år kumulerade behov såväl i regeringsrätten som i kammarrätten. Som förut framhållits är det härvidlag mera rationellt att ordentligt stärka mellaninstansen än att öka antalet avdelningar i den högsta förvaltningsdomstolen och därigenom vedervåga den överblick och fasthet i rättstillämpningen, som i särskild grad bör krävas av en högsta instans.

Antalet ordinarie domarämbeten skulle enligt förslaget öka från 34 till 78, fördelade på 13 lagmän och 65 kammarrättsråd. Omkring 15 av de 44 nya ämbetena kan besättas med kammarrättsjurister vilka har sedvanlig tjänstgöring som regeringsrättssekreterare. Det förefaller emellertid rimligt att i samband med en så genomgripande omorganisation som det här är fråga om dispensera från detta krav (det har för övrigt stöd endast i sedvana). Ytterligare några — uppemot tio av ämbetena — skulle i så fall kunna rekryteras inom kammarrättens egna led. Det resterande antalet ledamotsämbeten synes böra besättas med jurister utanför kammarrätten, som har erfarenhet av de nya målgrupper, vilka enligt kommitténs förslag skall tillföras domstolsorganisationen.

De nya målen tillhör skilda rättsområden. Vissa av dem tangerar de fiskala och kamerala områden som sedan gammalt ligger under kammar-

rättens domvärjo. Hit hör de kyrkligt-ekonomiska målen, lönemålen, målen om bidragsförskott och tullmålen. Andra mål kommer från rättsområden inom förvaltningen, vilka har ringa eller ingen anknytning alls till kammarrättens nuvarande jurisdiktion. Exempel härpå utgör kommunalbesvärsmålen, barnavårds- och alkoholistmålen, hälsovårds-, brand-, byggnads- och vägmålen samt körkorts- och disciplinmålen.

Det måste antagas att kammarrättens jurister tämligen snart blir förtrogna med förhållandena på de nya rättsområden, från vilka nu nämnda och andra målgrupper kommer. Dessa torde som regel ingalunda vara svårare än de skattemål, som hittills utgjort kammarrättens huvudsakliga arbetsmaterial. Det bör emellertid tillses att det redan från början finns jurister att tillgå i kammarrätten som behärskar den för domstolen nya juridiken. Företrädesvis bör man söka att förvärva framstående jurister med kompetens för ledamotsämbeten. Sådana bör kunna hämtas t. ex. från överståthållarämbetet, länsstyrelserna, regeringsrättsbyråerna och centrala verk med juridiskt betonade uppgifter, förmodligen också från kommunalförvaltningen. Av värde vore att några hovrättsjurister, företrädesvis sådana med erfarenhet från förvaltningsrättslig lagstiftning, knöts till kammarrätten. För smärre, mindre omfattande målgruppers del bör också den lösningen kunna övervägas att på områdena kunniga yngre jurister knyts till kammarrätten som kammarrättsfiskaler eller kammarrättsassessorer. Uteslutet bör icke vara att för krävande specialmål tillfälligt anlita utomstående jurister som föredragande, t. ex. tjänstemän från tullverket i tullmål och från kammarkollegiet i kyrkligt-ekonomiska mål.

Vad nu sagts äger framför allt tillämpning under ett övergångsskede, innan ledamöterna blivit mera allmänt förtrogna med de nya målen. Med tanke på önskvärdheten av aktuell erfarenhet från olika grenar av det praktiska förvaltningsarbetet bör man emellertid också efter övergångsskedet i lämplig omfattning söka förvärva framstående jurister utanför kammarrättskadern.

Beträffande rekryteringen från botten bör det ej vara någon tvekan om, att de nya kammarrätterna med deras vidgade arbetsfält och förbättrade ekonomiska villkor skall vara ägnade att bland de unga juristerna draga till sig ett tillräckligt antal aspiranter. Det är ett gynnsamt förhållande att antalet utexaminerade juris kandidater är i stigande och kan väntas fortsätta att stiga under de närmaste åren. Ett särskilt problem blir, om icke i fortsättningen kammarrättskarriären bör stå öppen även för juris kandidater, vilka ej genomgått full tingstjänstgöring men i stället utöver examen kan uppvisa annan, väsentligen administrativ förututbildning. Som förut antytts, avser kommittén att i ett kommande betänkande till särskild behandling upptaga en del rekryteringsfrågor; härvid torde antydda spörsmål böra närmare dryftas.

Med utgångspunkt från den angivna domarkadern har en beräkning verkställt av ålders- och befordringsförhållanden i den nya organisationen. Därvid har, utöver avgången genom ålderspensionering, räknats med avgång på grund av passage till annan offentlig tjänst eller till privat tjänst. Beaktas den tämligen betydande övergång till privat tjänst, som sker och säkerligen också framdeles kommer att ske speciellt på fiskalsstadiet, torde den som börjar som fiskal i kammarrätten kunna räkna med att efter sex à sju år bli förordnad som extra ordinarie assessor. Han torde vidare kunna påräkna att efter ytterligare fem år bli förordnad som regeringsrättsföredragande och efter två à tre år som sådan nå fram till utnämning som kammarrättsråd. Befordran till kammarrättsråd skulle alltså komma att äga rum vid en ålder av 40—45 år, vilket är tidigare än f. n. då utnämning sker först vid närmare 50 års ålder.

Vid det nu förda resonemanget har för enkelhetens skull bortsetts från att karriären inte skall vara slutan utan att även andra än regeringsrättsföredragande skall utnämnas till kammarrättsråd. Å andra sidan har heller inte beaktats, att kammarrättsråden, sedan domstolen blivit en allmän förvaltningsdomstol, helt visst i större utsträckning än nu kommer att efterfrågas för tjänster i departement och ämbetsverk. Det förefaller sannolikt att balans i stort sett kommer att råda mellan avgången till förvaltnings-tjänster och intagningen från andra sektorer än domstolens egen.

Målens fördelning, specialdivisioner m. m.

Varje föredragande ledamot i kammarrätten innehar en rotel för registrering av de mål som tilldelas honom. Rotlarna är dels specialrotlar, vilka företrädesvis erhåller specialmål, dels ock allmänna rotlar. Egenskap av specialmål har tillagts bl. a. socialhjälp- och barnavårdsmålen, anmärknings- och avlöningsmålen, familjebidragmålen, folkbokföringsmålen, automobilskattmålen och uppbördsmålen. Mål, som inte skall betraktas som specialmål, fördelas mellan de föredragande ledamöternas rotlar genom lottning. Specialmålen behandlas endast på viss eller vissa divisioner. De förut nämnda specialmålen handläggs således bara på en eller två divisioner.

Systemet med specialrotlar och specialdivisioner har till syfte att säkerställa enhetligheten inom rättskipningen på de ifrågavarande områdena. Det är givetvis särskilt angeläget att erhålla garanti härför i fråga om de mål, i vilka kammarrätten dömer som sista instans. Tydligt innebär det också en rationalisering att samla alla mål av viss typ hos en eller ett par ledamöter som får specialisera sig på rättsområdet i fråga. Samtidigt kan det inge betänkligheter att endast ett begränsat antal ledamöter i domstolen förvärvar erfarenhet av målen i fråga. Allmänt sett framstår det som önskvärt att alla ledamöter skall vara kompetenta att döma i samtliga typer av

mål. Den negativa effekten av specialrotelsystemet kan neutraliseras genom att ledamöterna cirkulerar mellan avdelningarna och specialrotlarna byter innehavare med jämna mellanrum. Efter hand som cirkulationen fullbordats, bör specialrotelsystemet också kunna avvecklas i fråga om åtskilliga målgrupper. Kommittén vill understryka önskvärdheten av att mål inte behåller egenskapen av specialmål längre än nödvändigt med hänsyn till de speciella problem som sammanhänger med omorganisationen.

Nu skildrade frågeställning ter sig något annorlunda beträffande de nya målgrupper, vilka enligt kommitténs förslag tillförs kammarrätten. Det låter sig beträffande åtskilliga av dessa knappast göra att lotta målen mellan rotlarna på samma sätt som t. ex. taxeringsmålen. Systemet med specialrotlar och specialdivisioner måste i stället här utbyggas ytterligare. Uppenbart är också att de mål, i vilkas avgörande lekmän skall delta, måste samlas på vissa avdelningar. Barnavårds- och nykterhetsvårdsmålen torde i enlighet härmed böra koncentreras till två avdelningar. Detsamma gäller kommunalbesvärsmålen och sannolikt även vissa andra målgrupper.

Även om av praktiska skäl specialrotlar inrättas för vissa målgrupper, bör det eftersträvas, att så många av kammarrättens domare som möjligt får kontakt med målen i fråga och förvärvar insikt i och erfarenhet av det rättsområde, till vilket målen hör. Ledamöternas indelning på avdelningarna måste därför förnyas med jämna mellanrum enligt ett cirkulationssystem som tillgodoser intresset av allsidig erfarenhet på domstolens jurisdiktionsområde.

Inom regeringsrätten cirkulerar ledamöterna f. n. mellan avdelningarna enligt en ordning av innebörd att ledamöterna omgrupperas fullständigt efter perioder om sammanlagt 15 veckor. Kammarrätten tillämpar inte något fullt utvecklat cirkulationssystem för utbyte av ledamöterna mellan divisionerna och för utbyte av innehavare av specialrotlar. Indelningen på divisioner omprövas visserligen efter hand men förekomsten av specialrotlar och dessas anknytning till bestämda divisioner försvårar en konsekvent cirkulation mellan divisionerna.

För att rättskipningen hos en mellaninstans med ett brett målregister skall kunna fungera tillfredsställande, när instansen är uppdelad på flera avdelningar, krävs enligt kommitténs mening en rationell och effektiv cirkulation mellan de dömande enheterna. Kommittén är medveten om att en ordning med specialrotlar försvårar genomförandet av en effektiv cirkulation; inte desto mindre bör ingen möda sparas när det gäller att uppnå en sådan. I princip bör eftersträvas att ledamöterna omfördelas mellan avdelningarna en gång om året, förslagsvis vid årsskiftet. Byte på specialrotlarna bör också ske, ehuru längre perioder nog måste utmätas där. Med tanke på att en vice ordförande bör förvärva så allsidig erfarenhet av kammarrättens dömande verksamhet som möjligt, bör också dessa befattningshavare omfördelas, låt vara att för deras del längre perioder kan vara motiverade. En

sak för sig är att under den första tiden av den nya ordningen åldershänsyn liksom önskemål att tillgodose behovet av sakkunskap i särskilt krävande målgrupper kan framtvunga en modifikation av de cirkulationsregler som här antytts.

I samband med frågan om specialrotlar må framhållas, att överförandet av nya målgrupper till kammarrätt bör föranleda ett övervägande av förfrågor. Som exempel på mål, där snabb handläggning är oundgängligen påkallad, må nämnas överklaganden av omhändertagningsbeslut enligt barnavårdslagen, körkortsindragningar och en stor del av kommunalbesvärsmålen. Med avseende på de sistnämnda må erinras att, som förut nämnts, Svenska stadsförbundet i skrivelse den 4 februari 1966 till Kungl. Maj:t påvisat att en beklaglig förlängning av väntetiderna i regeringsrätten ägt rum under de sista decennierna. Det är självfallet angeläget att vid kommunalbesvärsmålen överflyttning till kammarrätten önskemålet om rask handläggning av dessa mål blir vederbörligen iakttaget. Med en fast ledning torde det inte möta någon svårighet att tillgodose denna synpunkt. Det bör f. ö. vara lättare inom ramen för den större och mera flexibla organisation, som kammarrätten utgör, än det varit i regeringsrätten.

Den regionala uppdelningen

På mellaninstansplanet skulle enligt kommitténs beräkningar fordras 13 sexmannaavdelningar med en juristpersonal på omkring 140 personer (var- till kommer ett drygt 10-tal regeringsrättsföredragande, knutna till regeringsrättens kansli). Kammarrättens nuvarande åtta och en halv divisioner kräver utöver juristpersonal övrig personal till ett antal av drygt 60. Den utbyggda organisationen kan mot bakgrund härav antagas behöva övrig personal till ett antal av närmare 100. Sammanlagt skulle på mellaninstansplanet alltså komma att finnas omkring 240 befattningshavare, av vilka de flesta skulle vara knutna till de administrativa enheter som de 13 avdelningarna bildar och övriga skulle utnyttjas för gemensamma administrativa uppgifter. Härtill kommer efter fyra år ännu en kanslist per avdelning till ledamöternas hjälp vid målen beredning.

Som av det föregående framgår föreslår kommittén, att den nya kammarrättsorganisationen skall vara regionalt uppdelad, i nuvarande läge dock ej mer än på två enheter. Den ena av dessa skulle i huvudsak omfatta Svealand och Norrland och den andra i huvudsak Götaland.

I och för sig är uppdelningen på flera regionala domstolar icke ägnad att vålla oöverstigliga svårigheter när det gäller kravet på enhetlighet och likformighet i rättskipningen. Man bör komma ihåg att i fråga om de allmänna mellaninstanserna hänsynen till angivna krav ej fått hindra en uppdelning på inte mindre än sex olika hovrätter. De två här föreslagna instanserna emellan bör det vara lätt att utarbeta ett system för utbyte av information

som tillgodoser rimliga krav på samordning i ungefär samma utsträckning som inom en riksdomstol på 10—15 avdelningar. I fråga om vissa målgrupper måste emellertid medges att uppdelningen på två kammarrätter motiverar särskilda åtgärder. Kommittén har här i tankarna de mål, för vilka kammarrätten f. n. är slutinstans, nämligen fastighetstaxeringsmålen, folkbokföringsmålen, familjebidragmålen, socialhjälp- och barnavårdsinålen m. fl. mål. Det inger vissa betänkligheter med hänsyn till prejudikatbildningen att dela funktionen som högsta instans mellan två eller flera regionala domstolar. Olika utvägar finns att skingra dessa betänkligheter. Antingen hänvisas samtliga mål inom gruppen till en av de regionala domstolarna, som alltså får bli ensam slutinstans för målen i fråga, eller också kan man öppna möjlighet till fullföljd hos regeringsrätten enligt de föreslagna reglerna om prejudikatdispens.

Vid valet mellan dessa alternativ märks för fastighetstaxeringsmålen del att de angår rena värderingsfrågor. Prejudikatdispens ter sig icke för dessa måls del som någon lämplig lösning. En enhetlig tillämpning av grunderna för fastighetsvärdering torde inte kunna säkerställas på annat sätt än genom att målen liksom nu samlas på en avdelning, lämpligen inom den regionala förvaltningsdomstol som förläggs till Stockholm. I sitt yttrande den 25 september 1964 över lokaliseringsutredningens betänkande angående lokalisering av statlig verksamhet (SOU 1963:69) framhöll kammarrätten, att man haft vissa svårigheter att förvärva personer med erforderlig sakkunskap för uppgiften som ledamöter på fastighetstaxeringsdivisionen; detta hade dock lyckats tack vare förläggningen till Stockholm, där expertisen finns samlad. Även om nu återgivna argument ej får överdrivas, talar goda skäl onekligen för att besvär i fastighetstaxeringsmål bör fullföljas hos en och samma domstol, oavsett från vilken del av riket målet härrör, och att det är domstolen i Stockholm som bör väljas för uppgiften.

Förutom de fastighetstaxeringsmål som angår värderingsfrågor har kammarrätten att behandla mål rörande skatteplikt för fastighet. De sistnämnda får fullföljas till regeringsrätten. Eftersom värderingsfrågor och frågor om skatteplikt ofta är sammanflätade med varandra och det över huvud taget inte är lämpligt att splittra handläggningen av fastighetstaxeringsmål på kammarrättsplanet, föreslår kommittén att alla besvär över fastighetsprövningsnämnds eller prövningsnämnds beslut angående fastighetstaxering skall upptagas av kammarrätten i Stockholm.

Vad gäller övriga mål, folkbokförings-, familjebidrags-, socialvårdsmål m. fl., i vilka kammarrätten nu är slutinstans, synes däremot den andra lösningen vara att föredraga. Det är visserligen obestriddigt att någon olägenhet av att dessa mål utan undantag fått stanna i kammarrätten ej förspors och att det därför kan synas opåkallat att här över huvud taget öppna möjlighet till fullföljd i regeringsrätten. Att ha två — senare kanske tre — sidoställda regionala domstolar utan tillgång till en högre instans, inför

vilken olika bedömda spörsmål kan dragas, ter sig emellertid föga lyckligt. Möjlighet bör därför öppnas att anföra besvär hos regeringsrätten. Prövningstillstånd bör dock endast kunna ifrågakomma enligt bestämmelserna om prejudikat- och intressedispens. De hithörande målgrupperna är tämligen små, och det saknas anledning anta, att de skulle ge upphov till något större antal dispensansökningar.

För att få underlag för en ändamålsenlig utformning av jurisdiktionsområdena för regionala förvaltningsdomstolar har kommittén sammanställt uppgifter om de olika målens geografiska härkomst. Uppgifterna grundar sig på förhållandena under åren 1960—1962 när måltillströmningen till kammarrätten var något större än under den senaste treårsperioden. De återgivna siffrorna har karaktär av genomsnittstal, för andra och fjärde grupperna approximerade sådana. Det bör vidare nämnas att inom gruppen av sådana mål som övertas från regeringsrätten frånräknats ett antal, motsvarande de körkortsmål, beträffande vilka det ej är helt klart, om de kommer att kvarbli hos hittillsvarande instanser.

Det har syntts lämpligt att till en början redovisa fördelningen mellan Svealand, Götaland och Norrland.

	Svealand	Götaland	Norrland	Totalt
Skatte-, folkbokförings- och familjebidragsmål m. m.	4 132	4 640	1 534	10 306
Från regeringsrätten övertagna förvaltningsmål (andra än mål från centrala myndigheter).....	437	813	250	1 500
Från länsstyrelserna övertagna kommunalbesvärsmål.	142	303	155	600
Mål från centrala myndigheter.....	200	—	—	200
Summa mål	4 911	5 756	1 939	12 606

Utgår man, som kommittén gjort, från en kapacitet per avdelning av 950 mål om året, blir slutsatsen att svealandsmålen ger arbete åt fem avdelningar, götalandsmålen åt sex avdelningar och norrlandsmålen åt två avdelningar.

Kommittén har förut (se 4 kap. s. 295 f.) framhållit att norrlandsmålen lämpligen bör föras samman med svealandsmålen. Sammantagna ger ifrågavarande mål arbete åt sju avdelningar. Denna regionala domstol bör, som tidigare förutskickats, vara förlagd till Stockholm och, utom annat, vara slutinstans i fastighetstaxeringsmål.

Målen från Götaland uppgår till så stort antal att sex divisioner fordras för att avgöra dem. För att det skall vara möjligt att till domstolen knyta den kvalificerade juristpersonal som oundgängligen erfordras måste dom-

stolen — som förut anförts — ha sitt säte på en ort, vilken har karaktär av betydande befolknings- och förvaltningscentrum. Valet kommer under sådana förhållanden att stå mellan Malmö (eller möjligen Hälsingborg), å ena, och Göteborg, å andra sidan. Sett ur götalandsperspektiv ligger av dessa städer Göteborg mera centralt än Malmö. Kommittén förordar därför en lokalisering till Göteborg.

Enligt tidigare överbäganden skulle den regionala domstol, som sålunda lokaliseras till Göteborg, ha till uppgift att döma i förvaltningsmål från Götaland, medan domstolen i Stockholm skulle döma i målen från Svealand och Norrland. Värmland hör till Svealand. För parter bosatta i Värmland torde det emellertid te sig lämpligare att målen från detta län avdöms av domstolen i Göteborg och inte av domstolen i Stockholm. På samma sätt ligger det närmare till hands att den som är bosatt i Östergötland får sina besvär prövade av domstolen i Stockholm och inte av domstolen i Göteborg. Kommittén har därför ansett sig böra göra den modifikation att jurisdiktionsområdet för domstolen i Stockholm bestäms till Norrland och Svealand utom Värmlands län men jämte Östergötlands län, under det att jurisdiktionsområdet för domstolen i Göteborg får innesluta Götaland utom Östergötlands län men jämte Värmlands län. Målfördelningen mellan de två regionala domstolarna har på grundval av det tidigare presenterade materialet beräknats bli ungefärligen som följer.

	Stockholm	Göteborg	Totalt
Skatte-, folkbokförings- och familjebidragsmål m. m.	5 797	4 509	10 306
Från regeringsrätten övertagna förvaltningsmål (andra än mål från centrala myndigheter).....	730	770	1 500
Från länsstyrelserna övertagna kommunalbesvärs- mål.....	280	320	600
Mål från centrala myndigheter.....	200	—	200
Summa mål	7 007	5 599	12 606 ¹

De sist framräknade talen ger inte anledning till ändrad fördelning av de 13 avdelningarna mellan de två domstolarna. Domstolen i Stockholm bör alltså få sju avdelningar och domstolen i Göteborg sex avdelningar. I spetsen för vardera domstolen bör stå en president. I varje domstol bör vidare finnas en byråchef och den administrativa personal i övrigt som fordras som biträde åt de dömande enheterna. Avdelningarnas sammansättning rubbas givetvis inte av uppdelningen. Antalet ledamotsämbeten kommer följaktligen att uppgå till 42 i Stockholm och 36 i Göteborg. Minimiantalet

¹ Det bör erinras om att kommittén för framtiden räknat med ett totalt målanttal av 12 300, detta med ledning av statistiken för de tre senaste åren (1963—1965).

extra ordinarie assessorstjänster blir 14 i Stockholm och 12 i Göteborg, medan antalet fiskalstjänster kan beräknas till 19 i Stockholm och 15 i Göteborg.

Det kan möjligen frågas om det är möjligt att på kort tid rekrytera jurister med tillräckliga kvalifikationer till ett så stort antal tjänster vid en förvaltningsdomstol i Göteborg som här angivits. Kommittén är för sin del av den uppfattningen att det från rekryteringssynpunkt är tämligen likgiltigt om de tjänster det är fråga om är knutna till en domstol i Göteborg eller en domstol i Stockholm. En lokalisering till en ort som inte har karaktär av stort befolknings- och förvaltningscentrum skulle däremot lägga avgörande hinder i vägen för rekryteringen. Man skulle då möta svårigheter att förvärva tillräckligt många och tillräckligt dugande jurister till tjänsterna.

En särskild fråga är domstolarnas namn. Det kan till en början ifrågasättas om ordet kammarrätt bör ingå i namnen. Så länge fråga är om en riksdomstol i Stockholm med obruten tradition från den under 1600-talet bildade kammarrätten, ter det sig naturligt att kalla domstolen kammarrätten, oaktat detta namn knappast för tankarna till en allmän förvaltningsdomstol utan snarare till en räkenskapsdomstol. Namnfrågan kommer däremot i ett något ändrat läge när av kammarrätten bildas två regionala domstolar. Dessa blir i väsentlig mån nyskapelser. Det ter sig emellertid naturligt att, eftersom de båda domstolarna ändå till övervägande del kommer att avdöma skattemål, den nuvarande kammarrättens dominerande målgrupp, visa pietet mot det nedärvda namnet. Det må f. ö. erinras om att ordet hovrätt bibehållits som beteckning för mellaninstanserna på den allmänna rättskipningens område, trots att detsamma knappast rent språkligt för tankarna till en regional allmän domstol. Namnet hovrätt har alltjämt använts, när nya mellaninstanser bildats under detta halvsekel. I analogi härmed har kommittén ansett ordet kammarrätt böra bibehållas som beteckning på de nya administrativa mellaninstanserna. Kommittén föreslår, att de kallas kammarrätten i Stockholm respektive kammarätten i Göteborg.

I fråga om de båda förvaltningsdomstolarnas lokalbehov kan konstateras att förvaltningsdomstolen i Stockholm naturligen bör inrymmas i kammarrättens nuvarande lokaler. För förvaltningsdomstolen i Göteborg står däremot inte några lokaler till förfogande på motsvarande sätt. Sådana måste därför hyras i någon större kontorsbyggnad, till dess en särskild domstolsbyggnad kan uppföras. Kommittén har haft preliminära diskussioner med byggnadsstyrelsen rörande lokalfrågan.

En grov kalkyl ger vid handen, att för domstolens lokaler behövs en sammanlagd lägenhetsyta av 2 000—2 500 kvm, fördelad på plenisal, sex sessionsrum, arbetsrum för ledamöter, fiskaler, byråchef, kanslister och annan biträdespersonal, expedition, skrivrum, bibliotek, arkiv etc.

I 13 kap. redovisas en beräkning av de löpande kostnaderna för de två föreslagna kammarrätterna jämförda med kostnaderna för den nuvarande. Dessutom uppskattas engångskostnaden för anskaffning av möbler, kontorsmaskiner, facklitteratur m. m. till kammarrätten i Göteborg. Anmärkas må, att det breddade målregistret medför en särskild uppsättningskostnad också för kammarrätten i Stockholm, nämligen för förstärkning av domstolens bibliotek.

Allmänt om gränsdragningen mellan Kungl. Maj:ts i statsrådet och förvaltningsdomstols kompetens m. m.

Enligt direktiven för förvaltningsdomstolskommittén skall kommittén bl. a. utreda frågan om förvaltningsrättskipningens räckvidd. Uppgiften är här att i fråga om de mångskiftande ärenden, i vilka besvär nu kan anföras hos Kungl. Maj:t i vederbörande statsdepartement, överväga vilka grupper som bör prövas av administrativ domstol. Endast i undantagsfall bör det enligt direktiven komma i fråga att avskaffa den judiciella kontrollen i ärenden, vilka för närvarande är underkastade sådan besvärsprövning. Å andra sidan tillkommer det ej kommittén att till övervägande upptaga att införa generell möjlighet till domstolsmässig överprövning av administrativa avgöranden. Det anges vidare, att kommittén vid lösandet av sin uppgift kan hämta ledning i de förslag, som framlagts av f. d. justitierådet Seve Ekberg i det förut omnämnda *betänkandet rörande kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten* (SOU 1959: 4), samt i remissyttrandena över betänkandet.

Fördelningen av besvärsärendena på en sektor, där klagan föres hos förvaltningsdomstol, och en annan sektor, där besvär prövas av administrativa myndigheter — i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet — utgör s. a. s. en kvantitativ bestämning. Spörsmålet angående förvaltningsrättskipningens räckvidd har också en kvalitativ sida. Härmed avses frågan vilken karaktär förvaltningsdomstols prövning principiellt bör ha. Domstolens insats kan sålunda begränsas till att — såsom vid kommunalbesvär — blott innefatta kontroll av överklagade besluts rättsenlighet. Alternativet till en på så sätt inskränkt judiciell kontroll är en ordning med allsidig prövning av besvärsmålen, innefattande även bedömning av lämplighetsfrågor. Det understrykes i direktiven att kommittén vid sitt arbete bör sikta till att bibehålla det i Sverige hävdvunna systemet med allsidig besvärsprövning.

Ekberg tillkallades som utredningsman år 1954, sedan frågor om en förstärkning av det administrativa rättsskyddet varit föremål för behandling både i statliga utredningar och i motioner i riksdagen. I direktiven för utredningsmannen angavs, att denne borde göra en noggrann och systematisk översyn av regeringsrättslagen i syfte att undersöka, dels om de efter

regeringsrättens instiftande nytillkomna slagen av mål, som var av beskaffenhet att böra prövas av regeringsrätten, också förlagts dit, och dels huruvida den redan från början gjorda uppdelningen mellan statsrådet och regeringsrätten kunde anses till alla delar riktig. Vid denna översyn borde den ledande principen alltjämt vara, att mål vari rättsfrågan är huvudsak skall gå till regeringsrätten, medan mål vari lämplighetsfrågan är avgörande prövas i statsrådet.

I sitt betänkande anför Ekberg *vissa allmänna synpunkter på kompetensfördelningen* mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. Huvuddragen återges i det följande. Betänkandet utmynnar i förslag till ändrad lydelse av 2 och 3 §§ regeringsrättslagen. I lagtexten uppräknas de grupper av mål som skall handläggas av regeringsrätten. Utredningsmannens lagförslag bygger således liksom gällande lag på den s. k. enumerationsmetoden. Vissa målgrupper är dock så angivna eller så allmänt beskrivna, att den av Ekberg tillämpade enumerationsmetoden måste anses avsevärt skilja sig från den teknik som hittills tillämpats i regeringsrättslagen.

Vid kompetensfördelningen bör enligt utredningsmannens uppfattning först och främst behovet av rättsskydd beaktas. Det kan — menar han — icke alltid förväntas att detta behov blir tillbörligen tillgodosett vid ett ärendes behandling inom departement eller regering. Härtill kommer enligt Ekberg att regeringens avgöranden i gemene mans uppfattning — med rätt eller orätt — lätt får sken av att påverkas av politiska hänsyn.

Rättsskyddssynpunkten kan emellertid ej vara ensamt bestämmande. I vissa fall kan behovet av rättsskydd, jämfört med ett förefintligt allmänt intresse av att målet skall handläggas av regeringen, vara så ringa att rättsskyddsintresset bör vika. Även andra synpunkter kräver beaktande. För vinnande av enhetlighet i rättstillämpningen är det angeläget att undvika att grupper av mål, vilka har ett naturligt samband, splittras i sista instans. Vidare bör enkelhet och reda i enumerationen eftersträvas i den mån det kan ske utan uppoffrande av väsentliga andra intressen.

Utredningsmannen har sökt följa grundsatsen att regeringsrättens behörighet bör omfatta mål av huvudsakligen rättslig karaktär. Undantag har ansetts böra göras i den mån måls förläggande till regeringsrätten skulle innebära »verklig fara för regeringsmaktens försvagande». I enlighet härmed har mål, vilkas avgörande ansetts ha nära samband med »den allmänna politiken», förbehållits regeringen, även om det gäller mera betydande ingrepp i den enskildes rättssfär.

S. k. *förvaltningsförordningar och andra beslut av generell natur* äger ej sällan stor betydelse för den enskilde. Besvärsmål i sådana ämnen anses likväl av Ekberg böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, enär dylika beslut betraktas såsom ett utflöde av Kungl. Maj:ts ekonomiska lagstiftningsmakt. Undantag kan dock förekomma.

En beaktansvärd princip anses vara att besvärsmål rörande beslut av administrativ myndighet, som avser *rättsförhållande av privat natur* mellan staten och enskild, bör avgöras av regeringen. Härigenom förebygges att ett avgörande av regeringsrätten kan komma i konflikt med de allmänna domstolarnas domslut. Enligt utredningsmannens mening kan emellertid principen icke utan olägenhet genomföras under alla förhållanden. Framstår det administrativa besvärsinstitutet som den normala vägen för rättelses vinnande, bör enligt utredningsmannens uppfattning regeringsrätten vara behörig att upptaga en fråga av rättslig beskaffenhet, oavsett huruvida möjlighet föreligger att denna kan i annan ordning bli föremål för bedömande av allmän domstol.

Mål som huvudsakligen rör lämplighets- eller ändamålsenlighetsfrågor är enligt utredningsmannens uppfattning i regel mindre väl lämpade för behandling i regeringsrätten. Ofta är målen av utpräglat teknisk art. De är merendels av den beskaffenhet att statsnyttan fordrar att myndigheten i sin verksamhet har en tämligen långtgående frihet att förfara efter vad som i det särskilda fallet är lämpligt och ändamålsenligt. Det stora flertalet av nu åsyftade mål bör därför i sista instans behandlas av regeringen.

I vissa fall anses emellertid anledning föreligga att utsträcka regeringsrättens kontroll till område som faller inom myndighets s. k. fria verksamhet. Detta gäller särskilt i fråga om individuella administrativa beslut som fastslår eller tillskapar förpliktelser för den berörde. Utredningsmannen har föreslagit en allmän regel av innehåll att — med vissa angivna undantag — regeringsrätten skall avgöra *alla mål om beslut angående meddelande i särskilda fall av påbud att något göra, tåla eller underlåta*. Detta stadgande innefattar en avsevärd och samtidigt svåröverskådlig utvidgning av regeringsrättens kompetensområde.

Utredningsmannen har företagit en noggrann genomgång av de *fall, i vilka myndighets tillstånd kräves för utövande av viss verksamhet*. Han har därvid kommit till det resultatet att *i ett antal fall meningen är, att den som uppfyller de i författningen angivna villkoren har ett rättsanspråk att få utöva verksamheten*. Läget anses kunna vara detta även om bland förutsättningarna för tillstånd meddelande ingår att sökanden skall vara lämplig eller skickad för verksamheten. Besvärsmål angående meddelande av tillstånd av denna typ bör enligt utredningsmannens mening avgöras av regeringsrätten.

Till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet anses däremot böra hänföras sådana mål om tillståndsgivning, i vilka medborgaren ej synes äga något i lagen grundat anspråk på att erhålla befogenheten. Avgörande faktorer vid tillståndsgivningen är i sådana fall icke enbart sökandens kvalifikationer eller allmänna lämplighet för verksamheten utan framför allt huruvida denna från allmänna synpunkter befinnes i det särskilda fallet behövlig eller lämplig.

Mål om inskränkning i eller återkallelse av ett för särskilt fall meddelat tillstånd eller godkännande till viss verksamhet eller användning m. m. anses röra en rättsfråga och skall därför enligt utredningsmannens förslag i regel avgöras av regeringsrätten, även om mål om beviljande av rättigheten eller förmånen prövas av regeringen. Detta innebär i fråga om flertalet mål en avvikelse från vad som nu gäller.

Rörande innehållet i utredningsmannens betänkande må slutligen här nämnas att *beträffande vissa grupper av mål* — bl. a. mål om beslut rörande tillstånd enligt jordförvärvslagen — *föreslagits att målen visserligen skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet men att regeringsrätten obligatoriskt skall avgiva utlåtande i ärendena*. Det rör sig här om mål, i vilka det rättsliga inslaget ansetts vara starkt men där regeringen och förvaltningsmyndigheterna dock ansetts böra ha ett betydande mått av handlingsfrihet på grund av målens sammanhang med »den allmänna politiken».

Ekbergs förslag innefattar en överföring från regeringen till regeringsrätten av ett stort antal grupper av mål. Endast i mycket ringa utsträckning innebär förslaget en målöverflyttning i den motsatta riktningen.

Över det av Ekberg framlagda betänkandet har *yttranden* inhämtats från ett stort antal myndigheter och organisationer.

I utlåtandena blir de av utredningsmannen föreslagna grundlinjerna för kompetensfördelningen i allmänhet tillstyrkta eller lämnade utan erinran. Förslaget anses präglad av stor skicklighet, omsorg och konsekvens. I ett betydande antal yttranden framföres dock kritiska synpunkter mot större eller mindre partier av förslaget och förordas ändringar i detsamma. Kritiken omfattar både viktiga materiella delar av förslaget och den lagtekniska utformningen av detsamma. Endast i ett yttrande — av regeringsrådet Quensel — är kritiken så långtgående att förslaget förklaras icke kunna tillstyrkas.

Utan att motsätta sig en revision av regeringsrättslagen på grundval av utredningsmannens förslag har ett flertal remissinstanser begärt eller förutsatt att frågan om åtgärder för att tillgodose *den enskildes rättsskydd i förvaltningen* samt därmed även frågan om regeringsrättens ställning och kompetens *ytterligare utredes*. *Stockholms handelskammare* framför sålunda ett bestämt krav på att frågan om generella regler för tillgodoseende av den enskildes rättsskyddsintresse i förvaltningen upptages till allsidig och förutsättningslös utredning. Liknande önskemål uttalas av *Sveriges grossistförbund*. *Svensk industriförening* framställer krav på inrättande av en förvaltningsdomstol, som skulle äga kompetens att pröva alla förvaltningsavgöranden, även regeringens, för att avgöra deras rättsliga grund och hållbarhet och som även skulle kunna tilldöma enskilda, som lidit skada på grund av felaktiga förvaltningsåtgärder, erforderlig ekonomisk gottgörelse. *Sveriges advokatsamfund* erinrar om att samfundet i yttrande över be-

svärssakkunnigas principbetänkande (SOU 1955:19) intagit den ståndpunkten att frågan om de allmänna domstolarnas kontroll över förvaltningen bör ytterligare övervägas. Om kontrollen ej lägges i de allmänna domstolarnas händer, talar enligt samfundets mening starka skäl för att regeringsrätten erhåller befogenhet att på rättsliga grunder upphäva dels regeringsbeslut och dels sådana beslut av förvaltningsmyndighet som enligt gällande regler icke kan överklagas. I andra hand har samfundet ansett sig kunna tillstyrka den lösning, som innefattades i besvärssakkunnigas principförslag. *Besvärssakkunnigas ledamot, hovrättsrådet Petrén* förordar att spörsmålet om domstolsprövning av förvaltningsbeslut snarast upptages till ett samlat bedömande. — Frågan om ytterligare utredningar beröres också nedan i samband med redogörelsen för yttrandena angående den tillämpade enumerationsmetoden.

Utredningsmannens bild av *departementsbehandlingen av besvärssärenden* anses av *regeringsrättens flesta ledamöter* vara icke fullt rättvisande. Ledamöterna framhåller att den reella föredragningen och prövningen i stor utsträckning sker inför en juridiskt skolad chefstjänsteman. Det stora flertalet ärenden rör rent praktiska ämnen, på vilka det ter sig svårt att anlägga politiska synpunkter. *Regeringsrådet Quensel* betonar att, då fråga är om rättsskydd på det administrativrättsliga området, man över huvud taget synes överdriva faran för en partipolitisk eller godtycklig tillämpning av rättsreglerna och däremot underskatta den risk för otillfredsställande resultat av prövningen som, varhelst denna är förlagd, kan uppstå genom brister i reglernas eget innehåll och utformning. *Kommerskollegium* uttalar att det ofta endast är av indirekt — psykologiskt — värde från rättssäkerhetssynpunkt att regeringsrätten är högsta instans. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* framhåller att med erfarenhet av den omsorgsfulla beredning som — närmast under vederbörande expeditionschef — äger rum i de mål, vilka avgöres av regeringen, man torde våga påstå att några ovidkommande hänsyn icke tages av regeringen utan att besvärsmålen avgöres fullt objektivt och med beaktande av rättsliga synpunkter.

Från flera håll framhålles att det snabba och informella handläggnings-sätt, som tillämpas inom statsdepartementen i besvärssärenden som avgöres av regeringen, är av värde för parterna. Sålunda betonar bl. a. *kommerskollegium* att det kan vara bättre att få ett snabbt besked hos Kungl. Maj:t i statsrådet än att en längre tid avvakta ett avgörande från regeringsrätten. *Länsstyrelsen i Stockholms län* uttalar att det icke kan anses utgöra ett tillfredsställande rättsskydd att få rätt när det är för sent. Många frågor kan av ekonomiska och andra skäl ej vänta flera år på sin lösning. *Svenska landskommunernas förbund* och *Värmlands läns landstings förvaltningsutskott* framhåller värdet från rättsskyddssynpunkt av att från departementens sida ett aktivt arbete utföres för att komplettera de föreliggande handlingarna och söka åstadkomma en så allsidig belysning som möjligt —

något som anses icke lika lätt kunna ske från en domstols sida. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* erinrar, att Kungl. Maj:t i statsrådet ofta har större möjligheter än regeringsrätten att bortse från formalia e. d. och på så sätt komma till ett för en klagande förmånligare avgörande.

I fråga om *behovet av och principerna för en översyn av regeringsrättslagen* anför *regeringsrådet Quensel*, att någon genomgripande omarbetning av lagen icke är nödig och icke kan tillrådas under annan förutsättning än att därvid — med sorgfälligt undvikande av all doktrinarism — praktiska synpunkter får bli avgörande samt reglerna kan göras enkla att tillämpa. Quensel framhåller bl. a., att om man utgår från rättsskyddsbegreppet, nästan alla administrativa ärenden kan hänföras till rättsfrågor. Kompetensreglernas innehåll måste då bli mer beroende på gradskillnader än på artskillnader mellan de intressen som målen rör. Utredningsmannens distinktion mellan rättsfrågor och lämplighetsfrågor är enligt Quensels mening förenad med vissa faror. Man ser gärna i underlåtenhet av lagstiftaren att genom mera utförliga bestämmelser närmare begränsa rättstillämparens frihet ett tecken på att målen hör till dem, där lämplighetssynpunkter skall vara avgörande. Resultatet kan då bli alldeles förvänt, så att friare prövning förbehålles regeringen och enklare, mer mekanisk rättstillämpning anses böra tillhöra regeringsrätten. I själva verket är rättsskyddsbehovet störst då prövningen är friast. En målfördelning grundad på de materiella rättsreglernas utformning kan enligt Quensels uppfattning också leda till den oegentligheten, att innehållet i regeringsrättslagen skulle behöva rättas efter författningar, som tillskapats i rent administrativ ordning. Av stor praktisk betydelse för frågan om regeringsrättslagens effektivitet förklaras systemet med dispenser vara. Avsedd nödig begränsning i vittomfattande påbud kan i vissa fall icke vinnas annorledes än genom kunglig dispens. Att för sådana fall göra regeringsrätten till högsta instans visar sig ofta tämligen meningslöst, om icke regeringsrätten tillika betros med dispensrätten. Stundom tillstädjer författningen att redan lägre myndighet meddelar dispens. Oklarhet kan då råda huruvida befogenheten härutinnan skall uppfattas som en integrerande del av själva den materiella rätten och därmed även huruvida regeringsrätten, när sakfrågan i övrigt beror av dess prövning, får meddela dispens. När fråga är om stadgor som tillskapas av kommuner och länsstyrelser, kan det bero på vad dessa beslutar, huruvida dispensrätt i högsta instansen skall tillhöra regeringen eller regeringsrätten. Vilka principer som än lagts till grund för utredningsmannens förslag så är det enligt Quensels uppfattning tydligt att de föreslagna ändringarna i regeringsrättslagen skulle ha mycket ringa betydelse såsom medel att öka rättsskyddet på förvaltningens område. *Socialstyrelsen* antyder att lika angeläget som ett överförande i enlighet med Ekbergs riktlinjer av flera målgrupper från konselj till regeringsrätt är önskemålet att handläggningen inför regeringsrätten och dennas sammansättning

bringas i närmare överensstämmelse med ordningen vid de allmänna domstolarna; ej minst anses det vara av vikt med muntlig handläggning i mål om administrativa frihetsberövanden.

Ett stort antal yttranden ger uttryck åt *uppfattningen att i förslaget regeringsrättens kompetensområde gjorts alltför vidsträckt*. Nämnas må här att *regeringsrättens flesta ledamöter* framhäver, att av regeringsrättens karaktär av domstol följer att den icke utan starka skäl bör belastas med frågor, där ekonomiska eller organisatoriska överväganden eller rena lämplighetsbedömanden dominerar, låt vara att rättsliga moment också ingår. Synpunkten att grupper av mål, vilka äger ett naturligt samband, icke skall splittras i sista instans anses böra i åtskilliga fall utöver dem, där utredningsmannen så föreslagit, leda till att mål med rättsliga inslag avgöras av regeringen. *Kommerskollegium* anser att utredningsmannen icke tillräckligt beaktat synpunkten att ansvaret för »den allmänna politiken» icke till någon del får överföras på regeringsrätten. *Svenska stadsförbundet* ger uttryck åt uppfattningen att en instansordning, enligt vilken alla besvärsmål av rättslig karaktär faller inom regeringsrättens kompetens, av praktiska skäl knappast kan konsekvent genomföras. Allmänt sett torde en avvägning med hänsyn till den enskildes rättsskydd och till samhällets intressen icke helt kunna ske efter de mera teoretiska linjer utredningsmannen följt. *Svenska landskommunernas förbund* framhåller bl. a. betydelsen av effektivitetskravet inom förvaltningen.

Beträffande *bagatellmål* och mål där rättsfrågan normalt är av enkel beskaffenhet anser ett flertal remissinstanser, att departementsbehandlingen är en mera ändamålsenlig prövningsväg än sakens föredragning och avgörande inför en avdelning av fyra eller fem regeringsråd. Denna uppfattning uttalas bl. a. av *regeringsrättens flesta ledamöter*, *byggnadsstyrelsen*, *kommerskollegium* och *länsstyrelsen i Stockholms län*. *Regeringsrådet Quensel* anmärker i sammanhanget att med Ekbergs vida rättsfrågebegrepp det blir nödvändigt att begränsa det rättsskydd, som har formen av prövning i regeringsrätten, till fall då det enskilda intresset når tillräcklig vikt och betydelse.

Den av utredningsmannen tillämpade *enumerationsmetoden* beröres i ett antal yttranden. *Kommerskollegium* anser det riktigt att under förevarande omständigheter alltjämt anlita enumerationsprincipen. Denna möjliggör en bedömning beträffande kompetensfördelningen, som närmare ansluter till det enskilda fallet än vad en på mera allmänna överväganden grundad gränsdragning skulle medgiva. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* tillstyrker också enumerationsmetoden. Yttrandena från *Svenska landstingsförbundet*, *Stockholms läns landstings förvaltningsutskott* och *Värmlands läns landstings förvaltningsutskott* ger uttryck för samma inställning. Landstingsförbundet framhåller att det knappast är möjligt att finna en enkel formel för kompetensfördelningen.

Kritiska röster höjs emellertid också. *Sveriges köpmannaförbund* förordar, att man genom fortsatt utredningsarbete söker utröna den från rätts-säkerhetssynpunkt lämpligaste metoden för kompetensfördelningen. *Sveriges grossistförbund* understryker, att enumerationsmetoden icke tager hänsyn till att för samma typ av mål rättsfrågorna kan ha avsevärt varierande betydelse i olika konkreta fall. Den nuvarande enumerationstekniken medför dessutom bl. a., att riksdagen icke får tillfälle att taga del av de överväganden, som leder till att i vissa fall regeringen förbehåller sig beslutanderätten i nytillkommande besvärsärenden; detta sker nämligen i allmänhet på så vis att man underlåter att lägga fram proposition rörande komplettering av regeringsrättslagen. Under diskussionerna i frågan har anförts, att måhända åtskilligt skulle vara vunnet om i samband med det löpande lagstiftningsarbetet i olika lagar och författningar infördes uttryckliga bestämmelser om fullföljdsordningen. Även om vissa av de nuvarande olägenheterna med enumerationssystemet därigenom skulle undvikas, kvarstår dock det förhållandet att rättssäkerheten kan komma att äventyras så länge regeringsrättens prövning ej är obligatorisk i alla de enskilda fall, där rättsfrågan är av särskild vikt. Också *Sveriges advokatsamfund* anser att syftet att skapa rättstrygghet knappast kan anses bli tillgodosett genom enumerationsmetoden. *Skånes handelskammare* ifrågasätter att man skulle bibehålla en katalog över mål, som avgöres av regeringsrätten, men därjämte föreskriva, att klagande eller annan äger att i mål, som tillhör regeringens avgörande, påkalla regeringsrättens prövning av i målet förekommande rättsfrågor. Från rättsskyddssynpunkt synes denna lösning handelskammaren så tilltalande att den icke utan mycket starka praktiska skäl bör få förkastas. *Socialstyrelsen* förutsätter att frågan huruvida regeringsrättens kompetensområde bör vidgas genom en generell regel kommer att ytterligare utredas. *Sjöfartsstyrelsen* ifrågasätter om den föreslagna enumerationen kan antagas vara fullständig. Styrelsen anser det önskvärt att möjligheterna till en övergång till generalklausul-principen ingående överväges.

Då i en författning beslutanderätten i ett visst ämne tillagts *Kungl. Maj:t* eller myndighet, som *Kungl. Maj:t* bestämmer, har vederbörande departement ofta ett önskemål att åtminstone under den första tiden tämligen noga kunna följa utövningen av den delegerade beslutanderätten. *Regeringsrättens flesta ledamöter* anser att besvär över delegerad beslutsgivning, oavsett förekommande rättsliga inslag, normalt bör prövas av regeringen. Eljest utsatte man sig för att regeringen skulle kunna reagera mot regeringsrättens bedömning genom att helt enkelt återkalla det förordnande varigenom beslutanderätten överförts till underordnad myndighet. *Regeringsrådet Quensel* uttalar att man icke utan en fullständig överblick över fallen kan bedöma huruvida ej undantag bör göras från den av regeringsrättens flesta ledamöter förordade regeln. Att tillägga avgörande betydelse

åt delegationsförhållandet skulle föra ända därhän att regeringsrättens kompetens borde inskränkas till fall då vederbörande myndighets beslutanderätt är fastställd i en med riksdagen stiftad författning. *Överståthållarämbetet* understryker att för vinnande av enhetlighet i rättstillämpningen regeringen bör avgöra alla grupper av ärenden, där beslutanderätten författningenslignat är uppdelad mellan Kungl. Maj:t och myndigheten eller där myndigheten beslutar i första instans på grund av delegation från Kungl. Maj:t.

Med anledning av utredningsmannens uttalande rörande kompetensfördelningen vid *rättsförhållanden av privat natur* framhåller *regeringsrättens flesta ledamöter* att, fastän undantag från regeln någon gång kan vara praktiskt motiverat, det dock måste framstå som ett starkt önskemål att — till undvikande av konflikter mellan regeringsrätten och de allmänna domstolarna — sådana besvärsmål, vilka avser rättsförhållanden av övertvängande privat natur mellan staten och enskild, icke hänföres till regeringsrätten. En annan ordning innebär att över ett administrativt-judiciellt två- eller treinstanssystem ställes ytterligare tre domstolsinstanser, ett uppenbart irrationellt förhållande.

Förslaget att regeringsrätten skall handlägga flertalet mål om *individuella påbud* beröres i ganska många yttranden. Å ena sidan anser *Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund* och *Stockholms handelskammare* att vissa undantag från regeln bör utgå. Å andra sidan förordar bl. a. *regeringsrättens flesta ledamöter, arbetsmarknadsstyrelsen, kommerskollegium* och *Svenska jägareförbundet* att större eller mindre begränsningar göres i regeringsrättens behörighet beträffande individuella påbud. *Länsstyrelsen i Stockholms län* ställer sig kritisk mot en allmänt avfattad regel. *Överståthållarämbetet* ifrågasätter, om icke den allmänna regeln bör begränsas till påbud som kan förbindas med straff, vite eller tvångsutförande, och förordar därutöver ytterligare begränsningar i regeln.

Utredningsmannens uppdelning av ärenden om *meddelande av tillstånd* möter gensagor på vissa håll. *Justitiekanslersämbetet* finner det osäkert, om ett rättsanspråk kan anses föreligga i den omfattning utredningsmannen ansett och om i samtliga fall det sakligt sett bästa resultatet uppnåtts. Även om en författning icke direkt ger vid handen att prövningen av tillståndsfrågan är avsedd att vara mera obunden, är detta kanske likväl fallet. Det synes ämbetet också bl. a. antagligt, att i författningarna kriterierna för meddelande av tillstånd ofta bestämts utan tanke på några konsekvenser med avseende på kompetensfördelningen. Liknande synpunkter framföres av *överståthållarämbetet* som därutöver framhåller, att regeringen bör avgöra tillståndsärenden, vilka har ett nära samband med uppgiften att sörja för allmän ordning och säkerhet, samt att utredningsman-

nens uppdelning av ärendena i en del fall lett till en olycklig splittring av närbesläktade mål.

Förslaget rörande *mål om återkallelse av eller inskränkning i individuella tillstånd* behandlas i ett flertal yttranden. *Sveriges advokatsamfund*, *Sveriges grossistförbund* och *skolöverstyrelsen* tillstyrker förslaget. Dessamma kritiserar bl. a. av *justitiekanslersämbetet*, *överståthållarämbetet*, *länsstyrelsen i Stockholms län* och *kommerskollegium*. Från kritikernas sida framhålles bl. a. att vid prövningen måste beaktas samma omständigheter som vid meddelande av tillstånd. Den faktiska likheten mellan återkallelse av tillstånd och vägran att förlänga ett tidsbegränsat tillstånd framhålles också. Jämväl *besvärssakkunniga* känner sig tveksamma inför den föreslagna regeln. *Regeringsrättens flesta ledamöter* ifrågasätter, huruvida regeln bör givas en så generell form som den erhållit i förslaget.

Förslaget om *obligatoriskt hörande av regeringsrätten i vissa grupper ärenden som avgöres av regeringen* avstyrkes av *regeringsrättens flesta ledamöter*. Dessa påtalar det dubbelarbete som förslaget medför och framhåller vidare bl. a., att det rättsliga inslaget är av mycket olika styrka i olika mål och att ej sällan målen kommer att i onödan fördröjas. Lämpligare är därför enligt ledamöternas uppfattning att Kungl. Maj:t genom särskilt förordnande inhämtar regeringsrättens utlåtande i sådana fall, där bedömandet i det enskilda fallet anses erbjuda betydande rättsliga svårigheter. *Regeringsrådet Quensel* ställer sig bestämt avvisande till tanken att söka skapa något slags rättsskydd genom att pålägga regeringsrätten att dekretera hur den skulle ha dömt, om avgörandet legat i dess hand. Regeringens och regeringsrättens funktioner bör så skiljas, att motsättningar dem emellan icke gärna kan uppstå. *Besvärssakkunniga* förordar, att i regeringsrättslagen — med undantag för vissa grupper av ärenden — meddelas generella regler vilka säkerställer medverkan av regeringsrätten i rättsliga bedömningsfrågor, som bör kunna angivas efter förebild av de kommunala besvärsgrunderna. Huruvida regeringsrätten skall avgöra rättsfrågorna med bindande verkan eller blott avgiva utlåtande förklaras vara ett vanskligt spörsmål. Det förra alternativet anses böra äga företräde. *Sveriges redareförening* anser det från rättssäkerhetssynpunkt vara av vikt att regeringsrätten avgiver utlåtande i alla mål, vari både rätts- och lämplighetsfrågor förekommer och som skall avgöras av regeringen. *Stockholms handelskammare* ifrågasätter om icke, utöver vad som skett, borde föreskrivas att regeringsrättens utlåtande skall inhämtas i vissa mål tillhörande regeringen, vilka innefattar komplicerade rättstillämpningsfrågor eller är av särskild betydelse för den enskilde.

I flera yttranden uttalas, att även om den av utredningsmannen föreslagna *lagtexten* har flera förtjänster, den dock *ökar svårigheterna att avgöra huruvida ett visst mål skall behandlas av regeringsrätten eller av re-*

geringen. Här kommer särskilt i blickpunkten en del av utredningsmannen föreslagna stadganden med prägel av generalklausuler.

Från ett stort antal myndigheter och sammanslutningar uttalas *betänkligheter mot utredningsmannens förslag på grund av dess återverkningar på regeringsrättens arbetsbörda.* Man ifrågasätter bl. a., om en så omfattande utökning av domstolens kompetens är praktiskt genomförbar. *Tjänstemännens centralorganisation* anmäler i sammanhanget, att det finns skäl att fråga, om det är möjligt för regeringsrätten att med nuvarande arbetsbalans ägna den tid åt varje mål som från rättsskyddssynpunkt är önskvärd. *Regeringsrättens flesta ledamöter* finner en begränsning av regeringsrättens arbetsuppgifter erforderlig och förordar, att densamma åvägbringas därigenom att vissa kategorier av mål avskiljes från domstolens område. Ett dylikt avskiljande anses påkallat ej blott med hänsyn till den arbetsökning som skulle följa av utredningsmannens förslag utan också av andra skäl, främst önskemålet att snabbare avveckla regeringsrättens mångåriga arbetsbalans. Avskiljandet bör omfatta sådana målkategorier, vilka antingen på grund av målens enkla eller obetydliga beskaffenhet eller av andra skäl kan med lika fördel slutligt avgöras i andra instanser. Ledamöterna erinrar om att på 1920-talet bl. a. en del löne- och pensionsmål samt flertalet mål rörande fastighetstaxering avskildes från domstolens arbetsområde samt att majoriteten av ledamöterna i tidigare utlåtande över förslaget till fullföljdsbegränsning i skattemål förordat, att från regeringsrättens arbetsområde skulle avskiljas flera andra målgrupper. Vidare framhåller ledamöterna att på längre sikt större utrymme kräves också för att förverkliga önskemålet att i en del mål kunna använda muntlig förhandlingsform. I åtskilliga mål, särskilt sådana om administrativa frihetsberövanden men även andra, t. ex. vissa taxeringsmål, har nämligen ett starkt behov gjort sig kännbart att kunna muntligen höra parterna inför regeringsrätten och därigenom få oklara punkter bättre belysta. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* förordar också en avlastning från regeringsrätten av mindre betydelsefulla mål. Såsom möjliga lösningar härvid nämner länsstyrelsen en beskärning av möjligheterna till fullföljd av vissa målgrupper, överflyttning av handläggningen av några grupper till en mellaninstans samt återförande till regeringens prövning av andra målgrupper. Enligt länsstyrelsens mening skulle inrättandet av en mellaninstans av domstolskaraktär, som i vissa mera frekventa och mindre svårbedömbara fall, t. ex. mål om körkortsindragning, jämväl är sista instans, vara en effektiv metod att avlasta regeringsrättens arbetsbörda utan men för rättssäkerheten. En utbyggnad av kammarrätten anses här ligga närmast till hands. *Statskontoret* erinrar om att verket i utlåtande över förslaget till fullföljdsbegränsning i skattemål framhållit, att vid en eventuell förstärkning av kammarrättens organisation det syntes böra övervägas, om icke denna domstol kunde tjäna som slutinstans beträffande mål om statligt reglerade löner och pensioner

till kommunala befattningshavare, helst som kammarrätten nu vore sista instans i dylika mål när det gäller statstjänstemän. Statskontoret hade vidare ifrågasatt, om icke även prövningen av vissa statsbidragsfrågor kunde överföras till kammarrätten som slutinstans, försåvitt besvärsmål över huvud taget ansåges böra finnas över länsstyrelses eller annan myndighets beslut i dylika frågor. Å andra sidan anser statskontoret att man bör överväga att införa möjlighet att under regeringsrättens prövning draga sådana mål om avlöningsförmåner m. m., vilka är av särskild vikt från prejudikat-synpunkt eller eljest och som nu icke kan föras längre än till kammarrätten.

Överståthållarämbetet förordar i detta sammanhang i första hand en fullföljdsbegränsning, innebärande att garantier skapas för att regeringsrätten icke betungas med bagatellmål. Anses en sådan ordning icke nu böra genomföras, bör en begränsning av fullföljdsrätten kunna ske genom avskiljande av vissa målkategorier. Enligt ämbetets mening finns även anledning undersöka, huruvida icke i större utsträckning än vad nu är fallet länsstyrelsen bör vara sista instans i vissa mål, där beslutanderätten i första hand ankommer på polismyndigheten. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser, att om stora grupper av mål bör flyttas från Kungl. Maj:t i statsrådet, man bör undersöka möjligheterna att överföra målen till andra organ än regeringsrätten och genomföra en fullföljdsbegränsning i sådana mål, eventuellt förenad med möjlighet till prejudikatdispens. Mindre viktiga frågor bör slutligt avgöras av länsstyrelserna eller av en särskild mellaninstans, exempelvis kammarrätten. *Länsstyrelsen i Stockholms län* uttalar att då regeringsrättens uppgift bl. a. är att vägleda underordnade myndigheter vid deras prövning, en begränsning av domstolens arbetsbörda bör eftersträvas och mål av mindre vikt utmönstras till fördel för de mera betydelsefulla. En viss fullföljdsbegränsning anses härvid även böra genomföras. Tanken på ett avskiljande av vissa målgrupper från regeringsrätten framföres också bl. a. av *besvärssakkunniga, kammarrätten, kommerskollegium* och *länsstyrelsen i Malmöhus län*. Länsstyrelsen nämner härvid kammarrätten såsom möjlig instans.

Sedan Ekbergs betänkande avgivits har vissa slag av mål som tidigare i sista hand avgjordes av regeringen — *främst mål om folkpensionering och mål om sjukförsäkring* — överförts till den år 1961 inrättade försäkringsdomstolen. Härigenom har den antalsmässigt största gruppen av de besvärsmål, som omfattas av utredningsmannens förslag om målöverflyttning till regeringsrätten, redan hänförs till administrativ domstols kompetensområde. I 2 kap. har nämnts, att försäkringsdomstolen är slutinstans huvudsakligen i mål om allmän försäkring — sjukförsäkring, folkpension, försäkring för tilläggspension — och mål om yrkesskadeförsäkring. Av redogörelsen i nyssnämnda kapitel för försäkringsdomstolens organisation och förfarandet i domstolen torde framgå, att denna instans väsentligen fyller de krav som bör ställas på en slutinstans inom förvalt-

ningsrättskipningens område. Likväl kan, såsom i 4 kap. antytts, böra övervägas, huruvida icke i en framtida ordning, såvitt angår spörsmål av principiellt eller eljest mera betydande intresse eller ämnen, närstående dem där regeringsrätten redan är slutinstans, fullföljd borde medgivnas till regeringsrätten; härigenom skulle intresset av rättsenhet på förvaltningsrättskipningens fält bättre tillgodoses. Kommittén har, på skäl som anförts i 4 kap., i detta skede av utredningsarbetet avstått från att uppta ifrågasvarande spörsmål till behandling.

När *förvaltningsdomstolskommittén* dryftat kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och förvaltningsdomstol har förutsättningarna för en reform delvis varit andra än de som gällde under Ekbergs utredningsarbete och remissbehandlingen av hans förslag. Till en del beror detta på vad som hänt i lagstiftning och förvaltning efter färdigställandet av förslaget. Av betydelse är också det resultat som kommittén nått fram till i fråga om den lämpligaste uppbyggnaden av förvaltningsrättskipningen och som, därest det realiserats, giver en annan organisatorisk bakgrund än Ekberg haft att räkna med.

En betydelsefull förskjutning innebär sålunda kommitténs förslag att flertalet av de administrativa besvärsmål, vilka nu prövas av regeringsrätten såsom enda domstolsinstans, i första hand skall fullföljas till en administrativ mellaninstans, kammarrätt; härtill kommer att möjligheterna att få mellaninstansens utslag prövade av regeringsrätten tänkes bli starkt begränsade. Med denna organisatoriska lösning kan hänsyn till regeringsrättens arbetsbörda icke längre åberopas gentemot en överflyttning av besvärsmål från regeringen till administrativ domstol. Vad nu sagts betyder emellertid ej, att vid kompetensfördelningen hänsyn icke behöver tagas till återverkningarna på arbetsmängden för den administrativa rättskipningen.

Såsom i det föregående nämnts har i kommitténs uppdrag ej ingått att överväga ett särskiljande av rättsenlighets- och lämplighetsmomenten i ett och samma beslut och att således låta sidoordnade myndigheter överpröva beslutet ur skilda synvinklar. Kommitténs arbete har bedrivits inom den ram som direktiven och hävdvunna principer uppdrager: prövningen tänkes alltså vara allsidig, antingen den sker hos administrativ myndighet eller hos förvaltningsdomstol.

Huvudlinjen vid kompetensfördelningen bör fortfarande vara, att sådana mål, i vilka rättsfrågorna normalt framstår som det väsentliga, bör handläggas av administrativ domstol, medan sådana ärenden, i vilka lämplighetsfrågorna regelmässigt dominerar, bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Såsom exempel på typiska ärenden, vilka i sista hand bör avgöras av förvaltningsdomstol, kan nämnas de vanliga skattemålen, mål om omhändertagande enligt barnavårdslagen och nykterhetsvårdslagen samt mål

om byggnadslov och ingripanden enligt hälsovårdsstadgan. Uppenbara lämplighetsfrågor är sådana koncessionsärenden, i vilka en prövning skall ske huruvida en avsedd rörelse är behöblig eller ej från allmän synpunkt sett. Såsom ärenden, i vilka lämplighetssynpunkter spelar en avgörande roll, kan också nämnas tjänstetillsättningar. Den angivna huvudlinjen ger emellertid icke alltid tillräcklig ledning.

Hur de administrativa besvärsmålen kan böra fördelas mellan regeringen och administrativ domstol röner givetvis inflytande av, hur man bedömer beskaffenheten av den prövning, som ett besvärssärende får vid avgörande i konseljen. I enlighet med vad som framhållits i flera remissyttranden torde den reella föredragningen och prövningen av besvärssärenden i departementen regelmässigt ske inför vederbörande expeditionschef eller chef för sakenhet under sådana omständigheter att god juridisk sakkunskap är företrädd. Den prövning som sker i departementen är friare, enklare och snabbare än en domstolsprövning men torde ändock få anses vara ganska grundlig. Understrykas bör att endast en mycket ringa del av besvärssärendena är av den naturen att rent politiska synpunkter kan få betydelse vid bedömningen. Det synes därför ej vara skäl att påstå att den svenska departementsbehandlingen av besvär skulle vara otillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt, låt vara att behandlingen i en domstol på grund av sakens natur torde bjuda bättre garantier för en självständig, djupgående och allsidig prövning speciellt från juridiska synpunkter.

En prövning av administrativ domstol kan uppenbarligen icke förekomma i *alla* besvärssärenden, i vilka rättsliga moment ingår. Domstolsprövningen bör därför, om icke särskilda omständigheter pekar i annan riktning, enligt kommitténs mening förbehållas sådana grupper av mål, vilka i allmänhet är av någon större betydelse för den enskilde. Besvärssärenden, i vilka rättsfrågan normalt är av enkel beskaffenhet och vilka samtidigt är av mindre vikt för de berörda parterna, behöver i regel heller icke hänföras till administrativ domstols nödvändigtvis mera tungrodda prövning. Såsom ett flertal remissinstanser framhållit får prövningen i departementen anses vara tillfyllest i bagatellärenden, även om dessa skulle vara av mera juridisk natur. Det bör tillses att kammarrätterna icke får ett omfattande bestyr med bagatelltvister eller över huvud taget enkla saker, vilkas behandling i en kollegial domstol skulle te sig oproportionerligt vidlyftig från både det allmännas och den enskilde medborgarens synpunkt.

I det föregående har nämnts, att administrativa besvärssärenden i allmänhet blir snabbare förda till avgörande i konselj än i förvaltningsdomstol. Anledning kan stundom finnas att vid fördelningen av ärenden ta särskild hänsyn till snabbhetsmomentet, vilket för parterna kan vara av största vikt.

Då i en författning beslutanderätten i ett visst ämne tillagts Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, och delegation i enlighet

härmed skett, talar enligt kommitténs uppfattning övertvägande skäl för att besvär över myndighetens beslut skall avgöras av regeringen, även om ärendet är av rättslig natur. Undantagsvis bör dock avsteg från denna regel kunna ifrågakomma.

Ekberg har i sitt betänkande uppställt vissa allmänna riktlinjer för kompetensfördelningen mellan regeringen och administrativ domstol. I stor utsträckning torde en uppdelning i enlighet med dessa riktlinjer leda till gott resultat. Bl. a. synes det vara en riktig lösning att besvärsmål avseende administrativa förordningar och andra beslut av mera generell räckvidd — ofta benämnda förvaltningsförordningar — i allmänhet avgöras av regeringen. På en del punkter torde emellertid den i betänkandet använda metoden medföra, att till administrativ domstols prövning hänskjutes å ena sidan mål, i vilka samhällsintresset rimligen kräver beslut av regeringen, och å andra sidan bagatelltvister. Såsom bl. a. framhållits av justitiekanslersämbetet i dess remissutlåtande synes i ärenden angående meddelande av tillstånd utredningsmannen ha fäst alltför stor vikt vid utformningen av vederbörande författning och därigenom ofta utan tillräckligt fog ha kommit till slutsatsen att fråga är om ett rättsanspråk, hörande till förvaltningsdomstols kompetens. Den föreslagna allmänna regeln om mål angående återkallelse av eller inskränkning i tillstånd m. m. synes ej taga tillräcklig hänsyn till det sakliga samband som finnes mellan ärenden om meddelande och ärenden om återkallelse av tillstånd. I de flesta fall kräver enhetligheten i rättstillämpningen enligt kommitténs mening att samma myndighet är slutinstans i alla ärenden som över huvud rör tillstånd av visst slag. I några fall (t. ex. återkallelse av koncession å elektrisk starkströmsledning) har emellertid kommittén ansett, att återkallelseärendena bör prövas av administrativ domstol, fastän besvär rörande meddelande av tillstånd ej avgöras av domstol. Den föreslagna allmänna regeln att mål om individuella påbud, på några undantag när, skall hänföras till administrativ domstols domvärjo synes likaledes vara alltför vittgående. Regeln tar ej tillbörlig hänsyn till att individuella påbud förekommer i mycket skilda sammanhang och kan vara av starkt skiftande betydelse för de berörda. Den skulle även medföra betydande tillämpningssvårigheter vid sökandet efter rätt fullföljds väg. I fråga om besvärsmål rörande sådana administrativa beslut, där tvisten avser rättsförhållande av privat natur mellan staten och enskild vilket kan komma under allmän domstols prövning, synes det irrationellt och från rättsskyddssynpunkt obehövt att hänvisa målen till administrativ domstol. Om en sak först skall få gå genom förvaltningsdomstolarna och sedan få dragas inför allmän domstol, kan man f. ö. hamna i ett sex- eller sjuinstanssystem, ett föga rimligt läge. Mål varom här är fråga synes i princip böra prövas av regeringen, fastän av historiska och praktiska skäl vissa undantag från regeln kan böra göras.

För att vinna en ändamålsenlig kompetensfördelning, som tillgodoser såväl rent materiella synpunkter som rättssäkerhetshänsyn, synes man ej

kunna undgå att, obunden av teoretiska betraktelsesätt, företaga en genomgång grupp för grupp av förekommande skilda besvärssärenden; för varje grupp får man sedan bilda sig en föreställning, huruvida ärendena är av den rättsliga karaktär och den betydelse för den enskilde, att ett avgörande i rättskipningens form kan anses påkallat, eller huruvida i stället lämplighets-, ändamålsenlighets- eller statsnyttosynpunkter dominerar. Framhållas bör att i sådana typer av besvärssärenden, där avgörandet måste träffas under hänsynstagande väsentligen till försvars-, ordnings-, säkerhets-, allmänekonomiska eller andra statsnyttosynpunkter, beslutanderätten i allmänhet bör ligga hos regeringen, som i stort sett har det högsta ansvaret på hithörande områden.

Med tillämpning av det sagda har kommittén genomgått de ämnesområden som Ekberg undersökt ävensom ett antal områden där fördelningsfrågan uppkommit först efter Ekbergs utredning. Ledning för ställningstagandet har i det hela kunnat hämtas i Ekbergs betänkande och remissyttrandena däröver. I det hela har kommittén funnit enumerationsmetoden böra bibehållas; rörande skälen må hänvisas till vad i propositionen om regeringsrättens inrättande anförts härom (se 2 kap.). Kommitténs ståndpunkt i detalj beträffande hithörande frågor redovisas i 12 kap.

Resultatet av kommitténs överbåganden kan karakteriseras så, att gällande kompetensfördelning på åtskilliga punkter justeras men dock ej på avgörande sätt förändras. Framhållas bör att i många av de mål, där kompetensfördelningen föreslås ändrad, besvär till Kungl. Maj:t mycket sällan förekommer i praktiken. Även om sålunda de föreslagna ändringarna i kompetensfördelningen delvis saknar större reell betydelse, har kommittén — i enlighet med direktiven — ansett sig böra eftersträva en så riktig och konsekvent fördelning som möjligt.

Kommittén vill understryka att den särskilt lagt sig vinn om att hithörande bestämmelser skall bli enkla och klara samt därigenom för parterna lättfattliga. Detta blir särskilt viktigt, om organisationen av förvaltningsrättskipningen förändras på sätt kommittén förordat. Det blir då missnöjda parter samt underordnade administrativa myndigheter, vilka måste taga ställning till frågan huruvida talan skall föras hos Kungl. Maj:t i statsrådet eller hos förvaltningsdomstol. Vad angår de underordnade myndigheterna, på vilka det ankommer att meddela besvärshänvisning, bör erinras att dessa givetvis ej förfogar över samma juridiska expertis som Kungl. Maj:ts kansli (där sorteringen av fullföljda besvär nu sker).

Ekbergs uppslag att regeringsrätten obligatoriskt skall höras i vissa grupper av ärenden, som avgöres av regeringen, har mött invändningar från flera remissinstanser. Förslaget anses medföra ett omfattande dubbelarbete och dessutom tvinga den högsta förvaltningsdomstolen att pröva många ärenden, där i det enskilda fallet ej förekommer några rättsfrågor av större betydelse. En lämpligare ordning synes vara, att Kungl. Maj:t genom särskilt förordnande inhämtar regeringsrättens utlåtande i sådana

ärenden, i vilka bedömandet finnes innefatta betydelsefulla rättsliga problem. Möjligheten att så förfara är redan nu för handen men begagnas ganska sällan. Kommittén kommer att i fortsättningen beröra vissa grupper av konseljärenden där det särskilt synes vara anledning att regeringsrättens mening tämligen ofta inhämtas.

Allmänt vill kommittén därutöver — i anslutning till uttalanden av flera näringsorganisationer — framhålla att det ter sig rimligt att regeringen i ärenden, som tillhör konseljens avgörande men som innefattar rättsliga problem av större vikt, så långt som möjligt tillmötesgår yrkande av part att regeringsrätten skall höras. En dylik inställning är ägnad att motverka de svårigheter att få till stånd judiciellt bedömande, till vilka enumerationsmetoden kan leda inom sådana målgrupper, där avgörandet huvudsakligen beror av lämplighetssynpunkter men ändå juridiska spörsmål av vikt kan förekomma.

I anledning bl. a. av påpekande från Sveriges grossistförbund har kommittén sökt införa uttryckliga fullföljdsregler redan i de materiella författningarna — ej som nu enbart i regeringsrättslagen. Av denna metod föranledes visserligen omfattande lagändringar, men mödan därmed torde uppvägas av den större klarhet, vilken vinnes såväl för parterna som för de myndigheter, vilka har att lämna besvärshänvisning. Härom hänvisas i övrigt till 12 kap.

Då här talats om att fixera förvaltningsrättskipningens omfattning, har det väsentligen varit fråga om gränserna mot den rena förvaltningsverksamheten och speciellt vad angår besvärspövningen. Som av redogörelsen för remissyttrandena framgår, uppställer sig även frågan om gränsen mellan förvaltningsdomstols och allmän domstols kompetensområden. Enligt direktiven skall kommittén utgå ifrån att sistnämnda gränslinje skall ligga fast. Med hänsyn härtill är det naturligt att kommittén vid sin genomgång av besvärärendena ej särskilt beaktat spörsmål om en överflyttning av mål förvaltningsdomstol och annan domstol emellan. Framhållas bör emellertid, att en klar gränsdragning mellan förvaltningsrättskipningen och allmän domstols behörighetsområde f. n. ej på alla punkter föreligger. Allmän domstol kan i en del fall pröva tvist, som avgjorts av förvaltningsdomstol. Sålunda kan exempelvis oorganiserade statstjänstemän, vilkas anspråk på lön m. m. efter anförda besvär underkänts i kammarrätten, föra talan i samma sak inför allmän domstol; vid sin prövning av målet är denna helt obunden av kammarrättens utslag. Organiserade tjänstemän kan däremot i stor utsträckning ej längre klaga hos kammarrätten utan är ytterst hänvisade till talan inför arbetsdomstolen. Där en klar gränslinje föreligger — och så är i allmänhet fallet — kan utredningar eller överväganden på grundval av redan framlagda förslag komma att medföra gränsförskjutningar.

9 KAPITLET

Speciell motivering till förslaget till lag om regeringsrätten

1 §.

I 5 och 6 kap. har kommittén behandlat frågan om regeringsrättens framtida ställning och funktion i förvaltningsrättskipningen.

I förevarande lagrum anges i detalj de till domstolens kompetens hörande målen. Först är fråga om mål som fullföljs från kammarrätten; stadgandet härom markerar regeringsrättens roll som överinstans över kammarrätt i dess egenskap av administrativt-judiciell mellaninstans. Som framgår av överväganden, vilka redovisats i 6 kap., har kommittén vidare funnit skäl tala för att i fråga om vissa grupper av mål medge direkt fullföljd till regeringsrätten — utan att målen passerar kammarrätt. Det gäller först mål, vilka fullföljs från patent- och registreringsverkets besvärsavdelning, vidare valmål och vissa närstående mål, mål om förhandsbesked av riksskatte-nämnden, vissa extraordinära taxeringsbesvär samt slutligen mål enligt tryckfrihetsförordningen om utlämnande av allmän handling. I fråga om avgränsningen av de i 2 § 1:o) nuvarande regeringsrättslag upptagna valmål och närstående mål, vilka avses skola fullföljas direkt till regeringsrätten — övriga hithörande mål skall ju fullföljas till kammarrätt — må hänvisas till vad som i det följande anförs i specialmotiveringen till föreslagna ändringar i kommunallagar och andra hithörande författningar.

2 §.

Enligt 3 § första stycket regeringsrättslagen — som hänvisar till 2 § 2:o) samma lag — gäller f. n., att regeringsrätten i vissa fall skall med eget utlåtande överlämna besvär till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet. Så skall ske när klagan rör myndighets beslut i anledning av sökt fastställelse av landstings, menighets eller dess representations beslut. Helt undantagna från regeringsrättens kompetens är dock besvär över länsstyrelses beslut i anledning av sökt fastställelse av stadsplan eller byggnadsplan, av ändring av fastställd sådan plan eller fastställd generalplan, av förordnande rörande tillämpning av utomplansbestämmelser eller av grunder för beräkning av avgift som avses i lagen om rätt för kommun att uttaga avgift för vissa upplåtelser å allmän plats m. m. Regeringsrätten skall vidare med eget ut-

låtande överlämna mål om nybyggnad, inredning eller reparation av allmän byggnad, som av menighet skall byggas och underhållas, samt om stället för sådan byggnads uppförande, när målen i fråga angår skolväsendets ordnande.

Den särskilda reglering beträffande vissa underställningsmål m. m., som sålunda är för handen, synes i huvudsak böra bibehållas. Med hänsyn till uppläggningsen av den nya lagen om regeringsrätten fordras emellertid en delvis annan utformning av reglerna än nu. En inskränkning av området för regeringsrättens skyldighet att avge utlåtande i hithörande fall torde även böra genomföras.

F. n. skall regeringsrätten avge utlåtande ej blott i mål om fastställelse av kommunal myndighets beslut utan också i mål om fastställelse av beslut av annan menighet eller dess representation. Enligt kommitténs uppfattning är obligatoriskt utlåtande av regeringsrätten erforderligt endast i mål om fastställelse av kommunal myndighets beslut, varpå kommunallagarnas bestämmelser om besvär äger tillämpning. Härtill återkommer kommittén i 12 kap. Beträffande andra fastställelsesituationer — där besvär synes vara ytterst ovanliga — torde det inte vara lika behöfligt att ta regeringsrätten i anspråk. Såsom exempel på sådana fall kan nämnas mål om fastställelse av beslut av allmänningssamfund enligt lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna. Vad angår den särskilda bestämmelsen om regeringsrättens yttrande i vissa byggnadsmål angående skolväsendet bortfaller grunden för densamma; enligt vad kommittén förordar i 12 kap. skall nämligen de mål, som avses i 2 § 2:o andra stycket nuvarande regeringsrättslag, hänföras till regeringens kompetensområde.

Från regeringsrättens skyldighet att avge utlåtande i förevarande fastställelsemål är såsom förut nämnts redan nu undantagna besvär över länsstyrelsens beslut i anledning av sökt fastställelse av stadsplan m. m. eller av grunder för beräkning av vissa kommunala avgifter. Ett ytterligare undantag bör — av skäl som anges i 12 kap. — göras för besvär över sjöfartsstyrelsens beslut i anledning av sökt fastställelse av nya eller förhöjda hamnavgifter eller grundpenningar eller sluss-, kanal- eller andra farledsavgifter.

Av 3 § andra stycket nuvarande regeringsrättslag framgår att, när besvärsmål angår flera ämnen av vilka något men inte alla tillhör regeringsrättens kompetens, domstolen skall med eget utlåtande överlämna hela målet till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet. Någon motsvarighet till detta stycke har ej ansetts erforderlig; under den föreslagna nya ordningen torde det inte längre förekomma att ett besvärsmål hos regeringsrätten angår flera ämnen av vilka något men ej alla tillhör regeringsrättens kompetens. Såsom framgår av kommitténs förslag till lag om rikets kammarrätter 2 § tredje stycket med anslutande speciell motivering, avses kammarrätterna framdeles skola avge utlåtande till Kungl. Maj:t i s. k. blandade besvärsmål. Sådana mål når därför aldrig fram till regeringsrätten.

På grund av vad sålunda anförts synes lagrummet böra utformas så att i ett *första stycke* stadgas skyldighet för regeringsrätten att avge utlåtande över besvär hos Kungl. Maj:t, vilka avser myndighets beslut i anledning av sökt fastställelse av kommunal myndighets beslut, varpå kommunallagarnas bestämmelser om besvär äger tillämpning, och i ett *andra stycke* från regeln i första stycket görs undantag med avseende på nyssnämnda stadsplanemål m. m. och kommunala avgiftsmål från länsstyrelserna samt mål om hamnavgifter m. m. från sjöfartsstyrelsen. Bestämmelsen rörande planmålen har omredigerats med hänsyn till lydelsen av nu gällande regler i byggnadslagsstiftningen.

3 §.

Lagrummet motsvarar första och andra styckena av 4 § nuvarande regeringsrättslag. I lydelsen av andra stycket har skett en formell jämkning, betingad av att föredragning av ansökan om dispens m. m. kan fordras även i fall då regeringsrätten inte avgjort besvären utan endast i så måtto prövat dem att ansökan om prövningstillstånd avslagits.

När utlåtande skall avges sedan prövningstillstånd vägrats, måste yttrandet, med hänsyn till lydelsen av 22 § 2 mom. regeringsformen, avges av fullsutten avdelning — enligt nämnda grundlagsstadgande är det ju endast prövningen av tillståndsfrågan, som kan verkställas av tre ledamöter. Med hänsyn till det ringa antal fall, varom det här rör sig, torde det anmärkta förhållandet ej utgöra någon allvarlig olägenhet.

Enligt 4 § tredje stycket nuvarande regeringsrättslag må regeringsrätten, om den vid behandling av besvärsmål skulle finna att något undantag från gällande stadganden — varom ansökan inte skett — skäligen borde medges, underställa målet Kungl. Maj:ts prövning i statsrådet efter det att besvären avgjorts. Stadgandet motiverades av departementschefen i prop. 1908:37, s. 36 f., bl. a. med att behov förelåg av att tillägga regeringsrätten den ifrågavarande initiativrätten för att inte enskild person eller menighet skulle komma att genom tillämpning av vad lag och författningar stadgar tillskyndas en så avsevärd tunga att lättnad däri av billighetsskäl borde åstadkommas på något sätt. Regeringsrättens ifrågavarande rätt har under årens lopp brukats mycket sparsamt.

Tanken att domstolen genom initiativ av förevarande slag skulle verka för att parts intressen tillvaratas så långt möjligt var naturlig mot bakgrunden av det läge inom förvaltningsrättskipningen, som förelåg vid domstolens tillblivelse. En sådan aktivitet till parts förmån ter sig mindre naturlig med de uppgifter vilka domstolen i fortsättningen skall fylla. Principiella rättssäkerhetshänsyn synes inte motivera bestämmelsens bibehållande. Man kan nämligen räkna med att parterna i dagens samhälle förstår att i erforderlig utsträckning bevaka sina intressen genom att till sina besvär foga alternativa yrkanden om nåd, dispens eller liknande åtgärd.

På grund av det sagda har kommittén inte funnit behöfligt att i den nya lagen uppta någon motsvarighet till stadgandet i fråga.

4 §.

Detta lagrum återger i huvudsak oförändrat innehållet i 5 § nuvarande regeringsrättslag.

5 §.

Det krav på prövningstillstånd, som upptagits i detta lagrum, har begränsats till fall där talan hos regeringsrätten avser fråga som fullföljts till kammarrätt eller underställts sådan domstol. Mål som uppkommit först i kammarrätt — i varje fall såvitt klaganden angår — träffas alltså inte av tillståndsspärren. Det överensstämmer med allmänna instansordningsprinciper att en obeskuren rätt till överprövning skall tillkomma den som förut blott fått saken prövad i kammarrätten som enda instans. På beskattningens område kan t. ex. inträffa, att processen börjar i kammarrätt när skattskyldig eller taxeringsintendent anför extraordinära besvär enligt 100 respektive 101 § taxeringsförordningen. Om kammarrätt enligt 105 § nyssnämnda förordning överflyttar taxering från en skattskyldig till en annan, föreligger också — förutsatt att överflyttningen inte aktualiserats redan på prövningsnämndsplanet — en situation där kammarrätt utgör första instans för en part.

Såsom framgår av den allmänna motiveringen är kommitténs förslag så upplagt, att ej själva rätten att fullfölja mål från kammarrätt till regeringsrätten beskärs men att särskilda villkor uppställs för att fullständig prövning i sak av fullföljd talan skall komma till stånd. Regeringsrättens prövning på tremannaavdelning av dispensansökning innebär emellertid i sig en prövning av målet. Det angivna förhållandet markeras genom att man, i anslutning till lydelsen av 54 kap. 9 § rättegångsbalken, valt formuleringen att besvären ej får, i vidare mån än som framgår av 6 §, prövas av regeringsrätten, med mindre domstolen meddelat parten tillstånd därtill.

6 §.

Vad angår i de i *första stycket* upptagna särskilda villkoren för prövning av talan som fullföljs från kammarrätt till regeringsrätten, har förslaget närmare utvecklats i 5 kap. I fråga om bestämmelserna i *andra stycket a) och b)* — enligt vilka utrymme endast finns för prejudikat- och intresse-dispens i familjebidragsmål, socialhjälpsmål, vissa barnavårdsmål, anmärkningsmål m. fl. mål, som f. n. i allmänhet stannar i kammarrätten — må hänvisas till framställningen i 7 och 12 kap. Dispens enligt första stycket andra punkten bör i dessa mål inte ifrågakomma, eftersom det ju blott är i enhetlighetens intresse, som besvär till regeringsrätten över huvud taget tillåts.

Rörande stadgandet i *andra stycket c)* må till vad som anförts i 5 kap.

fogas att de nya bestämmelserna om summa revisibilis i skattemål innebär en skärpning av gällande regler ej blott genom höjningen av beloppsgränserna. Medan f. n. i 98 § 5 mom. taxeringsförordningen stadgas, att prövningstillstånd inte fordras när fråga är om extraordinära besvär, om besvär rörande eftertaxering eller om besvär över att taxering överflyttats på klaganden, faller enligt kommitténs förslag alla mål om inkomst- eller förmögenhetsskatt under spärreglerna. Vidare medför anknytningen till beskattningsbar inkomst — som enligt kommitténs uppfattning i och för sig är naturlig genom att skatten uträknas på grundval av detta belopp — i stället för till taxerad inkomst, att bestämmelserna om summa revisibilis också kommer att gälla fall, där talan rör ortsavdrag eller avdrag för ned-satt skatteförmåga. Tillräckliga skäl att behålla de undantag för extraordinära besvär m. m., som gjorts vid 1958 års reform, har ej ansetts föreliggande, när det nu gäller ett mera vittsyftande förslag till en allmän nyordning av förvaltningsrättskipningen. Vid beräkningen av summa revisibilis i eftertaxeringsmål bör man enligt kommitténs mening inte ta hänsyn till ordinarie taxering eller redan skedd eftertaxering för det år, varom i målet är fråga.

Rörande beloppsgränserna må framhållas, att man, för att den önskade skärpningen av spärreffekten skall uppnås, måste både höja de absoluta spärrbeloppen och vid inkomstbeskattningen ändra den s. k. glidande skalan. Det kunde i och för sig synas tillräckligt att skärpa den nu till taxerad inkomst anknutna rörliga summa revisibilis genom att höja från en tiondedel till en femtedel och genom att sätta minimibeloppet till 1 000 kr. Då ju spärrren framdeles skall anknyta till den beskattningsbara inkomsten, skulle de antydda ändringarna emellertid knappast få erforderlig ökad spärreffekt i de lägre inkomstskikten, där ett förhållandevis stort antal klagande finns. Det synes därför lämpligare att sätta den nedersta gränsen för summa revisibilis till 1 500 kr. och att bestämma den rörliga värdegränsen däröver till en fjärdedel av den beskattningsbara inkomsten. Vad angår höjningen av spärrbeloppet vid förmögenhetstaxering från 50 000 kr. till 100 000 kr. må anmärkas att det skattebelopp, det kan röra sig om för 100 000 kr., även vid förmögenheter på en halv milj. kr. utgör endast 1 600 kr.

Kommittén har övervägt om man för regeringsrättens del skulle kunna undvara ett stadgande, motsvarande andra punkten i 98 § 2 mom. tredje stycket taxeringsförordningen, enligt vilken punkt prövningstillstånd skall gälla utslaget i dess helhet, såvitt parten för talan däremot. Det kan tydligen inträffa att exempelvis prejudikatintresse är förknippat endast med en av flera besvärfrågor i målet. Om regeringsrätten i sådana fall vid den slutliga handläggningen inte behövde ta ställning till de övriga frågorna, kunde möjligen en del arbete bli inbesparat. Emellertid torde en uppdelning av målet ofta möta vanskligheter. I vissa typer av mål kan det bli svårt eller ogörligt att meddela partiellt prövningstillstånd. Exempel på fall som här åsyftas ut-

gör en taxeringstvist, vari förekommer flera yrkanden, d. v. s. från formell synpunkt olika grunder till stöd för ett yrkande om viss sammanlagd ändring uppåt eller nedåt av taxering. Den sammanlagda tidsbesparingen kan bli ringa, om den tidsvinst, som vid slutlig behandling av målet skulle uppnås genom begränsning av prövningstillståndets omfattning, motvägs av en mera komplicerad handläggning hos vederbörande dispensavdelning. Kommittén föreslår därför i *tredje stycket*, att prövningstillstånd alltjämt skall gälla det överklagade beslutet i dess helhet i den mån parten för talan mot det.

Möjlighet synes böra öppnas att, när en part i målet beviljas prövningstillstånd, ge också annan part i samma mål sådant tillstånd, även om föreskrivna villkor inte är uppfyllda för den senares del. (Se 98 § 4 mom. taxeringsförordningen.) Det kan vara en fördel för domstolen att få tillfälle att pröva målet i vidare omfattning än som kan ske, när endast ena partens talan tas upp till prövning. En föreskrift härom har upptagits i ett *fjärde stycke* av lagrummet.

Den föreslagna ordningen för prövningstillstånd anknyter ej — som nuvarande regler i taxeringsförordningen — i första hand till vissa beloppsgränser. På grund härav fordras inte någon motsvarighet till stadgandet i 98 § 3 mom. taxeringsförordningen, enligt vilket bl. a. gäller att summarevisibilisreglerna inte utgör hinder för talans prövning, om vad klaganden tappat i kammarrätten avser också annat än höjning eller sänkning av taxerad inkomst eller beskattningsbar förmögenhet.

7—13 §§.

De föreslagna stadgandena motsvarar i huvudsak gällande regeringsrättslag 1 § och föreskrifterna i lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.

Sin ståndpunkt i frågan om regeringsrådets antal har kommittén klargjort i 6 kap. Där har kommittén också utvecklat sin mening att *alla* regeringsråd framdeles bör vara lagfarna. Förslag om ändring av nuvarande behörighetsföreskrifter i 18 § regeringsformen framläggs samtidigt med förevarande lagförslag. I det nämnda kapitlet motiveras vidare förslaget i 11 § om att Kungl. Maj:t skall utse ordförande i regeringsrätten, tillika ordförande på en av avdelningarna, och övriga avdelningsordförande.

Regeringsrätten har sedan sin tillkomst haft sitt säte i Stockholm. Det oaktat har domstolen vid flera tillfällen sammanträtt utanför huvudstaden — väsentligen i fall där önskemålet att bespara parter och vittnen långa resor gjort detta önskvärt. Något särskilt stadgande om sammanträdesort, motsvarande regeln i 8 § lagen om rikets kammarrätter, har ej ansetts erforderligt.

Med hänsyn till skiljaktigheterna mellan högsta domstolens och regerings-

rättens arbetsförhållanden har det befunnits olämpligt att i lagen uppta något stadgande om referentsystem, motsvarande reglerna i 6 § lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring. Det må erinras att de i regeringsrätten förekommande målen i tur och ordning tilldelas ledamot efter annan för att i första hand kontrolläsas och eljest omhänderhas av ledamoten i fråga. Detta system synes ha fungerat tillfredsställande. Dock torde — med hänsyn till det särskilda ansvar, som åligger regeringsråd vilken tjänstgör som ordförande — böra övervägas att sådant regeringsråd erhåller någon lättnad med avseende på kontrolläsning av mål. Det ligger i sakens natur att ordföranden mer än andra ledamöter måste ägna tid åt samtliga på avdelningen förekommande mål.

14 §.

Möjligheten att hänskjuta mål till avgörande i plenum, vilken regleras i förevarande lagrum, utgör ett betydelsefullt medel att säkerställa konsekvens och följdriktighet i rättstillämpningen. Kommittén har i sina kalkyler angående regeringsrättens framtida arbetsbelastning beräknat skälig marginal för de rubbningar av domstolens ordinarie arbetsschema, som plenisammanträdena innebär.

Lagrummet har utformats i anslutning till motsvarande regler i 3 kap. rättegångsbalken. Något uttryckligt stadgande, motsvarande det i 4 § fjärde stycket nämnda kapitel intagna om att brådskande mål under vissa omständigheter inte skall hänskjutas till plenum, torde ej behövas.

15 §.

I 5 kap. har kommittén närmare motiverat sitt förslag att ansökningar om prövningstillstånd alltjämt skall behandlas av tre regeringsråd. Huruvida prövningstillstånd skall medges avgörs f. n., i brist på särskilt stadgande i ämnet, enligt vanlig majoritetsregel; för att prövningstillstånd skall beviljas fordras alltså att två regeringsråd vill ge tillstånd.

Såsom framgår av 6 § och vad i 5 kap. utvecklats föreslår kommittén för regeringsrättens del en annan och något snävare reglering av förutsättningarna för erhållande av prövningstillstånd än den som enligt 54 kap. 10 § rättegångsbalken gäller beträffande sådant tillstånd i högsta domstolen. Kommittén har inte funnit skäl att i regeringsrättslagen föreslå någon motsvarighet till föreskriften i 3 kap. 7 § rättegångsbalken om att en röst räcker för meddelande av prövningstillstånd i fall utanför området för prejudikat- och intressedispens.

16 §.

Rörande de sakkunniga i patentmål, om vilka stadgas i detta lagrum, hänvisas till redogörelse i 6 kap.

17 §.

Bestämmelserna i lagrummets *första* och *sista stycken* om förordnande av föredragande m. m. har samma lydelse som 6 § i gällande regeringsrättslag. Sedan regeringsformens stadgande i 25 § om beredning av regeringsrättsärendena ändrats i enlighet med kommitténs förslag — härom må hänvisas till vad som anförts i 6 kap. — bör första stycket enligt kommitténs mening erhålla följande lydelse.

I regeringsrättens kansli finnas för måls beredning och föredragning lagfarna regeringsrättssekreterare samt, i mån av behov, andra föredragande. Regeringsrättssekreterare utnämnes eller förordnas av Konungen. Av regeringsrättssekreterarna förordnar Konungen en att vara kanslichef och under regeringsrättens inseende leda kansliets arbete.

De fasta föredragandena i regeringsrätten bör liksom föredragandena i högsta domstolen vara jurister och ha ställning och ansvar såsom domare. Föreskriften i 4 kap. 2 § rättegångsbalken att Kungl. Maj:t utnämner eller förordnar revisionssekreterare bör lämpligen ha sin motsvarighet i regeringsrättslagen. En del mål i regeringsrätten, t. ex. patentmål, är emellertid av sådan natur att det kan vara önskvärt att de bereds och föredras av person med sådan särskild sakkunskap i tekniska eller andra speciella frågor, som en lagfaren regeringsrättssekreterare normalt inte besitter; kommittén har därför utformat lagtexten så, att hinder ej föreligger mot att särskilda föredragande utses utanför kretsen av regeringsrättssekreterare.

Ledningen av arbetet inom regeringsrättens kansli bör — under domstolens inseende — ankomma på en framstående kraft bland regeringsrättssekreterarna med organisatorisk fallenhet; han bör ha tjänstebeteckningen kanslichef. Genom denna anordning vinnes garanti för att domstolsarbetet på beredningsplanet löper smidigt och att regeringsråden inte onödigtvis betungas med arbete, som faller utanför ramen av de dömande uppgifter, vilka är de väsentliga särskilt för en domare i högsta instans. I övrigt erforderliga bestämmelser om kansliets organisation och verksamhet bör meddelas av Kungl. Maj:t.

I ett *andra stycke* av lagrummet bör redan nu intas ett stadgande, enligt vilket Kungl. Maj:t äger bestämma, i vilken omfattning åtgärd, som avser endast måls beredande, får vidtas av föredragande på eget ansvar. Rörande det sätt, varpå förevarande stadgande bör tillämpas, hänvisas till avsnittet om föredragningsorganisationen i 6 kap.

18 §.

I detta lagrum upptas vissa allmänna behörighets- och jävsregler m. m., som i tillämpliga delar ansluter sig till bestämmelser i 4 kap. rättegångsbalken. Om speciella krav på lagfarenhet m. m. för regeringsråd stadgas, som förut påpekats, i 18 § regeringsformen.

Såsom tidigare nämnts föreslår kommittén en ändring av 25 § regerings-

formen som innebär att regeringsrättens föredragande bildar ett till domstolen hörande kansli. Sedan grundlagsändringen genomförts bör bestämmelserna om krav på svenskt medborgarskap, viss ålder m. m. erhålla följande lydelse.

Regeringsråd, kanslichef och regeringsrättssekreterare skola vara svenska medborgare och ha fyllt tjugufem år. De skola ha avlagt domared eller försäkran enligt vad som sägs i 4 kap. 11 § rättegångsbalken. I fråga om jäv mot dem gäller vad som föreskrives i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare.

Befattning som sägs i första stycket får ej utövas av den, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Vad som sägs i första och andra styckena gäller även den, som utan att vara regeringsrättssekreterare av Konungen förordnats att föredraga mål i regeringsrätten.

Att juris kandidatexamen skall bli obligatorisk för regeringsrättssekreterare framgår av den formulering som 17 § första stycket avses skola erhålla sedan 25 § regeringsformen ändrats. Under övergångsskedet innan regeringsrättslagen kan ges den slutligt avsedda utformningen synes det inte erforderligt att införa någon uttrycklig föreskrift om att kansliråd, som är chef för regeringsrättsbyrå, och regeringsrättssekreterare skall vara lagfarna.

19 §.

Detta och följande lagrum, vilka innehåller bestämmelser om förfarandet i regeringsrätten, har utformats i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande avsnitt i lagen om försäkringsdomstol (7—14 §§).

I 19 § upptas bestämmelser om besvärsskrift, om föreläggande att avhjälpa brist i skriften och om besvärstalans avvisande när bristfälliga besvär inte kompletteras. Vidare föreskrivs att klagande i mål, vari prövnings-tillstånd fordras, bör ange de skäl han åberopar för att sådant tillstånd skall meddelas. Slutligen har i lagrummet intagits en motsvarighet till föreskriften i 56 kap. 4 § tredje stycket rättegångsbalken om skyldighet för klagande i högsta domstolen att uppge sina bevis m. m. I sammanhanget må erinras om det av kommittén föreslagna stadgandet i 21 § tredje stycket att klagande, som i regeringsrätten för talan mot kammarrätts utslag eller beslut, endast om särskilda skäl finns får åberopa nytt bevis.

Föreläggande om komplettering av besvärsskrift synes vara en sådan åtgärd för måls beredning, som föredragande i administrativ ordning bör få behörighet att företa (jfr 17 § andra stycket).

20 §.

Kommittén har i den allmänna motiveringen understrukit värdet av muntlig förhandling såsom utredningsform i vissa mål men också framhållit att skriftlig procedur alltjämt måste vara huvudregeln i förvaltningsdomstolarna. Regeln att förfarandet i regeringsrätten i princip skall vara skriftligt fastslås i *första stycket*.

Genom bestämmelserna i lagrummets *andra stycke* får regeringsrätten befogenhet att hålla muntlig förhandling om den finner sådan handläggning erforderlig. Stadgandet härom har utformats i anslutning till 9 § andra stycket lagen om försäkringsdomstol. Det synes inte påkallat att i lagtexten närmare ange i vilka fall muntlig förhandling i regeringsrätten bör komma till stånd, utan domstolen bör enligt fritt bedömande få avgöra om muntligt förfarande skall anordnas. Nämnas bör, att enligt motsvarande bestämmelse i kammarrättsstadgan (24 § första stycket) part har rätt att under vissa betingelser kräva att mål utsätts till muntlig handläggning. Också enligt 80 § taxeringsförordningen, som avser processen i provningsnämnd, äger part f. n. en ganska vidsträckt rätt att få till stånd muntlig förhandling. Det ligger i sakens natur att motsvarande stadgande i regeringsrättslagen inte bör utformas så att part kan framtvinga muntlig förhandling också i fall, där en sådan procedur i högsta instans skulle innebära en onödig vidlyftighet.

Det har inte ansetts erforderligt att — såsom i kammarrättsstadgan är fallet och som skett i motsvarande stadgande i förslaget till lag om rikets kammarrätter — ge närmare bestämmelser om begränsning av den muntliga handläggningen till vissa frågor. Framhållas bör emellertid att muntlighet i regeringsrätten i princip skall tjäna syftet att på viss eller vissa punkter komplettera den skriftliga utredningen. Den muntliga handläggningen behöver alltså ej gestaltas som en motsvarighet till huvudförhandling vid allmän domstol. Å andra sidan torde i praktiken inte sällan kunna inträffa att en muntlig förhandling spänner över hela målet och på så sätt kommer att stå nära en huvudförhandling enligt rättegångsbalken.

Genom hänvisningen i *tredje stycket* till 5 kap. rättegångsbalken fastslås att såsom huvudregel skall gälla att muntlig förhandling är offentlig. Emellertid kan man inte bortse från att processen i förvaltningsmål understundom kan beröra förhållanden, som från personlig eller ekonomisk synpunkt är så ömtåliga, att den enskilde i vidare omfattning än vid process i allmän domstol har befogade anspråk på att slippa insyn. Så kan t. ex. vara fallet i mål om administrativa frihetsberövanden. Till jämförelse må erinras om att i lagen om försäkringsdomstol stadgas (9 § tredje stycket) en allmän befogenhet för domstolen att på parts begäran förordna om handläggning inom stängda dörrar även i annat fall än som avses i 5 kap. 1 § rättegångsbalken. I kammarrättsstadgan föreskrivs vidare (24 § andra stycket) att muntlig förhandling skall äga rum inom stängda dörrar, om enskild part begär det. Enligt kommitténs mening bör även regeringsrätten få befogenhet att förordna om muntlig handläggning inom stängda dörrar också i andra fall än dem 5 kap. rättegångsbalken anger. Kommittén föreslår därför, att regeringsrätten skall, utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rättegångsbalken, kunna förordna om icke offentlig förhandling, när hänsyn till enskildas behöriga ekonomiska intresse eller privatlivets helgd motiverar det (jfr 8 kap. 18 § i besvärssakkunnigas förslag till lag om förvaltningsförfä-

randet). Angående hur vid muntlig handläggning skall tillgå med handlingar som bör hemlighållas, t. ex. självdeklarationer, meddelas bestämmelser i lagen den 10 juli 1947 om inskränkning av offentligheten vid domstol beträffande allmänna handlingar.

21 §.

Första och andra styckena

Genom stadgandet i första stycket åläggs regeringsrätten att ex officio verka för att målen blir tillräckligt väl utredda. I andra stycket hänvisas beträffande bevisning — i huvudsaklig anslutning till 10 § andra stycket lagen om försäkringsdomstol — till stadganden i 35, 36 och 38—40 kapitlen rättegångsbalken rörande bevisning i allmänhet, vittnesbevisning, skriftligt bevis, syn och sakkunnig. En avvikelse i förhållande till stadgandet i lagen om försäkringsdomstol har skett i så måtto som beträffande kostnad för syn, som enligt tredje stycket andra punkten av angivna lagrum i försäkringsdomstolslagen utan undantag skall utgå av allmänna medel, hänvisning införts till 39 kap. 4 § rättegångsbalken; enligt sistnämnda bestämmelse skall synekostnad i vissa fall utges av enskild part.

Med hänsyn till förvaltningsmålen's beskaffenhet är det naturligt att en förvaltningsdomstol bär utredningsansvar. Detta utesluter inte att det i första hand bör ankomma på parterna, som ju närmast känner fakta i processen, att sörja för bevisningen. Denna princip kan utläsas av den i andra stycket intagna hänvisningen till 35 kap. 6 § rättegångsbalken. Regeringsrätten skall givetvis också kunna föranstalta om bevisning (jfr nyssnämnda lagrum andra punkten), men domstolens uppgift blir väsentligen att se till att parternas utredningsmaterial kompletteras i erforderlig mån. Förutsättningarna för sådan verksamhet från regeringsrättens sida växlar allt efter målen's natur. Domstolens ansvar för att utredningen blir fullständig är starkt markerat i mål som rör tvångsingripanden av olika slag, exempelvis omhändertagande av barn för samhällsvård. Av stadgandena i lagrummets tredje och fjärde stycken följer en viss inskränkning i domstolens utredningsplikt. I de fall part på grund av stadgandet i tredje stycket inte får åberopa nytt bevis blir tydligen domstolens utredningsansvar också begränsat.

Tredje stycket

I förvaltningsprocessen finns inga generella bestämmelser angående frågan om och eventuellt i vilken omfattning klagande i besvärinstans får ändra det yrkande eller den grund för detta, som han framfört i föregående instans. Den allmänna instansordningsgrundsats, som innebär att talan principiellt inte får vidgas kvantitativt eller ändras kvalitativt, tillämpas dock i praktiken redan nu i vid utsträckning inom den administrativa rättsskipningen; kommittén finner därför ej skäl att föreslå, att bestämmelser i

ämnet upptas i en lag som enbart reglerar regeringsrättens verksamhet och organisation. Anordningen med allmän dispensprövning av besvär hos regeringsrätten bör f. ö. enligt sakens natur i praktiken medföra att part får all anledning att fullständigt utföra sin talan redan i kammarrätten.

För en grupp mål, nämligen målen om inkomst- och förmögenhetsskatt, behövs dock enligt kommitténs uppfattning särskilda bestämmelser, som hindrar klagande i regeringsrätten att åberopa helt nya grunder för sin talan och därigenom väsentligen ändra saksammanhanget. Här är nämligen läget det, att »saken» enligt praxis anses liktydig med det i siffror bestämda yrkandet om höjning eller nedsättning av taxeringen. Under förutsättning att talan inte beloppsmässigt utvidgas kan således vitt skilda grunder efter hand åberopas till stöd för yrkande om ändring av taxering. Denna mycket liberala praxis vad gäller möjligheten att i regeringsrätten dra fram nya omständigheter kan inte längre anses motiverad, sedan ytterligare åtgärder vidtagits för att stärka kammarrättsprocessen och regeringsrätten mer än förut fått karaktär av prejudikatinstans. En regel om att klagande i regeringsrätten principiellt inte skall tillåtas att väsentligen ändra den grund han i kammarrätten åberopat till stöd för sitt yrkande bör emellertid ej få sin plats i lagen om regeringsrätten utan inflyta i 98 § taxeringsförordningen. Kommittén återkommer härtill i 12 kap. (avsnitt nr 23).

Det har visat sig att parterna i förvaltningsmål ej sällan underlåter att lägga fram sitt bevismaterial förrän målet nått regeringsrätten med påföljd att processen där i viss mån förrycks. En sådan processföring blir särskilt olämplig under en ordning med allmän dispensprövning. Med hänsyn härtill synes det erforderligt att i regeringsrättslagen uppta en föreskrift av innebörd att part i princip inte får åberopa nytt bevis i regeringsrätten.

Den berörda regeln bör gälla endast för mål som fullföljs från kammarrätt. Kommittén finner det inte tillrådligt att inskränka parts rätt att åberopa nytt bevis i mål, vari regeringsrätten är första domstolsinstans. Det bör vidare vara tillåtet för part att åberopa nytt bevis när särskilda skäl motiverar detta. Sålunda bör nytt bevis få åberopas i mål, vid vars utredning officialprincipen gör sig starkt gällande. Härvidlag märks att det för högsta domstolen gällande stadgande i 55 kap. 13 § rättegångsbalken, som i princip förbjuder att nya bevis förebringas i domstolen, endast avser tvistemål. Det faller av sig självt att då part undantagsvis får åberopa ny grund för sin talan han också äger förebringa nytt bevis till styrkande av denna grund.

Sådana särskilda skäl, som föranleder undantag från den ifrågavarande bevisförbudsregeln, bör också anses vara för handen i fall, där part gör sannolikt, att han inte haft möjlighet att tidigare i processen åberopa visst bevis eller han eljest haft giltig ursäkt att inte göra det. Fullständig bevisning bör inte krävas angående det hinder, part haft att förebringa materialet i lägre instans.

Fjärde stycket

Allmän domstol äger påkalla medverkan vid måls utredning av envar, t. ex. i form av vittnesmål (36 kap. 1 § rättegångsbalken), oavsett vad som kan ha gällt i fråga om enskilds medverkan vid sakens tidigare behandling. Det sagda äger tillämplighet också på mål av ringa vikt, t. ex. smärre kravmål eller ordningsföreseelser. För försäkringsdomstolens del synes samma grundsats ha fastslagits genom att i lagen om försäkringsdomstol beträffande bevisning hänvisats till angivna kapitel i rättegångsbalken (se t. ex. — utom 36 kap. 1 § — 38 kap. 2 §, skriftliga bevis, 39 kap. 5 §, föremål av betydelse som bevis). Vad angår förfarandet i kammarrätten har i 22 § kammarrättsstadgan liknande hänvisning skett till rättegångsbalken. För den stora grupp av mål, som taxeringsbesvären utgör, har dock i 24 § kammarrättsstadgan undantag i så måtto skett som det föreskrivits att i beskattningsmål ingen mot sin vilja må höras om annat än det, varom han enligt särskilt stadgande är uppgiftsskyldig. Exempel på dylika särskilda stadganden lämnar åtskilliga författningar från beskattningsområdet, t. ex. 37 och 39 §§ taxeringsförordningen om uppgiftsskyldighet för arbetsgivare, försäkringsanstalt, rörelseidkare m. fl. till ledning för bl. a. anställdas inkomsttaxering, 11 § förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning om skyldighet att lämna upplysningar om verksamhet och viss annan medverkan av betydelse för skattekontrollen för den som yrkesmässigt tillverkar, bearbetar, försäljer eller distribuerar skattepliktig vara m. m. samt 7 § förordningen den 18 december 1959 angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring m. m. om skyldighet för arbetstagare att lämna upplysningar till ledning för beräkning av avgiftsunderlag för arbetsgivaren. Sin största praktiska betydelse har sådana inskränkande bestämmelser på det sätt att skattemyndigheterna kan framtvunga vittnesförhör endast med arbetsgivare och andra som är skyldiga att lämna löneuppgifter m. m. rörande den skattskyldige men inte t. ex. med den skattskyldiges bokförare eller annan medhjälpare, som i och för sig kunde tänkas ha uppgifter av intresse att lämna till belysning av omtvistade frågor i målet.

Särskilda bestämmelser om skyldighet för utomstående att medverka vid utredningen i förvaltningsärenden saknas på det stora flertalet förvaltningsområden. Dylika områden av stor betydelse för regeringsrätten utgör byggnads-, väg- och brandlagstiftningen. I en del författningskomplex av intresse i sammanhanget har emellertid införts bestämmelser, som ålägger utomstående en tämligen generell skyldighet att medverka (se t. ex. 78 § hälsovårdsstadgan, 13 § 1 mom. lagen om nykterhetsvård och 15 § barnavårdslagen). Vederbörande kommunala instans har på så sätt fått uttryckligt författningsstöd för att till förhör kalla envar, som kan tänkas ha upplysning att lämna rörande förekommande ärenden eller vissa slags ärenden.

Besvärssakkunniga har (förslaget till lag om förvaltningsförfarandet s. 588 f.) kommit till slutsatsen att förvaltningsdomstol inte borde ha befogenhet att påkalla enskilds medverkan i besvärssärende i vidare utsträckning än vanliga förvaltningsmyndigheter (jfr lagförslaget 15 kap. 9 §). En annan ordning skulle enligt de sakkunniga medföra en inte önskvärd ökning av klagofrekvensen och en snedvridning av förfarandet. Som av det föregående framgår, saknas för vanliga förvaltningsmyndigheters del i flertalet författningar på det administrativa området bestämmelse om befogenhet för myndigheten att ålägga utomstående att medverka vid ärendes utredning. Följden skulle alltså bli att kammarrätten och regeringsrätten på vidsträckt område och med avseende på betydelsefulla målgrupper skulle sakna möjlighet att t. ex inkalla vittnen och därigenom sörja för bättre utredning i förekommande mål.

Enligt kommitténs mening är det angeläget, att regeringsrätten liksom övriga förvaltningsdomstolar inte ställs i ett sämre läge än de allmänna domstolarna vad avser möjligheten att genom bevisning skapa klarhet i målen och därmed förutsättningar för ett riktigt avgörande. Det ter sig då mindre tillfredsställande, om t. ex frånvaron av särskilda bestämmelser rörande tredje mans uppgiftsskyldighet i byggnadsförfattningar skulle hindra kammarrätten och regeringsrätten att ålägga utomstående att infinna sig och vittna i byggnadsfall. Det bör erinras om att det i de allra flesta fall är enskilda rättssökande som klagat i för dem viktiga ärenden; dessa skulle säkert finna det svårbegripligt, om de ej i hithörande mål skulle ha samma möjlighet att åstadkomma bättre utredning genom vittnens inkallande som står till förfogande också i de enklaste mål hos allmän underrätt. Eventuella farhågor för en ökning av klagofrekvensen torde inte böra över-skattas — redan den omständigheten att det är möjligt att i förvaltningsdomstol under ed höra vittnen, som *frivilligt* inställer sig (något som inte är möjligt hos den underordnade myndigheten) kunde ju f. ö. innebära en sådan fara. Å andra sidan är det klart att i fall, där lagstiftaren genom uttryckliga bestämmelser om uppgiftsskyldighet m. m. begränsat kretsen av de utomstående, som är skyldiga att i lägre instans lämna uppgifter eller på annat sätt medverka vid utredning, den förvaltningsdomstol, dit ärendet fullföljs, inte bör kunna kräva medverkan i form av vittnesmål eller eljest i vidare mån än bestämmelserna om uppgiftsskyldighet medger.

På grund av det anförda har kommittén vid lagförslagets utformning anslutit sig till den i lagen om försäkringsdomstol och kammarrättsstadgan intagna principståndpunkten, att domstolen äger påkalla medverkan vid måls utredning av envar, men i förevarande stycke upptagit en undantagsregel av innehåll att om i lag eller författning är särskilt föreskrivet om uppgiftsskyldighet, regeringsrätten inte mot någons vilja får höra honom om annat än det, varom han enligt föreskriften är uppgiftsskyldig.

Femte stycket

Kommittén föreslår som huvudregel i fråga om ersättning till vittne eller sakkunnig en motsvarighet till stadgandet i 10 § tredje stycket första punkten lagen om försäkringsdomstol, nämligen att ersättning till vittne eller sakkunnig skall, om han hörs på enskild parts begäran, utges av parten och eljest utgå av allmänna medel. Utöver vad som gäller vid processen inför försäkringsdomstolen vill kommittén emellertid föreslå, att möjlighet öppnas för regeringsrätten att förordna att ersättning till enskild parts vittne skall utgå av allmänna medel när speciella skäl talar härför. Gällande kammarrättsstadga innehåller i 26 § andra stycket en dylik föreskrift. Stadgandet i fråga torde väsentligen ha tillkommit i syfte att förhindra att enskild part i taxeringsprocessen skall nödgas bära vittneskostnad i fall, där det framstår som obilligt, t. ex. när prövningsnämnd eller taxeringsintendent ställt beviskrav på honom, vilka befunnits onödigt stränga. Man torde knappast på olämpligt sätt föregripa eventuella allmänna regler angående ersättning för kostnader i förvaltningsprocess, om man inskriver ett dylikt stadgande i regeringsrättslagen och därigenom gör det tillämpligt i alla förvaltningsmål i denna instans.

22 §.

I lagrummets *första stycke* hänvisas beträffande förfarandet i övrigt till vissa bestämmelser i 9, 12, 17, 32, 33 och 55 kap. rättegångsbalken. Det är här fråga bl. a. om straff och vite, rättegångsombud, rättelse av dom eller beslut och delgivning. Vidare framgår, att de för högsta domstolen meddelade föreskrifterna rörande skriftväxling m. m. i tillämpliga delar skall gälla förfarandet i regeringsrätten. Genom hänvisningen till 55 kap. rättegångsbalken tillgodoses syftet med regeln i 8 § första stycket lagen om försäkringsdomstol om att ändring till enskild parts nackdel inte får ske utan partens hörande. Särskilt har föreskrivits, att besvärstalan får återkallas innan regeringsrättens utslag eller beslut meddelats.

I ett *andra stycke* av förevarande lagrum har upptagits ett stadgande om generell rätt att meddela inhibitionsbeslut m. m., motsvarande regeln i 8 § andra stycket lagen om försäkringsdomstol.

Genom paragrafens *tredje stycke* får regeringsrätten befogenhet att anlita polismyndighet för delgivning. Ytterligare erforderliga bestämmelser om delgivning torde böra utfärdas i administrativ ordning, såvida inte behovet av sådana föreskrifter tillgodoses genom en allmän reglering för *alla* domstolar.

23 §.

I lagrummet hänvisas beträffande omröstning i regeringsrätten till rättegångsbalkens bestämmelser härvidlag. Enligt sakens natur blir det i de allra flesta fallen fråga om att tillämpa föreskrifterna i 16 kap. rättegångsbalken

angående omröstning i tvistemål. I några typer av mål torde dock omröstning böra ske enligt reglerna i 29 kap. rättegångsbalken rörande omröstning i brottmål. Exempel härpå utgör disciplinmål, mål om utdömmande av vite och mål som avses i 9 kap. 5 § rättegångsbalken (beivran av förseelse mot föreskrifter om ordning vid sammanträde, av smädligt skrivsätt m. m.).

24 §.

I detta lagrum upptas bestämmelser om regeringsrättens avgöranden. Några mera detaljerade regler angående utformningen av utslag — avgörande av själva saken — och beslut torde inte erfordras. Kommittén har i 3 kap. framhållit betydelsen av att klargörande beslutsskäl lämnas i den högsta instansens avgöranden. I den speciella motiveringen till 20 § har framhållits att muntlig förhandling ej behöver vara mer än ett komplement till den skriftliga utredningsformen. Av sista punkten i nu förevarande paragraf framgår, att regeringsrättens utslag skall grundas på en bedömning av allt processmaterial. Den skriftliga utredningen skall alltså beaktas även i mål, vari muntlig handläggning äger rum.

25 §.

I prop. 1961:45 med förslag bl. a. till lag om försäkringsdomstol framhöll departementschefen (s. 212 f.) att frågan om ersättning till enskild för kostnader i försäkringsdomstolen inte lämpligen kunde regleras för sig utan måste ses i ett vidare sammanhang. Man borde således avvakta det förslag till en samlad lösning, som besvärssakkunniga väntades framlägga. Departementschefen nöjde sig därför med att föreslå den av riksdagen sedermera antagna bestämmelse om ersättning till vittne eller sakkunnig, som ovan berörts i den speciella motiveringen till 21 § femte stycket.

Besvärssakkunniga har numera lagt fram förslag till allmänna regler om ersättning för kostnader i förvaltningsprocessen (19 kap. i de sakkunnigas förut omnämnda betänkande). Efter remissbehandling är förslaget föremål för Kungl. Maj:ts prövning. I den föreliggande situationen har kommittén inte ansett sig med avseende på regeringsrätten och kammarrätten böra föreslå någon mera generell reglering av frågan om processkostnader. I den mån en utförlig lagstiftning om hithörande frågor framdeles kommer till stånd möter inga svårigheter att för regeringsrättens del anknyta till det nya regelsystemet.

Kommittén anser sig dock på två punkter böra föreslå att i den nya regeringsrättslagen införs regler om kostnadsersättning till enskild part. Det ena fallet avser rättegångskostnader i mål, som väsentligen avser tvist mellan enskilda parter och det andra gottgörelse för inställelse vid muntlig handläggning.

I praxis har — låt vara mycket sparsamt — förekommit, att kostnadsersättning av regeringsrätten utdömts i förvaltningsmål, som väsentligen angår *tvist mellan enskilda parter*. Det har exempelvis varit fråga om

grannelagsförhållanden eller om prästs anspråk på löningsrättigheter gentemot kyrklig kommun. Målen har ofta varit av indispositiv natur, men stundom har kostnadsersättning utdömts också i rent dispositiva mål. Då man i berörda fall tillerkänt part ersättning för kostnader, torde detta ha skett bl. a. med stöd av analogier huvudsakligen från gamla rättegångsbalkens bestämmelser rörande fördelningen av kostnader i tvistemål. När kommittén nu föreslagit en reglering av processen i regeringsrätten genom anknytning till ett flertal bestämmelser i gällande rättegångsbalk, skulle en underlåtenhet att uppta regler beträffande kostnader i administrativa tvister mellan enskilda parter kunna ge anledning till antagandet att kostnadsersättning i dylika fall ej längre kunde utdömas. Till undanröjande av missförstånd härutinnan föreslår kommittén därför att i *första stycket* av förevarande lagrum föreskrivs, att regeringsrätten i mål, som väsentligen angår tvist mellan enskilda parter, kan ålägga part att helt eller delvis ersätta motparts kostnad; härvid skall bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken lända till efterrättelse i tillämpliga delar. I vilka fall kostnadsersättning skall utdömas — hittills har som nämnts praxis varit utpräglat restriktiv — torde få överlämnas till rättstillämpningen.

I lagrummets *andra stycke* föreslår kommittén, att enskild part inom vissa gränser skall kunna få ersättning av allmänna medel för kostnader som föranletts av hans inställelse vid muntlig förhandling i regeringsrätten. Kommittén har i den allmänna motiveringen pekat på vikten av att muntlig handläggning blir mindre sällsynt än f. n. En orsak till att enskilda parter hittills visat sig så föga angelägna om att utverka muntlig handläggning av förvaltningsmål kan antas vara, att vederbörande ej ens om han vinner framgång i sin besvärstalan kan räkna med ersättning av allmänna medel för en inställelsekostnad vilken ofta kan vara betungande. En förutsättning för att sådan kostnad i regeringsrätten skall ersättas bör vara att förhandlingen äger rum på annan ort än partens bostadsort. Ersättning bör kunna utgå oavsett om det är parten själv som begärt förhandlingen eller om initiativet kommer från domstolen eller andra parten. Det synes ej böra komma i fråga att ersättning av allmänna medel för inställelsekostnad skall utgå i mål, som väsentligen avser tvist *mellan enskilda parter*. Vad angår gottgörelsens omfattning bör densamma kunna avse dels parts utgifter för resa till och från sammanträdesorten och för uppehälle där, dels kostnader för tidsspillan i anledning av inställelsen. Gottgörelse för tidsspillan kommer i normalfallet att avse ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Undantagsvis kan dock ersättning för tidsspillan tänkas utgå även som kompensation för annan ekonomisk uppoffring som part fått göra på grund av inställelsen vid domstolens sammanträde. Eget arbete, som part nedlagt på mål, bör däremot inte vara ersättningsgillt, ej heller kostnad för ombuds inställelse. I fråga om ersättningsbeloppets storlek bör tillämpas de grunder som gäller angående bestämmande av ersättning av allmänna medel till vittne.

Kommittén föreslår alltså en bestämmelse som innebär, att regeringsrätten under angivna förutsättningar *kan* tillerkänna part ersättning för inställelsekostnad. Härigenom har kommit till uttryck att rätten till dylik ersättning inte är villkorslös. Om således part genom försummelse vid måls skriftliga utredning orsakar en muntlig förhandling, som eljest inte skulle ha varit behövlig, bör han inte medges ersättning för inställelsekostnad.

Övergångsbestämmelserna

Särskilda bestämmelser fordras angående dels talan mot kammarrättsutslag, som meddelats före den föreslagna regeringsrättslagens ikraftträdande, och dels talan mot myndighets beslut, som enligt gällande lag upptas av regeringsrätten men som enligt kommitténs förslag framdeles skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Det synes knappast kunna ifrågakomma att göra de föreslagna reglerna om prövningstillstånd och om förbud mot nya bevis tillämpliga på kammarrättsutslag i skattemål, vilka meddelats före den nya regeringsrättslagens ikraftträdande. Vidare torde det vara lämpligt att besvär, vilka nu prövas av regeringsrätten men som framdeles skall behandlas av Kungl. Maj:t i statsrådet, tas upp av regeringsrätten, om det överklagade beslutet tillkommit före den nya lagens ikraftträdande. Kommittén föreslår därför en övergångsbestämmelse av innehåll, att äldre bestämmelser skall gälla i fråga om talan mot utslag eller beslut, som meddelats före den föreslagna lagens ikraftträdande.

Åtskilliga grupper av mål i den nuvarande regeringsrättskatalogen förekommer mycket sällan och torde snart komma att helt försvinna. Härom må hänvisas till framställningen i 12 kap. Eftersom det ter sig onödigt att för de ifrågavarande målen ändra gällande instansordning, föreslår kommittén en övergångsbestämmelse av innehåll, att mål om beslut av kommunalstämma i ärende, som endast angår i mantal satt jord, jämte ett antal andra sällsynta mål alltjämt skall prövas av regeringsrätten, i den mån besvär i sådana ämnen kan komma att anföras.

10 KAPITLET

Speciell motivering till förslaget till lag om rikets kammarrätter

1 §.

Kommittén har i den allmänna motiveringen redovisat sin ståndpunkt i fråga om antalet kammarrätter och dessas lokala behörighet. De båda kammarrätternas domkretsar bör liksom hovrätternas bestämmas i administrativ ordning. Var och en av kammarrätterna avses skola uppta mål från de myndigheter, som finns inom respektive domkretsar. Mål från svensk myndighet i utlandet torde böra fullföljas hos kammarrätten i Stockholm. Den i 7 kap. närmare behandlade undantagsregeln, att kammarrätten i Stockholm skall vara behörig att pröva alla fastighetstaxeringsmål, även dem som här rör från Sydsverige, föreslås skola inskrivas i taxeringsförfordningen.

Vad angår mål som från en lokal första instans går till central högre myndighet — i regel verk eller styrelse i Stockholm eller mellankommunala prövningsnämnden — innebär den föreslagna ordningen, att fråga, som ursprungligen handlagts av instans i södra Sverige, vid fullföljd kommer att via central besvärsmyndighet i Stockholm föras till kammarrätten i huvudstaden. De mål, som det här rör sig om, utgör högst ett hundratal om året, mestadels tullmål. Även om det någon gång (t. ex. när muntlig förhandling i ett sådant besvärsmål är aktuell) kunde ligga en viss fördel i att ha en annan ordning — så att den södra kammarrätten blev behörig i dylika fall — föreligger knappast tillräckliga skäl att modifiera den tilltänkta instansordningen genom speciella föreskrifter. Märkas bör att hinder inte möter mot att stockholmskammarrätten sammanträder för muntlig handläggning på ort utanför domkretsen.

Enligt 68 § 2 mom. folkbokföringsförfordningen gäller att mål om kyrkobokföring eller mantalsskrivning skall underställas kammarrättens prövning, om länsstyrelser stannat i olika beslut rörande fråga var någon skall kyrkobokföras eller mantalsskrivas. Underställningen skall beslutas av den länsstyrelse som sist behandlat målet. Den kompetenskollision, som kan uppkomma när flera kammarrätter finns, synes kunna undvikas på mest praktiskt vis genom en föreskrift i folkbokföringsförfordningen av innebörd att den kammarrätt blir behörig, under vilken den underställande länsstyrelsen hör. Förs i fall som avses i 67 § andra stycket folkbokföringsförford-

ningen talan mot flera länsstyrelser beslut, bör talan enligt samma princip upptas av den kammarrätt, inom vars domkrets den sist beslutande länsstyrelsen är belägen.

Ett mål om ersättningskrav mot kommun enligt socialhjälpslagen eller barnavårdslagen kan komma att behandlas av två eller flera länsstyrelser. För sådant fall synes lämpligen böra föreskrivas i vederbörande lagar, att talan skall föras hos den kammarrätt, till vars domkrets den sist beslutande länsstyrelsen hör. Härigenom kommer samma princip att gälla för alla mål, i vilka kammarrätt har att pröva beslut av två eller flera länsstyrelser. Om en tidigare beslutande länsstyrelses beslut redan överklagats hos kammarrätten, bör dock den kammarrätten vara forum för hela sakens behandling.

2 §.

Paragrafen upptar de allmänna reglerna för kammarrätts behörighet.

Den primära kompetensbestämmelsen, som framgår av lagrummets *första stycke*, är att domstolen skall uppta besvär över myndighets beslut i enlighet med besvärsföreskrifter i de materiella författningar som reglerar olika förvaltningsområden. I stycket upptas dessutom en erinran om kammarrätts kompetens när det gäller underställda mål samt föreskrift att anmärkningar efter granskning av riksrevisionsverkets räkenskaper skall prövas av domstolen.

Principiellt vore det önskvärt att *alla* berörda författningar på det administrativa området till upplysning för parterna innehöll direkta bestämmelser om instansordningen för de fall, där besvär skall anföras hos kammarrätten. I nuvarande läge är det på grund av författningsmaterialets omfattning och svåröverskådlighet omöjligt att realisera ett sådant program. Kommittén har emellertid sökt sörja för att vederbörliga stadganden om fullföljd hos kammarrätten utformas i de fall detta rimligen låter sig göra. Efter hand som författningsmaterialet förnyas bör det bli möjligt att utsträcka den här ifrågavarande ordningen till allt vidare fält.

Kommitténs förslag innebär ju från organisatorisk synpunkt, att kammarrätt inskjuts som prövningsinstans mellan verk, länsstyrelser m. fl. myndigheter och regeringsrätten i det stora flertalet förvaltningsmål. De båda kammarrätterna får därigenom ett målregister, som omfattar allra största delen av de f. n. i regeringsrättslagen 2 § uppräknade målen, den s. k. regeringsrättskatalogen. För flertalet av målen införs — som nyss nämnts — i de berörda lagarna regler om fullföljd till kammarrätten. Här efter kvarstår emellertid en restgrupp av mål, för vilkas del det inte är praktiskt möjligt att i de materiella författningarna på en gång korrigera förefintliga eller införa nya besvärsregler. Bestämningen av kammarrätts behörighet, såvitt avser ifrågavarande målgrupper, kan endast ske genom att måltyperna uppräknas i kammarrättslagen. I *andra stycket* av förevarande paragraf föreskrivs därför att, om av stadgande, som meddelats före kam-

marrättslagens ikraftträdande, följer att besvär över förvaltande myndighets beslut får anföras hos Kungl. Maj:t, i stället såvitt angår vissa uppräknade slag av mål skall gälla, att besvär skall anföras hos kammarrätt. — Det är här endast fråga om besvär över *förvaltande* myndighets beslut, alltså en snävare bestämning än »myndighet» i första styckets allmänna kompetensregel; genom besvär föreskrifter i specialförfattningar får kammarrätt också att behandla besvär över beslut av myndigheter, som inte utövar förvaltning, t. ex. stads- eller kommunalfullmäktige. — I författningar, som utfärdas efter kammarrättslagens ikraftträdande, förutsätts preciserade fullföljdsregler alltid bli införda.

Vad angår de måltyper, som alltså enligt bestämmelserna i andra stycket skall upptas av kammarrätt, lämnas närmare motivering i 12 kap., där gränsdragningen mellan Kungl. Maj:ts och förvaltningsdomstols kompetens över hela linjen behandlas.

I ett *tredje stycke* av lagrummet upptas bestämmelser om s. k. blandade besvärsmål. Enligt 3 § andra stycket nuvarande regeringsrättslag gäller, att regeringsrätten i dylika mål, d. v. s. sådana som angår flera ämnen av vilka något men inte alla tillhör domstolens kompetens, inte själv får avgöra målet utan skall med eget utlåtande överlämna hela målet till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet. I kungörelsen den 12 december 1924 (nr 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m. föreskrivs (i 3 § andra stycket) motsvarande ordning för kammarrättens del i fråga om vissa mål som f. n. i princip skall slutligt avgöras i denna instans. Ett exempel på blandade besvärsmål föreligger när byggnadsnämnd och länsstyrelse avslagit ansökan om dispens från byggnadsförbud och beslutet samtidigt innebär att begärt byggnadslov vägrats. Frågan om byggnadslov hör i och för sig till regeringsrätten, medan dispensfrågan skall avgöras i konselj.

För att regeln i 3 § andra stycket regeringsrättslagen skall vara tillämplig förutsätts enligt praxis att ett sådant inre sammanhang föreligger mellan de skilda frågorna i målet att dessa inte kan bedömas var för sig. Om sådant samband inte är för handen kan regeringsrätten respektive kammarrätten klyva målet och således till avgörande i konselj överlämna endast fråga som ligger utanför domstolskompetensen. Som skäl för specialregeln med avseende på blandade besvärsmål anfördes vid dess tillkomst, att det inte skulle vara lämpligt att helt utesluta regeringsrätten från att ta befattning med sådana mål (prop. 1908:37 s. 35). Föredragande departementschefen utgick nämligen ifrån, att regeringsrätten inte skulle vara behörig att utan uttrycklig föreskrift befatta sig med mål av ifrågavarande slag. Det kan nämnas, att blandade besvärsmål ej är talrika vare sig i regeringsrätten — där de under den senaste tiden utgjort omkring 35 om året — eller i kammarrätten.

Enligt den ordning som kommittén föreslår för förvaltningsrättskip-

ningens organisation kommer flertalet förvaltningsmål att föras genom kammarrätt, innan de kan upptas av regeringsrätten. Under sådana förhållanden är det anledning att fråga om man inte bör beskära instansordningen för den situation att besläktade ämnen tillhör dels förvaltningsdomstols och dels regeringens kompetens. Enligt kommitténs mening är det för omständligt att för mål, som skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, låta beslutet där föregås av behandling i två förvaltningsdomstolar. Rimligtvis bör det räcka att antingen regeringsrätten eller kammarrätt tar ställning till saken. Det torde knappast behöva inge några betänkligheter att helt anförtro domstolsbehandlingen av de ifrågavarande målen åt en välrustad kammarrättsorganisation. För den händelse frågor av prejudikatnatur skulle uppkomma i målen eller i likartade fall skilda meningar göra sig gällande i de båda kammarrätterna, kan Kungl. Maj:t i statsrådet inhämta regeringsrättens utlåtande.

Ifrågavarande tredje stycke av 2 § har — för vinnande av större tydlighet — formulerats så, att av lydelsen framgår att det åligger kammarrätten att överväga om målet ej kan klyvas.

3 §.

De här föreslagna bestämmelserna ersätter närmast 4 § första punkten i den nämnda kungörelsen den 12 december 1924 med föreskrift angående fullföljd av talan i vissa besvärsmål men har utformats efter mönster av de utförligare regler för motsvarande fall, som upptas i 4 § första och andra styckena nuvarande regeringsrättslag. F. n. förekommer inte i kammarrätten, att besvär över beslut, som för sin giltighet kräver Kungl. Maj:ts fastställelse, t. ex. vissa kommunala beslut, anförs hos kammarrätten. Efter som detta med kommitténs förslag till instansordning kan bli fallet, fordras en uttrycklig föreskrift om att underställningen av målet inte hindrar kammarrätten att pröva besvären — liksom ej heller förekomsten av en med besvären förenad dispensansökan till Kungl. Maj:t. Sådana bestämmelser gäller ju redan nu för regeringsrättens vidkommande.

Vad angår mål, i vilka besvären är förenade med en ansökan om dispens eller dylik åtgärd, som ankommer på beslut av Kungl. Maj:t i statsrådet, blir under den föreslagna nya ordningen läget i kammarrätten delvis ett annat än vid tillämpning av 4 § andra stycket gällande regeringsrättslag. Kammarrätten måste nämligen, innan fortsatta åtgärder med sådana mål vidtas, avvakta att dess avgörande vinner laga kraft. Sker detta, skall domstolen avge utlåtande över ansökningen och därefter överlämna densamma till vederbörande statsdepartement för föredragning i konselj (det förutsätts givetvis att beslutet i besvärsmålet gått emot klaganden, så att prövning av ansökningen inte blivit överflödig). Om återigen besvär över kammarrättens utslag anförs hos regeringsrätten och kammarrättens avgörande alltså inte vinner laga kraft, kommer motsvarande uppgift att åligga rege-

ringsrätten (enligt 3 § andra stycket i kommitténs förslag till lag om regeringsrätten). Den föreslagna ordningen innebär, att blott endera av kammarrätten och regeringsrätten behöver lägga ned arbete på yttranden över ansökningar om dispens eller dylikt. En annan sak är att det praktiskt sett kan tänkas innebära en lönande arbetsrutin för kammarrätterna att den i besvärsmålet dömande avdelningen, om dess beslut går klaganden emot, överväger en förefintlig ansökan i omedelbar anslutning till beslutet rörande tvisten. Det stora flertalet mål kan ju beräknas inte bli överklagade.

Enligt 4 § andra punkten i den förut nämnda kungörelsen den 12 december 1924 har kammarrätten samma möjlighet som regeringsrätten äger enligt 4 § tredje stycket nuvarande regeringsrättslag att utan ansökan av part på eget initiativ föreslå, att Kungl. Maj:t beviljar dispens eller annat undantag. Av samma skäl som redovisas i den speciella motiveringen till 3 § i kommitténs förslag till regeringsrättslag har något stadgande om sådan initiativrätt inte upptagits i förevarande förslag till kammarrättslag.

4 §.

Enligt rättegångsbalken skall part som vill överklaga underrätts dom inge vadeinlaga till underrätten (50 kap. 1 §). Vad gäller klagan på förvaltningens område saknas däremot enhetliga regler angående var besvär skall inges. Under inflytande av rättegångsbalkens bestämmelser i ämnet har dock alltmera befästs den ordningen att besvär skall inges till beslutsmyndigheten och således inte direkt till besvärsmyndigheten. Samma ordning föreslås som huvudregel i förslaget till lag om förvaltningsförfarandet (14 kap. 1 §). Eftersom det med hänsyn till den normala gången för besvärssärendenas behandling synes rationellt, att den myndighet som fattat det klandrade beslutet omedelbart får ta förberedande befattning med klagomålen, föreslår kommittén i lagrummets *första stycke* att besvär skall inges till beslutsmyndigheten, där ej annat är föreskrivet. Någon föreskrift om hur det skall förfaras när besvär ingetts till besvärsmyndigheten i stället för till beslutsmyndigheten och specialförfattning inte innehåller bestämmelse för sådant fall, torde inte behövas. Enligt rättspraxis anses nämligen besvär rättidigt anförda, om de inkommit till besvärsmyndigheten före besvärstidens utgång. (Jfr även 96 § taxeringsförordningen.) I fråga om tid för besvär anförande över myndighets beslut hos kammarrätt gäller lagen den 4 juni 1954 om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut.

I första stycket upptas även vissa bestämmelser om vad beslutsmyndighet skall göra med inkomna besvär (infodra förklaring m. m., med eget utlåtande insända handlingarna till kammarrätten). Av formuleringen (där ej — — särskilda föreskrifter meddelats) följer bl. a. att skyldigheten att yttra sig över besvär hos kammarrätten ej gäller den grupp av myndigheter, från vilken flertalet besvär hos kammarrätten härrör sig, nämligen prövningsnämnderna; i 97 § taxeringsförordningen finns nämligen särskilda

föreskrifter om infor drande av förklaring eller yttrande över kammarrättsbesvär m. m.

Vad angår besvär över kommunala beslut — som ju enligt kommitténs förslag skall anföras hos kammarrätt (i stället för som nu hos länsstyrelse) — anser kommittén de praktiska förhållandena tills vidare motivera, att besvären skall inges till kammarrätten. Föreskrift härom ges i *andra stycket*. Visserligen pågår en snabb utveckling av den kommunala förvaltningen, men än så länge torde inte över hela linjen finnas tillräckliga organisatoriska förutsättningar för att man skall kunna generellt föreskriva att besvär skall inges till vederbörande kommunala beslutsmyndighet.

För visst fall av felaktigt ingivande av besvär for dras särskild föreskrift. Det gäller besvär som anföras hos och inges till Kungl. Maj:t i överensstämmelse med kvarstående stadgande av sådan innebörd i specialförfattning (men i strid mot den av kommittén föreslagna bestämmelsen i 2 § *andra stycket*). I sådana fall bör rimligtvis en klagande, som enligt stadgandet i specialförfattning rättidigt gett in sina besvär till statsdepartement, anses ha fullföljt talan hos kammarrätten inom behörig tid. En föreskrift av sådan innebörd har intagits i ett *tredje stycke* av lagrummet. Till statsdepartement inkommen besvärsskrift, som rätteligen bort ställas till kammarrätt och inges till beslutsmyndigheten, bör självfallet utan föregående anmälan för Kungl. Maj:t vidarebefordras till vederbörande kammarrätt.

5 och 6 §§.

I 7 kap. har kommittén klargjort sin ståndpunkt i fråga om kammarrätternas organisation, ledamöternas kompetens, antal, tjänsteställning m. m. Detaljregler i dessa ämnen upptas i förevarande lagrum.

Till en början ges i 5 § *första stycket* föreskrifter om vilka ordinarie ledamöter som finns i kammarrätt, om lagfarenhet och om utnämning.

I 5 § *andra stycket* föreslås, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser — i arbetsordning eller motsvarande författning — om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för kammarrättsledamot.

Bestämmelserna i 4 kap. rättegångsbalken om att lagfaren domare skall vara svensk medborgare, ha fyllt tjugufem år och ha avlagt domared eller motsvarande försäkran samt domarjävsreglerna i samma kapitel erhåller genom stadgandet i 5 § *tredje stycket* direkt motsvarighet eller görs tillämpliga genom hänvisning.

I ett *fjärde stycke* i 5 § upptas en föreskrift om att ledamot som är omyn- dig eller i konkurs inte får utöva sin befattning.

Rättegångsbalken stadgar i 2 kap. 3 §, att i hovrättsavdelning skall, förutom ordföranden, ingå minst tre hovrättsråd. När det gäller kammarrätternas indelning, som behandlas i 6 § *första stycket*, går kommitténs förslag ut på, att en ordinarie avdelning — kommittén använder denna be-

teckning i stället för den hittillsvarande, division — alltid skall bestå av presidenten eller lagman som ordförande samt fem andra ledamöter. Möjlighet bör dock finnas att inrätta särskilda tre- eller fyrmansavdelningar om speciella förhållanden kräver det. Under sådana förutsättningar synes det lämpligt att i en huvudregel fixera sammansättningen av ordinarie avdelning och att genom en supplerande bestämmelse lägga i Kungl. Maj:ts hand att förordna att inom kammarrätt skall finnas en eller flera särskilda avdelningar med tre eller fyra kammarrättsråd. Bestämmelser om kammarrätternas assessorsorganisation bör i likhet med föreskrifterna angående hovrätternas assessorer utfärdas i administrativ ordning.

I 6 § *andra stycket* har upptagits en hänvisning till särskilda bestämmelser rörande kammarrätts sammansättning vid behandling av vissa mål. Här åsyftas bl. a. stadganden i taxeringsförordningen och barnavårdslagen. Av 165 § 1 mom. och 180 § 3 mom. taxeringsförordningen framgår, att i kammarrättens handläggning av fastighetstaxeringsmål skall — med vissa undantag enligt Kungl. Maj:ts bestämmande — delta tre kammarrättsledamöter samt två särskilda ledamöter. Om tre av kammarrättens ledamöter är ense om slutet, kan målet avgöras utan hinder av en särskild ledamots utelämnande. I 165 § 2 mom. nyssnämnda förordning stadgas om förordnande av en krets särskilda ledamöter med sakkunskap i fråga om fastighetsvärdering. Såsom framgår av 7 kap. avser kommittén, att vid handläggning av barnavårds-, alkoholist- och vissa socialhjälpsmål avdelningen skall bestå av — utom tre kammarrättsledamöter — två särskilda ledamöter med erfarenhet av sociala frågor. Kommittén framlägger i detta hänseende förslag till nya bestämmelser i barnavårdslagen, nykterhetsvårdslagen och socialhjälpslagen, till vilka förslag här må hänvisas.

Enligt kammarrättsstadgan 5 § förordnar Kungl. Maj:t — som tidigare berörts i 7 kap. — särskilda *sakkunniga* med uppgift att gå kammarrätten till handa med yttrande i frågor rörande bokföring och balansteknik samt i frågor om uppskattning av inkomst av skog. Stadgande härom torde lämpligen böra upptas icke i förevarande lag utan i domstolens arbetsordning. Närmare bestämmelser om de former, under vilka dessa sakkunniga anlitas, m. m. (se härom f. n. 5 § andra och tredje punkten kammarrättsstadgan), torde också böra meddelas i administrativ väg.

En föreskrift om att kammarrätt skall ha kansli, som hålls öppet för allmänheten på bestämda tider, har upptagits i 6 § *tredje stycket*. (Jfr beträffande hovrätt 2 kap. 3 § rättegångsbalken.)

7 §.

Såsom framgår av 7 kap. föreslås i fråga om kammarrätts domförfarande ingen ändring av den nuvarande regeln för normalfallet, nämligen att beslut kan fattas av tre ledamöter. Ett stadgande av sådan innebörd har intagits i lagrummets *första stycke*.

I 1 kap. 11 § första stycket rättegångsbalken föreskrivs, att rådhusrätt i tvistemål är domför med tre lagfarna domare och att högst fyra får sitta i rätten. Beträffande hovrätt stadgas i 2 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken, att domfört antal ledamöter är fyra och att inte flera än fem får sitta i rätten. Möjligheten att besätta domstolen med en domare utöver minimiantalet för domförhet har införts till förebyggande av att domstolen vid behandling av större mål eller vid måls utsättande till fortsatt huvudförhandling förlorar domförheten genom att förfall inträffar för någon ledamot. Även om det ej så ofta kan bli anledning för kammarrättsavdelning att sammanträda med fyra ledamöter, torde dock en möjlighet härtill höra stå öppen (jfr betr. gällande ordning 14 § andra stycket kammarrättsstadgan). Anmärkas bör, att det beträffande vissa av de målgrupper, som enligt kommitténs förslag tillförs kammarrätt, måhända kan finnas lämpligt att — med hänsyn till måltypens eller det enskilda målets svårbedömlighet — låta fyra ledamöter, i stället för som vanligt tre, delta i handläggningen. I vilken utsträckning så skall ske, torde få bli beroende av småningom vunnen erfarenhet. På grund av det anförda har som en andra punkt i lagrummets första stycke upptagits ett stadgande, motsvarande den ovannämnda föreskriften om rådhusrätt att högst fyra får sitta i rätten.

Kammarrättsstadgan innehåller i 14 § tredje stycket föreskrifter bl. a. angående handläggningen av mål som med kammarrättens utlåtande skall överlämnas till Kungl. Maj:ts prövning. Ett särskilt stadgande i kammarrättslagen angående beslutförhet i dylika fall synes kommittén överflödigt.

Som en sista punkt av 7 § första stycket lämnas en hänvisning till särskilda bestämmelser rörande kammarrätts domförhet vid behandling av vissa mål. Denna hänvisning avser bl. a. föreskrifter i taxeringsförordningen och barnavårdslagen. (Jfr den speciella motiveringen till 6 § andra stycket.)

Från praktisk synpunkt är det nödvändigt att ledamot i kammarrätten är befogad att ensam vidta åtgärd som endast avser måls beredande. Vissa beredande uppgifter bör naturligen också kunna ombesörjas av fiskaler och kanslitjänstemän. Eftersom det ställer sig svårt att i en generell lagbestämmelse avgränsa de frågor det här gäller, bör det överlämnas åt Kungl. Maj:t att närmare bestämma i ämnet. Föreskrift härom har upptagits i ett *andra stycke* av lagrummet.

Det blir inte längre erforderligt att ge sådana stadganden om måls avgörande i plenum, som f. n. (se 15 § kammarrättsstadgan) finns för familjebidragsmål, socialhjälpsmål m. fl. mål, vilka nu behandlas av kammarrätten i sista instans; sådana mål skall ju framdeles få fullföljas till regeringsrätten och där kunna upptas till prövning, om prejudikat- eller intresse-dispens meddelas. De fastighetstaxeringsmål som nu stannar i kammarrätt och enligt kommitténs förslag avses skola slutligt avgöras av kammarrätten i Stockholm, kan f. n. inte hänskjutas till plenum, och skäl för någon ändring härvidlag synes ej föreligga. Självfallet innebär avsaknaden av sär-

skilda regler om plenum inget hinder för kammarrättens ledamöter att in pleno sammanträda för överläggning rörande i målen uppkommande frekventa frågor av principiellt intresse. Sådana överläggningar kan vara mycket nyttiga såsom ägnade att främja enhetlighet i handläggning och bedömande.

8 §.

Kammarrätt bör liksom f. n. (se 8 § kammarrättsstadgan) ha möjlighet att sammanträda utanför domstolsorten både för muntlig förhandling och syn och i annat fall när det av särskilda skäl finns erforderligt. Härom stadgas i förevarande lagrum.

Kommittén vill i detta sammanhang framhålla, att även om antalet sammanträden utom förläggningssorten kan väntas öka vid jämförelse med nuläget, man dock inte — i varje fall ej i början — har skäl räkna med sådan frekvens, att på förhand bestämda sammanträdestermener för olika centralorter inom domstolsområdet blir motiverade. Någon motsvarighet till bestämmelserna om hovrättsting (se 2 kap. 5 § rättegångsbalken) torde alltså inte behövas för kammarrätternas del.

9 §.

Paragrafen motsvarar väsentligen 19 § i kommitténs förslag till lag om regeringsrätten. (Jfr också 7 § lagen om försäkringsdomstol.) Vad gäller besvärsskrifts innehåll m. m. innebär den föreslagna lydelsen inte någon saklig nyhet, kammarrättsstadgan (22 §) hänvisar till de med förslagets bestämmelser huvudsakligen överensstämmande stadgandena i 52 kap. rättegångsbalken. (Jfr vidare bestämmelser i olika specialförfattningar, såsom 112 § första stycket taxeringsförfordningen och 41 § första stycket förordningen den 3 april 1959 om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning.)

10 §.

Lagrummet motsvarar i huvudsak 20 § förslaget till regeringsrättslag. Skriftligheten som huvudregel för kammarrättsförfarandet fastslås i *första stycket*.

I paragrafens *andra stycke* meddelas föreskrifter angående muntlig förhandling, vilka är utförligare än motsvarande regler i regeringsrättslagen och motsvarar kammarrättsstadgans bestämmelser i ämnet (24 § första stycket). Liksom enligt kammarrättsstadgan får kammarrätt enligt förevarande stycke begränsa den muntliga handläggningen till den eller de frågor, beträffande vilka utredningen anses bristfällig. Det muntliga förfarandet skall således i princip tjäna syftet att vid behov komplettera den ordinarie skriftliga proceduren och får inte karaktär av huvudförhandling i rättegångsbalkens mening — även om kammarrätt är oförhindrad att låta

förfarandet utvidgas till ungefärlig överensstämmelse med huvudförhandling i tvistemål vid allmän domstol. De här föreslagna reglerna innebär vidare att part i kammarrätt har större möjligheter att få till stånd muntlig förhandling än part i regeringsrätten. Således föreskrivs, att muntlig förhandling skall hållas på enskild parts begäran om det med hänsyn till målets art, processföremålets värde eller övriga förekommande omständigheter finns kunna vara av vikt för parten. Av lätt insedda skäl är det, om muntlig förhandling är påkallad i ett förvaltningsmål, önskvärt att densamma kommer till stånd redan i kammarrätten och inte sparas till den högsta instansen.

När i lagrummet hänvisas till processföremålets värde såsom en faktor vid bedömningen av om muntlig förhandling skall utsättas, innebär detta tydligen att part i allmänhet ej kan påräkna muntlig förhandling i t. ex. obetydliga skattemål. Vad angår mål som rör pengar eller sådant, som kan uppskattas i pengar, må i sammanhanget pekas på bestämmelsen i 50 kap. 21 § andra stycket rättegångsbalken; där öppnas möjlighet för hovrätt att avgöra dylikt mål utan huvudförhandling om det omtvistade värdet uppenbart inte uppgår till 1 500 kronor. Självfallet är det ej blott partens ekonomiska intresse, som har betydelse för frågan om muntlig förhandling skall medges — kammarrätten skall även bedöma om saken med hänsyn till målets art är av den vikt för parten att sådan förhandling bör hållas. Exempel härpå är att den personliga friheten i något avseende står på spel. I sådana fall kan det för parten te sig högst angeläget att personligen få kontakt med domstolen. Fråga kan exempelvis vara om tvångsintagning av alkoholist på vårdanstalt eller om omhändertagande av barn för samhällsvård. I sådana fall innebär den muntliga handläggningen en betydelsefull rättssäkerhetsgaranti som inte bör förmenas den som berörs av ingripandet. Det har t. o. m. hävdats, att domstolen i fall av nysnämnd art, där den överväger att på grund av annan bevisuppskattning ändra den lägre instansens beslut, regelmässigt borde utsätta muntlig förhandling, alltså även om part inte begärt muntlighet. Någon uttrycklig föreskrift av denna innebörd har kommittén emellertid icke ansett sig böra föreslå.

Ej heller har kommittén velat föreslå någon särskild regel om rätt för myndighet som är part att utverka muntlig handläggning i kammarrätt. Begär t. ex. taxeringsintendent muntlig förhandling, gäller huvudstadgandet, som ålägger kammarrätt att ex officio pröva om muntlig handläggning bör hållas. I sammanhanget må erinras om att kommittén i så måtto velat underlätta för enskild part att närvara vid sammanträde för muntlig förhandling, som enligt 15 § ersättning av allmänna medel skall kunna utgå till parten för kostnader till resa och uppehälle samt för tidsspillan i anledning av inställelsen. Införandet av en sådan ersättningsregel bör rimligen göra det möjligt för kammarrätt att i större utsträckning än f. n. ålägga enskild part att inställa sig vid förhandling.

Så länge den generella frågan om ersättning för kostnader i förvaltnings-

domstolarna är olöst, synes kammarrätt ej böra vara befogad att förelägga vite eller tillgripa annat tvångsmedel för att tvinga part till inställelse vid sammanträde för muntlig handläggning. I paragrafens *tredje stycke* föreskrivs därför ingen annan påföljd av parts utevaro än att målet handläggs och avgörs i hans frånvaro.

I fråga om föreskrifterna i *fjärde stycket* rörande förhandlings offentlighet m. m. må hänvisas till den speciella motiveringen till 20 § regeringsrättslagen. (Jfr 9 § tredje stycket lagen om försäkringsdomstol.)

11 §.

Vad angår kammarrätts utredningsplikt, bevisning i kammarrätt, inskränkning i vittnesplikten, samt ersättning till vittne och sakkunnig föreslås väsentligen samma bestämmelser som i 21 § förslaget till regeringsrättslag. (Jfr även 10 § lagen om försäkringsdomstol.) Rörande stadgandenas innebörd hänvisas därför till den speciella motiveringen till sagda lagrum i regeringsrättslagen.

12 §.

Lagrummet har väsentligen samma innehåll som förslaget till 22 § i regeringsrättslagen angående straff och vite, rättegångsombud, självrättelse, frister och laga förfall, delgivning, skriftväxling m. m. (Jfr även 11 § lagen om försäkringsdomstol.) Enligt gällande ordning är bestämmelserna i 32 och 33 kap. rättegångsbalken om frister och laga förfall respektive om rättegångsinlaga och om delgivning inte tillämpliga i kammarrättsförfarandet. Ej heller har kammarrätten befogenhet att anlita polismyndighet för delgivning. I stället gäller specialföreskrifter och en bestämmelse i 43 § kammarrättsstadgan om att kammarrätten får delge föreläggande eller meddelande till part eller annan genom länsstyrelse eller genom myndighet som meddelat det hos kammarrätten överklagade beslutet. Kommittén får i övrigt hänvisa till den speciella motiveringen till 22 § regeringsrättslagen.

13 §.

Paragrafen innehåller samma bestämmelser angående omröstning som 23 § i förslaget till regeringsrättslag; till motiveringen för detta lagrum hänvisas.

14 §.

Bestämmelserna i *första stycket* om utslag och beslut ansluter sig nära till stadgandet i 17 kap. 1 § rättegångsbalken angående domstols dom och beslut.

Vad angår stadgandet i *andra stycket* om angivande av beslutsskäl m. m. må hänvisas till framställningen i 3 kap. (Jfr förslaget till regeringsrättslag, 24 §, med motiv.)

15 §.

Rörande detta lagrum, som motsvarar 25 § i förslaget till lag om regeringsrätten, hänvisas till specialmotiveringen för sistnämnda lagrum.

16 §.

I paragrafens *första stycke* föreskrivs att kammarrätts utslag eller beslut får överklagas hos Kungl. Maj:t, i den mån fråga inte är om vissa beslut enligt 167 och 182 §§ taxeringsförordningen (värderingsfrågor vid fastighetstaxering) eller om beslut, som berörs längre fram i lagrummet. Besvärsrätten gäller kammarrätts beslut i mål som avses i 2 § och beslut rörande anmärkningar efter granskning av riksrevisionsverkets räkenskaper. Av 1 § 1) i kommitténs förslag till regeringsrättslag framgår att besvär över kammarrätts ifrågavarande beslut skall upptas av regeringsrätten. Internadministrativa beslut av kammarrätt lämnas utanför regleringen. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att i en särskild arbetsordning för kammarrätterna bestämma angående besvär över kammarrätts beslut i administrativt ärende, t. ex. angående tjänstetillsättning. F. n. innehåller kammarrättsstadgan 83 § 2) bestämmelser i ämnet.

Lagrummets *andra stycke* innehåller bestämmelser om att talan endast i vissa angivna fall får föras mot beslut under förfarandet.

F. n. finns i kammarrättsstadgan inga särskilda föreskrifter angående klagan över förfarandebeslut. Frågan är endast i ringa omfattning reglerad i specialförfattningarna. På några håll finns uttryckligt förbud mot överklagande av beslut under förfarandet, så t. ex. i 61 § fjärde stycket nykterhetsvårdslagen. När förbud mot klagan inte uppställs torde beträffande beslut under förfarandet tillämpas samma regler som i fråga om slutliga avgöranden. Om ett beslut av det förstnämnda slaget har självständig rättsverkan lär det således kunna överklagas. Att beslut under förfarandet äger sådan verkan är dock ovanligt. I praktiken förekommer sällan att besluten överklagas i annan ordning än i samband med besvär över det definitiva avgörandet i sak.

Bestämmelser om talan mot hovrätts beslut under rättegången återfinns i 54 kap. rättegångsbalken. I stor utsträckning gäller, genom hänvisning till 49 kap. rättegångsbalken, samma regler angående hovrätts beslut som för underrätts. Principen är, att beslut under rättegången kan överklagas, antingen i samband med talan mot dom eller slutligt beslut eller genom särskild fullföljd. I regel kan ifrågavarande beslut endast överklagas i samband med talan mot det slutliga avgörandet av saken. Vissa s. k. incidensfrågor är dock av sådan karaktär att rätt till särskild besvärstalan ansetts motive-rad. Det gäller här spörsmål, som hänger samman med målets fortsatta utredning eller med den framtida verkställigheten av domen. Anledningen till att särskild klagorätt medgetts är väsentligen den att part, som missgynnas

genom beslut varom nu är fråga, ansetts ha ett speciellt intresse av att snabbt få beslutets riktighet prövad av högre instans.

Kommittén har inte funnit tillräckliga skäl föreligga att i fråga om besvär över kammarrätts beslut frångå den inom förvaltningen gällande ordningen, att mot sådana beslut under förfarandet som inte utövar självständiga rättsverkningar endast kan riktas invändningar i samband med klagan över det slutliga avgörandet i sak. En formell klagorätt skulle i dessa fall inte fylla någon egentlig funktion. Som huvudregel föreslås därför, att beslut under förfarandet inte skall få överklagas. I form av undantag från huvudregeln uppräknas sedan — i viss anslutning till 12 kap. 1 § i besvärssakkunnigas förslag till lag om förvaltningsförfarandet — de fall, i vilka särskild besvärstalan är tillåten. Av de beslut under förfarandet som med hänsyn till sina rättsverkningar bör vara överklagbara angår en del part och andra tredje man. Vid gränsdragningen mellan å ena sidan beslut mot vilka särskild talan bör få föras och å den andra sidan beslut, som endast bör kunna påtalas i samband med besvär i huvudsaken, har kommittén hämtat viss ledning i rättegångsbalkens bestämmelser i ämnet.

Bland sådana avgöranden av kammarrätt under förfarandet som bör kunna överklagas märks till en början — under 1) — beslut om ogillande av jäv mot domare i kammarrätten eller av invändning om hinder för talans prövning. Genom klagorätten i det förstnämnda fallet förebyggs återförvisning och dubbelhandläggning av mål för den händelse regeringsrätten efter besvär över kammarrättens utslag i saken skulle gilla jävsinvändningen. I analogi med 54 kap. 8 § rättegångsbalken bör gälla att talan inte får föras mot kammarrättens beslut angående jävsinvändning mot någon som deltagit i handläggning och beslut i underinstans. Om jävsinvändning gillats, behövs ingen talemöjlighet.

Finner kammarrätten hinder för talans prövning föreligga — t. ex. att besvärsfrist överskridits — meddelas slutligt beslut om att talan inte upptas till saklig prövning. Sådant beslut kan givetvis överklagas i vanlig ordning. Om återigen invändning som nu är i fråga ogillas, gör sig liknande synpunkter gällande som vid ogillande av jävsinvändning. Kammarrättens handläggning av saken i hela dess vidd kan ju visa sig ha varit överflödigt, för den händelse regeringsrätten efter besvär över kammarrättens avgörande finner att talan inte bort prövas.

I rättegångsbalken finns vissa föreskrifter angående skyldighet för den som vill föra särskild besvärstalan att anmäla missnöje och i anslutning härtill bestämmelser om måls vilandeförklaring. Kommittén har inte funnit något stadgande om missnöjesanmälan behövt för kammarrätts vidkommande. Ej heller synes det lämpligt att införa uttryckliga föreskrifter om obligatorisk eller fakultativ vilandeförklaring av mål i kammarrätten. Genom att domstolen har fria händer att från fall till fall bedöma, om behandlingen av mål i sak skall fortsätta efter det att beslut om ogillande av

invändning mot saklig prövning överklagats hos regeringsrätten, kan rena förhålningsförsök stävjas.

Beslut om avvisning av ombud eller biträde kan vara av ingripande betydelse för både parten och ombudet respektive biträdet. Särskild talan bör därför kunna föras mot sådant beslut. Bestämmelse härom meddelas under 2).

Under 3) stadgas att interimistiska avgöranden av saken skall kunna överklagas. Interimistiska beslut rörande saken kan ju ha mycket kända verkningar för den enskilde.

Beslut om föreläggande för annan än part att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning är av sådan vikt för den mot vilken beslutet riktas, att klagorätt är motiverad. Härom ges föreskrift under 4). Med hänsyn till parts ställning och skyldigheter i allmänhet i förvaltningsprocessen synes det ej påkallat att denne tillerkänns besvär rätt i förevarande fall. (Jfr dock motsvarande bestämmelse i 49 kap. 4 § 3 rättegångsbalken.)

Beslut om föreläggande i andra fall än nyss sagts bör inte få överklagas särskilt. När fråga är om utdömande av vite eller tillämpning av annan påföljd av ekonomisk art eller påföljd som innefattar frihetsberövande utöver beslutet däremot självständiga rättsverkningar och bör vara överklagbart. Likaså bör talan få föras när kammarrätten utdömt sraff för förseelse under förfarandet, t. ex. otillbörligt uppträdande (13 § med hänvisning till 9 kap. 5 § rättegångsbalken). Om dessa ämnen ges föreskrift under 5).

Beslut under förfarandet som gäller undersöknings- eller säkringsmedel, är av den art att särskild talan mot dem bör få ske. Exempel på hithörande beslut är avgöranden enligt lagen den 16 juni 1961 om handräckning vid taxeringsrevision. Härom stadgas under 6).

I likhet med vad som enligt 49 kap. 4 § 5 rättegångsbalken gäller för den allmänna processen föreskrivs slutligen — under 7) — att särskild talan är tillåten, när kammarrätten utlåtit sig angående ersättning av allmänna medel till annan medverkande i förfarandet än part.

Enligt kommitténs mening bör särskild talan inte få föras mot beslut under förfarandet, varigenom part vägrats att t. ex. förebringa viss bevisning eller att få mål handlagt muntligen. Det bör vara tillräckligt att parten, om han förlorar målet, kan fästa regeringsrättens uppmärksamhet på frågorna i samband med överklagandet av kammarrättens slutliga avgörande i själva saken.

Möjligheten att föra särskild talan rörande de under 1)—7) angivna ämnena föreligger givetvis även i det fall att en incidensfråga avgörs i utslag eller slutligt beslut rörande saken.

Bestämmelsen i *tredje stycket* rörande talan mot återförvisningsbeslut överensstämmer till sitt innehåll med motsvarande stadgande för hovrätt, 54 kap. 6 § rättegångsbalken.

I paragrafens *fjärde stycke* stadgas förbud mot klagan över kammarrätts beslut angående blandat besvärsmål. Kommittén har i den speciella motiveringen till 2 § utvecklat skälen för den föreslagna ordningen. Tvekan kan råda om kammarrätts utlåtande till Kungl. Maj:t i statsrådet över huvud taget skulle kunna vara överklagbart enligt gängse rättsuppfattning. I föreskriften i 2 § tredje stycket om att kammarrätt skall överlämna blandat besvärsmål till Kungl. Maj:t för avgörande i konselj bör naturligen också inläsas hinder mot fullföljd till regeringsrätten med yrkande om ändring av kammarrättens utlåtande. Emellertid kan det inträffa att någon vill klaga över kammarrättens ifrågavarande beslut, i den mån det innebär att ett blandat mål med hänsyn till sambandet mellan de olika frågorna icke klyves. Med hänsyn därtill synes ett uttryckligt förbud mot klagan över kammarrätts beslut i fråga om blandade besvär vara behöfligt. Skulle Kungl. Maj:t vid sin prövning av mål, varom nu är tal, finna att målet bort klyvas, finns möjligheten att inhämta regeringsrättens uppfattning i fråga som i händelse av målets klyvning skolat slutligen avgöras av regeringsrätten. Till buds torde också stå utvägen att återförvisa mål i viss del till kammarrätten för avgörande i vanlig ordning.

17 §.

I *första stycket* föreskrivs att besvär till den högsta instansen skall inges till kammarrätten, om inte annat är särskilt föreskrivet. Härigenom nås i princip kongruens med regeln i 3 § att besvär hos kammarrätt skall inges till beslutsmyndigheten. Det viktigaste exemplet på avvikande föreskrift är att besvär över kammarrätts utslag i skattemål skall inges till finansdepartementet (98 § 1 mom. taxeringsförordningen).

Kommittén har övervägt att för kammarrätts del föreslå ett stadgande, som motsvarar föreskriften i 55 kap. 3 § rättegångsbalken om att hovrätt skall avvisa revisionstalan, som finns ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid. En sådan ordning ter sig onekligen rätt praktisk och möter knappast några principiella betänkligheter. Emellertid talar också skäl för att man behåller nuvarande system, som ju innebär att bedömningen av om besvär hos regeringsrätten är behörigen fullföljda, omedelbart företas av regeringsrätten och således inte kan göras till en självständig besvärfråga. Enligt 54 kap. 16 § rättegångsbalken kan besvär — som inte kräver prövningstillstånd — anföras hos högsta domstolen över hovrätts beslut att avvisa revisionstalan. Eftersom någon mera påtaglig fördel inte förefaller stå att vinna genom en övergång till rättegångsbalkens system, har kommittén låtit tanken härpå falla. Det synes ej behöfligt att med stadgandet i 55 kap. 5 § rättegångsbalken som förebild uttryckligen föreskriva att kammarrätten skall utan dröjsmål insända besvärsskrift jämte akt i målet till regeringsrätten.

Vad angår frister för anförande av besvär över kammarrätts beslut bör

gälla samma princip som vid klagan över beslut av lägre instans: fem veckor för menighet och tre veckor för annan klagande i den mån specialförfattning inte stadgar annan besvärstid. I fråga om besvärstidsreglerna sker hänvisning till bestämmelserna i 1954 års besvärstidslag.

I *andra stycket* erinras om bestämmelserna i regeringsrättslagen angående särskilt tillstånd av regeringsrätten såsom förutsättning för besvärs prövning på fullsutten avdelning i domstolen. Vidare föreslås, huvudsakligen efter mönster av 54 kap. 14 § andra stycket rättegångsbalken och 98 § 6 mom. första stycket taxeringsförordningen, en föreskrift om att part, som inte utan dispens kan få fullföljd talan prövad av regeringsrätten, i samband med kammarrättens besvärshänvisning skall underrättas om detta förhållande och om de grunder som gäller för meddelande av prövningstillstånd.

Innehållet i *tredje stycket* motsvarar bestämmelserna i 54 kap. 15 § första stycket första punkten rättegångsbalken och 98 § 6 mom. andra stycket taxeringsförordningen om rätt för part att i samband med talan mot beslut i sak begära prövning av frågan om meddelat fullföljdsbesked är riktigt. Sådan prövning av kammarrätts fullföljdsbesked måste i avsaknad av uttrycklig föreskrift om annan ordning äga rum på fullsutten avdelning i regeringsrätten. — I och för sig kunde tänkas att för regeringsrättens vidkommande föreskriva motsvarighet till bestämmelsen i 54 kap. 15 § första stycket andra punkten av innehåll att högsta domstolen kan pröva fråga som angår summa revisibilis i samband med frågan om prövningstillstånd skall meddelas, alltså vid handläggning på tremansavdelning. Emellertid gäller de regler om summa revisibilis som kommittén föreslår i regeringsrättslagen endast skattemål, och spärrbestämmelserna är enkla att tillämpa. Man torde därför kunna räkna med att antalet besvär hos regeringsrätten med påstående om att kammarrätt beräknat summa revisibilis felaktigt blir ytterst ringa. En speciell föreskrift av antytt slag kan därför enligt kommitténs mening undvaras.

18 §.

Närmare bestämmelser om kammarrätts organisation, där anställda tjänstemän och deras åligganden samt kammarrätts sammanträden och annat som sammanhänger med kammarrättens verksamhet bör meddelas i en särskild arbetsordning.

Övergångsbestämmelserna

I slutbestämmelserna föreslås i fråga om talan mot utslag eller beslut som meddelats före den föreslagna kammarrättslagens ikraftträdande samma regel som i förslaget till regeringsrättslag. Besvär över sådana beslut skall således anföras i den ordning som äldre bestämmelser föreskriver.

II KAPITLET

Speciell motivering till föreslagna grundlagsändringar

(regeringsformen 18 och 25 §§)

Förslagen har endast det begränsade syftet att öppna väg för vissa reformer med avseende på regeringsrådets formella kompetens och målens beredande. Kommittén har således inte ansett lämpligt att genom en allmän överarbetning av hithörande grundlagsstadganden föregripa resultatet av pågående överväganden rörande grundlagarnas utformning. I 18 § föreslås endast en ändring, som innebär att lagfarenhet blir obligatoriskt kompetenskrav för *alla* regeringsråd. Angående kommitténs ställningstagande i denna fråga hänvisas till den allmänna motiveringen i 6 kap.

Regeringsrätten föreslås, enligt vad som närmare utvecklas i 6 kap., få eget kansli, där mål och ärenden skall beredas. Det hinder mot en sådan ordning, som f. n. föreligger på grund av utformningen av 25 § regeringsformen — enligt vilket lagrum beredningen skall ske i vederbörande departement — kunde i och för sig undanröjas genom att sagda stadgande upphävdes. Så länge regeringsformen — i 24 § — innehåller bestämmelser om beredningen av högsta domstolens ärenden synes dock en uttrycklig föreskrift angående beredningen av regeringsrättens ärenden böra kvarstå i grundlagen.

Enligt 19 § regeringsformen tillkommer det regeringsrätten att, »i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess eller kammarrättens slutliga prövning, upptaga och avgöra alla ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försuten är». Alla andra sådana ansökningar skall avgöras av högsta domstolen.

I 26 § regeringsformen stadgas bl. a. att »Konungen äger att i brottmål göra nåd» samt att regeringsrätten, där ej skäl till bifall uppenbarligen saknas, skall höras över ansökningar därom beträffande mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess eller kammarrättens slutliga prövning.

Kommittén har ej funnit den omständigheten att enligt dess förslag kommer att finnas mer än en kammarrätt i och för sig böra föranleda ändring av förevarande två lagrum (utbyte av ordet »kammarrättens» mot obestämd språkform, »kammarrätts»).

Detaljförslag rörande kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol m. m.

I detta kapitel framlägges förslag rörande den närmare kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och förvaltningsdomstol i administrativa besvärsmål. Därjämte beröres vissa angränsande frågor. Den genomgång av olika målgrupper, som här göres, omfattar i första hand de grupper av mål, som behandlats av f. d. justitierådet Ekberg i dennes förutnämnda betänkande rörande kompetensfördelningen (SOU 1959: 4), i den mån dessa mål alltså äger aktualitet. Därutöver genomgås ytterligare ett antal grupper av besvärsmål — de flesta tillkomna sedan Ekbergs betänkande avlämnades — beträffande vilka det kan finnas anledning att diskutera huruvida Kungl. Maj:t i statsrådet eller administrativ domstol skall utgöra slutinstans.

Inom de målgrupper, som behandlats av Ekberg, har lagstiftningen i ej ringa utsträckning förnyats eller förändrats efter det att dennes betänkande framlades. I vissa fall då lagstiftningens materiella innehåll markant skiftat anmärkes detta särskilt vid behandlingen av vederbörande målgrupp. Mindre skiljaktigheter i lagstiftningens innehåll påpekas i allmänhet inte.

Såsom en bakgrund till kommitténs ställningstaganden lämnas för varje målgrupp, som har direkt motsvarighet i Ekbergs betänkande, en redovisning för Ekbergs förslag i ämnet och för innehållet i de remissyttranden över Ekbergs betänkande, som närmare berört ifrågavarande målgrupp. Denna redovisning upptages för varje måltyp under mellanrubrikerna Utredningsmannen och Yttranden.

Av utrymmesskäl refereras i de olika avsnitten i allmänhet inte innehållet i de lagar och andra författningar, beträffande vilka fullföljdsordningen diskuteras, utan uppräknas blott de författningar eller typer av författningar, som beröres i ifrågavarande avsnitt. Det är därför nödvändigt för läsaren att vid detaljstudiet av kommitténs förslag ha tillgång till vederbörande författningar. Redogörelsen för Ekbergs synpunkter har av lätt insedda skäl gjorts ganska sammanträngd — dennes betänkande finns ju tillgängligt i tryck. Remissyttrandena över Ekbergs förslag redovisas däremot mera utförligt.

De förslag rörande kompetensfördelningen, som kommittén framlägger i olika avsnitt av detta kapitel, utmynnar i stor utsträckning i förslag att nya besvärsmålsbestämmelser eller ändrade sådana bestämmelser skall införas i författningar i olika materiella ämnen. Dessa besvärsmålsbestämmelser är avsedda

att tråda i kraft samtidigt med de föreslagna lagarna om regeringsrätten och om rikets kammarrätter. Man har alltså eftersträvat att den med ett beslut missnöjde redan av den materiella författningen skall kunna utläsa, huruvida han skall klaga hos kammarrätt eller hos Kungl. Maj:t. I viss utsträckning föreslås samtidigt upphävande av sådana särskilda föreskrifter om tiden för anförande av besvär, vilka avviker från tidsbestämmelserna i lagen den 4 juni 1954 (nr 355) om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut. Härigenom fullföljes de strävanden efter mera enhetliga besvärstider, åt vilka uttryck gavs i samband med tillkomsten av 1954 års besvärstidslag.

Bestämmelser om kammarrätts kompetens att handlägga administrativa besvärs mål upptages emellertid ej blott i ett antal materiella specialförfattningar. Beträffande vissa målgrupper har det mött praktiska svårigheter att sörja för att regler om fullföljd till kammarrätt kommer in i de berörda materiella författningarna. Bl. a. är det i vissa fall mycket svårt att uppspåra samtliga aktuella föreskrifter. Det har därför varit nödvändigt att i den föreslagna lagen om rikets kammarrätter (2 § andra stycket) införa en generell fullföljdsbestämmelse. Denna går ut på att om av stadgande, som meddelats före den nya kammarrättslagens ikraftträdande, följer att besvär över förvaltande myndighets beslut får anföras hos Kungl. Maj:t, besvären i stället skall anföras hos kammarrätt när fråga är om vissa uppräknade grupper av mål. Såvitt angår författningar, som utkommer samtidigt med eller efter den nya kammarrättslagen, förutsätter kommittén att, där meningen är att besvär enligt en sådan författning skall prövas av kammarrätt, bestämmelse härom kommer att intagas i författningen i fråga.

I några grupper av mål, som skall handläggas av administrativ domstol, skall enligt kommitténs förslag besvär anföras ej hos kammarrätt utan direkt hos regeringsrätten. Bestämmelser härom har, såsom tidigare nämnts, intagits i 1 § förslaget till lag om regeringsrätten. Regeringsrättens nuvarande behörighet bibehålles också i vissa ålderdomliga eller på avskrivning varande grupper av mål, vilka numera så gott som helt saknar aktualitet. Stadgande om dessa fall har intagits i övergångsbestämmelserna till den föreslagna nya regeringsrättslagen.

Vid bestämmandet av den ordningsföljd, i vilken de olika målgrupperna upptages i detta kapitel, har i allmänhet ordningsföljden i enumerationen i den nuvarande regeringsrättslagen följts. Hänsyn har i vissa fall tagits till den ordning, i vilken motsvarande målgrupper redovisas i Ekbergs betänkande.

1) Mål om medborgerliga val m. m.

I detta avsnitt behandlas mål om medborgerliga val och vad därtill hör samt mål om folkomröstning. Bestämmelser i dessa ämnen finns bl. a. i

regeringsformen den 6 juni 1809, riksdagsordningen den 22 juni 1866, lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen, lagen den 13 mars 1964 (nr 58) med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1965—1968, landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319), kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753), kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50), lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse, kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253), lagen den 15 april 1966 (nr 92) med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m., lagen den 18 april 1952 (nr 166) om häradsallmänningar, lagen samma dag (nr 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, lagen den 30 juni 1943 (nr 436) om vägnämnder och länsvägnämnder, lagen den 13 december 1963 (nr 633) om biskopsval, lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel, lagen den 25 oktober 1957 (nr 577) om prästval, stadgan den 23 maj 1958 (nr 261) om prästval samt kyrkomötesförordningen den 22 april 1949 (nr 174).

Enligt 2 § 1:o) regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om riksdagsmannaval, mål om avsägelse av riksdagsmannauppsdrag, mål om val till ombud vid kyrkomöte, mål om annat val till befattning eller uppsdrag, mål om val för upprättande av förslag därtill, mål om den valdes avsägelse, mål om delning av kommun eller valkrets i valdistrikt för val till andra kammaren eller för val av landstingsmän eller kommunalfullmäktige, mål om upphävande av eller ändring i redan skedd delning ävensom mål om folkomröstning, som omförmäles i 49 § 2 mom. regeringsformen.

Regeringsrätten har i praxis funnit sig behörig att pröva även besvär över länsstyrelses beslut i ärende angående valkretsindelning.

Bestämmelser om regeringsrättens behörighet i valmål finns också i 11 och 22 §§ riksdagsordningen, 56 § kommunala vallagen och 10 § kyrkomötesförordningen.

Utredningsmannen (bet. s. 65—66)

Anledning förekommer ej till ändring i den kompetensfördelning som för närvarande tillämpas beträffande de mål, om vilka i detta sammanhang är fråga. Med hänsyn till de ändringar, som efter regeringsrättslagens tillkomst företagits beträffande rätt för vald ledamot av andra kammaren att avsäga sig uppsdraget, bör mål om avsägelse av riksdagsmannauppsdrag utslutas ur enumerationen. Vidtages denna justering, anses också mål om den valdes avsägelse från annat uppsdrag lämpligen böra utgå. Här åsyftas företrädesvis kommunala förtroendeuppsdrag. Avsägelse av sådant uppsdrag skall prövas av vederbörande kommunala organ. Besvär över beslut i dylikt ärende omfattas av den allmänna regeln i 2 § 2:o) regeringsrättslagen rörande klagan i kommunala mål, varför särskild bestämmelse i detta sammanhang synes obehövlig. Utredningsmannen föreslår samtidigt vissa kom-

pletteringar av enumerationen. Sålunda föreslås att regeringsrättskatalogen skall upptaga mål om valkretsindelning samt, utan någon begränsning till vissa angivna slag av val, mål om valdistriktsindelning.

Yttrande

Kammarkollegiet förklarar sig ha intet att erinra mot utredningsmannens nyssnämnda förslag.

Förvaltningsdomstolskommittén

De mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, har rättslig karaktär och är även i övrigt av den natur att de ej bör prövas av regeringen utan av annat organ. Kommittén föreslår, att målen i sista hand skall avgöras av administrativ domstol. Kommittén har inga invändningar mot de jämkningar i enumerationen, som utredningsmannen förordad beträffande denna grupp av mål. Vid sidan av mål om valkretsindelning torde böra nämnas mål om fastställande av det antal fullmäktige, som valkrets skall utse.

Förevarande mål är i stor utsträckning av brådskande natur. Kommittén anser därför, att beträffande flertalet hithörande måltyper klagan skall föras direkt till regeringsrätten och inte bli föremål för handläggning av kammarrätt.

I enlighet härmed föreslår kommittén, att i mål om riksdagsmannaval, mål om val till ombud vid kyrkomöte, mål om kommunalval (varmed förstås val å vilka kommunala vallagen är tillämplig), mål om indelning i valkretsar eller valdistrikt, mål om upphävande eller ändring i redan skedd indelning, mål om fastställande av det antal fullmäktige, som valkrets skall utse, samt mål om folkomröstning, som omförmåles i 49 § 2 mom. regeringsformen, anförda besvär skall prövas av regeringsrätten såsom enda domstolsinstans. Kammarrätt bör således enligt kommitténs mening inte in-skjutas såsom en mellaninstans i nyssnämnda mål.

När det gäller mål om annat val till befattning eller uppdrag än som nyss sagts och mål om val för upprättande av förslag till befattning eller uppdrag innebär kommitténs förslag, att den nu på regeringsrätten ankommande besvärprövningen skall överflyttas till kammarrätt med möjlighet att få vederbörande kammarrätts utslag eller beslut prövat av regeringsrätten, därest prövningstillstånd kan utverkas. I detta sammanhang vill kommittén erinra om att den — såsom nämnts i 4 kap. och såsom även beröres i närmast följande avsnitt — föreslår att länsstyrelsernas handläggning av kommunalbesvärmål och besvärmål enligt 25 § lagen om vägnämnder och länsvägnämnder skall upphöra och att sådana besvär redan i första instans skall anföras hos kammarrätt. Det gäller här bl. a. sådana valmål, i vilka besvär anföres med tillämpning av bestämmelserna i 76 § kommunallagen,

80 § kommunallagen för Stockholm, 89 § lagen om församlingsstyrelse eller 25 § lagen om vägnämnder och länsvägnämnder.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i — förutom förslag till ändringar i kommunallagarna och vissa andra lagar som mera generellt behandlas i närmast följande avsnitt — förslaget till lag om regeringsrätten och förslaget till lag om rikets kammarrätter. Föreskrifter i ämnet finns även i förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § 7 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel och förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Författningsförslag nr 1, 2, 5 och 6.

2) *Mål om vissa kommunala beslut*

I detta avsnitt behandlas mål om beslut av kommun, annan menighet eller dess representation och mål om vissa beslut av kommunal nämnd eller liknande organ. Bestämmelser härom finns bl. a. i landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319), kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753), kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50), lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse, lagen den 31 maj 1957 (nr 281) om kommunalförbund, lagen den 3 december 1965 (nr 596) om kommunala sammanläggningsdelegerade, lagen den 18 april 1952 (nr 166) om häradsallmänningar, lagen samma dag (nr 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, lagen den 30 juni 1943 (nr 436) om vägnämnder och länsvägnämnder samt lagen den 31 maj 1957 (nr 259) om rätt för kommun att uttaga avgift för vissa upplåtelser å allmän plats, m. m. Nämnas må att enligt KK den 12 november 1955 (nr 555) angående fortsatt giltighet av vad lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet innehåller om behandling av ärende, som endast angår i mantal satt jord, s. k. jordbruksstämma fortfarande kan hållas.

Enligt 2 § 2:o) första stycket regeringsrättslagen äger regeringsrätten upptaga mål om beslut av landsting, av kommun, annan menighet eller deras representationer, så framt ej klagan föres över länsstyrelses beslut i anledning av sökt fastställelse å generalplan, stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser eller å ändring av fastställd sådan plan eller sådana bestämmelser eller å grunder för beräkning av avgift som avses i lagen om rätt för kommun att uttaga avgift för vissa upplåtelser å allmän plats, m. m. De mål som upptages av regeringsrätten avgöres också av denna, såvida ej klagan rör myndighets beslut i anledning av sökt fastställelse å landstings, menighets eller dess representations beslut. I sistnämnda fall skall enligt 3 § regeringsrättslagen regeringsrätten med eget utlåtande överlämna målet till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt praxis torde regeringsrätten vara behörig i motsvarande mål om

beslut av kommunal nämnd eller därmed jämförligt organ hos annan menighet än kommun.

Målen rörande länsstyrelsens beslut i anledning av sökt fastställelse av generalplan, stadsplan, byggnadsplan eller förordnande om tillämpning av utomplansbestämmelser eller av ändring av fastställd sådan plan beröres närmare i det avsnitt i det följande som behandlar mål om byggnadsväsendet (avsnitt nr 134).

Utredningsmannen (bet. s. 68—77)

När besvär anföres över beslut av kommun eller annan menighet eller dess representation, har besvärmyndigheten endast att företaga en legalitetsprovning, medan beslutets lämplighet och ändamålsenlighet i princip icke kommer under bedömande. Med hänsyn härtill finner utredningsmannen det naturligt, att till Kungl. Maj:t fullföljda sådana mål också i fortsättningen skall upptagas och avgöras av regeringsrätten. Beträffande mål som rör myndighets beslut i anledning av sökt fastställelse av kommunala beslut föreslår utredningsmannen, med ett undantag, ej heller någon avvikelse från den kompetensfördelning som nu gäller. I huvudsak begränsar sig utredningsmannens förslag beträffande förevarande målgrupp till vissa formella jämkningar.

Beträffande klagan över länsstyrelsens beslut i anledning av sökt fastställelse av grunder för beräkning av avgift som avses i 1957 års lag om rätt för kommun att uttaga avgift för vissa upplåtelser å allmän plats, m. m. föreslår utredningsmannen den sakliga ändringen, att dylikt mål i överensstämmelse med vad som gäller flertalet besvär i kommunala fastställelseärenden skall upptagas av regeringsrätten och därefter av denna med utlåtande överlämnas till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet. Såsom skäl härför anföres, att då uppfattningen om innebörden av de i 1957 års lag uppställda villkoren, att avgiften skall vara skälig eller motsvara vad som erfordras för att tillgodose trafikens ordnande, medgiver betydande variationer och i väsentlig mån beror på en rätt tolkning av de i lagmotiven lämnade direktiven, det är angeläget att rättstillämpningen särskilt i sista instans handhaves under former som utgör garanti för rättssäkerhet samt för enhetlighet och kontinuitet i tillämpningen.

De skäl som anförts beträffande kompetensfördelningen av mål rörande beslut av kommuns representativa organ anser utredningsmannen äga giltighet även i fråga om kompetensfördelningen av mål rörande beslut av kommunala nämnder och andra sådana organ. Det anses emellertid tvivelaktigt huruvida sistnämnda mål kan inrymmas under 2 § 2:o) första stycket i regeringsrättslagens enumeration med den avfattning detta stycke har. Utredningsmannen kompletterar därför denna bestämmelse med en föreskrift att regeringsrättens behörighet skall omfatta också »mål om beslut av ut-

skott, styrelse, direktion eller annan nämnd, vilket fullföljes enligt landstings- eller kommunalförfattning». Genom relativsatsen uteslutes här — förklarar utredningsmannen — mål rörande beslut av kommunalt organ enligt specialförfattning, dvs. s. k. självförvaltningsbesvär.

Yttranden

Förslaget om regeringsrättens obligatoriska medverkan i mål om fastställelse av grunder för beräkning av avgifter för platsupplåtelser enligt 1957 års lag biträdades ej av *Svenska landskommunernas förbund*, som anser de former i vilka denna överprövning nu sker betryggande ur såväl allmänhetens som kommunernas synvinkel. Förbundet framhåller, att de i lag och motiv meddelade direktiven för avgiftssättningen inte är sådana, att de lämpar sig för strikt lagtillämpning, utan förutsätter överväganden av också annat slag. Kungl. Maj:t i statsrådet anses med hänsyn härtill ha större möjlighet än regeringsrätten att bedöma, huruvida avgiftsgrunderna är skäliga resp. påkallade från trafiksynpunkt, och kan väntas i tveksamma fall inhämta regeringsrättens mening. Ej heller *Svenska stadsförbundet* ansluter sig till utredningsmannens förslag på denna punkt. Detsamma gäller *länsstyrelsen i Stockholms län*. *Regeringsrättens flesta ledamöter* finner frågan svårbedömd. Principiellt bör enligt ledamöternas uppfattning observeras, att underställningen av beslut om kommunala avgifter enligt 1957 års lag är av samma art som underställningen av beslut om avgifter å den allmänna rörelsen. Enligt kommunallagen skall i allmänhet dylika beslut fastställas av regeringen utan att regeringsrätten behöver höras. I decentraliseringssyfte gjordes dock undantaget att hamn- och farledsavgifter m. m. får fastställas av myndighet som Kungl. Maj:t därtill förordnar. Även om 1957 års lag lägger prövningen i första hand på länsstyrelsen, har besvärsmålen samma karaktär som de fastställelsebeslut vilka i allmänhet är undandragna regeringsrättens prövning. Vad hamn- och farledsavgifter m. m. angår öppnas endast en möjlighet för Kungl. Maj:t att decentralisera fastställelseprövningen till myndighet och myndighetens beslut är följaktligen grundade på delegation av Kungl. Maj:t. Därest — såsom ledamöterna i annat sammanhang förordar — mål om delegerade beslut generellt undantages från regeringsrättens prövning, talar enligt ledamöternas uppfattning övervägande skäl för att bibehålla nuvarande undantag för underställningsmål om kommunala avgifter enligt 1957 års lag. *Kammarkollegiet* anser däremot de av utredningsmannen anförda skälen för en obligatorisk medverkan av regeringsrätten i nu ifrågakörande mål vara bärande.

Förslaget beträffande »mål om beslut av utskott, styrelse, direktion eller annan nämnd, vilket fullföljes enligt landstings- eller kommunalförfattning» tillstyrkes av *skolöverstyrelsen* beträffande de områden styrelsen har att företräda. *Svenska landstingsförbundet* och *Stockholms läns landstings*

förvaltningsutskott finner det riktigt att nu ifrågavarande mål om beslut av kommunala nämnder o. d. hänföres till regeringsrättens kompetensområde. Rubriceringen av denna målgrupp kritiseras i formellt hänseende av *regeringsrättens flesta ledamöter och kammarkollegiet*.

Förvaltningsdomstolekommittén

Prövningen av kommunalbesvär har karaktären av en laglighetsprövning. Detsamma gäller den besvärprövning, som omförmäles i 47 § 1 mom. lagen om häradsallmänningar, 46 § 1 mom. lagen om allmänningssskogar i Norrland och Dalarna samt 25 § lagen om vägnämnder och länsvägnämnder. Kommittén föreslår därför, att både besvär över beslut, som fattats av kommun, annan menighet eller dess representation, och besvär över sådant beslut av styrelse, nämnd eller utskott hos kommun eller annan menighet, vilket ej får överklagas på andra grunder än som sägs i kommunallagarna, skall i enlighet med nu gällande principer falla inom administrativ domstols kompetensområde.

Föres klagan över länsstyrelses eller annan myndighets beslut i anledning av sökt fastställelse av ett beslut, som meddelats av kommuns eller annan menighets beslutande eller förvaltande organ, bör enligt kommitténs mening sådana besvär i enlighet med vad som nu gäller avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Avser besvären fråga om fastställelse av sådant beslut av kommunal myndighet, som ej kan överklagas genom förvaltningsbesvär utan vara endast kommunallagarnas bestämmelser om besvär äger tillämpning, torde i huvudsaklig överensstämmelse med nuvarande ordning regeringsrätten böra avgiva utlåtande i målet innan detsamma prövas av regeringen. Utredningsmannen har föreslagit att denna ordning skall tillämpas även beträffande klagan över länsstyrelses beslut i anledning av sökt fastställelse av grunder för beräkning av avgift som avses i 1957 års lag om rätt för kommun att uttaga avgift för vissa upplåtelse å allmän plats, m. m. Kommittén förordar för sin del att, i överensstämmelse med vad som nu gäller, sistnämnda fastställelsemål skall handläggas av regeringen utan regeringsrättens obligatoriska medverkan. Såsom skäl för denna ståndpunkt vill kommittén åberopa, att prövningen i ifrågavarande mål till mycket stor del är en skälighetsprövning samt att underställningsärenden rörande beslut om avgifter å den allmänna rörelsen i allmänhet prövas av regeringen utan medverkan av regeringsrätten. För att åstadkomma enhetlighet på området föreslår kommittén, att regeringsrätten inte längre skall obligatoriskt avgiva utlåtande över besvär över sjöfartsstyrelsens beslut i anledning av sökt fastställelse av beslut om nya eller förhöjda hamnavgifter eller grundpenningar eller sluss-, kanal- eller andra farledsavgifter. I annat sammanhang föreslår kommittén, att klagan över länsstyrelses beslut i anledning av sökt fastställelse av stadsplan eller byggnadsplan eller

av ändring av fastställd sådan plan eller fastställd generalplan eller av förordnande rörande tillämpning av utomplansbestämmelser också skall — liksom nu — undantagas från regeln om regeringsrättens obligatoriska medverkan. När det gäller fastställelse mål enligt lagen om häradsallmänningar eller lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna torde det i allmänhet inte föreligga något praktiskt behov av obligatoriskt yttrande av regeringsrätten. Kommittén vill understryka, att om i ett fastställelseärende, vari ej regeringsrätten obligatoriskt avgiver utlåtande, någon oviss rättslig fråga föreligger, Kungl. Maj:t i statsrådet har möjlighet att i det särskilda fallet inhämta yttrande från regeringsrätten.

Av skäl, som utvecklats i 4 kap., vill kommittén ej föreslå en ordning, som skulle innebära att kommunalbesvärsmål kunde komma att prövas av både länsstyrelse och kammarrätt. Kommittén förordar därför, att besvär som avses i 76 § kommunallagen, 80 § kommunallagen för Stockholm och 89 § lagen om församlingsstyrelse inte skall anföras hos länsstyrelsen (överståthållarämbetet) utan direkt hos vederbörande kammarrätt, över vars utslag eller beslut klagan skall kunna föras hos regeringsrätten enligt de allmänna regler härom, som kommittén föreslagit i det föregående. Samma ordning synes, såsom förut nämnts, böra tillämpas beträffande besvär som avses i 25 § lagen om vägnämnder och länsvägnämnder. Övervägande skäl torde tala för att ifrågavarande ordning också bör gälla för besvär, som avses i 78 § landstingslagen. I anslutning härtill torde besvärshästämnelserna i landstingslagen böra ändras och utbyggas så att de kommer att överensstämma med motsvarande stadganden i de övriga kommunallagarna. Dessa ändringar i landstingslagen gör att det ej längre synes finnas skäl att i 20 § lagen om kommunalförbund bibehålla en specialregel för det fall att landstingsområde ingår i kommunalförbund. Föreskrifterna i 78 § kommunallagen, 82 § kommunallagen för Stockholm och 91 § lagen om församlingsstyrelse torde kunna ersättas av bestämmelser, vilka angiver att om talan mot kammarrätts utslag och beslut stadgas i lagen om rikets kammarrätter.

Den föreslagna ändringen av fullföljdsordningen för kommunalbesvär medför vissa komplikationer av praktisk natur när det gäller sådana beslut av kommunal myndighet, vilka skall underställas länsstyrelsens prövning. Sålunda skulle länsstyrelsen i underställningsärendena bli tvungen att inhämta, huruvida kommunalbesvär anförts hos kammarrätten, och skulle ej heller rimligen kunna fatta beslut i underställningsfrågan, innan kommunalbesvärshästämnet avgjorts. Härigenom skulle antagligen tiden för länsstyrelsernas handläggning av underställningsärendena komma att förlängas. Detta skulle inte vara tillfredsställande. För att undvika detta föreslår kommittén, att i 76 § kommunallagen, 80 § kommunallagen för Stockholm och 89 § lagen om församlingsstyrelse införas en bestämmelse av innehåll att kommunalbesvär ej får anföras över beslut, som skall underställas länsstyrelsens (överståthållarämbetets) prövning, vederbörande obetaget att

framställa erinringar mot beslutet i ärendet angående fastställelse därav. Erinras bör därom att ett stadgande av denna typ förekommer i 149 § byggnadslagen. Från rättssäkerhetssynpunkt synes det kommittén till fyllest, att besvär kan anföras över länsstyrelsens (överståthållarämbetets) beslut i fastställelseärendet och att Kungl. Maj:t i statsrådet i allmänhet ej äger avgöra sådana besvär utan att först ha inhämtat utlåtande från regeringsrätten. Skulle en rättsfråga av oviss beskaffenhet förekomma i ett fastställelseärende, vari regeringsrättens medverkan inte är obligatorisk, torde det — såsom antytts i det föregående — kunna förutsättas, att regeringen i det särskilda fallet kommer att inhämta yttrande från regeringsrätten.

Enligt 8 § lagen den 18 december 1953 om införande av kommunallagen och KK den 12 november 1965 kan s. k. jordbruksstämma fortfarande hållas enligt bestämmelserna i 1930 års lag om kommunalstyrelse på landet. Beträffande besvär över dylik stämmas beslut — vilka sällan förekommer och så småningom torde helt försvinna — synes anledning ej finnas att införa en ny fullföljdsordning med kammarrätt som mellaninstans. Så länge jordbruksstämma kan förekomma torde således besvär över sådan stämmas beslut böra prövas i första hand av länsstyrelsen och i andra hand av regeringsrätten. Föreskrift om fullföljd till regeringsrätten i dylika mål torde böra intagas i övergångsbestämmelserna till den av kommittén föreslagna lagen om regeringsrätten.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändring i kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753), förslag till lag om ändring i kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50), förslag till lag om ändring i landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319), förslag till lag om ändring i lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse, förslag till lag om ändring i lagen den 30 juni 1943 (nr 436) om vägnämnder och länsvägnämnder, förslag till lag om ändrad lydelse av 47 § lagen den 18 april 1952 (nr 166) om häradsallmänningar, förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § lagen den 18 april 1952 (nr 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna samt förslaget till lag om regeringsrätten (2 § och övergångsbestämmelserna). Vidare framlägges förslag till lag om ändrad lydelse av 20 § lagen den 31 maj 1957 (nr 281) om kommunalförbund och förslag till lag om ändrad lydelse av 21 § lagen den 3 december 1965 (nr 596) om kommunala sammanläggningsdelegerade.

I fråga om tingshusbyggnadsskyldiga, som har vissa med rättsvården sammanhängande förvaltningsuppgifter av kommunal natur, saknas författningsbestämmelser rörande organisation, besvärsrätt o. d. Kommittén förutsätter, att de av densamma föreslagna bestämmelserna rörande besvär enligt kommunallagen kommer att analogiskt vinna tillämpning på beslut, som fattas av tingshusbyggnadsskyldiga.

Författningsförslag nr 1 och 7—15.

3) Mål om beslut av hushållningssällskap eller dess förvaltningsutskott

Bestämmelser rörande hushållningssällskapen finns bl. a. i KF den 8 juni 1923 (nr 228) angående visst villkor för statsbidrag åt hushållningssällskap, KK den 10 juli 1947 (nr 394) med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation, KK den 23 oktober 1952 (nr 674) om val av lantbruksombud och KK den 10 december 1965 (nr 860) angående upphävande av kungörelsen den 1 december 1961 (nr 620) om statsbidrag till hushållningssällskapsorganisationen, m. m.

Enligt 28 § första stycket 1947 års kungörelse äger ledamot av hushållningssällskap anföras besvär hos lantbruksstyrelsen, om han förmenar att något sällskapets beslut fattats i strid med sällskapets stadgar eller att val av lantbruksombud, i vilket ledamoten ägt deltaga, ej skett i föreskriven ordning. Över förvaltningsutskotts beslut i fråga rörande tjänsteman i hushållningssällskapsorganisationen vilken innehar eller uppehåller tjänst upptagen på sådan personalförteckning för hushållningssällskapsorganisationen, som Kungl. Maj:t fastställt med stöd av riksdagens beslut, får enligt andra stycket i samma paragraf besvär likaledes anföras hos lantbruksstyrelsen. I 29 § 1947 års kungörelse fastslås att ledamot av hushållningssällskap, som förmenar att något gilletts beslut fattats i strid med gilletts eller hushållningssällskapets stadgar, äger anföras besvär hos förvaltningsutskottet. Över förvaltningsutskottets beslut i anledning av besvär rörande tillämpningen av hushållningssällskapets stadgar får besvär anföras hos lantbruksstyrelsen. Förvaltningsutskottets beslut över besvär rörande tillämpningen av hushållningssällskapets stadgar får däremot ej överklagas. Mot lantbruksstyrelsens beslut i förenämnda fall får talan föras genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Besvär över lantbruksstyrelsens beslut i de ärenden, som avses i 28 § första stycket och 29 § 1947 års kungörelse, prövas enligt 2 § 1:o) tredje stycket regeringsrättslagen av regeringsrätten, när fråga är om valmål, men handlägges i övrigt av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Kompetensfördelningen beträffande besvär över lantbruksstyrelsens beslut enligt 28 § andra stycket 1947 års kungörelse följer samma regler som gäller för motsvarande ärenden angående bl. a. statstjänstemän. Härutinnan hänvisas till framställningen längre fram.

Utredningsmannen (bet. s. 78—80)

De mål angående beslut av hushållningssällskap, varöver klagan får föras, avser lagligheten av beslutet och är således av rättslig karaktär. Målen bör därför upptagas av regeringsrätten.

Detsamma bör gälla beträffande mål om beslut av förvaltningsutskott rörande tillämpning av hushållningssällskapets stadgar. Även dessa mål rör rättsfrågor.

Mål om beslut rörande tillsättning av tjänst avser rena lämplighetsfrågor och bör avgöras av regeringen.

Om i enlighet med utredningsmannens förslag mål om tvångsentledigande av statstjänsteman hänföres till regeringsrättens kompetensområde, bör samma ordning tillämpas i fråga om mål rörande tvångsentledigande av befattningshavare hos hushållningssällskap. Mål om val, avlöningsförmåner samt disciplinär bestraffning bör också avgöras av regeringsrätten.

Yttranden

Stockholms läns och stads hushållningssällskap delar den principiella uppfattningen att väsentliga rättsfrågor bör prövas i regeringsrätten. Samtidigt framhålles emellertid att hushållningssällskapets erfarenheter ej speciellt talar för att någon ändring skulle vara påkallad för sällskapets vidkommande i fråga om besvärsmålens handläggning.

Utredningsmannens förslag tillstyrkes eller lämnas utan erinran av *Malmöhus läns hushållningssällskap, Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, Västerbottens läns hushållningssällskap, Svenska landstingsförbundet, Stockholms läns landstings förvaltningsutskott* och *Sveriges advokatsamfund*.

Regeringsrättens flesta ledamöter har i sak intet att erinra mot regeringsrättens behörighet i mål om beslut av hushållningssällskap och i mål om beslut av dess förvaltningsutskott i anledning av besvär rörande tillämpning av hushållningssällskapets stadgar.

Förvaltningsdomstolskommittén

Prövningen av besvär över lantbruksstyrelsens beslut enligt 28 § första stycket och 29 § 1947 års kungörelse avser rent rättsliga frågor. Kommittén föreslår därför, att samtliga ifrågavarande besvärsmål skall handläggas av administrativ domstol.

Besvär över lantbruksstyrelsens beslut i sådana frågor, som anges i 28 § andra stycket nyssnämnda kungörelse, torde böra avgöras av administrativ domstol i de fall där motsvarande frågor angående statstjänstemän behandlas av förvaltningsdomstol samt i övrigt av Kungl. Maj:t i statsrådet. Det reella innehållet i den sålunda förordade kompetensfördelningen framgår av framställningen i det följande.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 10 juli 1947 (nr 394) med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation.

Författningsförslag nr 16.

4) Mål om beslut av skogsvårdsstyrelse

Här behandlas mål rörande andra beslut av skogsvårdsstyrelse än sådana, som meddelas enligt skogsvårdslagen den 21 maj 1948 (nr 237). Besvärsrätten beträffande de beslut, om vilka här är fråga, regleras i första hand i 8 § KF den 3 juni 1960 (nr 267) angående skogsvårdsstyrelser.

Tidigare intog skogsvårdsstyrelserna en särställning. Numera överensstämmer deras förvaltningsrättsliga ställning i flertalet avseenden — bl. a. när det gäller rätten att fullfölja talan mot skogsvårdsstyrelsens beslut — med den som intages av helt statliga länsmyndigheter.

Beträffande de mål, om vilka här är fråga, gäller samma kompetensbestämmelser som för besvär över beslut av helt statliga myndigheter.

Förvaltningsdomstolskommittén

De besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, synes ej kräva några särskilda bestämmelser rörande kompetensfördelningen. Denna synes böra vara densamma som för mål angående motsvarande beslut meddelade av helt statlig myndighet.

5) Mål om tillämpning av vissa lagar rörande förstatligandet av polisverksamheten, rådhusrätterna och uppbördsväsendet i vissa städer m. m. samt mål om allmänna byggnader

Här behandlas *dels* mål om tillämpning av lagen den 29 maj 1964 (nr 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m., mål om tillämpning av lagen den 11 december 1964 (nr 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet och mål om tillämpning av lagen den 27 maj 1966 (nr 241) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för uppbördsväsendet m. m. i vissa städer, *dels ock* mål om anskaffande och underhåll av allmänna byggnader och allmänna platser och om bestridande av vissa andra kostnader, som äger samband med allmänna byggnader. Såsom exempel på författningsbestämmelser i sistnämnda ämnen kan nämnas 6 § länsstyrelseinstruktionen den 30 maj 1958 (nr 333), 6 § instruktionen den 13 november 1964 (nr 766) för överståthållarämbetet, lagen den 18 juli 1942 (nr 658) om bestridande av kostnaderna för domsagas kansli samt lagen den 20 november 1964 (nr 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannaskapet för rådhusrätterna. I anslutning till de inledningsvis angivna lagarna bör också nämnas KK den 13 augusti 1964 (nr 560) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 29 maj 1964 (nr 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannas

skapet för polisväsendet m. m. samt KK den 2 september 1966 (nr 504) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 27 maj 1966 (nr 241) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för uppborðsväsendet m. m. i vissa städer.

Enligt 2 § 2:o) tredje stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om tillämpning av förstnämnda tre lagar. Regeringsrätten skall vidare enligt 2 § 2:o) andra stycket regeringsrättslagen upptaga mål om nybyggnad, inredning eller reparation av allmän byggnad, som av menighet skall byggas och underhållas, och om stället för sådan byggnads uppförande. De mål av sistnämnda slag, som upptages av regeringsrätten, avgöres också normalt av denna, såvida ej målet angår skolväsendets ordnande. I sistnämnda fall skall enligt 3 § regeringsrättslagen regeringsrätten med eget utlåtande överlämna målet till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 77 och 78)

Målen om allmän byggnad är av rättslig karaktär. I anslutning till stadgandet i 6 § länsstyrelseinstruktionen föreslår utredningsmannen, att regeringsrättens behörighet skall utvidgas till att omfatta även mål om anskaffande eller underhåll av inventarier till allmän byggnad samt av sådana allmänna platser, som bör anordnas av menighet. Någon särskild bestämmelse om denna målgrupp erfordras inte enligt utredningsmannens förslag, därför att målen omfattas av den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln rörande regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter förordar i annat sammanhang, att från regeln att mål om individuella påbud skall prövas av regeringsrätten undantag skall göras beträffande sådana fall, där beslutet riktar sig mot kommun eller annan kommunal samfällighet. Oavsett om sådan begränsning genomföres eller ej anses i allt fall stadgandet om allmän byggnad kunna utgå ur regeringsrättslagen i enlighet med utredningsmannens förslag.

Kammarkollegiet har intet att erinra mot utredningsmannens förslag.

Förvaltningsdomstolskommittén

I mål om skyldighet för kommun eller annan menighet att anskaffa och underhålla allmänna byggnader och allmänna platser och att bestrida vissa andra kostnader, som äger samband med allmänna byggnader, förekommer starka inslag av lämplighets- och ändamålsenlighetsöverbäganden. Frågorna måste dessutom ofta ses i ett vidare perspektiv och hänsyn även tagas till vad som rimligen kan krävas med hänsyn till hela landets intressen.

Det synes kommittén under sådana förhållanden naturligtast att i mål rörande allmänna byggnader o. d. det allmänna företrädes av Kungl. Maj:t i statsrådet. Kommittén föreslår därför, att mål av nu ifrågavarande typ skall avgöras av regeringen. I enlighet med det anförda bör bl. a. mål om tillämpning av förevarande bestämmelser i länsstyrelseinstruktionen och instruktionen för överståthållarämbetet samt mål som avses i lagen om bestridande av kostnaderna för domsagas kansli och 3 § lagen den 20 november 1964 med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannskapet för rådhusrätterna prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I fråga om mål enligt lagen den 29 maj 1964 med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannskapet för polisväsendet m. m., lagen den 11 december 1964 om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet och lagen den 27 maj 1966 med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannskapet för uppborðsväsendet m. m. i vissa städer är förhållandena inte likartade. Kommunernas skyldigheter enligt den förstnämnda av dessa tre lagar att upplåta lokaler, överlåta inventarier och annan utrustning och att låta kronan nyttja viss utrustning anknyter direkt till läget vid tidpunkten för förstatligandet av polisverksamheten m. m. Lagtillämpningen kräver ej sådana mera vidsträckta lämplighets- och ändamålsenlighetsöverväganden, som kan förekomma i de förut behandlade målen rörande allmänna byggnader. Kommunernas skyldighet enligt samma lag att under fem år utgiva årliga bidrag till statsverkets kostnader för polisverksamheten m. m. är också i stort sett noggrant bestämd i lagen. Beträffande samtliga besvärsmål enligt lagen den 29 maj 1964 gäller att prövningen har karaktären av rättstillämpning. Härtill kommer att vid sådana mellanhavanden mellan staten och kommun, om vilka här är fråga, det torde vara lämpligt att anförda besvär prövas ej av Kungl. Maj:t i statsrådet utan av en förvaltningsdomstol. Samma synpunkter gör sig gällande i fråga om mål om tillämpning av den likartade lagen av den 27 maj 1966 i anledning av uppborðsverkens förstatligande samt i fråga om besvär rörande skyldigheten för de städer, som intill utgången av 1964 haft att hålla rådhusrätt, att enligt lagen den 11 december 1964 under fem år utgiva årliga bidrag till statsverkets kostnader för domstolsväsendet. I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att det skall ankomma på administrativ domstol att avgöra mål om tillämpning av lagen den 29 maj 1964, lagen den 11 december 1964 och lagen den 27 maj 1966.

Föreskrifterna i 4 § lagen den 20 november 1964 med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannskapet för rådhusrätterna (rörande överlåtelse av viss utrustning och rörande upplåtelse av nyttjanderätt till utrustning) är av samma art som bestämmelserna i 5 och 6 §§ lagen den 29 maj 1964. Länsstyrelserna har emellertid ej tillagts sådana tillsynsbefogenheter, som sägs i 1:1 § sistnämnda lag. Några administrativa

besvärsmål rörande tillämpningen av 4 § lagen den 20 november 1964 torde därför ej kunna uppkomma.

Bestämmelser om administrativ domstols kompetens har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 29 maj 1964 (nr 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannskapet för polisväsendet m. m. och förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 11 december 1964 (nr 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet. Vidare framlägges förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 13 augusti 1964 (nr 560) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 29 maj 1964 (nr 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannskapet för polisväsendet m. m. och förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 1 § kungörelsen den 2 september 1966 (nr 504) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 27 maj 1966 (nr 241) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannskapet för uppbördsväsendet m. m. i vissa städer.

Författningsförslag nr 17—20.

6) *Mål om socialhjälp*

Jämlikt 58 och 60 §§ lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp avgöres flertalet besvärsmål enligt ifrågavarande lag av kammarrätten såsom sista instans.

Över länsstyrelses beslut i andra frågor rörande tillämpningen av socialhjälpslagen får enligt 62 § besvär anföras hos Kungl. Maj:t. Sedan år 1964 bestämmelserna om åtgärder mot försumliga familjeförsörjare upphävts och i anslutning därtill regeringsrättslagen ändrats, prövas numera samtliga hithörande besvär av regeringen. Detta gäller bl. a. mål enligt 19 § om godkännande av plan för ålderdomshem eller därmed likställt hem, som skall uppföras eller i mera avsevärd omfattning ändras m. m. Sistnämnda mål avgjordes före 1964 års lagändring av regeringsrätten.

Utredningsmannen (bet. s. 82 och 83)

Målen enligt 19 § föreslås skola prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, därför att fråga är om en lämplighetsprövning och regeringen avgör mål om godkännande av plan för barnhem.

Yttrande

Socialstyrelsen hade intet att erinra mot den utvidgning av regeringens kompetensområde, som utredningsmannen föreslog.

Förvaltningsdomstolskommittén

De besvärsmål, som nu enligt socialhjälpslagen i sista instans prövas av kammarrätten, bör även framdeles handläggas av administrativ domstol. Någon olägenhet har ej förspotts av att dessa mål nu stannar i kammarrätten. Då emellertid kommittén föreslår, att rättskipningen på kammarrättsnivå skall handhavas av två regionala kammarrätter, torde det — såsom kommittén utvecklade i annat sammanhang — vara lämpligast att ifrågavarande mål kan bli materiellt prövade av regeringsrätten i sådana lägen, där förutsättning för prejudikat- eller intressedispens föreligger. Kommittén föreslår att bestämmelser av denna innebörd intages i socialhjälpslagen och lagen om regeringsrätten.

Övriga besvärsmål enligt socialhjälpslagen bör i överensstämmelse med nu gällande ordning handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. De ärenden, om vilka här är fråga, rör nämligen lämplighetsfrågor eller organisatoriska spörsmål.

I anledning av ovanstående förslag har kommittén upprättat förslag till lag om ändring i lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp. Bl. a. på grund av bestämmelserna i 58 § andra stycket rörande de fall, då ersättningsmål förevarit hos två eller flera länsstyrelser, har författningsförslaget måst göras något utförligare än normalt. Har kammarrätt förordnat, att socialhjälp skall meddelas, går enligt förslaget beslutet härom i verkställighet utan hinder av förd klagan. Bestämmelsen överensstämmer med föreskriften i 58 § tredje stycket rörande länsstyrelses beslut. I lagförslaget återfinns bestämmelser om den av kommittén i annat sammanhang föreslagna ordningen att i kammarrätts handläggning av mål enligt socialhjälpslagen skall kunna delta två särskilda ledamöter med speciell insikt i sociala frågor.

Författningsförslag nr 1 och 21.

7) Mål om samhällets barnavård och ungdomsskydd

Här behandlas administrativa besvärsmål enligt barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97) och 8 kap. föräldrabalken den 10 juni 1949 (nr 381). Vissa bestämmelser i anledning av barnavårdslagen meddelas i KK den 28 oktober 1960 (nr 594) om fosterbarnsvård, stadgan samma dag (nr 595) för barnavårdsanstalter och stadgan den 9 december 1960 (nr 728) för ungdomsvårdsskolorna.

Enligt 83 och 86 §§ barnavårdslagen avgör kammarrätten såsom sista instans mål angående skyldighet för kommun, staten eller enskild att ersätta kommuns kostnad för omhändertagen eller beträffande enskilds bidrag till omhändertaget barns vård.

Över länsstyrelses beslut i andra frågor rörande tillämpningen av bar-

navårdslagen får enligt 84 § besvär anföras hos Kungl. Maj:t. Talan mot länsstyrelses beslut enligt 8 kap. föräldrabalken får likaledes föras hos Kungl. Maj:t genom besvär. Nu ifrågavarande besvärssärenden upptages och avgöres av regeringsrätten med stöd av 2 § 2:o) fjärde och femte styckena regeringsrättslagen.

I beslut av socialstyrelsen enligt barnavårdslagen får jämlikt 87 § ändring sökas hos Kungl. Maj:t genom besvär. Enligt 2 § 2:o) fjärde stycket regeringsrättslagen upptages och avgöres sådana besvärssärenden — med ett undantag som nedan närmare behandlas — av regeringsrätten. Regeringsrättens behörighet omfattar även besvär över föreskrift av socialstyrelsen om det högsta antal barn och unga som samtidigt får vårdas på viss barnavårdsanstalt (58 § barnavårdslagen).

Om kommun eller landstingskommun ämnar inrätta barnhem, skall plan för hemmet och dess verksamhet underställas Kungl. Maj:t eller, om Kungl. Maj:t så bestämmer, socialstyrelsen. Önskar annan än kommun eller landstingskommun inrätta barnhem, skall tillstånd sökas hos Kungl. Maj:t eller, om Kungl. Maj:t så bestämmer, hos socialstyrelsen (57 § första stycket barnavårdslagen). Detsamma gäller när den som driver barnavårdsanstalt vill flytta eller utvidga anstalten eller vidtaga större förändring beträffande dess anordningar, personal eller verksamhet eller när ombyte av innehavare skall ske (57 § tredje stycket barnavårdslagen). Beslutanderätten i nu ifrågavarande ärenden är överlämnad till socialstyrelsen. Besvär över beslut av socialstyrelsen i fråga, som avses i 57 § första eller tredje stycket barnavårdslagen, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 83—87)

Besvärsmålen hos Kungl. Maj:t angående samhällets barnavård och ungdomsskydd har i regel rättslig karaktär och bör därför i princip avgöras av regeringsrätten.

Ärenden om godkännande av plan för barnhem och dess verksamhet rör emellertid rena lämplighetsfrågor och bör därför liksom nu prövas av regeringen. Vad angår ansökningar om tillstånd att inrätta enskilt barnhem framhåller utredningsmannen, att myndigheten ej har någon fri prövningsrätt utan måste begränsa sig till en prövning av de författningens villkoren. Därför borde i princip dylika ansökningar i fall av besvär prövas av regeringsrätten. Med hänsyn till att socialstyrelsens beslutanderätt bygger på delegation och att Kungl. Maj:t skulle pröva alla de tillståndsärenden, vilka var förenade med ansökan om statsbidrag, ansågs dock fullgoda skäl föreligga för att bibehålla regeringens avgöranderätt i besvärssärenden avseende tillstånd att inrätta enskilt barnhem. Vid sådant förhållande ansågs också ärenden om flyttning eller förändring o. d. av barnhem böra prövas av regeringen i sista hand.

De beslut av barnavårdsnämnd, vilka enligt föräldrabalken får dragas

under Kungl. Maj:ts prövning (förordnande av barnavårdsman m. m.), angår enskild rätt. Besvärsmålen i fråga bör därför enligt utredningsmannens mening avgöras av regeringsrätten. För tydlighets skull har utredningsmannen medtagit en särskild bestämmelse om dessa mål, fastän målgruppen torde omfattas av den för övriga hithörande mål föreslagna rubriken »mål angående samhällets barnavård och ungdomsskydd».

Yttranden

Socialstyrelsen hade intet att erinra mot att ärenden om inrättande av barnhem skulle avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Regeringsrättens flesta ledamöter anser det ej av tydlighets skull påkallat att mål angående barnavårdsnämnds beslut i fråga, som avses i föräldrabalken, särskilt nämnes. Vidare framhåller ledamöterna, att därest i enlighet med deras förslag från regeringsrättens prövning generellt undantages mål om beslut, som fattats med stöd av Kungl. Maj:ts delegation, det inte erfordras någon särskild undantagsbestämmelse beträffande godkännande av plan för barnhem och tillstånd att inrätta enskilt barnhem m. m.

Förvaltningsdomstolskommittén

De besvärsmål, som nu enligt barnavårdslagen i sista instans avgöres av kammarrätten, har rättslig karaktär och torde även i fortsättningen böra prövas av administrativ domstol. Någon olägenhet har ej förspotts av att dessa mål nu stannar i kammarrätten. Då emellertid kommittén föreslår, att rättskipningen på kammarrättsnivå skall handhavas av två regionala kammarrätter, torde det — såsom kommittén utvecklat i annat sammanhang — vara lämpligast att ifrågavarande mål kan bli materiellt prövade av regeringsrätten i sådana lägen, där förutsättning för prejudikat- eller intressedispens föreligger. Kommittén föreslår att bestämmelser av denna innebörd intages i barnavårdslagen och lagen om regeringsrätten.

De mål enligt barnavårdslagen, som för närvarande kan fullföljas till Kungl. Maj:t, är också i allmänhet av rättslig natur. I stor utsträckning är det fråga om ingripanden i enskildas personliga förhållanden. Området för dessa ingripanden har vidgats i och med att nämndens åtgärder kommit att avse också ungdomar i högre åldersklasser. Kommittén föreslår därför, att huvudregeln fortfarande skall vara, att ifrågavarande mål skall avgöras av förvaltningsdomstol.

I enlighet med nu gällande ordning torde undantag böra göras för klagan över socialstyrelsens beslut i fråga, som avses i 57 § första eller tredje stycket barnavårdslagen. Beslutanderätten i dessa frågor ligger enligt lagen primärt hos Kungl. Maj:t och socialstyrelsen äger fatta beslut endast om Kungl. Maj:t delegerat sin beslutanderätt till styrelsen. Besvär över socialstyrelsens beslut bör därför även i fortsättningen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detsamma bör enligt kommitténs mening gälla besvär över social-

styrelsens beslut enligt 58 § barnavårdslagen. Bestämmandet av det högsta antal barn och unga, som samtidigt får vårdas på viss barnavårdsanstalt, innefattar nämligen en lämplighetsprövning, som naturligen synes böra ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet i sista hand.

Mål angående barnavårdsnämnds beslut som avses i föräldrabalken (barnavårdsmannaförordnanden m. m.) kan sägas angå enskild rätt och hör även fortsättningsvis avgöras av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 83—87 §§ barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97) och förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 10 § föräldrabalken. Kommittén har övervägt behovet av en motsvarande ändring av stadgan för ungdomsvårdsskolorna men har på grund av den tolkning av begreppet »mål enligt barnavårdslagen», som kommit till uttryck i rättspraxis, funnit en dylik ändring ej vara nödvändig.

Bl. a. på grund av bestämmelser i 83 § andra stycket barnavårdslagen rörande de fall, då ersättningsmål förevarit hos två eller flera länsstyrelser, har förslaget till ändring i barnavårdslagen måst göras utförligare än flertalet av kommitténs övriga författningsförslag. Enligt förslaget skall kammarrätts utslag och beslut enligt barnavårdslagen lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan i samma utsträckning som detta nu finns föreskrivet beträffande beslut av länsstyrelse eller socialstyrelsen. I lagförslaget återfinns bestämmelser om den av kommittén i annat sammanhang föreslagna ordningen att i kammarrätts handläggning av mål enligt barnavårdslagen i stor utsträckning skall deltaga två särskilda ledamöter med speciell insikt i sociala frågor.

Författningsförslag nr 1, 22 och 23.

8) Mål om allmänna barnbidrag

De grundläggande bestämmelserna om allmänna barnbidrag finns i lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag. Beslutande myndighet i första instans enligt denna lag är i allmänhet barnavårdsnämnd. Över barnavårdsnämnds beslut i ärende angående allmänt barnbidrag får klagan föras hos länsstyrelsen. Är någon missnöjd med länsstyrelsens beslut i dylikt ärende, äger han däröver anföra besvär hos socialstyrelsen. Över socialstyrelsens utslag får klagan ej föras.

Om enligt 12 § någon är återbetalningsskyldig för belopp, som han obehörigen eller med för högt belopp uppburit såsom allmänt barnbidrag, äger i särskilda fall socialstyrelsen helt eller delvis efterge återbetalningsskyldigheten. Socialstyrelsens beslut i sådant ärende torde kunna överklagas hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Vid tillkomsten av 1947 års lag diskuterades fullföljdsordningen. Bl. a. övervägdes huruvida inte besvär över länsstyrelses beslut borde föras hos

kammarrätten. Denna tanke avvisades emellertid. Grunden härför synes ha varit att kammarrätten i dåvarande läge ej hade någon större erfarenhet av barnavårdsfrågor.

I det av socialstyrelseutredningen och MCA-utredningen avgivna betänkandet om hälso- och socialvårdens centrala administration (SOU 1965: 49) har socialstyrelseutredningen uttalat, att om socialstyrelsen organiseras enligt socialstyrelseutredningens förslag, det synes mindre lämpligt att besvär över länsstyrelses beslut enligt lagen om allmänna barnbidrag skall avgöras av socialstyrelsen. Efter underhandskontakt med förvaltningsdomstolskommittén har socialstyrelseutredningen föreslagit, att besvär i förevarande ärenden skall anföras hos kammarrätten och inte hos socialstyrelsen.

Förvaltningsdomstolskommittén

I enlighet med socialstyrelseutredningens förslag förordar kommittén, att kammarrätt i stället för socialstyrelsen skall pröva besvär över länsstyrelses beslut i ärenden om allmänna barnbidrag. Dessa ärenden har en rättslig karaktär. Då klagan inte kunnat föras över socialstyrelsens beslut i nu ifrågakvarande ärenden, ligger det nära till hands att låta målen stanna i kammarrätten. Då emellertid kommittén föreslår, att rättskipningen på kammarrättsnivå skall handhavas av två regionala kammarrätter, torde det — såsom kommittén utvecklat i annat sammanhang — vara lämpligast att ifrågakvarande mål kan bli materiellt prövade av regeringsrätten i sådana lägen, där förutsättning för prejudikat- eller intressedispens föreligger. Kommittén föreslår att bestämmelser av denna innebörd intages i lagen om allmänna barnbidrag och lagen om regeringsrätten.

För vinnande av en enhetlig fullföljdsordning och överensstämmelse med bestämmelserna i lagen om bidragsförskott torde, vid ett genomförande av den föreslagna ändrade instansordningen, socialstyrelsens beslutanderätt enligt 12 § lagen om allmänna barnbidrag böra överflyttas till länsstyrelserna och besvär över dylikt beslut av länsstyrelse böra handläggas av administrativ domstol. Fullföljdsreglerna bör därvid vara desamma som ovan förordats för övriga mål enligt denna lag.

I enlighet med det anförda har kommittén upprättat förslag till lag om ändrad lydelse av 12 och 16 §§ lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag. I anknytning till bestämmelsen i 15 § andra stycket barnbidragslagen föreslås att länsstyrelses och kammarrätts beslut eller utslag i ärenden angående allmänt barnbidrag skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

Författningsförslag nr 1 och 24.

9) Mål om familjebidrag

Här behandlas besvärsmål enligt familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99). Från förekommande ärenden rörande statsbidrag bortses i detta sammanhang, därför att dylika ärenden faller inom ramen för avsnitt nr 19.

Av de materiella bestämmelserna i familjebidragsförordningen skall blott 21 och 22 §§ närmare beröras. Enligt 21 § äger Kungl. Maj:t, när skäl är därtill, såsom villkor för erhållande av familjebidrag stadga skyldighet för familjemedlem att hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen anmäla sig såsom arbetsökande samt antaga lämpligt arbete i den mån sådant erbjudes. Föreskrift om dylikt villkor finns inte för närvarande meddelad. Jämlikt 22 § äger familjebidragsnämnd, om värnpliktigs familjemedlem utan giltig anledning lämnar arbetsanställning, nedsätta familjebidraget eller indraga detsamma. Beslut av familjebidragsnämnd med stöd av 21 eller 22 § skall underställas tillsynsmyndighetens prövning. Tillsynsmyndighet är numera försvarets civilförvaltning.

Mot tillsynsmyndighetens beslut i ärende, som avses i familjebidragsförordningen och som faller inom ramen för detta avsnitt, får enligt 33 § talan ej föras.

Över länsstyrelses beslut rörande tillämpningen av familjebidragsförordningen kan enligt 34 § klagan föras hos kammarrätten. Mot kammarrättens beslut får talan ej föras.

Förvaltningsdomstolskommittén

Av de ärenden, som handläggs av tillsynsmyndigheten, intar ärendena rörande tillämpning av 21 eller 22 § familjebidragsförordningen i viss mån en särställning. Kommittén har speciellt beträffande dessa ärenden övervägt, huruvida anledning finns att införa möjlighet att draga ärendena under administrativ domstols prövning. Kommittén har härvid funnit, att övervägande skäl torde tala för att tillsynsmyndigheten förblir sista instans i dessa ärenden. Skyldighet som i 21 § sägs torde komma att stadgas blott i ett kritiskt beredskapsläge, då det föreligger ett extraordinärt starkt behov av arbetskraft. I en sådan situation torde beslut med stöd av 21 § böra i sista hand prövas av en under Kungl. Maj:t sorterande förvaltningsmyndighet och ej av administrativ domstol. På grund av släktskapen mellan ärendena enligt 21 § och ärendena enligt 22 § bör i en sådan situation även sistnämnda ärenden slutligt avgöras av tillsynsmyndigheten. Att för normala förhållanden införa möjlighet till prövning av administrativ domstol av ärendena enligt 22 § torde ej vara av behovet påkallat. Nämnas bör att beslut enligt 22 § meddelas mycket sällan och att tillsynsmyndigheten i sådana ärenden, när behov därav föreligger, hör den till myndigheten knutna socialdelegationen.

Ej heller i övrigt har kommittén något att erinra mot att tillsynsmyndighetens beslut i ärenden, som avses i familjebidragsförordningen och som faller inom ramen för detta avsnitt, inte får överklagas.

De besvärsmål, som nu enligt familjebidragsförordningen i sista instans avgöres av kammarrätten, har den karaktären att målen även i fortsättningen bör prövas av administrativ domstol. Någon olägenhet har ej förspotts av att dessa mål nu stannar i kammarrätten. Då emellertid kommittén föreslår, att rättskipningen på kammarrättsnivå skall handhavas av två regionala kammarrätter, torde det — såsom kommittén utvecklat i annat sammanhang — vara lämpligast att ifrågavarande mål kan bli materiellt prövade av regeringsrätten i sådana lägen, där förutsättning för prejudikat- eller intressedispens föreligger. Kommittén föreslår att bestämmelser av denna innebörd intages i familjebidragsförordningen och lagen om regeringsrätten.

I enlighet med det anförda har kommittén upprättat förslag till förordning om ändrad lydelse av 34 § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

Författningsförslag nr 1 och 25.

10) Mål om bidragsförskott

Här behandlas mål angående bidragsförskott enligt lagen den 21 maj 1964 (nr 143) om bidragsförskott.

Enligt 2 § 2:o sjätte stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra dylika mål.

Då utredningsmannens betänkande avgavs, gällde äldre bestämmelser.

Utredningsmannen (bet. s. 87 och 88)

Målen är av rättslig karaktär och bör prövas av regeringsrätten.

Yttrande

Regeringsrättens flesta ledamöter godtar utredningsmannens förslag för den händelse besvär i förevarande mål även framdeles skall fullföljas hos Kungl. Maj:t. Ledamöterna anser emellertid, att målen med fördel kan behandlas av socialstyrelsen i sista instans på samma sätt som nu gäller beträffande mål om allmänt barnbidrag.

I detta sammanhang bör erinras därom, att regeringsrättens flesta ledamöter redan tidigare — i yttrande över utredningen om fullföljdsrätt i skattemål — uttalat att mål om bidragsförskott och om statsbidrag till sådana förskott lämpligen torde kunna avskiljas från regeringsrätten och förslagsvis få fullföljas till socialstyrelsen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål om bidragsförskott har rättslig karaktär och kan vara av väsentlig betydelse för berörda enskilda personer. På grund härav föreslår kommittén, att besvär över länsstyrelses beslut enligt bidragsförskottslagen i allmänhet skall prövas av administrativ domstol.

Undantag torde böra göras för besvär över länsstyrelses beslut angående gottgörelse av statsverket till kommun för utgivna bidragsförskott och därmed sammanhängande problem, vilka spörsmål behandlas i lagens 20 och 21 §§. Sistnämnda besvärssärenden synes — i överensstämmelse med vad kommittén i avsnitt nr 19 generellt föreslår beträffande statsbidragsärenden — böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

De mål enligt lagen om bidragsförskott, som skall prövas av administrativ domstol, synes vara så likartade med motsvarande mål enligt lagen om allmänna barnbidrag och familjebidragsförordningen, att övervägande skäl torde tala för att fullföljdsreglerna blir desamma för dessa tre grupper av mål. I enlighet härmed föreslår kommittén, att nu ifrågavarande mål enligt bidragsförskottslagen skall handläggas av kammarrätt och att målen skall kunna bli materiellt prövade av regeringsrätten endast i sådana lägen, där förutsättning för prejudikat- eller intressedispens föreligger.

I enlighet med det anförda har kommittén upprättat förslag till lag om ändrad lydelse av 22 § lagen den 21 maj 1964 (nr 143) om bidragsförskott. Av betydelse i sammanhanget är också förslaget till lag om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1 och 26.

11) Försäkringsdomstolsmålen

Utredningsmannen (bet. s. 88—100) föreslog att mål om folkpensionering, om bidrag till änkor och änklingar med barn, om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn, om frivillig statlig pensionsförsäkring, om allmän sjukförsäkring, om sjukhjälp till svensk medborgare, som ej är bosatt i riket men vistas här, och om moderskapshjälp skulle överflyttas från handläggning av Kungl. Maj:t i statsrådet till handläggning av regeringsrätten.

Sedan utredningsmannens betänkande avgavs, har ny lagstiftning på området — främst lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring — tillkommit och försäkringsdomstolen inrättats. Motsvarigheterna till ovan nämnda mål prövas numera av försäkringsdomstolen i sista instans. Härigenom har den antalsmässigt största gruppen av de besvärsmål, som omfattas av utredningsmannens förslag om målöverflyttning till regeringsrätten, redan hänförs till administrativ domstols kompetensområde.

Förvaltningsdomstolskommittén

De mål, som nu handläggas av försäkringsdomstolen, bör enligt kommitténs mening även i framtiden avgöras av ifrågavarande domstol. Spörsmålet huruvida fullföljd från försäkringsdomstolen till regeringsrätten bör i viss utsträckning medgivnas har kommittén, på skäl som angivits i 4 kap., inte upptagit till behandling i detta skede av utredningsarbetet.

12) Mål angående förordnande om sammanträde med menighet eller dess representation

Enligt 38 § lagen den 18 april 1952 (nr 166) om häradsallmänningar skall länsstyrelsen i vissa fall på anmälan av delägare utlysa allmänningssstämma eller delägarstämma. En motsvarande ordning finns föreskriven i 37 § lagen samma dag (nr 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna.

Jämlikt 2 § 3:o) regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra mål om sammankallande av menighet eller dess representation.

Utredningsmannen (bet. s. 100 och 101)

Alla mål, som rör fråga huruvida ett av menighet eller dess representation fattat beslut tillkommit i laga ordning, kan hänföras under mom. 1:o) eller 2:o) i utredningsmannens förslag till enumeration. Bestämmelsen i mom. 3:o) föreslås därför endast skola avse mål angående förordnande om sammanträde med menighet eller dess representation. Med denna innebörd blir bestämmelsens räckvidd ganska begränsad. Stadgandet får sin huvudsakliga betydelse i fråga om besvär över länsstyrelses beslut rörande sammankallande av allmänningss- eller delägarstämma.

Yttranden

Kammarkollegiet har intet att erinra mot utredningsmannens förslag.

I syfte att begränsa antalet till regeringsrätten hänförliga mål förordar *länsstyrelsen i Stockholms län*, att nu ifrågavarande mål skall behandlas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål om länsstyrelses beslut enligt 38 § lagen om häradsallmänningar och 37 § lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna torde även i fortsättningen böra handläggas av administrativ domstol. Samma kompetensfördelning synes, på grund av släktskapen med nyssnämnda mål, böra gälla beträffande mål om länsstyrelses beslut att utlysa extra allmänningssstämma enligt 37 § lagen om häradsallmänningar och 36 § lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna. I övrigt torde anledning inte finnas att till administrativ domstols kompetensområde hänföra besvär

över beslut av statlig myndighet rörande sammankallande av menighet eller dess representation.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i de förut nämnda förslagen till lag om ändrad lydelse av 47 § lagen den 18 april 1952 (nr 166) om häradsallmänningar och till lag om ändrad lydelse av 46 § lagen samma dag (nr 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna.

Författningsförslag nr 12 och 13.

13) Mål om bildande, ändring eller upplösning av kommunalförbund m. m.

Bestämmelser om kommunalförbund finns i lagen den 31 maj 1957 (nr 281) om kommunalförbund. I vissa fall kan kommunalförbund bildas tvångsvis. Härutinnan kan hänvisas till 128 och 129 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 358), 47 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319) och 3 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter.

Besvärsmål om kommunalförbunds bildande, ändring eller upplösning eller ärende, som därmed äger samband, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 101—105)

Mål om kommunalförbunds bildande, ändring eller upplösning eller ärende, som äger samband därmed, skall enligt utredningsmannens förslag upptagas av regeringsrätten.

När det gäller frivilligt bildade kommunalförbund skall enligt förslaget regeringsrätten också avgöra målen. Såsom skäl härför åberopas bl. a. att länsstyrelsens prövning i fråga om förbundsordning m. m. innefattar en kontroll av att kommunalförbundet är organiserat efter fasta normer. Den omständigheten att prövningen också innefattar en undersökning att det föreslagna förbundet medför allmänt gagn anses inte betaga ärendet dess natur av rättstillämpning. Härtill kommer att bildandet av kommunalförbund på frivillighetens väg anses väsentligen vara en rent kommunal angelägenhet, som merendels ej berör något viktigare statsintresse, vilket regeringen bör bevaka.

Beträffande de tvångsmässigt bildade kommunalförbunden föreslår utredningsmannen, att regeringsrätten skall med eget utlåtande överlämna målen till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet. Såsom motivering för regeringsrättens obligatoriska yttrande i dessa mål anföres, att en tvångssammanslutning innebär ett ingrepp i kommunernas hävdvunna självbestämmanderätt, vilket kräver kontroll mot missbruk. Avgörande villkor för tvångssammanslutningens genomförande är emellertid vad det allmänna bästa kräver. Detta är en lämplighetsfråga och har i de fall, som här avses, en sådan vikt att avgörandet i sista hand anses böra förbehållas regeringen.

Yttranden

Skolöverstyrelsen tillstyrker förslaget beträffande de områden som styrelsen har att företräda.

Svenska landskommunernas förbund anser att rättsfrågan ofta är så intimt lierad med andra frågor och behovet av snabbt avgörande så stort, att den nu rådande ordningen för målens prövning bör bibehållas. I fråga om kommunalförbund för specialreglerade angelägenheter tillkommer — framhåller förbundet — att den uppdelning av angelägenheterna på medlemmar och kommunalförbund, som där kan ifrågakomma, bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet inte blott därför att regeringen är den instans, för vilken begreppet allmänt gagn är särskilt levande, utan också därför att förbundsbildningen kan få återverkningar på statsbidragsgivning och valet av samarbetsform liksom den kan bli prejudicerande för den kommunala organisationen på området. Att i detta sammanhang göra åtskillnad mellan frivilliga och tvungna förbundsbildningar synes förbundet realistiskt. Såsom skäl för bibehållande av nuvarande ordning anför förbundet vidare, att i vissa fall kommunalförbund kan utgöra godtagbara alternativ till indelningsändringar, om vilka Kungl. Maj:t i statsrådet har att besluta. Ej heller *Svenska stadsförbundet* finner utredningsmannens skäl övertygande. Praktiska synpunkter och värdet av en relativt snabb handläggning synes förbundet tala för att prövningen alltjämt bör förbehållas regeringen.

Även *länsstyrelsen i Stockholms län* förordar, i enhetlighetens intresse, att samtliga mål om bildande av kommunalförbund förbehålles regeringen. Regeringsrättens hörande synes länsstyrelsen inte böra vara obligatoriskt. *Överståthållarämbetet* finner det tveksamt om någon överflyttning av kommunalförbundsmål till regeringsrätten bör ske.

Regeringsrättens flesta ledamöter anser att det inte kan råda någon tvekan om att besluten om tvångsvis sammanslutande av kommuner i kommunalförbund i främsta rummet avser lämplighetsfrågor, som bör slutligt prövas av regeringen. Något behov av regeringsrättens kontroll mot missbruk av de medgivna ingreppen i den kommunala självstyrelsen synes ej föreligga. Dessa beslut är — framhåller ledamöterna — av samma karaktär som de individuella påbuden mot kommun eller kommunal samfällighet, vilkas avgörande enligt ledamöternas uppfattning bör ankomma på regeringen utan obligatoriskt yttrande av regeringsrätten. Med hänsyn härtill bör enligt ledamöternas mening mål om tvångsvis bildande av kommunalförbund inte tillhöra regeringsrättens upptagande. Vad angår frivilligt bildande av kommunalförbund framhålles att bedömningen av om ett kommunalförbund kan antagas bli till allmänt gagn är till så övervägande grad en lämplighetsprövning, att en överflyttning av ifrågavarande mål från regeringen till regeringsrätten ter sig onaturlig. Vidare påpekas att liknande bedömningar ofta göres vid de närbesläktade ärendena om kommunala in-

delningsändringar, vilka beslutas av regeringen och i vissa fall kan framstå som alternativ till kommunalförbund. Övervägande skäl synes därför ledamöterna tala för att också mål om frivilligt bildande av kommunalförbund bör prövas enbart av regeringen.

Stockholms läns landstings förvaltningsutskott framhåller att avgörandet i mål angående tvångssammanslutning av kommuner i kommunalförbund är beroende på lämplighetsbedömande. Utskottet finner det därför tveksamt, om regeringsrättens hörande i sådana fall skall anses erforderligt. Även *Svenska landstingsförbundet* finner det tveksamt, huruvida regeringsrätten skall obligatoriskt höras i frågor rörande tvångssammanslutning av kommuner i kommunalförbund.

Sveriges advokatsamfund anser däremot att även målen om tvångssammanslutning lämpligen bör prövas av regeringsrätten. *Kammarkollegiet* finner utredningsmannens principiella inställning riktig. Då bildande av kommunalförbund mot kommuns direkt uttalade bestridande torde vara förhållandevis sällsynt av den anledningen att kommunerna med hänsyn till föreliggande tvångsmöjlighet anser ett bestridande utsiktslöst, kan det enligt kollegiets mening ifrågasättas, huruvida det ej står bäst i överensstämmelse med utredningsmannens motivering, om till avgörande i statsrådet efter regeringsrättens hörande hänföres ej blott mål om tvångssammanslutning av kommuner i kommunalförbund utan över huvud taget mål om sammanslutning av kommuner i kommunalförbund, som kan bildas genom tvång.

Förvaltningsdomstolskommittén

Uppenbart är att beslut om tvångsvis sammanslutande av kommuner i kommunalförbund i främsta rummet avser lämplighetsfrågor, som bör slutligt prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Vid frivilligt bildande av kommunalförbund skall en bedömning ske huruvida förbundet blir till allmänt gagn. Även denna bedömning är i hög grad en lämplighetsprövning och rör samhälleliga organisationsfrågor. Kungl. Maj:t i statsrådet synes vara bättre skickad än administrativ domstol att göra en dylik bedömning. Framhållas bör också att liknande bedömningar ofta göres i de närbesläktade ärendena om kommunala indelningsändringar, som beslutas av Kungl. Maj:t i statsrådet. För regeringens behörighet i mål om frivilligt bildande av kommunalförbund talar också att den reella åtskillnaden mellan tvångssammanslutning och frivillig förbundsbildning kan vara ganska ringa. Härtill kommer synpunkten att likartade mål icke i onödan bör splittras på skilda slutinstanser.

Kommunalförbundsmålen synes inte innesluta sådana rättsliga problem att det föreligger något behov av att regeringsrätten obligatoriskt avgiver yttrande i målen. En dylik ordning skulle dessutom på ett olämpligt sätt fördröja målens slutliga avgörande.

Under åberopande av det anförda föreslår kommittén, att liksom hittills

Kungl. Maj:t i statsrådet — utan obligatoriskt hörande av regeringsrätten — skall avgöra mål om kommunalförbunds bildande, ändring eller upplösning och ärenden, som äger samband därmed.

Såvitt angår byggnadslagen, skollagen och lagen om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter, vilka författningar inrymmer målgrupper av flera olika slag, har bestämmelser om kompetensfördelningen intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 150 § byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385), förslag till lag om ändrad lydelse av 54 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319) och förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter.

Författningsförslag nr 27—29.

14) Mål om fördelning mellan menigheter av kostnader för gemensamt ändamål

Till Kungl. Maj:t kan i vissa fall fullföljas mål rörande fördelning mellan menigheter av kostnader för gemensamt ändamål. Exempel på sådana mål finns i 40 § 2 mom. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74) och 46 § 2 mom. skollagen den 6 juni 1962 (nr 319).

Mål av detta slag torde för närvarande upptagas och avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 105 och 106)

Twister i förevarande ämne är uppenbarligen av rättslig beskaffenhet och bör avgöras enligt juridiska grunder. Därför föreslås att i regeringsrättskatalogen skall upptagas mål om fördelning mellan menigheter av kostnader för gemensamt ändamål. Bestämmelsen omfattar såväl en i särskilt fall uppkommen tvist om kostnadsfördelning som besvär vilka anföres över ett beslut rörande fastställande av allmänna grunder för dylik fördelning.

Yttranden

Svenska landskommunernas förbund förklarar att vad förbundet anfört beträffande kommunalförbundsmålen i tillämpliga delar gäller även för de interkommunala kostnadsfördelningsmålen. Beträffande sistnämnda mål tillkommer — framhåller förbundet — att i lagtext och motiv meddelade riktlinjer för uppgörelser ofta har sådan avfattning att de väl lämpar sig som underlag för förvaltningsmässiga överväganden men mindre väl för strikt lagtillämpning.

Regeringsrättens flesta ledamöter anför att det föreslagna stadgandet om nu ifrågasatt måls hänförande till regeringsrätten utgör ett komplement till de föreslagna stadgandena om tvångsvis bildande av kommunalförbund. På grund härav och då målen merendels uppkommer i samband med prövningen av organisationsfrågor, som regeringsrätten ej bör handlägga, för-

ordar ledamöterna att målgruppen inte medtages i regeringsrättslagens enumeration.

Också *länsstyrelsen i Stockholms län* förordar att dessa mål handlägges av regeringen.

Kammarkollegiet har däremot intet att erinra mot utredningsmannens förslag. *Skolöverstyrelsen* tillstyrker förslaget beträffande de områden som styrelsen har att företräda. *Överståthållarämbetet* anför att för ämbetets vidkommande endast frågan om fördelning av kostnader för civilförsvaret är aktuell. Mål härom synes ämbetet vara lämpade att i sista instans prövas av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Målen om fördelning mellan menigheter av kostnader för gemensamt ändamål är besläktade med kommunalförbundsmålen. Kostnadsfördelningen är inte alltid avsedd att äga rum på grundval av de faktiska kostnaderna. Medeltalsberäkningar eller andra schablonmässiga metoder kan i vissa fall med fördel användas. Härtill kommer att fråga delvis är om ärenden, i vilka beslutanderätten primärt ligger hos Kungl. Maj:t i statsrådet och först efter delegation tillkommer underordnad myndighet. Enligt kommitténs uppfattning är den ändamålsenligaste kompetensfördelningen, att handläggningen av besvärssärenden i förevarande frågor kvarliggjer hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Såvitt angår civilförsvarslagen och skollagen, som inrymmer målgrupper av flera olika typer, har bestämmelser om kompetensfördelningen intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 83 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74) och det förut nämnda förslaget till lag om ändrad lydelse av 54 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319).

Författningsförslag nr 28 och 30.

15) Mål om avlöningsförmåner o. d.

Enligt 2 § 4:o) första stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om avlöningsförmåner, därunder inbegripet provision, anmärknings- och aktoratsarvode, ersättning för viss förrättning eller visst uppdrag, bostadsförmån, hyresbidrag, sjukvård, beklädnadsersättning och dylikt, om resekostnads- och traktamentsersättning, om delaktighet i eller avgifter till pensionsinrättning eller annan sådan allmän anstalt eller kassa och om rätt till pension eller dylik förmån, allt enligt gällande föreskrifter eller överenskommelser.

Regeringsrättens behörighet i ovan nämnda mål är emellertid sedan lång tid tillbaka starkt begränsad genom KK den 12 december 1924 (nr 528) med

föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m. Enligt denna kungörelse skall besvär, som jämlikt hittills gällande bestämmelser kunnat hos Kungl. Maj:t fullföljas i statsdepartementen, i stället fullföljas till och avgöras av kammarrätten i bl. a. följande mål:

a) mål om avlöningsförmån, såvitt förmånen enligt fastställd stat eller annan gällande föreskrift skall utgå under sådana förhållanden, att fråga, huruvida förmånen rätteligen åtnjuts, författningsenligt kan såsom anmärkningsmål komma under kammarrättens prövning;

b) mål om resekostnads- och traktamentsersättning, så vitt därom gäller vad under a) sagts i fråga om avlöningsförmån; samt

c) mål om delaktighet i eller avgift till pensionsinrättning eller annan sådan allmän anstalt eller kassa samt om rätt till pension eller dylik förmån, där sådan fråga har avseende å pensionering av tjänsteman eller arbetare i statens tjänst i denna hans egenskap eller å familjepensionering av efterlevande till nu nämnd tjänsteman eller arbetare på grund av hans statsanställning.

De nyssnämnda reglerna om kammarrättens behörighet äger inte tillämpning i fråga om sådan förmån eller ersättning, som utgår från kyrkofonden eller annan ecklesiastik fond.

Kammarrättens beslut enligt 1924 års kungörelse får ej överklagas. Innefattar sådant mål tillika fråga av beskaffenhet att böra fullföljas hos Kungl. Maj:t i statsdepartement, skall kammarrätten med eget utlåtande överlämna målet till Kungl. Maj:ts prövning.

Även i övrigt förekommer att kammarrätten har att slutligt avgöra vissa avlöningsmål. Nämnas kan att i KK den 30 november 1962 (nr 619) om avlöning m. m. till civilförsvarspliktiga stadgas, att över beslut av civilförsvarsstyrelsen eller länsstyrelse besvär får anföras hos kammarrätten och att klagan ej får föras över kammarrättens beslut.

Sedan från den 1 januari 1966 en övergång skett till kollektivavtalsreglering av flertalet offentliga tjänstemäns avlöningsförhållanden m. m., gäller enligt lagen den 3 juni 1965 (nr 276) om inskränkning i rätten att föra talan mot offentlig arbetsgivares beslut, att arbetstagare ej äger föra talan mot offentlig arbetsgivares beslut rörande hans arbets- och anställningsvillkor, därest han eller arbetstagarförening som han tillhör äger väcka talan i saken vid arbetsdomstolen eller i dess ställe inför skiljemän. På grund härav är arbetstagarnas möjligheter att anföras administrativa besvär över beslut angående avlöningsförmåner o. d. starkt begränsade. Sedan i en framtid en fullständig kollektivavtalsreglering genomförts, kan för arbetstagarers del administrativa besvärsmål rörande avlönings- och pensionsförmåner m. m. i stort sett förekomma endast såvitt angår *dels* oorganiserade befattningshavare, *dels ock* andra befattningshavare vilkas anställningsförhållanden ej direkt regleras av kollektivavtal (jfr 1 § andra stycket statstjänstemannalagen den 3 juni 1965, nr 274).

Utredningsmannen (bet. s. 106—109)

De mål, som avses i detta avsnitt, är uppenbarligen av rättslig natur. Den uppdelning av målen, som skett genom 1924 års kungörelse, är från principiell synpunkt inte tillfredsställande. För rättskänslan ter det sig oriktigt att en statstjänsteman är betagen möjligheten att till regeringsrätten fullfölja ett för honom betydelsefullt mål av kanske stor principiell innebörd, medan en annan befattningshavare äger rätt att under regeringsrättens prövning draga ett mål, som är av ringa vikt både för honom personligen och för prejudikatbildning. Det synes därför utredningsmannen böra övervägas att införa en ordning, vilken eliminerar denna olägenhet samtidigt som den skapar vissa garantier för att regeringsrätten inte betungas med bagatellmål. I avbidan på att en sådan ordning kommer till stånd kan enligt utredningsmannens mening lämpligen den ändringen vidtagas, att kammarrätten blir sista instans också i de mål om avlönings- och pensionsförmåner, vilka nu skall upptagas av regeringsrätten. Anses den nuvarande bestämmelsen i regeringsrättslagen böra bibehållas, torde orden »anmärknings- och aktoratsarvode» böra utgå.

Yttranden

Utredningsmannens förslag tillstyrkes eller lämnas utan erinran av *fångvårdsstyrelsen, statskontoret, överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Jönköpings län*. Positivt inställda till förslaget att kammarrätten skall göras till sista instans i sådana mål om avlönings- och pensionsförmåner, vilka enligt gällande regler upptages av regeringsrätten, är vidare *kammarrätten, skogsstyrelsen, skolöverstyrelsen, Lunds domkapitel och stiftsnämnd samt länsstyrelsen i Stockholms län*. Sistnämnda länsstyrelse anser att ifrågasvarande ordning bör stadgas att gälla definitivt och ej blott såsom ett provisorium.

Landsorganisationen i Sverige ansluter sig till utredningsmannens principiella linje men motsätter sig förslaget att kammarrätten i avbidan på den ifrågasatta ordningen göres till sista instans även i de mål om avlönings- och pensionsförmåner som nu prövas av regeringsrätten. En dylik försvagning av rättsskyddet finner organisationen opåkallad. *Tjänstemännens centralorganisation* kan ej heller finna att bärande skäl föreburets för den föreslagna tillfälliga lösningen, vilken därtill skulle kunna föregripa en senare lagstiftning i enlighet med utredningsmannens principiella linje. Även *lantbruksstyrelsen* ansluter sig till utredningsmannens huvudlinje men finner det ej lämpligt att i avbidan på ifrågasvarande ordning kammarrätten göres till sista instans i de här aktuella målen.

Uppsala domkapitel erinrar om att tvister om huru och till vilket belopp prästerskapets och kyrkobetjäningens löningsrättigheter skall utgöras ansetts ej kunna upptagas av allmän domstol. Skulle, såsom utredningsmannen föreslagit, flertalet mål rörande prästerskapets och andra kyrkliga be-

fattningshavares avlöningsförmåner i sista instans avgöras av kammarrätten, bleve följden att nämnda befattningshavarkategorier finge ett sämre rättsskydd än de statliga befattningshavarna. Domkapitlet anser sig för den skull ej kunna biträda utredningsmannens förslag härutinnan.

Stiftsnämnden i Uppsala biträder domkapitlets synpunkter.

Förvaltningsdomstolskommittén

Sedan möjligheten av kollektivavtalsreglering av lön och övriga ekonomiska villkor införts även för de offentliga tjänstemännens del och i anslutning därtill arbetstagare blivit förbjuden att föra talan mot offentlig arbetsgivares beslut rörande hans arbets- och anställningsvillkor i fall då han eller arbetstagarförening som han tillhör äger väcka talan i saken vid arbetsdomstolen eller i dess ställe inför skiljemän, är utrymmet för administrativa besvär rörande avlöningsförmåner o. d. starkt begränsat. Såvitt angår arbetstagare kommer, sedan en fullständig kollektivavtalsreglering genomförts, den administrativa besvärsvägen att i stort sett stå öppen endast för befattningshavare på sådana områden, inom vilka kollektivavtal icke slutits, samt för oorganiserade befattningshavare. Vidare kan administrativa besvär anföras av personer vilka icke intager ställningen av arbetstagare, exempelvis uppdragstagare av skilda slag. Alla kollektivavtalsanställda inom den offentliga sektorn kommer däremot, sedan kollektivavtalssystemet hunnit till fullo genomföras, att i huvudsak sakna möjlighet att överklaga beslut rörande avlöning, pension o. d.

De administrativa besvärsmål rörande avlönings- och pensionsförmåner o. d., som fortfarande kan förekomma, torde böra handläggas av administrativ domstol. Visserligen kan mot en dylik kompetensfördelning anföras, att vederbörande i flertalet fall har möjlighet att söka sin rätt vid allmän domstol och att det är önskvärt att förebygga konflikt mellan administrativ domstols och allmän domstols beslut. Hänsyn bör emellertid tagas till att rättegången vid allmän domstol är förenad med betydande kostnader och omak, som saknar motsvarighet vid administrativ domstols handläggning av anförda besvär. Vederbörande tjänstemän och övriga berörda personer har därför ett starkt intresse av att möjligheten att draga hithörande frågor under administrativ domstols prövning bibehålles. Detta intresse torde få anses väga över. Vid tillkomsten av 1965 års lagstiftning om de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt torde också ha förutsatts, att de kvarvarande administrativa besvärsmålen om lön och pension m. m. jämväl i fortsättningen skulle avgöras av administrativ domstol.

Sådana hithörande mål, som nu handläggs av kammarrätten, bör även framdeles prövas av kammarrätt. I enlighet med den av kommittén föreslagna uppbyggnaden av förvaltningsdomstolsorganisationen bör det också tillkomma kammarrätt att pröva sådana mål om avlönings- och pensionsförmåner o. d., som nu avgöres av regeringsrätten.

För närvarande kan klagan ej föras över kammarrättens utslag eller beslut i de mål, om vilka fråga är i detta avsnitt. Även om vissa principiella invändningar har kunnat göras mot denna ordning, torde densamma i stort sett ha fungerat tillfredsställande. Behovet av en rätt att överklaga kammarrättens utslag och beslut hos regeringsrätten minskar, sedan en kollektivavtalsreglering av de offentliga tjänstemännens ekonomiska förmåner genomförts. Det kan nämligen väntas att arbetsdomstolens avgöranden i kollektivavtals tvister kommer att accepteras såsom vägledande över hela fältet. Den nuvarande ordningen torde dock ej kunna bibehållas oförändrad, därest i enlighet med kommitténs förslag flera kammarrätter inrättas. En rättslig garanti måste nämligen finnas mot att trots allt olika praxis utvecklas hos de skilda kammarrätterna. Kommittén vill för sin del såsom allmän regel förorda att i de mål rörande löner och pensioner o. d., som enligt kommitténs förslag skall handläggas av kammarrätt, möjlighet att efter besvär få vederbörande kammarrätts utslag eller beslut omprövat av regeringsrätten skall finnas i de fall, där prejudikat- eller intressedispens kan meddelas, men däremot ej i andra fall. Vad nu sagts om rätten att få ett mål rörande avlöningsförmåner m. m. prövat av regeringsrätten bör gälla antingen kammarrättens behörighet att handlägga ärendet följer av den av kommittén föreslagna kammarrättslagen eller av annan författning.

I mål rörande prästerskapets och kyrkobetjäningens löningsrättigheter torde dock möjligheten att få kammarrätts utslag eller beslut omprövat av regeringsrätten böra göras något vidsträcktare. Dylika mål kan nämligen ej dragas under allmän domstols prövning, utan den administrativa besvärsprocessen är den enda domstolsväg som står öppen. På grund härav torde rättskyddssynpunkter tala för att i mål rörande prästerskapets och kyrkobetjäningens löningsrättigheter prövningstillstånd skall kunna beviljas av regeringsrätten ej blott i prejudikat- och intressedispensfall utan även i de övriga fall, där enligt kommitténs förslag beträffande administrativa mål i allmänhet prövningstillstånd skall kunna meddelas.

Bestämmelser om den av kommittén sålunda förordade kompetensfördelningen har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter och förslaget till lag om regeringsrätten. Kammarrätts behörighet att handlägga hit hörande mål följer även av vissa specialförfattningar, som det ej torde vara nödvändigt att ändra i detta sammanhang. Målrubriceringen i den föreslagna kammarrättslagen har — utan att någon ändring i sak åsyftas — gjorts något mera kortfattad än den nuvarande regeringsrättslagens motsvarande målbeskrivning.

Författningsförslag nr 1 och 2.

16) *Mål om vissa ersättningar till polismän m. fl.*

Enligt KK den 12 december 1924 (nr 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvärs- och anmärkningsmål m. m. skall besvär, som

jämlikt hittills gällande bestämmelser kunnat hos Kungl. Maj:t fullföljas i statsdepartementen, i stället fullföljas till och avgöras av kammarrätten när fråga är om mål om ersättning till polisman för skada på egendom och mål om ersättning i övrigt till tjänstemän vid polis-, åklagar- eller exekutionsväsendet för utgifter, som är föranledda av deras verksamhet, allt såvitt ersättningen enligt gällande föreskrift skall utgå under sådana förhållanden, att fråga, huruvida ersättningen rätteligen åtnjutits, författningsenligt kan såsom anmärkningsmål komma under kammarrättens prövning.

Kammarrättens beslut i nyssnämnda mål får inte överklagas. Innefattar sådant mål tillika fråga av beskaffenhet att böra fullföljas hos Kungl. Maj:t i statsdepartement, skall kammarrätten med eget utlåtande överlämna målet till Kungl. Maj:ts prövning.

Förvaltningsdomstolskommittén

De mål, om vilka här är fråga, äger visst samband med de i närmast föregående avsnitt behandlade målen rörande tjänstemäns avlöningsförmåner. Även förevarande mål torde böra handläggas av kammarrätt. Vissa skäl talar för att liksom nu kammarrättens utslag eller beslut i dessa mål inte skall kunna överklagas. Då emellertid kommittén föreslår, att rättskipningen på kammarrättsnivå skall handhavas av två regionala kammarrätter, torde det dock vara lämpligt att förevarande mål — i överensstämmelse med vad som föreslagits beträffande flertalet administrativa besvärsmål rörande avlöningsförmåner — kan bli materiellt prövade av regeringsrätten i sådana lägen, där förutsättning för prejudikat- eller intressedispens föreligger. Kommittén föreslår att en sådan ordning införes.

Bestämmelser av nu angivet innehåll har intagits i förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 5 § kungörelsen den 26 mars 1965 (nr 59) om ersättning till polisman för skada på egendom samt i förslaget till lag om rikets kammarrätter och förslaget till lag om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1, 2 och 31.

17) Mål om skördeskadeersättning och skördeskadebidrag

År 1961 genomfördes ett system för permanent skördeskadeskydd. Systemet, som i åtskilliga avseenden torde få anses vara av försökskaraktär, innefattar dels skadeersättningar, och dels, till en mindre del, behovsprövade skadebidrag. Grunderna för systemet anges i propositioner och utskottsutlåtanden i ämnet. Den närmare utformningen har reglerats av Kungl. Maj:t genom k. br. den 16 augusti 1961. Statens jordbruksnämnd har därefter, i samråd med lantbruksstyrelsen och statistiska centralbyrån, meddelat bestämmelser angående bl. a. skadeersättningarna och de behovsprövade skadebidragen. Dessa bestämmelser har intagits i nämndens cirkulär.

Skördeskadeersättning utgår till brukningsenheter med en åkerareal av minst två hektar. Skadeersättningen är knuten till förhållandena på den

individuella brukningsenheten endast i *ett* avseende, nämligen den — efter anmälan från brukaren — konstaterade aktuella fördelningen av brukningsenhetens areal på olika grödor. I övrigt sker beräkningarna av skadeersättning på grundval av de genomsnittliga förhållandena inom speciellt fastställda territoriella områden, ettvarit omfattande ett stort antal brukningsenheter, eller i vissa fall inom hela landet. Dessa beräkningar blir avgörande för i vad mån skadeersättning utgår. Skördeutfallet på den individuella brukningsenheten har däremot ingen betydelse i skadeersättningsärendet.

I besvärärenden avseende skördeskadeersättning gäller det huvudsakligen att bedöma, huruvida anmälan för skördeskadeersättning gjorts i rätt tid och huruvida gjord anmälan blivit föremål för felaktig behandling, exempelvis genom felaktig bestämning av antalet brukningsenheter i det individuella fallet, genom placering av brukningsenhet i fel ersättningsområde eller genom att felaktiga uppgifter om areal eller grödfördelning använts vid den gjorda uträkningen. I det tillämpade ersättningssystemets natur ligger att detsamma inte inrymmer några möjligheter att taga hänsyn till speciella omständigheter i det enskilda fallet. Av administrativa skäl är det ej heller möjligt att i enskilda besvärärenden beakta invändningar mot ersättningssystemet som sådant, mot den områdesindelning efter vilken skördeuppskattningar och beräkningar blivit utförda under året etc.

De schematiska skördeskadeersättningarna kompletteras, såsom ovan antytts, av behovsprövade bidrag, som kan utbetalas i individuella fall, där så betydande skördeskadador uppenbarligen föreligger att skadeersättning bort utgå, men detta ej skett på grund av systemets allmänna konstruktion eller oförutsedda brister i detsamma. Vid prövningen av ansökningar om skördeskadebidrag prövas bl. a., om vederbörande jordbrukare vidtagit alla åtgärder som på honom skäligen kan ankomma för att motverka skadorna och att bärga skörden och om hans ekonomi genom inkomstbortfallet blivit hårt pressad.

Det ankommer på statens jordbruksnämnd att pröva anmälningar för skördeskadeersättning och ansökningar om skördeskadebidrag. Besvär över nämndens beslut i dessa ärenden handlägges av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Vad först angår besvärärenden avseende skördeskadebidrag synes det kommittén uppenbart, att den behovsprövning och medelsfördelning, varom i dessa ärenden är fråga, inte bör tillkomma administrativ domstol utan bör handhavas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Skördeskadeersättning utgår, såsom framgår av det föregående, på grundval av vissa genomsnittsberäkningar. Skördeutfallet hos den enskilde brukaren är utan betydelse för frågan huruvida och med vilket belopp ersättning skall utgå. De uppgifter, som brukarna har att lämna i sina anmälningar för skadeersättning, är av enkel beskaffenhet. De avser i huvudsak rent faktiska

förhållanden och rör i stort sett inte några frågor, som är av mera invecklad juridisk karaktär. Besvärsprovningen i skördeskadeersättningsärenden omfattar huvudsakligen en kontroll av att anmälan för ersättning inkommit i rätt tid och att riktiga uppgifter i de hänseenden, om vilka de enskilda brukarna har att lämna upplysning, kommit till användning vid beräkningarna; har felaktiga individuella uppgifter använts, företages en ny uträkning. Nu ifrågavarande besvärsprovning, som kan omfatta flera tusen ersättningsärenden, synes inte vara av den natur att det från rättssäkerhetssynpunkt är erforderligt att densamma handhaves av administrativ domstol. Enligt kommitténs uppfattning är det ändamålsenligast, att så länge ersättningsreglerna har den nuvarande schematiska karaktären, besvär över jordbruksnämndens beslut beträffande skördeskadeersättning prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. För denna kompetensfördelning talar också det förhållandet, att det torde vara lämpligt att samma instans prövar skördeskadeersättnings- och skördeskadebidragsärenden.

Kommittén föreslår, att när den av kommittén föreslagna förvaltningsdomstolsreformen träder i kraft, Kungl. Maj:t meddelar bestämmelse om att talan mot jordbruksnämndens beslut rörande skördeskadeersättning eller skördeskadebidrag skall föras genom besvär hos Kungl. Maj:t.

18) Mål om annan ersättning

Här behandlas sådana mål om ersättning av allmänna medel, vilka ej rymmes inom ramen för andra avsnitt.

Enligt 2 § 4:o) andra stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra mål om annan ersättning, såvitt den enligt gällande författningar utgår av statsmedel och anspråket ej är framställt mot riksförsäkringsanstalten (numera riksförsäkringsverket) eller avser ersättning för tamdjur som dödats eller skadats av rovdjur eller angår ersättning i anledning av myndighets ingripande med stöd av epidemilagen, livsmedelsstadgan eller mejeristadgan för att hindra spridning av smitta eller gäller ersättning för kostnader, som kommun fått vidkännas på grund av stadgande i lagen om kommunal beredskap eller lagen om krigshjälp, eller rör ersättning för kostnader till följd av övergången till högertrafik.

Regeringsrätten har även handlagt mål om ersättning av kommunala medel för kläder och andra föremål, som hälsovårdsnämnd låtit förstöra för att förebygga överföring av smitta.

Övriga hithörande mål om ersättning av allmänna medel avgöres i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser angående ersättning av statsmedel finns i ett stort antal författningar. Såsom exempel kan här, i anknytning till framställningen i det följande, anföras ersättningsbestämmelserna i 9 § KK den 12 april 1935 (nr 106) med närmare föreskrifter angående bekämpande av smittsamma

husdjurssjukdomar. Till belysning av undantagsbestämmelserna i enumerationen skall här nämnas följande. Ersättningsanspråk mot riksförsäkringsverket kan framställas med stöd av lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring, militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261), KF den 14 maj 1954 (nr 249) om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret jämte ett flertal andra författningar. Bestämmelser om ersättning för tamdjur som dödats eller skadats av rovdjur återfinns i 27 § 2 mom. jaktstadgan den 3 juni 1938 (nr 279) och KK den 12 april 1946 (nr 146) om ersättning för skada av järv eller varg. Det tredje undantaget avser mål rörande tillämpningen av dels lagen den 18 maj 1956 (nr 293) om ersättning åt smittbärare dels ock KK samma dag (nr 296) om ersättning av statsmedel i vissa fall vid ingripanden i hälsovårdens intresse. Det fjärde och det femte undantaget tillfogades år 1964 och sammanhänger med lagen den 20 mars 1964 (nr 63) om kommunal beredskap, lagen samma dag (nr 47) om krigshjälp och KK den 10 april 1964 (nr 99) om ersättning av statsmedel för kostnader till följd av övergången till högertrafik.

Föreskrifter rörande ersättningskyldighet för kommun för kläder m. m., som förstöres för att förebygga överföring av smitta, finnes i 5 § 1 mom. epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443) och 13 § tuberkulosförordningen den 31 mars 1939 (nr 113).

Utredningsmannen (bet. s. 110—115)

I förslaget göres en åtskillnad mellan ersättning, som enligt gällande författning är tillförsäkrad någon, och ersättning, beträffande vars utgående myndigheten äger en fri prövningsrätt. Mål om ersättningar av den förra typen hänföres av utredningsmannen till regeringsrätten, medan ersättningsärenden av den senare typen anses böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Det nuvarande undantagsstadgandet rörande anspråk mot riksförsäkringsanstalten anses inte behöfligt, därför att ersättningsmål, som riksförsäkringsanstalten handlägger i första instans, ej kan komma under Kungl. Maj:ts prövning utan avgöres av en speciell besvärinstans. Då ersättning för tamdjur, som dödats eller skadats av rovdjur, är tillförsäkrad djurägaren under de i författningarna angivna betingelserna, bör enligt utredningsmannens mening mål om sådan ersättning avgöras av regeringsrätten och undantagsstadgandet i ämnet således utgå. På samma grund anses mål om ersättning åt smittbärare enligt 1956 års lag böra prövas av regeringsrätten. Däremot skall enligt förslaget mål om ersättning enligt 1956 års kungörelse prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, därför att ifrågakvarande kungörelse inte tillförsäkrar vederbörande någon rätt till ersättning.

Avgörande för kompetensfördelningen bör enligt utredningsmannens uppfattning inte vara av vilka medel ersättningen skall bestridas. Även ersättningar av kommunala medel anses böra omfattas av stadgandet. Regerings-

rättens kompetens omfattar således enligt förslaget alla mål om ersättning av allmänna medel som enligt gällande författning är tillförsäkrad någon i visst fall.

Yttranden

Sveriges grossistförbund framhåller, att det i sak knappast finns någon skillnad mellan å ena sidan det fall, att en smittbärare underkastas isolering eller eljest inskränkning i sitt arbete, och å andra sidan det fall, att en affärsman, trots att han iakttagit all tillbörlig försiktighet, genom ingripande från hälsovårdsnämnd är skyldig att förstöra eller till förlustpriser exportera ett livsmedelsparti, som ej godkänts vid besiktning. I båda fallen finns enligt förbundets mening ett likartat behov av att rättssäkerheten tryggas genom en juridiskt objektiv prövning i högre instans.

Regeringsrättens flesta ledamöter anför att en gränsdragning mellan regeringens och regeringsrättens kompetensområde, vilken är grundad på en prövning av i vad mån en ersättning är tillförsäkrad någon, är praktiskt otillfredsställande. Den gör tillämpningen vansklig och föranleder stundom, att en och samma författning kommer att falla inom båda kompetensområdena. Med hänsyn till det relativt begränsade område, som denna fördelningsregel här skulle omfatta, anses den dock kunna godtagas. Tillräckliga skäl synes ledamöterna ej ha anförts för den föreslagna utvidgningen av regeringsrättens kompetens till att omfatta ersättningar av allmänna medel i stället för ersättningar av statsmedel. Det kan enligt ledamöternas uppfattning ifrågasättas, om inte en ytterligare begränsning av regeringsrättens kompetensområde är påkallad med hänsyn till den i vissa fall alltför närliggande risken för konflikter med allmän domstols avgöranden. Utredningsmannen har — framhåller ledamöterna — utgått från att regeringsrätten bör pröva besvär om ersättning av statsmedel även i sådana fall, där den missnöjde i författningen direkt hänvisats att anhängiggöra sin talan vid allmän domstol. Besvär till regeringsrätten kan även tänkas förekomma rörande tillförsäkrade ersättningar av statsmedel, där expropriationsdomstol skall pröva ersättningen vid tvist. Med hänsyn härtill anses ett förbehåll böra göras i syfte att till regeringsrättens avgörande åtminstone ej hänföres frågor om ersättning, där den missnöjde i vederbörlig författning hänvisas att göra sin talan gällande i annan ordning.

Länsstyrelsen i Stockholms län ifrågasätter om inte mål om ersättning av allmänna medel bör handläggas av kammarrätten i sista instans. Enligt länsstyrelsens uppfattning bör mål om ersättning för tamdjur, som dödats eller skadats av rovdjur, samt mål om ersättning åt smittbärare fortfarande prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att mål om ersättning för tamdjur, som dödats eller skadats av rovdjur, inte behöver slutligt dömas av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Till en början skall här behandlas frågan om kompetensfördelningen av mål rörande ersättning av statsmedel. Härvid bör erinras om att ett flertal sådana mål behandlas i andra avsnitt, bl. a. i samband med behandlingen av övriga kompetensfördelningsspörsmål rörande ett antal särskilda författningar. Här behandlas frågan vilken supplerande allmän kompetensfördelningsregel som bör uppställas för sådana ersättningsärenden, som ej beröres i andra sammanhang.

Besvärsmål angående ersättning av statsmedel rör i allmänhet frågor som i och för sig kan lämpa sig för prövning av administrativ domstol. Det bör dock inte ifrågakomma att leda alla dylika mål till förvaltningsdomstolarna. Vissa begränsningar i administrativ domstols kompetens synes böra göras.

Den av utredningsmannen gjorda åtskillnaden mellan ersättning, som enligt gällande författning är tillförsäkrad någon, och ersättning, beträffande vars utgående myndigheten äger en fri prövningsrätt, kan teoretiskt sett vara motiverad. I praktiken kan emellertid en sådan åtskillnad medföra tillämpningssvårigheter. Författningarnas formulering ger nämligen inte alltid klart besked i frågan huruvida det föreligger ett verkligt rättsanspråk på ersättning eller ej. Kommittén kan inte förorda, att en allmän regel om kompetensfördelningen av ersättningsärenden konstrueras på det av utredningsmannen föreslagna sättet.

Enligt regeringsrättslagen i dess nuvarande lydelse skall regeringsrätten — med vissa angivna undantag — upptaga och avgöra mål om annan ersättning, såvitt den enligt gällande författningar utgår av statsmedel. Ersättningsyrkanden, som är riktade mot staten men stödjer sig på vanliga privaträttsliga grunder, t. ex. på bestämmelserna i köplagen, är sålunda inte att hänföra under ifrågavarande bestämmelse utan prövas i administrativ ordning i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet. Kommittén är av den uppfattningen, att det i princip saknas anledning att ge en rättssökande möjlighet att anhängiggöra talan både hos förvaltningsdomstol och hos annan domstol. En dylik dubbel talerätt är i allmänhet inte påkallad från rätts-säkerhetssynpunkt och medför dessutom risk för olämpliga konflikter mellan olika domstolars avgöranden. Kommittén föreslår därför, att den allmänna kompetensregeln rörande mål om ersättning av statsmedel utformas så, att även i framtiden administrativ domstols behörighet begränsas till mål rörande tillämpning av författningar, som reglerar frågor om ersättning just av statsmedel. Härigenom förebygges för ett stort antal fall, att en och samma fråga kan bli föremål för prövning både av administrativ domstol och av allmän domstol.

Även med denna begränsning i administrativ domstols kompetensområde

kommer det att finnas ett inte obetydligt antal mål om ersättning av statsmedel, som kan dragas under förvaltningsdomstols prövning, fastän den ersättningsyrkande, om han så önskar, kan anhängiggöra talan vid allmän domstol eller vid annan särskild domstol än förvaltningsdomstol. För att utesluta möjligheten av en sådan dubbelprövning skulle man behöva uppställa en regel av innehåll, att från de administrativa domstolarnas kompetensområde undantages sådana ersättningsmål, som kan dragas under annan domstols prövning. En dylik regel kan emellertid svårligen uppställas i praktiken, därför att det i en del fall är vanskligt att avgöra, huruvida allmän domstol är behörig att pröva en viss ersättningsfråga eller ej. Detta sammanhänger bl. a. med den förut påtalade svårigheten att draga gränsen mellan tillförsäkrade ersättningar och andra ersättningar. Kommittén vill därför inte förorda, att en begränsningsregel av nyss angivet innehåll uppställles. Såsom ett steg i ifrågavarande riktning föreslår emellertid kommittén — i anknytning till remissyttrandet från regeringsrättens flesta ledamöter — att den allmänna regeln om administrativ domstols behörighet i mål om ersättning av statsmedel utformas så, att från förvaltningsdomstols kompetensområde uteslutes sådana ersättningsmål, där visserligen ersättningen enligt gällande författning utgår av statsmedel men där vederbörande författning hänvisar den ersättningskrävande att vid tvist anhängiggöra talan hos allmän domstol eller expropriationsdomstol.

I ett flertal författningar finns bestämmelser om ersättning av statsmedel till kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet. Ifrågavarande rättssubjekts ställning är en helt annan än enskilda fysiska och juridiska personers. Det torde i allmänhet vara ändamålsenligt, att tillämpningen av författningar om ersättning av statsmedel till kommun eller annat rättssubjekt av nyss angivet slag i sista instans handhaves av Kungl. Maj:t i statsrådet. I fråga om vissa slag av ersättningar kan dock finnas anledning att låta administrativ domstol pröva ersättningsfrågan. I så fall bör lämpligen bestämmelse härom intagas i vederbörande ersättningsförfattning. I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att den allmänna supplerande regeln om administrativ domstols kompetens i vissa mål angående ersättning av statsmedel icke skall ha avseende å ersättning till kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet. Vid tillämpningen av denna bestämmelse bör observeras, att om en kommun uppträder såsom ersättningskrävande inte på grund av sin egenskap av kommun utan såsom likställd med exempelvis enskild ägare av viss egendom, kommunen i detta sammanhang bör betraktas såsom enskild och ej omfattas av den nyssnämnda undantagsregeln.

I enlighet med det anförda förordar kommittén, att den i detta avsnitt behandlade supplerande kompetensfördelningsregeln skall till administrativ domstols kompetensområde hänföra mål om annan ersättning, såvida den enligt gällande författning utgår av statsmedel och författningen ej hän-

visar den ersättningskrävande att vid tvist anhängiggöra talan hos allmän domstol eller expropriationsdomstol samt fråga ej är om ersättning till kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet.

Vad angår de nuvarande undantagen från administrativ domstols behörighet i mål, om vilka här är fråga, vill kommittén anföra följande.

Undantaget för anspråk framställda mot riks försäkringsverket synes numera sakna aktualitet. De åsyftade ersättningsanspråken kan ej längre komma under Kungl. Maj:ts prövning utan faller inom försäkringsdomstolens kompetensområde. Anledning saknas därför att i en allmän supplerande kompetensfördelningsregel avseende mål, som enligt författningarna skall fullföljas till Kungl. Maj:t, bibehålla ifrågavarande undantagsstadgande.

Den prövning som sker i ärenden rörande ersättning för tamdjur, som dödats eller skadats av rovdjur, synes vara av domstolsmässig karaktär. Något särskilt behov av att förbehålla regeringen avgöranderätten i förekommande besvärärenden synes ej föreligga. Kommittén finner därför inte skäl att för dessa mål föreslå något undantag från den ovan förordade allmänna regeln om administrativ domstols kompetens.

Beträffande ärendena om ersättning i anledning av myndighets ingripande med stöd av epidemilagen, livsmedelsstadgan eller mejeristadgan för att hindra spridning av smitta gäller numera, att besvärsmål rörande ersättning åt tillfälliga smittbärare tillhör försäkringsdomstolens kompetensområde och således ej längre kan komma under Kungl. Maj:ts prövning. I mål rörande ersättning åt kroniska smittbärare eller rörande ersättning enligt 1956 års kungörelse om ersättning av statsmedel i vissa fall vid ingripanden i hälsovårdens intresse kan däremot besvär fortfarande anföras hos Kungl. Maj:t. Reglerna i 1956 års kungörelse innefattar ett ersättnings-system, som är starkt rättsligt färgat. Ersättningsreglerna är på flera punkter likartade med motsvarande regler i 9 § 1935 års kungörelse med närmare föreskrifter angående bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar. Mot denna bakgrund finner kommittén övervägande skäl tala för att beträffande besvärsmålen rörande ersättning enligt 1956 års kungörelse inte föreslå något undantag från den av kommittén ovan förordade allmänna regeln om administrativ domstols behörighet. Föreskrifterna i 1956 års lag angående ersättning åt kroniska smittbärare ger ett så vidsträckt utrymme åt en behovs- och skälighetsprövning att det i och för sig skulle kunna ligga nära till hands att låta Kungl. Maj:t i statsrådet bibehålla prövningen av besvärärenden rörande dylika ersättningar. Å andra sidan torde det från allmän synpunkt sett inte kunna anses påkallat att förbehålla regeringen prövningen av dessa fåtaliga ärenden. Förvaltningsdomstol är väl skickad att göra en prövning även av den art varom här är fråga. För åstadkommande av en enhetlig kompetensfördelning på förevarande område föreslår kommittén, att också målen om ersättning åt kroniska smittbärare över-

flyttas till handläggning av administrativ domstol. Ej heller för denna målgrupp föreslås således något undantag från den av kommittén uppställda allmänna regeln om administrativ domstols behörighet.

Det nuvarande undantaget för mål om ersättning för kostnader, som kommun fått vidkännas på grund av stadgande i lagen om kommunal beredskap eller lagen om krigshjälp, behandlas i avsnitt nr 143. Där föreslås, att ifrågavarande ersättningsärenden även i fortsättningen skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Denna ordning överensstämmer med den av kommittén ovan föreslagna allmänna supplerande regeln, som från administrativ domstols behörighet undantager mål om ersättning till kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet.

Vad angår det nuvarande undantagsstadgandet rörande ärenden om ersättning av statsmedel för kostnader till följd av övergången till högertrafik är att observera, att sådana ärenden i vissa fall har ett nära samband med statsbidragsärenden, som i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Härtill kommer att rätten till ersättning av statsmedel i stor utsträckning är beroende av att åtgärd för övergången till högertrafik vidtages enligt godkänd plan med kostnadsberäkning. Sådan plan får ej godkännas med mindre vid granskning därav befunnits, att åtgärd planerats på sätt som är ändamålsenligt och förenligt med högertrafikkommissionens planläggning av övergången till högertrafik ävensom att kostnad beräknats till skäligen belopp. På grund av nu angivna förhållanden och ersättningsärendenas natur synes övervägande skäl tala för att i överensstämmelse med gällande ordning ärendena om ersättning av statsmedel för kostnader till följd av övergången till högertrafik i sista instans handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Föreskrift om detta undantag från den av kommittén föreslagna allmänna regeln om administrativ domstols behörighet synes böra inryckas i den föreslagna lagen om rikets kammarrätter.

Utredningsmannens förslag att nu ifrågavarande behörighetsbestämmelser skall avse inte blott ersättningar av statsmedel utan ersättningar av allmänna medel över huvud taget torde leda alltför långt. Kommittén förordar emellertid att, i enlighet med praxis, mål om ersättning av kommunala medel för kläder och andra föremål som hälsovårdsnämnd låtit förstöra för att förebygga överföring av smitta (5 § 1 mom. epidemilagen och 13 § tuberkulosförordningen) skall behandlas av administrativ domstol. Direkta bestämmelser härom synes böra införas.

Bestämmelser om den i det föregående förordade kompetensfördelningen har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter samt i förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443) och förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 § tuberkulosförordningen den 31 mars 1939 (nr 113).

Författningsförslag nr 2, 32 och 33.

19) Mål om statsbidrag

Här behandlas mål rörande bidrag eller understöd av statsmedel som utgår utan att någon återbetalningsskyldighet i princip föreligger. Vissa statsbidragsärenden beröres även i andra sammanhang. Mål rörande lån av statsmedel behandlas i närmast följande avsnitt.

Bestämmelser angående statsbidrag finns i ett stort antal författningar, av vilka en del har karaktären av lag medan andra utfärdats i administrativ ordning. Bestämmelser i ämnet finns också i ett stort antal k. br.

Enligt 2 § 4:o) tredje stycket i regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om sådant bidrag eller understöd av statsmedel, som enligt gällande författningar får beviljas eller skall på rekvisition utbetalas av statskontoret eller tillsynsmyndighet över registrerade understödsföreningar eller av länsstyrelse, där fråga ej är om bidrag till väg- och brobyggnadsföretag eller om bidrag enligt 15 eller 16 § lagen om kommunal beredskap eller, såvitt angår skatteutjämningsbidrag, om beslut rörande utdebiteringsgränsen eller medelskattekraften i riket.

De mål om statsbidrag, som inte enligt vad ovan sagts tillhör regeringsrättens kompetensområde, handlägges av Kungl. Maj:ts i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 115—124)

Kompetensfördelningen av mål rörande statsbidrag är förenad med stora svårigheter därför att statsbidragsförfattningarnas bestämmelser är högst växlande och olikformiga. Principiellt bör kompetensfördelningen ske med hänsyn till huruvida det understödda rättssubjektet äger ett rättsligen grundat anspråk på bidraget eller ej. Ett strikt genomförande av denna princip möter emellertid åtskilliga betänkligheter av praktisk art. Det är sålunda ej alltid lätt att avgöra, huruvida en författnings mening är att under vissa betingelser tillförsäkra ett rättssubjekt statsbidrag. Härtill kommer att statsbidrag ibland tillförsäkras vissa rättssubjekt, medan myndigheten lämnas fria händer att pröva i vad mån andra skall erhålla bidrag. Det synes utredningsmannen naturligast att Kungl. Maj:t i statsrådet prövar besvär rörande tillämpningen av dylika författningar av blandad typ, därför att de tveksamma frågorna i allmänhet torde vara sådana som huvudsakligen beror av en lämplighets- eller skälighetsprövning.

Det synes utredningsmannen inte böra ifrågakomma att i regeringsrättslagen uppräknas alla de författningar rörande statsbidrag, vilkas tillämpning synes böra ankomma på regeringsrätten. Utredningsmannen stannar vid att föreslå att regeringsrätten skall upptaga *dels* — i huvudsaklig överensstämmelse med då gällande kompetensbestämmelse vilken antogs i stort sett omfatta tillförsäkrade bidrag — mål om sådant statsbidrag som enligt gällande författningar får beviljas av statskontoret eller tillsynsmyndighet

över registrerade understödsföreningar eller länsstyrelse, där fråga ej är om bidrag till enskild väghållning eller om skatteersättning i anledning av 1957 års ortsavdragsreform, dels ock mål om beviljande av annat statsbidrag som enligt allmän lag är tillförsäkrat någon. Beträffande sistnämnda målgrupp framhålles, att bestämmelsen visserligen inte är uttömmande men att den omfattar de fall, varom ingen tvekan anses råda, och att den är enkel att tillämpa. Regeln utesluter från regeringsrättens kompetensområde mål om tillämpning av administrativa statsbidragsförfattningar, även om dessa innehåller bestämmelser varigenom någon tillförsäkras statsbidrag. Detta avsteg från den uppställda principen låter sig enligt utredningsmannen försvaras — förutom av ovan antydda skäl — även av att dessa mål i betydande omfattning influeras av skälighetssynpunkter.

Den nuvarande undantagsbestämmelsen för mål om statsbidrag till väg- och brobyggnadsföretag begränsas i utredningsmannens förslag, såsom framgår av det föregående, till att avse endast bidrag till enskild väghållning. Denna begränsning sammanhänger med att städer och stadsliknande samhällen som är väghållare blivit i lagen om allmänna vägar tillförsäkrade statsbidrag till väghållning enligt fördelningsplan som fastställts av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Undantaget för mål om skatteersättning i anledning av reformering av ortsavdragen bibehölls i förslaget av praktiska skäl, främst av hänsyn till ärendenas brådskande natur.

Utöver vad ovan sagts föreslår utredningsmannen att regeringsrätten skall pröva mål om beslut, utan samband med beviljande av statsbidrag, rörande utbetalning av sådant bidrag ävensom mål om beslut angående återbetalning av statsbidrag. Mål om indragning av statsbidrag innefattas i den av utredningsmannen föreslagna allmänna bestämmelsen om regeringsrättens behörighet i mål rörande indragning av rättighet eller förmån. Såsom motivering för att utbetalnings- och indragningsfrågorna skall handläggas av regeringsrätten anföres att målen rör bidragstagarens rätt och dessutom ej sällan är beroende på tolkning av gällande bestämmelser. Vad angår målen om återbetalning av statsbidrag framhålles att beslut om återbetalning i allmänhet är sammankopplat med beslut om indragning av tilldelningen och därför bör prövas av samma instans som handlägger indragningsfrågan.

Yttranden

Svenska landskommunernas förbund, socialstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen tillstyrker i princip utredningsmannens förslag eller lämnar det samma utan erinran. *Skolöverstyrelsen* tillstyrker förslaget beträffande de områden som styrelsen har att företräda. Inte heller *Stockholms läns landstings förvaltningsutskott* eller *statens biografbyrå* har något att invända mot den föreslagna kompetensfördelningen av mål rörande beviljande av

statsbidrag. I några av yttrandena framföres dock önskemål om ett förtydligande av begreppet allmän lag.

Sveriges grossistförbund anför att den föreslagna kompetensfördelningen i en del fall kan komma att medföra ett åsidosättande av kravet på rättskydd för den enskilde. Med hänsyn härtill finns enligt förbundets mening grundad anledning att inte i nu berörda fall göra ett avsteg från huvudprincipen att mål av övervägande rättslig karaktär skall handläggas av regeringsrätten. Berörda mål om beviljande av bidrag enligt administrativa författningar bör därför, i varje fall där de har nyssnämnda karaktär, lämpligen hänföras till regeringsrättens prövning. Även *Stockholms handelskammare* vänder sig mot att huvudprincipen för enumerationen frångåtts och vissa mål av övervägande rättslig karaktär kommer att handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Sveriges advokatsamfund framhåller att den föreslagna ordningen, inbärande bl. a. att alla besvär enligt författningar av »blandad» typ skall prövas av regeringen, innebär ett avsteg från rättskyddsprincipen. En utförligare differentiering av nu ifrågavarande mål skulle enligt samfundets mening bättre tillgodose sistnämnda princip.

Statskontoret förklarar, att anledning saknas att i den föreslagna lagtexten särskilt nämna statskontoret, när ämbetsverkets funktion såsom statsbidragsbeviljande myndighet numera upphört.

Det förefaller *civilförsvarsstyrelsen* vara riktigt att besvär över styrelsens beslut om statsbidrag till kommun för kostnader för allmänna skyddsrum — vartill kommun är berättigad enligt civilförsvarslagen — kommer att upptagas av regeringsrätten, även om det väl kunde tänkas att besvären i stället upptages av Kungl. Maj:t i statsrådet. Det väsentliga är enligt styrelsens mening att besvär över såväl styrelsens beslut om bidragsbeviljande som länsstyrelsens beslut om utbetalning av bidraget prövas av en och samma myndighet.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen avstyrker att mål om statsbidrag enligt lagen om allmänna vägar till städer och stadslänkande samhällen överföres till regeringsrättens prövning. Såsom skäl härför åberopas bl. a., att då bidrag till vägbyggnad endast utgår i mån av tillgång på därtill anslagna medel, ett urval måste ske efter lämplighet bland de i och för sig bidragsberättigade objekten. Statsbidragsgivningen är ett betydelsefullt medel då det gäller planläggningen hur vägsystemet i stort skall utformas och avgörandena i vägbyggnadsärendena är till övervägande del uttryck för lämplighetsprövningar och allmänt vägpolitiska hänsynstaganden. Styrelsen tillstyrker däremot förslaget att regeringsrätten skall pröva mål om utbetalning och om återbetalning av statsbidrag. *Byråchefen Olsén* var av skiljaktig mening och tillstyrkte utredningsmannens förevarande förslag.

Av praktiska skäl synes det *överståthållarämbetet* knappast lämpligt att göra någon skillnad mellan å ena sidan beviljandet av statsbidrag och

å andra sidan sådana åtgärder, som rör bidragets lyftande eller återbetalning. Mål som rör sådana åtgärder bör enligt ämbetets mening prövas av regeringsrätten endast om denna har att pröva besvär rörande bidragets beviljande.

Svenska landstingsförbundet finner det riktigt att mål rörande beviljande av statsbidrag, vilka utgår enligt särskilda administrativa författningar, skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Förbundet förutsätter att även frågor om utbetalande och återbetalande av sådant bidrag behandlas på likartat sätt.

Regeringsrättens flesta ledamöter understryker svårigheten att finna någon lämplig allmän norm för uppdelningen av statsbidragsmålen mellan regeringen och regeringsrätten. Den gällande fördelningen synes ledamöterna grovt sett ganska tillfredsställande i praktiken. Det föreslagna tillägget avseende mål om beviljande av statsbidrag, som enligt allmän lag tillförsäkrats någon, ger uttryck åt en principiellt välgrundad strävan att till regeringsrätten överföra statsbidragsärenden, där det understödda rättssubjektet har ett rättsligt anspråk på att erhålla bidraget. Tillägget synes emellertid ledamöterna vid närmare granskning innehålla mindre än det lovar. Av utredningen framgår inte att det skulle omfatta mer än statsbidragen till allmän sjukkasse enligt lagarna om allmän sjukförsäkring och om moderskapshjälp samt statsbidragen till städer och stadslignande samhällen enligt lagen om allmänna vägar. Den förstnämnda bidragsgruppen syntes ledamöterna lämpligen endast behöva föranleda den modifikation i bestämmelsen i regeringsrättslagen att tillsynsmyndigheten över de allmänna sjukkassorna nämndes vid sidan av tillsynsmyndigheten över understödsföreningar. Statsbidragen enligt lagen om allmänna vägar är beroende av tillgången på medel och av att vägen eller gatan är upptagen på vederbörligen fastställd plan. Besvär över dylik plan anses på grund av ärendets natur böra prövas av regeringen. Statsbidragsfrågorna rörande allmänna vägar synes ledamöterna härigenom i praktiken bli avgjorda i stort sett vid sidan av regeringsrätten trots det av utredningsmannen föreslagna tillägget. Då stadgandet om beviljande av statsbidrag, som enligt allmän lag tillförsäkrats någon, sålunda skulle få mycket ringa praktisk betydelse och då det därjämte framstår såsom ett systematiskt egendomligt tillägg till det nuvarande stadgandet, som bestämmer kompetensfördelningen efter den beviljande myndigheten, anses övervägande skäl tala för att stadgandet inte upptages i regeringsrättslagen. Utredningsmannens förslag att alla mål om utbetalning, indragning och återbetalning av statsbidrag skall handläggas av regeringsrätten tillstyrkes ej heller av ledamöterna. Praktiska lämplighetsskäl talar enligt deras mening för att ifrågavarande beslut i besvärshänseende bör följa besluten om bidragens beviljande. Sammanfattningsvis förordade ledamöterna att det skall ankomma på regeringsrätten att pröva alla mål om statsbidrag (beviljande, utbetalning och återbetal-

ning) som enligt gällande författningar beviljas av statskontoret, av tillsynsmyndighet över registrerade understödsföreningar och allmänna sjukkassor samt av länsstyrelse, där ej fråga är om bidrag till enskild våghållning eller om skatteersättning i anledning av 1957 års ortsavdragsreform.

Förvaltningsdomstolskommittén

De nuvarande bestämmelserna i regeringsrättslagen medför, att i stort sett likartade ärenden om beviljande av statsbidrag kan komma att prövas av skilda slutinstanser allt efter vilken myndighet som handlagt ärendet i första instans. En dylik ordning synes otillfredsställande och bör enligt kommitténs mening inte bibehållas.

Vissa skäl av teoretisk natur kan tala för att kompetensfördelningen av ärenden om beviljande av statsbidrag bör göras med hänsyn till huruvida det understödda rättssubjektet äger ett rättsligen grundat anspråk på bidraget eller ej. Statsbidragsförfattningarna ger emellertid i många fall inte klart vid handen, huruvida meningen är att tillförsäkra vederbörande statsbidrag eller huruvida bidragets utgående skall vara beroende av en billighets- och lämplighetsprövning. På grund av de sålunda föreliggande svårigheterna att draga en gräns mellan rättsligen tillförsäkrade och ej rättsligen tillförsäkrade statsbidrag finner kommittén, i likhet med utredningsmannen, det ogörligt att följa nyss angivna princip vid bestämmandet av vilket organ som i sista hand skall avgöra ärenden angående beviljande av statsbidrag.

Enligt utredningsmannens förslag skall regeringsrätten å ena sidan pröva i stort sett samtliga mål om sådana statsbidrag som får beviljas av vissa myndigheter, medan å andra sidan i fråga om övriga myndigheters beviljande av statsbidrag regeringsrättens behörighet skall förutsätta inte blott att bidraget är tillförsäkrat vederbörande utan även att detta skett i allmän lag. Kommittén kan ej biträda detta förslag. Detsamma undanröjer nämligen inte den omotiverade splittringen av handläggningen i sista instans av vissa likartade typer av statsbidragsärenden och det är systematiskt föga tillfredsställande att vid sidan av varandra uppställa helt skilda kompetensfördelningsregler för en och samma grupp av ärenden.

Kommittén anser att starka praktiska skäl talar för att samtliga besvärärenden om beviljande av statsbidrag bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Härigenom skulle man undanröja den otillfredsställande dualism som ligger däri att besläktade typer av ärenden handlägges ibland av Kungl. Maj:t i statsrådet och ibland av regeringsrätten. Ärendena om beviljande av statsbidrag torde sällan innesluta rättsliga spörsmål av den karaktär att handläggning av administrativ domstol framstår såsom den ändamålsenligaste formen för prövning av förekommande besvär. I de flesta fall torde den enklare handläggning, som äger rum när ärendena avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet, vara till fyllest från rättssäkerhetssynpunkt. Skulle i enstaka

fall någon mera invecklad rättsfråga aktualiseras, kan det förutsättas att i fall av behov regeringsrättens utlåtande kommer att inhämtas. Den större snabbhet i handläggningen, som uppnås när statsbidragsbesvär avgöres av regeringen, talar också för att denna typ av ärenden bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. En annan omständighet som talar för att regeringen bör pröva besvär i statsbidragsärenden är att Kungl. Maj:t årligen i samband med anslagsäskanden och expediering av riksdagens beslut kommer i beröring med och tar ställning till ett stort antal frågor som rör statsbidragsgivningen. Statsdepartementen förfogar över personer, som i ej o betydlig utsträckning är specialister på statsbidragsspörsmål. Framhållas kan ytterligare att i många fall beviljandet av statsbidrag inte delegerats till viss myndighet utan handhaves av Kungl. Maj:t.

Under återopande av det anförda föreslår kommittén, att samtliga besvärärenden rörande beviljande av statsbidrag skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Genomföres detta kommitténs förslag, synes praktiska skäl tala för att också förekommande besvärärenden rörande utbetalning eller indragning av statsbidrag bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Ifrågavarande ärenden sammanhänger så nära med bidragsgivningsfrågorna att det inte synes böra ifrågakomma att förlägga besvärprövningen till skilda instanser.

Också mål om återbetalning av statsbidrag synes böra handläggas av regeringen. Från rättsskyddssynpunkt torde ingen befogad invändning här emot kunna göras. Erinras bör därom att därest vederbörande vägrar att ställa sig beslutet till efterrättelse, myndigheten torde vara tvungen att hänvända sig till allmän domstol för att erhålla exekutionstitel.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén att samtliga ärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, skall i sista instans avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

20) *Mål om lån av statsmedel*

I detta avsnitt behandlas mål om beviljande av lån av statsmedel, mål om lyftande och om indragning, inställande av vidare utbetalning eller minskning av sådant lån, mål om uppsägning av lån av statsmedel, mål om beslut angående ordningen för återbetalning av sådant lån samt mål om fördelning av dylikt lån å särskilda fastigheter.

Exempel på författningar i ämnet utgör arbetsmarknadskungörelsen den 3 juni 1966 (nr 368), bostadslånekungörelsen den 5 oktober 1962 (nr 537) och KK den 19 maj 1961 (nr 153) om tvätterilån. I anslutning till framställningen i det följande bör vidare nämnas KK den 30 juni 1939 (nr 432) angående villkoren för lån från statens avdiktningsslånefond. Denna kungörelse har visserligen upphävts genom KK den 28 maj 1959 (nr 246) men den samma äger fortfarande tillämpning i fråga om lån som beviljats enligt kun-

görelsen före den 1 juli 1959. Jämlikt lagen den 14 juni 1929 (nr 164) om kronans förmånsrätt för avdikningslån gäller, att sedan beslut meddelats om ordningen för avdikningslåns återbetalning samt, där flera fastigheter skall ansvara för återbetalningen, om lånets fördelning å dessa fastigheter, staten för de årliga avbetalnings- och räntebeloppen äger lika rätt i vederbörande fastighet som för avgäld av fast egendom, varom i 17 kap. 6 § handelsbalken sägs. Anteckning sker i fastighetsboken.

Enligt 2 § 5:o) tionde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om fördelning till återbetalning av lån utav allmänna medel. Detta stadgande äger tillämpning på avdikningslån som ovan nämnts.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 124—126)

Mål om beviljande av lån av statsmedel föreslås skola prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, därför att lånebeviljandet väsentligen är beroende på lämplighets- eller skälighetsprövning. Då tvister angående återbetalning av lån i sista hand kan bli föremål för allmän domstols prövning, föreslås — för undvikande av konflikt mellan administrativ domstols och allmän domstols avgöranden — att också mål om uppsägning till återbetalning av lån av statsmedel i sista hand skall behandlas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Mål om beslut angående lyftande av beviljat lån av statsmedel skall däremot enligt utredningsmannens förslag avgöras av regeringsrätten. Skälet härför är att sökanden genom beslutet om lånets beviljande fått en rätt att utbetomma lånebeloppet under de i beslutet angivna eller i författningen stadgade villkoren. Likaså föreslås att regeringsrätten skall avgöra mål om beslut rörande indragning av lån av statsmedel eller inställande av vidare utbetalning eller minskning därav. Sistnämnda mål omfattas av den av utredningsmannen föreslagna bestämmelsen om regeringsrättens behörighet i mål om inskränkning i eller indragning av rättighet eller förmån, därvid lån av statsmedel nämnes såsom exempel. Enligt utredningsmannens förslag skall regeringsrätten vidare handlägga mål om beslut angående ordningen för låns återbetalning, såsom om amortering och räntebetalning, förutsatt att beslutet inte meddelats i samband med lånets beviljande. Slutligen föreslås, under hänvisning till bestämmelserna om avdikningslån, att regeringsrätten skall pröva mål om beslut angående låns fördelning till återbetalning.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter anser att tillräckliga skäl inte föreligger att stadga annan kompetensfördelning beträffande mål om låns lyftande och återbetalning än beträffande mål om beviljande av lån. Ledamöterna förordar att ändring i nämnda hänseenden ej göres i gällande lag. Åt samma

uppfattning ger *överståthållarämbetet* uttryck. Inte heller *länsstyrelsen i Stockholms län* finner sig kunna tillstyrka förslaget om överföring till regeringsrätten av vissa mål rörande lån av statsmedel.

Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har däremot ej något att erinra mot utredningsmannens förslag i fråga om mål om lån av statsmedel (hemslöjdslånefonden).

Förvaltningsdomstolskommittén

Såsom utredningsmannen framhållit förekommer flera olika slag av beslut rörande lån av statsmedel. Grundläggande är besluten huruvida ansökan om lån skall bifallas eller ej. Då besluten om låns beviljande i mycket är beroende på lämplighets- och billighetssynpunkter, bör besvärsmål om dylika beslut prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Övriga beslut rörande lån av statsmedel äger ett sådant samband med lånebeviljandet, att övervägande skäl synes tala för att också mål om dylika beslut bör — med nedan angivet undantag — prövas av regeringen.

Fördelning till återbetalning av lån utav allmänna medel torde äga aktualitet endast i fråga om avdikningslån. Fördelningsbeslut rörande dylikt lån berör det inbördes förhållandet mellan de i torrlägningsföretaget delaktiga och synes på denna grund böra, i händelse av besvär, prövas av administrativ domstol. Enligt vad kommittén inhämtat torde på grund av övergångsbestämmelserna i samband med upphävandet av 1939 års kungörelse i ämnet beslut om fördelning till återbetalning av avdikningslån kunna förekomma under ytterligare några år framåt.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén att av de mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, endast mål om fördelning till återbetalning av lån av allmänna medel skall avgöras av administrativ domstol. Då ifrågavarande målgrupp torde äga aktualitet blott under några år framåt i tiden, synes det ej finnas anledning att införa en ny instansordning för dessa mål; desamma torde böra fullföljas till regeringsrätten enligt nu gällande ordning.

Föreskrift om regeringsrättens behörighet i nyssnämnda mål har intagits i övergångsbestämmelserna till den av kommittén föreslagna lagen om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1.

21) Mål om tullbehandling samt om annat beslut av tullmyndighet rörande in- eller utförsel av varor

Såsom exempel på mål tillhörande denna grupp kan nämnas mål om rätt till in- eller utförsel av visst varuslag, om skyldighet att erlægga tull eller annan införselavgift, om tulldebitering och beräkning av avgift samt om tullauktion. Mål om tullrestitution beröres i ett senare avsnitt.

Frågor om tullbehandling behandlas företrädesvis i tullstadgan den 7

oktober 1927 (nr 391). Vid sidan om denna förekommer föreskrifter rörande in- och utförsel av varor i ett flertal författningar.

I detta sammanhang bör två typer av författningsbestämmelser särskilt uppmärksammas. Den ena typen utgöres av föreskrifter av innehåll att till riket inkommen vara, som inte får införas, får av varuägaren återutföras, därest den inte är att anse såsom olovligen införd, samt att varan, om varuägaren försummar att återutföra densamma, tillfaller kronan. Bestämmelser av sådant innehåll finns exempelvis i 86 § 1 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), 35 § 2 mom. vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340), 22 § strålskyddslagen den 14 mars 1958 (nr 110), 9 § läkemedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 701) och 2 § KK den 10 augusti 1926 (nr 404) angående bestämmelser att iakttagas vid införsel till riket av hönsägg. Den andra typen av bestämmelser berör förbud att från tullverket utlämna inkommen vara, vilken inte är stämplad på visst sätt, och föreskriver att om varuägaren kan visa, att han givit leverantören order om varans stämpling, eller om det eljest av omständigheterna framgår, att saknaden av stämpel inte skäligen kan läggas varuägaren till last eller att avsikten ej varit att undandraga varan stämpling, generaltullstyrelsen äger medgiva varuägaren rätt att inom viss tid antingen återföra varan eller vederbörligen stämpla och därefter uttaga den. Stadgande av detta innehåll finns bl. a. i nyssnämnda kungörelse angående bestämmelser att iakttagas vid införsel till riket av hönsägg.

Enligt 2 § 5:o första stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om tullbehandling.

Utredningsmannen (bet. s. 127 och 128)

Mål om tullbehandling är uppenbarligen av beskaffenhet att böra prövas av regeringsrätten. Mål om tillämpning av de två typer av författningsbestämmelser, som ovan särskilt uppmärksammats, rör rättsfrågor och bör därför avgöras av regeringsrätten. Det synes emellertid utredningsmannen tveaktigt, huruvida mål av sistnämnda slag kan hänföras under beteckningen mål om tullbehandling. Därför föreslås att nu ifrågavarande målgrupp skall rubriceras mål om tullbehandling eller om annat beslut av tullmyndighet rörande tillämpning av gällande föreskrifter i avseende å in- eller utförsel av varor och vad därtill hör.

Yttrande

Regeringsrättens flesta ledamöter uttalar att man genom den föreslagna allmänna skrivningen kan riskera att på regeringsrätten kommer att falla prövning av olika till tullväsendet hörande förvaltningsuppgifter, vilka naturligen bör tillhöra regeringens kompetensområde. Det synes ledamöterna vara försiktigast att i enumerationen begränsa sig till mål om tullbehandling och annat tullmyndighets beslut rörande in- eller utförsel av varor.

Vidare anmärkes att mål om tullmyndighets beslut angående avgifter vilkas uttagande är grundat på delegation av Kungl. Maj:t — exempelvis beträffande prisregleringsavgifter inom jordbruksnämndens verksamhetsområde — i enlighet med ett av ledamöterna i annat sammanhang föreslaget allmänt undantag för delegerade beslut bör prövas av regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål om tullbehandling rör rättsliga frågor och kan i många fall vara av stor ekonomisk betydelse för den enskilde. De berörda har ett starkt intresse av att föreskrifterna på området tillämpas likformigt och följdriktigt. Ifrågavarande mål synes därför i allmänhet böra handläggas av administrativ domstol. Mål rörande tillämpning av de typer av författningsbestämmelser, vilka ovan i detta avsnitt särskilt uppmärksammas, är av den beskaffenhet att de synes böra prövas av förvaltningsdomstol, såvida inte tvisten rör spörsmålet, huruvida till följd av en dylik bestämmelse varuägaren de jure förlorat äganderätten till varan. Sistnämnda fråga torde i fall av administrativa besvär böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, därför att frågan kan dragas under allmän domstols prövning och anledning att tillåta prövning både av administrativ domstol och av allmän domstol ej synes föreligga.

I anslutning till vad som anföres nedan under avsnittet rörande skatter och andra avgifter och på skäl som där angives torde vidare från regeln om administrativ domstols behörighet det undantaget böra göras, att Kungl. Maj:t i statsrådet skall pröva besvär över beslut som rör befrielse från eller återbetalning av tull, skatt eller annan avgift, förutsatt att beslutet meddelats med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att administrativ domstol skall pröva mål om tullbehandling eller om annat beslut av tullmyndighet rörande in- eller utförsel av varor, dock ej sådant beslut rörande befrielse från eller återbetalning av tull, skatt eller annan avgift som meddelats med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande.

Bestämmelse om administrativ domstols behörighet i nyssnämnda mål har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

22) Mål om införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbezeichnung

Bestämmelser i förevarande ämne finns i lagen den 4 juni 1913 (nr 159) angående förbud mot införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbezeichnung.

Enligt 2 § 5:o andra stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra mål om införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbezeichnung.

Utredningsmannen (bet. s. 128 och 129)

Ifrågavarande mål har rättslig natur och bör prövas av regeringsrätten. Den särskilda bestämmelsen i enumerationen om dessa mål blir emellertid obehövlig och kan utgå, om målen rörande tullbehandling m. m. erhåller den rubricering som utredningsmannen föreslagit (se närmast föregående avsnitt).

Förvaltningsdomstolskommittén

De mål, om vilka här är fråga, har rättslig karaktär och bör prövas av administrativ domstol. Särskild bestämmelse härom behövs inte, därest i enlighet med kommitténs förslag närmast föregående målgrupp (mål om tullbehandling m. m.) upptages i lagen om rikets kammarrätter och därvid erhåller den rubricering som kommittén förordat.

Författningsförslag nr 2.

23) Mål om skatter och andra allmänna avgifter

Bestämmelser rörande skatter och andra allmänna avgifter finns bl. a. i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), KF den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, KF samma dag (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt, KF den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt, uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272), KF den 17 december 1965 (nr 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter, taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623), KK den 8 november 1957 (nr 610) med vissa föreskrifter om handläggning i kammarrätten av mål angående fastighetstaxering, KF den 1 juni 1951 (nr 442) om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor, KF den 21 maj 1965 (nr 153) om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar, lagen den 16 juni 1961 (nr 332) om handräckning vid taxeringsrevision, KF den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt, KF den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljningsskatt, KF den 31 maj 1957 (nr 262) om allmän energiskatt, KF den 15 december 1961 (nr 653) om brännoljeskatt, KF den 3 april 1959 (nr 92) om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning, stämpelskatteförordningen den 21 maj 1964 (nr 308), KF den 7 juni 1956 (nr 406) angående mjölkavgift m. m., KF den 10 juli 1947 (nr 378) om vissa avgifter å mjölk, grädde och ost, KF den 5 juni 1953 (nr 375) med vissa bestämmelser angående prisregleringen för råg och vete, KF den 3 juni 1955 (nr 284) angående slaktdjursavgift m. m., KF den 5 juni 1953 (nr 396) om accis å fettemulsion m. m., KF samma dag (nr 397) angående avgift för fettvaror som användas för framställning av fettemulsion m. m. samt allmänna ransoneringslagen den 26 maj 1954 (nr 280). Här behandlas även mål om tullrestitution. Föreskrifter härom finns i första hand i KF den 4 oktober 1929

(nr 307) angående tullrestitution. Nämnas må i detta sammanhang även 15 § tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391).

Mål om oljeavgift behandlas i ett senare avsnitt tillsammans med mål om oljelagring och faller därför utanför ramen för detta avsnitt.

Enligt 2 § 5:o) tredje, fjärde, femte och sjätte styckena regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om taxering till skatt eller annan avgift, om debitering eller indrivning av utskylder eller andra avgifter, om skyldighet för medlem av kommun eller annan menighet att till dess gemensamma utgifter lämna bidrag, om restitution av utskylder, böter eller andra allmänna medel samt mål om sjömansskatt.

Kungl. Maj:t i statsrådet prövar mål om klander av länsstyrelses redovisning för kommun eller annan menighet tillkommande utskylder eller om utbekommande av sådana. Enligt 46 § förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning äger Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t förordnar, när synnerliga skäl är därtill, medgiva befrielse från eller återbetalning av skatt som omfattas av förordningen. En motsvarande bestämmelse finns i flera skatteförfattningar, bl. a. i 7 § förordningen om allmän varuskatt och 56 § stämpelskatteförordningen. Enligt 15 § tulltaxeförordningen äger likaledes Kungl. Maj:t eller efter Kungl. Maj:ts förordnande generaltullstyrelsen, när synnerliga skäl är därtill, helt eller delvis medgiva befrielse från eller återbetalning av tull. Utnyttjar Kungl. Maj:t möjligheten att delegera sin befogenhet enligt nyssnämnda eller motsvarande bestämmelser, prövas besvär över myndighetens beslut enligt ifrågasvarande lagrum av Kungl. Maj:t i statsrådet (se prop. nr 3 och nr 162 år 1959 resp. s. 116 och s. 330). Mål om telefonavgifter, järnvägsavgifter och liknande avgifter, som inte utan föregående beslut av allmän domstol kan uttagas genom utmätning, avgöres likaledes av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I praxis har viss tvekan förelegat angående innebörden av begreppet »annan avgift» i regeringsrättslagens enumeration. Tveksamheten har bl. a. gällt vissa avgifter på jordbruksregleringens område. Mål rörande sistnämnda avgifter har prövats i vissa fall av regeringsrätten och i andra fall av regeringen.

Utredningsmannen (bet. s. 129—136)

Mål som rör skyldigheten att till stat och kommun utgöra skatter och andra avgifter är av den principiella beskaffenhet att de bör avgöras av regeringsrätten.

Målgrupperna i tredje, fjärde och femte styckena i 2 § 5:o) regeringsrättslagen utbytes i utredningsmannens förslag mot rubriken »mål om utgörande i särskilt fall enligt gällande föreskrifter av skatt, avgift eller annat bidrag till staten, kommun eller annan menighet».

Den föreslagna bestämmelsen omfattar ej besvär över myndighets beslut, vari fråga är inte om en medborgares betalningsförpliktelse i visst fall utan om ett generellt förordnande att viss avgift skall upptagas, och om grunderna för dess beräkning. Ett beslut av sistnämnda beskaffenhet förutsätter en ekonomisk avvägning mellan olika intressen, vilken det bör ankomma på regeringen att pröva i sista hand. Tydligt anses emellertid vara att mål, som avser ifrågasatt individuellt undantag från avgiftsskyldighet, efterskänkande eller återbäring av avgift, bör avgöras av regeringsrätten i överensstämmelse med vad som gäller om liknande mål rörande skatter.

Särskilt uppmärksammas avgifterna på jordbruksregleringens område. Då dessa avgifter skall tjäna ett allmännyttigt ändamål och — fränsett vissa betydelselösa avvikelser — skall uppbäras och indrivnas i likhet med allmänna utskylder, bör de enligt utredningsmannens mening betraktas såsom sådana. Eftersom de dessutom är mer eller mindre normbestämda, synes det utredningsmannen uppenbart att mål som rör medborgares skyldighet att utgöra dylika avgifter bör behandlas av regeringsrätten. Såsom ett ytterligare skäl för denna kompetensfördelning anföres att avgifterna i regel kan utmätas utan föregående domstolsprövning. En självfallen förutsättning för att regeringsrätten skall vara behörig att upptaga mål om utgörande av nu ifrågavarande avgifter bör emellertid vara, att något slags norm för deras beräkning är i laga ordning meddelad. Detta villkor har kommit till uttryck i förslaget till lagtext.

Utredningsmannen föreslår vidare, att regeringsrätten skall avgöra mål om restitution av utskylder, böter eller andra allmänna medel. Såsom skäl härför anföres att sökanden gör gällande ett rättsanspråk. Vad angår tullrestitution enligt 1929 års förordning framhålles att i mål om särskild restitution i vissa mindre viktiga fall en fri prövning kan förekomma. Övervägande skäl synes utredningsmannen tala för att även ifrågavarande restitutionsfall bör tillhöra regeringsrättens kompetensområde. De eftergifter från vissa betingelser för restitution, som generaltullstyrelsen äger medgiva, utgör i realiteten en utvidgning av de uppställda restitutionsförutsättningarna. Besvärsmål om dylika eftergifter anses därför naturligen böra prövas av regeringsrätten.

Enligt utredningsmannens förslag skall till regeringsrätten överflyttas mål om klander av länsstyrelses redovisning för kommun eller annan menighet tillkommande utskylder eller om utbekommande av sådana. Tvister av ifrågavarande art är nämligen av judiciell natur och kan understundom innesluta principfrågor.

Mål rörande tillämpning av bestämmelser om befogenhet för myndighet att, om deklARATION ej avlämnas eller begärd säkerhet för skatts erläggande ej ställes eller skatt ej erlägges i vederbörlig ordning, meddela den skattskyldige förbud att till dess rättelse skett förfoga över skattepliktig vara omfattas av de av utredningsmannen föreslagna bestämmelserna om regerings-

rättens behörighet i mål om individuella påbud och mål om ställande av säkerhet.

I ett flertal skatteförfattningar finns bestämmelser om registrering. Mål om dylik registrering omfattas av en av utredningsmannen föreslagen allmän bestämmelse om regeringsrättens behörighet i registreringsmål.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter yttrar sig i första hand om mål rörande avgifter som upptages för reglering av prissättningen på jordbruksprodukter. Ledamöterna framhåller att ej blott jordbruksnämndens generella föreskrifter utan även besluten i individuella fall röner inflytande av den vid varje tidpunkt rådande prispolitiken. Då regeringsrätten har att pröva besvär över ett i särskilt fall meddelat beslut av jordbruksnämnden, kan regeringsrätten komma att ingå i prövning av frågan, om en viss generell föreskrift av nämnden står i överensstämmelse med av riksdagen antagna grunder eller med i ämnet utfärdade författningsbestämmelser. Detta är en fråga som enligt ledamöternas mening rätteligen tillhör regeringens kompetensområde. Vidare framhålles att regeringen, på vars bemyndigande jordbruksnämnden stöder sitt beslut, har större möjlighet att ändra ett beslut av jordbruksnämnden än regeringsrätten, som närmast har att pröva huruvida beslutet står i överensstämmelse med nämndens egna direktiv. Dessutom skulle, teoretiskt sett, ett av regeringsrätten meddelat, mot nämndens uppfattning stridande beslut kunna mötas med att nämnden meddelar nya föreskrifter, som för framtiden betager regeringsrätten möjlighet att vidhålla sin mening. Författningsbestämmelserna om befrielse från eller restitution av avgift ger enligt ledamöternas uppfattning föga eller ingen ledning för ett avgörande, och jordbruksnämnden anses härutinnan i stor utsträckning äga handla efter fritt skön. De särdrag hos lagstiftningen som förefinnes på detta område — innefattande bl. a. långtgående befogenheter för Kungl. Maj:t att överlåta sin beslutanderätt till jordbruksnämnden — gör att målen enligt ledamöternas mening ej lämpar sig för avgörande av domstol. Den önskvärda rättssäkerheten förutsätter bl. a. en förändrad lagstiftningsmetod på området. På nu anförda grunder anser ledamöterna övervägande skäl tala för att mål rörande prisregleringsavgifter inom jordbruksnämndens verksamhetsområde undantages i enumerationen. I annat sammanhang föreslår de ett allmänt undantag för mål om beslut, som meddelats med stöd av ifrågasvarande slag av delegation från Kungl. Maj:t. Därest detta förslag vinner bifall, skulle nu ifrågasvarande mål i regel komma att handläggas av regeringen. Rubriceringen avgift »till staten, kommun eller annan menighet» är enligt ledamöternas mening måhända ej fullt tillfredsställande, om alla prisregleringsavgifter inom jordbruksnämndens verksamhetsområde åsyftas. Det anses nämligen kunna ifrågasättas, om exempelvis utjämningsavgift å mjölk, grädde och ost, som enligt av jordbruksnämnden givna bestämmel-

ser uppbäres av Svenska Mejeriernas Riksförening u.p.a. och utbetalas till jordbrukare, som är berättigade till utjämningsbidrag, skall anses utgå till staten eller annan menighet.

Statens jordbruksnämnd uttalar sig för att mål om individuella avgiftsbefrielser eller avgiftsrestitutioner inom jordbruksregleringens område bör prövas av regeringen. Såsom skäl härför anföres att villkoren för befrielse och restitution endast i mindre omfattning reglerats genom av riksdagen godkända direktiv. Författningsbestämmelserna anger endast (i ett fall) att återbäring »skall» äga rum »i den omfattning och på de villkor jordbruksnämnden bestämmer» eller (i samtliga övriga fall) att befrielse eller återbäring »må» av jordbruksnämnden medgivas »därest särskilda skäl föreligga» eller »vid export eller eljest då särskilda skäl därtill äro». Utredningsmannens förutsättning att avgörandet skall vara mer eller mindre normbestämt är således i praktiken endast i ringa grad uppfylld. De särskilda skäl, som enligt angivna »normer» skall vägas mot varandra, är ej heller enbart sådana som väl lämpar sig för en domstolsbedömning. Sålunda skall exempelvis hänsyn ibland tagas till marknadsläge och prisutveckling inom och utom landet. Vidare åberopas bl. a. att särskilt ärendena om befrielse från avgift ofta är brådskande. Nämnden hänvisar också till att Kungl. Maj:t och riksdagen fattat principbeslut om att jordbruksregleringsförfattningarna så långt ske kan skall inordnas i det regelsystem, som gäller enligt förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning, och att det förutsatts att besvär över beslut, som enligt 46 § nämnda förordning med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande meddelats angående befrielse från eller återbäring av avgift, skall upptagas av Kungl. Maj:t i statsrådet. — De besvärärenden som kan förekomma i övriga individuella avgiftsfrågor inom området för jordbruks- och fiskregleringarna bör enligt jordbruksnämndens mening utan tvekan prövas av regeringsrätten.

Kontrollstyrelsen framhåller att vid tillämpningen av energiskatteförordningen särskilt frågor om beskattningsvärde, skattenedsättning och skattebefrielse är av sådan natur att en avvägning efter lämpligheten är regelmässigt förekommande. Beträffande registreringsfrågor gäller att kontrollstyrelsen i vissa fall efter diskretionär prövning kan vägra sökande registrering. Med utredningsmannens principiella gränsdragning mellan regeringsrätts- och statsrådsfrågor kan det enligt kontrollstyrelsens mening ifrågasättas, om inte besvär över styrelsens beslut i frågor av ovan angiven art bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap erinrar om att allmänna ransoneringslagen innehåller bestämmelser om clearingavgifter och prisutjämningsavgifter och framhåller, att därest — såsom skedde under andra världskriget — frivilliga clearingkassor inrättas, besvär över beslut enligt bestämmelser, som utfärdas rörande sådana kassor, tillhör regeringens kompetensområde. Enligt riksnämndens mening bör besvär i fråga om clearing-

avgifter handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet, oavsett om clearingförfarandet genomförts med stöd av allmänna ransoneringslagen eller grundar sig på frivillig överenskommelse. Även mål om prisutjämningsavgifter enligt nämnda lag anses böra fullföljas hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Meddelar statlig myndighet ett generellt förordnande rörande upptagande av avgift eller rörande grunderna för avgifts beräkning, bör besvär över sådant beslut prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Fråga är nämligen här om en sådan ekonomisk avvägning mellan olika intressen, som regeringen i sista hand bör göra.

Mål om tillämpning i individuella fall av utfärdade offentlighetsrättsliga föreskrifter rörande statens, kommuns eller annan menighets uttagande av skatt, avgift eller annat bidrag har däremot en annan karaktär. I sådana mål ligger huvudvikten vid de enskildas intresse av att föreskrifterna på området, som är av stor ekonomisk betydelse för flertalet berörda, tillämpas objektivt, likformigt och följdriktigt. Detta intresse torde i allmänhet bäst tillgodoses därigenom att besvärsmål av ifrågavarande typ handläggas av förvaltningsdomstol. Från allmänpolitiska synpunkter föreligger inte något behov av att regeringen äger inflytande på dessa individuella ärendens handläggning. Kommittén föreslår därför, att huvudregeln skall vara att mål om beslut rörande statens, kommuns eller annan menighets uttagande i särskilt fall enligt gällande föreskrift av skatt, avgift eller annat bidrag skall tillhöra administrativ domstols kompetensområde.

Även i mål om restitution av utskylder, böter eller andra allmänna medel dominerar intresset att föreskrifterna på området tillämpas objektivt och konsekvent. Kommittén förordar därför, att också på detta område huvudregeln skall vara att förekommande besvärsmål skall prövas av administrativ domstol.

Såsom framgår av det föregående förekommer det att Kungl. Maj:t under vissa förutsättningar äger medgiva befrielse från eller återbetalning av skatt eller avgift och dessutom äger rätt att överlåta denna sin befogenhet till angivna myndighet eller till den myndighet Kungl. Maj:t förordnar. Förutsättningarna för dessa fall av befrielse eller återbetalning är genomgående angivna i mycket allmänna ordalag. Ett stadgande av den typen finns bl. a. i 46 § förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning. Vid tillkomsten av ifrågavarande bestämmelse har, såsom förut nämnts, förutsatts att om Kungl. Maj:t utnyttjar sin delegationsrätt, besvär över myndighetens beslut i ämnet skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Till förmån för att regeringen skall pröva besvär över dylika beslut kan bl. a. åberopas, att i en del fall en viss praxis redan torde ha utbildats hos Kungl. Maj:t, innan förordnande om delegation meddelas. Sker delegation i vissa fall men icke i

andra, främjas också önskvärd enhetlighet i rättstillämpningen därigenom att Kungl. Maj:t i statsrådet prövar förekommande besvär i sådana ärenden, i vilka delegation ägt rum. En dylik ordning synes ge de bästa garantierna för likformighet och följdriktighet. Härtill kommer att nu ifrågavarande befrielse- och återbetalningsärenden är av den naturen att billighets- och lämplighetssynpunkter spelar en dominerande roll. Kommittén föreslår därför, att från ovan angivna två huvudregler det undantaget göres att det skall ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvär över beslut rörande befrielse eller återbetalning varom i detta avsnitt är fråga, såvida beslutet meddelats med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande. En regel av detta innehåll medför bl. a. att ett betydande antal av de besvärärenden, som förekommer på jordbruksregleringens område, kommer att falla inom regeringens kompetensområde.

Twister om järnvägsavgifter, postavgifter, telefonavgifter och liknande avgifter är privaträttsligt färgade och kan dragas under allmän domstols prövning. Sådana avgifter kan i stor utsträckning inte indrivs utan att en exekutionstitel först utverkats hos allmän domstol. I sådana fall synes det från rättssäkerhetssynpunkt inte erforderligt att leda anförda administrativa besvär till förvaltningsdomstol. Kommittén föreslår därför, att från nyssnämnda två huvudregler det ytterligare undantaget skall uppställas att det skall tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvärärenden rörande beslut om befodringsavgift eller därmed jämförlig avgift, vars uttågande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol.

Ärenden om antagande av ackordsförslag eller om avskrivning, vilka omfattas av bestämmelserna i uppbördsförordningen eller förordningen om ackord och avskrivning rörande vissa skatter, är av den naturen att anledning icke torde finnas att tillåta besvär (jfr prop. 1965: 160 s. 39—42). Bestämmelser härom synes böra inryckas i nyssnämnda författningar. I mål om avkortning enligt uppbördsförordningen torde även framdeles prövning av administrativ domstol böra vara möjlig.

Med de i det föregående föreslagna kompetensfördelningsreglerna faller tvister rörande sådana avgifter, som grundar sig på frivilliga överenskommelser, utanför administrativ domstols kompetensområde. I den mån besvär kan anföras hos Kungl. Maj:t rörande dessa avgifter prövas besvären av Kungl. Maj:t i statsrådet. Rättssäkerhetssynpunkterna tillgodoses därigenom att tvister rörande dylika avgifter i princip kan hänskjutas till allmän domstols prövning.

Området för myndighets befogenhet att kräva ställande av säkerhet för skatt eller avgift och att i skatte- eller avgiftssammanhang meddela förfogandeförbud har avsevärt begränsats i samband med tillkomsten av förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning. De besvärsmål i hithörande ämnen, som ännu kan förekomma, synes böra handläggas av administrativ domstol. Dessa mål torde rymmas under rubriken »mål om

beslut rörande statens uttagande i särskilt fall enligt gällande föreskrift av skatt, avgift eller annat bidrag».

Bestämmelserna om registrering i olika författningar rörande skatter m. m. äger ett sådant samband med föreskrifterna i övrigt angående uttagande av skatt eller avgift att det synes naturligt att registreringsmål av ifrågavarande slag prövas av administrativ domstol. Särskild föreskrift här- om torde böra meddelas.

Ärenden om klander av länsstyrelses redovisning för kommun eller annan menighet tillkommande utskylder eller om utbekommande av sådana rör förhållandet mellan å ena sidan staten och å andra sidan kommun eller annan menighet. Från rättsskyddssynpunkt synes det icke erforderligt att dessa ärenden överföres till administrativ domstols kompetensområde. Kommittén förordar därför, att dessa ärenden även framdeles skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Talan mot länsstyrelses beslut om handräckning vid taxeringsrevision samt om undantagande från dylik revision av handling som omhändertages vid handräckningsförrättning (8 § lagen om handräckning vid taxeringsrevision) bör avgöras av administrativ domstol.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att till administrativ domstols kompetensområde skall hänföras *dels* mål om beslut rörande statens, kommuns eller annan menighets uttagande i särskilt fall enligt gällande föreskrift av skatt, avgift eller annat bidrag, om ej beslutet avser befrielse och meddelats med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande eller rör befodringsavgift eller därmed jämförlig avgift, vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol, *dels* mål om registrering enligt författning rörande skatt eller avgift, *dels* mål om beslut rörande återbetalning av utskylder, böter eller andra allmänna medel, om ej beslutet meddelats med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande eller avser befodringsavgift eller därmed jämförlig avgift, vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol, *dels ock* mål om sådant beslut av länsstyrelse, som avses i 8 § lagen om handräckning vid taxeringsrevision.

Dessa mål bör i allmänhet handläggas av kammarrätterna i Stockholm och Göteborg och bör därifrån kunna fullföljas till regeringsrätten enligt de allmänna regler därom som kommittén föreslår. Från denna ordning torde dock, i enlighet med vad tidigare angivits, vissa undantag böra göras. Sålunda föreslås att samtliga fastighetstaxeringsmål skall koncentreras till kammarrätten i Stockholm och att sådana mål om allmän eller särskild fastighets- taxering, vilka rör tillämpning av 6 § 1 mom. eller 7—12 §§ kommunalskatte- lagen, icke skall kunna fullföljas till regeringsrätten. Vidare föreslås att de nuvarande bestämmelserna i 103 § taxeringsförordningen om att regerings- rätten i vissa fall skall direkt upptaga besvär i särskild ordning skall bibehållas oförändrade i sak. Härutöver skall enligt kommitténs förslag mål om riks- skattenämndens beslut rörande förhandsbesked i taxeringsfrågor även i fort- sättningen direkt upptagas av regeringsrätten för att lagakraftgäande för-

handsbesked snabbt skall kunna erhållas. Härvid bortses från förhandsbesked rörande tillämpning av 6 § 1 mom. eller 7—12 §§ kommunalskattelagen. Besvärsmål rörande sistnämnda förhandsbesked skall enligt kommitténs förslag, i principiell överensstämmelse med nuvarande ordning, slutligt prövas av kammarrätten i Stockholm.

Såsom framgår av 5 och 9 kap. föreslår kommittén i lagen om regeringsrätten sådana bestämmelser om prövningstillstånd att nuvarande stadganden i 98 § 2—6 mom. taxeringsförordningen kan utmönstras. I 9 kap. har vidare berörts att i taxeringsförordningen bör infogas en föreskrift av innehåll att klagande blott om särskilda skäl föreligger får väsentligen ändra den grund han i kammarrätten åberopat till stöd för sitt yrkande.

Till belysning av stadgandets innebörd må följande anföras. Det är till en början tydligt att sådan ändring av argumentationen som i viss mån endast innebär annan rättslig rubricering i visst hänseende bör vara tillåten. Ett exempel härpå utgör det fallet att en skattskyldig som i kammarrätten påstått vissa i självdeklarationen angivna utbetalningar utgöra periodiskt understöd i stället hävdar att beloppen avser ränta i ett skuldförhållande. Enligt kommitténs mening är det rimligt att också tillåta sådan ny argumentation som visserligen inte är alternativ på samma sätt som i det anförda exemplet men ändå nära ansluter sig till vad som förut åberopats och stöder sig på samma saksammanhang. Exempelvis bör en skattskyldig, som yrkat avdrag för ökade levnadskostnader på grund av att han arbetat på annan ort än bostadsorten, i regeringsrätten i stället kunna begära avdrag för kostnader för resor mellan hemmet och arbetsplatsen. Vidare bör en rörelseidkare, som yrkat avdrag för överpris vid anskaffning av inventarier, få ändra sin argumentation att i stället avse yrkande om högre värdeminskningsskatt. I vissa speciella situationer kan sådana särskilda skäl föreligga att klagande i regeringsrätten bör få åberopa helt ny grund till stöd för sin talan. Det kan här bli fråga exempelvis om fall, där motparten vitsordar att ett nytt avdragsyrkande är befogat och särskilt bevis angående avdraget inte alls fordras eller i förekommande fall är helt enkelt att bedöma.

Om föreskrifter införs rörande förutsättningarna för ändring i regeringsrätten av tidigare åberopad grund för besvärskande, bör givetvis också uttryckliga bestämmelser meddelas om yrkandets omfång. Det faller sig naturligt att så sker genom hänvisning till 95 § andra och tredje styckena, vilka författningsrum avser omfånget för besvärskande i kammarrätt. Kommittén föreslår, att nuvarande 1 mom. i 98 §, med i huvudsak oförändrat innehåll, får utgöra ett första stycke i paragrafen och att i andra stycket stadgas att i fråga om besvär hos Kungl. Maj:t bestämmelserna i 95 § andra och tredje styckena skall äga motsvarande tillämpning. I tredje stycket bör slutligen upptagas bestämmelsen att klaganden inte, med mindre särskilda skäl föreligger, får väsentligen ändra den grund han i kammarrätten åberopat till stöd för sitt yrkande.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslaget till lag

om rikets kammarrätter och förslaget till lag om regeringsrätten samt i förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623), förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 8 november 1957 (nr 610) med vissa föreskrifter om handläggning i kammarrätten av mål angående fastighetstaxering, förslag till förordning om ändrad lydelse av 6—8 §§ förordningen den 1 juni 1951 (nr 442) om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor, förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § lagen den 16 juni 1961 (nr 332) om handräkning vid taxeringsrevision, förslag till förordning om ändrad lydelse av 86 § uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272) och förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 17 december 1965 (nr 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter. Kammarrätts behörighet att handlägga hithörande mål följer även av ett antal specialförfattningar, som det ej torde vara nödvändigt att ändra i detta sammanhang. I anslutning till förslaget om ändring i taxeringsförordningen framlägges här även förslag till förordning om ändrad lydelse av 11 och 15 §§ förordningen den 21 maj 1965 (nr 153) om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar.

Författningsförslag nr 1, 2 och 34—40.

24) *Anmärknings- samt avkortnings- och avskrivningsmål m. m.*

Här behandlas anmärkningsmål, däri inbegripna redogörelsemål, samt reskontreringsmål och mål om avkortning eller avskrivning m. m. Frågor om avkortning och avskrivning enligt uppbördsförordningen och om avskrivning enligt 1965 års förordning om ackord och avskrivning rörande vissa skatter har behandlats i närmast föregående avsnitt och beröres därför inte här. Bland författningsbestämmelserna i nu ifrågavarande ämnen kan nämnas KF den 2 juni 1961 (nr 313) om förfarandet i anmärkningsmål, KK den 12 december 1924 (nr 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvärs- och anmärkningsmål m. m., stadgan den 1 december 1959 (nr 545) för kammarrätten, 16 kap. 2 § och 29 kap. 8 § skolstadgan den 6 juni 1962 (nr 439), KF den 24 maj 1928 (nr 124) angående förfarandet i vissa fall vid oriktig avgiftsberäkning hos tullverket, KF den 14 december 1917 (nr 915) angående indrivning och redovisning av böter samt avskrivningskungörelsen den 17 december 1965 (nr 921).

Enligt 1924 års kungörelse och kammarrättsstadgan får kammarrättens beslut ej överklagas i sådana anmärkningsmål, på vilka 1961 års förordning är tillämplig, i mål om beslut av länsstyrelse angående avkortning av allmänna medel, i mål om beslut av förvaltningsmyndighet angående avskrivning av allmänna medel eller av persedlar samt i mål om förvaltningsmyndighets beslut i frågor angående överskott och brister i försvarsväsendets persedelförråd (reskontreringsmål). Innefattar mål som nu sagts tillika fråga av beskaffenhet att böra fullföljas hos Kungl. Maj:t i statsdeparte-

ment, skall kammarrätten med eget utlåtande överlämna målet till Kungl. Maj:ts prövning.

Jämlikt 2 § 5:o) sjunde stycket regeringsrättslagen skall besvär, som enligt författningarna får hos Kungl. Maj:t fullföljas i statsdepartementen, tillhöra regeringsrättens upptagande och avgörande i anmärknings- eller redogörelsemål samt mål om avkortning eller avskrivning.

Bestämmelserna rörande anmärkningsförfarandet och rörande avskrivning av vissa statens fordringar m. m. har väsentligt ändrats sedan utredningsmannens betänkande avgavs.

Utredningsmannen (bet. s. 136 och 137)

I den mån fullföljd till Kungl. Maj:t tillåtes i anmärkningsmål bör målen upptagas av regeringsrätten, därför att målen är av rättslig karaktär. Utredningsmannen vänder sig mot den uppdelning av anmärkningsmålen i fullföljdshänseende som skett genom 1924 års kungörelse. Att vissa anmärkningsmål, som kan vara av mycket stor principiell betydelse, ej får dragas under regeringsrättens prövning synes utredningsmannen betänkligt från rättssäkerhetssynpunkt. Å andra sidan anses en obegränsad fullföljdsrätt till regeringsrätten i dessa mål inte böra ifrågakomma, eftersom målen till stor del torde röra bagatellsaker. En rationell lösning kan enligt utredningsmannens mening svårligen vinnas utan införande av vissa regler om fullföljdsbegränsning. Samtidigt påpekas lämpligheten av gemensamma regler om fullföljdsrätten i å ena sidan avlönings- och pensionsmål samt å andra sidan motsvarande anmärkningsmål. Redogörelsemålen anses kunna innefattas i anmärkningsmålen. Frågor om avkortning eller avskrivning kan uppkomma i andra sammanhang än sådana i vilka kammarrätten är sista instans. Där emot anses regeringsrättens befattning med reskontreringsmål ha upphört. I enlighet med vad nu sagts föreslår utredningsmannen att i regeringsrättskatalogen skall upptagas anmärkningsmål samt mål om avkortning eller avskrivning.

Yttranden

Fängvårdsstyrelsen har intet att erinra mot utredningsmannens förslag beträffande anmärkningsmål samt mål om avkortning eller avskrivning av allmänna fordringsanspråk. Förslaget rörande anmärkningsmålen tillstyrkes av *överståthållarämbetet*.

Förvaltningsdomstolskommittén

Sådana anmärkningsmål, på vilka 1961 års förordning om förfarandet i anmärkningsmål är tillämplig, har en klart rättslig karaktär. Detsamma gäller övriga anmärkningsmål, däribland mål rörande oriktig avgiftsberäkning enligt 1928 års förordning angående förfarandet i vissa fall vid oriktig avgiftsberäkning hos tullverket och mål om skyldighet för kommun att åter-

betala medel som kommunen haft om hand för statsverkets räkning. Kommittén föreslår, att samtliga anmärkningsmål i fall av besvär skall prövas av administrativ domstol.

De anmärkningsmål, på vilka 1961 års förordning äger tillämpning, handlägges för närvarande av kammarrätten såsom sista instans. Förfarandet enligt 1961 års förordning leder inte till ett avgörande som — i den mån det innebär bifall till en anmärkning — kan verkställas mot redogörare eller enskild sakägare såsom en dom av allmän domstol. Förfarandet har till uppgift att snabbt och utan stora kostnader klargöra huruvida grund finnes för att i eljest gällande ordning framställa anspråk från kronans sida. Med hänsyn till det sålunda begränsade syftet med anmärkningsförfarandet enligt 1961 års förordning skulle det kunna ifrågasättas att även efter en utbyggnad av kammarrättsorganisationen kammarrätts utslag och beslut i sådana anmärkningsmål, på vilka 1961 års förordning äger tillämpning, skulle vara slutliga. Av principiella skäl har kommittén likväl stannat för att ifrågasätta utslag och beslut skall kunna bli föremål för prövning av regeringsrätten i sådana fall, där förutsättning för prejudikat- eller intressedispens föreligger.

Avkortningsmål har också rättslig karaktär och torde i händelse av besvär böra avgöras av administrativ domstol. Övervägande skäl synes tala för att i dessa mål — vari besvär mycket sällan förekommer — kammarrätts utslag och beslut bör kunna bli föremål för regeringsrättens prövning enligt de allmänna regler härom som kommittén föreslår.

Sedan statsmakterna avskaffat det s. k. uppbördsmannaansvaret, vilket utkrävts i avskrivnings- och reskontreringsmål, torde numera anledning saknas att bland de mål, som skall avgöras av administrativ domstol, medtaga avskrivnings- och reskontreringsmål. De avskrivningsärenden, som numera kan förekomma, är inte av den naturen att de, för den händelse talan kan föras mot besluten, bör handläggas av förvaltningsdomstol. Erinras bör därom att enligt 1965 års avskrivningskungörelse talan inte får föras mot beslut i fråga om avskrivning enligt kungörelsen. En motsvarande bestämmelse torde böra införas i 1917 års förordning angående indrivning och redovisning av böter. Över huvud taget torde i alla de fall, där en avskrivning ej medför ändring i gäldenärens betalningsskyldighet, talan inte böra tillåtas mot beslut i avskrivningsärenden. I sådana fall, där en avskrivning även innefattar en eftergift av statens fordran, rör avskrivningen ett ämne, vari det bör tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet att fatta beslut. I linje med vad som i närmast föregående avsnitt förordats rörande ärenden om antagande av ackordsförslag enligt uppbördsförordningen och förordningen om ackord och avskrivning rörande vissa skatter torde även i avskrivningskungörelsen böra föreskrivas att talan ej får föras mot beslut i fråga om antagande av ackordsförslag enligt ifrågasatt kungörelse.

Bestämmelser om den i det föregående förordade kompetensfördelningen

har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter, förslaget till lag om regeringsrätten, förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 15 § förordningen den 14 december 1917 (nr 915) angående indrivning och redovisning av böter och förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 20 § avskrivningskungörelsen den 17 december 1965 (nr 921).

Författningsförslag nr 1, 2, 41 och 42.

25) *Mål om fördelning av brännvinsförsäljningsmedel*

Enligt 2 § 5:o) nionde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om fördelning av brännvinsförsäljningsmedel.

Utredningsmannen (bet. s. 143)

Redan år 1913 företogs den författningsändringen att brännvinsförsäljningsmedlen i sin helhet tillföll statsverket. Då ifrågavarande stadgande i regeringsrättslagen sålunda numera inte har något reellt underlag, bör det samma upphävas.

Förvaltningsdomstolskommittén

På det av utredningsmannen anförda skälet bör någon bestämmelse om administrativ domstols behörighet i mål om fördelning av brännvinsförsäljningsmedel inte längre finnas.

26) *Skattläggningsmål*

Enligt 2 § 6:o) första stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra skattläggningsmål.

Utredningsmannen (bet. s. 143 och 144)

Genom grundskatternas, indelningsverkets och skjutsningsbesvärets avskrivning har skattläggningen till största delen förlorat sin betydelse. Enligt vad utredningsmannen inhämtat förekommer alltjämt skatteköp av lägenheter i viss omfattning och i samband därmed kan skattläggning erfordras. Skattläggningsmålen hör såsom rättsärenden till de mål, vilka principiellt bör prövas av regeringsrätten. Målgruppen bör emellertid lämpligen överföras till övergångsbestämmelserna.

Förvaltningsdomstolskommittén

Skattläggningsmål kan fortfarande förekomma, fastän målen till den allra största delen förlorat sin betydelse. Målen har karaktär av rättsärenden och bör därför handläggas av administrativ domstol.

Enär denna målgrupp så småningom kommer att försvinna, synes det ej

föreligga skäl att för dessa måls del införa en ny fullföljdsordning med kammarrätt såsom mellaninstans. Föreskrift innefattande oförändrad kompetensfördelning har intagits i övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1.

27) Mål om grundskatter eller därmed jämförliga utskylder

Grundskatterna har så gott som fullständigt försvunnit. Härutinnan kan i första hand hänvisas till lagen den 2 december 1892 (nr 106) angående avskrivning av de å viss jord vilande grundskatter och vad därmed äger sammanhang. I KK den 30 juni 1955 (nr 526) har förordnats att, med vissa angivna undantag, efter utgången av år 1955 debitering och uppbörd ej skall ske av sådana skatter och avgifter som i statsverkets räkenskaper alltjämt redovisas bl. a. såsom grundskatt.

Såsom exempel på utskylder vilka är jämförliga med grundskatter kan nämnas frälseränta, landgille samt tomtören som utgör vederlag för ständig besittningsrätt till ofri tomt i stad. Av liknande beskaffenhet som tomtören är vissa andra avgälder, vilka av offentlig myndighet bestämdes efter fasta grunder, såsom åkerskatt och vretskatt.

Enligt 2 § 6:o) första stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra — förutom skattläggningsmål — övriga mål om grundskatter eller därmed jämförliga utskylder.

Utredningsmannen (bet. s. 144—153)

Mål om grundskatter kan inte lämnas helt ur räkningen. I fråga om de med grundskatter jämförliga utskylderna framhålles bl. a., att frälseräntestitutet numera torde ha avvecklats. Även om frälseräntorna sålunda upphört att vara gällande, anses emellertid den procedur, varigenom avvecklingen äger rum, ännu ej vara helt avslutad. Avvecklingen av landgillen har gått ännu långsammare och man bör därför enligt utredningsmannen räkna med att mål om landgille alltjämt kan förekomma. Från de landgillen, som är till beloppet föränderliga, bortses i detta sammanhang, därför att tvister rörande sådana landgillen på grund av stadgandet i 2 § 9:o) fjärde stycket regeringsrättslagen ändock torde höra till regeringsrättens avgörande. Tomtören och liknande avgälder kan enligt utredningsmannens mening med visshet antagas förekomma i ett flertal städer. De enstaka mål rörande grundskatter eller därmed jämförliga utskylder, med vilka man framdeles har att räkna, bör i egenskap av rättsärenden avgöras av regeringsrätten. Det synes emellertid utredningsmannen mindre lämpligt att bibehålla ett särskilt stadgande angående dessa försvinnande relikter från äldre tider. I utredningsmannens förslag hänföres dessa mål under en supplerande regel angående regeringsrät-

tens behörighet i mål om förmåner, rättigheter och skyldigheter vilka åtföljer fastighet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Vissa mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, kan fortfarande förekomma. Detta gäller bl. a. mål rörande tomtören och liknande avgälder. Målen har en klart rättslig karaktär. Kommittén föreslår därför, att målen även framtida skall avgöras av administrativ domstol.

I likhet med utredningsmannen förordar kommittén att dessa mål, jämte vissa andra mål som behandlas längre fram, hänföres under den gemensamma rubriken »mål om förmåner, rättigheter eller skyldigheter, vilka åtfölja fastighet».

Bestämmelse om administrativ domstols kompetens i dessa mål har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

28) Mål om markegångssättning

Bestämmelser om markegångssättning finns i KF den 2 april 1954 (nr 132) angående markegångstaxor.

Enligt 2 § 6:o andra stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra mål om markegångsprisen.

Utredningsmannen (bet. s. 153)

Markegångsinstitutet hade sin väsentligaste betydelse för förhållanden, som sammanhänger med det gamla indelnings- och grundskatteväsendet. Fråga om en fullständig avveckling av systemet med markegångstaxor övervägdes senast 1954. Det framhölls emellertid då att markegångspriserna alltjämt kom till användning på olika områden av det ekonomiska samhällslivet. En avveckling av systemet ansågs kräva minst ett tiotal år. Då mål om markegångssättning betraktas som rättsärenden, föreslår utredningsmannen att dessa mål fortfarande skall avgöras av regeringsrätten.

Yttranden

Markegångsdeputerade förklarar sig ha intet att erinra mot utredningsmannens förslag. *Statens jordbruksnämnd* ifrågasätter huruvida inte fastställandet av markegångstaxor utgör en åtgärd, som till sin natur nära liknar de beslut som kan meddelas enligt allmänna prisregleringslagen. Taxesättningen, som verkställs av delegerade från kammarkollegiet och jordbruksnämnden, sker under utnyttjande av tillgängliga noteringar och statistik, och några rättsfrågor synes jordbruksnämnden i sammanhanget knappast vara aktuella.

Förvaltningsdomstolskommittén

De frågor som uppkommer vid tillämpningen av 1954 års förordning torde väsentligen vara av ekonomiskt statistisk natur. De prisberäkningar, som göres enligt förordningen, är nära besläktade med prisberäkningar, som i andra sammanhang göres av statliga myndigheter. Markegångsdeputerades beslut är dock i viss mån särpräglade. Vissa av besluten meddelas efter direkt framställning av intressent. Övervägande skäl torde tala för att besvär över markegångsdeputerades beslut fortfarande hänföres till administrativ domstols kompetensområde.

Markegångsinstitutet har förlorat största delen av sin betydelse och en avveckling av detsamma kan förutses. På grund härav finns knappast anledning att för denna försvinnande målgrupp införa en ny fullföljdsordning med kammarrätt såsom mellaninstans. Kommittén föreslår därför, att även framdeles besvär över markegångsdeputerades beslut skall handläggas av regeringsrätten.

Bestämmelse om kompetensfördelningen har intagits i övergångsbestämmelserna till den av kommittén föreslagna lagen om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1.

29) Jordeboksmål

I och med grundskatternas och därmed jämförliga utskylders avskrivning samt fastighetsregisters och jordregisters uppläggande förlorade jordeboken alltmer sin betydelse. Ändrade bestämmelser rörande den omfattning, i vilken jordeboken skall föras, meddelades genom KK den 26 juni 1936 (nr 356). Av de gamla jordeboksmålen kvarstår numera huvudsakligen frågor om vissa fiskerier, som omförmäles i 5 § lagen den 24 maj 1895 angående vad till fast egendom är att hänföra, vissa räntor och avgälder, hemmans rätta mantal samt registreringen av kronans fastighetsbestånd.

Enligt 2 § 7:o första stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra mål om fastställande av jordebok, om upptagande i eller utslutande ur jordebok av fastighet eller särskild anteckning samt om ändring i förhållande, varom uppgift finnes i jordebok införd.

Utredningsmannen (bet. s. 153—155)

De mål rörande fiskerier, med vilka man praktiskt sett har att räkna, torde avse anteckning i jordeboken av fiskeri, som under äldre tid varit upptaget däri men avförts, eller rättelse av annat fel i jordeboken. Vad angår målen om anteckning rörande vissa räntor och avgälder erinras om att åtminstone i fråga om landgillen fullständig avveckling ännu ej skett. Åsättande av mantal å tidigare ej mantalsatt fastighet förekommer alltjämt i samband med skatteköp. Förändring av förut åsatt mantal kan påyrkas på grund av

att mantalet anses felaktigt angivet i jordeboken. Jordeboksmålen karaktär av rättsärenden är oomtvistlig. Jordeboksmålen anses därför böra fortfarande upptagas i regeringsrättskatalogen, men det synes utredningsmannen till fyllest att en erinran om regeringsrättens behörighet att avgöra dylika mål göres i övergångsbestämmelserna. Under begreppet jordeboksmål inbegriper utredningsmannen även mål om hemmans rätta mantal, enär dessa avser rättelse av en anteckning i jordeboken.

Förvaltningsdomstolskommittén

Jordeboksmål kan fortfarande förekomma. Målen avser rättsfrågor och bör därför i sista hand prövas av administrativ domstol. Målgruppen sammanhänger till största delen med förhållandena under äldre tider och torde vara stadd i utdöende. Med hänsyn härtill synes det inte finnas anledning att för dessa mål införa en ny fullföljdsordning med kammarrätt såsom mellaninstans. Den nuvarande fullföljdsordningen torde böra bibehållas så länge dessa mål ännu finns kvar.

Föreskrift om regeringsrättens behörighet i nu ifrågakvarande mål har intagits i övergångsbestämmelserna till den av kommittén föreslagna lagen om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1.

30) Fastighetsregistreringsmål

Bestämmelser om fastighetsregister för stad finns i första hand i 7 kap. lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad och KF samma dag (nr 281) med närmare föreskrifter om fastighetsregister för stad. Erinras bör också om KK den 26 juni 1936 (nr 367) med vissa föreskrifter om mätningväsendet och fastighetsregisterväsendet i rikets städer, vilken författning beröres nedan i samband med målen om tomtmätning m. m. För landsbygdens del gäller i främsta rummet KF den 13 juni 1908 (nr 74) angående jordregister.

Enligt 2 § 7:o andra stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål som uppkommer i anledning av fastighetsregisters uppläggande och förande. Stadgandet har tolkats såsom avseende även jordregister.

Utredningsmannen (bet. s. 155 och 156)

Besvärsmål rörande fastighetsregistrering är otvivelaktigt av den beskaffenhet att de bör i sista instans avgöras av regeringsrätten. Utredningsmannen förordar, att målgruppen benämns »mål om fastighetsregistrering».

Förvaltningsdomstolskommittén

De mål som rör jordregisters och fastighetsregisters uppläggande och förande är i allmänhet av rättslig natur. Kommittén föreslår därför, att huvudregeln skall vara att mål enligt 1908 års förordning, 7 kap. fastighetsbildningslagen och 1917 års förordning hänföres till administrativ domstols kompetensområde. Vissa undantag torde dock böra uppställas.

Enligt nu ifrågakvarande författningar kan lantmäteristyrelsen och länsstyrelsen meddela vissa beslut, som icke avser särskilda fall utan har en generell karaktär. Såsom exempel härpå kan nämnas sådana närmare föreskrifter rörande uppläggande och förande av ifrågakvarande register, som enligt 34 § 1908 års förordning och 43 § 1917 års förordning lantmäteristyrelsen äger meddela, samt förordnanden av länsstyrelsen enligt 11 § 1917 års förordning. Besvär över dylika beslut, som icke rör särskilda fall, synes böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

De grundläggande frågor rörande registerföringen, som behandlas i 1 § första stycket 1908 års förordning och 7 kap. 1 § första stycket fastighetsbildningslagen, skall enligt nämnda lagrum avgöras av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Begagnar sig Kungl. Maj:t av den medgivna delegationsrätten, torde besvär över vederbörande myndighets beslut i delegationsärendena böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Härför talar både ärendenas allmänna natur och det förhållandet att fråga är om en delegerad beslutanderätt.

Ärenden om förordnanden av registerförare och av förrättningsman för upprättande av registerkarta enligt 4 och 5 §§ samt 17 § andra stycket i 7 kap. fastighetsbildningslagen avser icke förordnanden till individuella förrättningar utan rör fortlöpande uppdrag. Övervägande skäl synes kommittén tala för att besvär över länsstyrelsens beslut enligt nyssnämnda lagrum bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om den sålunda förordade kompetensfördelningen har inlagts i förslag till lag om ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad, förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 40 § förordningen den 13 juni 1908 (nr 74) angående jordregister och förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 44 § förordningen den 12 maj 1917 (nr 281) med närmare föreskrifter om fastighetsregister för stad.

Författningsförslag nr 43—45.

31) Övriga mål om förmåner, rättigheter och skyldigheter vilka åtföljer fastighet

Enligt 2 § 7:o tredje stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten avgöra de i paragrafen eljest ej nämnda mål om förmåner, rättigheter och skyldigheter, vilka åtföljer fastighet på grund av dess särskilda natur och egenskap.

Utredningsmannen (bet. s. 156 och 157)

En viss oklarhet synes råda om vilka mål som här avses. Såsom exempel på mål, vilka måhända är att hänföra hit, nämnes bl. a. ärenden, som rör vissa tomtägare tillkommande avkastning från skogstrakt samt tomtägare av ålder åvilande skyldighet att underhålla gata eller bidra till underhåll av sådan, ävensom ärenden rörande sådan årlig spannmålsränta, benämnd »ränta vid skatteköp», som från de till skatte försålda s. k. halländska kyrkohemmanen utgick, jämte landgille, till landgilletagaren. Det anses kunna antagas, att mål av detta slag alltjämt kan förekomma. Målen rör uppenbarligen rättsfrågor och anses därför böra avgöras av regeringsrätten. Nu ifrågavarande mål — jämte vissa andra mål — hänföres av utredningsmannen under en supplerande bestämmelse i regeringsrättslagens enumeration avseende mål om förmåner, rättigheter eller skyldigheter, vilka åtföljer fastighet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål av den typ, varom i detta avsnitt är fråga, har rättslig karaktär och bör prövas av administrativ domstol.

Kommittén föreslår, i likhet med utredningsmannen, att dessa och vissa andra mål sammanfattas under den gemensamma benämningen »mål om förmåner, rättigheter eller skyldigheter, vilka åtfölja fastighet».

Föreskrift om administrativ domstols behörighet i dessa mål har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

32) Mål om indelnings- och roteringsverket

Enligt 2 § 8:o) första stycket regeringsrättslagen har regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om rust- och rotehållares rättigheter och skyldigheter ävensom övriga mål rörande indelnings- och roteringsverket.

Utredningsmannen (bet. s. 158 och 159)

Förevarande bestämmelse har numera nästan helt förlorat sin betydelse. Det kan dock inte med visshet uteslutas att något sådant mål dyker upp. Då det synes mindre lämpligt att bibehålla ett stadgande, som inom kort tid med säkerhet kommer att sakna allt verklighetsunderlag, förordar utredningsmannen, att en bestämmelse om mål rörande indelnings- och roteringsverket blott intages i övergångsbestämmelserna till den av honom föreslagna lagen angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ regeringsrättslagen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Indelnings- och roteringsverket tillhör en gången tid. Det synes i hög grad ovisst, huruvida över huvud taget något ytterligare besvärsmål av denna typ kommer att fullföljas till Kungl. Maj:t. Skulle så bli fallet, torde målet böra handläggas av administrativ domstol. Anledning finnes knappast att för denna ålderdomliga målgrupp införa en ny instansordning. Besvären torde i enlighet med nu gällande fullföljdsregler böra prövas av regeringsrätten.

Föreskrift om regeringsrättens behörighet i dessa mål har intagits i övergångsbestämmelserna till den av kommittén föreslagna lagen om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1.

33) Mål om lotsningsbesväret

Enligt 2 § 8:o) andra stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra mål om hemmans och lägenheters indelning till lotsning, mål om utbyten av boningsplatser för lotsar eller av lotsningspliktiga hemman och lägenheter samt mål om dessas förmåner, friheter och skyldigheter.

Utredningsmannen (bet. s. 159—162)

Från lotsstyrelsen har inhämtats att i några fall avlösning av kvarstående lotsningsbesvär ej kunnat ske, därför att överenskommelse med vederbörande fastighetsägare inte kunnat träffas. Också med vissa städer har överenskommelse träffats om upplåtande av mark för lotsverkets behov i samma ordning, som föreskrives i författningarna om lotsningsbesväret. Även i dylika fall återstår ett antal förfaranden jämförbara med lotsningsbesvärets avlösning.

De besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, avser uppenbarligen rättsärenden och är följaktligen principiellt sett av beskaffenhet att böra avgöras av regeringsrätten. Man måste räkna med att tvister angående lotsningsbesväret framdeles kan uppkomma. Stadgande om regeringsrättens behörighet att pröva dylika mål kan därför ej undvaras. Då emellertid lotsningsbesväret är under avskrivning, förordar utredningsmannen att målen om lotsningsbesväret upptages i övergångsbestämmelserna till den av honom föreslagna lagen angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ regeringsrättslagen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Enligt vad kommittén under hand inhämtat från sjöfartsstyrelsen har i fråga om avlösning av kvarstående lotsningsbesvär ej någon större förändring skett sedan utredningsmannen införskaffade uppgifter i ämnet från lotsstyrelsen. Målen om lotsningsbesväret är av rättslig natur och bör därför

handläggas av administrativ domstol. Eftersom denna målgrupp sammanhänger med förhållandena under gången tid och målkategorin så småningom kommer att försvinna, torde det ej finnas anledning att för ifrågavarande mål införa en ny fullföljdsordning med kammarrätt såsom mellaninstans. Den nuvarande fullföljdsordningen torde böra bibehållas, så länge målen finns kvar.

Föreskrift om regeringsrättens behörighet i dessa mål har intagits i övergångsbestämmelserna till den av kommittén föreslagna lagen om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1.

34) *Mål om allmänna vägar*

Här behandlas mål om tillämpningen av lagen den 30 juni 1943 (nr 431) om allmänna vägar. Vissa närmare föreskrifter rörande lagens tillämpning meddelas i vägstadgan samma dag (nr 437). Nämnas bör också lagen samma dag (nr 436) om vägnämnder och länsvägnämnder.

Enligt 2 § 8:o tredje stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om arbetslag för vinterväghållning på landet, mål om föreläggande för väghållare att utföra visst arbete, mål angående visst ärendes hänskjutande till vägsynenämnd och om beslut av sådan nämnd ävensom mål rörande tillämpning av 32 och 33 §§, 34 § första stycket samt 39 § lagen om allmänna vägar. Därest mål om ersättning, som avses i 50 § lagen om allmänna vägar, är att anse såsom mål om ersättning av statsmedel och ej såsom mål om statsbidrag, är regeringsrätten med stöd av 2 § 4:o andra stycket regeringsrättslagen behörig att handlägga också dylika mål.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 162—168 samt 366 och 367)

I och med statens övertagande av väghållningsbesväret är det naturligt, att frågor om byggande och ändring av allmän väg samt staten åliggande väghållning i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Endast i några fall förordas avvikelser från nu gällande kompetensfördelning.

I 32 och 33 §§, 34 § första stycket samt 39 § lagen om allmänna vägar är fråga om dispens från vissa i trafiksäkerhetens intresse meddelade legala förbud. I 32 § är det fråga om anordningar på själva vägen, medan i de övriga paragraferna behandlas anordningar på mark som ej tillhör vägen. Till vägbanan och vad därtill hör föreligger vägrätt för väghållaren. Den som söker tillstånd att bibehålla eller uppsätta grind eller att vidtaga annan anordning på vägen kan således ej stödja sig på någon rätt att disponera vägmarken för ändamålet. Vederbörande kan endast åberopa billighetsskäl.

Annorlunda förhåller det sig med dispositionsrätten i de andra fallen. Här är fråga om förbud mot disposition av markområden, som inte omfattas av vägrätten, och genom att öppna möjlighet till dispens har lagstiftaren velat skapa garanti för att markägarens förfoganderätt ej blir obehörigen inskränkt. I enlighet härmed föreslår utredningsmannen, att dispensmål som avses i 33 §, 34 § första stycket och 39 § lagen om allmänna vägar fortfarande skall prövas av regeringsrätten, men att mål rörande dispensering enligt 32 § samma lag skall såsom avseende rena lämplighetsfrågor överföras till behandling av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt 34 § andra stycket lagen om allmänna vägar gäller, att därest fråga väckts om byggande av väg, länsstyrelsen äger meddela förbud att utan länsstyrelsens tillstånd uppföra byggnad inom visst område, som kan beräknas bli taget i anspråk för vägen eller komma att ligga i omedelbar närhet av densamma. Sådant förbud får ej meddelas för längre tid än tre år. Vid behov äger länsstyrelsen föreskriva förlängning av tiden; dock skall beslutet härom underställas Kungl. Maj:ts prövning. Utredningsmannen anser, att meddelandet av byggnadsförbud enligt detta lagrum i realiteten har samma verkan som ett individuellt förfogandeförbud och att därför i princip besvär över meddelandet av sådant förbud bör prövas av regeringsrätten. Emellertid sammanhänger meddelandet av byggnadsförbud bl. a. med frågorna, om vägföretaget över huvud bör komma till stånd, var vägen bör gå och när vägföretaget kan väntas bli genomfört. Då det måste ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att avgöra dessa frågor i sista instans och då dessutom byggnadsförbudet är tidsbegränsat, föreslår utredningsmannen att mål rörande meddelande av byggnadsförbud enligt förevarande lagrum fortfarande skall prövas av regeringen. Även dispensprövningen enligt lagrummet anses på grund av sambandet med andra vägfrågor, som Kungl. Maj:t i statsrådet har att avgöra, böra kvarligga i regeringens hand.

Om så finnes erforderligt för tillgodoseende av trafiksäkerheten eller eljest av särskilda skäl, äger länsstyrelsen, utom i visst fall, enligt 31 a § lagen om allmänna vägar förordna, att enskild väg ej får anslutas till allmän väg utan länsstyrelsens tillstånd eller att befintlig enskild utfartsväg ej vidare får användas för ändamålet. För avsevärt men, som förorsakas av sådant förordnande, kan ersättning utgå (31 b §). Därest synnerligt men uppkommer, är fastighetsägaren berättigad fordra, att fastigheten helt eller delvis löses (31 c §). Bestämmelserna har tillkommit dels för att befordra en ändamålsenlig planlösning dels ock med hänsyn till trafiksäkerheten framför allt på huvudvägarna. Utredningsmannen anser, att rättssäkerheten kräver att besvärsmål rörande meddelande av förbud enligt 31 a § lagen om allmänna vägar prövas av regeringsrätten, och föreslår att regeringsrättslagen ändras i enlighet härmed. Samtidigt föreslås att också mål rörande sökt dispens från meddelat förbud skall handläggas av regeringsrätten. Dispensärendena anses nämligen i väsentliga delar ha rättslig karaktär.

Underlåter stad eller stadsliknande samhälle, som är väghållare, att bygga väg, för vilken arbetsplan blivit fastställd och för vars byggande staden eller samhället erhållit statsbidrag, eller eftersätter staden eller samhället underhållet av väg, äger enligt 48 och 49 §§ lagen om allmänna vägar väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förelägga staden eller samhället viss tid, inom vilken erforderliga åtgärder skall ha vidtagits. Mål om dylikt föreläggande bör enligt utredningsmannen även framdeles avgöras av regeringsrätten. Ifrågasvarande mål omfattas av den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln rörande regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud.

Kan på grund av pågående arbete, jordras eller översvämning eller av annan orsak samfärdseln inte utan våda framgå på väg, äger enligt 28 § lagen om allmänna vägar länsstyrelsen på framställning av väghållaren föreskriva, att nyttjanderätt till mark för tillfällig väg skall upplåtas för så lång tid sådan väg till följd av det inträffade hindret är nödig. En sådan föreskrift utgör ett mot markägaren riktat individuellt påbud. Förekommande mål härom bör enligt utredningsmannens mening överföras till behandling av regeringsrätten. Målen omfattas av den föreslagna regeln om regeringsrättens behörighet i mål angående individuella påbud.

Ingen ändring föreslås i stadgandet om att regeringsrätten skall handlägga mål angående visst ärendes hänskjutande till vägsynenämnd och om beslut av sådan nämnd.

Eftersom mål rörande tjänsteplikt väsentligen är av rättslig beskaffenhet, skall det enligt utredningsmannens förslag även i fortsättningen ankomma på regeringsrätten att handlägga mål om arbetslag för vinterväghållning på landet.

Yttranden

I fråga om dispensmålen enligt 33 §, 34 § första stycket och 39 § lagen om allmänna vägar uttalar *länsstyrelsen i Stockholms län*, att när det här i första hand gäller att bedöma frågor, som rör trafiksäkerheten, starka skäl synes tala för att ärendena bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet såsom högsta trafikmyndighet. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* förklarar, att mål rörande reklamskyltar inte behöver slutligt dömas av regeringsrätten.

Beträffande mål om meddelande av byggnadsförbud enligt 34 § andra stycket lagen om allmänna vägar uttalar *Näringslivets byggnadsdelegation*, att även om utredningsmannens förslag i och för sig kan vara befogat mot bakgrunden av att motsvarande ärenden rörande planverksamheten tillhör regeringens prövning, byggnadsförbudet dock utgör ett så djupgående intrång i den enskildes förfoganderätt att målen bör prövas av regeringsrätten. Samma ståndpunkt intages av *Sveriges advokatsamfund*.

Förslaget om överflyttning till regeringsrätten av mål enligt 31 a § lagen om allmänna vägar biträdades av *Näringslivets byggnadsdelegation* och *Sveriges advokatsamfund*. Då frågor om förordnande enligt detta lagrum hand-

lägges på samma sätt som motsvarande frågor vid fastställelse av arbetsplan, anser däremot *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* skäl föreligga att även förstnämnda frågor prövas av regeringen. Styrelsen omnämner, att den hemställt om en revidering av väglagen och att därvid en omarbetning av paragrafen blir aktuell. Mot denna bakgrund ifrågasätter styrelsen, om inte spörsmålet om ärendenas överflyttande från Kungl. Maj:t i statsrådet till regeringsrätten bör få, i avvaktan på erfarenheter av en ny lagtext, anstå tills vidare. *Regeringsrättens flesta ledamöter* framhåller, att förbudsbestämelsen i 31 a § tillkommit ej blott med hänsyn till trafiksäkerheten utan även för befordran av ändamålsenlig planlösning och således från synpunkter, vilka det främst bör ankomma på regeringen att beakta. Enligt 34 a § vägstadgan skall, innan förordnande enligt 31 a § väglagen meddelas, upprättas vägplan eller eljest så ordnas, att de av förordnandet berörda fastigheternas behov av tillfart till den allmänna vägen tillgodoses. Besvär i mål rörande tillämpningen av 31 a § torde också i de flesta fall innebära klagomål inte över själva förbudet utan över det sätt, på vilket viss tillfart ordnats. Bedömandet av sådana mål bör ej ankomma på regeringsrätten. Ledamöterna förordar därför, att mål om tillämpning av 31 a § lagen om allmänna vägar fortfarande skall prövas av regeringen. Samma ståndpunkt intages av *länsstyrelsen i Stockholms län*.

Målen om föreläggande för stad eller stadslänkande samhälle enligt 48 och 49 §§ lagen om allmänna vägar bör enligt *regeringsrättens flesta ledamöter* liksom andra påbud mot kommunal samfällighet handläggas av regeringen. Beträffande skälen härför hänvisas till vad som anföres vid behandlingen av mål om individuella påbud i allmänhet.

Utredningsmannens förslag att målen om arbetslag för vinterväghållning på landet skall kvarligga under regeringsrättens domvärjo lämnas utan erinran av *regeringsrättens flesta ledamöter*. *Landsorganisationen i Sverige* förklarar sig ha intet att erinra mot förslaget rörande prövningen av mål om tjänsteplikt.

Förvaltningsdomstolskommittén

Sedan väghållningen på landet övertagits av kronan, ligger det i sakens natur att ett stort antal mål rörande tillämpningen av lagen om allmänna vägar bör avgöras av regeringen. Kommittén förordar att, liksom nu är fallet, Kungl. Maj:t i statsrådet skall pröva besvär i mål, huruvida väg skall hållas fri från hinder av snö och is i den utsträckning som kräves för biltrafik (5 § sista stycket), ävensom besvärmål om förordnande att kronan skall vara väghållare inom visst område av stad (11 § andra stycket), om byggande av allmän väg, förändring av enskild väg till allmän, inrättande av särskild vinterväg och indragning av allmän väg (14 §), om fastställelse av arbetsplan för allmän väg (15 §) samt om meddelande av förbud för väghållare att i samband med indragning av väg bortföra vad som anbragts på mar-

ken för vägändamål och om utsträckande av den tid, inom vilken väghållare, där sådant förbud ej meddelats, äger att bortföra vad som får skiljas från marken (25 §).

Då regeringen har att avgöra, huruvida allmän väg skall byggas och mark härför avstås, synes det naturligtast att Kungl. Maj:t i statsrådet även prövar, huruvida nyttjanderätt till mark skall upplåtas för tillfällig väg. Härtill kommer att fråga om sådan upplåtelse ofta står i direkt sammanhang med fråga om omläggning eller förbättring av allmän väg. Genom jämkning i sättet för sådant arbetes bedrivande kan olägenhet av tillfällig väg, som erfordras under arbetets utförande, förekommas. Sådän jämkning kan inte beslutas av administrativ domstol men väl av regeringen. På grund av det anförda föreslår kommittén, att prövning av besvärsmål om upplåtelse av nyttjanderätt till mark för tillfällig väg (28 §) skall ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet. Däremot torde, i enlighet med vad nedan föreslås, mål om ersättning för skada av dylik upplåtelse, varom i första instans vägsynenämnd har att fatta beslut, böra slutligt avgöras av administrativ domstol.

Bestämmelsen i 31 a § om rätt för länsstyrelse att meddela förordnande att enskild väg ej får anslutas till allmän väg utan länsstyrelsens tillstånd eller att befintlig enskild utfartsväg ej vidare får användas för ändamålet har tillkommit med tanke dels på trafiksäkerheten och dels på behovet att främja en ändamålsenlig planlösning och bebyggelse. Frågor om förordnande enligt lagrummet handläggas på samma sätt som motsvarande frågor vid fastställelse av arbetsplan. Med hänsyn till ärendenas samband med andra vägfrågor, vilka avgöres av regeringen, och med planväsendet på byggnadslagstiftningens område finner kommittén övervägande skäl tala för att besvärsmål om förordnande enligt 31 a § och därmed sammanhängande dispensmål även i fortsättningen bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Kommittén vill i detta sammanhang erinra om att ersättning kan utgå i anledning av förordnande enligt angivna lagrum och att sådana ersättningsfrågor handläggas av ägodelningsrätt.

I 32 och 33 §§, 34 § första stycket och 39 § är bl. a. fråga om dispens från vissa i trafiksäkerhetens intresse gällande förbud. Såsom utredningsmannen framhållit har dispensmöjligheten enligt den förstnämnde paragrafen tillkommit allenast av billighetsskäl och kan sökanden ej stödja sig på någon rätt att disponera vägmarken för ändamålet. I de andra fallen har dispensmöjligheten till syfte att åstadkomma att markägarens förfoganderätt över sådan mark, vartill vägrätt inte upplåtits, ej obehörigen inskränkes. Kommittén föreslår i anslutning härtill, att Kungl. Maj:t i statsrådet skall pröva besvärssärenden enligt 32 § och administrativ domstol besvärsmål som avses i 33 §, 34 § första stycket och 39 §.

Ärenden om meddelande av byggnadsförbud, sedan fråga väckts om byggande av väg, och om dispens från sådant förbud (34 § andra stycket) äger ett sådant samband med frågorna, huruvida och när det tilltänkta vägföre-

taget skall komma till stånd och var vägen skall gå fram — vilka frågor i sista instans avgöres av regeringen — att övervägande skäl måste anses tala för att ärendena bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. För denna lösning av kompetensfördelningsspörsmålet talar också den omständigheten att byggnadsförbudet är tidsbegränsat och att beslut om förlängning av tiden skall underställas Kungl. Maj:t.

Förelägganden enligt 48 och 49 §§ riktar sig mot stad eller stadsliknande samhälle, som är väghållare. Mål om sådana förelägganden kan äga samband med vägfrågor, som det tillkommer Kungl. Maj:t i statsrådet att avgöra. Även i övrigt synes det kommittén naturligtast att spörsmålet, huruvida stad eller stadsliknande samhälle så eftersatt väghållningen, att föreläggande bör tillgripas mot vederbörande samhälle, bör prövas av den instans som har det högsta ansvaret för väghållningen inom riket i allmänhet. Härtill kommer att ett påbud mot ett samhälle normalt knappast torde drabba detta på ett så kännbart sätt, som ett påbud mot enskild träffar denne. På grund härav och i linje med vad kommittén i andra sammanhang föreslår beträffande påbud mot kommun förordar kommittén, att mål om förelägganden enligt 48 och 49 §§ skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Det torde också böra ankomma på regeringen att pröva mål enligt samma lagrum om åtgärdernas utförande på vederbörande samhälles bekostnad.

Ärenden om ersättning till samhälle enligt 50 § andra stycket äger nära släktskap med frågor om tillämpningen av förordningen den 27 maj 1960 (nr 374) om statsbidrag till väg- och gatuhållning i vissa städer och stadsliknande samhällen. Då sistnämnda frågor ytterst prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, synes det också böra ankomma på regeringen att handlägga besvärssärenden angående ersättning enligt 50 § lagen om allmänna vägar.

De beslut som fattas av vägsynenämnd (29—31 §§, 33 § tredje stycket, 36 §, 39 § tredje stycket, 59 och 76 §§) rör inskränkningar i markägarens fria förfoganderätt eller vissa ersättningsfrågor. Besvärsmål om dylika beslut rör rättsliga frågor och synes även framdeles böra prövas av administrativ domstol. Även mål om visst ärendes hänskjutande till vägsynenämnd (56 §) bör avgöras av förvaltningsdomstol.

Mål om arbetslag för vinterväghållning på landet är likaledes av rättslig karaktär och bör även framdeles tillhöra administrativ domstols kompetensområde.

Besvär över andra beslut av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller länsstyrelse enligt lagen om allmänna vägar än som ovan särskilt nämnts torde böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att av de mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, administrativ domstol skall upptaga och avgöra mål om visst ärendes hänskjutande till vägsynenämnd och om beslut av sådan nämnd, mål om arbetslag för vinterväghållning på landet ävensom mål om tillämpning av 33 §, 34 § första stycket eller 39 § lagen om allmänna vägar.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 66 § lagen den 30 juni 1943 (nr 431) om allmänna vägar. Av redaktionella skäl synes det ej lämpligt att i lagen reglera också besvärshandlingen för beslut enligt administrativa författningar, som utfärdats med stöd av lagen.

De föreslagna nya besvärshandlingarna i lagen om allmänna vägar föranleder ändring av 2 och 20 §§ lagen om vägnämnder och länsvägnämnder. Detta har beaktats i det förut omnämnda förslaget till lag om ändring i lagen den 30 juni 1943 (nr 436) om vägnämnder och länsvägnämnder.

Författningsförslag nr 11 och 46.

35) *Mål om bredden av hjulringar å arbetsådon på landet*

Här avses mål om tillämpning av lagen den 28 juni 1907 (nr 43) om bredden av hjulringar å arbetsådon på landet. Med arbetsådon förstås i lagen sådant ådon på hjul, som framföres medelst dragare och är avsett uteslutande eller huvudsakligen för lasskörning.

Enligt 2 § 8:o tredje stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om bredden av hjulringar å arbetsådon på landet.

Utredningsmannen (bet. s. 169 och 170)

Meddelandet av allmänna föreskrifter av den art, varom är fråga i 1907 års lag, kan jämföras med fastställelse av stadgar och föreskrifter rörande allmän ordning och säkerhet. Avgörandet huruvida dispens får givas från föreskrift, som meddelats med stöd av lagen, är beroende på ren lämplighetsprövning. Besvär över lokala trafikföreskrifter, som omförmäles i 61 § 1 mom. a) vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), avgöres såväl enligt gällande rätt som enligt utredningsmannens förslag av regeringen. På nu anförda skäl förordar utredningsmannen, att därest mål enligt 1907 års lag framdeles skulle förekomma, målen skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

De av utredningsmannen anförda skälen för en överföring av nu ifrågasatt målgrupp till handläggning av regeringen finner kommittén bärande. Kommittén föreslår därför, att dessa mål skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

36) *Mål om enskilda vägar*

Här behandlas mål om tillämpning av lagen den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar.

Det ankommer på regeringsrätten att upptaga och avgöra enligt 2 § 4:o) första stycket regeringsrättslagen mål om ersättning för viss förrättning eller visst uppdrag, enligt 2 § 8:o) fjärde stycket samma lag mål om fastställelse av stadgar för vägsamfällighet eller vägförening, om meddelande av föreskrifter för vägförening att gälla såsom stadgar, om beslut av vägförening, om skyldighet för i vägförening ingående fastighet att bidra till föreningens utgifter, om värdering av fastighet, om skyldighet att gälda kostnad för förrättning eller utredning, som verkställts jämlikt 3 kap. lagen om enskilda vägar, och om tillämpning av 100 eller 101 § sistnämnda lag, enligt 2 § 13:o) regeringsrättslagen mål om länsstyrelses beslut angående förordnande till förrättning samt enligt 2 § 17:o) tionde stycket samma lag mål om föreläggande vid vite.

Klagan över annat beslut av länsstyrelse enligt lagen om enskilda vägar torde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 170—177)

Hithörande besvärsmål är i allmänhet av stor betydelse för ägare och innehavare av de fastigheter om vilka fråga är. Målen rör i regel enskild rätt och har följaktligen i allmänhet karaktär av rättsärenden. Från principiell synpunkt anses därför flertalet av målen vara av beskaffenhet att böra upptagas och avgöras av regeringsrätten.

Samtliga besvärsmål, som nu prövas av regeringsrätten, bör enligt utredningsmannens uppfattning även i framtiden handläggas av den högsta förvaltningsdomstolen.

Såsom en nyhet föreslår utredningsmannen, att även mål om förordnande eller entledigande av syssloman för vägsamfällighet eller vägförening skall avgöras av regeringsrätten. Likaså föreslås att regeringsrätten skall pröva mål om tillsättande eller entledigande av tillsyningsman, som avses i 48 § lagen om enskilda vägar, ävensom mål om fördelning mellan vägglottshavarna av honom tillkommande arvode. Vidare skall enligt utredningsmannens förslag regeringsrätten pröva mål om föreläggande mot vägförening enligt 87 § lagen om enskilda vägar. Ifrågavarande mål omfattas av regeln om regeringsrättens behörighet i mål rörande individuella påbud. Regeringsrätten föreslås vidare skola pröva besvär över länsstyrelses beslut om tvångsverkställighet enligt första stycket i sistnämnda lagrum. Sådana mål faller under den av utredningsmannen föreslagna regeln rörande mål om tvångsutförande.

Regeringen har att pröva ett flertal frågor enligt 3 kap. lagen om enskilda vägar rörande vissa vägar inom områden med tätare bebyggelse. Sålunda skall regeringen pröva, huruvida förhållandena är sådana att vägförening bör bildas samt vidare vilka vägar som skall av föreningen övertagas och underhållas eller omläggas och underhållas, hur dessa vägar bör utföras

till läge, bredd, byggnadssätt och anordningar i övrigt, vilka föreskrifter som med hänsyn till samfärdselns behov och trafiksäkerheten bör gälla rörande vägarnas beskaffenhet den tid marken är bar och vintertiden, i vad mån och på vilka villkor det bör vara medgivet att hålla grind eller led över väg samt huruvida för ändamålsenligt fullgörande av väghållningsskyldigheten erfordras upplåtelse av rätt att på fastighet hämta sand, grus o. d. En del av dessa frågor, främst frågan om bildande av vägförening, anses vara av rättslig beskaffenhet. Emellertid är enligt utredningsmannens mening frågorna huvudsakligen beroende av en prövning av vad som i förekommande fall är lämpligt. Vidare understryker utredningsmannen, att det är ett allmänt intresse att vägfrågor och bebyggelseplanering samordnas. Visst samband anses också ej sällan kunna finnas mellan ärenden angående bildande av vägförening och ärenden angående inrättande av allmän väg och frågor om statsbidrag till vägbyggnadsföretag. På grund härav föreslår utredningsmannen, att regeringen även i fortsättningen skall handlägga besvärsmål rörande frågor av nyss angivet slag. Regeringen anses även böra behandla mål om avslag på vägförenings framställning om anstånd med vägs byggande eller övertagande till väghållning. Då den ledamot i vägförenings styrelse, som tillsättes av länsstyrelsen, skall fungera såsom ett länsstyrelsens ombud i orten, förordar utredningsmannen, att också besvär över länsstyrelsens beslut att utse eller entlediga sådan styrelseledamot skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Också mål om förordnande av allmänt ombud enligt 27 § lagen om enskilda vägar bör enligt utredningsmannens mening även framdeles handläggas av regeringen.

Yttranden

Lantmäteristyrelsen förordar att regeringsrätten skall pröva frågorna, huruvida förhållandena är sådana att vägförening bör bildas, vilka vägar som skall omfattas av vägförenings väghållning och hur dessa vägar bör utföras till läge, bredd m. m. samt frågor rörande vissa andra väghållningsföreskrifter. Såsom skäl härför åberopar styrelsen bl. a. att vissa frågor av denna art förekommer även då enskild väghållning ordnas enligt bestämmelserna i 2 kap. lagen om enskilda vägar och därvid faller under ägodelningsrätts prövning. Vidare framhålles att vägföreningsfrågorna i stort sett inte ingår i bebyggelseplaneringen utan tillhör det skede i samhällsbyggnad, som inträder efter planläggningen. De vid plangenomförandet uppkommande spörsmålen är enligt styrelsens mening till övervägande del tillämpningsfrågor av rättslig art.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser, att besvärsmål om förordnanden enligt 100 och 101 §§ lagen om enskilda vägar och om dispens från sådant förbud bör såsom rörande trafiksäkerheten avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Enligt kommitténs uppfattning bör de grupper av mål rörande tillämpning av lagen om enskilda vägar, som för närvarande tillhör regeringsrättens kompetensområde, även i fortsättningen avgöras av administrativ domstol. Dock torde talan ej böra tillåtas mot länsstyrelses beslut om fastställande av särskilt värde på fastighet att gälla intill dess taxering skett (69 och 76 §§). Erinras bör därom att klagan inte får föras över länsstyrelses liknande beslut enligt 22 § 2 mom. förordningen om arvsskatt och gåvoskatt.

I överensstämmelse med utredningsmannens förslag förordar kommittén vidare, att det skall ankomma på administrativ domstol att pröva mål om förordnande eller entledigande av syssloman för vägsamfällighet eller vägförening, mål om tillsättande eller entledigande av tillsyningsman, som avses i 48 § lagen om enskilda vägar, och mål om fördelning mellan vägglottshavarna av honom tillkommande arvode ävensom mål om föreläggande mot vägförening enligt 87 § samma lag. Besvär över beslut av länsstyrelse enligt sistnämnda lagrum att låta verkställa underlåtna åtgärder på vägföreningens bekostnad synes böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, enär frågan om föreningens betalningsskyldighet torde kunna bli föremål för allmän domstols prövning.

Beträffande samtliga de målgrupper rörande den enskilda väghållningen, som enligt kommitténs ovanstående förslag skall prövas av förvaltningsdomstol, gäller att målen rör enskild rätt och att det ej föreligger några särskilda omständigheter som talar för att avgörandet av målen förbehålles regeringen.

Läget är ett annat såvitt angår de mål rörande länsstyrelses beslut om bildande av vägförening och därmed sammanhängande frågor, som nu avgöres av regeringen. Utredningsmannen har beträffande dessa mål anført flera vägande skäl för att prövningen av målen skall kvarligga hos regeringen. Kommittén vill framhålla, att byggnadslagens stadganden om byggnadsplan — som skall utmärka bl. a. vägarna — och stadgandena om vägföreningar i lagen om enskilda vägar är avsedda för väsentligen samma typer av bebyggelse. Detta innebär att planläggning, som ägt rum i det ena hänseendet, i betydande utsträckning binder en senare planläggning i det andra hänseendet. Med hänsyn härtill synes det kommittén ändamålsenligast att Kungl. Maj:t i statsrådet, som är högsta planmyndighet enligt byggnadslagstiftningen, också är sista instans i de mål om vilka nu är fråga.

Övriga ärenden rörande tillämpningen av lagen om enskilda vägar torde likaledes vara av den beskaffenhet att de bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Kommittén föreslår, att prövningen av de besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, fördelas mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol i enlighet med vad ovan förordats. Bestämmelser om kompetens-

fördelningen har intagits i förslag till lag om ändring i lagen den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar.

Författningsförslag nr 47.

37) *Mål om skjutsväsendet*

Enligt 2 § 8:o femte stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra mål om skjutsväsendet.

Utredningsmannen (bet. s. 177)

Skjutsväsendet är numera avskaffat. Tillämpning av den upphävda stadgan om skjutsväsendet kan inte numera komma i fråga. Därför föreslår utredningsmannen, att nyssnämnda stadgande i regeringsrättslagen skall utgå ur lagtexten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Då mål om skjutsväsendet ej längre kan förekomma, saknas anledning att bibehålla denna målgrupp vid bestämmandet av kompetensområdet för de administrativa domstolarna.

38) *Mål rörande tillämpning av vatten- och flottningstagstiftningen*

Här är fråga om mål rörande tillämpning av vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523), sjötrafikförordningen den 18 maj 1962 (nr 150), lagen den 19 juni 1919 (nr 426) om flottning i allmän flottled, den till lagen den 28 april 1949 (nr 183) om flottningen i Torne och Muonio gränsälvar fogade stadgan, lagen den 20 december 1929 (nr 404) om giltighet här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929, lagen den 20 december 1929 (nr 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929 samt lagen den 14 december 1962 (nr 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

Jämlikt regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra följande mål, nämligen enligt 2 § 4:o första stycket mål om ersättning för visst uppdrag, enligt 2 § 8:o sjätte stycket mål om allmän flottled och farled samt sättet och villkoren för deras begagnande, enligt 2 § 13:o första stycket mål om länsstyrelses beslut angående förordnande till syn rörande dikning, vattenavledning eller flottning eller till annan dylik förrättning, enligt 2 § 16:o andra stycket mål om beslut av länsstyrelse i frågor, som avses i 2 kap. 64 § eller 68 § första stycket vattenlagen, samt enligt 2 § 17:o tionde stycket mål om föreläggande vid vite.

Enligt 2 § 2:o första stycket och 3 § regeringsrättslagen skall klagan över länsstyrelses beslut enligt 8 kap. 36 § vattenlagen i anledning av sökt

fastställelse av menighets beslut angående villkor för anslutning av avloppsledning från fabrik eller annan industriell anläggning till samhällets avloppsledning upptagas av regeringsrätten och av denna, med eget utlåtande, överlämnas till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Övriga besvärshärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, upptages och avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 177—183)

Beträffande mål om ersättning för sysslomannauppdrag, mål om länsstyrelses beslut angående förordnande till syn enligt vattenlagen, mål om föreläggande av vite samt mål om fastställelse som avses i 8 kap. 36 § vattenlagen anser utredningsmannen skäl inte föreligga att göra ändring i gällande kompetensfördelning. Mål om föreläggande enligt 2 kap. 35 § vattenlagen omfattas, även om det föreskrivna äventyret är annat än vite, av den av utredningsmannen föreslagna regeln om regeringsrättens behörighet i mål angående individuella påbud.

Utredningsmannen föreslår att regeringsrätten inte skall pröva besvär över beslut om meddelande enligt dåvarande motsvarighet till sjötrafikförordningen av allmänna föreskrifter rörande begagnandet av allmän farled. Då sådana föreskrifter avser upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, anses besvären böra prövas av regeringen.

De föreskrifter, som enligt 8 kap. 40 § vattenlagen länsstyrelse, när särskilda omständigheter föreligger, äger meddela angående utsläppande av kloakvatten eller industriellt avloppsvatten i vattenområde, kan vara av skiftande slag. Är föreskrifterna att fatta som föreläggande för någon eller några att vidtaga eller underlåta viss åtgärd, faller besvär över meddelandet av dylika föreskrifter under den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål rörande individuella påbud. Har däremot föreskrifterna karaktären av generella påbud, anses besvären böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Det synes utredningsmannen tvivelaktigt, huruvida mål rörande länsstyrelses beslut angående granskning och fastställande av stadgar för vattenreglerings- eller torrlägningsföretag eller för annat dylikt företag samt angående ändring av sådana stadgar — vilka mål rör rättsfrågor — omfattas av regeringsrättslagens nuvarande enumeration. Utredningsmannen föreslår att dessa mål uttryckligen skall hänföras till regeringsrättens kompetensområde.

Såsom rättsärenden betraktas vidare mål om ställande av säkerhet, mål om tvångsutförande, frågor om tillträde till fastighet för uppgörande av plan till företag enligt vattenlagen eller för annat ändamål, som sägs i 14 kap. 5 § 1 mom. samma lag, och om tillstånd att vid där avsett undersökningsarbete fälla växande träd ävensom frågor om förordnande och entledigande av syssloman avseende tvångsförvaltning för tillvaratagande av

enskilds rätt. Utredningsmannen föreslår att också dessa grupper av mål skall avgöras av regeringsrätten.

Besvär över beslut om förordnande av sakkunnig vid syneförrättning anses vid kompetensfördelningen böra behandlas enligt samma regler som besvär, vilka riktar sig mot beslut om förordnande av förrättningsman. Bestämmelse om regeringsrättens kompetens i dylika mål införes av utredningsmannen i 2 § 12:o) regeringsrättslagen. På samma plats införes en regel att regeringsrätten skall pröva mål om länsstyrelses beslut angående utseende av biträde åt sakägare i vattenmål. Ärende om sökt kostnadsfri rättshjälp anses nämligen beröra sakägares rätt på sådant sätt att besvär över avslag på ansökan bör prövas av regeringsrätten.

Därest besvärsmått skulle finnas i fråga om förordnande enligt vattenlagen av allmänt ombud eller ortsombud, bör enligt utredningsmannen prövningen även fortsättningsvis ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet.

Samtliga mål om tillämpningen av lagen om flottning i allmän flottled bör enligt utredningsmannens mening även framdeles avgöras av regeringsrätten, därför att de spörsmål, som behandlas i denna lag, är av väsentligen rättslig natur. Vissa formella jämkningar i lagtexten förordas.

Yttranden

Överståthållarämbetet tillstyrker att målen angående meddelande av föreskrifter om begagnande av allmän farled överflyttas till Kungl. Maj:t i statsrådet.

Regeringsrättens flesta ledamöter framhåller att sakkunnig enligt 10 kap. 3 § vattenlagen ej är att jämställa med förrättningsman enligt 1—3 §§ i samma kapitel. Medan förordnande av förrättningsman samtidigt innefattar förordnande om syn och följaktligen innebär en prövning beträffande förutsättningarna för syneförrättning, har länsstyrelsen vid utseende av sakkunnig endast att tillse, att sakkunnigt biträde är erforderligt samt att lämplig och ojävig person utses. I detta fall kan enligt ledamöternas uppfattning rättsfrågorna ej anses vara av sådan betydelse, att besvär över beslut om utseende av sakkunnig bör avgöras av regeringsrätten. Ledamöterna erinrar i sammanhanget om att fråga om utseende av sakkunnig enligt 2 kap. 2 § jorddelningslagen skall underställas lantmäteristyrelsens prövning och att talan ej får föras mot styrelsens beslut.

Förvaltningsdomstolskommittén

Av målen enligt *vattenlagen* synes mål om länsstyrelses beslut angående förordnande av förrättningsman, biträdande förrättningsman och gode män i sådan grad röra enskild rätt att målen bör handläggas av administrativ domstol. Detsamma synes böra gälla beträffande de närbesläktade målen om länsstyrelses beslut enligt 10 kap. 53, 77 eller 78 §. Fråga om förordnande av biträde åt sakägare rör också enskilds rätt på sådant sätt, att be-

svär i ämnet torde böra prövas av förvaltningsdomstol. När det gäller mål om förordnande av sakkunnig att biträda vid syneförrättning anser kommittén i likhet med regeringsrättens flesta ledamöter, att rättsfrågorna ej är av sådan betydelse att ifrågavarande mål behöver hänvisas till administrativ domstols prövning.

Besvär över länsstyrelses beslut angående fastställelse av stadgar för vattenreglerings- eller torrlägningsföretag eller annan dylik sammanslutning eller angående ändring av sådana stadgar torde, i överensstämmelse med vad som gäller och förordas beträffande stadgar för vägsamfällighet och vägförening, böra prövas av administrativ domstol.

Mål om förordnande eller entledigande av syssloman enligt vattenlagen rör tillvaratagandet av enskilds rätt och synes därför böra överlämnas till handläggning av administrativ domstol. Besvärsmål angående ersättning för sysslomannauppdrag bör även i fortsättningen prövas av förvaltningsdomstol.

Administrativ domstol bör likaledes avgöra mål om vitesföreläggande enligt vattenlagen. Mål om föreläggande enligt 2 kap. 35 § vattenlagen synes böra handläggas av administrativ domstol, även om det föreskrivna äventyret skulle vara annat än vite. Innefattar föreskrift enligt 8 kap. 40 § vattenlagen ett individuellt påbud, bör enligt kommitténs uppfattning besvär över föreskriftens meddelande också prövas av förvaltningsdomstol.

Länsstyrelses föreskrifter enligt 2 kap. 64 § vattenlagen är av generell karaktär. Denna omständighet talar i och för sig för att mål rörande sådana föreskrifter skulle avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Det är emellertid att observera att föreskrifterna rör vissa individuella fastigheter. Härtill kommer det viktiga förhållandet att både när det gäller länsstyrelses allmänna föreskrifter och när det är fråga om kommunal myndighets beslut i särskilda fall — som enligt 2 kap. 68 § första stycket vattenlagen får överklagas hos länsstyrelsen — en prövning skall ske av de rent rättsliga spörsmålen rörande graden av den belastning, som genom administrativa avgöranden får läggas på en fastighet, och gränsdragningen mellan ersättningsgillt och ej ersättningsgillt intrång. Med hänsyn härtill synes övervägande skäl tala för att samtliga mål om beslut av länsstyrelse i frågor, som avses i 2 kap. 64 § eller 68 § första stycket vattenlagen, bör handläggas av administrativ domstol.

Mål om fastställelse, som avses i 8 kap. 36 § vattenlagen, bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Regeringsrättens utlåtande bör obligatoriskt inhämtas i fall som avses i 2 § första stycket förslaget till lag om regeringsrätten.

Enligt 14 kap. 5 § 1 mom. vattenlagen kräves beslut av länsstyrelsen för rätt till tillträde till fastighet för uppgörande av plan till företag enligt vattenlagen eller för annat ändamål som sägs i lagrummet samt för rätt att vid där avsett undersökningsarbete fälla växande träd. Observeras bör att i vissa

andra sammanhang något beslut av myndighet icke kräves för förundersökning av nu ifrågavarande typ. Mot denna bakgrund och på grund av ingrepens mindre djupgående art samt då dessutom full ersättning utgår för skada och intrång torde det ej vara påkallat att hänföra besvär över nyssnämnda beslut enligt 14 kap. 5 § 1 mom. vattenlagen till administrativ domstols kompetensområde utan torde ifrågavarande mål böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Ärenden om tvångsutförande enligt vattenlagen torde också i sista instans böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Frågan om lagligheten av myndighetens åtgörande kan nämligen komma under allmän domstols prövning. Målen om ställande av säkerhet synes likaledes vara av den natur att de lämpligen bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, såvida inte frågan om ställande av säkerhet ingår såsom ett led i ett ärende — exempelvis rörande förordnande av förrättningsman — vilket skall prövas av administrativ domstol. Regeringen synes också böra handlägga övriga administrativa besvärssärenden enligt vattenlagen.

Besvär över meddelande enligt *sjötrafikförordningen* av allmänna föreskrifter rörande begagnandet av allmän farled synes böra överföras till handläggning av Kungl. Maj:t i statsrådet. Såsom skäl härför kan åberopas såväl föreskrifternas karaktär av allmänna ordnings- och säkerhetsföreskrifter som det förhållandet att länsstyrelses beslutanderätt i ämnet bygger på delegation från Kungl. Maj:t. Även övriga beslut av länsstyrelse enligt 5 § i förordningen bör i fall av besvär prövas av regeringen.

Några av de beslut, som länsstyrelse kan fatta enligt *lagen om flottning i allmän flottled*, har den karaktären, att övervägande skäl torde tala för att anförda besvär bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt kommitténs uppfattning bör det ankomma på regeringen att handlägga eventuella besvär över länsstyrelses beslut enligt 14 eller 15 § om anlåtande av sakkunnigt biträde för viss utredning. Erinras bör därom att i det föregående förordats, att besvärsmål om förordnande av sakkunnig att biträda vid syneförrättning enligt vattenlagen skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt 40 § lagen om flottning i allmän flottled äger länsstyrelsen utse en styrelseledamot i flottningförening, där det finnes önskvärt för tillgodoseende av allmänna intressen. På grund av ändamålet med tillsättandet av ifrågavarande styrelseledamot synes besvär över länsstyrelsens förordnande av dylik styrelseledamot böra prövas av regeringen. Samma kompetensfördelning torde böra tillämpas beträffande besvär över länsstyrelses beslut enligt 50 § att förordna eller entlediga revisor i flottningförening. Kommittén vill vidare förorda, att besvär över länsstyrelses beslut enligt 6 kap. att låta vidtaga åtgärder på flottningförenings bekostnad avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Denna kommitténs inställning sammanhänger med att frågan om föreningens betalningsskyldighet torde kunna bli föremål för prövning vid allmän domstol. Under sådana förhållanden synes det vara

mindre lämpligt att låta besvär i administrativ ordning över beslut om tvångsutförande handläggas av förvaltningsdomstol. Övriga administrativa besvärsmål enligt lagen om flottning i allmän flottled är väsentligen av rättslig natur. Beträffande dessa mål föreslår kommittén att desamma skall handläggas av administrativ domstol.

Enligt *de särskilda bestämmelserna om flottningen i Torne och Muonio gränsälvar* skall i stor utsträckning beslut fattas gemensamt av den svenska länsstyrelsen i Norrbottens län och den finska länsstyrelsen i Lapplands län. Det torde ha förutsatts, att om i någon fråga enighet ej kan uppnås och bestämelse ej kan undvaras, frågan skall bli föremål för underhandlingar på diplomatisk väg eller genom särskilt utsedda ombud för staterna. Mot denna bakgrund synes det lämpligast, att om besvär kan anföras över den svenska länsstyrelsens ställningstagande i en fråga, som avgöres gemensamt av de två länsstyrelserna, besvären prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Även i de fall, där den svenska länsstyrelsen separat fattar beslut, torde besvärsprövningen i allmänhet böra handhavas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Endast när det gäller mål om föreläggande vid vite, mål om utdömande av vite och mål om arvode förordar kommittén, att besvärsprövningen skall handhavas av administrativ domstol.

Enligt artikel 29 i *svensk-norska vattenrättskonventionen* kan tillståndsinnehavare m. fl. av vederbörande myndighet i det av rikena, där han inte har hemvist, föreläggas att utse ett av myndigheten godkänt ombud, som är bosatt inom riket och som skall äga att på hans vägnar svara vid domstolar och hos andra myndigheter m. m. Iakttages ej vad som är föreskrivet, äger myndigheten utse ombud. Enligt 23 § lagen med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av konventionen skall föreläggande som nyss sagts meddelas av länsstyrelsen. Besvär över sådant beslut av länsstyrelse synes på grund av ärendets natur böra handläggas av administrativ domstol. Övriga beslut av länsstyrelse enligt sistnämnda lag torde i fall av besvär böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Jämlikt 18 § *lagen om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.* äger, när riket befinner sig i krig, under angiven förutsättning Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, förordna att vissa åtgärder får vidtagas utan föregående prövning av vattendomstolen. Utnyttjar Kungl. Maj:t sin rätt att delegera beslutanderätten i dessa frågor, bör på grund av ärendenas betydelse för totalförsvaret besvärsprövningen ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet.

Kommittén föreslår, att prövningen av de besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, fördelas mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol i enlighet med vad ovan förordats. Bestämmelser om kompetensfördelningen av målen enligt vattenlagen, lagen om flottning i allmän flottled och nyssnämnda lag av år 1929 har intagits i förslag till lag om ändring i vattenlagen, förslag till lag om ändring i lagen den 19 juni 1919 (nr 426)

om flottning i allmän flottled och förslag till lag om ändring i lagen den 20 december 1929 (nr 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929. De besvärsmål enligt de särskilda bestämmelserna om flottningen i Torne och Muonio gränsälvar, som enligt kommitténs förslag skall handläggas av administrativ domstol, omfattas av kompetensbestämmelserna i förslaget till lag om rikets kammarrätter. Av intresse för kompetensfördelningen av fastställelsemålen enligt 8 kap. 36 § vattenlagen är också förslaget till lag om regeringsrätten (2 §).

Författningsförslag nr 1, 2 och 48—50.

39) *Mål om tillämpning av expropriationslagen*

Här behandlas administrativa besvärssärenden enligt lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation. Mål om förordnande till lantmåteriförrättning, som avses i 26 §, faller dock utanför ramen för detta avsnitt.

De ärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas för närvarande av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 183)

Besvärsmål om förundersökning enligt 71 § expropriationslagen bör av samma skäl, som anförts beträffande motsvarande mål enligt 14 kap. 5 § 1 mom. vattenlagen, överföras till prövning av regeringsrätten.

Vidare skall enligt utredningsmannens förslag mål om ställande eller återbekommande av borgen eller annan säkerhet handläggas av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Förundersökning enligt expropriationslagen utgör ett i regel föga djupgående ingrepp i ägares och övriga rättsinnehavares dispositionsrätt. För uppkommen skada utgår ersättning som, där överenskommelse ej träffas, fastställs av allmän domstol. Har expropriationsrätt ej redan meddelats, får föreskrift om tillträde till fastigheten för förundersökning inte lämnas, om länsstyrelsen finner det uppgivna ändamålet ej vara sådant, som avses i 1 § expropriationslagen. Den prövning av ändamålet, som länsstyrelsen sålunda kan behöva göra i förundersökningsärendena, är av samma art som den prövning Kungl. Maj:t har att göra i ärenden om expropriationsrätt. På nu anförda skäl och i överensstämmelse med vad som förordats beträffande förundersökning enligt vattenlagen föreslår kommittén, att mål om förundersökning enligt expropriationslagen skall i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Ärenden enligt 79 a § expropriationslagen om meddelande av förbud för väghållare att i samband med indragning av allmän väg, för vilken nyttjanderätt till mark exproprierats, bortföra vad som anbragts på marken för vägändamål och om utsträckande av den tid, inom vilken väghållare, där dylikt förbud ej meddelats, äger att bortföra vad som får skiljas från marken, är av samma natur som ärendena enligt 25 § lagen den 30 juni 1943 (nr 431) om allmänna vägar och bör i likhet med dessa ärenden i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Länsstyrelses beslut rörande godkännande av borgen eller annan säkerhet, som ställes enligt expropriationslagen, är i allmänhet inte förenade med några svårlösta problem av juridisk natur. Inga olägenheter har förmärkts av att ifrågavarande länsstyrelsebeslut i fall av besvär prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Härtill kommer att snabba beslut i dessa ärenden ofta kräves. Av nu anförda skäl föreslår kommittén, att förevarande ärenden även i fortsättningen i sista instans skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Nedsättningen av belopp hos länsstyrelse och ingivandet av vissa anmälningar till samma myndighet är enligt expropriationslagen ofta förbundna med viktiga rättsverkningar, exempelvis att expropriationen därigenom fullbordas. Detta förhållande kan anses tala för att besvär över länsstyrelses beslut i anledning av ifrågavarande åtgärder bör prövas av administrativ domstol. Avgörande vikt torde emellertid böra tilläggas det förhållandet att dessa ärenden i allmänhet är av mycket enkel beskaffenhet och dessutom nästan alltid är brådskande ävensom att frågor huruvida expropriationen blivit fullbordad o. d. kan göras till föremål för prövning av allmän domstol. På grund härav anser kommittén övervägande skäl tala för att klagan över nu ifrågavarande länsstyrelsebeslut även framdeles bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Vill ägare av fastighet, där elektrisk svagströmsledning är framdragen, för att undanröja därmed förenad olägenhet för fastigheten på egen bekostnad få ledningen ändrad eller flyttad, kan länsstyrelsen enligt 96 § expropriationslagen ge fastighetsägaren rätt att, om erforderlig åtgärd ej inom viss av länsstyrelsen förelagd tid utföres av ledningens ägare, själv vidtaga åtgärden i fråga. Eftersom fastighetsägaren enligt lagrummet är skyldig att ersätta såväl uppkommande men för ledningen som ock, om han ej själv utfört ändringen eller flyttningen, kostnaden härför med belopp, som i händelse av tvist fastställs av allmän domstol, föreligger det från rättsskyddssynpunkt inte något behov av att hänföra besvär över länsstyrelsens beslut till administrativ domstols prövning. Besvär över sådana beslut av länsstyrelse bör därför även i framtiden handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Kommittén föreslår således, att samtliga administrativa besvärärenden enligt expropriationslagen, om vilka i detta avsnitt är fråga, skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

40) Mål om allmänna vatten- och avloppsanläggningar

Här behandlas mål rörande tillämpningen av lagen den 3 juni 1955 (nr 314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar.

Enligt 2 § 8:o) sjunde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om beslut av länsstyrelse på grund av lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar.

Utredningsmannen (bet. s. 183 och 184)

Enligt den av utredningsmannen föreslagna lagtexten skall regeringsrätten upptaga och avgöra mål om auktorisation av allmän vatten- och avloppsanläggning eller ärende som äger samband därmed. Såsom skäl för att auktorisationsärendena skall prövas av regeringsrätten anför utredningsmannen, att ehuru auktorisationen i stora delar är en lämplighetsbedömning, den till väsentlig uppgift har att tillvarataga fastighetsägarnas och andra intressenters rätt och är förenad med rättsliga verkningar.

Besvär över föreläggande för kommun att sörja för tillkomsten av behövlig allmän vatten- och avloppsanläggning (3 §) bör enligt utredningsmannens mening prövas av regeringsrätten. Mål rörande åläggande om anslutning (6 §), föreskrifter om verksamhetsområdets omfattning (2 och 5 §§), prövning av föreskrifter som huvudman meddelat angående brukandet av anläggning (12 §) eller förordnande av syssloman (18 §) anses röra enskild rätt och föreslås därför skola vid fullföljd behandlas av regeringsrätten.

Mål om individuella ålägganden enligt 3, 5 eller 6 § i 1955 års lag kan enligt utredningsmannen hänföras under den av honom föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud. Mål om tillsättande eller entledigande av syssloman omfattas likaledes av en allmän regel om att mål av ifrågavarande slag skall handläggas av regeringsrätten.

Yttrande

Regeringsrättens flesta ledamöter påpekar, att vad som avses med ärende, som äger samband med auktorisation, ej är närmare angivet i betänkandet. Det kan enligt ledamöternas mening exempelvis ifrågasättas, om till sådant ärende bör hänföras mål om vägrad fastställelse av huvudmans enligt 12 § i lagen meddelade föreskrifter i de fall, då huvudmannen ej är kommun. Då dylika föreskrifter inte utgör individuella påbud, kan — framhåller ledamöterna — ifrågavarande mål ej återfinnas i enumerationen, såframt de ej skulle anses äga samband med auktorisationen. Anledning synes ledamöterna saknas att ändra nu gällande stadgande i regeringsrättslagen, enligt vilket samtliga mål om beslut av länsstyrelse på grund av ifrågavarande lag upptages av regeringsrätten i sista instans. Då kompetensbestämningen i ut-

redningsmannens förslag i nu angivna hänseende är oklar, anses i varje fall ett förtydligande vara erforderligt.

I annat sammanhang förordar ledamöterna — på skäl som refereras i det avsnitt som behandlar utredningsmannens förslag rörande individuella påbud i allmänhet — att mål om påbud mot kommunal samfällighet skall handläggas av regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

I ärendena om auktorisation av vatten- och avloppsanläggning (2 §) skall i första hand prövas, huruvida anläggningen med hänsyn till bebyggelsens omfattning, de sanitära förhållandena och omständigheterna i övrigt kan anses vara av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. Vidare skall tillses att anläggningens huvudman innehar eller kan antagas komma att föfoga över medel att fullgöra sina förpliktelser. Auktorisationen kan förbindas med villkoret att anläggningen inte utan förnyad prövning får utsträckas utöver visst angivet område. Härigenom kan bl. a. förhindras att anläggningen utbygges på ett sätt, som föregriper en blivande bebyggelseplanering. Den prövning, som förekommer i auktorisationsärendena, är av den art, att det synes kommittén mest ändamålsenligt att densamma i sista hand göres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Frågan huruvida kommun bör åläggas att ombesörja eller tillse att allmän vatten- och avloppsläggning kommer till stånd (3 §) kan behöva bedömas ej blott med hänsyn till förhållandena inom ifrågavarande kommun utan även ur en vidare synvinkel. Hänsyn måste dessutom tagas till vederbörande kommuns ekonomiska resurser, tillgången på arbetskraft och angelägenhetsgraden hos olika aktuella kommunala projekt. På grund härav synes det kommittén lämpligast att besvärsmål om sådant åläggande för kommun prövas ej av förvaltningsdomstol utan av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detta bör gälla vare sig med stöd av 21 § i beslutet stadgas vite eller sådant äventyr inte föreskrives.

På framställning av kommun äger enligt 5 § länsstyrelsen ålägga huvudmannen för allmän vatten- och avloppsanläggning att i verksamhetsområdet intaga sådan bebyggelse inom kommunen, för vilken vattenförsörjning och avlopp ej kan med större fördel ordnas på annat sätt. Önskar huvudmannen att verksamhetsområdet skall omfatta bebyggelse, som ingår eller avses skola ingå i verksamhetsområdet för annan befintlig eller planerad allmän vatten- och avloppsanläggning, skall enligt samma lagrum länsstyrelsen, såframt överenskommelse ej kan träffas, bestämma till vilken anläggning bebyggelsen skall hänföras. De beslut, som länsstyrelsen meddelar enligt 5 §, kan röra konflikter mellan olika kommuner. Avgörandena är av den betydelse för samhällsutvecklingen, att det synes lämpligast att vid besvär över länsstyrelsens beslut avgöranderätten ligger hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Anlitar länsstyrelse med stöd av 20 § sakkunnigt biträde för särskilda un-

dersökningar, torde eventuella besvär över förordnandet böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Mål om åläggande enligt 6 § eller om fastställande av föreskrifter enligt 12 § rör enskild rätt och behöver inte bedömas från planläggnings- eller andra allmänna synpunkter. Kommittén förordar därför, att dylika besvärsmål — vare sig i beslutet stadgats vite eller ej — prövas av administrativ domstol. Samma kompetensfördelning synes böra gälla för besvärsmål om förordnande eller entledigande av syssloman (18 §) eller om ersättning för uppdrag (18 och 20 §§).

Kommittén föreslår, att prövningen av de besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, skall fördelas mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol i enlighet med vad ovan förordats. Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 22 § lagen den 3 juni 1955 (nr 314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar.

Författningsförslag nr 51.

41) *Mål om strömrensningar m. m.*

Enligt 2 § 8:o åttonde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om strömrensningar och skyldighet att därtill bidra. Härmed torde ha avsetts mål, som rörde tillämpningen av författningarna angående den s. k. allmänna strömrensningen.

Utredningsmannen (bet. s. 184 och 185)

Då nyssnämnda författningar upphävts utan att i deras ställe satts andra rättsregler, genom vilka strömrensningar ordnats såsom en allmän angelägenhet, bör nu ifrågavarande stadgande såsom obehövt utgå ur regeringsrättslagens enumeration.

Förvaltningsdomstolskommittén

På det av utredningsmannen anförda skälet saknas anledning att ha något kompetensstadgande angående mål om strömrensningar och skyldighet att bidra därtill.

42) *Mål om ägofred*

Här behandlas mål om tillämpning av lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägofred.

Det ankommer på regeringsrätten att upptaga och avgöra enligt 2 § 13:o) första stycket regeringsrättslagen mål om länsstyrelses beslut angående förordnande till syn beträffande fråga om stängselskyldighet eller betesreg-

lering och enligt 2 § 4:o) första stycket samma lag mål om ersättning för visst uppdrag.

Besvärsmål rörande andra beslut, om vilka i detta avsnitt är fråga, torde avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 185 och 186)

I betänkandet föreslås den utvidgningen av regeringsrättens kompetensområde, att frågor om fastställelse av stadgar för stängsel- eller betessamfällighet samt om förordnande och entledigande av syssloman för sådan samfällighet skall avgöras av regeringsrätten. Såsom motivering för förslaget anföres, att länsstyrelsens befattning med dessa ärenden åsyftar att tillvarata enskilda rättsägares rätt och att bestämmelserna i ämnet i stort sett överensstämmer med motsvarande stadganden i vattenlagen och lagen om enskilda vägar.

Förvaltningsdomstolskommittén

Kommittén föreslår att det skall tillkomma administrativ domstol att avgöra besvär över länsstyrelsens beslut angående förordnande av förrättningsman att hålla syneförrättning enligt ägofredslagen (23 och 40 §§), angående fastställelse av stadgar för stängsel- eller betessamfällighet (41 §), angående förordnande eller entledigande av syssloman för sådan samfällighet samt angående arvode till dylik syssloman (42 och 43 §§). I övrigt torde ändring i sådant beslut av länsstyrelse enligt ägofredslagen, beträffande vilket förbud mot klagan ej stadgats, böra sökas hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Den föreslagna kompetensfördelningen överensstämmer med den, som förordats för likartade grupper av mål.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändring i lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägofred.

Författningsförslag nr 52.

43) Mål om fiskevårdsområde m. m.

Här behandlas mål rörande tillämpningen av lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden, lagen den 30 juni 1913 (nr 97) om gemensamhetsfiske, vilken alltjämt äger tillämpning på fastställt gemensamhetsfiske, samt 24 § lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske.

Det torde enligt 2 § 13:o) första stycket regeringsrättslagen ankomma på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om länsstyrelsens beslut angående förordnande till förrättning rörande fiskevårdsområde eller gemensamhetsfiske.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, torde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 186—189)

Lagen om gemensamhetsfiske innebär, att av hänsyn till det allmännas intresse av fiskerinäringens utveckling delägare i gemensamt fiskevatten kan tvångsvis underkastas vissa inskränkningar i utövningen av sin fiskerätt. Även om länsstyrelsen vid sin befattning med vissa ärenden även har att tillvarataga det allmännas intresse av fiskevattnens ändamålsenliga nyttjande, är omsorgen om att enskild fiskedelägars rätt ej trädas för nära den dominerande faktorn i lagstiftningen om gemensamhetsfiske. På grund härav och med hänsyn till likheten med mål om enskilda vägar, mål rörande tillämpning av vatten- och flottningslagstiftningen och mål om ägofred föreslår utredningsmannen, att mål om länsstyrelses beslut angående tillämpning av lagstiftningen beträffande gemensamhetsfiske skall handläggas av regeringsrätten.

Yttrande

I syfte att begränsa antalet till regeringsrätten hänförliga mål förordar *länsstyrelsen i Stockholms län* att mål om gemensamhetsfiske skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Lagen om fiskevårdsområden har till syfte att ordna fiskeförhållandena, bringa rättvisa mellan fiskerättsägarna och i övrigt främja deras gemensamma intressen. Lagen öppnar möjligheter för en majoritet att fatta för minoriteten bindande beslut. Beslut enligt lagen gäller mot ny delägare. Den prövning av länsstyrelse, som i olika sammanhang skall ske, har väsentligen till uppgift att skapa garantier mot majoritetsmissbruk och mot kränkning av tredje mans intressen. Den lämplighetsbedömning, som i viss utsträckning skall äga rum, är inte sådan, som behöver förbehållas regeringen. Kommittén föreslår därför, att det skall ankomma på administrativ domstol att handlägga samtliga mål om länsstyrelses beslut enligt lagen om fiskevårdsområden.

Jämlikt 24 § fiskelagen får oskiftat fiskevatten ävensom annat fiske som är samfällt för två eller flera fastigheter nyttjas av fastigheternas ägare efter vad de kan sämjas. Sämjas de ej, äger länsstyrelsen på ansökan av någon av dem föreskriva hur fisket får nyttjas. Också mål om sådant beslut av länsstyrelse synes i fall av besvär böra prövas av administrativ domstol. Kommittén föreslår att bestämmelser därom meddelas.

Lagen om gemensamhetsfiske äger fortfarande tillämpning på befintligt fastställt gemensamhetsfiske. I och för sig borde även besvär över länsstyrelses samtliga beslut enligt denna lag falla inom administrativ domstols kompetensområde. Kommittén har emellertid under hand inhämtat, att de allra flesta besvärsmålen rörande tillämpningen av lagen om gemensamhets-

fiske avsett frågor rörande sådant fiskes inrättande. Under sådana förhållanden finner kommittén ej nödigt att föreslå någon ändring beträffande handläggningen av de återstående målen rörande tillämpningen av ifrågasvarande upphävda lag.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 31 § lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden och förslag till lag om ändrad lydelse av 41 § lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske.

Författningsförslag nr 53 och 54.

44) *Mål om fiskådra*

Bestämmelser om fiskådra finns i 28 och 29 §§ lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske.

Besvär över länsstyrelses beslut enligt nämnda lagrum prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 189—191)

Länsstyrelses beslut enligt 28 och 29 §§ fiskelagen rör till en del lämplighetsfrågor. Beslut att fiskådra skall gå i annan del av vattnet än i vederbörande lagrum sägs eller att fiskeredskap eller annan anordning varom fråga är skall få anbringas i eller vid fiskådra får emellertid enligt lagen meddelas endast om beslutet kan antagas inte lända till märkligt förfång för någon som ej samtyckt till åtgärden. Detta är en rättsfråga. Det anses kunna antagas, att när besvär anföres över ett beslut om medgivande av undantag från fiskelagens bestämmelser om fiskådra, tvistefrågan som regel rör, huruvida förfång föreligger eller om sådant kan anses vara märkligt. Då målen beskaffenhet i sista instans anses böra vara utslagsgivande vid kompetensfördelningen och i förevarande fall rättsfrågan får anses träda i förgrunden därstädes samt ett påtagligt behov av rättsskydd föreligger, föreslår utredningsmannen att mål om fiskådra skall avgöras av regeringsrätten.

Yttrande

I syfte att begränsa antalet till regeringsrätten hänförliga mål förordar länsstyrelsen i Stockholms län att mål om fiskådra skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Prövningen av besvär över länsstyrelses beslut rörande fiskådra torde i stor utsträckning avse den rättsliga frågan, huruvida någon, som ej samtyckt till åtgärden, kan antagas lida märkligt förfång eller ej. Den lämplighetsbedömning, som därutöver måste ske i mål om fiskådra, är beslätad med bedömningar som vattendomstol i vissa fall har att göra. På grund här-

av föreslår kommittén, att mål om fiskådra skall avgöras av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen återfinnes i det förut omnämnda förslaget till lag om ändrad lydelse av 41 § lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske.

Författningsförslag nr 54.

45) *Mål om jaktvårdsområde och om åtgärder mot viltskador m. m.*

Bestämmelser rörande jaktvårdsområde och rörande åtgärder mot viltskador m. m. finns i lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt och jaktstadgan samma dag (nr 279). Ärenden om ersättning för förrättning eller uppdrag behandlas i annat sammanhang och faller utanför ramen för detta avsnitt.

Det torde enligt 2 § 13:o första stycket regeringsrättslagen tillkomma regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om länsstyrelses beslut angående förordnande till förrättning rörande jaktvårdsområde.

Övriga ärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, torde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 191—193)

Målen om jaktvårdsområde har huvudsakligen rättslig karaktär. Till belysning härav framhålles bl. a., att fastställelse av beslut om bildande av jaktvårdsområde har sakrättslig verkan, att område av en fastighet kan dragas in i ett jaktvårdsområde mot ägarens vilja och att genom bildandet av jaktvårdsområde vissa inskränkningar kan ske i ägarens jakträtt. Mycket starka skäl talar därför enligt utredningsmannens mening för att regeringsrätten bör bli behörig att avgöra dessa mål. En bestämmelse härom har intagits i utredningsmannens lagförslag.

I mål om åtgärder mot viltskador är fråga om en konflikt mellan jaktrettsinnehavarens intresse, å ena, samt jordbrukets, skogsskötselns eller annan närings intressen, å andra sidan. Ändamålet är alltså att lösa en rent privaträttslig tvist och ordna enskilda rättsförhållanden. Härtill kommer bl. a. att fråga är om påbud och tvångsutförande. Utredningsmannen föreslår därför, att mål om åtgärder mot viltskador skall prövas av regeringsrätten. Särskild bestämmelse härom anses inte erforderlig därför att ifrågasvarande mål omfattas av de föreslagna allmänna bestämmelserna om regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud och i mål om tvångsutförande.

Yttranden

I syfte att begränsa antalet till regeringsrätten hänförliga mål förordar länsstyrelsen i Stockholm län att mål om jaktvårdsområde och mål om föreläg-

gande rörande åtgärder mot viltskador skall behandlas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Svenska jägareförbundet avstyrker förslaget att till regeringsrätten överföra mål om jaktvårdsområden och mål om åtgärder mot viltskador. Såsom skäl härför åberopas intresset av en snabb och informell behandling av ärendena. Beträffande besluten om jaktvårdsområden framhålles därutöver, att tvistefrågorna framför allt avser, om besluten är ändamålsenliga från jaktvårdssynpunkt, och att något behov av förstärkt rättsskydd för den enskilde inte föreligger. När det gäller mål om tvångsmässig jakt understrykes särskilt värdet av den snabba kontakt, som nu kan tagas mellan vederbörande departement, å ena, samt domänstyrelsen och jägareförbundet, å andra sidan.

Förvaltningsdomstolskommittén

Länsstyrelsen tager på olika sätt befattning med ärenden rörande jaktvårdsområden. Länsstyrelsen skall ej blott enligt 10 § jaktlagen förordna förrättningsman. Länsstyrelsen skall dessutom enligt 11 § jaktlagen fastställa sådant beslut rörande jaktvårdsområde, som avses i 10 § samma lag. Därvid skall länsstyrelsen tillse, att beslutet tillkommit i laga ordning samt överensstämmer med lag och författning, så ock att det är tjänligt för jaktvårdens främjande och ej kränker enskild rätt. Menar den vars rätt beröres av beslut, som fattas angående jaktutövningen eller upplåtelse av jakträtt inom jaktvårdsområde, att beslutet inte tillkommit i behörig ordning eller att det eljest strider mot lag eller författning eller kränker hans enskilda rätt, äger han enligt 13 § jaktlagen hos länsstyrelsen föra talan mot beslutet genom besvär. Vidare gäller enligt 11 § jaktlagen att om i jaktvårdsområde ingår fastighet, som väsentligen saknar betydelse för jaktvården på området, länsstyrelsen på därom gjord ansökning äger förordna att fastigheten ej längre skall tillhöra jaktvårdsområdet.

Den prövning som skall äga rum i målen om jaktvårdsområde är i väsentlig grad en juridisk prövning, även om i många av ärendena samtidigt skall tillses att beslutet är tjänligt för jaktvårdens främjande. När det gäller beslut enligt 13 § jaktlagen avser besvärspövningen uteslutande rättsliga spörsmål. De ändamålsenlighetsfrågor som uppkommer i en del mål om jaktvårdsområden är sådana, vilka väl lämpar sig för bedömning av domstol. Enligt kommitténs mening talar övervägande skäl för att besvär över länsstyrelses samtliga ovan nämnda beslut rörande jaktvårdsområde bör prövas av administrativ domstol. Understrykas bör att den av kommittén föreslagna organisationen av det administrativa domstolsväsendet kommer att möjliggöra en snabbare handläggning än hittills av besvärärenden som blir föremål för judiciell prövning.

Orsakas till följd av viss villebrådsarts utveckling avsevärd skada på gröda, skog eller plantering och kan skadan inte genom rimliga åtgärder

från markinnehavarens sida förebyggas, skall på därom gjord anmälan länsstyrelsen enligt 24 § 1 mom. jaktlagen förelägga jakträttsinnehavaren att vidtaga de åtgärder som kan finnas erforderliga. Föreläggande får dock ej givas, om det finns anledning antaga att skadan i huvudsak gottgöres markinnehavaren. Underlåter jakträttsinnehavaren att rätta sig efter föreläggandet, skall enligt samma lagrum länsstyrelsen förordna att jakt på området skall genom därtill särskilt utsedd jägare äga rum i ändamål att åstadkomma erforderlig minskning av villebrådsstammen. Jakt, som äger rum efter föreläggande eller förordnande som nu sagts, får enligt 17 § jaktlagen företagas också på åker som är besädd med säd eller gräs, därest länsstyrelsen finner sådant nödvändigt för det med jakten avsedda ändamålet. Under sistnämnda förutsättning kan enligt jaktstadgan i förordnande som nyss sagts också angivas att jakten får äga rum på tid, då vederbörande villebrådsart eljest är fridlyst.

Ändamålet med föreläggande enligt 24 § 1 mom. jaktlagen är att lösa en privaträttslig tvist mellan markinnehavare och jakträttsinnehavare. En sådan tvist synes rätteligen böra i sista hand behandlas i domstolsmässiga former. Kommittén anser, att besvärsmål rörande föreläggande eller förordnande som avses i 24 § 1 mom. jaktlagen bör prövas av administrativ domstol.

Jaktlagen innehåller särskilda bestämmelser om bekämpande av vildkaninen, som utgör ett svårartat problem på Gotland och i de södra delarna av landet. I syfte att möjliggöra ett mera aktivt och systematiskt bekämpande av vildkaninerna har år 1963 genom införandet av 3 mom. i 24 § jaktlagen öppnats möjlighet för länsstyrelse att beträffande visst område förordna om planmässig jakt på vildkanin genom därtill särskilt utsedda jägare, varvid länsstyrelsen äger föreskriva de undantag från bestämmelserna i jaktlagen och jaktstadgan som finns erforderliga. Länsstyrelsen skall också bestämma hur det skall förfaras med djur som dödas eller fångas vid jakten. Förordnande som nu sagts har en annan karaktär än motsvarande förordnande enligt 1 mom. i samma paragraf. Förordnande enligt 3 mom. innefattar inte den slutliga lösningen av en tvist mellan markinnehavare och jakträttsinnehavare utan utgör ett led i en generell, av det allmänna bedrivna bekämpning av vildkaninen. Vid beslutens utformning måste i hög grad lämplighetssynpunkter anläggas. Övervägande skäl synes kommittén tala för att besvär över länsstyrelses beslut enligt 24 § 3 mom. jaktlagen bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt 23 § jaktlagen får katt, som anträffas utanför gård eller trädgård där den hör hemma, saklöst dödas av jakträttsinnehavaren eller hans folk. Genom en lagändring år 1963 har dock den begränsningen gjorts, att inom tätbebyggt område tillstånd av polismyndighet erfordras. Vid lagändringens genomförande uttalade tredje lagutskottet bl. a., att polismyndigheten borde iakttaga restriktivitet vid tillståndsgivningen. Då nu ifrågasvarande tillstånd

kan komma att avse även dödande av tamkatter, finner kommittén övervägande skäl tala för att besvärsmål rörande dylikt tillstånd bör prövas av administrativ domstol. Denna kompetensfördelning överensstämmer med den kompetensfördelning, som i senare sammanhang föreslås för mål i allmänhet rörande djurs vård och behandling.

Av de besvärsmål, om vilka är fråga i detta avsnitt, skall således enligt kommitténs förslag mål om länsstyrelses beslut enligt 10, 11 eller 13 § jaktlagen eller i tillståndsärende enligt 23 § samma lag eller rörande föreläggande eller förordnande, som avses i 24 § 1 mom. jaktlagen, prövas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändring i lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt.

Författningsförslag nr 55.

46) *Mål om begagnande av samfällad tångtäkt*

Ordningen och sättet för begagnande av gemensam tångtäkt regleras av KK den 8 juni 1866 (nr 40 s. 1) angående särskilda föreskrifter i avseende på rättigheten till tångtäkt å havsstränderna i riket.

Enligt 2 § 8:o) nionde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om ordningen och sättet för begagnande av samfällad tångtäkt.

Utredningsmannen (bet. s. 193 och 194)

Mål rörande fastställelse av ordningen och sättet för begagnande av gemensam tångtäkt företer stora likheter med flera av de mål rörande fastställelse av stadgar och reglementen för gemensamma företag, som behandlats i det föregående. Målen rör enskild rätt och bör följaktligen höra till regeringsrättens upptagande. Det kan ej anses uteslutet att sådant mål kan inkomma.

Förvaltningsdomstolskommittén

Målen om ordningen och sättet för begagnande av samfällad tångtäkt rör enskild rätt. Kommittén föreslår att sådana mål även fortsättningsvis skall tillhöra administrativ domstols kompetensområde. Beträffande dessa mål torde, av skäl likartade med dem som förut anförts med avseende på besvär över jordbruksstämmas beslut, anledning inte finnas att införa någon ny fullföljdsordning med kammarrätt som mellaninstans.

Föreskrift innefattande oförändrad kompetensfördelning har intagits i övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1.

47) Mål om lapparnas rätt till renbete m. m.

Här behandlas mål om tillämpningen av lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, lagen den 5 maj 1960 (nr 144) om renmärken, lagen den 20 juni 1919 (nr 445) och KK den 15 december 1922 (nr 602), båda innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning ävensom lagen den 7 januari 1926 (nr 1) och KK samma dag (nr 3), båda innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena.

Det torde ankomma på regeringsrätten att upptaga och avgöra enligt 2 § 5:o) tredje stycket regeringsrättslagen mål om indrivning och fördelning av belopp enligt 43 och 44 §§ i 1919 års lag eller om indrivning av belopp enligt 16 § i 1926 års lag, enligt 2 § 17:o) femte och tionde styckena regeringsrättslagen mål om disciplinära åtgärder mot lappar och mål om föreläggande eller utdömande av vite samt enligt 2 § 18:o) regeringsrättslagen handräckningsmål.

Övriga mål rörande tillämpningen av förevarande författningar torde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 194—202)

Mål rörande gottgörelse som sägs i 42 § 2) i 1928 års lag torde tillhöra regeringsrättens kompetensområde.

Mål om meddelande av tillstånd att driva renskötsel eller att inflytta i lappby är av den natur, att avgörandet enligt utredningsmannens uppfattning bör tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet. Även ärenden om meddelande av dispenser av andra slag enligt renbetesförfattningarna rör enligt utredningsmannens mening väsentligen rena lämplighetsfrågor och föreslås därför likaledes skola handläggas av regeringen. Också besvär över administrativa föreskrifter skall enligt utredningsmannens förslag prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Till administrativa föreskrifter hänföres bl. a. instruktion, som utfärdats för ordningsman i lappby, samt ärenden angående indelning i lappbyar och angående ändring i sådan indelning. Klagan över länsstyrelsens förordnande av gränsrenvakt, av förman och andre förman i renbetesdistrikt ävensom av person för mottagande av vissa anmälningar skall likaledes enligt utredningsmannens förslag avgöras av regeringen. Detsamma gäller frågor om nyttjanderättsupplåtelser enligt 56 § 1928 års lag.

Utredningsmannen föreslår att det skall ankomma på regeringsrätten att avgöra dels de mål rörande tillämpningen av renbetesförfattningarna, vilka redan hör till regeringsrättens upptagande, dels ock ytterligare vissa grupper av mål. Sälunda skall enligt förslaget regeringsrätten pröva mål om återkallelse av tillstånd, mål om meddelande av individuella förbud, föreläg-

ganden om ersättningsskyldighet och andra påbud, exempelvis rörande tvångsflyttning eller försäljning och avlivning av renar, och mål om tvångsutförande. Till de nya målgrupper, vilka i utredningsmannens förslag tillföres regeringsrättens kompetensområde, hör vidare bl. a. mål om fastställande av byordning för lappby, vilken målgrupp anses förete likheter med förut behandlade mål rörande fastställelse av stadgar och reglementen för samfälligheter av olika slag, samt mål om förordnande eller entledigande av ordningsman och vice ordningsman för lappby, vilka visserligen är att betrakta som offentliga tjänstemän men desslikes är lapparnas förtroendemän och i regel väljes av lapparna själva. Enligt förslaget skall regeringsrätten också avgöra mål om tillsättande av värderingsmän. Sådana utses av länsstyrelsen endast om lapparna själva underlåter att verkställa dylikt val. Utredningsmannen för vidare till regeringsrättens kompetensområde mål om bestämmande av flyttningväg, därvid det avgörande är vilken flyttningväg som orsakar minst skada, mål om företrädesrätt till inflyttning med renar i visst norskt distrikt, därvid den lapp skall äga företrädesrätt vilken längst haft bete där, och mål om lapps rätt till bygselland, vilken målgrupp också anses röra en rättsfråga. Slutligen föreslår utredningsmannen i detta sammanhang att regeringsrätten skall handlägga mål om ådömande av betesavgift samt mål om förverkande av viss procent av renarnas värde enligt 6 § 1926 års lag. Sistnämnda två målgrupper anses äga nära samband med bl. a. mål om disciplinär bestraffning.

Yttranden

Lappfogden i Norrbottens södra distrikt finner ej anledning till erinran mot utredningsmannens förslag.

Länsstyrelsen i Jämtlands län berör till en början målen om fastställelse av byordning för lappby samt om förordnande och entledigande av ordningsman och vice ordningsman i lappby. Enligt länsstyrelsens mening avser dessa mål, ehuru de otvivelaktigt inrymmer rättsfrågor, väsentligen lämplighetsfrågor, som knappast bör avgöras av ett juristkollegium. Till belysning härav framhålles, att en byordning innehåller bestämmelser om bl. a. lappbyarnas omfattning, renantal i lappbyarna, byområdes indelning i betes-trakter och betesland, betesrättens utövning och antalet renvaktare. Därtill kommer att regeringen anses lättare och smidigare kunna anlita den sakkunskap som erfordras för målens avgörande. — Enahanda skäl talar enligt länsstyrelsens bedömning för att mål om meddelande av individuella påbud och om tvångsutförande enligt renbetesförfattningarna bör handläggas av regeringen. Dessa åtgärder, t. ex. påbud om minskning av renantal, kan nämligen enligt länsstyrelsens mening inte betraktas såsom isolerade företeelser utan är led i strävanden att komma till rätta med missförhållanden inom renskötseln. Det är här ytterst fråga om att bedöma åtgärdens lämp-

lighet i ett vidare sammanhang, där även näringspolitiska synpunkter stundom måste beaktas.

Även *regeringsrättens flesta ledamöter* avstyrker att mål om fastställelse av byordning för lappby samt mål om förordnande och entledigande av ordningsman för lappby tillföres *regeringsrättens kompetensområde*. Ledamöterna framhåller, att det föreligger en väsentlig skillnad mellan byordning för lappby samt stadgar och reglementen för vissa samfälligheter. Lapparna fattar nämligen ej något beslut om byordning utan äger endast att yttra sig i saken. Byordningen innehåller huvudsakligen ordningsföreskrifter för renskötselns bedrivande och är av utpräglat ekonomisk natur. Vad angår förordnande av ordningsman för lappby understryker ledamöterna bl. a., att ordningsmannen har offentlig tjänsteställning och att ersättning till honom utgår av allmänna medel. Den omständigheten att ordningsmannen i regel väljes av lapparna själva och att han även har att såsom en deras förtroendeman verka i deras intresse bör enligt ledamöternas uppfattning inte medföra, att den lämplighetsprövning, som tillkommer myndigheterna, i sista instans förlägges till *regeringsrätten*. I de fall, där ordningsman utses direkt av länsstyrelsen, talar enligt ledamöternas uppfattning särskilt starka skäl för att handläggningen bör ankomma på regeringen. Mål om entledigande av ordningsman anses böra behandlas på samma sätt som mål om förordnandet. — Ledamöterna avstyrker vidare att målen om lapps rätt till bygselland överföres till *regeringsrättens* prövning. I sammanhanget framhålls, att bortsett från vissa regler rörande förhållandena vid dödsfall bestämmelser saknas om företrädesrätt till bygselkontrakt och om grunderna för fastställande av det antal renar varje lapp äger hålla i bygsellandet för att det fastställda renantalet ej skall överskridas. Då det således i dessa fall — utom då arvsrätt kan åberopas — synes vara fråga om en ren lämplighetsprövning, måste det enligt ledamöternas uppfattning anses riktigast, att frågor om lapps rätt till bygselland i sista hand avgörs av regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Meddelandet av tillstånd och dispenser enligt renbetesförfattningarna rör väsentligen lämplighetsfrågor. Ärenden härom torde därför i sista hand böra avgöras av Kungl. Maj: t i statsrådet. Detsamma synes böra gälla beslut enligt 42 § 2) 1928 års lag huruvida och på vilka villkor byggnad, som uppförts efter särskilt tillstånd, i angivna fall skall få kvarstå. Uppstår fråga om återkallelse av meddelat tillstånd, torde i enhetlighetens intresse också sådant ärende i allmänhet böra prövas av regeringen. Undantag synes dock böra göras för sådan återkallelse av tillstånd, som sägs i 58 § 2) 1928 års lag. Återkallelse av tillstånd enligt sistnämnda lagrum har nämligen karaktären av en disciplinär åtgärd i anledning av att vederbörande lapp anses försumlig i renskötseln eller eljest olämplig såsom renskötare. Ett dylikt mål bör i sista instans handläggas av administrativ domstol.

Ärenden om fördelning av betesområden mellan lappbyarna bör i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Då fastställande av skadeersättningsområde enligt 33 § 1928 års lag verkställas av Kungl. Maj:t, bör Kungl. Maj:t i statsrådet också pröva besvär över länsstyrelsens fastställande av skadeersättningsområde enligt 58 § 5) samma lag.

Byordning för lappby utfärdas av länsstyrelsen efter lapparnas hörande. Även om byordningen innehåller vissa stadganden av rättslig natur, utgöres dock huvudparten av innehållet av föreskrifter beträffande ordningen för renskötselns bedrivande inom lappbyn. Med hänsyn härtill synes övervägande skäl tala för att besvärsmål rörande byordnings utfärdande avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Ordningsman för lappby skall bl. a. övervaka efterlevnaden av gällande lagar rörande renskötseln och av den utfärdade byordningen. Han innehar offentlig tjänsteställning och uppbär ersättning av allmänna medel. Såväl när förordnande för ordningsman utfärdas efter det att val ägt rum inom lappbyn som när ordningsmannen utses direkt av länsstyrelsen, har sistnämnda myndighet att göra en lämplighetsprövning. Med hänsyn härtill synes besvär över länsstyrelsens meddelande av förordnande för eller utseende av ordningsman för lappby böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Regeringen bör givetvis också avgöra besvär över länsstyrelsens motsvarande beslut beträffande vice ordningsman liksom över bakomliggande beslut att en eller flera vice ordningsmän skall finnas. Mål om entledigande av ordningsman eller vice ordningsman bör likaledes i allmänhet prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Av rättssäkerhetsskäl torde dock mål om tvångsentledigande av nu ifrågavarande funktionärer böra avgöras av administrativ domstol. Anföres besvär över instruktion för ordningsman i lappby, bör sådana besvär prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Mål om förordnande av gränsrenvakt enligt 4 § 1926 års kungörelse och av person för mottagande av anmälningar enligt 24 § 1928 års lag eller 30 § 1922 års kungörelse ävensom mål om förordnande enligt 15 § 2 mom. sista stycket 1928 års lag bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detsamma synes böra gälla klagan över länsstyrelsens beslut enligt 16 § 1922 års kungörelse rörande vem som skall vara förman och vem som skall vara andre förman i renbetesdistrikt i Norge, i vilket betesrätten gjorts beroende av upplåtelse genom s. k. hygselkontrakt och där endast två lappar som erhållit sådant kontrakt finnes. Skall däremot efter föregånget val förordnande för förman och andre förman av länsstyrelsen utfärdas enligt 14 § sistnämnda kungörelse, företager länsstyrelsen endast en prövning av valets författningsenlighet. I sistnämnda fall synes därför besvär över länsstyrelsens beslut böra prövas av administrativ domstol. Underlåter lappby att välja gode män, som skall deltaga i syn och värdering av skador genom renar, skall enligt 31 § 1928 års lag länsstyrelsen i lappbyns ställe utse lämpligt antal gode män. Med hänsyn till arten av ifrågavarande förordnan-

de synes det naturligt att besvär över dylikt beslut av länsstyrelse prövas av administrativ domstol. Mål om förordnande av värderingsman enligt 47 § 1928 års lag synes likaledes böra avgöras av administrativ domstol.

Enligt 21 § 1928 års lag bestämmer länsstyrelsen i händelse av tvist var flyttningsväg får tagas. Avgörande skall vara vilken flyttningsväg som förorsakar minsta skada. Mål av denna art synes böra prövas av administrativ domstol. Detsamma synes böra gälla mål enligt 23 § samma lag rörande ändring av flyttningsväg. Vid tvist mellan svenska lappar om företrädesrätt till inflyttning i visst norskt renbetesdistrikt äger enligt 6 § 1922 års kungörelse i fråga om varje distrikt den lapp företrädesrätt, som längst där haft bete för sina djur. Under sådana förhållanden synes jämväl dylika mål böra i sista hand avgöras av administrativ domstol.

Beträffande länsstyrelses beslut enligt 2 § 1922 års kungörelse rörande vilka svenska lappar som skall erhålla nya bygselkontrakt, medförande rätt till renbete i distrikt i Norge, innehåller kungörelsen och den bakomliggande konventionen inte några riktlinjer för prövningen. Fråga synes vara om en ren lämplighetsprövning. Med hänsyn härtill torde besvär över länsstyrelses beslut i ämnet böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detsamma bör gälla mål rörande länsstyrelses beslut i vissa fall hur många renar varje lapp äger hålla i bygsellandet. Efter överenskommelse med fylkesmannen i Norge äger enligt 12 § 1919 års lag länsstyrelsen hänvisa norsk lapp, som anmält sig till viss trakt, att med de anmälda renarna flytta till annan trakt inom länet. Även i detta fall synes fråga vara om en sådan lämplighetsprövning, som naturligen i sista hand bör göras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt 39 § 1928 års lag äger länsstyrelse i vissa fall vidtaga åtgärder för renantalets minskning inom lappby. Bl. a. kan länsstyrelsen hänvisa en eller flera lappar till annan lappby. Länsstyrelsen kan också förordna om nedbringande av renantalet genom nedslaktning, försäljning eller annorledes och äger därvid — i fall av bristande enighet mellan lapparna — förordna, hur minskningen skall verkställas, därvid i första hand de renägare, vilka med hänsyn tagen jämväl till antalet hushållsmedlemmar har det största renantalet, skall åläggas att minska sina hjordar. Ehuru näringspolitiska och liknande synpunkter kan behöva anläggas i hithörande ärenden, synes övervägande skäl tala för att mål om tillämpningen av förevarande lagrum bör handläggas av administrativ domstol. Avgörande vikt synes nämligen böra tillmätas det förhållandet att de beslut, som meddelas av länsstyrelsen, kan innefatta långtgående ingrepp i enskilda individers liv och näringsverksamhet. De närbesläktade målen om minskning av renantalet enligt 45 § 1919 års lag torde också böra avgöras av administrativ domstol.

Meddelar länsstyrelse individuella påbud om smittade norska renars isolering, förflyttning eller återförande till hemlandet eller om tillintetgörande av döda djur eller smittförande föremål (40 § 1922 års kungörelse), bör besvär över dylika beslut prövas av administrativ domstol. Detsamma bör gälla

mål om utdrivning av renar enligt 40 § 1919 års lag eller 28 eller 41 § 1922 års kungörelse.

Även i andra fall än som omfattas av förut särskilt omnämnda lagrum bör mål om individuella påbud rörande försäljning — i vissa fall efter nedslaktning — av renar, mål om dödande av hund, mål om vitesföreläggande, mål om utdömmande av vite samt mål om handräckning och annat tvångsutförande prövas av administrativ domstol. Mål avseende länsstyrelses beslut enligt 40 § 1928 års lag angående dödande av förvildade renar torde böra avgöras av regeringen. Ärenden rörande översändande av meddelande till myndighet i Norge eller Finland eller rörande framställning från norsk eller finsk sida om medverkan för delgivning synes vara rutinartade och torde i händelse av besvär böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Mål om förordnande rörande sammanträde med lappby, om förordnande rörande renräkning, om föreskrifter enligt 58 § 7) första stycket 1928 års lag, om länsstyrelses beslut rörande minsta beloppet av sköteslega samt om allmänna föreskrifter av länsstyrelse rörande anmälningars mottagande, hunds hållande i band o. d. är samtliga av den natur att de synes böra i sista hand avgöras av regeringen. Likaledes torde besvärssärenden rörande nyttjanderättsupplätelser enligt 56 § 1928 års lag samt besvär över allmänna påbud och förbud av den art, som omförmäles i 4, 6, 37, 48 och 51 §§ samma lag, böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Adagalägger lapp försumlighet i renskötseln, så att därigenom skada eller annan olägenhet förorsakas, äger enligt 26 § 1928 års lag länsstyrelsen in-skrida på olika sätt och kan under vissa förutsättningar till och med förklara vederbörande förlustig rätten att vidare vara renskötare. Mål om tillämpningen av detta lagrum bör avgöras av administrativ domstol.

Mål om betesavgift, mål om sådan ersättning och sådan särskild avgift som omförmäles i 32 och 33 §§ 1919 års lag samt 5 och 10 §§ 1926 års lag, mål om fastställande av belopp som enligt 6 § 1926 års lag skall anses förbrutet ävensom mål om fördelning och indrivning enligt 43 och 44 §§ 1919 års lag bör avgöras av administrativ domstol. Detsamma bör gälla mål om indrivning enligt 16 § 1926 års lag.

Fråga om gottgörelse enligt 42 § 1928 års lag för arbete, som nedlagts på byggnad, samt för virke därtill äger sådant samband med frågan om byggnadens kvarstående, att de två frågorna synes böra avgöras av samma myndighet. Kommittén föreslår därför att ärende rörande sådan gottgörelse skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Mål om tillämpning av lagen om renmärken är av den natur att målen bör tillhöra administrativ domstols kompetensområde.

Kommittén föreslår, att prövningen av de besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, fördelas mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol i enlighet med vad ovan förordats. Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 64 § lagen

den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, förslag till lag om ändring i lagen den 20 juni 1919 (nr 445) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning, förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 15 december 1922 (nr 602) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning, förslag till lag om ändring i lagen den 7 januari 1926 (nr 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena samt förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § lagen den 5 maj 1960 (nr 144) om renmärken.

Författningsförslag nr 56—60.

48) *Mål om åborätt m. m.*

Här behandlas *dels* mål om tillvaro av eller företräde till stadgad åborätt eller ständig besittningsrätt till hemman eller lägenhet, som tillhör kronan, menighet eller allmän inrättning, *dels* mål om rätt för den, som annorledes än genom upplåtelse åtkommit besittningsrätt för obegränsad tid (åborätt) enligt lagen om upplåtelse under åborätt av viss jord, att bli antagen till åbo *dels* ock mål om anläggning av och frihetsår för nybyggen.

Beträffande stadgad åborätt och ständig besittningsrätt finns bestämmelser meddelade i KF den 21 februari 1789 samt flera andra författningar. Lagen om upplåtelse under åborätt av viss jord utfärdades den 4 juni 1926 (nr 189). Beträffande anläggning av nybyggen på kronans jord och frihetsår för desamma m. m. har stadganden utfärdats i reglementet för lappmarkerna den 24 november 1749 jämte ett flertal andra författningar.

De mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, skall enligt 2 § 9:o första, andra och tredje styckena regeringsrättslagen upptagas och avgöras av regeringsrätten.

Utredningsmannen (bet. s. 203 och 204)

Här berörda grupper av mål är av beskaffenhet att böra prövas av regeringsrätten. Mål om anläggning av och frihetsår för nybyggen medtages dock inte av utredningsmannen i enumerationen, därför att ifrågavarande mål ej längre är aktuella. De övriga två grupperna av mål anses däremot böra fortfarande upptagas i regeringsrättskatalogen.

Yttrande

Kammarkollegiet tillstyrker att åborättsmålen alltjämt upptages i regeringsrättslagens enumeration.

Förvaltningsdomstolskommittén

Då mål rörande anläggning av och frihetsår för nybyggen numera helt förlorat aktualitet, saknas anledning att längre hänvisa dessa mål till behandling av administrativ domstol. Beträffande de andra målgrupper, om vilka i detta avsnitt är fråga, bör däremot kompetensbestämmelser fortfarande finnas. Enär målen är av rättslig karaktär, torde de böra handläggas av förvaltningsdomstol.

Målen rörande stadgad åborätt eller ständig besittningsrätt avser upplåtelseformer, som så småningom torde komma att försvinna. På grund härav torde det inte föreligga skäl att för dessa mål införa en ny fullföljdsordning med kammarrätt såsom mellaninstans. Föreskrift innefattande oförändrad kompetensfördelning i fråga om dessa mål har intagits i övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om regeringsrätten.

Bestämmelser om kompetensfördelningen av hithörande mål enligt 1926 års lag har införts i förslag till lag om ändrad lydelse av 45 § lagen den 4 juni 1926 (nr 189) om upplåtelse under åborätt av viss jord. I enlighet med vad kommittén i senare sammanhang mera generellt förordar har i detta lagförslag till administrativ domstols kompetensområde även hänförts förekommande mål rörande vite enligt 1926 års lag.

Författningsförslag nr 1 och 61.

49) Mål om kyrklig egendom m. m.

Här behandlas sådana besvärsmål rörande kyrklig egendom samt undervisningsverks inkomster och ägodelar, som nu avgöres av regeringsrätten eller beträffande vilka en prövning av administrativ domstol synes kunna ifrågasättas. Bland författningsbestämmelserna angående kyrklig egendom kan nämnas ecklesiastika boställsordningen den 30 augusti 1932 (nr 400), ett flertal kungörelser den 16 september 1932 (nr 426, 427, 429, 430 och 431), KF den 27 november 1936 (nr 579) angående förvaltningen av de för biskoparnas avlönande anslagna fastigheter, reglementet den 15 februari 1935 (nr 18) för ecklesiastik medelsförvaltning, lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond, lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt, lagen den 15 maj 1942 (nr 232) angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m., prästlönekostnadslagen den 29 juni 1951 (nr 570) samt instruktionen den 3 december 1965 (nr 739) för stiftsnämnderna. Mål om tillsyn över fromma stiftelser faller inom ramen för ett senare avsnitt.

Regeringsrätten skall upptaga och avgöra enligt 2 § 5:o åttonde stycket regeringsrättslagen mål om förvaltning av eller redovisning för kyrkors, prästerskapets eller undervisningsverks inkomster eller ägodelar samt enligt 2 § 9:o) fjärde, femte och sjätte styckena samma lag mål, huruvida jord

tillhörig kyrkor i Lunds och Göteborgs stift skall enligt gällande författningar under prästgård eller annat visst hemman brukas, mål om beloppet av den avgift, som därav bör till kyrkan erläggas, mål om beslut av stiftsnämnd i fråga om förvaltningen av prästlönetillgång samt mål om villkor för utarrendering av prästerskapet eller kyrkor anslagen jord, som enligt vad författningarna stadgar skall under arrende upplåtas, såframt ej klagan föres över sådant stiftsnämndens beslut som avses i lagen angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastik jord.

Övriga besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 138—143 och 204—208)

Beträffande stadgandet i 2 § 9:o) regeringsrättslagen angående regeringsrättens behörighet i mål om beslut av stiftsnämnd i fråga om förvaltningen av prästlönetillgång framhåller utredningsmannen, att stadgandet inte omfattar all kyrklig jord som står under stiftsnämnds förvaltning. Därför föreslår utredningsmannen att målrubriken kompletteras med orden »eller angående annan förvaltningsangelägenhet». Såsom skäl för regeringsrättens kompetens i mål av ifrågavarande slag anföres i huvudsak, att då det allmännas intresse av att de ecklesiastiska tillgångarna blir på ett effektivt sätt använda för det ändamål, vartill de är rättsligen bestämda, påfordrat införande av övervakning av förvaltningen genom särskilda myndigheter, de närmaste intressenterna får anses ha ett befogat anspråk att övervakningen sker under betryggande rättsskyddsgarantier mot beroende av skiftande politiska uppfattningar. Utredningsmannen påpekar att regeringsrättens behörighet kommer att omfatta även vissa väsentligen praktiska förvaltningsfrågor, såsom i fråga om upprättande av skogshushållningsplan eller torrlägningsplan. Att dessa ärenden handlägges av regeringsrätten anses motiverat bl. a. därför att ett fastställande av hushållningsplan innefattar en begränsning av förfoganderätten och planen kan karaktäriseras som ett påbud. Beslut om fastställande av sådan plan får därför anses utgöra en åtgärd som har rättslig beskaffenhet.

Beträffande bestämmelsen i 2 § 9:o) fjärde stycket regeringsrättslagen angående jord tillhörig kyrkor i Lunds och Göteborgs stift framhåller utredningsmannen, att år 1932 förordnades att länsstyrelsens och domkapitlets samt kammarkollegiets befattning med ifrågavarande ärenden skulle upphöra efter viss tid och att det skulle ankomma på stiftsnämnden att avgöra ärenden angående beloppet av den avgift som bör erläggas till kyrkan för sådana jordar. Mål om stiftsnämnds beslut i dylik förvaltningsangelägenhet täcks av den av utredningsmannen föreslagna rubriceringen. Där emot har ingen bestämmelse meddelats om handläggning av tvister angående bruksrätten till jordarna. Det får enligt utredningsmannens mening antagas att vid 1932 års reform lagstiftarens avsikt var att dylika tvister skulle

för framtiden instämmas till de allmänna domstolarna. Vid sådant förhållande anser utredningsmannen att ifrågavarande stycke i enumerationen kan utgå.

Till stiftsnämnd överflyttades år 1932 också ärenden om utarrendering av prästerskapet eller kyrka anslagen jord, vilken enligt författningarna skall under arrende upplåtas. Med den avfattning av bestämmelsen rörande mål om beslut av stiftsnämnd, som utredningsmannen föreslagit, blir den nuvarande särskilda bestämmelsen i förevarande ämne (2 § 9:o sjätte stycket regeringsrättslagen) obehövligen och föreslås därför skola utgå. Undantagsstadgandet i bestämmelsen saknar numera betydelse, därför att det endast avsåg jämkning av arrendevillkor under arrendeåret 1941—1942.

Stadgandet i 2 § 5:o regeringsrättslagen har enligt utredningsmannens tolkning en mindre vidsträckt innebörd än ordalagen kan ge vid handen. Bestämmelsens räckvidd har dessutom genom senare lagstiftningsåtgärder väsentligt inskränkts. Utredningsmannen föreslår att ifrågavarande målgrupp skall rubriceras »mål om författningsstridigt förfogande över eller om redovisning för kyrkliga tillgångar eller undervisningsverks inkomster och ägodelar».

Mål om domkapitels beslut rörande placering av prästlönefond handlägges för närvarande av regeringen, medan regeringsrätten upptager besvär över stiftsnämnds beslut i angränsande frågor. Då i samtliga fall pastoratet har ett rättsligt intresse antingen på grund av äganderätt eller på grund av dispositionsrätt, föreslår utredningsmannen att i regeringsrättslagens enumeration skall införas en bestämmelse om regeringsrättens behörighet att avgöra mål om domkapitels beslut rörande placering av prästlönefond för visst pastorat.

Kyrklig jord får under vissa villkor efter vederbörligt medgivande försälas eller utbytas eller upplåtas med tomträtt. Enligt utredningsmannens mening föreligger starka principiella skäl för att besvärsmål rörande tillstånd till försäljning av kyrklig jord behandlas i rättslig ordning. Samtidigt måste emellertid beaktas att tillståndsärenden av större vikt skall hänskjutas till regeringens avgörande. Så länge denna ordning — vilken anses vara betingad av historiska skäl — består synes det utredningsmannen olämpligt att förekommande besvär skulle behandlas av annan myndighet än regeringen.

Yttranden

I anledning av utredningsmannens förslag rörande 2 § 9:o regeringsrättslagen erinrar *kammarkollegiet* om att för Stockholms stift statskontoret i viss utsträckning fungerar i stiftsnämnds ställe. Besvär över statskontorets beslut i dylika fall bör givetvis upptagas av regeringsrätten. Kollegiet påpekar vidare, att det någon gång förekommer att Kungl. Maj:t åt stiftsnämnd uppdrager förvaltning av icke-kyrklig egendom. Stiftsnämnden har därvid unge-

fär samma uppgifter som beträffande övrig under stiftsnämndens förvaltning stående fast egendom. Besvär över av stiftsnämnd beslutade åtgärder i anledning av ett dylikt förvaltningsuppdrag bör enligt kollegiets mening falla under regeringsrättens avgörande. Kollegiet föreslår att nu ifrågasvarande målgrupp rubriceras »mål om beslut av stiftsnämnd i fråga om förvaltningen av prästlönetillgång eller annan under stiftsnämnds förvaltning stående egendom så ock av statskontoret i vad avser prästlönetillgång inom Stockholms stift».

Regeringsrättens flesta ledamöter föreslår att mål enligt ecklesiastik boställsordning, i vilka klagan föres över stiftsnämnds beslut om ändring i löneboställes disposition eller fastställelse av hushållnings- eller torrläggningsplan, skall undantagas från regeringsrättens kompetensområde och handläggas av regeringen. Såsom skäl härför anföres att fråga här är om rent praktiska bedömanden beträffande åtgärdernas lämplighet i fråga om brukandet av en fastighet eller dess behandling i forstligt hänseende. Därtill kommer att vissa mål om ändring i löneboställes disposition skall underställas Kungl. Maj:t, medan andra sådana mål efter besvär nu kommer under prövning av regeringsrätten. Ledamöterna ifrågasätter vidare, om stiftsnämnds beslut »i förvaltningsangelägenhet» är ett adekvat uttryck för vad som åsyftas med kompetensregeln. Uttrycket kan tolkas såsom avseende varje administrativt beslut av nämnden. Ett klarare angivande av de målgrupper, om vilka fråga är, synes ledamöterna önskvärt.

Utredningsmannens förslag rörande beslut av stiftsnämnd i förvaltningsangelägenheter föranleder inte *Lunds domkapitel* och *stiftsnämnd* till annan erinran än att mål om huruvida jord tillhörig kyrkor i Lunds och Göteborgs stift skall brukas under prästgård eller annat visst hemman anses fortfarande böra avgöras i regeringsrätten. Det framhålles att dessa jordar — de s. k. landgillesjordarna — i regel är obetydliga och i ständig brukningsrätt förenade med annan fastighet mot skyldighet för ägaren av denna att till viss kyrka utgiva en obetydlig arrendeavgift eller landgille, som i regel ej kan höjas. Brukningsrätten är i jordeböckerna angiven, varjämte fastigheten ofta i jordregistret upptages med gemensam ägovidd med den fastighet, vars ägare betalar landgillet. Målen om förhöjning av landgillet — sådana kan undantagsvis förekomma — och om brukningsrätten bör enligt domkapitlets och stiftsnämndens mening följas åt och slutligen prövas av regeringsrätten.

Med anledning av utredningsmannens förslag under 2 § 5:o) regeringsrättslagen rörande mål om författningsstridigt förfogande över eller om redovisning för kyrkliga tillgångar eller undervisningsverks inkomster och ägodelar framhåller *Lunds domkapitel* och *stiftsnämnd* att mål om förvaltningen av eller redovisning för kyrkors m. fl. inkomster eller ägodelar numera knappast förekommer. Genom träffade avgöranden i högsta domstolen har emellertid i ett förhållandevis stort antal fall dispositionen av avkast-

ningen av kyrklig egendom varit föremål för omprövning — allmänt kyrkohemman, vars avkastning ingått till kyrkofonden, har sålunda förklarats vara avlöningstillgång för prästerskapet i visst pastorat, fastighet som disponerats som prästlöneboställe skulle i stället disponeras för viss kyrkas räkning osv. I dessa fall har av Kungl. Maj:t i statsrådet träffade dispositionsbeslut blivit föremål för ändring i högsta domstolen. Domkapitlet och stiftsnämnden ifrågasätter därför om ej nu berörda bestämmelse i förslaget helt bör utgå. *Regeringsrättens flesta ledamöter* uttalar att den av utredningsmannen föreslagna rubriceringen »författningsstridigt förfogande» ej torde behöva särskilt utsättas i lagen utan torde kunna anses falla under begreppet »redovisning».

Mot utredningsmannens förslag att besvär över domkapitels beslut angående placering av prästlönefond skall behandlas av regeringsrätten har *Lunds domkapitel och stiftsnämnd* ej något att erinra. Myndigheterna fäster emellertid uppmärksamheten på att förslag framlagts därom att ärendena angående placering av prästlönefond skall överföras från domkapitlen till stiftsnämnderna. Samma påpekande göres av *kammarkollegiet*. *Regeringsrättens flesta ledamöter* ifrågasätter om förevarande förslag med hänsyn till den ringa förekomsten av sådana mål verkligen bör föranleda ett stadgande i en ny lag. I vart fall anses regleringen böra ske under 2 § 9:o) regeringsrättslagen i anslutning till stadgandet om likartade beslut av stiftsnämnd.

Beträffande mål om tillstånd till försäljning av kyrklig jord finner *Uppsala domkapitel och stiftsnämnden i Uppsala* den av utredningsmannen åberopade underställningsmöjligheten ej vara något skäl att utesluta regeringsrätten från prövning av besvär i försäljningsärenden. Ytterst kan nämligen även regeringens beslut i försäljningsfrågan bli föremål för rättslig prövning, nämligen av allmän domstol, om pastoratet bestrider försäljningen. *Sveriges advokatsamfund* ifrågasätter om inte regeringsrätten bör vara slutinstans i nu ifrågavarande mål. *Kammarkollegiet* ansluter sig däremot till uppfattningen att ifrågavarande besvärsmål ej bör överflyttas till regeringsrätten. Enligt kollegiets mening bör härvid vara avgörande — förutom den omständigheten att vissa försäljningsärenden författningsenligt skall avgöras direkt av Kungl. Maj:t — att besvärsprövningen i flertalet fall är av övervägande skönsmässig art och avser frågan vilka köpevillkor som skall uppställas. Klagande är i regel vederbörande sökande. Besvär av pastorat förekommer praktiskt taget inte. Kollegiet erinrar att om ett pastorat skulle anse sin rätt åsidosatt genom ett försäljningsmedgivande, pastoratet torde ha möjlighet att föra härpå grundad talan mot kronan vid allmän domstol. Även detta förhållande talar enligt kollegiets uppfattning i viss mån för att besvärsprövningen ej bör förläggas till regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Beträffande äganderätten till kyrklig jord råder i många fall oklarhet. Otvivelaktigt torde emellertid vara att äganderätten till ett stort antal ecklesiastika boställen tillkommer vederbörande pastorat eller kyrka. Mål rörande ecklesiastik egendom kan vara av stor betydelse för pastoratet. I vissa fall beröres boställhavares eller arrendators rätt på ett ingripande sätt. Över huvud taget förekommer så många rättsliga frågeställningar i mål angående kyrklig egendom att det synes kommittén naturligt att besvär över administrativ myndighets beslut i dylika frågor i allmänhet prövas av administrativ domstol. I en del grupper av ärenden är dock praktiska och liknande synpunkter så dominerande att det är motiverat att göra avsteg från nyssnämnda huvudregel och förlägga avgöranderätten till Kungl. Maj:t i statsrådet.

De myndigheter som numera i främsta rummet har vård om och inseende över ecklesiastik egendom är stiftsnämnderna. Kommittén föreslår därför i detta sammanhang till en början, att mål om beslut av stiftsnämnd rörande förvaltningen av prästlönetillgång eller annan egendom skall — med vissa undantag som beröres i det följande — prövas av administrativ domstol. Denna bestämmelse är avsedd att omfatta både stiftsnämnds beslut i anledning av nämndens egen egendomsförvaltning och stiftsnämnds beslut på grund av nämndens befattning med och uppsikt över egendomsförvaltning som tillkommer annan. Anförtros stiftsnämnd att förvalta icke-kyrklig egendom, blir bestämmelsen tillämplig även på beslut med anledning av dylikt uppdrag.

För Stockholms stift fungerar statskontoret i viss utsträckning i stiftsnämnds ställe. Besvär över statskontorets beslut i dylika ärenden bör givetvis prövas av administrativ domstol i samma utsträckning som motsvarande beslut av stiftsnämnd. En uttrycklig bestämmelse härom synes böra införas.

Sådana mål enligt ecklesiastika boställsordningen, i vilka klagan föres över stiftsnämnds beslut om ändring i löneboställes disposition (31 § 1 mom.), om fastställelse av hushållningsplan (46 §) eller om upprättande av torrlägningsplan (48 §), avser — såsom framhållits av regeringsrättens flesta ledamöter — väsentligen praktiska bedömanden beträffande lämpliga åtgärder vid en fastighets brukande. Detsamma synes gälla beträffande mål om stiftsnämnds beslut enligt 50 § ecklesiastika boställsordningen rörande återväxtåtgärder eller andra särskilda åtgärder för skogens behöriga skötsel. Med hänsyn härtill synes, trots de skäl av teoretisk art som pekar i annan riktning, den ändamålsenligaste kompetensfördelningen vara att mål om stiftsnämnds beslut i ärende, som avses i 31 § 1 mom., 46, 48 eller 50 § ecklesiastika boställsordningen, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet. Sådana personaltillsättningsfrågor, som avses i 6 § 2 mom., 44 § första, tredje och

fjärde styckena samt 46 § tredje stycket ecklesiastika boställsordningen, bör likaledes i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Ärenden av sistnämnda typ torde inte böra anses utgöra mål om förvaltning av egendom.

Begreppet »beslut rörande förvaltning av egendom» synes kunna fattas så vidsträckt att därunder ingår även beslut rörande medgivande av utbyte, försäljning, friköp eller upplåtelse under tomträtt av kyrklig jord (5 § 1927 års lag i ämnet). Sådant medgivande lämnas numera av stiftsnämnd, kammarkollegiet eller Kungl. Maj:t. Redan med hänsyn till att en del av tillståndsgivningen sålunda handhaves av Kungl. Maj:t såsom första instans synes övervägande skäl tala för att besvär över stiftsnämnds eller kammarkollegiets beslut i ämnet prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Härför talar även de övriga skäl som anförts av kammarkollegiet. Från den ovan föreslagna huvudregeln rörande administrativ domstols kompetens i mål om beslut av stiftsnämnd rörande förvaltningen av egendom torde sålunda undantag böra göras för nu ifrågavarande mål.

Det ankommer fortfarande på domkapitel att lämna tillstånd enligt 7 § 3 mom. prästlönekostnadslagen till placering av prästlönefond på annat sätt än som gäller beträffande omyndigs medel. Ifrågavarande ärenden är så närbesläktade med beslut av stiftsnämnd, som faller inom förvaltningsdomstols kompetensområde, att kommittén finner sig böra föreslå att även besvär i dessa ärenden skall prövas av administrativ domstol.

Den nuvarande bestämmelsen i regeringsrättslagens enumeration om mål huruvida jord tillhörig kyrkor i Lunds och Göteborgs stift skall enligt gällande författningar under prästgård eller annat visst hemman brukas ävensom mål om beloppet av den avgift som därav bör till kyrkan erläggas torde i enlighet med utredningsmannens förslag kunna utgå. Mål om stiftsnämnds beslut i avgiftsfrågan faller nämligen under den föreslagna allmänna bestämmelsen om mål om beslut av stiftsnämnd rörande förvaltningen av egendom och tvister angående bruksrätten till jordarna torde vara avsedda att instämmas till allmän domstol. Bestämmelsen i enumerationen om mål om villkor för utarrendering av prästerskapet eller kyrkor anslagen jord, som enligt vad författningarna stadgar skall under arrende upplåtas, omfattas — till den del den fortfarande är aktuell — också av nyssnämnda allmänna bestämmelse om beslut av stiftsnämnd och kan därför likaledes utgå.

Kommittén har övervägt, huruvida vid bestämmandet av administrativ domstols kompetensområde någon motsvarighet till stadgandet i 2 § 5:o) åttonde stycket regeringsrättslagen behöver medtagas. I huvudsaklig överensstämmelse med utredningsmannens förslag förordar kommittén, att föreskrift meddelas om att administrativ domstol skall handlägga mål om redovisning för kyrkliga tillgångar eller undervisningsverks inkomster och ägodelar. Det synes nämligen ej uteslutet, att dylika mål, som är av rättslig karaktär, fortfarande kan förekomma.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén att av de mål, om vilka

är fråga i detta avsnitt, administrativ domstol skall handlägga *dels* mål om beslut av stiftsnämnd rörande förvaltningen av prästlönetillgång eller annan egendom så ock av statskontoret i vad avser prästlönetillgång inom Stockholms stift, såframt ej beslutet rör fråga som avses i 31 § 1 mom., 46, 48 eller 50 § ecklesiastika boställsordningen eller 5 § lagen angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt, *dels* mål om beslut av domkapitel rörande placering av prästlönefond för visst pastorat, *dels ock* mål om redovisning för kyrkliga tillgångar eller undervisningsverks inkomster och ägodelar.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter, förslag till lag om ändrad lydelse av 15 och 58 §§ ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400), förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § 3 mom. prästlönekostnadslagen den 29 juni 1951 (nr 570) och förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond. Lagförslaget rörande ecklesiastika boställsordningen innefattar även några redaktionella ändringar. Sålunda sammanföres det nuvarande klagoförbudet i 15 § fjärde stycket med klagoförbuden i 58 §, och bestämmelsen i 58 § om talerätt mot stiftsnämnds beslut, som avses i 44 § femte stycket, strykes i anledning av det nya innehåll som sistnämnda lagrum erhållit genom lagändring den 3 december 1965 (nr 580).

Författningsförslag nr 2 och 62—64.

50) *Mål om gravrätt m. m.*

Här behandlas mål enligt lagen den 18 oktober 1963 (nr 537) om gravrätt m. m.

Regeringsrätten upptar och avgör enligt 2 § 9:o sjunde stycket regeringsrättslagen mål om förordnande jämlikt 11 § lagen om gravrätt m. m. eller om beslut, som avses i 16 § samma lag, samt enligt 2 § 17:o tionde stycket regeringsrättslagen mål om vitesföreläggande jämlikt 15 § lagen om gravrätt m. m. utom såvitt angår kommuns åligganden enligt lagen.

I övrigt prövas hithörande mål av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Det synes inte föreligga någon anledning att ändra gränsdragningen mellan Kungl. Maj:ts i statsrådet och administrativ domstols kompetens på det område varom här är fråga. Kommittén föreslår därför, att besvär över länsstyrelses beslut i ärende, som avses i 11 §, 15 § andra stycket eller 16 § lagen om gravrätt m. m., skall avgöras av administrativ domstol. Detsamma föreslås skola gälla talan mot länsstyrelses beslut enligt 15 § första stycket samma lag, såvitt fråga ej är om kommuns åliggande. I övrigt bör besvär över länsstyrelses beslut enligt lagen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag

om ändrad lydelse av 17 § lagen den 18 oktober 1963 (nr 537) om gravrätt m. m. Av redaktionella skäl synes det ej lämpligt att i lagen reglera besvärsoordningen för beslut enligt administrativa författningar, som utfärdats med stöd av lagen.

Författningsförslag nr 65.

51) Mål om optionsrätt m. m.

Här behandlas administrativa besvärsmål rörande andra arrenden av publik jord än ecklesiastika arrenden. Kommunalbesvär samt mål om arrendenämnds beslut, friköp, ställande av säkerhet och tvångsutförande behandlas dock i andra sammanhang och faller därför utanför ramen för detta avsnitt.

Bestämmelser i ämnet finns i KF den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom, stadgan den 15 november 1945 (nr 751) angående utarrendering av universitetsjord och flera andra författningar.

Enligt 2 § 9:o åttonde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om optionsrätt till arrende.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, torde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 208—210)

Vissa frågor av rättslig beskaffenhet är enligt såväl författningsbestämmelserna som i arrendeavtalen intagna föreskrifter avsedda att regleras i administrativ ordning. Dessa är väl lämpade att handläggas av regeringsrätten, oavsett huruvida möjlighet föreligger att vinna omprövning vid allmän domstol. Till denna grupp hör först och främst mål om optionsrätt. Utredningsmannen föreslår att sådana mål fortfarande skall prövas av regeringsrätten.

Enligt utredningsmannens förslag skall i regeringsrättskatalogen upptagas mål om fastställande av arrendevillkor för åtnjutande av optionsrätt. Såsom skäl härför anföres främst, att arrendevillkoren, teoretiskt sett, kan fastställas på sådant sätt, att optionsrätten blir värdelös för arrendatorn. Principiellt sett är därför frågan om arrendevillkorens fastställande så nära förbunden med frågan om optionsrätt, att dessa frågor bör jämföras i fullföljdshänseende. Vidare erinras om att regeringsrätten är behörig att upptaga besvärsmål rörande arrendevillkoren för åtnjutande av optionsrätt vid de ecklesiastika arrendena.

Mål om föreläggande, som meddelats vid ekonomisk besiktning av publik jord, skall enligt utredningsmannens förslag prövas av regeringsrätten. Anledning anses ej finnas att här göra något undantag från den av utredningsmannen föreslagna allmänna kompetensregeln rörande individuella påbud.

Övriga administrativa besvärsmål, om vilka här är fråga, skall enligt utredningsmannens förslag behandlas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Målen rör lämplighetsfrågor eller tvister, vilka bör vinna sin lösning i vanlig rättegångsväg, eller ock beslut, som är likställda med en enskild parts viljeförklaring.

Yttrande

Regeringsrättens flesta ledamöter avstyrker utredningsmannens förslag att i regeringsrättskatalogen skall uppföras mål om fastställande av arrendevillkor för åtnjutande av optionsrätt. Gällande föreskrifter om uppskattningsförfarandet och domänstyrelsens prövning av arrendevillkoren innefattar enligt ledamöternas uppfattning tillräckliga garantier för att risken för ett så ohemult fastställande av arrendevillkoren, att optionsrätten därigenom göres illusorisk, blir till den grad begränsad, att en överflyttning av dessa mål till regeringsrätten framstår såsom ej påkallad. Vidare understrykes, att prövningen av arrendevillkoren rör så utpräglade uppskattnings- och lämplighetsfrågor, att besvärprövningen i dylika mål enligt eljest tillämpade principer för kompetensfördelningen bör ankomma på regeringen. Denna skall också, påpekar ledamöterna, enligt utredningsmannens förslag pröva besvärsmål rörande villkoren vid arrende av kronoegendom, när optionsrätt ej föreligger. En jämförelse med de ecklesiastika boställena anses inte bärande, därför att fastställandet av arrendevillkoren beträffande dessa boställen tillkommer regeringsrätten, antingen arrendatorn är optionsberättigad eller ej. Den gällande kompetensfördelningen av mål rörande tillämpning av den ecklesiastika boställsordningen innebär för övrigt, framhåller ledamöterna, ett avsteg från vedertagna grundsatser genom att till regeringsrättens prövning hänskjutits åtskilliga mål, som ej kan sägas innefatta verklig rättstillämpning.

Förvaltningsdomstolskommittén

Frågan om optionsrätt till arrende och fastställandet av arrendevillkoren för åtnjutande av sådan rätt torde få anses så nära förbundna med varandra, att starka skäl talar för att dessa frågor i sista instans bör prövas av samma organ. Bestämmandet av arrendevillkoren innefattar, såsom framhållits av regeringsrättens flesta ledamöter, så utpräglade uppskattnings- och lämplighetsfrågor, att besvärprövningen i mål därom bör ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet. Då frågan huruvida arrendator äger optionsrätt till arrende ej slutligt avgöres i administrativ ordning utan kan bli föremål för omprövning vid allmän domstol, synes det ligga närmast till hands, att även i denna fråga besvärprövningen ligger hos Kungl. Maj:t i statsrådet, som sålunda slutligt skall avgöra jordägarsidans ståndpunkt. Från rättssäkerhetssynpunkt synes det ej föreligga behov av att en arrendator av publik jord skall ha flera möjligheter än en arrendator av enskild jord att erhålla

en domstolsprövning av frågan om rätten till nytt arrende. Kommittén föreslår således, såvitt avser förevarande sammanhang, att både mål om optionsrätt till arrende och mål om fastställandet av arrendevillkoren för åtnjutande av sådan rätt skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Frågan huruvida arrendator eftersatt sina skyldigheter avgöres i händelse av tvist i princip av allmän domstol. Föreläggande, som meddelas vid ekonomisk besiktning, har närmast karaktären av ett partsbesked. Övervägande skäl synes tala för att i förevarande sammanhang besvär över sådant föreläggande bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Också övriga ärenden, som faller inom ramen för detta avsnitt, bör enligt kommitténs uppfattning avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

52) *Mål om friköp av jord*

Här behandlas mål om rätt för arrendator eller annan innehavare av kronan, menighet eller allmän inrättning tillhörig jord att med äganderätt inlösa egendomen eller att övertaga densamma under åborätt enligt lagen om upplåtelse under åborätt av viss jord samt om villkoren härför.

Bestämmelser i ämnet finns bl. a. i KK den 26 juni 1925 (nr 291) angående allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna, KK den 2 juni 1950 (nr 339) med vissa bestämmelser rörande äldre kronolägenheter, KK den 17 juni 1943 (nr 532) angående upplåtelse av kronotorp, KF den 25 maj 1945 (nr 262) angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. samt lagen den 4 juni 1926 (nr 189) om upplåtelse under åborätt av viss jord.

Det ankommer på regeringsrätten att upptaga och avgöra enligt 2 § 9:o) andra stycket regeringsrättslagen mål om rätt för åbo att enligt 1926 års lag inlösa fastighet samt enligt 2 § 10:o) första stycket regeringsrättslagen mål om rättighet till och villkoren för skatteköp av kronan, menighet eller allmän inrättning tillhörig fastighet, som jämlikt författningarna får till skatte försälgas, och om fastställande av skatteköpeskillig.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 210—213)

Enligt utredningsmannens förslag skall regeringsrätten handlägga mål om arrendator eller annan innehavare av kronan, menighet eller allmän inrättning tillhörig jord författningens enligt tillförsäkrad rätt till inlösen eller till upplåtelse under åborätt och om villkoren härför. Denna bestämmelse omfattar till en början mål om skatteköp och mål om inlösen av fastighet, som är upplåten enligt lagen om upplåtelse under åborätt av viss jord. Den äger vidare tillämpning på mål om rätt för kolonist att med äganderätt inlösa kolonatet eller att övertaga detsamma under åborätt enligt nyssnämnda lag.

Bestämmelsen är också avsedd att innefatta mål om nyttjanderättshavares motsvarande rätt enligt 7 § 1945 års förordning. Beträffande sistnämnda målgrupp framhåller utredningsmannen, att 1945 års förordning visserligen lämnar domänstyrelsen viss frihet att vägra hembud men att detta ej får ske med mindre särskilda omständigheter kan åberopas till stöd för vägrandet; övervägande skäl synes därför utredningsmannen tala för att besvär, som anföres mot domänstyrelsens beslut att vägra hembud, bör behandlas av regeringsrätten. Kungörelsen angående upplåtelse av kronotorp tillförsäkrar inte kronotorpare någon inlösenrätt. Besvär mot domänstyrelsens beslut att avslå ansökan om inlösen enligt sistnämnda författning skall därför enligt utredningsmannens förslag prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Yttranden

Kammarkollegiet upplyser att mål om skatteköp alltjämt förekommer hos kollegiet och tillstyrker att skatteköpsmålen ingår i regeringsrättslagens enumeration.

Regeringsrättens flesta ledamöter framhåller att den befogenhet att vägra hembud, som enligt 1945 års förordning angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. tillkommer domänstyrelsen, torde vara sådan, att den i särskilda fall kan lämna utrymme för en ren lämplighetsprövning. Så stora möjligheter att vägra hembud torde stå öppna för domänstyrelsen, att enligt ledamöternas uppfattning rätt att erhålla hembud inte kan anses tillkomma nyttjanderättshavaren. Besvärsprövningen synes ledamöterna följaktligen i nu ifrågavarande mål böra, såsom hittills, ankomma på regeringen. För undanröjande av tvekan rörande regeringsrättens kompetensområde i förevarande hänseende anses den föreslagna enumerationsbestämmelsen böra förtydligas.

Förvaltningsdomstolskommittén

Besvärs mål rörande inlösen av kronotorp torde liksom hittills böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt 7 § 1945 års förordning angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. äger domänstyrelsen vägra hembud när särskilda förhållanden motiverar detta. Utrymme kan sålunda finnas för en ren lämplighetsprövning. Redan med hänsyn härtill torde övervägande skäl tala för att besvär över domänstyrelsens ifrågavarande beslut prövas av regeringen. Här för talar också, att i de fall Kungl. Maj:t har att besluta om försäljningen hembudsfrågan prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Kommittén föreslår därför, att besvärs mål om hembud enligt 1945 års förordning även fortsättningsvis skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Upplåtelse av kolonat har inte fått äga rum efter utgången av juni 1943. Frågan om rätt för kolonist att med äganderätt inlösa kolonatet eller att övertaga detsamma under åborätt har ej längre någon nämnvärd aktualitet.

Något behov av att genom en författningsändring överföra handläggningen av mål om sådan rätt för kolonist från regeringens till administrativ domstols handläggning synes under dessa förhållanden inte föreligga.

Mål om rätt för åbo att enligt 1926 års lag inlösa fastighet bör enligt kommitténs mening också i fortsättningen prövas av administrativ domstol.

Mål om rättighet till och villkoren för skatteköp och om fastställande av skatteköpeskilling förekommer alltjämt och torde liksom hittills böra avgöras av förvaltningsdomstol.

Bestämmelser om administrativ domstols kompetens i inlösningsmålen enligt 1926 års lag har intagits i det förut omnämnda förslaget till lag om ändrad lydelse av 45 § lagen den 4 juni 1926 (nr 189) om upplåtelse under åborätt av viss jord.

Då målen om skatteköp och om fastställande av skatteköpeskilling så småningom torde komma att försvinna, synes anledning ej föreligga att för dessa måls del införa en ny fullföljdsordning med kammarrätt såsom mellaninstans. Föreskrift innefattande oförändrad kompetensfördelning i fråga om dessa mål har införts i övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1 och 61.

53) *Mål om utfärdande av skattebrev å nybygge*

Om nybyggare vederbörligen fullgjort sina byggnads- och odlingsskyldigheter, är han författningsenligt berättigad att få nybygget omfört till skatte utan att erlægga köpeskilling. Tidigare inskränktes i vissa fall vederbörandes dispositionsrätt till skogen. Villkor av detta slag meddelas emellertid numera inte, därför att skog, varom här är fråga, faller under bestämmelserna i skogsvårdslagen.

Enligt 2 § 10:o) andra stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om nybygges omföring till skatte och villkoren därvid.

Utredningsmannen (bet. s. 213 och 214)

Nu ifrågavarande mål bör fortfarande avgöras av regeringsrätten. Med hänsyn till bestämmelserna i KK den 26 juni 1936 (nr 356) med ändrade bestämmelser rörande den omfattning, i vilken kronans jordebok skall föras, m. m. föreslås att målgruppen skall benämnas »mål om utfärdande av skattebrev å nybygge».

Yttrande

Kammarkollegiet upplyser, att vid ifrågavarande tidpunkt inemot 300 nybyggen kvarstod i Norrbottens och Västerbottens län och att skatteomföring av nybyggen förekommer tämligen ofta. Även om besvär sällan anföres i

detta sammanhang, bör enligt kollegiets mening ifrågavarande grupp av besvärsmål ej uteslutas ur regeringsrättslagens enumeration.

Förvaltningsdomstolskommittén

Då mål om utfärdande av skattebrev å nybygge har rättslig karaktär, föreslår kommittén att ifrågavarande mål skall tillhöra administrativ domstols prövning.

Målgruppen torde så småningom försvinna. På grund härav torde det ej finnas anledning att för dessa måls del införa en ny fullföljdsordning med kammarrätt såsom mellaninstans. Föreskrift innefattande oförändrad kompetensfördelning har intagits i övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1.

54) Mål om häradsallmänningar och allmänningsskogar

Här behandlas mål om tillämpning av lagen den 18 april 1952 (nr 166) om häradsallmänningar och lagen samma dag (nr 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna. Mål om besvär mot beslut på delägar- eller allmänningstämma samt mål om utlysande av sådan stämma har behandlats i tidigare sammanhang och faller därför utanför ramen för detta avsnitt.

Det ankommer på regeringsrätten att upptaga och avgöra enligt 2 § 10:o) tredje stycket regeringsrättslagen mål om avlösning av rätt till delaktighet i häradsallmänning eller i allmänningsskog samt enligt 2 § 17:o) tionde stycket samma lag mål om vitesföreläggande, som omförmäles i 17 § häradsallmänningslagen och 16 § lagen om allmänningsskogar.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 214—216)

Regeringsrätten bör handlägga *dels* de mål rörande tillämpningen av häradsallmänningslagen och lagen om allmänningsskogar, som enligt gällande kompetensfördelning skall upptagas och avgöras av regeringsrätten, *dels ock* mål om länsstyrelses beslut i anledning av ansökan om införlivande av mark med häradsallmänning eller allmänningsskog. Samtliga dessa mål har nämligen karaktären av rättsärenden.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål om avlösning av rätt till delaktighet i häradsallmänning eller i allmänningsskog innefattar rättsfrågor och bör därför handläggas av administrativ domstol. De vitesförelägganden, om vilka fråga är i förevarande författningar, bör enligt kommitténs uppfattning — utan hinder av att föreläggandena riktar sig mot organ för menighet — också prövas av administrativ

domstol. Vid ansökan om införlivande av mark med häradsallmanning eller allmanningsskog skall länsstyrelsen meddela förordnande om markens införlivning, därest laga hinder ej möter för bifall till ansökningen. Med hänsyn härtill bör också mål om länsstyrelsens beslut i anledning av sådan ansökan tillhöra administrativ domstols kompetensområde.

Övriga besvärssärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, synes böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i de tidigare nämnda förslagen till lag om ändrad lydelse av 47 § lagen den 18 april 1952 (nr 166) om häradsallmänningar och till lag om ändrad lydelse av 46 § lagen samma dag (nr 167) om allmanningsskogar i Norrland och Dalarna.

Författningsförslag nr 12 och 13.

55) Mål om avsöndrade lägenheter

Här behandlas mål om avgäld från avsöndrad lägenhet samt mål om fördelning av mantal eller utskylder mellan stamfastighet och avsöndrad lägenhet. Bestämmelser i ämnet finns i lagen den 25 maj 1905 (nr 31 s. 1) rörande avgäld från avsöndrad lägenhet och lagen den 19 april 1907 (nr 15) angående avlösning av avgäld från avsöndrad lägenhet.

Enligt 2 § 11:o) första stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra nyssnämnda mål.

Utredningsmannen (bet. s. 216—218)

Ansökningar enligt 1905 års lag skulle göras före den 1 januari 1917. Man torde därför ej längre behöva räkna med mål enligt den lagen. För ansökan om avlösning av avgäld enligt 1907 års lag finns ingen preklusionstid stadgad. Man vågar ej med visshet antaga, att sådana mål ej längre kan förekomma. Utredningsmannen föreslår att dylika mål fortfarande skall tillhöra regeringsrättens kompetensområde. Någon speciell bestämmelse i ämnet anses ej erforderlig utan målen hänföres under den supplerande allmänna rubriken »mål om skyldigheter, vilka åtfölja fastighet».

Yttrande

Kammarkollegiet upplyser, att avlösning av avgäld enligt 1907 års lag alltjämt sker.

Förvaltningsdomstolskommittén

De mål om avlösning av avgäld från avsöndrad lägenhet, som alltjämt kan förekomma, bör såsom avseende rättsfrågor behandlas av administrativ domstol.

Kommittén föreslår att dessa mål, jämte vissa andra mål som berörs i andra sammanhang, skall hänföras under den gemensamma rubriken »mål

om förmåner, rättigheter eller skyldigheter, vilka åtfölja fastighet».

Bestämmelse om administrativ domstols kompetens i dessa mål har inlagts i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

56) Mål om tomtmätning m. m.

Bestämmelser om tomtmätning och gränsbestämning finns i 2 kap. lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad. Nämnas bör i detta sammanhang även KK den 26 juni 1936 (nr 367) med vissa föreskrifter om mätningstväsendet och fastighetsregisterväsendet i rikets städer.

Enligt 2 § 11:o) andra stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om tomtmätning. I 2 § 13:o) andra stycket samma lag föreskrives vidare att regeringsrätten skall upptaga och avgöra mål om förordnanden till lantmäteriförrättningar.

Utredningsmannen (bet. s. 218 och 219)

Målen om tomtmätning har uppenbarligen karaktär av rättsärenden och bör avgöras av regeringsrätten. Beträffande förordnande för viss person att tjänstgöra såsom förrättningsman för tomtmätning eller att verkställa sådan förrättning i visst fall föreslås ej heller någon ändring i kompetensfördelningen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Beslut som länsstyrelse kan komma att fatta i sådana mål, om vilka fråga är i 2 kap. lagen om fastighetsbildning i stad, rör i allmänhet rättsfrågor. Kommittén föreslår därför, att huvudregeln skall vara att besvär över länsstyrelsens beslut enligt ifrågavarande kapitel skall prövas av administrativ domstol.

Länsstyrelsens beslut enligt 2 kap. 2 § fastighetsbildningslagen om förordnande för person att tills vidare tjänstgöra såsom förrättningsman för tomtmätning rör inte något individuellt tomtmätning- eller gränsbestämningssärende utan avser ett fortlöpande uppdrag. Ett beslut av länsstyrelse rörande sådant förordnande synes vara så besläktat med beslut i tjänstetillsättningsärenden, att besvär över länsstyrelsens beslut i detta ämne bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Besvär över länsstyrelsens beslut om förordnande enligt 4 eller 15 § samma kapitel torde däremot böra handläggas av administrativ domstol, därför att förordnandet av förrättningsman gäller en individuell förrättning, beträffande vilken bl. a. skall prövas huruvida förutsättningarna för sådan förrättning är för handen.

Där under förrättning särskilda signaler eller märken prövas nödiga för mätningen eller gränsbestämningen, äger förrättningsmannen anbringa sådana. Han måste dock enligt 2 kap. 6 § fastighetsbildningslagen inhämta

polismyndighetens tillstånd, såvitt anledning förekommer att dylika signaler eller märken kan vålla hinder eller olägenhet för samfärdseln. Det synes kommittén inte föreligga skäl att tillåta klagan över det beslut länsstyrelsen efter besvär kan komma att fatta i ett sådant tillståndsärende.

Bestämmelser om den ovan förordade kompetensfördelningen har intagits i det tidigare omnämnda förslaget till lag om ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad. I den föreslagna lagen har även införts bestämmelser om klagan hos länsstyrelse över vissa beslut av byggnadsnämnd enligt 2 kap. samt över beslut av polismyndighet enligt 2 kap. 6 §.

I 1936 års kungörelse omnämnes vissa beslut vilka i händelse av besvär torde böra prövas av administrativ domstol. Spörsmålet om fullföljdsordningen med avseende på beslut av denna typ behandlas emellertid i andra sammanhang och regleras genom de föreslagna ändringarna i kommunal-lagarna och genom förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2, 7, 8 och 43.

57) *Mål om avstyckning och annan jorddelning*

Här behandlas mål om avstyckning enligt 5 kap. lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad, mål som avses i 6 kap. 9 § samma lag och 19 kap. 13 § lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet samt mål enligt lagen den 11 december 1964 (nr 783) med vissa bestämmelser angående fastighetsbildning efter ändring i kommunal indelning m. m. Genom sistnämnda lag har i stort sett upphävt lagen den 27 februari 1948 (nr 96) med särskilda bestämmelser om fastighetsbildning inom vissa områden av stad.

Enligt 2 § 11:o tredje stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om avstyckning enligt 5 kap. lagen om fastighetsbildning i stad. I 2 § 13:o andra stycket regeringsrättslagen föreskrives vidare att regeringsrätten skall upptaga och avgöra mål om förordnanden till lantmäteriförrättningar.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 219—223)

Mål, som rör klander eller fastställelse av avstyckningsförrättning enligt 5 kap. fastighetsbildningslagen, avser rättsfrågor och bör därför avgöras av regeringsrätten.

Besvärsmål rörande meddelande av avstyckningsförbud enligt 5 kap. 8 § 2 mom. fastighetsbildningslagen eller 19 kap. 13 § 3 mom. jorddelningslagen skall enligt utredningsmannens förslag avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet efter det att regeringsrätten obligatoriskt avgivit utlåtande i målen.

Såsom skäl för regeringens beslutanderätt anföres det samband, som består mellan fråga om meddelande av avstyckningsförbud för visst område samt frågan om upprättande av stadsplan eller byggnadsplan inom samma område, ävensom det förhållandet att avstyckningsförbud ofta kombineras med förbud mot nybyggnad. Det kan enligt utredningsmannens mening inte vara tillfredsställande att olika regler gäller om beslutanderätten i dessa frågor. Regeringsrättens obligatoriska hörande motiveras med att ett avstyckningsförbud innefattar en inskränkning i ägarens förfoganderätt och är nära besläktat med ett individuellt förbud.

Ärenden enligt 5 kap. 8 § 1 eller 2 mom. fastighetsbildningslagen, 6 kap. 9 § samma lag eller 19 kap. 13 § 2 eller 3 mom. jorddelningslagen rörande dispens från legalt eller meddelat förbud mot avstyckning eller annan jorddelning skall enligt utredningsmannens förslag likaledes avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet efter regeringsrättens hörande. Anledningen till att beslutanderätten förlägges till regeringen är sambandet med planärendena samt angelägenheten av att samma myndighet, som beslutar om avstyckningsförbud, äger att bestämma, huruvida dispens från ett meddelat sådant förbud får beviljas. Bestämmelsen om regeringsrättens obligatoriska hörande åsyftar att förhindra sådana inskränkningar i ägarens förfoganderätt, som inte är nödvändiga från plansynpunkt.

Besvärsmål rörande länsstyrelses beslut om meddelande av anvisningar enligt 5 kap. 8 § 2 mom. fastighetsbildningslagen eller 19 kap. 13 § 3 mom. jorddelningslagen samt besvärsmål rörande lantmäteristyrelsens beslut jämlikt 1948 års lag är enligt utredningsmannens mening uppenbarligen av den beskaffenhet, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att avgöra dem.

Ingen ändring föreslås i kompetensfördelningen beträffande mål om förordnande till lantmäteriförrättning.

Yttranden

I remissyttrandena behandlas närmare endast målen om meddelande av avstyckningsförbud och om dispens från legalt eller meddelat förbud mot avstyckning eller annan jorddelning.

Länsstyrelsen i Stockholms län uttalar, att sambandet med planärendena är så stort och planfrågan utan tvekan så dominerande, att anledning att belasta regeringsrätten med nyssnämnda målkategorier inte kan anses föreligga.

Regeringsrättens flesta ledamöter finner det uppenbart att avgörandet av förevarande mål bör tillkomma regeringen. Förslaget att regeringsrätten skall obligatoriskt höras i dessa mål biträdades ej. Såsom skäl härför åberopas dels de betänkligheter mot en utökning av det antal mål, vari regeringsrätten obligatoriskt har att yttra sig, som ledamöterna generellt anfört, dels ock det förhållandet att ingreppet i fastighetsägarens rättssfär redan skett

eller avses skola ske genom områdets planläggning och att styckningsförbudet endast kan sägas vara en av de rättsverkningar, som följer av planläggningen. Regeringsrätten skulle också för avgivande av yttrande i förevarande mål främst ha att bedöma innebörden av befintlig eller väntad planläggning. Av de mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, bör enligt ledamöternas uppfattning endast mål om besvär över avstyckningsförrättning och fastställande av sådan förrättning tillhöra regeringsrättens avgörande.

Sveriges advokatsamfund uttalar att i de här aktuella målen regeringsrättens utlåtande utgör en förutsättning för att den föreslagna ordningen skall kunna godtagas. Målen anses helst böra överföras till regeringsrättens avgörande.

Lantmäteristyrelsen förordar, med hänsyn till rättsskyddsintressets framträdande betydelse, att förevarande mål skall handläggas av regeringsrätten. Styrelsen framhåller i sammanhanget bl. a., att mål om avstyckningsförbud — i motsats till byggnadsmål — aldrig i första instans handläggas av Kungl. Maj:t, att frågan om utfärdande av avstyckningsförbud inte kan bedömas efter helt enahanda grunder som frågan om meddelande av nybyggnadsförbud, att avstyckningsförbud ej meddelas i tillnärmelsevis samma omfattning som nybyggnadsförbud med motsvarande syfte och att den av utredningsmannen föreslagna handläggningen av mål om avstyckningsförbud och mål om nybyggnadsförbud inte är enhetlig, eftersom regeringsrätten endast i fråga om avstyckningsförbuden skall avgiva yttrande i målet. Beträffande mål om dispens från meddelat avstyckningsförbud göres en jämförelse med den prövning av avstycknings lämplighet från bl. a. planpolitisk synpunkt, som sker i fall då länsstyrelsen avstått från att utfärda avstyckningsförbud. Prövningen sker då, understryker lantmäteristyrelsen, i vart fall i högsta instans vid domstol. Vad angår mål om dispens från legalt förbud mot avstyckning o. d. framhålles bl. a., att den samhälleliga målsättningen beträffande områdets utnyttjande är klarlagd och att dispensfrågorna mera får karaktär av jämkningar och anpassningar inom ramen för den allmänna målsättningen.

Överlantmätaren i Örebro län berör frågan om domstolsprövning vid långvariga avstyckningsförbud.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål om besvär över avstyckningsförrättning och om fastställelse av sådan förrättning avser rättsfrågor, som bör handläggas av administrativ domstol. Besvär över länsstyrelses beslut om förordnande av förrättningsman enligt 5 kap. 2 § sista stycket fastighetsbildningslagen torde likaledes böra avgöras av förvaltningsdomstol. Länsstyrelsen skall nämligen bl. a. pröva, huruvida förutsättningarna för förrättning av ifrågavarande slag är för handen. Klagan över länsstyrelses beslut enligt 5 kap. 2 § första stycket samma lag torde däremot böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet, därför att ärendet inte rör en individuell avstyckning utan avser ett fortlöpande uppdrag.

Fråga om meddelande av avstyckningsförbud, när fråga väckts om upp- rättande av stadsplan eller byggnadsplan eller om ändring av sådan plan, äger — liksom motsvarande nybyggnadsförbud — ett sådant samband med frågorna om planläggningen, att målen synes böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet i egenskap av högsta planmyndighet. De ärenden om dispens från legalt eller meddelat förbud mot avstyckning eller annan jorddelning, om vilka i detta avsnitt är fråga, äger också ett sådant sammanhang med planärendena, att avgöranderätten bör ligga hos Kungl. Maj:t i statsrådet. För ingendera av dessa målgrupper torde det vara ändamålsenligt att stadga, att administrativ domstol obligatoriskt skall avgiva utlåtande. Behovet att inhämta domstols yttrande före avgörandet torde få provas av regeringen från fall till fall. Det torde kunna förutsättas att parts yrkande om inhämtande av sådant yttrande så långt som möjligt kommer att bifallas, därest ärendet innefattar rättsliga problem av större vikt.

Länsstyrelses anvisningar enligt 5 kap. 8 § 2 mom. fastighetsbildningslagen eller 19 kap. 13 § 3 mom. jorddelningslagen och lantmäteristyrelsens beslut enligt 1948 och 1964 års lagar är av den generella natur, att eventuella besvärärenden bör provas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I enlighet med det anförda har bestämmelser om kompetensfördelningen av mål enligt 5 kap. fastighetsbildningslagen intagits i det tidigare omnämnda förslaget till lag om ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad.

Författningsförslag nr 43.

58) Mål rörande tillämpning av lagarna om inskränkning i rätten att förvärva fast egendom m. m.

Här behandlas mål rörande tillämpningen av lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag och jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290). Av visst intresse för kompetensfördelningen av mål enligt sistnämnda lag är jordförvärvskungörelsen den 14 maj 1965 (nr 292).

Då utredningsmannens betänkande avgavs, gällde fortfarande lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom samt jordförvärvslagen den 3 juni 1955.

Enligt 2 § 11:o) fjärde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål huruvida fastighet är av beskaffenhet att den får förvärvas av bolag eller förening.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, torde avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 223—229)

Då 1955 års jordförvärvslag ingrep i såväl säljarens som köparens rätt att fritt överlåta och förvärva fast egendom, var mål som rörde tillämpningen

av denna lag av övervägande rättslig beskaffenhet. Den inskränkning i handelsfriheten, som lagen gjorde, kunde understundom vara av stor ekonomisk betydelse för dem som berördes. Samtidigt måste emellertid beaktas, att en av lagens viktigaste uppgifter var att utgöra ett instrument för jordbrukets rationalisering. Denna uppgift tillgodosågs bäst, om Kungl. Maj:t i statsrådet hade sista avgörandet, och syntes vara av sådan betydelse för det allmänna, att de enskilda medborgarnas rättsskyddsintresse i viss mån borde vika. Härtill kom att i vissa fall lantbruksnämnds beslut om bifall till ansökning om tillstånd enligt 1955 års jordförvärvslag skulle underställas prövning av lantbruksstyrelsen, som i sin tur ägde underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning. Mot denna bakgrund föreslog utredningsmannen, att mål om beslut rörande tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet skulle avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, men att det samtidigt skulle stadgas, att regeringsrätten obligatoriskt skulle avgiva utlåtande i ärendena. Utredningsmannen ansåg vidare, att det i enhetlighetens intresse var önskvärt att yttrande från regeringsrätten inhämtades också i ärenden om förvärvstillstånd, som efter underställning prövades av Kungl. Maj:t. Nyssnämnda kompetensbestämmelse omfattade även talan, som — efter det att tillstånd meddelats på vissa villkor — väcktes om befrielse från eller lindring av villkor.

Besvärsmål om förvärvstillstånd för utländsk medborgare enligt 1 § 1916 års lag borde enligt utredningsmannens mening fortfarande prövas av regeringen. Såsom skäl härför anfördes i främsta rummet, att lagen inte ger utlänning någon rätt att erhålla förvärvstillstånd och att prövningen skall ske under hänsynstagande till försvarssynpunkter och andra allmänna intressen. Det påpekades också, att förslaget låg i linje med vad som gäller beträffande rätt för utländska bolag och föreningar att här idka näring.

Skäl ansågs ej föreligga att frågå den nuvarande ordningen för prövning av besvärsmål, avseende huruvida fastighet är av beskaffenhet att den får förvärfvas av bolag eller förening. Med anledning härav och då 1925 års lag avsåg även stiftelser föreslog utredningsmannen, att i regeringsrättskatalogen skulle upptagas mål om länsstyrelses beslut, huruvida fastighet är av beskaffenhet att den får förvärfvas av bolag, förening eller stiftelse.

Utredningsmannen föreslog vidare, att det skulle ankomma på regeringsrätten att avgöra mål rörande förordnande om försäljning av fast egendom, som inropats på exekutiv auktion, mål rörande sökt anstånd med sådan försäljning (11 § 1955 års lag) samt mål rörande utseende av ombud för utlänning enligt 17 § 1916 års lag. Samtliga dessa ärenden betraktades av utredningsmannen som rättsärenden.

Yttranden

Mot utredningsmannens förslag i förevarande avsnitt hade *Östergötlands läns hushållningssällskap* inte något att erinra.

Den föreslagna kompetensfördelningen av mål om beslut rörande tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet berördes i flera yttranden. *Sveriges advokatsamfund* anförde att skälen för att dessa mål skulle avgöras av regeringen inte syntes vara av sådan tyngd att målen — med hänsyn till den betydande inskränkning i medborgarnas handlingsfrihet som 1955 års jordförvärvslag innebar — borde undandragas regeringsrättens avgörande. Den omständigheten att regeringen i vissa fall avgjorde ärenden av detta slag efter underställning från lantbruksstyrelsen borde enligt samfundets mening inte få leda till minskning av rättsskyddet i övriga, till antalet övervägande fall. *Sveriges lantbruksförbund* förklarade att förbundet övervägt om ej förevarande mål borde överflyttas till regeringsrätten. Då emellertid 1955 års jordförvärvslag skulle överses av 1958 års jordlagsutredning, biträdde förbundet utredningsmannens förslag. *Lantbruksstyrelsen* framhöll att det var ett angeläget intresse att nu ifrågavarande besvärsmål snabbt avgjordes, därför att en tidsutdräkt kunde medföra betydande olägenheter för både köpare och säljare. Avgörandet hos Kungl. Maj:t gick i en del fall snabbt men hade också i en del fall tagit lång tid. Det ingav enligt lantbruksstyrelsens mening betänkligheter att inrätta ännu en obligatorisk remissinstans, vilket skulle ytterligare fördröja målens avgörande. En avsevärd del av målen syntes styrelsen vara beroende huvudsakligen av en lämplighets- eller skälighetsprövning. En sådan lösning borde därför enligt lantbruksstyrelsens mening övervägas, att regeringsrätten hördes i vissa men inte i alla mål. Styrelsen ifrågasatte att spørsmålet fick närmare övervägas av 1958 års jordlagsutredning. *Regeringsrättens flesta ledamöter* tillstyrkte, med hänsyn till jordförvärvslagens innebörd och syfte, att nu ifrågavarande mål avgjordes av regeringen. Samtidigt avstyrkte ledamöterna att före avgörandet regeringsrätten obligatoriskt skulle avgiva utlåtande i ärendena. Där emot uttalade de sig för att regeringsrättens yttrande skulle inhämtas när betydelsefulla rättsfrågor förelåg. Anförda generella betänkligheter mot regeringsrättens obligatoriska hörande ägde enligt ledamöternas mening synnerlig styrka i fråga om förevarande mål. Det syntes ej lämpligt att regeringsrätten sysselsattes med spørsmål tillhörande jordbrukspolitiken. Det dubbelarbete, som regeringsrättens hörande i dessa tillståndsfrågor skulle medföra, kunde också — framhöll ledamöterna — i många fall visa sig obehövt.

Förslaget att regeringsrätten skall handlägga mål om länsstyrelses beslut rörande förordnande om försäljning av fast egendom, som inropats på exekutiv auktion, lämnades utan erinran av *överståthållarämbetet*. Förslaget tillstyrktes också av *regeringsrättens flesta ledamöter*. Däremot biträdde samma ledamöter ej förslaget att mål rörande anstånd med avyttring enligt 11 § 1955 års jordförvärvslag skulle avgöras av regeringsrätten. Då enligt 1925 och 1916 års lagar sådant anstånd skulle sökas hos Kungl. Maj:t, syn-

tes det ledamöterna riktigtast att — för ernående av en likartad behandling — också besvär rörande sökt anstånd enligt 1955 års lag avgjordes av regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Besvärsmål rörande tillstånd för utländsk medborgare att förvärva eller att efter inrop på exekutiv auktion behålla fast egendom (1 § och 7 § sista stycket 1916 års lag) torde böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Härför talar såväl lagens fördelning av beslutanderätten i första instans mellan Kungl. Maj:t och länsstyrelserna som arten av den prövning, vilken kan förekomma i ärendena.

Frågan om rätt för svenskt bolag eller svensk förening att utan hinder av bestämmelserna i 2 § 1916 års lag förvärva byggnad, tomt, upplagsplats m. m. som behövs för bolagets eller föreningens verksamhet (4 § 1916 års lag) avgöres i första instans av länsstyrelsen. Då prövningen avser egendomens beskaffenhet och behovet av densamma för bolaget eller föreningen, kan prövningen anses vara av rättslig karaktär. Klagan över länsstyrelses beslut i dessa ärenden torde därför även fortsättningsvis böra handläggas av administrativ domstol.

Den nya jordförvärvslagen har till syfte att främja en från samhällelig synpunkt sund utveckling av jordbruks- och skogsbruksnäringarna. Lagen skall bidra till en från ekonomiska synpunkter rationell användning av jord och skog. En rad olika intressen måste vägas mot varandra och vid tillämpningen av lagen kan hänsyn tagas till omständigheterna i varje enskilt fall. Enligt 16 § i lagen äger Kungl. Maj:t förordna att frågor, som enligt lagen ankommer på lantbruksnämnd, i stället skall prövas av lantbruksstyrelsen eller Kungl. Maj:t och att frågor, som enligt lagen ankommer på lantbruksstyrelsen, i stället skall prövas av Kungl. Maj:t. Förordnanden av denna art har meddelats i jordförvärvskungörelsen. Under nu angivna förhållanden bör enligt kommitténs uppfattning den på Kungl. Maj:t enligt 15 § första stycket jordförvärvslagen ankommande prövningen av besvär över lantbruksstyrelsens beslut handhavas av regeringen. Det synes kommittén inte lämpligt att administrativ domstol obligatoriskt skall avgiva utlåtande i sådana mål. En dylik ordning skulle medföra ett dubbelarbete, som i många fall kunde visa sig meningslöst, och skulle dessutom fördröja ärendenas slutliga avgörande. Yttrande från administrativ domstol torde inte böra inhämtas i andra fall än när betydelsefulla, svårbedömbara rättsfrågor föreligger i ärendet. Enligt 7 § jordförvärvslagen skall i vissa fall i tillståndsbeslut utsättas vite för underlåtenhet av förvärvaren att infria gjord utfästelse. Ett sådant vitesbeslut äger så nära samband med tillståndsfrågan, att besvär rörande vitesbeslutet synes böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i egenskap av högsta tillståndsmyndighet enligt jordförvärvslagen. Vitesbeslutet torde böra betraktas såsom en del av tillståndsbeslutet.

Mål rörande förordnande om försäljning på offentlig auktion av egendom, som inropats på exekutiv auktion, torde såsom rättsärende böra handläggas av administrativ domstol. Ansökan om anstånd med avyttrande skall enligt 1916 års lag göras hos Kungl. Maj:t och enligt den nya jordförvärvslagen hos länsstyrelsen. Bestämmelsen i 1916 års lag om Kungl. Maj:ts beslutanderätt kvarstår oförändrad från lagens tillkomst. Ifrågavarande förläggning av beslutanderätten i anståndsfrågorna enligt 1916 års lag synes inte rimma väl med de nuvarande decentraliseringssträvandena inom förvaltningen och torde ej böra tilläggas avgörande betydelse vid kompetensfördelningen av ärendena om besvär över länsstyrelses beslut i anståndsfrågorna enligt den nya jordförvärvslagen. Då anståndsfrågorna torde kunna anses vara av rättslig natur, synes övervägande skäl tala för att ifrågavarande besvär-ärenden enligt 1965 års lag bör prövas av administrativ domstol och att vid en kommande översyn av 1916 års lag en motsvarande decentralisering och kompetensfördelning bör genomföras även för sistnämnda lags del.

Det kan ifrågasättas, huruvida det från rättsskyddssynpunkt föreligger något behov av att länsstyrelses beslut om utseende av ombud för utläning enligt 17 § 1916 års lag skall kunna överklagas. Om besvärsrätten i dessa ärenden bibehålles, torde besvärerna — på grund av ärendenas likhet med de till allmän domstols kompetensområde hörande ärendena om förordnanden av god man för bortovarande — böra handläggas av administrativ domstol.

Bestämmelser om den i detta avsnitt förordade kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändring i lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag och i förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290).

Författningsförslag nr 66 och 67.

59) *Mål rörande tillämpning av de sociala arrendebestämmelserna och lagen om fiskearrenden*

Här behandlas mål rörande tillämpningen av de särskilda bestämmelserna för vissa jordbruksarrenden i 2 kap. lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom och i övergångsbestämmelserna till lagen den 22 december 1943 (nr 883) och lagen den 12 april 1946 (nr 148) om vissa ändringar i nyttjanderättslagen samt mål rörande tillämpning av lagen den 12 april 1946 (nr 147) med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord och lagen den 27 juni 1957 (nr 390) om fiskearrenden.

Enligt 2 § 11:o) femte stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om undantag från tillämpningen av de om vissa jordbruksarrenden enligt lag gällande särskilda bestämmelser eller av föreskrifter i lagen om fiskearrenden.

Övriga besvärsmål, om vilka i detta avsnitt kan bli fråga, handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 229—232)

Mål om dispens, som avses i 2 kap. 68 § 1907 års lag, 4 § 1946 års lag eller 15 § 1957 års lag, skall enligt utredningsmannens förslag fortfarande handläggas av regeringsrätten. Såsom skäl för denna kompetensfördelning åberopas, att även om dispensprövningen helt eller delvis innesluter en lämplighetsbedömning, prövningen i övervägande grad är av rättslig natur och delvis är närmare reglerad i lag därigenom att förstnämnda lagrum uppräknar vissa omständigheter, vilka skall särskilt anses såsom sådana särskilda omständigheter, vilka utgör dispensförutsättning.

Även dispensärendena enligt 2 kap. 67 § 1907 års lag och motsvarande ärenden enligt 1957 års lag, som innehåller en hänvisning till nyssnämnda lagrum, beröres av utredningsmannen. Denne framhåller, att då besvärsrätt finns föreskriven för ärenden, som avses i 2 kap. 68 § 1907 års lag, men en motsvarande föreskrift inte finns för ärenden enligt 2 kap. 67 § samma lag, tvekan kan råda huruvida fullföljd av talan mot arrendenämnds beslut i sistnämnda ärenden är tillåten. Uteslutet anses dock inte vara att bestämmelserna om klagan i 68 § skulle kunna vinna analogisk tillämpning. En lagändring, varigenom besvärsrätt föreskrives också för de fall som omfattas av 67 §, förordas av utredningsmannen. Beträffande kompetensfördelningen av dessa mål framhålles, att skälen för att målen hänföres under regeringsrättens kompetens inte är lika starka som när det gäller mål rörande dispensärenden enligt 68 §. Angelägenheten av att alla dispensärenden avseende beslut av arrendenämnd vinner en enhetlig behandling vid kompetensfördelningen ävensom behovet av rättsskydd föranleder dock utredningsmannen att förorda, att även nu ifrågavarande mål skall avgöras av regeringsrätten.

Besvär över länsstyrelses beslut rörande utseende av ledamöter i arrendenämnd anses böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Yttranden

Östergötlands läns hushållningssällskap har ej något att erinra mot utredningsmannens förslag. *Sveriges lantbruksförbund* tillstyrker förslaget rörande ärenden enligt 2 kap. 68 § 1907 års lag och 4 § 1946 års lag. Förbundet framhåller i sammanhanget önskvärdheten av att också ärenden, som avses i 2 kap. 67 § 1907 års lag, kan bringas under högre instansers prövning.

Förvaltningsdomstolskommittén

Bestämmelserna i 2 kap. 68 § 1907 års lag är utformade på sådant sätt, att dispensärendena enligt detta lagrum synes böra betraktas såsom rättsären-

den. Något behov av att förbehålla regeringen prövningsrätten i dylika ärenden synes ej föreligga. Ärendena torde därför böra handläggas av administrativ domstol. Dispensärenden enligt övergångsbestämmelserna till 1943 och 1946 års lagar om vissa ändringar i nyttjanderättslagen samt enligt 4 § 1946 års lag och 15 § 1957 års lag hänger så nära samman med nyssnämnda dispensärenden, att också de bör avgöras av administrativ domstol.

Kommittén delar utredningsmannens uppfattning om lämpligheten av en lagändring, varigenom besvärsmål föreskrives också för de tillståndsärenden, som omfattas av 2 kap. 67 § 1907 års lag. Prövningen av sistnämnda tillståndsärenden kan bl. a. avse spörsmålet, huruvida ett försök att kringgå bestämmelserna i 2 kap. 53 § 1907 års lag föreligger. Under sådana förhållanden torde övervägande skäl tala för att också prövningen av förevarande tillståndsärenden handhaves av administrativ domstol. Tillståndsärenden av denna typ förekommer även enligt 1957 års lag.

Besvär över beslut om utseende av ledamot i arrendenämnd bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Kommittén föreslår således, att samtliga besvärsmål om tillstånd, om vilka i detta avsnitt är fråga, skall avgöras av administrativ domstol. Bestämmelser i ämnet har intagits i förslag till lag om ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 12 april 1946 (nr 147) med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord och förslag till lag om ändring i lagen den 27 juni 1957 (nr 390) om fiskearrenden.

Författningsförslag nr 68—70.

60) *Mål om tillämpning av ensittarlagen*

Här behandlas mål om tillämpning av lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Enligt 2 § 13:o) andra stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att avgöra besvärsmål rörande ansökan om förordnande till ensittarförrättning. Besvär rörande fråga, som underställts länsstyrelse jämlikt 8 § ensittarlagen, har också avgjorts av regeringsrätten. Är fråga om område i stad eller i samhälle eller annan ort på landet, där de i 5 kap. lagen om fastighetsbildning i stad meddelade bestämmelserna angående avstyckning äger tillämpning, torde det vidare enligt 2 § 11:o) tredje stycket regeringsrättslagen tillkomma regeringsrätten att handlägga besvär över länsstyrelsens beslut i frågor huruvida fastställelse å områdets avskiljande erfordras och får meddelas.

Övriga administrativa besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, torde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 232—234)

Ensittarlagen är visserligen betingad av sociala hänsyn men rör rent privaträttsliga förhållanden. De administrativa ärenden, som kan förekomma enligt lagen, är därför av rättslig natur och faller principiellt inom regeringsrättens kompetens. Av praktiska skäl torde dock undantag böra göras för mål, som avser länsstyrelses beslut enligt 8 § i fråga huruvida inlösen av område, som ingår i stadsplan eller byggnadsplan, skulle försvåra planens genomförande eller lämplig tomtindelning. Denna fråga sammanhänger enligt utredningsmannens uppfattning så intimt med andra planfrågor, vilka skall avgöras av regeringen såsom högsta planmyndighet, att konsekvensen fordrar, att den prövas av samma myndighet. Utredningsmannen föreslår dock att regeringsrätten obligatoriskt skall avgiva utlåtande i målet.

Yttranden

I remissyttrandena behandlas endast målen om länsstyrelses beslut enligt 8 § ensittarlagen.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att sambandet med planärendena är så stort och planfrågan utan tvekan så dominerande, att anledning att belasta regeringsrätten med denna målkategori inte kan anses föreligga.

Regeringsrättens flesta ledamöter finner det uppenbart att avgörandet av förevarande mål bör tillkomma regeringen. Förslaget att regeringsrätten skall obligatoriskt höras i målen biträdes ej. Såsom skäl härför åberopas prövningens natur samt de betänkligheter mot en utökning av antalet mål, i vilka regeringsrätten obligatoriskt har att yttra sig, som ledamöterna generellt anfört.

Överlantmätaren i Örebro län och lantmäteristyrelsen anser däremot, att också nu ifrågavarande mål bör avgöras av regeringsrätten. Såsom motive-ring anföres, att motsvarande prövning i fråga om avstyckning inom planområde, där länsstyrelse ej är fastställelsemyndighet, ansetts kunna hänföras till ägodelningsrätt. Åtskillnad bör göras mellan planering och plan genomförande. I ärenden av sistnämnda kategori är de allmänna intressena i princip tillgodosedda redan genom den fastställda planen, och de frågor, som uppkommer vid fastighetsbildningen inom denna, anses även när det gäller tolkningen av planens innebörd ytterst vara av rättslig natur.

Förvaltningsdomstolskommittén

Såvitt angår den i 8 § ensittarlagen behandlade frågan huruvida inlösen av område, som ingår i stadsplan eller byggnadsplan, skulle försvåra planens genomförande eller lämplig tomtindelning synes det kommittén vara ändamålsenligast, att besvärsprövningen handhaves av den högsta planmyndigheten eller med andra ord Kungl. Maj:t i statsrådet. Något behov av att före-

skriva obligatoriskt hörande av regeringsrätten i dessa ärenden synes ej föreligga.

Den i 13 och 18 §§ ensittarlagen omförmälda prövningen huruvida fastställelse å områdets avskiljande erfordras samt får meddelas skall enligt lagen i stort sett ske i den ordning, som är stadgad för fastställelse av avstyckning. I överensstämmelse med vad som som tidigare föreslagits beträffande mål om fastställelse av avstyckning torde besvär över dylikt beslut av länsstyrelse böra prövas av administrativ domstol. Såsom förordats beträffande avstyckningsärendena torde dock klagan över beslut av länsstyrelse rörande undantag, som avses i 5 kap. 8 § 1 mom. lagen om fastighetsbildning i stad eller 19 kap. 13 § 2 mom. lagen om delning av jord å landet, böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet i egenskap av högsta planmyndighet.

Övriga administrativa besvärsmål, som behandlas i detta avsnitt, rör rättsliga frågor, som synes böra bli föremål för judiciell prövning. Kommittén föreslår därför, att ifrågavarande mål skall handläggas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Författningsförslag nr 71.

61) *Mål om tillämpning av lagarna om fornminnen och byggnadsminnen*

Här behandlas mål om tillämpning av lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen och lagen den 9 december 1960 (nr 690) om byggnadsminnen.

Enligt 2 § 11:o sjätte stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om länsstyrelses beslut angående tillämpning av lagen om fornminnen samt mål om tillämpning av lagen om byggnadsminnen. Härutöver är regeringsrätten enligt 2 § 4:o andra stycket regeringsrättslagen behörig att pröva mål om ersättning, som författningsenligt utgår av statsmedel.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Då utredningsmannens betänkande avgavs, gällde beträffande byggnadsminnen äldre bestämmelser på området.

Utredningsmannen (bet. s. 234—237)

Enligt utredningsmannens förslag skall regeringsrätten pröva alla mål rörande tillämpningen av lagen om fornminnen. Motsvarande förslag framlades beträffande mål enligt dåvarande lag om skydd för kulturhistoriskt märkliga byggnader. Såvitt angår målen enligt fornminneslagen motiverar

utredningsmannen sitt förslag på i huvudsak följande sätt. Den rättsliga regleringen av hithörande område kräver hänsynstagande till delvis motstridiga intressen. Ärenden angående skyddsföreskrifter, om vilka här kan bli fråga, är att betrakta som rättsärenden. Anledning föreligger följaktligen ej att frånga den gällande ordningen, enligt vilken mål om länsstyrelses hithörande beslut skall avgöras av regeringsrätten. Principiella skäl talar för att även beslut av riksantikvariens rörande sökt tillstånd till förändring beträffande fast fornlämning följer samma regel. Sådan fråga kan vara av stor betydelse för den enskilde. Även dessa ärenden har karaktären av rättsärenden. Detsamma är i allmänhet förhållandet med åtgärd, som omförmäles i 5 eller 15 § fornminneslagen. Administrativa besvär över riksantikvariens beslut angående ersättning enligt 7 § fornminneslagen avser också en rättsfråga och bör därför principiellt sett avgöras av regeringsrätten. Samma är förhållandet med besvär över beslut om inlösen jämlikt 11 § samma lag. Däremot rör riksantikvariens beslut enligt 10 § fornminneslagen om hittelön väsentligen en skälighetsfråga. Emellertid är här fråga om ersättning, som författningsenligt utgår av statsmedel, och någon rubbning föreslås inte i regeringsrättens nuvarande behörighet att pröva mål av denna beskaffenhet.

Yttranden

Riksantikvarieämbetet uttalar, att ehuru enligt ämbetets dittillsvarande erfarenheter några olägenheter ej försports av dåvarande kompetensfördelning, ämbetet inte har något att erinra mot att de i förslaget avsedda målen överflyttas till regeringsrätten.

Beträffande den föreslagna utvidgningen av regeringsrättens kompetens i mål enligt lagen om fornminnen anför *regeringsrättens flesta ledamöter* följande. I viss omfattning kommer enligt förslaget redan på grund av den allmänna bestämmelsen i 2 § 4:o) regeringsrättslagen om mål rörande ersättning av statsmedel riksantikvariens beslut att hänföras till mål, som faller inom området för regeringsrättens kompetens. Därutöver synes fråga kunna uppkomma endast beträffande riksantikvariens beslut om inlösen av fornfynd, om undersökning av fornminne och plats för fornfynd, om iståndsättande av fornminne eller omhändertagande av sådant för uppställande eller vård på annan plats samt om sökt tillstånd till förändring beträffande fast fornlämning (5, 6, 11 och 15 §§ lagen om fornminnen). Skyddsföreskrifter och andra beslut, som mera väsentligt berör enskild rätt, meddelas av länsstyrelse. Riksantikvariens beslut avser däremot i huvudsak lämplighetsfrågor av vetenskaplig eller praktisk natur. Deras rättsliga betydelse måste anses vara ringa. Det synes på grund härav ledamöterna riktigast, att den nuvarande begränsningen av regeringsrättens kompetens i mål om fornminnen till beslut av länsstyrelse bibehålles.

Förvaltningsdomstolskommittén

Länsstyrelses beslut enligt fornminneslagen berör i väsentlig grad enskild rätt. Kommittén föreslår därför, att besvär över ifrågavarande beslut även i fortsättningen skall prövas av administrativ domstol.

Frågor om ersättning enligt 5, 7 eller 11 § eller 15 § andra stycket fornminneslagen prövas i första hand av riksantikvariern. Kan uppgörelse ej träffas, finns möjlighet för den enskilde att i ersättningsfrågan anhängiggöra talan hos allmän domstol. Från rättsskyddssynpunkt föreligger det därför inte något behov att låta besvär över riksantikvariens beslut i dessa frågor prövas av administrativ domstol. Tvärtom synes det olämpligt att ha en dubbel domstolsprövning i dessa ärenden. Kommittén föreslår därför, att besvär över riksantikvariens beslut i nyssnämnda ersättningsärenden skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detsamma synes böra gälla besvär över riksantikvariens beslut rörande ersättning enligt 10 § eller rörande hittelön.

Riksantikvariens beslut enligt fornminneslagen om undersökning av fast fornlämning eller plats för fornfynd, om iståndsättande m. m. av fast fornlämning eller omhändertagande av sådan för uppställande eller vård på annan plats eller om sökt tillstånd att borttaga eller förändra fast fornlämning torde, om hänsyn tages till lagens ersättningsbestämmelser, inte vara av sådan betydelse för den enskilde att det är erforderligt att hänföra besvär över sådant beslut till administrativ domstols kompetensområde. Kommittén förordar, att dessa ärenden i överensstämmelse med nuvarande ordning skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Besvär över riksantikvariens beslut enligt fornminneslagen om inlösen av fornfynd eller om överlåtelse av kronans rätt till sådant fynd på museum rör lämplighetsfrågor av vetenskaplig och praktisk art och torde därför böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt lagen om byggnadsminnen kan djupgående ingrepp göras i enskild rätt. Kommittén föreslår därför, att samtliga besvärsmål enligt denna lag skall avgöras av administrativ domstol.

Av de besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, skall således enligt kommitténs förslag *dels* mål om länsstyrelses beslut enligt fornminneslagen, *dels ock* mål enligt byggnadsminneslagen prövas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 19 och 20 §§ lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen och förslag till lag om ändrad lydelse av 14 § lagen den 9 december 1960 (nr 690) om byggnadsminnen.

Författningsförslag nr 72 och 73.

62) Mål om tillämpning av naturvårdslagen m. m.

Här behandlas i första hand mål rörande tillämpning av naturvårdslagen den 11 december 1964 (nr 822). Denna lag har ersatt naturskyddslagen och

strandlagen av år 1952. I detta avsnitt beröres också besvär över länsstyrelsens beslut enligt KK den 26 mars 1965 (nr 57) om lokala bestämmelser till skydd för djurlivet.

Jämlikt regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra följande mål, nämligen enligt 2 § 4:o andra stycket mål om ersättning, som avses i 31, 47 eller 48 § naturvårdslagen, enligt 2 § 11:o) sjunde stycket mål om fridlysning av naturminne och därmed sammanhängande beslut, om tillstånd enligt 22 § naturvårdslagen eller om föreläggande enligt 16, 17, 20, 21, 22, 24 eller 47 § samma lag samt enligt 2 § 17:o) tionde stycket mål om föreläggande vid vite.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 237—244 och 421—426)

Beträffande målen om tillämpning av naturskyddslagen föreslog utredningsmannen, att målen skulle handläggas av regeringsrätten, så framt ej klagan fördes över beslut om meddelande av allmänna föreskrifter för visst område, avseende skydd för växt- eller djurarter eller förbud mot störande reklam- eller propagandanordningar.

Vad angår målen enligt strandlagen förordade utredningsmannen, att regeringsrätten skulle upptaga och avgöra mål om föreläggande enligt 2 § nämnda lag, mål om vitesföreläggande samt mål om ersättning av statsmedel för anordnande och underhåll av grind m. m., varom förmäldes i lagens 7 §. I fråga om förbudsförordnanden enligt strandlagen och ärenden rörande sökt dispens från meddelat bebyggelseförbud föreslog utredningsmannen, att ärendena skulle avgöras av regeringen efter det att regeringsrätten obligatoriskt avgivit utlåtande i ärendena.

Yttranden

I fråga om målen enligt naturskyddslagen ansåg *länsstyrelsen i Stockholms län* att någon anledning till överflyttning till regeringsrätten av mål om fridlysning såsom naturminne eller naturpark samt om förbud mot täkt av sten, grus etc. inte förelåg. Såsom skäl härför anfördes i huvudsak, att frågan om ett område eller ett naturföremål kunde ha betydelse för kändedomen om landets natur eller var av särskild skönhet, egenart eller eljest märklig beskaffenhet huvudsakligen måste avgöras genom en skönsprövning och att frågan om grustäkt och liknande åtgärder skulle komma att väsentligt ändra landskapsbilden även huvudsakligen måste bli föremål för skönsmässig bedömning. Inte heller *överståthållarämbetet* biträdde förslaget att fridlysningsärenden och ärenden om förbud mot täkt av sten, grus m. m. skulle överföras till regeringsrätten. Ämbetet hänvisade till de komplikationer, som kunde uppstå därigenom att i vissa fall regeringen hade att pröva frågan om medelsanvisning för ändamålet. Också *kammarkollegiet*

avstyrkte, att mål rörande fridlysning såsom naturminne och mål om förbud mot grustäkt m. m. skulle avgöras av regeringsrätten. Kollegiet åberopade, förutom det starka inslaget av skönsprövning, att markägarens intresse av domstolsprövning fick anses bli skäligen tillgodosett genom att ersättningsanspråken prövades av domstol samt att det ej var önskvärt, att regeringsrätten tillfördes mål, vilkas avgörande kunde böra föregås av syn eller formlöst besök på platsen.

Beträffande målen enligt strandlagen framhöll *lantmäteristyrelsen*, att i mål om meddelande av bebyggelseförbud och om dispens enligt strandlagen det i än högre grad än vid planläggning enligt byggnadslagen — som avsåg tätbebyggelse — gällde att väga de berörda enskilda intressena mot allmänna intressen. Det förelåg under sådana förhållanden enligt styrelsens mening ett så starkt behov av rättsskydd för den enskilde att i vart fall besvärsmål rörande dispens från förbud enligt strandlagen borde handläggas av regeringsrätten. *Sveriges advokatsamfund* påpekade, att strandlagen uteslutande avsåg uppställande av förbud mot bebyggelse, under det att byggnadslagstiftningen även gav markägaren vissa rättigheter. Enligt samfundets mening borde regeringsrätten vara sista instans i mål enligt strandlagen. *Regeringsrättens flesta ledamöter* ansåg, att mål om meddelande av bebyggelseförbud och om dispens enligt strandlagen borde avgöras av regeringen och avstyrkte förslaget att regeringsrätten obligatoriskt skulle yttra sig i sådana mål. Såsom skäl härför åberopades dels ledamöternas allmänna inställning till en ordning av den föreslagna typen och dels det förhållandet att något obligatoriskt yttrande av regeringsrätten inte förekom i byggnadsmålen, som var minst lika betydelsefulla.

Förvaltningsdomstolskommittén

Förordnande enligt naturvårdslagen att visst område skall vara strandskyddsområde är ej ett individuellt påbud utan har en generell karaktär. Förordnandet har gemensamma drag med den bebyggelsereglering, som sker genom planläggningen enligt byggnadslagstiftningen. Förordnandet bör föregås av överväganden med tanke på framtiden, vid vilka utvecklingen av tätorterna och av vägnätet och kommunikationerna kommer in i bilden. Samtidigt måste en bedömning göras av behovet av åtgärder för att trygga allmänhetens tillgång till stränderna. Enligt kommitténs uppfattning är Kungl. Maj:t i statsrådet bäst skickad att i sista hand pröva frågor huruvida visst område skall vara strandskyddsområde.

I dispensärenden avseende strandskyddsområde uppkommer frågan i vad mån bebyggelse m. m. inom strandskyddsområde skall tillåtas och hur regleringen skall ske. I sådana ärenden skall i allmänhet undersökas inte blott huruvida bebyggelsen m. m. kan få ske på just den plats sökanden önskar utan även huruvida den inte med större fördel bör förläggas till någon annan plats i närheten. Genom besluten i dispensärendena ges reellt innehåll

åt de överväganden, som ligger bakom förordnandet om strandskyddsområde. Det synes därför kommittén lämpligt att även dispensärendena i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Det synes kommittén inte föreligga något behov av att yttrande inhämtas från administrativ domstol i alla ärenden avseende strandskyddsområde. Administrativ domstol bör ej belastas med att avgiva yttrande i andra regeringsärenden än sådana som innesluter besvärliga rättsfrågor.

Beslut om bildande av naturreservat utgör inte heller ett individuellt påbud utan har generell karaktär. Naturreservat kan bl. a. bildas när ett område befinns vara av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv. Ett bildande av naturreservat på denna grund förutsätter överväganden och bedömningar av samma art som vid förordnande om strandskyddsområde. Ett förordnande om strandskyddsområde kan för övrigt i vissa fall framstå såsom ett alternativ till bildande av naturreservat. Mot denna bakgrund föreslår kommittén, att även beslut om bildande av naturreservat skall i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Även övriga beslut avseende naturreservat torde böra avgöras av regeringen.

Föreskrifter avseende nationalpark och förbud enligt 14 § naturvårdslagen till skydd för växt- eller djurarter ävensom beslut enligt kungörelsen om lokala bestämmelser till skydd för djurlivet är också av den natur att besvärärenden härom i sista hand bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

En fridlysning av naturminne kan vara ett djupgående ingrepp för markägaren. Beslutet synes ej vara lika beslätat med planläggningen enligt byggnadslagstiftningen som förordnande om strandskyddsområde och bildande av naturreservat kan vara. Beslutet förutsätter ej några överväganden, vid vilka man bedömer den kommande utvecklingen av tätorterna eller av vägnät och kommunikationer e. d. De speciella skäl, som talar för att förordnande om strandskyddsområde och bildande av naturreservat skall slutligt avgöras av regeringen, fastän det rör sig om ingrepp i markägarens rätt, föreligger inte här. Med hänsyn härtill synes avgörande betydelse böra tilläggas det förhållandet att fridlysning av naturminne innefattar ingrepp i enskild rätt. Kommittén föreslår därför att mål om fridlysning av naturminne och därmed sammanhängande beslut skall prövas av administrativ domstol.

Det för hela riket gällande täktförbudet enligt 18 § naturvårdslagen kompletteras i 19 § samma lag med en möjlighet för länsstyrelserna att under hänsynstagande till de lokala förhållandena utfärda ytterligare förbud. Sådana förbud av länsstyrelserna synes på grund av sin allmänna, författningsliktande karaktär böra i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

När det gäller mål om tillstånd enligt 18, 19 eller 22 § naturvårdslagen är det att observera, att syftet med de förbud, som omförmåles i ifrågavarande lagrum, inte är att i princip hindra alla eller ens flertalet berörda arbets-

företag eller reklamanordningar. Avsikten är blott att åstadkomma en reglering, som gör det möjligt att taga vederbörlig hänsyn till behovet av skydd för landskapsbilden. Då syftet är begränsat på detta sätt och då inga allmänpolitiska överväganden synes komma in i bilden och då särskilt dispensgivningen enligt 18 och 19 §§ kan vara av stor betydelse för näringslivet, föreslår kommittén att det överlämnas åt administrativ domstol att handlägga samtliga nu ifrågavarande tillståndsärenden. Såvitt angår målen om tillstånd enligt 22 § vill kommittén erinra om att de besläktade målen om tillstånd enligt 39 § lagen om allmänna vägar såväl för närvarande som enligt kommitténs förslag tillhör administrativ domstols prövning.

Mål om vitesföreläggande enligt 39 § naturvårdslagen bör enligt kommitténs uppfattning avgöras av administrativ domstol. Detsamma bör gälla beträffande mål om föreläggande enligt 16, 17, 20, 21, 22, 24, 32 eller 47 § samma lag och detta oberoende av om, där detta är möjligt, vite utsatts eller ej.

Också mål om ersättning, som avses i 47 § naturvårdslagen, är av den natur att målen torde böra handläggas av administrativ domstol. Frågor om rätt till ersättning av kronan enligt 31 eller 48 § naturvårdslagen kan dragas under allmän domstols prövning. Från rättsskyddssynpunkt föreligger det därför inte något behov att låta besvär över länsstyrelses beslut i sistnämnda frågor prövas av administrativ domstol. Kommittén föreslår, att besvär över länsstyrelses beslut i sistnämnda ersättningsärenden skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om kompetensfördelningen av besvärsmålen enligt naturvårdslagen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 40 § naturvårdslagen den 11 december 1964 (nr 822). Av redaktionella skäl synes det olämpligt att i lagen reglera också besvärsordningen för beslut enligt administrativa författningar, som utfärdats med stöd av lagen.

Författningsförslag nr 74.

63) *Mål om tillämpning av uppsiktslagen*

Här behandlas mål rörande tillämpning av lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk. Frågan om ersättningen till synemän regleras i särskild kungörelse och faller utanför ramen för detta avsnitt.

Samtliga besvärärenden, om vilka här är fråga, torde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detta gäller, enligt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen, även mål om föreläggande vid vite och mål om utdömande av vite.

Utredningsmannen (bet. s. 244—248)

Länsstyrelses föreskrifter och förelägganden enligt uppsiktslagen har karaktären av tvångsingripanden. Avgörandena består till väsentlig del av

rättstillämpning. Behovet av rättsskydd är betydande. Beslut om tvångs-åtgärd av detta slag var enligt äldre lagstiftning en domstolssak. Då domstolsvägen i senare lagstiftning övergavs, berodde detta enligt motiven att döma uteslutande på att denna väg ansågs vara alltför långsam och tidsödande. Några tvingande skäl att frångå den av utredningsmannen föreslagna allmänna principen rörande handläggningen av mål om individuella påbud föreligger enligt utredningsmannens mening inte här. Han föreslår därför, att ifrågavarande mål skall prövas av regeringsrätten. Att mål om utdömande av vite principiellt bör höra till regeringsrättens upptagande och avgörande anser utredningsmannen ligga i öppen dag. Besvär rörande förordnande om syneförrättning eller synemans kompetens faller också enligt utredningsmannens förslag inom regeringsrättens kompetensområde.

Yttranden

Lantbruksstyrelsen anser, att mål om länsstyrelses beslut enligt uppsiktslagen — uppgående i medeltal till två å tre om året — utan olägenhet kan överföras till regeringsrätten. Inte heller *Östergötlands läns hushållningssällskap* har något att erinra mot utredningsmannens förslag. *Sveriges lantbruksförbund* framhåller angelägenheten av att målen enligt uppsiktslagen avgöras av regeringsrätten.

Regeringsrättens flesta ledamöter anser däremot, att beslut rörande föreläggande enligt uppsiktslagen fortfarande bör prövas av regeringen. Ledamöterna medger att skäl onekligen talar för den av utredningsmannen föreslagna kompetensfördelningen. Såsom skäl för att förslaget det oaktat inte tillstyrkes anföres i huvudsak följande. Uppsiktslagen har i viss mån blivit ett instrument för jordbrukets rationalisering. Lagens tillämpning kan följaktligen bli beroende av den vid varje särskild tid förda jordbrukspolitiken; denna kan leda till skärpningar eller lättnader i de åtgärder, vilka anses erforderliga. Vid sådant förhållande måste det enligt ledamöternas mening anses olämpligt, om regeringsrätten i sista hand skulle avgöra ifrågavarande mål. Regeringsrätten bör enligt ledamöternas uppfattning över huvud inte ha att bedöma frågor, som rör jordbrukets rationalisering. Då målen vidare i betydande omfattning angår jordbrukstekniska frågor, föreligger enligt ledamöternas mening än större anledning att hänföra målen till regeringens kompetensområde.

Förvaltningsdomstolskommittén

Vissa skäl talar otvivelaktigt för att besvär över länsstyrelsernas beslut om föreskrifter och förelägganden enligt lagen om uppsikt å jordbruk skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Sålunda står lagtillämpningen i ett intimt samband med frågorna om jordbrukets yttre och inre rationalisering och sammanhänger således med den jordbrukspolitik som föres. Härtill kommer att länsstyrelsernas beslut i nyssnämnda frågor i stor utsträckning

rör jordbrukstekniska spörsmål. Avgörande vikt bör emellertid enligt kommitténs uppfattning tilläggas det förhållandet, att länsstyrelsernas ifrågasvarande beslut kan innebära djupgående ingrepp i enskilda personers ekonomi och förhållanden i övrigt. För att skapa ökade rättsliga garantier mot obehöriga ingrepp av detta slag föreslår kommittén, att besvär över länsstyrelsernas beslut om föreskrifter och förelägganden enligt 7 § uppsiktslagen skall prövas av administrativ domstol. Detsamma bör gälla beträffande övriga beslut, som länsstyrelserna kan fatta med stöd av nämnda lagrum, bl. a. rörande utdömmande av vite. Det torde också böra ankomma på förvaltningsdomstol att pröva mål enligt 11 § andra stycket om gäldande av kostnad för syn.

Övriga ärenden enligt uppsiktslagen torde, förutsatt att förbud mot fullföljd ej finns föreskrivet, böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans.

Bestämmelser om den i det föregående föreslagna kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk.

Författningsförslag nr 75.

64) *Mål om tillämpning av skogsvårdslagen*

Här behandlas mål om tillämpning av skogsvårdslagen den 21 maj 1948 (nr 237).

Besvärsmål av denna art prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 249—256)

Målen rör skogsägares eller avverkningsrättsinnehavares rätt att förfoga över skogen. Målens rättsliga karaktär är därför uppenbar. Emellertid avser de till stor del lämplighetsfrågor, för vilkas bedömande erfordras en ingående kännedom om forstliga spörsmål och förhållanden. Detta gäller särskilt mål angående ansökan hos skogsvårdsstyrelse om tillstånd till avverkning eller annan åtgärd ävensom mål angående meddelande av allmänna föreskrifter, t. ex. enligt 34 §. I dessa avseenden föreslår utredningsmannen därför inte någon ändring i den gällande kompetensfördelningen.

Däremot förordas en överflyttning till regeringsrätten av andra mål, i vilka såväl karaktären av rättsfrågor som behovet av rättsskydd anses vara mera framträdande. I första hand föreslår utredningsmannen en överflyttning av målen om avverkningsförbud. Beträffande denna målgrupp anföres bl. a., att även om större insikt i praktiska skogsfrågor måhända kan förefinnas inom regeringen, denna omständighet ej torde böra vara avgörande, då rättssäkerhetsintresset fordrar målens förläggande till regeringsrätten. En överflyttning till regeringsrätten föreslås vidare beträffande mål om besvär förbud, som meddelas av länsstyrelse. Mindre betänkligheter anses möta

att anförtro dessa mål åt regeringsrätten än målen angående avverkningsförbud. Vad angår sådana föreskrifter, som skogsvårdsstyrelse äger meddela enligt 9 §, anför utredningsmannen, att även om möjligheten att draga dylika tvistefrågor inför domstol ej betages part därigenom att laga kraft åkommer det administrativa beslutet, det likväl torde vara angeläget, att när lagen anvisar ett smidigare och mindre kostsamt administrativt tillvägagångssätt för dylika tvisters lösande, detta omgärdas med så betryggande rättssäkerhetsgarantier som möjligt. På grund härav anser utredningsmannen, att även besvärsmål rörande föreskrifter enligt 9 § bör överflyttas till regeringsrätten. I den mån av skogsvårdsmyndigheterna i andra fall med stöd av skogsvårdslagstiftningen meddelade föreskrifter angående skogens vård — exempelvis enligt 26 § — har karaktär av individuella påbud, hänföres besvär, som anföres däröver, av utredningsmannen till regeringsrättens prövning. Anses klagan tillåten över beslut om tvångsutförande, varom förmäles i 22 §, skall enligt utredningsmannens förslag även sådant mål avgöras av regeringsrätten. Samma kompetensfördelning föreslås beträffande mål om ställande av säkerhet enligt skogsvårdslagen och mål om återkallelse eller inskränkning av ett enligt samma lag meddelat tillstånd.

Yttranden

Med avseende på målen om tillämpning av skogsvårdslagen finner *Sveriges advokatsamfund* det särskilt tillfredsställande, att mål rörande avverkningsförbud föreslås överförda till regeringsrätten.

Skogsstyrelsen, som generellt tillstyrker utredningsmannens förslag, förklarar sig förutsätta, att erforderliga åtgärder vidtages för att exempelvis mål om avverkningsförbud kommer att kunna avgöras av regeringsrätten med det mått av snabbhet, som denna typ av mål kräver.

Regeringsrättens flesta ledamöter anför att utredningsmannens förslag rörande mål om påbud och föreskrifter enligt skogsvårdslagen kan väcka betänkligheter med hänsyn till att målen i stor utsträckning rör skogstekniska frågor. Ledamöterna erinrar om att det särskilda utskottet, som vid 1923 års riksdag behandlade skogsvårdslagen, framhållit, att då det gällde avverkningsförbud den rent forstliga frågan helt trädde i förgrunden och att det ej med fog kunde göras gällande, att denna fråga rätteligen hemföll under domstols kompetens. Föreskrifter, som meddelas enligt 26 §, synes ledamöterna avse uteslutande forstliga spörsmål rörande behovet av föreskrifterna. Beträffande föreskrifter enligt 9 § kan — framhåller ledamöterna — talan väckas vid allmän domstol, varför mål om dessa föreskrifter ej synes ledamöterna lämpa sig för prövning i regeringsrätten. Det kan därför enligt ledamöternas mening ifrågasättas, om inte i utredningsmannens förslag rörande regeringsrättens kompetens i mål om individuella påbud undantag bör göras för mål enligt skogsvårdslagen. I fråga om ställande av

säkerhet enligt nu ifrågavarande lag hänvisar ledamöterna till vad de generellt anför rörande mål om ställande av borgen eller annan säkerhet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Skogen är en av våra viktigaste råvarutillgångar. Skogsbruket är av stor betydelse både för näringslivet inom landet och för möjligheterna till handelsutbyte med andra länder. Det är därför av stor betydelse för folkhushållet att den enskilda skogshushållningen och skogsvården handhaves på ett planmässigt och insiktsfullt sätt.

Såväl ärenden om meddelande och återkallelse av tillstånd som ärenden om avverkningsförbud och skogsmyndighets föreskrifter enligt skogsvårdslagen rör i stor utsträckning skogstekniska frågor. Härtill kommer att det ej är uteslutet att vid lagtillämpningen ställning kan behöva tagas till spörsmål av betydelse för skogsbrukets utveckling i stort. På grund härav talar enligt kommitténs uppfattning övervägande skäl för att ifrågavarande grupper av ärenden även i fortsättningen bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Vad särskilt angår föreskrifter enligt 9 § skogsvårdslagen bör här erinras om att talan kan väckas vid allmän domstol.

Därest prövningen av nyssnämnda grupper av mål handhaves av Kungl. Maj:t i statsrådet, torde anledning saknas att hänvisa övriga grupper av mål rörande individuella påbud av skogsmyndighet till handläggning av administrativ domstol. Också ifrågavarande ärenden bör således i sista instans prövas av regeringen.

Mål om betesförbud — som meddelas av länsstyrelse — rör skogliga och andra praktiska förhållanden. Ett sådant förbud behöver inte ha karaktären av individuellt påbud utan kan vara av generell natur. Övervägande skäl synes kommittén tala för att även besvärärenden rörande sådant förbud bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I mål om ställande av säkerhet enligt 24 § skogsvårdslagen är ofta skogliga frågor aktuella. Målen synes på grund av sitt samband med övriga skogsvårdsspörsmål böra i sista instans handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Därest beslut om tvångsutförande, som avses i 22 § tredje stycket och 32 § tredje stycket skogsvårdslagen, kan överklagas, torde besvären böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Från rättsskyddssynpunkt synes det till fyllest att frågan om betalningen för den företagna åtgärden enligt 23 och 32 §§ kan dragas under allmän domstols prövning.

De syneförrättningar, som omförmäles i skogsvårdslagen, har till uppgift att åstadkomma utredning i ärendena. Under sådana förhållanden synes det ej föreligga behov av att hänföra besvär rörande syneförrättning till administrativ domstols prövning.

Också övriga ärenden enligt skogsvårdslagen torde böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Kommittén föreslår således, att samtliga ärenden om tillämpning av skogsvårdslagen skall i sista instans avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

65) Mål om vanskötsel av fiske

Här behandlas mål om tillämpning av 30—32 §§ lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske.

Dessa mål prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen gäller detta även mål om föreläggande vid vite och mål om utdömande av vite.

Utredningsmannen (bet. s. 256 och 257)

Det är angeläget att överensstämmande regler om behandlingen i sista instans gäller beträffande besvärsmål rörande vanskötsel av fiske samt besvärsmål angående vanhävd av jordbruk och vanskötsel av skog. Förlägges de sistnämnda grupperna av mål till regeringsrätten, fordrar följdriktigheten, att även den förra gruppen hänföres dit. Starka sakliga skäl talar också enligt utredningsmannens uppfattning för denna ordning. Fastställandet av fiskeriplan mot fiskerättshavares vilja innebär nämligen ett ingrepp i dennes rätt. Även om utarbetandet av själva planen är en teknisk sak, innefattar spørsmålet, huruvida tvångsingripande får ske eller ej, en rättstillämpning. Tillbörlig hänsyn till rättssäkerheten kräver, att besvär, som anföres över dylik tvångsåtgärd, prövas av den administrativa högsta domstolen. Det förhållandet att fastställandet av fiskeriplan regelmässigt skall förbindas med vitesföreläggande accentuerar målets karaktär av rättsärende. Mot nu angivna bakgrund föreslår utredningsmannen, att det skall ankomma på regeringsrätten att pröva mål om fastställande av fiskeriplan — oavsett om vite stadgas eller ej — ävensom mål om utdömande av sådant vite och mål om återkallelse av fiskeriplan.

Yttrande

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att bl. a. när det gäller mål om vanskötsel av fiske garanti för rättssäkerhet, enhetlighet och kontinuitet i tillämpningen väl tillgodoses genom medverkan av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Lagen om rätt till fiske slår fast, att skötseln av de svenska fiskevattnen är något som inte endast vidkommer ägarna utan att dessa också har ett visst ansvar mot samhället för att fisket och fiskevården bedrivs på ett ändamålsenligt sätt. Såsom förutsättning för tvångsåtgärder mot vanskötsel av fiske gäller att åtgärderna är påkallade av ett allmänt intresse. På grund härav och med hänsyn till att ärendena kan röra fiskeritekhniska spørsmål finner kommittén övervägande skäl tala för att mål om fastställande eller

återkallelse av fiskeriplan bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet och att detta bör gälla vare sig föreskrifterna förbindes med vitesföreläggande eller ej.

Utdömmande av vite är en typiskt judiciell åtgärd. I överensstämmelse med vad kommittén i annat sammanhang generellt förordar beträffande mål om utdömmande av vite föreslår kommittén, att mål om utdömmande av vite enligt 32 § lagen om rätt till fiske skall avgöras av administrativ domstol.

Av de mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, skall således enligt kommitténs förslag endast mål om utdömmande av vite i sista hand avgöras av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i det tidigare omnämnda förslaget till lag om ändrad lydelse av 41 § lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske.

Författningsförslag nr 54.

66) *Avvittringsmål*

Enligt 2 § 12:o) regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra avvittringsmål. Såsom sådana mål är även mål angående ströängsindragning att anse.

En redogörelse för vissa frågor rörande ströängar i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker lämnas i propositionen nr 62 år 1960.

Utredningsmannen (bet. s. 257 och 258)

Den allmänna avvittringen torde numera vara avslutad överallt. Även arbetet med tilläggsavvittringen och ströängsindragningen synes vara i stort sett slutfört. Med hänsyn härtill anses bestämmelsen om avvittringsmål böra utgå ur enumerationen. Utredningsmannen upptager dock i övergångsbestämmelserna till den av honom föreslagna lagen angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ regeringsrättslagen en föreskrift om behörighet för regeringsrätten att avgöra de avvittringsmål, som alltjämt kan förekomma.

Förvaltningsdomstolskommittén

Avvittringsmålen saknar numera i stort sett aktualitet. Skulle emellertid ett dylikt mål dyka upp, torde detsamma liksom nu böra prövas av administrativ domstol. Det synes ej motiverat att för denna typ av mål införa en ny instansordning. Kommittén föreslår därför, att regeringsrättens nuvarande befattning med avvittringsmålen skall bibehållas.

Föreskrift om regeringsrättens behörighet i avvittringsmål har intagits i övergångsbestämmelserna till den av kommittén föreslagna lagen om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1.

67) *Mål om förordnanden till lantmåteriförrättningar m. m.*

I det föregående har kompetensfördelningen beträffande förordnanden till vissa slag av förrättningar, som obligatoriskt eller ofta utföres av lantmätare, varit föremål för behandling. Såsom exempel på sådana förordnanden kan nämnas förordnanden till förrättning enligt ensittarlagen eller lagen om enskilda vägar. Här behandlas besvärssärenden rörande sådana förordnanden till lantmåteriförrättningar, som ej beröres i andra avsnitt, jämte vissa därmed sammanhängande frågor. Bestämmelser av intresse i detta sammanhang finns i ett betydande antal författningar, exempelvis lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet (20 kap. 10 §), lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom (5 kap. 1 §), lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation (26 §), lagen den 25 april 1930 (nr 99) om delning av fastighet vid ändring i rikets indelning m. m., lantmåteriinstruktionen den 3 december 1965 (nr 794), KK den 1 juni 1951 (nr 361) angående utseende av annan än i lantmåteriväsendet anställd lantmätare att i distriktslantmätares ställe handlägga vissa på denne ankommande förrättningar m. m. samt KK den 22 december 1927 (nr 475) med föreskrifter rörande lantmätares med fleres förordnanden till vissa förrättningar. Erinras bör i detta sammanhang att något förordnande till lantmåteriförrättning i regel ej erfordras enligt jorddelningslagen.

Enligt 2 § 13:o) andra stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om förordnanden till lantmåteriförrättningar och mål om lantmätares avstängande från rätt till nya förordnanden.

Utredningsmannen (bet. s. 258 och 259)

Mål om förordnande till lantmåteriförrättning bör prövas av regeringsrätten. Stadgandet i regeringsrättslagens enumeration rörande mål om lantmätares avstängande från rätt till nya förordnanden är en kvarleva från gången tid, då lantmätarkåren hade en annan ställning än nu, och föreslås därför skola utgå. I stället anses mål om återkallelse av förordnande till lantmåteriförrättning böra upptagas i enumerationen.

Förvaltningsdomstolskommittén

När fråga är om meddelande av förordnande till en individuell lantmåteriförrättning, har den beslutande myndigheten att pröva inte blott vissa frågor som rör förrättningsmannens person utan även huruvida förutsättningar är för handen för hållande av en förrättning av ifrågavarande slag. Rättsfrågorna kan här vara av sådan betydelse att övervägande skäl synes tala för att även andra besvärsmål om förordnanden till individuella lantmåteriförrättningar än sådana, som av kommittén behandlas i olika specialavsnitt, bör handläggas av administrativ domstol. Samma kompetensfördelning bör

enligt kommitténs mening gälla för mål om återkallelse av förordnande till en individuell lantmäteriförrättning. Såväl mål om meddelande av förordnande av ifrågavarande slag som mål om återkallelse av ett sådant förordnande synes rymmas under rubriken »mål om förordnande till lantmäteriförrättning».

Ärenden rörande meddelande av uppdrag eller behörighet för person att tills vidare eller under viss tid utföra lantmäteriförrättningar av angivet slag har en annan karaktär än ovannämnda ärenden rörande förordnanden till individuella lantmäteriförrättningar. I de ärenden, om vilka här är fråga, sker inte någon prövning av förutsättningarna för viss förrättning utan prövningen är ganska likartad med den som äger rum i tjänstetillsättningsärenden. På grund härav anser kommittén — i överensstämmelse med vad den för sådana fall tidigare förordat i några specialavsnitt — att ärenden av denna typ i sista hand bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Spörsmålet om kompetensfördelningen beträffande ärenden om återkallelse av uppdrag som är jämförliga med allmän tjänst faller inom ramen för ett senare avsnitt. Något stadgande angående mål om lantmätarens avstängande från rätt till nya förordnanden är ej längre erforderligt.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén här, att mål om förordnande till lantmäteriförrättning undantagslöst skall prövas av administrativ domstol. Bestämmelse härom har intagits i förslaget till lag om rikets kamrarrätter.

Författningsförslag nr 2.

68) *Mål om tillämpning av lagen om avveckling av fideikommiss*

Har fideikommissnämnden avslagit framställning om tillstånd eller medgivande, som avses i 27—29 §§ lagen den 6 december 1963 (nr 583) om avveckling av fideikommiss, får klagan över beslutet föras hos Kungl. Maj:t genom besvär. I övrigt får talan ej föras mot beslut av fideikommissnämnden enligt nämnda lag.

Besvär över fideikommissnämndens beslut enligt lagen om avveckling av fideikommiss prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

I en del av de fall, i vilka rätt att anföra besvär över fideikommissnämndens beslut föreligger, sammanhänger frågan om det sökta tillståndet eller medgivandet med spörsmål om åtgärder, som kräver Kungl. Maj:ts förordnande, och är situationen sådan att medgivandet eller tillståndet ej kan givas förrän Kungl. Maj:t träffat sitt avgörande. Då besvärsrätten infördes — på förslag, efter motioner, av sammansatta bevillnings- och första lagutskottet — förutsattes att besvärspövningen skulle ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet. Kommittén finner ej skäl föreligga för en ändrad ordning

beträffande besvärspövningen utan föreslår att klagan över fideikommissnämndens avslag på framställning om tillstånd eller medgivande enligt ovan angivna lagrum även framdeles skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

69) *Gruvmål m. m.*

Beträffande gruvor och liknande fyndigheter meddelas bestämmelser i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314), lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m., uranlagen den 2 december 1960 (nr 679), lagen den 6 december 1963 (nr 599) om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län och lagen den 3 juni 1966 (nr 314) om kontinentalsockeln. Av intresse i sammanhanget är också 1 § KK den 3 juni 1966 (nr 320) om upplåtelse från staten av rätt till sand-, grus- eller stentäkt inom vissa allmänna vattenområden.

Av de mål, som rör tillämpningen av *gruvlagen*, äger regeringsrätten upptaga och avgöra enligt 2 § 14:o) första stycket regeringsrättslagen mål om inmutning eller utmålsläggning, enligt 2 § 17:o) tionde stycket sistnämnda lag mål om föreläggande vid vite och enligt 2 § 18:o) samma lag handräckningsmål. Enligt praxis är regeringsrätten behörig att pröva mål rörande sådana förändringar med avseende på utmål, som omnämnes i 45 § första stycket gruvlagen. Regeringsrätten har också, fastän detta ej klart framgår av regeringsrättslagens avfattning, ansetts äga pröva mål om förverkande av gruvrätt på grund av underlåtenhet att erlagga försvarsavgift. Vissa skäl kan anföras för att mål om anteckning i gruvregistret skall med stöd av 2 § 14:o) femte stycket regeringsrättslagen anses falla inom regeringsrättens kompetensområde.

Övriga administrativa besvärsmål rörande gruvlagen skall enligt nu gällande kompetensfördelning prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Av de mål, som rör tillämpningen av *lagen angående stenkolsfyndigheter m. m.* och *lagen om kontinentalsockeln*, äger regeringsrätten enligt ovan nämnda stadganden i regeringsrättslagen upptaga och avgöra mål om föreläggande vid vite och handräckningsmål.

Samtliga övriga administrativa besvärsmål rörande stenkolsfyndighetslagen och lagen om kontinentalsockeln torde handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Mål om tillämpning av *uranlagen* handläggas enligt 2 § 14:o) andra stycket regeringsrättslagen i sista hand av regeringsrätten, såvida ej fråga är om undersökningstillstånd.

Regeringens behörighet på detta område är således begränsad till mål om undersökningstillstånd.

Mål om föreläggande vid vite enligt *lagen om inskränkning i rätten till*

inmutning inom Norrbottens län tillhör enligt ovan angivet stadgande i regeringsrättslagen regeringsrättens kompetensområde.

Besvär över länsstyrelses beslut enligt 1 § *kungörelsen om upplåtelse från staten av rätt till sand-, grus- eller stentäkt inom vissa allmänna vattenområden* prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 259—264)

De mål, som rör tillämpningen av gruvlagen och stenkolsfyndighetslagen, är enligt utredningsmannens mening övervägande av rättslig natur. De avser i allmänhet att reglera enskilda rättsförhållanden och rör undantagslöst enskild rätt. Utredningsmannen föreslår därför att i regeringsrättslagens enumeration skall upptagas mål om tillämpning av gruvlagen eller lagen angående stenkolsfyndigheter m. m. Erinras bör därom att bl. a. uranlagen ej tillkommit vid ifrågavarande tidpunkt.

Yttranden

Kommerskollegium förklarar att kollegium visserligen funnit, att en del av bestämmelserna i gruvlagen och stenkolsfyndighetslagen behandlar frågor, som endast i ringa mån har rättslig karaktär eller som är bagatellartade, men att onekligen huvudparten av de tvister, som kan uppstå vid en tillämpning av bestämmelserna, är av invecklad juridisk natur. Med hänsyn härtill och då en splittring av besvärsmålen i högsta instans bör undvikas kan kollegium ansluta sig till utredningsmannens förslag.

Regeringsrättens flesta ledamöter uttalar att den föreslagna utvidgningen av regeringsrättens kompetensområde i fråga om mål enligt gruvlagen och lagen angående stenkolsfyndigheter m. m. i vissa avseenden synes gå för långt. Vad angår gruvlagen gäller detta mål om bergmästares föreskrifter angående ordningen för gruvdrift, t. ex. tillståndfrågor om igenläggande av utfartsväg m. m. enligt 69 § andra stycket och 76 § samt föreskrifter om åtgärder mot ökat vattentillopp enligt 69 § sista stycket och om anstalter till förekommande av fara enligt 71 §. Det synes i dessa avseenden röra sig om övervägande praktiska ordnings- och säkerhetsfrågor, beträffande vilka besvärspörningen lämpligen bör ske hos regeringen. Detsamma anses äga motsvarande tillämpning beträffande vissa mål enligt stenkolsfyndighetslagen, såsom klagan över beslut i föreskrifts- och tillståndsfrågor enligt 17, 33 och 35—37 §§. Med hänsyn härtill förordas i yttrandet att mål rörande de påbud, vilka vissa av de ovannämnda bestämmelserna innehåller, undantages från den av utredningsmannen föreslagna regeln om regeringsrättens behörighet i mål rörande individuella påbud.

Förvaltningsdomstolskommittén

De frågor, som kan uppkomma i mål rörande besvär över beslut av kommerskollegium enligt *gruvlagen* eller *stenkolsfyndighetslagen*, är i allmän-

het av rättslig natur. Huvudregeln bör därför vara att dessa mål skall prövas av administrativ domstol. De i ett av ovannämnda remissyttranden berörda föreläggandena och förbuden enligt 10 kap. gruvlagen och 4 kap. stenkolsfyndighetslagen synes vara så likartade med ärenden enligt arbetarskyddslagen, vilka skall avgöras av administrativ domstol, att övervägande skäl torde tala för att även beslut om nu ifrågavarande förelägganden och förbud bör prövas av förvaltningsdomstol. Vissa typer av beslut, som enligt gruvlagen eller stenkolsfyndighetslagen meddelas av kommerskollegium, är dock av den natur att besvär över desamma torde böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detta gäller i första hand sådana beslut av kollegium, som ej rör ett särskilt fall utan har en generell karaktär. Också frågor om beskaffenheten av karta, om insändande av utdrag av gruvkarta och om behörighet att verkställa gruvmätningar torde böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, även om beslut meddelas i särskilt fall. Likaledes torde det lämpligen böra ankomma på regeringen att pröva ärenden om tillstånd att igenlägga utfraktsväg o. d. och om tillstånd att nedlägga gruva, innan alla grubarbeten blivit inmätta och inlagda på karta. Administrativa besvärsmål rörande beslut av länsstyrelse enligt gruvlagen eller stenkolsfyndighetslagen synes böra tillhöra administrativ domstols kompetensområde när fråga är om handräckningsmål eller mål om föreläggande vid vite. Administrativa besvär över annat beslut av länsstyrelse enligt någon av förevarande två lagar, exempelvis rörande förordnande av sakkunnig, torde böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Då enligt lagen om skiljemän klagan inte kan föras över bl. a. beslut, varigenom skiljeman blivit utsedd, torde klagan ej heller böra tillåtas när det gäller motsvarande beslut enligt 19 § stenkolsfyndighetslagen.

Av målen angående tillämpning av *uranlagen* synes i överensstämmelse med gällande rätt besvär över beslut av kommerskollegium i ärenden rörande undersökningstillstånd böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Hänsynen till vad det allmännas intresse kan anses kräva spelar nämligen här i stor utsträckning en avgörande roll. Starka skäl synes tala för att regeringen leder utvecklingen på detta område. Övriga administrativa besvärsmål angående tillämpningen av *uranlagen* är av samma eller liknande karaktär som målen angående tillämpningen av gruvlagen och stenkolsfyndighetslagen och synes därför böra fördelas mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol efter samma linjer som föreslagits för sistnämnda två lagars del.

Vid tillämpningen av *lagen om kontinentalsockeln* skall tillses att den av lagen reglerade undersöknings- och exploateringsverksamheten bedrivs på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till landets intressen. På grund härav bör det i allmänhet tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet att avgöra besvärsmål i ärenden enligt förevarande lag. För denna lösning av kompetensfördelningsfrågan talar också det förhållandet att beslutanderätten enligt lagen i alla

grundläggande frågor primärt ligger hos Kungl. Maj:t och att myndighet blir behörig att besluta i dessa frågor endast om Kungl. Maj:t delegerat sin beslutanderätt till myndigheten. Från huvudregeln att Kungl. Maj:t i statsrådet skall avgöra besvärssärenden enligt lagen om kontinentalsockeln bör dock vissa undantag göras. Sålunda bör i ärenden enligt 7 § om konkurrens mellan inmutningsrätt enligt gruvlagen och rätt på grund av tillstånd enligt lagen om kontinentalsockeln anförda besvär kunna dragas under förvaltningsdomstols prövning. En sådan ordning överensstämmer med vad som föreslås beträffande motsvarande kollisionsfall enligt 17 § stenkolsfyndighetslagen och 46 § uranlagen. Vidare torde det böra ankomma på administrativ domstol att avgöra sådana mål, som avses i 12 § lagen om kontinentalsockeln, nämligen handräckningsmål och mål om tillsynsmyndighets beslut rörande föreläggande vid vite eller rörande förbud mot arbetes fortsatta bedrivande.

Mål om vitesföreläggande enligt *lagen om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län* bör prövas av administrativ domstol.

Besvär över länsstyrelsens beslut enligt 1 § *kungörelsen om upplåtelse från staten av rätt till sand-, grus- eller stentäkt inom vissa allmänna vattenområden* bör även i fortsättningen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om den i detta avsnitt förordade kompetensfördelningen har, såvitt angår förstnämnda fyra lagar, intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 80 § gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314), förslag till lag om ändrad lydelse av 19 och 48 §§ lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m., förslag till lag om ändring i uranlagen den 2 december 1960 (nr 679) och förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § lagen den 3 juni 1966 (nr 314) om kontinentalsockeln. Administrativ domstols behörighet i mål om föreläggande vid vite enligt lagen om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län följer av förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2 och 76—79.

70) *Mål om fartyg m. m.*

Här behandlas mål om registrering av fartyg och om förändring av fartygs namn, mål om skeppsmätning samt mål rörande kontrollen över fartygsskick och utrustning och rörande tillsynen i övrigt över fartyg. Till detta avsnitt föres också mål om tillstånd att bruka luftkuddefarkost (svävar). Om registrering av fartyg finns bestämmelser i KF den 18 oktober 1901 (nr 78) angående registrering av svenska fartyg. Nämnas bör även KK den 21 november 1958 (nr 555) om särskild registrering och märkning av fiskefartyg. Tillstånd till förändring av fartygs namn kräves enligt nyssnämnda förordning av 1901. Rörande skeppsmätning och därmed sammanhängande förhållanden finns bestämmelser bl. a. i KK den 30 juni 1954 (nr 550) an-

gående skeppsmätning, KK samma dag (nr 554) angående befrielse för vissa turistfartyg från mätningsskyldighet, m. m., KK samma dag (nr 555) angående mätbrev för fart genom Suezkanalen och KK samma dag (nr 556) angående mätbrev för fart genom Panamakanalen. Tillsynen över fartyg regleras i första hand genom lagen den 19 november 1965 (nr 719) om säkerheten på fartyg och KK samma dag (nr 908) med tillämpningsföreskrifter till nämnda lag. Nämnas bör även KF den 20 maj 1927 (nr 184) angående fartygs byggnad och utrustning, nyttjandeförordningen den 9 december 1932 (nr 570) och KK den 30 december 1952 (nr 818) angående bostäder m. m. å fartyg för ombord anställda. Om tillstånd för brukande av svävare finns bestämmelser i KF den 13 maj 1966 (nr 159).

Enligt 2 § 14:o) sjätte stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om registrering av fartyg, om förändring av fartygs namn, om skeppsmätning samt om förbud mot fartygs resa och mot begagnande av arbetsinrättning eller arbetsredskap på fartyg.

Övriga besvärssärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 264—266 och 275—280)

Beträffande målen om registrering av fartyg, om förändring av fartygs namn och om skeppsmätning föreslås, att kompetensfördelningen skall vara oförändrad.

I fråga om målen om tillsyn över fartyg framhåller utredningsmannen, att desamma väsentligen rör tekniska lämplighetsfrågor och att myndigheten har en tämligen obunden prövningsrätt. Övervägande skäl anses därför tala för att flertalet av hithörande mål bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Undantag göres för mål om förbud mot nyttjande av fartyg eller av fartygs inrättning eller redskap och mål om återkallelse av certifikat avseende fartyg. Sistnämnda målgrupper omfattas av de av utredningsmannen föreslagna allmänna reglerna om regeringsrättens behörighet i dels mål om individuella påbud och dels mål om återkallelse av för särskilt fall meddelat tillstånd eller godkännande till viss verksamhet eller användning.

Yttranden

Sjöfartsstyrelsen anför att även om det kan förefalla som om skeppsmätningen, i likhet med vad utredningsmannen uttalar rörande tillsynen av fartyg, väsentligen är en teknisk lämplighetsfråga, det dock förhåller sig så, att det slutliga avgörandet, vilket kan ha stor ekonomisk betydelse för redaren, ytterst är en rättsfråga. Styrelsen delar sålunda utredningsmannens uppfattning att anledning saknas att i detta avseende frångå gällande kompetensfördelning.

Sveriges redareförening ansåg att övervägande skäl talade för att samtliga besvärsmål enligt dåvarande lagen om tillsyn å fartyg borde prövas av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Registreringen av fartyg enligt 1901 års förordning är förenad med viktiga rättsverkningar. Erinras bör därom att enligt lag den 10 maj 1901 (nr 26 s. 1) om inteckning i fartyg endast i fartygsregistret införda fartyg kan intecknas för fordran. Målen om tillstånd enligt 1901 års förordning till förändring av fartygs namn sammanhänger med registreringsärendena. Kommittén föreslår att besvär över sjöfartsstyrelsens beslut enligt förordningen angående registrering av svenska fartyg i allmänhet skall handläggas av administrativ domstol. Undantag torde böra göras för beslut som avses i 8 § 2 mom. tredje stycket och 3 mom. Det rör sig här om interimistiska undantag från principen att fartyg får användas till handelssjöfart eller resandes fortskaffande först sedan det införts i fartygsregistret. I dessa undantagsärenden spelar lämplighetsöverbäganden en sådan roll, att det torde vara naturligtast att förlägga besvärspövningen till Kungl. Maj:t i statsrådet. Det bör också ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva eventuella besvär över sådana beslut enligt 1901 års förordning, som inte rör särskilda fall utan har allmän karaktär.

Den särskilda registreringen av fiskefartyg enligt 1958 års kungörelse underlättar tullkontrollen över vederbörande fartyg och medför samtidigt enligt tullstadgan vissa förmåner beträffande tullklarering o. d. Ifrågavarande registreringsärenden är inte av den natur att det från rättsskyddssynpunkt kan anses föreligga behov av att förlägga prövningen av besvär över generaltullstyrelsens beslut i hithörande frågor till administrativ domstol. Nämnas kan att enligt vad kommittén under hand erfarit besvär inte i något fall anförts över distrikttullanstalts beslut enligt 1958 års kungörelse.

Målen enligt skeppsmättningsförfattningarna kan vara av väsentlig ekonomisk betydelse för fartygsägarna. Kommittén föreslår, att besvär över sjöfartsstyrelsens beslut i särskilt fall enligt 1954 års skeppsmättningskungörelse skall prövas av administrativ domstol i fall när beslutet rör fråga huruvida fartyg är av den storlek att det är mättningspliktigt eller rör beräkning av fartygs dräktighet, giltighetstiden för mätbrev, utfärdande av nytt mätbrev i stället för förkommet sådant, avgift för mättningsförrättning eller förordnande om ommätning. Besvär över andra sjöfartsstyrelsens beslut enligt kungörelsen bör enligt kommitténs mening avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Samma kompetensfördelning torde lämpligen böra tillämpas i fråga om målen enligt kungörelserna angående mätbrev för fart genom Suezkanalen och Panamakanalen, varvid dock är att observera att endast vissa av målen enligt 1954 års skeppsmättningskungörelse har motsvarighet när det gäller kungörelserna om nyssnämnda speciella mätbrev. Besvär över sjöfartsstyrelsens beslut enligt kungörelsen angående befrielse för vissa turistfartyg från mättningskyldighet, m. m. bör, i linje med vad ovan föreslagits, prövas av administrativ domstol.

I ärenden rörande kontrollen över fartygs skick och utrustning och röran-

de tillsynen i övrigt över fartyg måste hänsyn i allmänhet i främsta rummet tagas till vad sjöfartssäkerheten kräver. Tekniska synpunkter spelar i detta sammanhang en avgörande roll. I vissa frågor är sjöfartssociala synpunkter av betydelse. Ärenden av nu ifrågavarande typ torde ej väl lämpa sig för avgörande av administrativ domstol. Mot denna bakgrund finner kommittén övervägande skäl tala för att förevarande ärenden i allmänhet bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans. Från den sålunda uppställda huvudregeln torde dock vissa undantag böra göras. Ett beslut av sjöfartsstyrelsen rörande förbud mot fartygs resa innebär ett så allvarligt och betungande ingrepp i enskild rätt, att besvär över sådant beslut enligt kommitténs mening bör handläggas av administrativ domstol. Förbud att begagna arbetsinrättning eller arbetsredskap på fartyg förutsätter också rättsliga överväganden. Sådana förbud står nära förbuden enligt 53 § arbetarskyddslagen, vilka såväl enligt gällande rätt som enligt kommitténs förslag skall överprövas av administrativ domstol. Övervägande skäl synes därför kommittén tala för att också besvär över sjöfartsstyrelsens beslut rörande förbud att begagna arbetsinrättning eller arbetsredskap på fartyg skall avgöras av administrativ domstol.

De överväganden, som måste göras i mål om tillstånd enligt 1966 års förordning om tillstånd för brukande av svävare, är sådana att det bör tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvär över tillståndsmyndighetens beslut, därest Kungl. Maj:t delegerar sin beslutanderätt enligt förordningen till viss myndighet.

Bestämmelser om kompetensfördelningen av de mål, om vilka fråga är i detta avsnitt, har intagits i förslag till kungörelse om ändring i förordningen den 18 oktober 1901 (nr 78) angående registrering av svenska fartyg, förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 30 juni 1954 (nr 550) angående skeppsmätning, förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen samma dag (nr 554) angående befrielse för vissa turistfartyg från mätningsskyldighet, m. m., förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen samma dag (nr 555) angående mätbrev för fart genom Suezkanalen, förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen samma dag (nr 556) angående mätbrev för fart genom Panamakanalen samt förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 3 § lagen den 19 november 1965 (nr 719) om säkerheten på fartyg.

Författningsförslag nr 80—85.

71) Mål angående biltrafik m. m.

I detta avsnitt behandlas mål om tillämpning av vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), vägtrafikkungörelsen den 7 december 1951 (nr 743), militära vägtrafikkungörelsen den 5 november 1954 (nr 636), exportvagnkungörelsen den 13 mars 1964 (nr 39), KK den 30 juni 1952

(nr 520) med anledning av Sveriges tillträde till den i Genève den 19 september 1949 undertecknade konventionen rörande vägtrafik, KK den 6 juni 1962 (nr 277) om godkännande av vissa utländska körkort samt övriga författningar som utfärdats med stöd av vägtrafikförordningen. Mål om tillstånd att driva körskola, om godkännande av föreståndare för körskola och av lärare eller instruktör vid sådan skola och om tillstånd till tävling med fordon på väg behandlas dock i andra sammanhang.

Det ankommer på regeringsrätten att upptaga och avgöra enligt 2 § 5:o) tredje och sjätte styckena regeringsrättslagen mål om debitering och restitution m. m. av avgifter, enligt 2 § 14:o) sjunde stycket samma lag mål om anteckning i automobilregister och om meddelande eller återkallande av tillstånd att föra automobil samt enligt 2 § 17:o) tionde stycket nämnda lag mål om föreläggande vid vite och om utdömande av vite. Enligt praxis har besvär över beslut att internationellt körkort ej skall medföra rätt att föra motorfordon här i riket likaledes ansetts böra avgöras av regeringsrätten.

Övriga besvärmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 266—270, 275—280 och 289)

Bestämningen »mål om anteckning i automobilregister» är inte längre fullt exakt. Med uttrycket avsågs ursprungligen det hos länsstyrelsen förda registret för inskrivning av uppgifter rörande automobiler. Detta register benämnes i 1951 års vägtrafikförordning »bilregister». Ett stort antal nya register rörande biltrafik har tillkommit. Utredningsmannen föreslår, att samtliga registreringsmål — bl. a. mål om anteckning i bil- eller körkortsregistret eller i annat dylikt register — skall hänföras till regeringsrättens kompetensområde.

Med anledning av terminologin i 1951 års vägtrafikförordning förordar utredningsmannen en justering av ordalagen i regeringsrättslagens beskrivning av körkortsmålen och föreslår att regeringsrätten skall upptaga och avgöra mål om tillstånd att föra motordrivet fordon. Anses klagan tillåten beträffande beslut av besiktningsman att underkänna förarprov, bör enligt utredningsmannens mening besvär, som i sådana mål fullföljes hos Kungl. Maj:t, i likhet med besvär rörande avslagna ansökningar om erhållande av körkort prövas av regeringsrätten. Dessa mål kan enligt utredningsmannens uppfattning inbegripas under rubriceringen »mål om tillstånd att föra motordrivet fordon».

Utredningsmannen föreslår vidare, att regeringsrätten skall avgöra mål om tillstånd att bruka motordrivet fordon. Härmed avses mål om vissa licenser och bevis som ger rätt att bruka motordrivet fordon utan hinder av att registrering ej skett. Dessa mål anses av utredningsmannen nära

besläktade både med målen om tillstånd att föra motordrivet fordon och med registreringsmålen.

Anses klagan tillåten beträffande mål om meddelande av körförbud, skall sådana besvärsmål enligt utredningsmannens förslag avgöras av regeringsrätten med stöd av den förordade allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud. Även andra hithörande mål om individuella påbud, som kan överklagas, omfattas av nyssnämnda allmänna regel. Förekommande mål om utdömande av vite och om utgörande i särskilt fall enligt gällande föreskrifter av avgift skall likaledes enligt utredningsmannens förslag tillhöra regeringsrättens kompetensområde.

Övriga hithörande besvärshärenden — exempelvis ärenden rörande utfärdande av lokala trafikföreskrifter eller rörande godtagande av viss person såsom bärare av ägareansvaret i fråga om fordon — bör enligt utredningsmannens mening prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Yttranden

Överståthållarämbetet tillstyrker att regeringsrätten skall upptaga mål om tillstånd att föra eller bruka motordrivet fordon. Klagan över besiktningsmans beslut att underkänna förarprov bör enligt ämbetets mening ej få föras och bör därför ej anses ingå under den använda rubriceringen. Beslut om körförbud anses principiellt böra hänföras till regeringsrättens prövning men synes ämbetet utgöra ett exempel på mål där fullföljdsbegränsning borde gälla.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen avstyrker att det skulle vara möjligt överklaga beslut att underkänna förarprov för körkort.

Länsstyrelsen i Jämtlands län, som är tveksam huruvida klagan bör vara tillåten över beslut av besiktningsman att underkänna förarprov, framhåller, att även om klagan är tillåten, dessa mål näppeligen lämpar sig för avgörande av en förvaltningsdomstol, eftersom det här — i motsats till vad som gäller beträffande ärenden om erhållande av körkort — är fråga om prövning av en viss persons inför besiktningsman ådagalagda kunskaper och färdigheter.

Förvaltningsdomstolskommittén

I viss utsträckning är registrering, som omförmåles i de författningar om vilka här är fråga, av direkt rättslig betydelse för den enskilde. Detta gäller i första hand upptagandet av motorfordon m. m. i länsstyrelsens bilregister. Denna registrering utgör nämligen i allmänhet en förutsättning för rätten att bruka vederbörande fordon (11 § vägtrafikförordningen). Också fordons upptagande i länsstyrelsens bilreservregister är av viss betydelse i rättsligt

hänseende för den enskilde. På grund härav och med hänsyn till ärendenas karaktär föreslår kommittén, att talan mot beslut, som länsstyrelse meddelat rörande anteckning i bilregister eller bilreservregister, skall föras hos administrativ domstol.

När det gäller frågor om anteckning i det militära fordonsregistret av fordon, som skall registreras enligt militära vägtrafikkungörelsen, torde det från rättsskyddssynpunkt inte finnas behov av att hänföra eventuellt förekommande besvärshandlingar till administrativ domstols kompetensområde. Ärenden om anteckning i det militära fordonsregistret torde utan olägenhet i sista hand kunna prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Har någon, som är bosatt i utlandet, här i riket förvärvat personbil och ämnar han efter tillfällig vistelse här utföra bilen ur riket får, utan bilens införande i bilregistret, bilen här brukas, såframt den är införd i exportvagnsförteckning och försedd med vederbörliga skyltar. Då sålunda bils införande i exportvagnsförteckning är av rättslig betydelse för den enskilde och ärendena väl lämpar sig för domstolsavgörande, förordar kommittén att klagan över länsstyrelsens beslut enligt exportvagnskungörelsen skall avgöras av administrativ domstol.

Besvärsmål om vissa licenser och bevis, som medför rätt att bruka motorfordon m. m. utan hinder av att fordonet ej är upptaget i länsstyrelsens bilregister (12, 13 och 27 §§ vägtrafikförordningen), är också av betydelse för den enskilde. Målen är beslätade med bl. a. målen om anteckning i länsstyrelsens bilregister och exportvagnsförteckningsmålen. Kommittén föreslår därför, att även förevarande mål skall hänföras till administrativ domstols kompetensområde.

De talrika besvärsmålen om rätt att föra motordrivet fordon (körkortsmålen) kan ha stor betydelse för de enskilda medborgarna. Målen rör vidare frågor, som uppenbarligen lämpar sig för handläggning i domstolsmässiga former. Kommittén föreslår därför, att nu ifrågavarande besvärsmål — rörande vilka bestämmelser förekommer inte blott i vägtrafikförordningen utan även i vissa andra hithörande författningar, t. ex. kungörelsen om godkännande av vissa utländska körkort — även i framtiden skall handläggas av administrativ domstol.

I den mån klagan skulle vara tillåten angående beslut av bilinspektör m. fl. att underkänna förarprov, synes sådana ärenden i sista instans böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Frågor som rör bedömandet av avlagda kunskaps- och färdighetsprov lämpar sig nämligen ej för avgörande av förvaltningsdomstol. Då kommittén i sitt förslag till författningstext använder uttrycket »beslut rörande rätt att föra motordrivet fordon», åsyftas därmed ej beslut om underkännande av förarprov.

Länsstyrelsens körkortsregister innehåller uppgifter av olika slag, vilka är av betydelse bl. a. när fråga uppkommer om återkallelse av körkort eller

om utfärdande av nytt körkort. Motsvarande anteckningar göres i polismyndighets register över utfärdade turistkörkort. De enskilda medborgarna har naturligtvis intresse av att anteckningarna i körkortsregister är korrekta. Några direkta rättsverkningar är emellertid ej förbundna med ifrågavarande noteringar. Skulle det exempelvis i ett körkortsärende visa sig att en anteckning i körkortsregistret är felaktig, tillmätas inte anteckningen någon betydelse och skall den självfallet rättas. Från rättssäkerhetssynpunkt synes det inte föreligga något behov av att införa en bestämmelse om att besvär över anteckning i körkortsregister i sista hand skall prövas av administrativ domstol.

I det föregående ej särskilt nämnda register och förteckningar, som omtalas i hithörande författningar, torde inte direkt påverka den enskildes rättsställning utan synes huvudsakligen ha till uppgift att ge en sammanfattande överblick över de tillstånd m. m., som lämnats av myndigheterna. Anledning synes under dessa förhållanden ej föreligga att hänföra besvär över anteckning i sådant register till administrativ domstols prövning.

Vissa ärenden, om vilka fråga är i detta avsnitt, är visserligen av betydelse för de enskilda men har en ganska speciell karaktär. Kommittén avser härvid beslut om körförbud, om föreläggande att inställa fordon till besiktning och om föreläggande att avhjälpa bristfälligheter på fordon ävensom en del beslut av annat innehåll, vilka meddelas vid inspektioner och besiktningar av olika slag. Dessa ärenden är av utpräglad teknisk art och innesluter i allmänhet inte några mera invecklade rättsfrågor. Härtill kommer att hithörande ärenden kan komma att uppgå till ett mycket stort antal. Enligt kommitténs uppfattning föreligger ej tillräckliga skäl för att hänföra nu ifrågavarande ärenden till administrativ domstols kompetensområde. I den mån klagan kan föras över de beslut, om vilka här är fråga, synes ärendena i sista instans böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Mål om föreläggande vid vite och om utdömande av vite ävensom hithörande mål om avgifter är av den naturen, att målen bör kunna dragas under administrativ domstols prövning.

Övriga administrativa ärenden enligt de här behandlade författningarna, t. ex. ärenden om utfärdande av lokala trafikföreskrifter och om godtagande av viss person såsom bärare av ägareansvaret beträffande fordon, synes i sista hand böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Kommitténs förslag i detta avsnitt innebär sammanfattningsvis, att av de mål, om vilka här är fråga, administrativ domstol skall handlägga mål om beslut som länsstyrelse meddelat rörande avgift, anteckning i bilregister eller bilreservregister, rätt att bruka fordon utan hinder av bestämmelserna i 11 § vägtrafikförordningen, rätt att föra motordrivet fordon, föreläggande vid vite eller utdömande av vite eller enligt exportvagnskungörelsen.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till för-

ordning om ändrad lydelse av 76 § vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) och förslag till kungörelse om ändring i exportvagnskungörelsen den 13 mars 1964 (nr 39).

Författningsförslag nr 86 och 87.

72) *Mål om tillämpning av förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.*

I detta avsnitt behandlas mål om tillämpning av KF den 25 oktober 1940 (nr 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m., KK den 30 juni 1958 (nr 368) om undantag från vissa bestämmelser i nämnda förordning, KK den 22 juni 1951 (nr 491) angående vissa transporter till eller från utlandet med motorfordon m. m., KK den 16 maj 1958 (nr 257) angående mellanvägg av splitterfritt glas å vissa i yrkesmässig trafik använda personbilar samt dispensbuskungörelsen den 11 februari 1965 (nr 20).

Enligt 2 § 14:o) sjunde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om meddelande eller återkallande av tillstånd att föra automobil. Hit hör bl. a. mål om utfärdande eller återkallande av trafik kort enligt 1940 års förordning.

Övriga besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Då utredningsmannens betänkande avgavs, gällde delvis andra bestämmelser än nu.

Utredningsmannen (bet. s. 266—270, 283—290 och 316—318)

Såsom villkor för trafik tillstånd, tillstånd till uthyrningsrörelse och tillstånd till transportförmedling enligt 1940 års förordning gäller bl. a., att rörelsen finnes vara behövlig och i övrigt lämplig. Mål om meddelande av sådana tillstånd bör därför i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Även vid återkallelse av nämnda tillstånd skall avseende fästas vid bl. a. trafikens ändamålsenliga ordnande. Rättsskyddssynpunkterna synes dock utredningsmannen väga tyngst. Därför föreslår han, att återkallelseärendena i sista hand skall prövas av regeringsrätten.

Mål om godkännande av bil för yrkesmässig trafik skall enligt utredningsmannens förslag avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, medan mål om återkallelse av sådant godkännande föreslås skola handläggas av regeringsrätten.

Frågor om godkännande av föreståndare enligt 1940 års förordning omfattas av en av utredningsmannen föreslagen allmän regel om regeringsrättens behörighet i mål om behörighetsförklaring eller annat dylikt personligt godkännande att utöva yrke eller verksamhet. Ärenden om godtagande av viss person såsom bärare av ägareansvaret för fordon enligt 37 § 3 mom. samma förordning skall däremot enligt utredningsmannens för-

slag avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, därför att det härvid ej är fråga om rätt för viss person att utöva visst yrke eller viss verksamhet utan om överflyttande av en förpliktelse gentemot det allmänna.

Mål om individuella påbud på nu ifrågavarande område omfattas av den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i dylika mål.

Förvaltningsdomstolskommittén

Uppsikten över den yrkesmässiga biltrafiken har till väsentligt syfte att främja ett ändamålsenligt ordnande av ifrågavarande trafik. Trafiktillstånd får i allmänhet meddelas endast om den ifrågasatta trafiken finnes behövlig samt i övrigt lämplig. I fråga om tillstånd till transportförmedling uppställs undantagslöst samma krav. Även när det gäller tillstånd till yrkesmässig uthyrning av bil utan förare kräves i princip att rörelsen skall finnas behövlig och lämplig; på sistnämnda område förekommer dock omfattande undantag från behovsprövningsprincipen. Mot nu angivna bakgrund föreslår kommittén, att ärenden om meddelande av trafiktillstånd, tillstånd till transportförmedling och tillstånd till uthyrningsrörelse enligt 1940 års förordning i sista instans skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Trafiktillstånd och tillstånd till transportförmedling kan återkallas eller indragas för viss tid bl. a. när med hänsyn till trafikens ändamålsenliga ordnande eller eljest synnerlig anledning därtill förekommer. Tillstånd till uthyrningsrörelse kan återkallas eller indragas, när anledning förekommer därtill. Med hänsyn till intresset av enhetlighet i rättstillämpningen föreslår kommittén, att också sådana återkallelse- och indragningsärenden i sista instans skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Ärenden om godkännande av föreståndare enligt 1940 års förordning bör enligt kommitténs uppfattning avgöras av samma instans, som handlägger tillståndsärendena, således i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet. Dessamma bör gälla ärenden om godtagande av viss person såsom bärare av ägareansvaret för fordon enligt 1940 års förordning.

Besvär över länsstyrelses beslut rörande utfärdande eller återkallelse av trafik kort prövas för närvarande av regeringsrätten. På grund av arten av den prövning, som äger rum i dessa mål, föreslår kommittén, att ifrågavarande besvärsmål även fortsättningsvis skall handläggas av administrativ domstol.

Ärenden om godkännande av bil i yrkesmässig trafik eller uthyrningsrörelse eller om återkallelse av sådant godkännande är av utpräglat teknisk natur. Övervägande skäl synes kommittén tala för att dessa ärenden också i framtiden i sista hand bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Övriga hithörande ärenden — exempelvis ärenden om anslutning till förening av utövare av yrkesmässig trafik, om fastställande av taxa, om tillstånd till transportverksamhet som avses i 1951 års kungörelse och om

medgivanden enligt kungörelsen den 16 maj 1958 och dispensbusskungörelsen — torde likaledes i sista instans böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om kompetensfördelningen av målen enligt 1940 års förordning har intagits i förslag till förordning om ändrad lydelse av 44 och 45 §§ förordningen den 25 oktober 1940 (nr 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.

Författningsförslag nr 88.

73) *Vissa mål om kommunal trafikövervakning*

Uttager kommun avgift för begagnande av allmän parkeringsplats, kan enligt 1 § lagen den 29 maj 1964 (nr 321) om kommunal trafikövervakning Kungl. Maj:t på framställning av länsstyrelsen förordna, att kommunen skall ombesörja övervakning av efterlevnaden av föreskrifter rörande parkering och annan uppställning samt stannande av fordon. Har sådant förordnande meddelats, skall enligt 3 § samma lag länsstyrelsen bestämma det område, inom vilket kommunen skall ombesörja övervakningen, samt det minsta antal övervakare som erfordras därför.

Besvär över länsstyrelsens beslut avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Bestämmandet av området för kommunal trafikövervakning och av minimiantalet erforderliga övervakare förutsätter kunskaper om trafikutvecklingen och en bedömning av övervakningsbehovet. Frågor av denna art bör i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

74) *Mål om luftfart*

Här behandlas mål om luftfartsstyrelsens beslut enligt luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297) och luftfartskungörelsen den 24 november 1961 (nr 558). Mål om avgifter, om ersättning för förrättning, om ersättning av statsmedel, om tillstånd till flyguppvisning, om föreläggande av vite och om tvångsutförande behandlas dock i andra sammanhang och faller utanför ramen för detta avsnitt.

Enligt 2 § 14:o) åttonde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om registrering av luftfartyg samt mål om beslut i särskilda fall rörande certifikat eller behörighetsbevis för personal inom luftfarten eller rörande medgivande att utan certifikat göra tjänst å luftfartyg.

Övriga ärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, handlägges i sista instans av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 275—280, 283—290 samt 315 och 316)

Mål som rör utfärdande av luftvärdighetsbevis, inrättande och drift av flygplatser, godkännande av flygplats liksom tillstånd till luftfart i förvärvssyfte och dispenserering avser lämplighetsfrågor av övervägande teknisk, luftfartspolitisk eller nationalekonomisk art. Prövningen av besvärsmål i dessa ämnen bör naturligen ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet.

Frågor om återkallelse av luftvärdighetsbevis, tillstånd eller godkännande samt förbud mot luftfartygs avgång och andra individuella påbud bör däremot upptagas av regeringsrätten. Detta följer av de av utredningsmannen föreslagna allmänna reglerna om regeringsrättens behörighet i dels mål om återkallelse av ett för särskilt fall meddelat tillstånd eller godkännande till viss verksamhet eller användning och dels mål om individuella påbud.

Vad angår registrering av luftfartyg påpekar utredningsmannen, att endast luftfartyg, som registrerats i luftfartygsregistret, äger svensk nationalitet och kan intecknas här i riket. Enligt utredningsmannens förslag skall samtliga registreringsmål, däribland mål om anteckning i luftfartygsregistret, avgöras av regeringsrätten.

Förekommande mål om utfärdande av olika behörighetsbevis, som enligt luftfartslagen erfordras för tjänst på luftfartyg eller i markorganisation, ävensom om förnyelse, återkallelse eller omhändertagande av sådana behörighetsbevis omfattas av en av utredningsmannen föreslagen allmän regel om regeringsrättens behörighet i mål om behörighetsförklaring eller annat dylikt personligt godkännande att utöva yrke eller verksamhet.

Förvaltningsdomstolskommittén

I de besvärssärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, måste i allmänhet i främsta rummet hänsyn tagas till vad luftfartssäkerheten kräver. Det synes i regel ej naturligt att lägga en prövning av denna typ i administrativ domstols hand. Tekniska synpunkter spelar en dominerande roll. Vissa hithörande ärenden måste också bedömas på grundval av luftfartspolitiska och nationalekonomiska överväganden. Mot nu anförda bakgrund föreslår kommittén att — med vissa undantag som beröres i det följande — de i detta avsnitt behandlade besvärssärendena skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Sålunda förordar kommittén, att bl. a. tillämpningen av bestämmelserna i 3 kap. luftfartslagen rörande luftfartygs luftvärdighet skall i sista hand ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet. Till samma instans bör föras de angränsande ärendena om tillstånd att tillverka luftfartyg eller annan flygmateriel eller att därå utföra underhålls-, reparations- eller ändringsarbeten. Till regeringens kompetensområde föres av kommittén också bl. a. ärenden om tillstånd till olika former av luftfartsverksamhet samt

ärenden rörande inrättande och underhåll av flygplatser. Till förmån för den sålunda förordade kompetensfördelningen kan också åberopas det förhållandet att enligt luftfartslagen beslutanderätten i stor utsträckning primärt ligger hos Kungl. Maj:t och först efter delegationsbeslut av Kungl. Maj:t tillkommer luftfartsstyrelsen.

Från den i det föregående uppställda huvudregeln torde undantag böra göras för tre grupper av ärenden.

Enligt lagen den 12 maj 1955 (nr 227) om inskrivning av rätt till luftfartyg kan bl. a. in-teckning meddelas endast i sådana luftfartyg, som är införda i det svenska luftfartygsregistret. Registreringen av luftfartyg är således förbunden med viktiga rättsverkningar. På grund härav föreslår kommittén, att individuella besvärsmål rörande registrering av luftfartyg skall handläggas av administrativ domstol.

Mål om beslut i särskilda fall rörande certifikat eller behörighetsbevis för personal inom luftfarten eller rörande medgivande att utan certifikat göra tjänst på luftfartyg är besläktade med körkorts- och trafik kortsmålen. Rättsskyddssynpunkter talar för att sådana mål skall kunna bli föremål för domstols prövning. Kommittén föreslår, att besvär över luftfartsstyrelsens beslut i nu ifrågavarande mål skall prövas av förvaltningsdomstol.

Förekommer, då luftfärd skall anträdas, anledning antaga att luftfartyg inte är luftvärdigt eller behörigen bemannat eller att eljest för sådan färd i luftfartslagen eller med stöd därav fastställda villkor ej är uppfyllda, kan enligt 12 kap. 1 § nämnda lag luftfärden förbjudas och fartyget hindras att avgå. Detta stadgande företer stora likheter med bestämmelserna rörande förbud mot fartygs resa i 8 kap. 1 § lagen den 19 november 1965 (nr 719) om säkerhet på fartyg. Nu ifrågavarande förbud enligt luftfartslagen innebär ett allvarligt ingrepp i enskild rätt. Övervägande skäl synes tala för att beslut av luftfartsstyrelsen rörande sådant förbud — liksom motsvarande beslut av sjöfartsstyrelsen enligt 1965 års lag — skall kunna dragas under administrativ domstols prövning. Kommittén föreslår därför, att förevarande mål skall hänföras till förvaltningsdomstols kompetensområde.

Bestämmelser om kompetensfördelningen av de mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 14 kap. 2 § luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297).

Författningsförslag nr 89.

75) *Mål om lotteritillstånd*

Bestämmelser om lotteritillstånd finns i lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207).

Enligt gällande kompetensfördelning prövar Kungl. Maj:t i statsrådet besvärssärenden om tillstånd att anordna lotteri.

Utredningsmannen (bet. s. 270)

Någon rätt att erhålla lotteritillstånd finns icke. Myndigheterna har dessutom möjlighet att för meddelande av tillstånd uppställa villkor utöver de i förordningen stadgade. Med hänsyn till den fria prövningsrätt, som sålunda föreligger i lotteriärendena, bör besvärsmål rörande vägrat lotteritillstånd även i fortsättningen prövas av regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Kommittén delar uppfattningen att besvärsårenden angående lotteritillstånd bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

76) Mål om rätt att inneha skjutvapen m. m.

Här behandlas mål om återkallelse av tillstånd att inneha skjutvapen eller att förvärva ammunition, mål om förbud mot fortsatt innehav av skjutvapen samt mål om inlösen av vapen och ammunition. Mål om handel med skjutvapen behandlas i ett senare avsnitt.

Bestämmelser i ämnet finns i vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340).

Enligt 2 § 4:o) andra stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra här aktuella mål om ersättning av statsmedel.

Övriga hithörande besvärsårenden, som får fullföljas till Kungl. Maj:t, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 270 och 271)

De mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, rör enskild rätt och bör prövas uteslutande enligt rättsliga principer. Därför föreslår utredningsmannen, att målen skall handläggas av regeringsrätten.

Yttranden

Länsstyrelsen i Stockholms län uttalar att när det gäller nu ifrågavarande målgrupp garanti för rättssäkerhet, enhetlighet och kontinuitet i tillämpningen väl tillgodoses genom medverkan av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Överståthållarämbetet framhåller att det samband, som mål om återkallelse av tillstånd till innehav av vapen och om förbud att inneha vapen särskilt under vissa förhållanden kan äga med allmänna säkerhetsintressen, talar för att ifrågavarande mål bör förbehållas regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

I mål om återkallelse av tillstånd att inneha skjutvapen eller att förvärva ammunition och i mål om förbud mot fortsatt innehav av skjutvapen kan

ordnings- och säkerhetssynpunkter spela en viktig roll. Detta förhållande talar för att ifrågavarande mål i sista hand bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, som har det yttersta ansvaret för allmän ordning och säkerhet i landet. Kommittén anser sig dock böra förorda, att ifrågavarande mål överlämnas till förvaltningsdomstols avgörande. Motivet härför är att åtminstone inom vissa befolkningsgrupper ett beslut, som berövar en person rätten att inneha skjutvapen, kan nedsätta vederbörandes medborgerliga anseende i bygden. Det har därför synts kommittén angeläget att på detta område skapa särskilt starka rättssäkerhetsgarantier.

Målen om inlösen av vapen och ammunition rör rättsliga frågor. Dessa mål lämpar sig väl för behandling av administrativ domstol. Kommittén föreslår därför, att dessa inlösenmål skall i sista hand prövas av administrativ domstol.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att samtliga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, skall prövas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till förordning om ändrad lydelse av 40 § vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340).

Författningsförslag nr 90.

77) *Mål om innehav eller förvärv av explosiva varor*

I detta avsnitt behandlas mål rörande allmänhetens innehav, förvärv och förvaring av explosiv vara ävensom rörande transport och import av sådan vara. Mål rörande godkännande av föreståndare eller vikarie behandlas dock i annat sammanhang. Beträffande mål om handel med eller tillverkning av explosiv vara hänvisas till ett senare avsnitt.

Bestämmelser i ämnet finns i KF den 10 juni 1949 (nr 341) om explosiva varor.

Hithörande besvärärenden prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 271—274)

Beträffande meddelande av tillstånd till innehav och förvärv av explosiv vara gör utredningsmannen en åtskillnad mellan de mindre komplicerade ärendena, som i första instans prövas av polismyndighet, och de mera komplicerade ärendena, som det ankommer på länsstyrelsen att avgöra. Prövningen av den förra gruppen av ärenden anses framför allt kräva person- och lokalkännedom. Vid den senare typen av ärenden anses de tekniska spörsmålen spela en större roll. Mot denna bakgrund föreslår utredningsmannen, att i sista instans den förra gruppen av ärenden skall prövas av regeringsrätten och den senare gruppen av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, skall enligt utredningsmannens förslag i sista hand prövas av regeringen. Undantag göres dock för mål om återkallelse eller inskränkning av meddelat tillstånd. Sistnämnda mål skall enligt förslaget alltid i sista instans avgöras av regeringsrätten.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter framhåller att även om en viss skillnad föreligger mellan de båda av utredningsmannen föreslagna grupperna av tillståndsärenden, åtskillnaden ej kan anses vara av den beskaffenhet att den motiverar den gjorda uppdelningen. De olika grupperna bör därför handläggas av samma slutinstans. Det torde med hänsyn till det starka inslaget av tekniska synpunkter och lämplighetsfrågor ligga närmast till hands att besvärspövningen förläggas till regeringen. Dessutom förefaller det oegentligt att prövningen av de som speciellt enkla ansedda fallen skall ske i den instans, där behandlingen måste bli vidlyftigare och mera tidsödande. Vidare påpekas att mål rörande handel med explosiva varor m. m. enligt utredningsmannens förslag skall hänföras till regeringen.

Kommerskollegium biträder inte heller förslaget att mål rörande tillstånd till innehav av explosiv vara, där tillståndsgivningen i första instans ankommer på polismyndighet, skall prövas av regeringsrätten. I dessa ärenden är enligt kollegiums mening rättsfrågan av underordnad betydelse. Avgörande för tillståndsprövningen är huruvida det från säkerhetssynpunkt är lämpligt att sökanden tillåtes inneha viss mängd explosiv vara. I samtliga ärenden bör enligt kollegiums mening Kungl. Maj:t i statsrådet vara högsta instans.

Överståthållarämbetet samt *länsstyrelserna i Stockholms och Jämtlands län* intager samma ståndpunkt.

Länsstyrelsen i Norrbottens län förordar att länsstyrelsen göres till sista instans i sådana mål rörande tillstånd till innehav av explosiv vara, där tillståndsgivningen i första hand ankommer på polismyndighet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Samtliga de ärenden rörande explosiva varor, som behandlas i detta avsnitt, är enligt kommitténs uppfattning av den art att i första hand ordnings- och säkerhetssynpunkter bör anläggas av den prövande myndigheten. De juridiska momenten i prövningen synes vara mindre framträdande. Med anledning härav finner kommittén övervägande skäl tala för att samtliga hithörande ärenden — således även ärenden om återkallelse eller inskränkning av meddelat tillstånd — också i fortsättningen bör i sista instans avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Den i ett remissyttrande väckta frågan om att i viss utsträckning beskära klagorätten i nu ifrågakvarande ärenden torde få övervägas i annat sammanhang.

78) Mål om patent, varumärken, mönster och modeller

Huvudbestämmelserna rörande patent finns nu i KF den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent. Nämnas bör i detta sammanhang även lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret. Patentförordningen av 1884 torde komma att upphöra att gälla med utgången av 1966 och ersättas av en patentlag, till vilken förslag framlagts genom propositionen nr 40 till 1966 års riksdag. I samma proposition föreslås en lag om patent- och registreringsverkets besvärssavdelning. Om varumärken finns bestämmelser främst i varumärkeslagen den 2 december 1960 (nr 644) och kollektivmärkeslagen samma dag (nr 645). Rörande registrering av mönster och modeller finns stadganden bl. a. i lagen den 10 juli 1899 (nr 59 s. 1) om skydd för vissa mönster och modeller. Förslag till en lag om mönster har år 1965 framlagts av mönster-skyddsutredningen (SOU 1965: 61).

Enligt 2 § 14:o tredje stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra mål om meddelande av patent, om slutligt beslut enligt varumärkeslagen eller kollektivmärkeslagen samt om registrering av mönster och modeller.

Besvär över den i 1946 års lag omförmälda granskningsmyndighetens beslut prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Anmärkas bör att 1946 års lag, i motsats till äldre lag på området, inte innehåller någon föreskrift om föreläggande vid vite. Undantagsstadgandet i 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen rörande vitesföreläggande enligt lagen med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. är därför föråldrat.

Utredningsmannen (bet. s. 275—280 samt 441 och 442)

Mål om meddelande av patent och registreringsmål — bl. a. mål om anteckning i varumärkes- eller mönsterregistret — har rättslig karaktär och bör därför prövas av regeringsrätten.

Beslut av granskningsmyndigheten om fortsatt hemlighållande av uppfinning med stöd av 1946 års lag är av annan art. Besvär över sådant beslut bör även i fortsättningen avgöras av regeringen.

Yttrande

Patent- och registreringsverket har ej funnit anledning till erinran. Ämbetsverket framhåller att i såväl den nuvarande som den föreslagna lagtexten talas om mål om meddelande av patent. Verket förklarar sig utgå från att denna avfattning inte åsyftar att utesluta från regeringsrättens prövning besvär över beslut, som rör exempelvis anteckning i patentregistret av patents överlåtelse eller fråga om återupprättande av patent enligt speciallagstiftning härom, som förekommit och även framdeles kan tänkas bli

aktuell. Det påpekas att i sådana fall instansordningen blir en annan än vid mål, som avser själva meddelandet av patent, ty nu berörda särskilda mål faller utanför besvärsavdelningens kompetens.

Förvaltningsdomstolskommittén

Det torde kunna förutsättas att ny patentlag kommer att utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med det lagförslag, som förelagts innevarande års riksdag. Kommittén bygger därför på detta lagförslag, då den behandlar kompetensfördelningen av patentmålen. Besvär över beslut av patent- och registreringsverkets besvärsavdelning enligt den nya patentlagen rör rättsliga frågor, vilka bör prövas i domstolsmässiga former. Med anledning härav föreslår kommittén, att sådana besvärmål skall avgöras av administrativ domstol. På grund av den ställning som besvärsavdelningen intager finns — såsom kommittén i annat sammanhang anfört — inte skäl att hänvisa ifrågavarande mål till kammarrätts prövning, utan kommittén föreslår att besvär över besvärsavdelningens beslut enligt den nya patentlagen direkt skall upptagas och avgöras av regeringsrätten.

Sådana beslut om fortsatt hemlighållande av uppfinningar av betydelse för försvaret, som fattas av den i 1946 års lag omtalade granskningsmyndigheten, har en helt annan karaktär än besluten enligt patentlagen. På grund av ärendenas natur bör besvär över sådana beslut av granskningsmyndigheten avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Beslut av patent- och registreringsverkets besvärsavdelning enligt varumärkeslagen och kollektivmärkeslagen är av klart rättslig natur. Besvär över sådana beslut bör prövas av administrativ domstol. Kommittén föreslår, att sådana besvär — i överensstämmelse med vad som föreslås beträffande motsvarande patentmål — skall direkt upptagas och avgöras av regeringsrätten.

De beslut, som fattas av registreringsmyndigheten (patent- och registreringsverket) enligt lagen om skydd för vissa mönster och modeller, har likaledes den karaktären, att förekommande besvär bör prövas av administrativ domstol. Mönsterskyddsutredningen föreslår, att klagan över registreringsmyndighetens beslut enligt den av utredningen föreslagna mönsterlagen skall avgöras av patent- och registreringsverkets besvärsavdelning och att talan mot besvärsavdelningens beslut skall föras hos regeringsrätten. Förvaltningsdomstolskommittén anser, att vare sig 1899 års lag om skydd för vissa mönster och modeller utbytes mot en ny lag eller ej, den lämpligaste instansordningen i mål om mönster o. d. är den som mönsterskyddsutredningen föreslagit. Kommittén förordar därför, att för ifrågavarande mål nämnda instansordning skall införas senast vid ett genomförande av kommitténs förslag till ny förvaltningsdomstolsorganisation.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att det skall ankomma på regeringsrätten att upptaga och avgöra besvär som får hos Kungl. Maj:t

anföras i mål som fullföljes från patent- och registreringsverkets besvärsavdelning.

Skulle i framtiden speciallagstiftning komma till stånd om återställande av rätt till patent, varumärke eller mönster, torde även i sådant sammanhang patent- och registreringsverkets besvärsavdelning böra göras till första besvärsinstans och talan mot besvärsavdelningens beslut böra hänföras till regeringsrättens prövning. Sådana mål skulle omfattas av den ovan föreslagna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om beslut av patent- och registreringsverkets besvärsavdelning.

Bestämmelse om regeringsrättens behörighet i förevarande mål har intagits i förslaget till lag om regeringsrätten. I anslutning till vad ovan förordas framlägges förslag till lag om ändring i lagen den 10 juli 1899 (nr 59 s. 1) om skydd för vissa mönster och modeller och förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den . . . . . 1966 (nr . .) om patent- och registreringsverkets besvärsavdelning. Kommittén utgår härvid från att innevarande års riksdag kommer att antaga det förslag till lag om patent- och registreringsverkets besvärsavdelning, som förelagts riksdagen.

Författningsförslag nr 1, 91 och 92.

79) Mål om tillämpning av lagstiftningen om aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser

I detta avsnitt behandlas mål om tillämpning av lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag, lagen den 1 juni 1951 (nr 308) om ekonomiska föreningar, lagen den 30 april 1948 (nr 218) om sambruksföreningar, KK samma dag (nr 219) om registrering av sambruksföreningar, lagen den 25 april 1930 (nr 115) om bostadsrättsföreningar, lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar, KF den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor, lagen den 24 maj 1929 (nr 116) om tillsyn över stiftelser, lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, lagen den 8 december 1961 (nr 583) med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse ävensom övriga förekommande stadganden rörande tillsyn över stiftelser.

Regeringsrätten äger enligt 2 § 14:o) femte, trettonde, fjortonde och femtonde styckena regeringsrättslagen upptaga och avgöra mål om anteckning i aktiebolags-, förenings- eller annat dylikt register, mål om beslut, i andra fall än förut i paragrafen angivits, av registreringsmyndighet för aktiebolag i ärende rörande sådant företag eller av tillsynsmyndighet över registrerade understödsföreningar, mål om beslut av länsstyrelse på grund av lagen om tillsyn över stiftelser samt mål om beslut av tillsynsmyndigheten över stiftelse, varom stadgas i lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser. Enligt 2 § 5:o) åttonde stycket regeringsrättslagen tillkommer det

vidare regeringsrätten att handlägga mål om förvaltning av eller redovisning för fromma stiftelsers inkomster eller ägodelar.

Övriga besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 138—143, 275—280 och 344—349)

I flera fall handlägges samma typ av mål av Kungl. Maj:t i statsrådet vid en associationsform och av regeringsrätten vid en annan associationsform. Frågorna om tillämpning av nu ifrågavarande lagar är huvudsakligen av rättslig karaktär och rör i större eller mindre mån enskilda delägares rätt.

Med hänsyn härtill föreslår utredningsmannen, att regeringsrätten skall äga upptaga samtliga mål om beslut rörande tillämpning av lagstiftningen om aktiebolag, ekonomiska föreningar, understödsföreningar eller erkända arbetslöshetskassor, så framt klagan ej föres över beslut i anledning av ansökan om tillstånd att inneha vissa uppdrag i aktiebolag eller förening. Sistnämnda undantag avser ärenden om tillstånd för utlänning eller utomlands bosatt svensk medborgare att inneha uppdrag såsom styrelseledamot, revisor eller likvidator m. m. Dylika ärenden anses nämligen böra avgöras av regeringen på samma sätt som regeringens tillstånd erfordras enligt näringsfrihetsförordningen för rätt för utlänning att här driva handel m. m.

Utredningsmannen föreslår vidare att regeringsrätten skall handlägga mål om beslut av tillsynsmyndighet över stiftelse. Till denna målgrupp hör även mål om tillsyn över fromma stiftelser.

Yttranden

Patent- och registreringsverket har inte någon erinran mot förslaget. *Sve- riges advokatsamfund* förklarar att förslaget att regeringsrätten skall vara behörig att avgöra samtliga mål rörande tillämpningen av lagarna om aktiebolag, ekonomiska föreningar och understödsföreningar utgör en klar förbättring i förhållande till gällande lag. *Försäkringsinspektionen* tillstyrker förslaget såvitt angår gällande lagstiftning om understödsföreningar och stiftelser. *Arbetsmarknadsstyrelsen* har intet att erinra mot förslaget beträffande mål om tillsyn över erkända arbetslöshetskassor.

Förvaltningsdomstolskommittén

Kommittén anser i likhet med utredningsmannen, att fullföljdsordningen på nu ifrågavarande område bör göras mera enhetlig än vad nu är fallet. Eftersom besvärärenden rörande tillämpningen av förevarande författningar och föreskrifter i allmänhet har rättslig karaktär, föreslår kommittén att huvudregeln skall vara att dessa ärenden skall tillhöra administrativ domstols kompetensområde.

Från denna huvudregel torde dock vissa undantag böra göras.

Enligt flera av lagarna ligger i vissa ärenden beslutanderätten hos Kungl.

Maj:t med rätt för Kungl. Maj:t att överlåta prövningen på myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer eller på angiven myndighet. Detta gäller ärenden om tillstånd, som avses i 3, 77, 79, 88, 107, 147 eller 149 § aktiebolagslagen, 22, 29, 46 eller 76 § lagen om ekonomiska föreningar, 1 eller 4 § lagen om sambruksföreningar eller 54 § samma lag jämförd med 76 § lagen om ekonomiska föreningar eller 20, 36 eller 52 § lagen om understödsföreningar, ärenden om behörighet att utfärda intyg, som avses i 14 § andra stycket lagen om bostadsrättsföreningar, samt ärenden om fastställande av försäkringstekniska grunder, som avses i 10 § sista stycket lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse. Övervägande skäl synes kommittén tala för att om Kungl. Maj:t begagnar sin delegationsrätt, besvär över vederbörande myndighets beslut skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. I alla de delegationsfall, där fråga är om tillstånd för utlänning eller utomlands bosatt svensk medborgare att inneha uppdrag såsom styrelseledamot m. m. i aktiebolag eller förening, kan till förmån för denna lösning av kompetensfördelningsfrågan också åberopas det förhållandet att det enligt näringsfrihetsförordningen ankommer på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva frågor om rätt för utlänning att här i riket driva handel m. m. Beträffande vissa andra av de delegerade ärendena kan till stöd för regeringens handläggning av besvärärendena anföras, förutom delegationssynpunkten, att förtrogenhet med förhållandena inom näringslivet och allmänna ekonomiska synpunkter spelar en roll i ärendena. I fråga om behörigheten att utfärda intyg, som avses i 14 § andra stycket lagen om bostadsrättsföreningar, bör påpekas att beslutanderätten för närvarande är uppdelad mellan Kungl. Maj:t och länsstyrelserna. Vad angår fastställande av försäkringstekniska grunder enligt lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse bör erinras om den befattning som regeringen tar med ärenden om försäkringstekniska grunder enligt lagen om försäkringsrörelse.

Till regeringens kompetensområde torde vidare böra föras sådana beslut, som inte meddelas i särskilda fall utan har en mera allmän karaktär. Såsom exempel på sådana beslut kan nämnas instruktion med föreskrifter rörande revisionsuppdrags fullgörande, som lantbruksstyrelsen utfärdar enligt 36 § lagen om sambruksföreningar, samt särskilda föreskrifter beträffande förandet av understödsförenings räkenskaper, som tillsynsmyndigheten äger meddela enligt 14 § understödsföreningslagen.

Den talan vilken ombud, som utsetts av justitiekanslern eller länsstyrelse enligt 73 § lagen om ekonomiska föreningar, kan föra avser bl. a. att tillvarata det allmänna intresset att inte föreningsformen användes av företag, som bort ikläda sig aktiebolagets form. Mot denna bakgrund synes det kommittén naturligt att frågan om vem som skall vara sådant ombud i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Ingen ändring föreslås i den år 1964 införda ordningen att försäkringsdomstolen skall pröva ärenden angående försäkring enligt förordningen om

erkända arbetslöshetskassor. En översyn av understödsföreningslagen har igångsatts. Skulle denna översyn leda till att lagstiftningen om understödsföreningar i huvudsak kommer att följa samma linjer som försäkringsrörelselagstiftningen, torde för sådana understödsföreningsärenden, som beröres av den nya lagstiftningen, kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol lämpligen böra bli i stort sett densamma som för besvärsärendena rörande försäkringsbolag.

Bestämmelser om den ovan förordade kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag, förslag till lag om ändring i lagen den 1 juni 1951 (nr 308) om ekonomiska föreningar, förslag till lag om ändring i lagen den 30 april 1948 (nr 218) om sambruksföreningar, förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 5 § kungörelsen den 30 april 1948 (nr 219) om registrering av sambruksföreningar, förslag till lag om ändring i lagen den 25 april 1930 (nr 115) om bostadsrättsföreningar, förslag till lag om ändrad lydelse av 79 § lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar, förslag till lag om ändrad lydelse av 20 § lagen den 24 maj 1929 (nr 116) om tillsyn över stiftelser, förslag till lag om ändring i lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, förslag till lag om ändring i lagen den 8 december 1961 (nr 583) med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse samt i förslaget till lag om rikets kammarrätter. Någon ändring av förordningen om erkända arbetslöshetskassor synes inte erforderlig i detta sammanhang. I lagförslaget rörande aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser har hänvisningarna till äldre aktiebolagslag utbytt mot hänvisningar till nu gällande lag om aktiebolag.

Författningsförslag nr 2 och 93—101.

80) Mål om bankväsande, fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet

Här behandlas mål om tillämpning av lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, lagen den 3 juni samma år (nr 416) om sparbanker, lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbrukskasserörelsen, lagen den 26 april 1963 (nr 76) om kreditaktiebolag samt lagen den 16 maj 1919 (nr 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet.

Regeringsrätten äger enligt 2 § 14:o) femte och trettonde styckena regeringsrättslagen upptaga och avgöra dels mål om anteckning i bank- eller sparbanksregister dels ock mål om beslut, i andra fall än förut i paragrafen angivits, av registreringsmyndighet för bankaktiebolag eller sparbanker i ärende rörande sådant företag. Sistnämnda målgrupp omfattar mål rörande förklaring att visst beslut eller viss fråga förfallit (167 § 2 mom. och 168 § lagen om bankrörelse samt 86 § 3 mom. sparbankslagen).

Övriga mål om vilka här är fråga — även mål om föreläggande vid vite

och, enligt 1919 års lag, om utdömmande av vite — avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 275—280, 324, 325, 349, 350, 438 och 439)

Vad angår besvärsmålen rörande bankväsendet och fondbörsverksamheten föreslår utredningsmannen ingen annan ändring av kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten än att målen om utdömmande av vite föreslås skola överflyttas till regeringsrätten. Utredningsmannen understryker, att målen om tillämpning av lagarna om bankrörelse, sparbanker och jordbrukskasserörelsen huvudsakligen är av bankteknisk art eller väsentligen avser lämplighets- och ändamålsenlighetsfrågor. I fråga om tillsynen över fondbörsverksamheten påpekar utredningsmannen bl. a. att ifrågavarande tillsyn står i intimt samband med tillsynen över bankväsendet.

Beträffande besvärsmålen angående fondkommissionsrörelse framhåller utredningsmannen, att tillstånd att idka sådan rörelse får beviljas blott om rörelsen inte prövas kunna bli till skada för det allmänna. Även om en sökande uppfyller de i lagen uppställda kompetensfordringarna, kan han ej anses äga ett rättsanspråk på att få tillstånd. Mål om ansökan att idka fondkommissionsrörelse bör därför enligt utredningsmannens mening liksom hittills prövas av regeringen. Besvärsmål om återkallelse av tillstånd föreslås däremot skola överflyttas till regeringsrätten. Mål om förbud mot fondkommissionsrörelse fortsättande så länge vissa förhållanden varar och mål om föreläggande vid vite i fall som omnämnas i 24 § 1919 års lag ävensom mål om utdömmande av vite enligt sistnämnda lagrum bör enligt utredningsmannens mening också överföras till regeringsrättens kompetensområde.

Yttranden

Bank- och fondinspektionen har intet att erinra mot utredningsmannens förslag. Samma ståndpunkt uttalar *Svenska bankföreningen* i fråga om målen rörande bankväsendet. *Regeringsrättens flesta ledamöter* finner ej tillräckliga skäl för att de rättsligt och faktiskt föga vanskliga målen om förklaring av registreringsmyndigheten för bankaktiebolag eller sparbanker, att visst beslut eller viss fråga förfallit, även i fortsättningen skall hänföras till regeringsrättens avgörande. Synpunkten att besluktade målgrupper ej bör splittras på olika slutinstanser kan enligt ledamöternas uppfattning också åberopas mot en ordning, varigenom de berörda målen är utbrutna från flertalet besvärsmål på banklagstiftningens område. *Svensk industri-förening* anser att regeringsrätten bör givas så vidsträckt domvärjo som möjligt och att bl. a. mål rörande tillsyn över bank- och penningväsendet samt fondbörsverksamheten saklöst bör kunna överföras till regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

De administrativa besvärssärenden, om vilka fråga är i detta avsnitt, är i allmänhet av bankteknisk natur eller rör lämplighets- och ändamålsenlighetsfrågor. Avgörandena kan i en del fall få karaktären av ekonomisk politik. Under nu angivna förhållanden synes på detta område huvudregeln böra vara, att besvärssärendena skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Denna ordning bör gälla även beträffande ärenden om föreläggande vid vite.

Såvitt angår lagen om jordbrukskasserörelsen torde i enhetlighetens intresse huvudregeln böra vara tillämplig ej blott på beslut av tillsynsmyndigheten utan även på länsstyrelses beslut enligt lagen. Regeln bör gälla också för beslut av annan än Kungl. Maj:t i delegerade ärenden om tillstånd eller prövning, som avses i 30 eller 42 §, 87 § 2 mom. andra stycket eller 88 § 1 mom. andra stycket samma lag.

I fråga om besvärssärendena rörande fondkommissionsrörelse bör framhållas, att inte blott i mål om meddelande av tillstånd att idka sådan rörelse utan även i mål om återkallelse av sådant tillstånd hänsyn måste tagas till vad det allmännas intresse kräver. Även i andra besvärssärenden rörande fondkommissionsrörelse torde det allmännas intresse kunna komma in i bilden. Vad angår mål om föreläggande vid vite gentemot fondkommissionär synes den omständigheten, att fondkommissionsrörelse bl. a. drives av bankaktiebolag och står under tillsyn av bankinspektionen, tala för att ifrågavarande mål bör handläggas av samma slutinstans som mål om vitesföreläggande enligt lagen om bankrörelse. Påpekas bör också i sammanhanget att föreläggande av vite är en mindre långtgående sanktion än beslut om återkallelse av tillstånd till fondkommissionsrörelses bedrivande. Kommittén förordar därför, att även ärenden om fondkommissionsrörelse skall omfattas av huvudregeln om regeringens behörighet att avgöra besvärssärenden, om vilka fråga är i detta avsnitt.

Från huvudregeln om regeringens behörighet på förevarande område föreslår kommittén vissa undantag.

Besvärsmål om anteckning i bank- och sparbanksregistren bör liksom andra motsvarande registreringsmål handläggas av administrativ domstol. Likaledes torde i överensstämmelse med nuvarande ordning mål om andra beslut av registreringsmyndigheten för bankaktiebolag och sparbanker i ärenden rörande sådant företag böra prövas av administrativ domstol. Ifrågavarande mål, som rör förklaring att visst beslut eller viss fråga förfallit, synes nämligen mera beslätade med registreringsmålen än med förekommande tillsynsärenden. Administrativa besvärsmål om utdömande av vite enligt 1919 års lag bör enligt kommitténs mening på grund av ärendenas utpräglat juridiska karaktär överföras till administrativ domstols kompetensområde. Något behov att förbehålla regeringen prövningen av

dessa mål torde ej föreligga. Erinras bör i sammanhanget att enligt bl. a. lagen om bankrörelse och sparbankslagen behörigheten att utdöma vite tillkommer allmän domstol.

Bestämmelser om den i det föregående förordade kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändring i lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, förslag till lag om ändring i lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker, förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbrukskasserörelsen och förslag till lag om ändrad lydelse av 40 § lagen den 16 maj 1919 (nr 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet samt i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2 och 102—105.

81) *Mål om försäkringsväsendet*

I detta avsnitt behandlas mål om tillämpning av lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse, lagen den 9 juni 1950 (nr 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket, lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon, lagen den 30 april 1959 (nr 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring, lagen den 10 april 1959 (nr 73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m. samt lagen samma dag (nr 74) med vissa bestämmelser om utländsk försäkringsrörelse här i riket vid krig m. m.

Regeringsrätten äger upptaga och avgöra enligt 2 § 14:o femte stycket regeringsrättslagen mål om anteckning i försäkringsregistret samt enligt 2 § 17:o tionde stycket samma lag mål om föreläggande vid vite.

Övriga besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 275—280 och 350—354)

Vissa av de beslut som försäkringsinspektionen fattar enligt 1948 års lag om försäkringsrörelse rör huvudsakligen försäkringstekniska frågor, medan andra är av övervägande bolagsrättslig karaktär.

Beträffande den förra gruppen av besvärshärenden föreslås att ärendena skall förbehållas regeringens prövning. Såsom skäl härför åberopas bl. a. att det vid dessa ärenden föreligger en tämligen obunden prövningsrätt och att vid eftersättande av ett av försäkringsinspektionen meddelat föreläggande påföljden kan bli koncessionens förverkande, varom enligt lagen Kungl. Maj:t har att fatta beslut. Till de försäkringstekniska frågor, som skall avgöras av regeringen, hänför utredningsmannen även fråga om godkännande av viss person som aktuarie. Utredningsmannen föreslår att regeringen skall bli behörig att pröva även mål om vitesföreläggande enligt lagen om försäkringsrörelse på samma sätt som regeringen har att pröva mål om vites-

föreläggande enligt författningar rörande banker och andra penninginrättningar.

Vad angår besvärärendena av övervägande bolagsrättslig karaktär enligt 1948 års lag om försäkringsrörelse föreslår utredningsmannen, under hänvisning bl. a. till motsvarande reglering för aktiebolag och till uttalande i propositionen rörande lagen om försäkringsrörelse, att besvär över beslut av försäkringsinspektionen rörande förklaring att viss fråga eller visst beslut förfallit (304 § 4 mom., 308 § 2 mom., 309 och 311 §§), rörande utlysande av bolagsstämma (21, 117, 142, 183, 217 och 237 §§) och rörande utseende av skiljeman (335 §) skall överflyttas till prövning av regeringsrätten. I annat sammanhang förordar utredningsmannen, att mål om anteckning i försäkringsregistret även framdeles skall handläggas av regeringsrätten.

I fråga om övriga författningar rörande försäkringsväsendet uttalar utredningsmannen, att några frågor av betydelse, som kan anses vara av övervägande bolagsrättslig eller privaträttslig natur, ej förekommer. Regeringen bör därför avgöra besvär över försäkringsinspektionens beslut enligt ifrågasvarande författningar. Detta bör även gälla ärende om godkännande av generalagent eller aktuarie enligt lagen om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket. Mål om vitesföreläggande enligt sistnämnda lag bör — i överensstämmelse med vad som föreslås beträffande motsvarande mål enligt 1948 års lag om försäkringsrörelse — överflyttas till regeringens kompetensområde.

Yttranden

Försäkringsinspektionen tillstyrker förslaget. *Regeringsrättens flesta ledamöter* anser att i belysning av regeringens vidsträckta kompetens i frågor enligt lagen om försäkringsrörelse det måste te sig oegentligt och opraktiskt att till behandling i regeringsrätten överföra just de av utredningsmannen föreslagna smärre målgrupperna med bolagsrättslig färg. Det finns enligt ledamöternas mening anledning antaga att även dessa mål skall få tillfredsställande behandling i det statsdepartement, där man har en vidsträckt erfarenhet av alla sorters försäkringsärenden.

Förvaltningsdomstolskommittén

Den särskilda försäkringsrörelselagstiftningen har sin rot i det förhållandet att försäkringstekniken och förhållandena i övrigt inom det moderna försäkringsväsendet är av så invecklad och svårgenomträngbar natur, att en särskild statlig tillsyn ansetts påkallad på detta område. Försäkringsavtalens ofta långsiktiga innehåll och den ekonomiska betydelsen för de enskilda av den trygghet, som försäkringsväsendet skall skänka, bidrager till behovet

av en speciell kontroll över försäkringsanstalterna. De garantier för soliditet och skälighet som lagstiftningen ger är i första hand av värde för försäkringstagarna men har därutöver en stor betydelse för landets ekonomiska liv över huvud taget.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till den utformning, som lagstiftningen har, talar enligt kommitténs mening övervägande skäl för att på detta område förekommande besvärärenden i allmänhet bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Regeringens kompetens bör — på motsvarande sätt som på banklagstiftningens område — omfatta även mål om föreläggande vid vite.

Kommittén har övervägt frågan huruvida besvär över försäkringsinspektionens beslut enligt lagen om försäkringsrörelse i ärenden rörande utlysande av bolagsstämma bör överföras till prövning av administrativ domstol. Till förmån härför kan främst åberopas, att vissa motsvarande beslut av länsstyrelse enligt aktiebolagslagen av kommittén hänförs till administrativ domstols handläggning. Observeras bör emellertid, att enligt försäkringsrörelselagen försäkringsinspektionen äger utlysa bolagsstämma ej blott i de av utredningsmannen uppräknade fallen utan även för den händelse försäkringsbolags styrelse inte efterkommit av inspektionen framställd begäran om utfärdande av kallelse till extra bolagsstämma (286 §). Sistnämnda befogenhet för försäkringsinspektionen äger motsvarighet för bankinspektionens del på banklagstiftningens område. Besvär över beslut av försäkringsinspektionen enligt 286 § lagen om försäkringsrörelse torde — liksom besvär över motsvarande beslut av bankinspektionen rörande bankaktiebolag — böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i egenskap av högsta tillsynsmyndighet på ifrågavarande område. Vid sådant förhållande torde tillräcklig anledning inte finnas att till särbehandling i fullföljdshänseende utbryta övriga — i praktiken knappast förekommande — ärenden om beslut av försäkringsinspektionen rörande utlysande av bolagsstämma. Kommittén föreslår således, att även framdeles ifrågavarande ärenden skall tillhöra regeringens kompetensområde.

Däremot bör det tillkomma administrativ domstol att avgöra besvärsmål om anteckning i försäkringsregistret. Likaledes torde det böra ankomma på administrativ domstol att pröva besvär över beslut av försäkringsinspektionen om sådan förklaring, som avses i 304 § 4 mom., 308 § 2 mom., 309 § och 311 § lagen om försäkringsrörelse. Sistnämnda mål är nämligen — liksom motsvarande mål enligt bl. a. lagen om bankrörelse — nära besläktade med registreringsmålen.

Över försäkringsinspektionens beslut enligt 335 § försäkringsrörelselagen om utseende av skiljeman bör enligt kommitténs mening klagan ej få föras. Till stöd härför kan åberopas att enligt lagen om skiljemän talan inte får föras mot beslut av överexekutor om utseende av skiljeman.

Enligt 13 § trafikförsäkringslagen gäller att om enligt domstols beslut så-

som skadestånd skall utgå livränta under den skadeståndsberättigades återstående livstid eller under viss tid, vederbörande trafikförsäkringsanstalt ej utan synnerliga skäl äger medgiva, att denna förmån utbytes helt eller delvis mot livränta under kortare tid eller mot visst kapital. Innan försäkringsanstalt beviljar sådant utbyte, skall anstalten inhämta försäkringsinspektionens godkännande. En förebild till detta lagstadgande fanns i 6 § 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete, där det i fråga om livränta enligt den lagen stadgades, att försäkringsrådet ägde, när synnerliga skäl därtill var för handen, på ansökan av den skadade besluta, att i stället för livränta eller del därav skulle till den skadade utgivas ett kapital på en gång, till belopp motsvarande högst livräntans eller livräntedelens kapitalvärde enligt gällande beräkningsgrunder. Sistnämnda stadgande har numera ersatts av en bestämmelse i 16 § sista stycket lagen den 14 maj 1954 om yrkesskadeförsäkring. Enligt denna lag kräves inte förhandenvaro av synnerliga skäl för utbyte av livränta mot engångsbelopp utan är det till fyllest att skäl till utbyte prövas föreligga. Över försäkringsrådets beslut i sådant ärende får klagan föras hos försäkringsdomstolen. Det synes kommittén lämpligt att besvär över försäkringsinspektionens liknande beslut enligt 13 § trafikförsäkringslagen prövas av samma domstol. Kommittén föreslår därför, att bestämmelse härom skall intagas i trafikförsäkringslagen. I samband därmed torde 13 § trafikförsäkringslagen böra jämkas därhän att även enligt detta lagrum utbyte skall kunna ske när skäl därtill prövas föreligga. En överföring av nu ifrågakvarande mål till försäkringsdomstolen rubbar inte principerna för denna domstols kompetens. Trafikförsäkringslagstiftningen har nämligen — såsom framhölls redan vid tillkomsten av 1929 års lag — i hög grad en social karaktär. Trafikförsäkringens sociala prägel kommer till uttryck icke blott i förevarande specialregel om utbyte av domfäst livränta mot kapitalbelopp m. m. utan framför allt däri att försäkringen är obligatorisk och att tanken är (se SOU 1966:53) att trafiklivräntetagarna skall bli berättigade till kompensation för penningvärdets fall.

Bestämmelser om den ovan förordade kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändring i lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse, förslag till lag om ändrad lydelse av 33 § lagen den 9 juni 1950 (nr 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket, förslag till lag om ändring i lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon, förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1961 (nr 262) om försäkringsdomstol, förslag till lag om ändring i lagen den 30 april 1959 (nr 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring samt förslag till lag om ändring i lagen den 10 april 1959 (nr 73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m.

Författningsförslag nr 106—111.

82) *Mål om anteckning i handelsregister och filialregistret*

Här behandlas mål om anteckning i handelsregister enligt lagen den 13 juli 1887 (nr 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura och mål om anteckning i filialregistret enligt lagen den 3 juni 1955 (nr 383) om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket.

Nu ifrågavarande mål upptages och avgöres av regeringsrätten med stöd av 2 § 14:o) femte stycket regeringsrättslagen.

Utredningsmannen (bet. s. 275—280)

Den rättsliga karaktären hos dessa mål är uppenbar och målen bör därför handläggas av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Registreringen i handelsregister och i filialregistret är förbunden med viktiga rättsverkningar. Bl. a. sker i ifrågavarande sammanhang en prövning av den firma, som anmälts. Kommittén föreslår, att besvärsmål angående registrering i handelsregister och i filialregistret skall handläggas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 13 juli 1887 (nr 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura och förslag till lag om ändrad lydelse av 10 och 14 §§ lagen den 3 juni 1955 (nr 383) om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket.

Författningsförslag nr 112 och 113.

83) *Mål rörande anmälan om idkande av näringsyrke*

Bestämmelser rörande anmälan om idkande av näringsyrke finns i första hand i KF den 18 juni 1864 (nr 41 s. 1) angående utvidgad näringsfrihet. Bestämmelser av denna typ finns också i ett antal specialförfattningar, exempelvis KF den 18 maj 1956 (nr 328) om kontroll å ädelmetallarbeten, KF den 1 december 1961 (nr 568) om brandfarliga varor och giftförordningen den 14 december 1962 (nr 702). Kompetensfördelningen beträffande besvärsmål enligt de två sistnämnda författningarna behandlas generellt i senare avsnitt av detta kapitel.

Regeringsrätten äger enligt 2 § 14:o) femte stycket regeringsrättslagen upptaga och avgöra mål om anmälan om idkande av näringsyrke.

Utredningsmannen (bet. s. 275—280)

Regeringsrätten bör liksom hittills vara behörig att upptaga nu ifrågavarande mål.

Förvaltningsdomstolskommittén

Besvärsmål rörande anteckning i handelsregister skall enligt kommitténs förslag handläggas av administrativ domstol. Om firmaanmälan enligt 1887 års lag om handelsregister, firma och prokura är åtföljd av vissa i näringsfrihetsförordningen omförmälda betyg, skall det enligt 10 § 1 mom. näringsfrihetsförordningen i fråga om näring, som avses i 9 § 1 mom. samma förordning, så anses som om anmälan enligt näringsfrihetsförordningen också skett. På grund av denna sammankoppling av firmaanmälan och anmälan enligt näringsfrihetsförordningen föreslår kommittén, att även besvärsmål rörande anmälan enligt näringsfrihetsförordningen om idkande av näringsyrke skall handläggas av administrativ domstol.

Från rättsskyddssynpunkt synes det ej påkallat att till administrativ domstols kompetensområde hänföra ärenden enligt andra författningar rörande anmälan om idkande av näringsyrke. Ifrågavarande anmälningsärenden är nämligen av enkel beskaffenhet och torde mycket sällan giva upphov till besvärstalan och någon särskild anledning att för dessa ärendens del kräva behandling av förvaltningsdomstol torde inte föreligga. Kommittén föreslår därför, att ärenden enligt andra författningar än näringsfrihetsförordningen rörande anmälan om idkande av näringsyrke skall i fall av besvär prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om administrativ domstols kompetens i hithörande mål har intagits i förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1864 (nr 41 s. 1) angående utvidgad näringsfrihet. I anslutning till besvärsmålsbestämmelserna har i 12 och 27 §§ i förslaget det ålderdomliga uttrycket bergsöverstyrelsen utbytt mot uttrycket kommerskollegium.

Författningsförslag nr 114.

84) Mål om tillämpning av läkemedelsförordningen, giftförordningen m. m.

I detta avsnitt behandlas mål om tillämpning av läkemedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 701), giftförordningen samma dag (nr 702), bekämpningsmedelsförordningen samma dag (nr 703), narkotikaförordningen samma dag (nr 704) samt kungörelserna den 28 juni 1963 (nr 439, 441 och 442) om tillämpningen av förstnämnda tre förordningar ävensom kungörelsen den 13 december 1963 (nr 654) om försäljning från apotek av alkoholhaltiga läkemedel och teknisk sprit, m. m.

Regeringsrätten äger upptaga och avgöra enligt 2 § 14:o) fjärde och femte styckena regeringsrättslagen mål om registrering av bekämpningsmedel eller farmaceutisk specialitet och mål om anmälan om idkande av näringsyrke samt enligt 2 § 17:o) åttonde och tionde styckena samma lag mål om behörighet att utöva yrke eller verksamhet som står under medicinalstyrelsens eller veterinärstyrelsens inseende (inneslutande mål om förbud

mot eller begränsning i utlämnande av narkotiskt eller alkoholhaltigt läkemedel eller teknisk sprit på ordination eller beställning av viss läkare, tandläkare eller veterinär) och mål om föreläggande vid vite.

Övriga besvärssärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, synes tillhöra regeringens kompetensområde.

Då utredningsmannens betänkande avgavs, gällde på området äldre bestämmelser.

Utredningsmannen (bet. s. 275—280, 303—305 och 306—309)

Mål om registrering av farmaceutisk specialitet eller växtskyddsmedel hade karaktären av rättsärenden och borde prövas av regeringsrätten.

Vid avgörandet av ärenden angående sökt tillstånd enligt dåvarande giftstadgan och kungörelsen om begagnande av vissa gifter till förgörande av ohyra syntes vederbörande myndighet inte ha frihet att handla efter lämplighetshänsyn utan måste inskränka sig till att konstatera, huruvida de uppställda kompetensfordringarna förelåg. Besvärsmål om meddelande av sådana tillstånd borde därför upptagas av regeringsrätten. Detsamma borde gälla beträffande besvärsmål om återkallande av dylika tillstånd.

I fråga om ansökningsärenden rörande tillstånd enligt dåvarande kungörelse om narkotika ansåg utredningsmannen, att både författningens avfattning och dess grunder medgav en tämligen fri prövning. Besvärsmål rörande meddelande av tillstånd enligt kungörelsen om narkotika borde därför avgöras av regeringen. Frågor om återkallelse av sådana tillstånd omfattades av den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om återkallelse av tillstånd.

Enligt utredningsmannens förslag skulle regeringsrätten vidare pröva mål om individuella påbud. Inom denna målgrupp skulle bl. a. rymmas mål om förbud mot eller begränsning i utlämnande av narkotiskt ämne eller beredning eller av sprit eller alkoholhaltig vara på förordnande av viss läkare, tandläkare eller veterinär.

Yttranden

Överståthållarämbetet ansåg, att mål om handel med gifter borde kunna avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detsamma uttalade *länsstyrelsen i Stockholms län* i fråga om handel med gifter och narkotiska ämnen m. m.

Förvaltningsdomstolskommittén

Beviljande av registrering av farmaceutisk specialitet eller bekämpningsmedel är beroende av att de i författningarna angivna villkoren är uppfyllda. Medicinalstyrelsens och giftnämndens prövning innefattar endast en undersökning härom och registrering kan inte vägras på annan grund än att sådant villkor ej är uppfyllt. Enligt kommitténs mening bör samtliga mål

rörande registrering av farmaceutisk specialitet eller bekämpningsmedel hänföras till administrativ domstols kompetensområde.

Sådana mål rörande tillstånd eller rörande godkännande av föreståndare, som avses i 2—4 och 6—8 §§ tillämpningskungörelsen till läkemedelsförordningen, 1—6 §§ tillämpningskungörelsen till giftförordningen samt 21—23 §§, 24 § första stycket och 25 § tillämpningskungörelsen till bekämpningsmedelsförordningen, synes kommittén böra prövas av administrativ domstol. Härför talar en jämförelse med kompetensreglerna på den allmänna hälsovårdens område ävensom det förhållandet att i ärenden om nu ifrågavarande tillstånd och godkännanden en rent skönsmässig bedömning ej synes vara avsedd.

I fråga om tillstånd enligt narkotikaförordningen torde prövningen vara betydligt mera fri. Här synes det ej böra vara tal om rättsanspråk på att erhålla eller behålla tillstånd. Särskild hänsyn måste tagas till behovet av att effektivt motverka den illegala narkotikahanteringen. På grund härav torde lämpligen mål om tillstånd enligt narkotikaförordningen böra handläggas i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Ärenden rörande anmälan till yrkesinspektör eller hälsovårdsnämnd enligt giftförordningen synes vara av så enkel beskaffenhet att — såsom förut nämnts — anledning ej föreligger att hänföra dylika ärenden till administrativ domstols kompetensområde. Därest besvär anföres i ett sådant anmälningsärende, torde besvären i sista hand böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Däremot torde besvär över beslut av medicinalstyrelsen eller länsstyrelse rörande föreläggande vid vite enligt 18 § läkemedelsförordningen, 25 § giftförordningen, 21 § bekämpningsmedelsförordningen eller 11 § narkotikaförordningen böra avgöras av administrativ domstol.

Mål enligt 6 § 2 mom. andra stycket narkotikaförordningen eller 5 § kungörelsen om försäljning från apotek av alkoholhaltiga läkemedel och teknisk sprit, m. m. rörande förbud mot eller begränsning i utlämnande av narkotiskt eller alkoholhaltigt läkemedel eller teknisk sprit på ordination eller beställning av viss läkare, tandläkare eller veterinär rör vederbörandes yrkesbehörighet och torde böra prövas av administrativ domstol.

Övriga ärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, synes i sista instans böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om den här förordade kompetensfördelningen har intagits i förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 28 juni 1963 (nr 439) om tillämpningen av läkemedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 701), förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 28 juni 1963 (nr 441) om tillämpningen av giftförordningen den 14 december 1962 (nr 702), förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 28 juni 1963 (nr 442) om tillämpningen av bekämpningsmedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 703), förslag till kungörelse om ändring i narkotikaförord-

ningen den 14 december 1962 (nr 704) samt förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 13 december 1963 (nr 654) om försäljning från apotek av alkoholhaltiga läkemedel och teknisk sprit, m. m.

Författningsförslag nr 115—119.

85) Mål om registrering av elektrisk starkströmsledning eller understation

Bestämmelser i ämnet finns i lagen den 22 juni 1920 (nr 474) med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m.

Regeringsrätten äger enligt 2 § 14:o nionde stycket regeringsrättslagen upptaga och avgöra mål om registrering av elektrisk starkströmsledning eller understation eller om upphävande av sådan registrering.

Utredningsmannen (bet. s. 275—280)

Registrering av elektrisk starkströmsledning och understation har betydelsefulla rättsverkningar. Ledning och understation blir genom registrering å den fastighet, varpå den elektriska stationen (huvudstationen) är belägen, sammanförda till en rättslig enhet med sistnämnda fastighet och upphör att vara tillbehör till den fastighet, på vilken de är belägna. Hithörande registreringsmål bör avgöras av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål om registrering av elektrisk starkströmsledning eller understation eller om upphävande av sådan registrering är uppenbarligen av rättslig natur och bör prövas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 38 § lagen den 22 juni 1920 (nr 474) med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m.

Författningsförslag nr 120.

86) Registreringsmål som ej behandlas i annat sammanhang

Över konkurrensbegränsande överenskommelser skall föras register (kartellregister). Föreskrifter om sådant registers förande finns i lagen den 1 juni 1956 (nr 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden och KK den 19 oktober 1956 (nr 519) med vissa föreskrifter enligt nyssnämnda lag. Beträffande kriminalregister finns i första hand bestämmelser i lagen den 22 maj 1963 (nr 197) om allmänt kriminalregister. Viss specialregistrering regleras bl. a. genom KK den 19 november 1948

(nr 691) angående den militära rättsvården och KK den 17 juni 1955 (nr 513) om särskilt straffregister rörande fylleri och vissa andra brott. Om polismyndigheternas registrering finns bestämmelser i lagen den 9 april 1965 (nr 94) om polisregister m. m. Rörande socialregister finnes bestämmelser i lagen den 20 mars 1936 (nr 56) om socialregister. Enligt KF den 18 maj 1956 (nr 328) om kontroll å ädelmetallarbeten skall tillverkarstämpel vara godkänd av och registrerad hos mynt- och justeringsverket. I ett stort antal författningar, bl. a. vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340), KF samma dag (nr 341) om explosiva varor och KK den 29 december 1949 (nr 725) med vissa föreskrifter angående tillämpningen av förordningen samma dag (nr 723) angående handel med skrot, lump och begagnat gods, finns föreskrifter rörande registrering av meddelade tillstånd och godkännanden och ibland även av andra förhållanden av betydelse för tillsynen över vederbörande författnings efterlevnad.

Om man bortser från kommunalbesvär, torde besvär över anteckning i register, som faller inom ramen för detta avsnitt, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 275—280)

Registrering är i allmänhet beroende av att vissa i lagen angivna villkor är uppfyllda. Myndighetens prövningsrätt är begränsad till en undersökning härom. Enligt utredningsmannens förslag skall alla besvärsmål, som avser ansökan om registrering, behandlas av regeringsrätten. Lika med mål om ansökan om registrering behandlas av utredningsmannen mål, som avser upphävande av registrering, samt annan anteckning i register, vilken är av betydelse för enskild.

Såsom exempel på registreringsmål upptager utredningsmannen i den föreslagna lagtexten bl. a. mål om anteckning i kartellregistret. I lagmotiven framhåller utredningsmannen, att kartellregistreringen avser affärsförhållanden, som kan äga stor betydelse för affärsidkare, och att registreringen har offentlig karaktär, där ej Kungl. Maj:t för visst fall annorlunda förordnar. Från rättssäkerhetssynpunkt finner utredningsmannen det vara av vikt att målen om anteckning i kartellregistret prövas av regeringsrätten.

Straffregister och socialregister nämnes inte i den av utredningsmannen föreslagna lagtexten. I lagmotiven uttalas emellertid att besvär över anteckning i straffregister eller socialregister omfattas av den föreslagna regeln om regeringsrättens behörighet i registreringsmål. Utredningsmannen understryker att uppgifter i dessa register kan vara av betydande vikt för enskild.

Yttrande

Länsstyrelsen i Jönköpings län anser att möjligen även straff- och socialregistren bör angivas i lagtexten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Det existerar många olika slag av register, som föres av offentlig myndighet. I ett betydande antal fall är anteckningarna i registren inte förbundna med några som helst rättsverkningar. Detta gäller bl. a. anteckningarna i många register, som innehåller uppgifter om meddelade tillstånd och godkännanden och andra förhållanden av betydelse för övervakningen av vederbörande författnings efterlevnad. Anledning synes kommittén ej föreligga att hänföra eventuella besvär över anteckningar i sådana register till administrativ domstols prövning. Kommittén kan sålunda inte ansluta sig till utredningsmannens tanke, att samtliga registreringsmål skall handläggas av förvaltningsdomstol, utan förordar för sin del, att registreringsmål skall prövas av administrativ domstol endast i sådana av kommittén särskilt angivna fall, där förhållandena speciellt motiverar en dylik kompetensfördelning.

Vad angår kartellregistret vill kommittén framhålla, att införandet av en överenskommelse i detta register inte medför andra rättsverkningar än att överenskommelsen därigenom i allmänhet blir offentlig. Enligt 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar äger på därom gjord framställning Kungl. Maj:t, om särskilda skäl är därtill, förordna att uppgifter i registret rörande viss överenskommelse inte får utlämnas tidigare än tjugo år efter det anteckning om överenskommelsen gjorts i registret. Med hänsyn till denna Kungl. Maj:ts beslutanderätt i offentlighetsfrågan och då dessutom näringspolitiska synpunkter torde kunna inverka på tillämpningen av bestämmelserna om förordet av kartellregister, talar enligt kommitténs uppfattning övervägande skäl för att besvärärenden rörande anteckning i kartellregister prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Det är givetvis av intresse för medborgarna att anteckningarna i kriminalregister, polisregister och socialregister är riktiga. Det bör emellertid understrykas, att anteckningarna i fråga ej är förbundna med några direkta rättsliga verkningar. Skulle det i en rättegång eller i ett socialärende e. d. visa sig, att en notering i sådant register är felaktig, tillmätas inte anteckningen någon betydelse och skall den självfallet rättas. Från rättssäkerhetsynpunkt synes det kommittén ej vara av behovet påkallat att man inför en regel att ärenden rörande anteckning i kriminalregister, polisregister eller socialregister skulle genom förvaltningsbesvär kunna dragas under administrativ domstols prövning.

Den tillverkarstämpel, som omnämnes i 17 § förordningen om kontroll å ädelmetallarbeten, har karaktären av en ansvarsstämpel, som har till uppgift att ange vem som är den ansvarige tillverkaren. På grund av det sålunda begränsade ändamålet med ifrågavarande stämpel torde mynt- och justeringsverkets beslut rörande godkännande och registrering av sådan

stämpel böra i fall av besvär prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt under hand inhämtade uppgifter förekommer inte i praktiken besvär över verkets ifrågavarande beslut. Nämnas kan att förordningen om kontroll å ädelmetallarbeten gjorts till föremål för översyn.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att i samtliga registreringsärenden, som faller inom ramen för detta avsnitt, anförda förvaltningsbesvär i sista hand skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

87) Mål om behörighet att utöva visst yrke eller viss verksamhet

Här behandlas mål om behörighetsförklaring eller annat sådant personligt godkännande att utöva yrke eller verksamhet. Till detta avsnitt föres också mål om tillstånd att för allmänheten tillkännagiva specialitet i utövning av läkaryrket, tandläkaryrket eller veterinäryrket samt mål om frivillig auktorisation av vissa typer av verksamhet. En del hithörande mål behandlas dock i särskilda avsnitt, som huvudsakligen rör andra frågor. Sådana mål kommer att beröras i detta sammanhang i den mån särskild anledning därtill förekommer.

Bestämmelser i angivna ämnen eller eljest av intresse i sammanhanget finns i ett stort antal författningar, bl. a. lagen den 30 juni 1960 (nr 408) om behörighet att utöva läkaryrket, KK den 25 november 1960 (nr 653) med tillämpningsföreskrifter till nämnda lag, lagen den 31 maj 1963 (nr 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket, KK den 6 december 1963 (nr 663) med tillämpningsföreskrifter till nämnda lag, lagen den 19 mars 1965 (nr 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m., KK samma dag (nr 62) med tillämpningsföreskrifter till nämnda lag, instruktionen den 3 december 1965 (nr 778) för medicinalstyrelsen, instruktionen samma dag (nr 797) för veterinärstyrelsen, KK den 21 maj 1964 (nr 428) om medicinalpersonal under medicinalstyrelsens inseende, KK den 5 november 1937 (nr 864) om legitimation av sjukgymnaster, reglementet den 11 november 1955 (nr 592) för barnmorskor, reglementet den 22 november 1957 (nr 656) för sjuksköterskor, KK den 28 juni 1963 (nr 456) om legitimation av glasögonoptiker, KK den 3 december 1965 (nr 874) om legitimation av apotekare, KK den 26 maj 1961 (nr 278) angående statsbidrag till folkhälsovård, luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297), luftfartskungörelsen den 24 november 1961 (nr 558), instruktionen den 3 december 1965 (nr 842) för televerket, sjöbefälskungörelsen den 3 juni 1960 (nr 487), KK den 2 juni 1939 (nr 219) angående behörighet att vid elektriska starkströmsanläggningar utföra installationsarbete, hälsovårdsstadgan den 19 december 1958 (nr 663), KK den 26 februari 1960 (nr 37) med föreskrifter om förvärv av behörighet för vissa vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgan, skeppsklarerarförordningen den 4 maj 1934 (nr 119), strålskyddslagen den 14 mars 1958 (nr 110), kungörelserna den 28 juni 1963 (nr 439, 441 och 442)

om tillämpningen av läkemedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 701), giftförordningen samma dag (nr 702) och bekämpningsmedelsförordningen samma dag (nr 703), vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340), KF samma dag (nr 341) om explosiva varor, KF den 29 december 1949 (nr 723) angående handel med skrot, lump och begagnat gods, KK den 28 september 1951 (nr 640) om auktorisation av enskilda bevakningsföretag, vägtrafikförordningen samma dag (nr 648) samt KM:ts förnyade mälareordning den 9 juni 1893 (nr 51).

Såsom tidigare nämnts handlägger regeringsrätten enligt 2 § 14:o åttonde stycket regeringsrättslagen mål om beslut i särskilda fall rörande certifikat eller behörighetsbevis för personal inom luftfarten eller rörande medgivande att utan certifikat göra tjänst å luftfartyg. Det ankommer vidare på regeringsrätten att upptaga och avgöra enligt 2 § 16:o fjärde stycket samma lag mål om beslut i särskilda fall rörande godkännande av föreståndare, som avses i 4 § strålskyddslagen, samt enligt 2 § 17:o åttonde och nionde styckena regeringsrättslagen mål om behörighet att utöva yrke eller verksamhet, som står under medicinalstyrelsens eller veterinärstyrelsens inseende, och mål om specialistbehörighet för läkare, tandläkare eller veterinär.

Övriga ärenden, som beröres i detta avsnitt, torde handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 283—290)

Rätt att idka handels- eller fabriksrörelse, hantverk eller annan hantering tillkommer enligt näringsfrihetsförordningen principiellt varje svensk man eller kvinna, som råder över sig och sin egendom. Härav följer, att när lagen uppställer vissa särskilda fordringar för behörighet att utöva visst yrke eller viss rörelse, meningen måste antagas vara, att den som uppfyller de stadgade kraven har en rätt att erhålla det sökta bemyndigandet. Mål om behörighet att utöva visst yrke eller viss verksamhet måste därför anses röra en rättsfråga.

Utredningsmannen föreslår, att i regeringsrättslagen skall införas en allmän regel att regeringsrätten skall — med vissa undantag som beröres nedan — upptaga mål om behörighetsförklaring eller annat sådant personligt godkännande att utöva yrke eller verksamhet. De mål, som åsyftas, är mål rörande meddelande av legitimation, certifikat eller annat behörighetsbevis samt mål om godkännande för visst uppdrag men däremot inte mål om behörighet, som enligt författning är beroende på myndighets tillstånd. Tillståndsärendena behandlas av utredningsmannen i andra avsnitt av betänkandet. Mål om återkallelse av eller vägran att förlänga ett bemyndigande av det slag, varom här är fråga, omfattas också av den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln. Från denna gör utredningsmannen undantag dels för mål rörande tillämpningen av rusdryckslagstiftningen

och vad därmed sammanhänger dels ock för mål rörande godkännanden enligt försäkringslagstiftningen.

Enligt utredningsmannens förslag skall också mål om frivillig auktorisation av enskilda bevakningsföretag och mäklare prövas av regeringsrätten. Även dessa mål anses nämligen huvudsakligen vara av rättslig natur.

Yttranden

Överståthållarämbetet framhåller att enligt utredningsmannens förslag under regeringsrättens prövning skulle falla åtskilliga mål om personliga godkännanden, där lämplighetsprövningen i praktiken koncentreras till uppställda krav i ordentlighets- och redbarhetshänseenden. Lämplighetsprövningen sker därvid i regel mot bakgrund av ett intresse från allmänna ordningssynpunkter att på det ifrågavarande verksamhetsområdet upprätthålla vissa kvalitetskrav, ett intresse som påverkas av den aktuella situationen inom området i fråga. Godkännandeförfarandet sammanhänger därmed nära med förhållanden, som det tillkommer regeringsmakten att bevaka. Såsom exempel på behörighetsförklaringar eller godkännanden av nu angivet slag nämner ämbetet bl. a. godkännanden av föreståndare, lärare och instruktörer vid körskolor, där prövningen röner inflytande av trafiksäkerhetssträvandena, godkännande av föreståndare för av bolag driven handel med skrot, lump och begagnat gods, där intresset av förmögenhetsbrottens bekämpning äger betydelse, samt godkännande av föreståndare för i bolagsform driven handel med skjutvapen samt av föreståndare för auktoriserade bevakningsföretag, där olika säkerhetsintressen kräver beaktande. Sistnämnda slag av godkännande, liksom beslut om auktorisation av bevakningsföretag, anses böra ses mot bakgrund av det speciella kravet på skydd för anläggningar av betydelse för försvar och folkförsörjning. Enligt överståthållarämbetets förmenande bör mål av här angivna slag i sista instans prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Det kan då enligt ämbetets mening ifrågasättas, om det över huvud taget är lämpligt att i enumerationen intaga en så allmän bestämmelse som den föreslagna och om inte i stället en uppräkningslista bör ske av de fall av behörighetsförklaring eller godkännande, som befinns böra prövas av regeringsrätten i sista instans. Slutligen framhåller överståthållarämbetet, att den av ämbetet föreslagna begränsningen av regeringsrättsmålen inte i praktiken torde innebära någon försämrad rättsställning för de klagande. Där behörighetsförklaring eller godkännande vägras med utgångspunkt från uppställda krav på personlig lämplighet, torde nämligen enligt ämbetets förmenande anmärkningarna regelmässigt vara av den grova art, att bifall till anförda besvär knappast kan grundas på en rättsprövning utan snarare måste motiveras med sådana billighetsskäl, som lättare kan beaktas vid ett avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att bl. a. i fråga om mål om auktorisation av enskilda bevakningsföretag garanti för rättssäkerhet, enhetlighet

och kontinuitet i tillämpningen väl tillgodoses genom medverkan av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Kommerskollegium berör till en början ärendena rörande behörighet att utföra elektriskt installationsarbete. Prövningen av ansökningar om sådan behörighet är enligt kollegiets mening av så enkel beskaffenhet, att anledning saknas att ändra den nuvarande ordningen, enligt vilken Kungl. Maj:t i statsrådet är sista instansen. Det anses då ligga närmare till hands att föreslå den ändringen, att talan ej får föras mot kollegiets beslut. Endast ett överklagande har förekommit. Kollegiet anser vidare, att vägande skäl ej kan anföras för den ordningen att regeringsrätten skulle vara sista instans i ärenden rörande förverkande av eller inskränkning i meddelad behörighet av nu ifrågakommande slag. Beslut härom kan — framhåller kollegiet — själfallet ifrågakomma endast i fall där installatören visat sig inkompetent i sitt yrke och där alltså av honom utförda arbeten kan medföra fara; prövningen rör frågan om vederbörande är lämplig som installatör eller ej från säkerhetssynpunkt. Rättsfrågan synes kollegiet föga framträdande i sådant ärende. Författningsrummet har ännu ej tillämpats. Såvitt angår andra bestämmelser om godkännande för visst uppdrag uttalar kollegiet, att verket har svårt att inse, varför regeringsrätten skulle belastas med sådana mål, som avser spörsmålet, huruvida viss person är lämplig att godkännas såsom föreståndare enligt explosivvaru- eller oljeförfattning. Här lämnas — uttalar kollegiet — stort utrymme för en skönsmässig prövning av frågan, huruvida vederbörande uppfyller de från säkerhetssynpunkt erforderliga kvalifikationerna eller ej. Rättsfrågan anses helt träda i bakgrunden i praktiken; det är den tekniska bedömningen som är avgörande.

Sjöfartsstyrelsen erinrar om att det enligt 296 § sjölagen ankommer på domstol att pröva fråga om förlust för viss tid eller för alltid av rättighet att föra fartyg, för vars utövande särskilda villkor är stadgade. Enligt styrelsens mening talar starka skäl för att återkallande av behörighetsbevis för befäl å handels- och fiskefartyg såsom ett led i sjösäkerhetskontrollen bör överflyttas till administrativ myndighet med regeringsrätten såsom högsta instans.

Huruvida mål om godkännande av föreståndare för handel med explosiva varor bör behandlas av regeringsrätten förefaller *regeringsrättens flesta ledamöter* tveksamt, eftersom säkerhetssynpunkten måste spela in. Ledamöterna anser sig dock ej böra avstyrka förslaget i denna del.

Riksförsäkringsanstalten påpekar bl. a. att för återbäring enligt dåvarande lagstiftning från sjukkassa för kostnader för vissa sjukvårdande åtgärder erfordrades, att åtgärderna vidtagits av läkare eller legitimerad sjukgymnast eller ock av person, som upptagits i en av anstalten fastställd förteckning över personer med sjukgymnastisk utbildning. Huruvida utredningsmannens lagförslag skulle äga tillämpning på beslut rörande någons uppförande på denna förteckning anses ej kunna klart utläsas av den före-

slagna lagtexten. Skulle lagförslaget på denna punkt i och för sig vara tillämpligt på sådant beslut, bör enligt anstaltens uppfattning undantag för dylikt beslut göras.

Skolöverstyrelsen berör besvärsmål rörande meddelande av behörighet att uppehålla tjänst såsom rektor och lärare, vilka nu slutligt avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet. Sambandet mellan dessa mål och målen om tjänstetillsättning, vilka av ålder förbehållits Kungl. Maj:t i statsrådet, och deras karaktär av dispens anses hindra att de överföres till regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Enligt kommitténs uppfattning bör det även framdeles tillkomma administrativ domstol att avgöra besvär över medicinalstyrelsens hithörande beslut i särskilda fall enligt 2—5 samt 7 och 9 §§ lagen om behörighet att utöva läkaryrket. Samma kompetensfördelning bör gälla beträffande talan mot medicinalstyrelsens motsvarande beslut enligt 3—6 samt 8 och 10 §§ lagen om behörighet att utöva tandläkaryrket. Även i övrigt torde talan mot medicinalstyrelsens beslut i särskilda fall om meddelande eller återkallande av behörighet att utöva yrke, som avses i kungörelsen om medicinalpersonal under medicinalstyrelsens inseende, böra föras genom besvär hos förvaltningsdomstol. Kommittén förutsätter, att om ytterligare yrken ställs under medicinalstyrelsens inseende, yrkena kommer att införas i nämnda kungörelse. I linje med vad ovan föreslagits bör administrativ domstol också handlägga besvär över veterinärstyrelsens hithörande beslut i särskilda fall enligt 2—5 samt 7 och 8 §§ lagen om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.

Om med stöd av 9 § lagen om behörighet att utöva läkaryrket eller 8 § lagen om behörighet att utöva veterinäryrket m. m. medicinal- eller veterinärstyrelsen bemyndigas att för utövning av läkar- eller veterinäryrket inom tjänsteläkar- eller veterinärdistrikt intill riksgränsen meddela begränsad behörighet att gälla den som vid varje tidpunkt uppehåller tjänst, motsvarande svensk tjänsteläkar- eller distriktsveterinärbefattning, i angränsande läkar- eller veterinärdistrikt i Finland eller Norge, torde besvär över ett sådant medicinal- eller veterinärstyrelsens beslut, vilket inte avser ett särskilt fall utan är av mera generell natur, böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Talan mot medicinalstyrelsens beslut i ärende angående läkares eller tandläkares ansökan rörande bevis om specialistkompetens bör enligt kommitténs uppfattning även fortsättningsvis avgöras av administrativ domstol. Detsamma bör gälla beträffande besvär över veterinärstyrelsens beslut rörande veterinärs ansökan om specialistkompetens. Dessa mål är nämligen så närbesläktade med målen om läkares, tandläkares och veterinärs legitimation att de torde böra handläggas av samma instans som prövar legitimationsmålen.

I samband med behandlingen längre fram av hälsovårdsstadgan föreslår

kommittén att besvär över medicinalstyrelsens beslut om behörighetsförklaring avseende vissa vattenundersökningar enligt 35 § ifrågavarande stadga skall prövas av administrativ domstol. Närmare bestämmelser i ämnet finns i den ovan nämnda kungörelsen med föreskrifter om förvärv av behörighet för vissa vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgan. Enligt kungörelsen kan meddelad behörighet att verkställa vattenundersökningar återkallas, om särskilda skäl är därtill. Kommittén anser, att inte blott klagan över medicinalstyrelsens beslut i anledning av ansökan om vinnande av sådan behörighet utan även besvär över beslut rörande återkallande av behörigheten bör avgöras av administrativ domstol.

Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att i sista hand pröva ärenden om vilka personer med sjukgymnastisk utbildning men utan svensk legitimation som skall få utföra sjukgymnastisk behandling medförande rätt för patienterna att erhålla återbäring för kostnaden från allmän försäkringskassa.

Kommittén har i det föregående vid behandlingen av luftfartsmålen föreslagit, att mål om beslut i särskilda fall rörande certifikat eller behörighetsbevis för personal inom luftfarten eller rörande medgivande att utan certifikat göra tjänst å luftfartyg skall prövas av administrativ domstol. Besvär över televerkets beslut i särskilda fall rörande certifikat, som sägs i 8 § instruktionen för televerket, samt besvär över sjöfartsstyrelsens beslut i särskilda fall enligt 29, 30, 34 eller 56 § sjöbefälskungörelsen eller enligt punkt 2 eller 4 i övergångsbestämmelserna till nämnda kungörelse synes stå nyssnämnda målgrupp så nära, att det torde vara skäl att överföra ifrågavarande mål till handläggning av administrativ domstol. Enligt kommitténs mening bör också talan mot beslut i särskilt fall av kommerskollegium i ärende rörande behörighet att utföra installationsarbete vid elektriska starkströmsanläggningar prövas av förvaltningsdomstol.

Utredningsmannens förslag att regeringsrätten skall handlägga nästan alla besvärsmål rörande personligt godkännande att utöva yrke eller verksamhet synes kommittén vara alltför långtgående.

Ärenden om behörighetsförklaring beträffande lärare och andra befattningshavare i allmän tjänst torde även i fortsättningen böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I olika avsnitt föreslår kommittén att i ett antal fall frågan om tillstånd att bedriva viss verksamhet i sista hand skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Därest i sådana fall särskild av myndighet godkänd föreståndare för rörelsen skall finnas, torde prövningen i ärendet rörande godkännande av föreståndare stå prövningen i tillståndsärendet så nära, att också frågan om godkännande av föreståndare i sista hand bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt kommitténs uppfattning bör därför bl. a. ärenden om godkännande av föreståndare enligt vapenförordningen, förordningen om explosiva varor och förordningen angående handel med skrot, lump och

begagnat gods tillhöra regeringens kompetensområde. Av samma skäl torde ärenden om godkännande av föreståndare för körskola böra prövas av regeringen. Ärendena rörande godkännande av lärare eller instruktör vid körskola företer sådan likhet med ärendena rörande godkännande av föreståndare, att också dylika ärenden synes böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Om emellertid mål om tillstånd att bedriva viss verksamhet skall handläggas av administrativ domstol, bör enligt kommitténs uppfattning även förekommande mål om individuella godkännanden av föreståndare — varmed likställas vikarie o. d. — för samma verksamhet avgöras av administrativ domstol. Sambandet mellan de två grupperna av mål talar för denna kompetensfördelning. I enlighet härmed föreslår kommittén, såsom delvis förut nämnts, att bl. a. mål om godkännande i särskilda fall av föreståndare enligt skeppsklarerarförordningen, strålskyddslagen samt tillämpningskungörelserna till läkemedelsförordningen, giftförordningen och bekämpningsmedelsförordningen skall prövas av administrativ domstol.

Kommittén kan inte biträda utredningsmannens förslag att administrativ domstols behörighet skall omfatta mål om frivillig auktorisation. När det gäller auktorisation av enskilda bevakningsföretag spelar ordnings- och säkerhetssynpunkter en dominerande roll och synes på denna grund auktorisationsfrågan böra i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Mäklareordningen av 1893 har praktiskt taget helt spelat ut sin roll. Anledning saknas därför att överföra mål enligt sistnämnda förordning till administrativ domstols prövning.

Mål om återkallelse av behörighetsförklaring eller annat godkännande, varom fråga är i detta sammanhang, synes för erhållande av en enhetlig lagtillämpning böra avgöras av samma besvärsinstans som handlägger mål om meddelande av sådant godkännande.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att av de hithörande mål, som ej behandlas i andra avsnitt, administrativ domstol skall avgöra mål om beslut i särskilda fall rörande behörighet att utöva yrke, som avses i kungörelsen om medicinalpersonal under medicinalstyrelsens inseeende, rörande behörighet att utöva veterinäryrket, rörande specialistbehörighet för läkare, tandläkare och veterinärer, rörande behörighet att utföra vattenundersökningar, rörande certifikat, som utfärdas av televerket, rörande behörighet att vara sjöbefäl och rörande behörighet att utföra installationsarbete vid elektriska starkströmsanläggningar ävensom mål om individuella godkännanden av föreståndare, vikarie e. d. för verksamhet i fall där administrativ domstol har att pröva besvär över ansökan om tillstånd att bedriva sådan verksamhet.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits — förutom i vissa författningar som mera generellt behandlas i andra avsnitt — i förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 30 juni 1960 (nr 408) om behörighet att utöva läkaryrket, förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 31.

maj 1963 (nr 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket, förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 19 mars 1965 (nr 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m., förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 25 november 1960 (nr 653) med tillämpningsföreskrifter till lagen om behörighet att utöva läkaryrket, förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 6 december 1963 (nr 663) med tillämpningsföreskrifter till lagen om behörighet att utöva tandläkaryrket, förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 19 mars 1965 (nr 62) med tillämpningsföreskrifter till lagen om behörighet att utöva veterinäryrket m. m., förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 21 maj 1964 (nr 428) om medicinalpersonal under medicinalstyrelsens inseeende, förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 26 februari 1960 (nr 37) med föreskrifter om förvärv av behörighet för vissa vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgan, förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 35 § instruktionen den 3 december 1965 (nr 842) för televerket, förslag till kungörelse om ändring i sjöbefälskungörelsen den 3 juni 1960 (nr 487) och förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 2 juni 1939 (nr 219) angående behörighet att vid elektriska starkströmsanläggningar utföra installationsarbete.

Författningsförslag nr 121—131.

88) Mål om tillämpning av stadgan angående hotell- och pensionatrörelse

Här behandlas mål rörande tillämpning av stadgan den 8 juni 1917 (nr 474) angående hotell- och pensionatrörelse.

Enligt 2 § 14:o tionde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om vägrat tillstånd till utövande av hotell- eller pensionatrörelse eller skiljande från fortsatt utövande av sådan med vederbörligt tillstånd idkad rörelse, om förbud mot vidare utövande av hotell- eller pensionatrörelse, som får bedrivas efter anmälan, och om skydd mot eldfara i hotell och pensionat.

Övriga besvärssärenden enligt stadgan prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 290—292)

Avsikten med hotell- och pensionatstadgan är inte att på något sätt lägga hinder i vägen för välfredjade och laglydiga personer att genom idkande av sådan rörelse söka sin utkomst. Är de krav som skäligen bör uppställas beträffande sökandens personliga egenskaper och beträffande lägenhetens beskaffenhet uppfyllda, har sökanden ett rättsanspråk att få tillstånd beviljat. Utredningsmannen föreslår därför att mål om meddelande av tillstånd att bedriva hotell- eller pensionatrörelse skall prövas av regeringsrätten. Även mål om återkallande av sådant tillstånd omfattas enligt utredningsmannens förslag av regeringsrättens kompetens.

Ingen ändring i kompetensfördelningen föreslås heller beträffande de övriga mål rörande hotell- eller pensionatrörelse, som nu handlägges av re-

geringsrätten. Detta följer av utredningsmannens förslag att — med några här ej aktuella undantag — regeringsrätten skall pröva mål om individuella påbud samt mål om beslut av länsstyrelse i särskilda fall enligt författningar eller föreskrifter rörande brandförsvaret.

Den föreslagna kompetensbestämmelsen för mål om individuella påbud är tillämplig även på mål om individuella påbud enligt 35 § angående anmälan om svensk, dansk, finsk, isländsk eller norsk resandes ankomst.

Förvaltningsdomstolskommittén

Samtliga de mål om tillämpning av hotell- och pensionatstadgan, som nu prövas av regeringsrätten, torde även i fortsättningen böra hänföras till administrativ domstols kompetensområde. Med mål om tillstånd att bedriva hotell- eller pensionströrelse synes böra likställas mål om medgivande att flytta rörelsen till annan lägenhet. Det torde också böra tillkomma administrativ domstol att avgöra mål om bestämmande av belopp, varmed ersättning skall gäldas för kostnader för vissa undersökningar och besiktningar m. m. (2 § 2 mom. och 30 § andra stycket). Kommittén föreslår, att administrativ domstol skall pröva besvär över samtliga beslut, som länsstyrelse kan fatta enligt hotell- och pensionatstadgan, med undantag av beslut i ärenden som sägs i 35 §. Sistnämnda ärenden, som rör påbud rörande anmälan om resandes ankomst, torde i sista instans böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, därför att regeringen ytterst bär ansvaret för ordning och säkerhet.

Bestämmelser om den ovan förordade kompetensfördelningen har inlagts i förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 48 § stadgan den 8 juni 1917 (nr 474) angående hotell- och pensionströrelse.

Författningsförslag nr 132.

89) Mål om tillfällighetsförsäljning och gårdfarihandel

Bestämmelser i ämnet finns i KF den 18 juni 1864 (nr 41 s. 1) angående utvidgad näringsfrihet.

Ärenden om tillstånd till handel, varom här är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Mål om bestämmande av den avgift, som vid tillfällighetsförsäljning skall utgå till varje kommun, inom vilken försäljningen skall ske, upptages och avgöres av regeringsrätten med stöd av 2 § 5:o tredje stycket regeringsrättslagen.

Utredningsmannen (bet. s. 292—294)

Svenska medborgare, som uppfyller de i näringsfrihetsförordningen uppställda villkoren, har inte något rättsanspråk på att erhålla tillstånd till tillfällighetsförsäljning eller gårdfarihandel. Myndigheten får taga hänsyn till

samtliga föreliggande omständigheter, bl. a. behovet av sådan handel. Med hänsyn härtill föreslås att ärenden om meddelande av tillstånd till tillfällighetsförsäljning eller gårdfarihandel fortfarande skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Mål om återkallelse av meddelat tillstånd anses dock böra höra till regeringsrättens upptagande och avgörande.

Ingen ändring föreslås beträffande regeringsrättens kompetens i mål om bestämmande vid tillfällighetsförsäljning av avgift till varje berörd kommun.

Förvaltningsdomstolskommittén

I likhet med utredningsmannen anser kommittén, att då ärenden om meddelande av tillstånd till tillfällighetsförsäljning eller gårdfarihandel får prövas fritt under hänsynstagande till bl. a. behovet av sådan handel, ärendena inte har rättslig karaktär utan bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Tillstånd, varom här är fråga, kan enligt näringsfrihetsförordningen återkallas när helst skälig anledning därtill förekommer. Övervägande skäl torde tala för att även ärendena om återkallelse av sådant tillstånd i sista hand bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Uppkommer tvist om den avgift, som vid tillfällighetsförsäljning skall utgå till varje berörd kommun, torde sådant mål liksom nu böra prövas av administrativ domstol.

Kommittén föreslår således, att av målen angående tillfällighetsförsäljning eller gårdfarihandel endast mål om bestämmande vid tillfällighetsförsäljning av avgift till varje kommun skall upptagas och avgöras av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i det förut omnämnda förslaget till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1864 (nr 41 s. 1) angående utvidgad näringsfrihet.

Författningsförslag nr 114.

90) *Tillstånd till viss livsmedelshandel m. m.*

Här behandlas bestämmelser angående tillstånd och medgivanden enligt vissa författningar rörande den allmänna folkförsörjningen samt en del föreskrifter om regleringen av jordbrukets produktions- och avsättningsförhållanden.

De författningar, om vilka här är fråga, är KK den 6 mars 1942 (nr 91) med vissa bestämmelser angående handeln med mjölk, KK den 28 maj 1943 (nr 288) angående märkning av kylhuslagrade och konserverade ägg, KF den 7 juni 1956 (nr 411) angående tillverkningen av potatismjöl samt KK den 30 juni 1949¹ (nr 444) angående beredning och inläggning m. m. av saltströmning, avsedd för försäljning inom riket.

Besvär, som anföres i nu ifrågavarande ärenden, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 294—296)

Besvärsmål angående tillämpning av ovannämnda författningar i de delar, om vilka här är fråga, är i allmänhet av beskaffenhet att böra prövas av regeringen.

Undantag göres emellertid beträffande mål om återkallande av tillstånd. Sistnämnda besvärsmål faller under den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om återkallelse av tillstånd.

Yttrande

Malmöhus läns hushållningssällskap ifrågasätter om ej från rättssäkerhets-synpunkt besvär över tillämpningen av dessa författningar i större omfattning än som föreslagits bör prövas av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Med hänsyn till ärendenas samband med folkförsörjningen och regleringen av främst jordbrukets produktions- och avsättningsförhållanden finner kommittén övervägande skäl tala för att Kungl. Maj:t i statsrådet bör pröva samtliga de besvärärenden, om vilka fråga är i detta avsnitt.

91) Mål om pantlånerörelse samt handel med skrot, lump och begagnat gods

Här behandlas besvärsmål enligt lagen den 29 december 1949 (nr 722) om pantlånerörelse och KF samma dag (nr 723) angående handel med skrot, lump och begagnat gods. Ärenden angående godkännande av föreståndare behandlas dock i annat sammanhang.

Mål om tillämpningen av dessa två författningar prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 296—298)

Tillstånd till pantlånerörelse förutsätter att ett behov av rörelsen föreligger. Med hänsyn härtill föreslår utredningsmannen att besvärärenden om meddelande av tillstånd till pantlånerörelse även i fortsättningen skall avgöras av regeringen.

Sökande som uppfyller de i förordningen uppställda kraven anses äga ett rättsanspråk att få tillstånd till yrkesmässig handel med skrot, lump och begagnat gods. Därför föreslås att regeringsrätten skall avgöra klagomål över vägran att lämna sådant tillstånd.

Mål om återkallelse av tillstånd enligt dessa två författningar skall enligt utredningsmannens förslag handläggas av regeringsrätten.

Mål om ändring av låneavgifter eller andra föreskrifter beträffande pantlånerörelse eller om meddelande av nya föreskrifter för sådan rörelse faller enligt utredningsmannen under den av honom föreslagna allmänna regeln angående regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud.

Yttranden

Överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län anser att mål om tillstånd till handel med skrot, lump och begagnat gods i sista hand bör prövas av regeringen.

Regeringsrättens flesta ledamöter ifrågasätter om utredningsmannen, då han till regeringsrätten hänfört besvär över vägrat tillstånd till handel med skrot, lump och begagnat gods, tillräckligt beaktat det övervägande inslag av lämplighets- och kontrollsynpunkter, vilka sammanhänger med risken att mindre nogräknade yrkesutövare tager befattning med stöldgods. Att i viss mån likartade synpunkter torde böra anläggas vid tillståndsprovning enligt de två ifrågavarande författningarna talar också för att provningen i båda fallen kvarblir hos regeringen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att mål om handel med skrot, lump och begagnat gods bör slutligt prövas av annan instans än regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Regleringen av handeln med skrot, lump och begagnat gods samt pantlånerörelse utgör ett led i kampen mot egendomsbrottsligheten. Lagen om pantlånerörelse har dessutom till syfte att undanröja vissa sociala missförhållanden. Kontroll- och lämplighetssynpunkter samt, vid pantlånerörelse, sociala synpunkter dominerar vid tillämpningen av förevarande författningar. Övervägande skäl synes kommittén tala för att provningen av samtliga hithörande mål om tillämpning av lagen om pantlånerörelse och förordningen angående handel med skrot, lump och begagnat gods i sista instans bör tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet.

92) Mål om tillstånd till handel med explosiva varor m. m.

Här behandlas mål om tillstånd till tillverkning av eller handel med explosiva varor.

Bestämmelser i ämnet finns i KF den 10 juni 1949 (nr 341) om explosiva varor.

Hithörande besvärssärenden prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 299 och 300)

Mål angående meddelande av tillstånd till tillverkning av eller handel med explosiva varor hänföres i utredningsmannens förslag i allmänhet till rege-

ringens kompetensområde, emedan den enskilde inte kan anses ha något rättsanspråk på att erhålla sökt tillstånd.

Undantag göres för mål om tillstånd för behörig vapenhandlare att idka handel med ammunition till vapen som han äger sälja. Sådana mål föreslås skola prövas av regeringsrätten. Såsom skäl härför anföres, dels att i förevarande fall den som fyller de personliga kvalifikationerna får anses ha ett rättsanspråk, dels ock att mål om tillstånd till handel med vapen enligt förslaget skall handläggas av regeringsrätten.

Mål angående inskränkning i eller återkallelse av meddelat tillstånd varom fråga är i detta avsnitt skall enligt utredningsmannens förslag alltid prövas av regeringsrätten.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter anför att med hänsyn till att de förordar, att mål rörande ansökningar om tillstånd till handel med skjutvapen skall avgöras av regeringen, de ej anser tillräckliga skäl föreligga att uppställa ett undantag för det mycket speciella fall, som mål angående tillstånd för behörig vapenhandlare att idka handel med ammunition till vapen som han äger sälja utgör. Också *kommerskollegium, överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län* anser att mål av sistnämnda slag bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Enligt kommitténs uppfattning talar ordnings- och säkerhetssynpunkter för att alla ärenden om tillstånd till tillverkning av eller handel med explosiva varor — även mål om återkallelse av eller inskränkning i tillstånd — i sista instans bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Såvitt angår tillstånd för behörig vapenhandlare att idka handel med ammunition till vapen som han äger sälja överensstämmer kommitténs ifrågavarande ståndpunkt med vad kommittén i nästföljande avsnitt föreslår beträffande tillstånd till handel med skjutvapen.

93) Mål om tillstånd till handel med skjutvapen m. m.

Bestämmelser om handel med skjutvapen finns i vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340).

Besvärsmål angående tillstånd till sådan handel prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt 2 § 4:o) andra stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra hithörande mål om ersättning av statsmedel.

Utredningsmannen (bet. s. 300 och 301)

Någon befogenhet att efter fritt skön vägra tillstånd till handel med skjutvapen av annan anledning än att sökanden ej uppfyller de i förordningen angivna kompetensfordringarna föreligger inte. På denna grund föreslår utredningsmannen att mål om tillstånd till handel med skjutvapen skall avgöras av regeringsrätten. Enligt utredningsmannens förslag skall också mål om inlösen av vapen prövas av regeringsrätten.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter uttalar att det vill synas som om med avseende å tillståndsgivningen beträffande just vapenhandel så starka ordnings- och säkerhetshänsyn gör sig gällande, att prövningen av mål om vägrat tillstånd liksom hittills bör förbehållas Kungl. Maj:t i statsrådet. Även *justitiekanslersämbetet, överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län* anser att ifrågavarande mål bör tillhöra regeringens kompetensområde.

Förvaltningsdomstolskommittén

I ärenden om meddelande eller återkallelse av tillstånd till handel med skjutvapen bör i främsta rummet ordnings- och säkerhetssynpunkter vara avgörande. Mot denna bakgrund finner kommittén övervägande skäl tala för att dessa ärenden även i framtiden bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, som i sista hand har ansvaret för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet i landet.

I samband med återkallelse av tillstånd till handel med skjutvapen kan uppkomma mål om inlösen av vapen. Sådana mål bör — liksom övriga inlösenmål enligt vapenförordningen vilka behandlats i ett tidigare sammanhang — avgöras av administrativ domstol.

Kommittén föreslår således, att av målen rörande handel med skjutvapen endast mål om inlösen av vapen skall handläggas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i det förut nämnda förslaget till förordning om ändrad lydelse av 40 § vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340).

Författningsförslag nr 90.

94) Mål om tillstånd till handel med preventivmedel och fosterfördrivande medel

Bestämmelser om tillstånd till handel med preventivmedel och fosterfördrivande medel finns i KF den 5 juni 1959 (nr 325) om handel med preventivmedel, KF den 9 september 1938 (nr 569) med vissa bestämmelser

angående fosterfördrivande medel och till dessa författningar hörande tillämpningsföreskrifter.

Nu ifrågavarande tillståndsärenden torde i sista instans handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 301—303)

Beträffande handeln med preventivmedel framhålles att tillståndsprovningen inte är avsedd att skapa något monopol för en mycket begränsad grupp av försäljare. Provnigen är av tämligen enkel beskaffenhet och avser huvudsakligen frågorna om sökandens personliga kvalifikationer, den ifrågasatta handelslokalens lämplighet och lämpligheten av den reklam, som sökanden kan vilja bedriva. Med hänsyn härtill föreslår utredningsmannen att mål rörande meddelande av tillstånd till handel med preventivmedel skall upptagas av regeringsrätten.

I fråga om tillstånd till handel med fosterfördrivande medel finns ej något rättsanspråk på att erhålla tillstånd utan avgörande är väsentligen lämplighetssynpunkter. Därför anses ärenden rörande meddelande av tillstånd varom nu är fråga böra prövas av regeringen.

Beträffande samtliga de tillstånd, som behandlas i detta avsnitt, föreslår utredningsmannen, att mål om återkallelse av desamma skall handläggas av regeringsrätten.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter förordar, med hänvisning till de synpunkter som gjorde sig gällande vid tillkomsten av 1938 års förordning om handel med preventivmedel, att även mål om tillstånd till sådan handel skall avgöras av regeringen. Ett ytterligare skäl för en sådan ståndpunkt förklaras vara, att det synes olämpligt att i sista instans splittra hithörande målgrupper. Vidare synes det ledamöterna föga rationellt att de som särskilt enkla betecknade målen om preventivmedel hänföres till den instans, där proceduren måste bli mera omfattande. Även *överståthållarämbetet* anser att mål om tillstånd till handel med preventivmedel bör prövas av regeringen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län förordar att besvär över polismyndighets beslut på ansökan om rätt att driva handel med preventivmedel skall handläggas av länsstyrelsen i sista instans.

Förvaltningsdomstolskommittén

Kontrollen över handeln med preventivmedel tillkom för att åstadkomma en sanering av ifrågavarande handel. Man vill ha garantier mot bl. a. olämplig reklam och mot försäljning som kan störa allmän ordning och trevnad. Dessa synpunkter skall beaktas både vid beviljande och vid återkallande av tillstånd till handel med preventivmedel. Det synes ej kommittén vara

en ändamålsenlig lösning att överlåta åt administrativ domstol att skapa praxis på förevarande område. Kommittén föreslår, att mål om beviljande och återkallelse av tillstånd till handel med preventivmedel skall tillhöra regeringens kompetensområde.

Även in fråga om handel med fosterfördrivande medel bör enligt kommitténs mening Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans handlägga förekommande ärenden om meddelande eller återkallande av tillstånd.

95) *Mål om handel inom frihamn*

Enligt frihamnsstadgan den 8 november 1935 (nr 553) äger vederbörande tullanstalt i särskilda fall föreskriva de inskränkningar i fråga om detaljhandeln inom frihamn, som finnes påkallade för att hindra uppenbara missbruk.

Besvär över sådan föreskrift torde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 305)

De föreskrifter, om vilka här är fråga, synes i regel vara av allmän innebörd och riktar sig inte i första hand mot viss enskild man. Besvär rörande föreskrifter av denna art bör avgöras av regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Även kommittén anser att Kungl. Maj:t i statsrådet bör vara sista besvärinstans i dessa ärenden.

96) *Mål om tillstånd till provianteringsfrilager*

Bestämmelser i ämnet finns i KK den 5 juni 1953 (nr 398) med tillämpningsföreskrifter till KF den 15 november 1912 (nr 298) om provianteringsfrilager.

Besvärsmål om tillstånd att hålla provianteringsfrilager prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 305 och 306)

I enlighet med de allmänna grunder, som utredningsmannen följt, föreslår denne att mål om tillstånd till provianteringsfrilager skall upptagas av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Någon behovsprövning eller annan fri prövning förekommer inte i ärenden angående tillstånd att hålla provianteringsfrilager. Den prövning, som göres i dessa tillståndsärenden, är av rättslig natur och lämpar sig väl för handläggning i högre instans av administrativ domstol. Med anledning härav

föreslår kommittén, att mål om tillstånd att hålla provianteringsfrilager skall i sista hand avgöras av förvaltningsdomstol.

Föreskrift om kompetensfördelningen har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

97) *Mål rörande rusdryckshanteringen*

I detta avsnitt behandlas mål som rör uppsikten över hanteringen av rusdrycker, öl, teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat samt malt- och läskedrycker. Bestämmelser i ämnet finns i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), KF den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, ölförsäljningsförordningen den 23 mars 1961 (nr 159), KF den 26 maj 1961 (nr 180) om tillverkning av sprit och vin, KF samma dag (nr 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat samt KF den 25 februari 1955 (nr 38) om försäljning av alkoholfria drycker. KK den 13 december 1963 (nr 654) om försäljning från apotek av alkoholhaltiga läkemedel och teknisk sprit, m. m. har behandlats i ett tidigare sammanhang och faller utanför ramen för detta avsnitt.

Enligt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra hithörande mål om föreläggande vid vite.

Samtliga övriga besvärärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 306—309)

Besvärsmålen rörande uppsikten över rusdryckshanteringen — även målen om påbud och målen om återkallelse av eller inskränkning i beviljad rättighet — står i intimt samband med nykterhetspolitiken i allmänhet och med upprätthållande av allmän ordning. Det synes därför utredningsmannen lämpligast, att samtliga ifrågavarande mål avgöres av regeringen.

Yttrande

Svensk industriförening förordar att målen rörande uppsikten över rusdryckshanteringen överföres till regeringsrättens prövning.

Förvaltningsdomstolskommittén

De mål, om vilka fråga är i detta avsnitt, äger — såsom utredningsmannen framhållit — nära samband med den allmänna nykterhetspolitiken och kan vara av betydelse för upprätthållande av allmän ordning. Kommittén föreslår i anledning härav att, med nedan angivet undantag, samtliga hithö-

rande besvärärenden skall i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Något behov att förbehålla regeringen prövningen av i detta sammanhang förekommande mål rörande vitesföreläggande synes inte föreligga. Kommittén föreslår därför att sistnämnda mål (13 § KF om tillverkning av sprit och vin samt 17 § KF om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat) skall — i likhet med mål om vitesförelägganden på flertalet andra rättsområden — handläggas av administrativ domstol.

Föreskrift om administrativ domstols kompetens i mål om vitesföreläggande har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

98) *Mål om kristidshandel*

Här behandlas mål enligt allmänna ransoneringslagen den 26 maj 1954 (nr 280). Mål om tillämpning i särskilda fall av de föreskrifter, som Kungl. Maj:t med stöd av lagen kan komma att meddela rörande clearingavgift, clearingbidrag och prisutjämningsavgift, faller utanför ramen för detta avsnitt.

Av målen enligt allmänna ransoneringslagen äger regeringsrätten upptaga och avgöra jämlikt 2 § 14:o) elfte stycket regeringsrättslagen mål om förbud för näringsidkare att vidare driva handel med eller i sin rörelse använda förnödenhet, beträffande vilken reglering genomförts med stöd av 2 § allmänna ransoneringslagen, och om vägrad återkallelse av sådant förbud samt jämlikt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen mål om föreläggande vid vite och om utdömande av vite.

Övriga besvärsmål, om vilka här är fråga, handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 310—312)

I enlighet med de av utredningsmannen uppställda grundsatserna föreslår denne, att mål om auktorisation enligt 3 § 1) allmänna ransoneringslagen skall hänföras till regeringsrättens kompetensområde och mål om auktorisation enligt 3 § 2) samma lag prövas av regeringen.

Mål rörande förordnande enligt 8 § andra stycket om fri disposition av vara i fall av vägrad inlösen rör en rättsfråga och anses väl lämpa sig för prövning i regeringsrätten. Därför föreslås att denna skall upptaga sådana mål.

Då mål om återkallelse av ransoneringsbevis är av rättslig beskaffenhet, föreslår utredningsmannen vidare, att regeringsrätten skall pröva också sådana mål. Dessa mål faller under den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om indragning av rättighet.

Mål om förbud för näringsidkare att vidare driva handel med eller i sin rörelse använda förnödenhet, beträffande vilken reglering genomförts med stöd av 2 § allmänna ransoneringslagen, ävensom övriga mål om individuella påbud omfattas av den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln att regeringsrätten skall pröva mål om individuella påbud.

Regeringsrätten skall enligt förslaget också avgöra mål om utdömande av vite.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter ifrågasätter om inte, med hänsyn till de krisförhållanden under vilka allmänna ransoneringslagen är avsedd att tillämpas, även prövning av auktorisation enligt 3 § 1) kan antagas innefatta så pass betydande moment av grannlaga ekonomisk lämplighetsbedömning, att sakens rent juridiska sida blir föga utpräglad. I varje fall synes synpunkten att likartade målgrupper ej utan vägande skäl bör hänvisas till olika slutinstanser tala för att också mål om prövning av rätt till näringsutövning enligt 3 § 1) prövas av regeringen.

Kommerskollegium framhåller att i både fallen enligt 3 § 1) och fallen enligt 3 § 2) det gäller åtgärder, vilka måste snabbt genomföras i ett kritiskt försörjningsläge utan att särskild hänsyn kan tagas till enskild rätt. Lämplighetsfrågorna är de avgjort viktigaste. Den nuvarande enhetligheten bör bevaras och samtliga berörda auktorisationsärenden avgöras av regeringen såsom sista instans.

Även *statens handelslicensnämnd* ifrågasätter om ej besvär både enligt 3 § 1) och enligt 3 § 2) allmänna ransoneringslagen bör anföras hos regeringen. Däremot är nämnden positiv till att mål om återkallelse av ransoneringsbevis hänföres till regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål om återkallelse av ransoneringsbevis rör en rättsfråga och kan vara av stor betydelse för den enskilde. Något behov att förbehålla regeringen prövningen av sådana mål torde inte föreligga. Kommittén är av den uppfattningen att dessa mål i sista hand bör avgöras av administrativ domstol.

Vad angår mål om meddelande eller upphävande av förbud för näringsidkare att vidare driva handel med eller i sin rörelse använda förnödenhet, beträffande vilken reglering genomförts med stöd av 2 § allmänna ransoneringslagen, ävensom mål om föreläggande vid vite och utdömande av vite anser kommittén, att målen även framdeles bör prövas av administrativ domstol.

I likhet med ovan nämnda remissinstanser finner kommittén övervägande skäl tala för att i enhetlighetens intresse samtliga mål om auktorisation enligt 3 § allmänna ransoneringslagen bör handläggas av Kungl. Maj:it i statsrådet.

Mål om inlösen av förnödenhet enligt 8 § torde liksom hittills böra tillhöra regeringens kompetensområde. Sker ej inlösen, skall den beslutande myndigheten avgöra, huruvida ägaren av förnödenheten skall få överlåta eller använda denna utan hinder av gällande begränsande föreskrifter. Det synes kommittén ändamålsenligt att denna fråga prövas av samma slutinstans som i sista hand beslutar i inlösenfrågan. Kommittén förordar således, att även mål om förordnande enligt 8 § andra stycket allmänna ransoneringslagen skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Övriga administrativa besvärsmål enligt lagen torde likaledes böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om den ovan förordade kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 45 § allmänna ransoneringslagen den 26 maj 1954 (nr 280).

Författningsförslag nr 133.

99) Mål om import- och exportregleringar

I detta avsnitt behandlas mål om import- och exportlicenser, beslut av licensmyndighet rörande allmänna föreskrifter eller generella undantag samt rätt att begagna runmärke. Mål om beslut av tullmyndighet rörande in- eller utförsel av varor samt mål enligt författningar och föreskrifter rörande den allmänna hälsovården, rörande förebyggande eller bekämpande av djur- eller växtsjukdomar eller rörande djurs vård eller behandling behandlas i andra sammanhang och faller utanför ramen för detta avsnitt.

Huvudförfattningarna på området är KK den 14 mars 1947 (nr 82) angående allmänt importförbud och KK den 9 juni 1950 (nr 324) angående allmänt exportförbud. Av övriga hithörande författningar skall här endast nämnas KK den 1 april 1927 (nr 74) med vissa bestämmelser angående anbringande av särskilt inregistrerat märke, s. k. runmärke, å fläsk och KK den 7 november 1958 (nr 528) med vissa bestämmelser angående utförsel av smör, ost och ägg, med stöd av vilken författning bestämmelser om runmärkning utfärdats av statens jordbruksnämnd.

Besvärsmål på det område, varom här är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 312—314)

Besvärsmål, som rör avslag på ansökan om import- eller exportlicens, avser i allmänhet lämplighetsfrågor och bör därför prövas av regeringen. Regeringen bör också vara behörig att pröva beslut av licensmyndighet rörande meddelande av allmänna föreskrifter angående tillämpningen av författning eller generella undantag.

Mål om återkallelse av import- eller exportlicens faller under den av ut-

redningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om återkallelse av individuella tillstånd.

Beträffande besvärsmål om rätt att använda runmärke och om återkallelse eller frångående av sådan rätt framhålles, att målen är så ingående reglerade i författningssvåg att de enligt de av utredningsmannen tillämpade principerna bör upptagas av regeringsrätten. Härför anses också tala målens likhet med bl. a. mål om slakthustvång och köttbesiktning.

Yttranden

Statens handelslicensnämnd tillstyrker att regeringen skall vara behörig att pröva beslut av licensmyndighet rörande meddelande av allmänna föreskrifter angående tillämpning av författning eller generella undantag ävensom besvärsmål rörande avslag å import- eller exportlicens. Regeringen bör enligt nämndens uppfattning också vara behörig att pröva besvär över bifallen ansökan om import- eller exportlicens. Beträffande återkallande av import- och exportlicenser framhåller nämnden, att om indragning eller nedskärning sker generellt, det synes uppenbart att besvär i förekommande fall bör prövas av regeringen. Härmed bör jämföras sådana fall, då individuell indragning av licens sker av handelspolitiska, valutamässiga eller försörjningsmässiga skäl. Sker åter indragning av licens av individuella skäl, talar enligt nämndens uppfattning starka principiella skäl för att besvär över en sådan indragning skall prövas av regeringsrätten. Då praktiska skäl emellertid talar mot en uppdelning av mål om import- och exportlicenser, inskränker sig nämnden till att göra detta påpekande.

Sveriges grossistförbund finner det angeläget att regeringsrätten lämnas tillfälle att pröva eller i varje fall avgiva yttrande i sådana mål om meddelande av export- eller importlicens, där rättsfrågan har en övervägande betydelse.

Beträffande mål om rätt att begagna runmärke framhåller *regeringsrättens flesta ledamöter* att de överväganden, som kan förekomma vid prövningen av rätt till runmärke, väsentligen torde vara skönsmässiga och rent praktiska. Detta förhållande i förening med ämnets nära sammanhang med exportlicensieringen synes därför böra leda till att man vid behandlingen i högsta instans inte skiljer nu ifrågakvarande besvärsmål från andra mål om import- och exportreglering, där besvären bör gå till regeringen. Även *statens jordbruksnämnd* anser att tillräckliga skäl ej föreligger för en överflyttning av runmärkningsmålen till regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Besvär över beslut av licensmyndighet rörande allmänna föreskrifter eller generella undantag bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Beslut om bifall eller avslag på ansökningar om import- eller exportlicens, varom fråga är i detta avsnitt, meddelas på grundval av handelspoli-

tiska, valutamässiga och försörjningsmässiga överväganden. Detsamma gäller i allmänhet beslut om återkallelse eller inskränkning av meddelad sådan licens. Praktiska skäl talar emot en särbehandling av de återkallelseärenden, i vilka individuella skäl spelat en roll. Kommittén anser på nu anförda skäl, att samtliga hithörande besvärsmål, som rör meddelande eller återkallande av import- eller exportlicens, bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Vad angår målen om rätt att begagna runmärke torde avgörande vikt böra läggas vid sambandet mellan runmärkning och exportlicensieringen. Nämnas bör också att besvär i runmärkesärenden praktiskt taget inte förekommer. Mot denna bakgrund anser kommittén övervägande skäl tala för att besvärsmål om rätt att använda runmärke och om återkallelse eller framtagna av sådan rätt även i fortsättningen bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

100) Vissa mål om det ekonomiska försvaret

Här behandlas mål som avses i lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m., lagen den 21 mars 1940 (nr 176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg, lagen den 13 maj 1966 (nr 158) angående utvidgad tillämpning av nyssnämnda två lagar, lagen den 20 december 1957 (nr 684) om betalningsväsendet under krigsförhållanden och krigshandelslagen den 28 februari 1964 (nr 19).

De besvärärenden, om vilka i detta sammanhang är fråga, tillhör regeringens kompetensområde.

Utredningsmannen (bet. s. 314 och 315)

Beträffande besvärsmål om tillämpning av de två förstnämnda lagarna uttalar utredningsmannen, att med hänsyn till lagarnas syfte och ärendenas beskaffenhet prövningen av målen bör ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Därest beslut, som avses i förevarande lagar, fattas av annan än Kungl. Maj:t, bör förekommande besvär över myndighetens beslut handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Härför talar såväl ärendenas betydelse för det ekonomiska försvaret och för rikets förhållanden i övrigt som den omständigheten att enligt lagarna beslutanderätten primärt ligger hos Kungl. Maj:t.

101) Mål om tillstånd att driva körskola

Bestämmelser i ämnet finns i 36 § vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648).

Ärenden om tillstånd att driva körskola avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 318 och 319)

Den som uppfyller de uppställda kraven på kompetens, lämplighet och tillfredsställande ekonomi får anses ha ett rättsanspråk att erhålla körskoletillstånd. Besvärsmål rörande körskoletillstånd bör under sådana förhållanden avgöras av regeringsrätten.

Yttranden

Länsstyrelsen i Stockholms län framhåller att i ärenden om tillstånd att bedriva körskola det framför allt blir fråga om en bedömning av vederbörandes allmänna lämplighet för uppgiften. En sådan prövning hör snarare hemma hos administrativ myndighet än hos en förvaltningsdomstol. Länsstyrelsen avstyrker därför bestämt förslaget på denna punkt. Också *överståthållarämbetet* anser att mål om tillstånd att driva körskola bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* förordar likaledes att nu ifrågavarande mål slutligt avgöres av annan instans än regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

I ärenden om meddelande av tillstånd att driva körskola skall tillses att vederbörande äger förutsättningar att bedriva körskola på sådant sätt att det allmännas krav på god förarutbildning blir tillgodosett. Det synes ej naturligt att lägga en prövning av denna typ i administrativ domstols hand. Ett meddelat tillstånd kan återkallas bl. a. om utbildningen bedrivs på ett otillfredsställande sätt. Avgöranden huruvida återkallelse skall ske på ifrågavarande grund äger nära samband med den prövning, som äger rum i ärendena om meddelande av tillstånd, och bör därför enligt kommitténs mening ligga i händerna på tillståndsmyndigheten. Under åberopande av det anförda föreslår kommittén, att besvärärenden om meddelande och återkallande av tillstånd att driva körskola skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i det tidigare nämnda förslaget till förordning om ändrad lydelse av 76 § vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648).

Författningsförslag nr 86.

102) Mål om godkännande av skola m. m.

Enligt 34 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319) får skolplikt fullgöras i annan enskild skola än statsunderstödd sådan, om skolan godkänts för ändamålet. Jämlikt 2 kap. 17 § skolstadgan samma dag (nr 439) kan under vissa

förutsättningar skolgång i årskurs 9 i grundskolan få ersättas med skolgång i yrkesskola, vars läroplan fastställts av skolöverstyrelsen eller, om skolan ej står under dess tillsyn, för skolpliktens fullgörande godkänts av överstyrelsen. Bestämmelser i nu ifrågavarande ämnen finns också i 14 och 15 §§ folkskolestadgan den 23 maj 1958 (nr 399). Av KK den 28 juni 1962 (nr 488) med vissa bestämmelser om folkskolor och fortsättningsskolor m. m. framgår att sistnämnda författningsrum fortfarande i viss utsträckning är tillämpliga.

Besvär i frågor rörande godkännande av skola eller läroplan prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 319—321)

Det kan antagas att sökande, som har den erforderliga kompetensen, äger rätt att erhålla tillstånd att driva enskild skola. Mål om godkännande av enskild skola bör därför prövas av regeringsrätten. Denna bör också handlägga mål om återkallelse av sådant godkännande.

Mål om godkännande av yrkesskola torde väsentligen avse lämplighetsfrågor och bör därför prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Yttranden

Skolöverstyrelsen tillstyrker förslaget beträffande det område som styrelsen har att företräda.

Regeringsrättens flesta ledamöter uttalar att prövningen av mål om tillstånd att driva enskild skola och av mål om tillstånd att driva enskild yrkesskola torde grundas på så likartade överväganden, att målen bör avgöras i samma slutinstans. Det synes ledamöterna mest ändamålsenligt att båda slagen av mål handläggas av regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Enligt skollagen krävs för godkännande av enskild skola att skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvarar grundskolans och att skolan förestås av person, som äger erforderlig skicklighet för undervisningen och är väl lämpad att förestå skola. Uppfyller skolan ej längre angivna villkor eller finnes, att undervisningen ej handhaves av lärare med erforderlig skicklighet eller att verksamheten eljest inte bedrivs på tillfredsställande sätt, skall godkännandet återkallas, om rättelse ej vinnes genom hänvändelse till skolans ledning. Andra synpunkter än rättsliga synes kommittén dominera vid prövningen av ärenden om godkännande av enskild skola och om återkallelse av sådant godkännande. Framhållas bör också att hithörande ärenden äger viss släktskap med frågorna om statsbidrag till enskilda skolor. Enligt kommitténs mening talar övervägande skäl för att besvär över beslut enligt skollagen om godkän-

nande av enskild skola och om återkallelse av sådant godkännande i sista instans bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I ärenden om godkännande enligt skolstadgan av läroplan för yrkesskola torde väsentligen lämplighetsfrågor uppkomma. Ärendena är likartade med frågor om fastställande av läroplan och synes kommittén i händelse av besvär böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Motsvarande ärenden enligt 14 och 15 §§ folkskolestadgan torde likaledes i sista hand böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att samtliga de ärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, skall i sista instans prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Såvitt angår skollagen har bestämmelser om kompetensfördelningen intagits i det förut omnämnda förslaget till lag om ändrad lydelse av 54 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319).

Författningsförslag nr 28.

103) *Mål om enskilda sjukhem*

Här behandlas mål om tillämpning av stadgan den 22 april 1960 (nr 114) angående enskilda sjukhem m. m.

Mål om tillstånd att driva enskilt sjukhem eller att eljest yrkesmässigt mottaga vårdbehövande för slutet vård för sjukdom, skada eller kroppsfel eller i samband med barnshörd upptages och avgöres av regeringsrätten med stöd av 2 § 17:o åttonde stycket regeringsrättslagen.

Övriga besvärsärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Då utredningsmannens betänkande avgavs, gällde en äldre författning i ämnet.

Utredningsmannen (bet. s. 321 och 322)

Tillstånd att driva enskilt sjukhem eller förlossningshem fick inte vägras, om det kunde skäligen antagas att hemmet kom att fylla de anspråk, som från medicinskt-hygieniska och sociala synpunkter rimligen kunde ställas. Regeringsrätten borde därför fortfarande vara behörig i mål om meddelande av sådant tillstånd. Det borde också ankomma på regeringsrätten att pröva mål om förbud mot fortsatt bedrivande av sådan verksamhet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Den prövning, som skall äga rum enligt 1960 års stadga, är av samma art som den vilken skedde enligt de tidigare gällande bestämmelserna. Med hänsyn härtill föreslår kommittén, att mål om meddelande av tillstånd enligt 4 eller 5 § eller om återkallelse av tillstånd enligt 6 § ävensom motsvarande mål enligt 12 § skall avgöras av administrativ domstol. I övrigt torde

besvär över medicinalstyrelsens beslut enligt stadgan böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till kungörelse om ändring i stadgan den 22 april 1960 (nr 114) angående enskilda sjukhem m. m.

Författningsförslag nr 134.

104) *Mål om tillstånd att driva privat arbetsförmedling*

Bestämmelser om tillstånd att driva privat arbetsförmedling finns i lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling.

Ärenden om sådant tillstånd avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 322 och 323)

Det är överlämnat åt den prövande myndigheten att fritt efter omständigheterna bedöma, huruvida tillstånd att bedriva arbetsförmedling skall meddelas. Ärenden om beviljande av sådant tillstånd bör därför handläggas av regeringen.

Mål om återkallande av meddelat tillstånd ävensom om inskränkningar i meddelade villkor eller bestämmelser för verksamheten anses däremot av utredningsmannen, i enlighet med de allmänna riktlinjer han följt, böra prövas av regeringsrätten.

Yttrande

Arbetsmarknadsstyrelsen tillstyrker förslaget.

Förvaltningsdomstolskommittén

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvärärenden angående meddelande av tillstånd till privat arbetsförmedling. De avvägningar och bedömningar, som ligger bakom avgörandena i ärenden om meddelande av tillstånd, torde böra tillmätas sådan vikt i mål om återkallelse av eller begränsning i dylikt tillstånd, att övervägande skäl synes tala för att mål av sistnämnda typ ej bör överlämnas till avgörande av annan instans än den som avgör frågor om beviljande av tillstånd. Kommittén förordar således, att samtliga ärenden, som rör tillstånd att driva privat arbetsförmedling, även i framtiden skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

105) *Mål om skeppsklarering*

Här behandlas mål om tillämpning av skeppsklarerarförordningen den 4 maj 1934 (nr 119). Mål om godkännande av föreståndare behandlas dock i annat sammanhang.

De mål, om vilka fråga är i detta avsnitt, avgöres i sista instans av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 323 och 324)

Då tillstånd enligt förordningen inte får vägras den som fyller de uppställda kvalifikationerna, bör mål angående vägrad tillståndsgivning upptagas av regeringsrätten. I enlighet med de av utredningsmannen följda principerna anses även övriga mål som behandlas i detta avsnitt, med undantag för mål om fastställande av taxa för skeppsklareringsarvode, böra prövas av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Några speciella näringspolitiska eller polisiära synpunkter skall inte anläggas i nu ifrågavarande mål. Tanken torde vara att skeppsklarerarrörelse skall efter tillstånd få bedrivas av envar som är kompetent och inte finnes olämplig. Kommittén föreslår att samtliga hithörande besvärsmål om tillämpning av skeppsklarerarförordningen, med undantag för mål om fastställelse av taxa för skeppsklareringsarvode, skall prövas av administrativ domstol. Taxeärendena bör på grund av sin generella natur i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om den ovan förordade kompetensfördelningen har intagits i förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 15 § skeppsklarerarförordningen den 4 maj 1934 (nr 119). De föreslagna besvärshästämmelserna har trätt i stället för vissa straffrättsliga föreskrifter, som inte längre erfordras.

Författningsförslag nr 135.

106) Mål om tillämpning av lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete

Här behandlas besvärsmål enligt lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete och KK samma dag (nr 269) med tillämpningsföreskrifter till nämnda lag.

Enligt 2 § 17:o tionde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om sådan föreskrift rörande förbud vid vite att fortsätta arbetet, som omtalas i 5 § 1963 års lag.

Övriga mål, om vilka fråga är i detta avsnitt, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Då utredningsmannens betänkande avgavs, gällde äldre bestämmelser om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Utredningsmannen (bet. s. 326 och 327)

Syftet med nu ifrågavarande reglering av byggnadsverksamheten är att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft. Lagen är tänkt såsom ett redskap, med vilket det allmänna kan utöva kontroll över den viktiga del av kapitalinvesteringsområdet, som byggnadsverksamheten utgör. I betraktande härav bör

mål angående besvär över arbetsmarknadsstyrelsens beslut om byggnadstillstånd avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förekommande mål om förbud vid vite att fortsätta arbetet omfattas av den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål rörande individuella påbud.

Förvaltningsdomstolskommittén

Lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete har i första hand till syfte att främja en säsongutjämning inom byggnadsbranschen och skall tillgripas där frivilliga åtgärder visar sig otillräckliga. Genom ett tidsbegränsat tillägg till 1 § har lagen dessutom blivit ett medel för prioritering av sådant byggnadsarbete, som anses angeläget. Det har ansetts nödvändigt att vidtaga särskilda åtgärder för att hålla investeringsbenägenheten inom den ram, som tillgången på kapital och övriga resurser uppställer, om allvarliga rubbningar i den ekonomiska balansen skall kunna undvikas. De avvägningar, som måste göras i ärenden om igångsättningstillstånd, är sådana, att dylika ärenden uppenbarligen bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans.

Den som underlåter att ställa sig meddelade bestämmelser om igångsättningstillstånd till efterrättelse kan ej ådömas straff härför. Sanktionen är att han vid vite kan förbjudas att fortsätta arbetet. Mål rörande sådant förbud bör prövas av administrativ domstol.

Övriga besvärärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, torde böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelse om administrativ domstols kompetens i vitesmål har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

107) Mål om offentliga tillställningar m. m.

I detta avsnitt behandlas mål om tillämpning av allmänna ordningsstadgan den 14 december 1956 (nr 617), 93 § luftfartskungörelsen den 24 november 1961 (nr 558), 53 § vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), KK den 31 december 1913 (nr 380) angående rätt för utlänning och i utlandet bosatt svensk undersåte att här i riket giva offentlig föreställning m. m. eller att därvid medverka samt KF den 5 juni 1959 (nr 348) med särskilda bestämmelser om biografföreställningar m. m.

Jämlikt 2 § 16:o) första stycket regeringsrättslagen torde regeringsrätten vara behörig att upptaga och avgöra mål enligt 21 § allmänna ordningsstadgan om medicinalstyrelsens medgivande till hypnotiska eller därmed likartade experiment. Det ankommer vidare enligt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen på regeringsrätten att upptaga och avgöra förekommande mål om föreläggande vid vite.

Övriga besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 280, 327—332, 426—430 samt 448 och 449)

I mål om tillstånd till sprängning, fyrverkeri och skjutning inom stadsplanlagt område enligt 6 § allmänna ordningsstadgan omfattar myndighetens prövning ett ställningstagande till spørgsmålet huruvida med hänsyn till föreliggande förhållanden sprängning m. m. över huvud taget kan tillåtas utan fara för allmän säkerhet. Dessa mål bör därför avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Besvärsmål rörande vägrat tillstånd att anordna offentlig tillställning skall enligt utredningsmannens förslag också prövas av regeringen. Såsom skäl härför anföres i främsta rummet, att tillståndsprövningen är en viktig del av den uppsikt över allmän ordning, säkerhet och sedlighet, som i sista hand Kungl. Maj:t i statsrådet har att utöva för det allmännas bästa. Härtill kommer att dessa mål är mindre väl lämpade för rättsligt bedömande på grund av den fria prövningsrätt, som tillagts myndigheterna.

Med i stort sett samma motivering föreslår utredningsmannen, att också mål enligt 1959 års förordning om godkännande av film skall avgöras av regeringen.

Mål om medicinalstyrelsens medgivande enligt 21 § allmänna ordningsstadgan rör en lämplighetsfråga och bör därför avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Regeringen anses vidare böra upptaga mål rörande sökt dispens från reglerna i 10 § och 16 § andra stycket allmänna ordningsstadgan samt mål rörande förordnande om generellt förbud mot tillställningars hållande inom visst län eller del därav.

Däremot skall enligt utredningsmannens förslag regeringsrätten upptaga och avgöra mål rörande anmälan om offentlig tillställning. I lagmotiven anföres att mål rörande beslut, att tillställning, för vars anordnande erfordras endast anmälan, inte får äga rum, i likhet med mål om idkande av näringsyrke bör prövas av regeringsrätten.

Vidare föreslås att mål rörande förordnande om tillställnings inställande, förbud mot tillställnings förnyande samt ordningsföreskrifter, som meddelas beträffande viss tillställning och som ej utgör en del av tillståndet till densamma, skall prövas av regeringsrätten. Dessa mål går in under den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål rörande individuella påbud.

Även besvärsmål om återkallande av tillstånd bör enligt utredningsmannens uppfattning betraktas såsom rättsärenden och följaktligen överflyttas till regeringsrätten.

I ett särskilt avsnitt behandlar utredningsmannen mål enligt 17 § allmänna ordningsstadgan om åläggande för anordnare av offentlig tillställ-

ning att bekosta ordningshållning. Härvid framhålles att beslut om sådant åläggande kan komma att meddelas utan samband med beslutet i tillståndsfrågan. Omfattningen av ersättningskyldigheten beror naturligtvis i första hand på storleken av den polisbevakning som erfordras. Detta är en ordningsfråga. Någon allmän begränsning av myndighetens befogenhet att bestämma härom finns ej i vidare mån än att föreskrifterna inte får gå längre än behovet kräver. Däremot är det i viss mån en skönsfråga hur långt anordnarens ersättningskyldighet skall sträcka sig. Att skyldigheten kan bli omfattande torde få anses visst. Då ett rättsskyddsbehov således föreligger och beslutet utgör ett individuellt påbud, bör enligt utredningsmannens uppfattning regeringsrätten vara behörig att avgöra förevarande mål.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter påpekar att utredningsmannen inte antytt, huruvida mål om vägrad befrielse från anmälningsskyldighet (13 § tredje stycket allmänna ordningsstadgan) skall hänföras under målgruppen »mål rörande anmälan om offentlig tillställning». Om denna målgrupp blott skall innefatta mål rörande beslut att tillställning, för vars anordnande erfordras blott anmälan, inte får äga rum, anses det kunna ifrågasättas, huruvida stadgandet är erforderligt vid sidan av den föreslagna allmänna bestämmelsen om individuella påbud. I sak tillägges att det väl kan hävdas, att man på grund av ämnets sammanhang med ordnings- och säkerhetsfrågorna till regeringens avgörande borde föra ej blott besvär över vägrat tillstånd till offentlig tillställning utan också mål rörande beslut att tillställning, för vars anordnande kräves blott anmälan, inte får äga rum liksom över huvud mål rörande påbud om tillställnings inställande och förbud mot dess förnyande. Härför anses också tala att sådana mål merendels lär kräva mycket snabb handläggning, ett önskemål som lättare kan tillgodoses i departementen än i en domstol som regeringsrätten. Å andra sidan kan det enligt ledamöternas mening inte förnekas att det ter sig principiellt befogat att på detta område ej mer än nödvändigt utesluta möjligheten till rättslig prövning.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att i enhetlighetens intresse samtliga mål om offentliga tillställningar bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

De motiv utredningsmannen anfört för att mål angående tillståndskrävande tillställningar skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet synes *överståthållarämbetet* äga giltighet också för mål om beslut att offentlig tillställning, som kräver anmälan, inte får äga rum.

Statens biografbyrå tillstyrker förslaget rörande regeringens behörighet att pröva mål som rör biografbyråns censurgranskning av biograffilm och mål om sökt dispens från regeln i 10 § allmänna ordningsstadgan.

Vad angår målen om åläggande för anordnare av offentlig tillställning

att bekosta ordningshållning framhåller *regeringsrättens flesta ledamöter*, att prövningen av ersättningsfrågan väsentligen grundar sig på vad som är nödvändigt från ordningssynpunkt. Härtill kommer att beslut beträffande ersättningskyldigheten ofta meddelas i samband med beslut om tillstånd att anordna tillställningen. I sistnämnda fall bör besvärsmål rörande ersättningskyldigheten vid kompetensfördelningen följa samma regler, som gäller beträffande mål om tillståndsfrågan, d. v. s. gå till regeringen. Med hänsyn härtill synes det ledamöterna vara att föredraga att förevarande mål handläggas av regeringen. *Överståthållarämbetet* framhåller att den olikhet i fullföljdshänseende, som enligt förslaget kommer att föreligga mellan mål angående en i tillståndsärende såsom villkor för tillståndet meddelad föreskrift samt mål angående ett i fristående form meddelat påbud av samma innehåll, inte är tillfredsställande. I regel torde dock skyldighet som här avses komma att stadgas som villkor för tillstånds erhållande. Med hänsyn härtill anser sig ämbetet ej böra framställa någon erinran mot förslaget i denna del. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att garanti för rättssäkerhet, enhetlighet och kontinuitet i tillämpningen väl tillgodoses genom medverkan av Kungl. Maj:t i statsrådet när det gäller nu ifrågavarande mål.

Förvaltningsdomstolskommittén

Målen om tillämpning av *allmänna ordningsstadgan* rör till största delen ordnings- och säkerhetsfrågor. Detta gäller ej blott mål om tillstånd till sprängning m. m. och mål om vägrat tillstånd att anordna offentlig tillställning utan även bl. a. mål om befrielse från anmälningsskyldighet, mål om beslut att offentlig tillställning, för vars anordnande erfordras endast anmälan, inte får äga rum, mål rörande förordnande om offentlig tillställnings inställande eller upplösning, mål om förbud mot förnyande av offentlig tillställning, mål om meddelande av ordningsföreskrifter för viss offentlig tillställning samt mål om återkallelse av meddelat tillstånd. Enligt kommitténs uppfattning talar övervägande skäl för att sådana mål i sista hand bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, som är den instans vilken har det yttersta ansvaret för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet.

Vad angår målen om åläggande för anordnare av offentlig tillställning att bekosta ordningshållning vill kommittén framhålla, att omfattningen av anordnarens ersättningskyldighet främst beror på storleken av den polisbevakning som erfordras. Detta är en ordningsfråga. Beaktas bör vidare att beslut om ersättningskyldighet ofta meddelas i samband med beslut om tillstånd att anordna offentlig tillställning. Beslutet kan få karaktären av ett i tillståndet inryckt villkor. Under nu angivna förhållanden är det ändamålsenligt att ifrågavarande mål även fortsättningsvis i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Ärenden om dispens från förbudet för barn under femton år att medverka vid offentlig teaterföreställning, cirkusföreställning, tivoli- och mark-

nadsnöjen eller därmed jämförlig offentlig tillställning (21 § första stycket) synes likaledes böra hänföras till regeringens kompetensområde. Härför talar bl. a. det förhållandet att dispensärenden enligt 4 kap. arbetarskyddslagen inte kan dragas under administrativ domstols prövning.

Besvär över medicinalstyrelsens beslut i anledning av ansökan om medgivande till hypnotiska eller därmed likartade experiment (21 § andra stycket) torde också böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Dessa ärenden synes ej kommittén vara av den natur att det föreligger skäl att hänvisa desamma till administrativ domstols prövning.

Även övriga mål rörande tillämpningen av allmänna ordningsstadgan eller lokal ordningsstadga bör enligt kommitténs uppfattning i sista instans handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Undantag synes dock böra göras för mål rörande föreläggande av vite enligt 31 §. Vitesföreläggandemålen är nämligen av den natur att de bör kunna dragas under administrativ domstols prövning.

Ärendena enligt 93 § *luftfartskungörelsen*, 53 § *vägrafikförordningen* och 1913 års *kungörelse* bör även framdeles i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Såsom framgår av det föregående ankommer det för närvarande på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvärsmål rörande tillämpning av 1959 års *förordning med särskilda bestämmelser om biografafforeställningar m. m.* Till förmån för denna lösning kan anföras att ordnings- och säkerhetssynpunkter kan spela en roll i mål om godkännande av film. Kommittén vill emellertid samtidigt framhålla, att regeringen inte är ett organ, som är speciellt skickat att i sista hand pröva frågor om ingripanden mot film av mentalhygieniska eller sociala skäl. Någon överflyttning av dessa ärenden till administrativ domstol kan emellertid ej heller förordas. Enligt kommitténs uppfattning kan skäl anföras för att i varje fall flertalet besvärärenden rörande godkännande av film bör överflyttas till ett speciellt för ändamålet tillsatt besvärorgan. Det torde falla inom ramen för den tillkallade filmcensurutredningens uppdrag att upptaga denna administrativa fråga till behandling. I avvaktan på utredningens förslag förordar förvaltningsdomstolskommittén, att ärendena rörande tillämpning av 1959 års förordning skall tills vidare kvarligga hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

I anslutning till kommitténs förslag i detta avsnitt har utarbetats förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 27 § allmänna ordningsstadgan den 14 december 1956 (nr 617).

Författningsförslag nr 136.

108) *Mål om allmänna sammankomster*

Här behandlas mål om tillämpning av lagen den 14 december 1956 (nr 618) om allmänna sammankomster.

Jämlikt 2 § 16:o) första stycket regeringsrättslagen torde regeringsrätten

vara behörig att upptaga och avgöra mål enligt 12 § lagen om allmänna sammankomster angående medicinalstyrelsens medgivande till hypnotiska eller därmed likartade experiment.

Övriga besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 480—482)

Besvärsmål om allmänna sammankomster angår visserligen allmän ordning och säkerhet och borde med hänsyn därtill hänföras till regeringens avgörande. Emellertid är i målen också fråga om en av de viktigaste medborgarligena rättigheterna, nämligen rätten till församlingsfrihet. För kontroll av att den inskränkning i församlingsfriheten, som kan ske enligt lagen om allmänna sammankomster, inte går längre än som är förenligt med lagens syfte förordar utredningsmannen, att mål om ansökan om tillstånd till hållande av allmän sammankomst, om anmälan rörande sådan sammankomst, om befrielse från anmälningsskyldighet, om ordningsföreskrifter beträffande sammankomst samt om inställande eller förbjudande av sammankomst skall handläggas av regeringsrätten.

Beslut av länsstyrelse om att i vissa situationer allmän sammankomst inte får hållas inom länet eller del därav eller om utsträckning av anmälningsskyldigheten är av generell natur och bör i fall av besvär prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter har ej annat att erinra mot förslaget än att mål rörande anmälan om sammankomst anses böra utgå, därför att sådana mål praktiskt taget aldrig kan uppkomma.

Länsstyrelsen i Jämtlands län ifrågasätter huruvida det finns anledning att beträffande mål om allmänna sammankomster införa en annan ordning än vad som nu gäller och av utredningsmannen föreslagits skola gälla i vad avser mål enligt allmänna ordningsstadgan. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att i enhetlighetens intresse ej blott mål om offentliga tillställningar utan även mål om allmänna sammankomster bör handläggas av regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Vid kompetensfördelningen av målen rörande allmänna sammankomster bör enligt kommitténs mening i första hand tillses, att så starka garantier som möjligt erhålles för att rätten till församlingsfrihet inte kränkes. Intresset härav är så starkt, att det synes klart överväga det intresse som i och för sig finns av en enhetlig handläggning av, å ena sidan, ärenden enligt allmänna ordningsstadgan och, å andra sidan, motsvarande mål enligt lagen om allmänna sammankomster. Kommittén föreslår att det skall överlämnas till administrativ domstol att pröva mål om tillstånd till hållande av allmän

sammankomst, mål om befrielse från anmälningsskyldighet beträffande sådan sammankomst samt mål som avses i 7, 10 och 11 §§ lagen om allmänna sammankomster. Övriga besvärärenden enligt lagen, däribland besvär över medicinalstyrelsens beslut i anledning av ansökan om medgivande till hypnotiska eller därmed likartade experiment (12 §), torde böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om den av kommittén förordade kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 14 december 1956 (nr 618) om allmänna sammankomster.

Författningsförslag nr 137.

109) *Mål om elektriska anläggningar i allmänhet*

I detta sammanhang behandlas mål om koncession enligt lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, mål om drifttillstånd, dispenser, vidtagande av säkerhetsåtgärder samt anläggnings eller ledningsnäts sättande ur bruk enligt KK den 15 november 1957 (nr 601) om elektriska starkströmsanläggningar, mål om vidtagande av säkerhetsåtgärder enligt KK den 21 november 1958 (nr 558) om elektrisk svagströmslednings anordnande i förhållande till starkströmsledning, mål om föreläggande enligt KK den 14 januari 1944 (nr 5) med vissa bestämmelser rörande telegraf-, telefon- och andra svagströmsledningar, mål om godkännande som avses i KK den 26 april 1935 (nr 138) angående kontroll av viss elektrisk materiel samt mål om tillämpning av lagen den 12 juni 1942 (nr 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Regeringsrätten äger upptaga och avgöra enligt 2 § 14:o nionde stycket regeringsrättslagen mål om återkallelse av koncession å elektrisk starkströmsledning, enligt 2 § 4:o andra stycket regeringsrättslagen mål om ersättning jämlikt 7 § 1942 års lag samt enligt 2 § 18:o regeringsrättslagen mål om handräckning.

Övriga besvärsmål om vilka i detta avsnitt är fråga — även mål om vitesföreläggande enligt 1942 års lag — prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 332—336)

Beträffande mål om koncession enligt 1902 års lag framhålles, att den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens kompetens i mål rörande återkallelse av eller inskränkning i tillstånd blir tillämplig bl. a. på mål om återkallelse av områdeskoncession och om inskränkning av gränserna för sådan koncession. Mål om tvångsutvidgning av koncessionsområdet är enligt utredningsmannens uppfattning av rättslig beskaffenhet och kommer att falla under den av utredningsmannen föreslagna

allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud.

Mål enligt 1957 års kungörelse rörande föreläggande om vidtagande av säkerhetsåtgärder vid starkströmsanläggning eller om sådan anläggningsförsättande ur drift ävensom mål enligt 1944 års kungörelse rörande föreläggande om vidtagande av åtgärder beträffande svagströmsledning innefattas likaledes i den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens kompetens i mål om individuella påbud.

Besvär över beslut i andra här aktuella ämnen enligt 1902 års lag eller 1957 eller 1935 års kungörelser bör enligt utredningsmannens mening såsom rörande lämplighetsfrågor upptagas och prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Vad beträffar mål om tillämpning av 1942 års lag framhåller utredningsmannen, att ärenden angående vidtagande av skyddsåtgärder torde vara av den betydelse för rikets försvar och folkförsörjningen under krig att avgörandet av dessa ärenden i sista instans bör förbehållas Kungl. Maj:t i statsrådet. Utredningsmannen stannar därför vid att föreslå, att endast mål rörande ersättning för skada eller förlust i anledning av åtgärd, som omförmäles i 7 §, samt mål om verkställighet av åtgärd på den försumliges bekostnad och mål om handräckning bör avgöras av regeringsrätten.

Yttrande

Kommerskollegium förordar att Kungl. Maj:t i statsrådet fortfarande skall vara sista instans i ärenden om ändring av gränserna för områdeskoncession. Såsom skäl härför anföres att till grund för prövningen huvudsakligen ligger lämplighetssynpunkter och att utredningsmannens förslag synes föga tillfredsställande från praktisk synpunkt. Kollegium pekar på att utredningsmannens förslag kan leda till att regeringen, som har det slutliga ansvaret för eldistributionens ändamålsenliga ordnande i landet, inte får tillfälle att pröva, om koncessionshavarens missnöje över ämbetsverkets beslut om ändring av gränserna för hans område är berättigat eller ej, fastän regeringen har att avgöra en uppkommen tvist för den händelse samma spörsmål blir aktuellt i samband med en ansökan från koncessionshavaren om erhållande av ny koncession. Beträffande ärenden om återkallelse av koncession är kollegium i viss mån tveksamt. Även om rättstillämpning här får större utrymme, måste dock en skönsmåsig bedömning göra sig gällande. Detta är främst fallet när återkallelsen skett därför att koncessionshavaren åsidosatt sin distributionsskyldighet. Kollegium fäster i detta sammanhang uppmärksamheten på att mål, som rör enbart tvist i sådan fråga, handlägges av Kungl. Maj:t i statsrådet såsom högsta instans. Beträffande utredningsmannens förslag att ärenden rörande förelägganden enligt 1957 och 1944 års kungörelser samt rörande starkströmsanläggnings försättande ur drift skall handläggas av regeringsrätten i högsta instans framhåller

kollegium, att dessa ärenden måste avgöras snabbt och att prövningen sker från rent tekniska synpunkter. På grund härav finner kollegium det vara mindre praktiskt att låta regeringsrätten slutligen avgöra ifrågavarande ärenden.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål om meddelande av koncession enligt 1902 års lag bör i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, som har det slutliga ansvaret för eldistributionens ändamålsenliga ordnande i landet. Frågor om ändring av gränserna för områdeskoncession bör ses ur samma synvinkel och bör också avgöras av regeringen. I frågor huruvida koncessionshavare har giltiga skäl att vägra leverans av ström torde det i allmänhet bli fråga om en teknisk bedömning, som lämpligast göres av regeringen i dess egenskap av högsta koncessionsmyndighet. Mål om återkallelse av koncession enligt 1902 års lag avgöres för närvarande i sista instans av regeringsrätten. Enligt kommitténs mening talar övervägande skäl för att sådana mål även framdeles skall prövas av administrativ domstol.

Hithörande mål enligt ovan nämnda kungörelser måste samtliga bedömas från tekniska synpunkter och synes röra säkerhetsfrågor. De bör vidare avgöras snabbt. Med hänsyn härtill föreslår kommittén att ifrågavarande ärenden i allmänhet skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Endast förekommande handräkningsmål torde böra prövas av administrativ domstol.

Vad angår målen rörande tillämpning av 1942 års lag anser kommittén, att blott besvär över krigsskydds nämndens beslut rörande ersättning enligt 7 § samt besvär över länsstyrelsens beslut om handräkning enligt 16 § sista stycket bör prövas av administrativ domstol. Övriga ärenden enligt lagen — däribland beslut om vitesföreläggande enligt 16 § första stycket — torde på grund av ärendenas betydelse från försvarssynpunkt böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet såsom sista instans.

Bestämmelser om kompetensfördelningen av målen rörande krigsskydds nämndens beslut enligt 1942 års lag har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 17 § lagen den 12 juni 1942 (nr 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar. I övrigt har föreskrifter om administrativ domstols kompetens inom nu ifrågavarande ämnesområde intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 6 mom. lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2, 138 och 139.

110) Radiomål

Här behandlas mål om tillämpning av lagen den 3 maj 1946 (nr 172) om radioanläggningar m. m., KK den 4 juni 1954 (nr 471) med vissa bestäm-

melser rörande radioanläggningar, KK den 3 november 1939 (nr 796) angående nyttjande inom svenskt territorium av radioanläggning eller radiomottagningsapparat å främmande fartyg eller luftfartyg och KK den 23 maj 1958 (nr 231) angående rätt att innehava radiomottagningsapparat. Mål om avgifter behandlas dock i annat sammanhang och faller därför utanför ramen för detta avsnitt.

Besvär över beslut av länsstyrelse rörande åtgärd enligt 12 § 1958 års kungörelse till förekommande av radiomottagningsapparats nyttjande torde vara att anse såsom klagan i ärende om handräckning och tillhör följaktligen enligt 2 § 18:o) regeringsrättslagen regeringsrättens kompetensområde.

I övrigt torde besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 336—338)

När det gäller ansökningar om tillstånd att inneha eller nyttja radioanläggning måste hänsyn bl. a. tagas till försvarssynpunkter. Myndigheterna synes därför ha tämligen fria händer att förfara efter omständigheterna. Vägrar telestyrelsen att bifalla ansökan om tillstånd, bör ärendet vid besvär prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Ärenden angående tillstånd att inneha radiomottagningsapparat kan där emot inte betraktas såsom koncessionsärenden. Emellertid förhåller det sig så att envar, som erlägger den i 1958 års kungörelse stadgade avgiften, erhåller tillstånd att inneha radiomottagningsapparat. Vid sådant förhållande torde det sakna praktisk betydelse att i regeringsrättslagen införa bestämmelse om mål rörande meddelande av sådant tillstånd.

Ärenden angående återkallande av meddelat tillstånd faller under den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens kompetens i mål om återkallande av tillstånd.

Besvärsmål, som rör av telestyrelsen utfärdade allmänna föreskrifter beträffande nu ifrågakvarande författningars tillämpning, bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Mål, som rör beslut om individuellt påbud, faller under den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud.

Förvaltningsdomstolskommittén

Vid tillämpningen av såväl 1946 års lag som 1954 och 1939 års kungörelser kan försvarssynpunkter spela en viktig roll. På grund härav synes övervägande skäl tala för att samtliga besvärsmål, som rör tillämpningen av dessa tre författningar, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Kommittén delar utredningsmannens uppfattning att det inte föreligger något praktiskt behov av att till administrativ domstols kompetensområde hänföra mål om meddelande av tillstånd som avses i 1958 års kungörelse

angående rätt att innehava radiomottagningsapparat. Något behov av att särbehandla mål om beslut av telestyrelsen angående sådant tillstånd förverkande synes ej föreligga. Kommittén föreslår att av de mål rörande tillämpningen av 1958 års kungörelse, om vilka här är fråga, endast handräckningsmål enligt 12 § i kungörelsen skall prövas av administrativ domstol, medan de övriga målen torde böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelse om administrativ domstols kompetens i handräckningsmål har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

111) *Mål om atomenergi och atomanläggningar m. m.*

I detta avsnitt behandlas administrativa besvärsmål enligt atomenergilagen den 1 juni 1956 (nr 306), atomansvarighetslagen den 3 juni 1960 (nr 246), lagen den 17 maj 1963 (nr 158) om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift och lagen den 3 juni 1960 (nr 331) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. Mål om ersättning av statsmedel, som kan utgå enligt sistnämnda lag, atomansvarighetslagen eller 1963 års lag, behandlas i annat sammanhang och faller därför utanför ramen för detta avsnitt.

Av hithörande mål äger regeringsrätten upptaga och avgöra enligt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen mål om föreläggande vid vite och enligt 2 § 18:o) samma lag handräckningsmål.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I utredningsmannens betänkande behandlas endast mål enligt atomenergilagen.

Utredningsmannen (bet. s. 338—341)

Tillståndsgivningen enligt atomenergilagen är inte inskränkt till en prövning av sökandens kompetens och förutsättningar för rörelsens drivande samt av frågan om anläggningens tillåtlighet från säkerhetssynpunkt utan får antagas ha ett vida längre gående syfte. Härtill kommer att tillståndsgivningen ansetts böra i princip ligga i Kungl. Maj:ts hand. Följdriktigheten synes därför kräva, att om tillståndsgivningen av Kungl. Maj:t delegeras till särskild myndighet, besvär över denna myndighets beslut i frågan bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Delegeras rätten att återkalla tillstånd, bör däremot mål som rör detta ämne upptagas och avgöras av regeringsrätten. Detsamma bör gälla mål som avser inskränkning av villkoren för meddelat tillstånd. Utredningsmannen betonar att det från rättssäkerhetssynpunkt synes vara av vikt att möjlighet föreligger till en rättslig kontroll över ifrågavarande beslut. Vis-

serligen kan en sådan kontroll ej utövas i de fall, där beslutanderätten inte delegerats utan ligger i första hand hos regeringen själv, samt ej heller över villkor, som fastställs vid tillståndets meddelande, men att sålunda enhetliga regler ej kan genomföras för alla likartade ärenden är ett förhållande som ej är säreget för förevarande fall.

Mål om vitesförelägganden och andra mål om individuella påbud, som av tillsynsmyndigheten meddelas enligt atomenergilagen, föreslås också skola prövas av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Syftet med atomenergilagen är att bereda statsmakterna möjlighet att utöva en allmän fortlöpande kontroll, som kan anpassas efter utvecklingens krav. Tillståndsgivningen är lagd i Kungl. Maj:ts hand med rätt för Kungl. Maj:t att delegera sin beslutanderätt till underordnad myndighet. Under nu angivna förhållanden torde övervägande skäl tala för att i fall av delegation inte blott besvärärenden rörande meddelande av tillstånd utan även besvärärenden rörande återkallelse av tillstånd eller rörande uppställande av villkor under tillstånds giltighetstid bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Då regeringen prövar ärenden av denna typ, synes det mest naturligt att det också ankommer på regeringen att pröva besvärärenden angående föreskrift eller anfordran, som tillsynsmyndigheten meddelat med stöd av 6 §. I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att administrativa besvärärenden enligt atomenergilagen skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Undantag torde dock böra göras för mål om vitesförelägganden enligt 10 §. Sistnämnda mål föreslås skola prövas av administrativ domstol.

De administrativa beslut, som avses i atomansvarighetslagen och lagen om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift, skall fattas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Med hänsyn härtill förordar kommittén, att inom ramen för detta avsnitt fallande administrativa besvärärenden enligt dessa lagar skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Lagen om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. ger samhället befogenheter att vid farlig utspridning av radioaktiva ämnen vidtaga åtgärder för att skydda allmänheten. Beslut kan meddelas om utgångsförbud, om utrymning av områden, om inskränkning i rätten att förfoga över egendom och om oskadliggörande av egendom. Lagen innehåller vidare bl. a. bestämmelser om tjänsteplikt och om rätt att taga egendom i anspråk. Fastän det här rör sig om beslut, som kan innebära djupgående ingrepp i enskild rätt, torde övervägande skäl tala för att hithörande besvärärenden, även när det gäller individuella påbud, bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Det torde nämligen få anses vara ett samhällsintresse att i sådana extraordinära situationer, om vilka här kan bli fråga, det ytterst ankommer på regeringen att avgöra vilka skyddsåtgärder som skall vidtagas.

Påpekas bör också att i fall, som avses i 13 §, underordnad myndighet äger meddela förordnanden och föreskrifter enligt lagen endast efter delegation av Kungl. Maj:t. I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att de inom ramen för detta avsnitt fallande besvärssärenden, som kan uppkomma vid tillämpningen av nu ifrågavarande lag, skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Undantag torde dock böra göras för mål om handräckning. Sådana mål bör avgöras av administrativ domstol.

Bestämmelser om administrativ domstols kompetens i de mål, om vilka fråga är i detta avsnitt, finns i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

112) Mål om tjänstemans rätt att inneha extrauppdrag o. d.

Enligt ett stort antal författningar — bl. a. många verksamhetsinstruktioner — får statstjänsteman inte utan tillstånd i varje särskilt fall åta sig uppdrag av kommun eller enskild i ärende, som handlägges eller kan komma att handläggas av den myndighet han tillhör. Ibland stadgas också förbud för tjänsteman att utan tillstånd i varje särskilt fall för egen eller annans räkning driva eller ha del i eller vara anställd hos företag, vars verksamhet faller inom vederbörande myndighets arbetsområde. Även andra bestämmelser av liknande konstruktion förekommer.

Förvaltningsbesvär rörande nu ifrågavarande tillstånd prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 341)

Frågor om meddelande av tillstånd att med viss tjänst förena uppdrag eller att vid sidan av tjänsten utöva näring o. d. är uppenbarligen rena lämplighetsfrågor. Kungl. Maj:t i statsrådet bör därför avgöra sådana frågor.

Yttrande

Fångvårdsstyrelsen har intet att erinra mot förslaget.

Förvaltningsdomstolskommittén

Nu ifrågavarande tillståndsärenden rör lämplighetsfrågor. Anförda förvaltningsbesvär bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

113) Mål om betalningsvillkoren vid yrkesmässig försäljning av bilar

Här behandlas mål om tillämpning av KF den 11 december 1959 (nr 575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar.

Enligt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen upptager och avgör regeringsrätten mål om föreläggande vid vite.

Övriga besvärsmål, om vilka i detta sammanhang är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Samhället har, bl. a. av konjunkturpolitiska skäl, intresse av att kreditgivningen vid yrkesmässig försäljning av bilar begränsas. På grund härav synes besvär över de beslut av kommerskollegium, som i detta sammanhang är aktuella, böra i allmänhet prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Undantag torde endast böra göras för mål om vitesföreläggande. Sistnämnda slag av mål torde på grund av sin speciella karaktär även i fortsättningen böra prövas av administrativ domstol.

Bestämmelse om administrativ domstols kompetens i vitesmålen återfinnes i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

114) Mål om tillstånd för utlänning att bedriva fiske

Enligt 4 och 21 §§ lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske äger i stor utsträckning utlänning bedriva fiske här endast i den mån Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer så medgiver. Närmare bestämmelser i ämnet har meddelats främst genom KK den 25 mars 1960 (nr 47) angående rätt för utlänning att fiska på allmänt vatten m. m. Enligt denna kungörelse ankommer det i många fall på fiskeristyrelsen, länsstyrelsen eller den lokala polismyndigheten att meddela tillstånd för utlänning att utöva fritidsfiske.

Besvär över nämnda myndigheters beslut prövas i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Utlänning äger inte något rättsanspråk på att erhålla tillstånd att fiska. På grund härav och då enligt fiskelagen beslutanderätten primärt ligger hos Kungl. Maj:t bör det också i fortsättningen tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvär över fiskeristyrelsens eller länsstyrelsens beslut i förevarande tillståndsärenden.

115) Mål om inskränkning i eller återkallelse av individuella tillstånd i allmänhet m. m.

För närvarande finns inte någon allmän regel om att mål rörande inskränkning i eller återkallelse av individuella tillstånd eller dylikt skall upptagas och avgöras av regeringsrätten.

Utredningsmannen (bet. s. 58, 59, 343 och 344)

I den av utredningsmannen föreslagna enumerationen i regeringsrättslagen upptages en allmän regel av innehåll att regeringsrätten skall upptaga och avgöra mål, som i 2 § samma lag ej eljest nämnes, om inskränkning i eller återkallelse av ett för särskilt fall meddelat tillstånd eller godkännande till viss verksamhet eller användning eller om inskränkning i eller indragning av annan rättighet eller förmån. Undantag göres blott för några få speciellt angivna områden.

Genom denna regel kommer i allmänhet mål om inskränkning i eller återkallelse av individuella tillstånd — såsom tillstånd räknas även dispenser — eller om inskränkning i eller indragning av annan rättighet eller förmån att hänföras till regeringsrättens kompetensområde även i de fall där besvärsmål avseende beviljandet av ifrågavarande tillstånd, godkännande, rättighet eller förmån inte skall prövas av regeringsrätten utan av regeringen. Såsom skäl för förslaget anför utredningsmannen, att när det gäller att fråntaga eller inskränka en beviljad befogenhet det föreligger en rättsfråga och att det dessutom är fråga om rättstillämpning när lagen innehåller närmare bestämmelser angående de villkor, under vilka återkallelse eller inskränkning får ske.

Yttranden

Överståthållarämbetet anser att den instans, som prövar mål om beviljande av tillstånd eller förmån, också bör pröva mål om återkallelse eller inskränkning. Vare sig återkallelsen sker med stöd av särskilda föreskrifter i lagen eller i enlighet med villkor eller förbehåll, som meddelats i tillståndsresolutionen, torde enligt ämbetets uppfattning prövningen i första hand avse frågan, huruvida de förutsättningar under vilka tillståndet meddelades alljämt är för handen. Då en myndighet vidtager en sådan åtgärd som återkallelse av ett meddelat tillstånd, torde det som regel vara uppenbart att den formella rätten att vidtaga åtgärden är för handen. Den egentliga prövningen gäller därför frågan, om med hänsyn till olika föreliggande omständigheter denna rätt lämpligen bör begagnas. Det torde inte heller vara ovanligt att Kungl. Maj:t vid prövning av besvär över en myndighets återkallelsebeslut visserligen fastslår, att beslutet i och för sig är riktigt, men likväl finner att klaganden — exempelvis av ömmande personliga skäl — bör få fortsätta den verksamhet som avses med tillståndet. Ämbetet påpekar att åtskilliga tillstånd brukar meddelas endast på viss begränsad tid, detta för att möjliggöra en kontinuerlig omprövning av tillståndet. För en förlängning av tillståndet kräves ny ansökan. Bifalles inte en sådan ansökan, innebär detta i realiteten att tillståndet återkallas, men som kompetensreglerna utformats i förslaget skulle besvären i sådant fall kunna komma att behandlas i annan ordning än om återkallelse skett under en löpande tillståndsperiod.

Också *länsstyrelsen i Stockholms län* och *kommerskollegium* vänder sig mot utredningsmannens förslag. Kommerskollegium erinrar om vikten av att ansvaret för den allmänna politiken ej till någon del överföres på regeringsrätten. Kollegium finner det uppenbart att vare sig fråga är om meddelande av tillstånd eller om återkallande eller inskränkning av meddelat tillstånd det i praktiken gäller att vid prövningen beakta samma omständigheter, d. v. s. dem som är avgörande från de synpunkter som föranlett bestämmelserna om tillståndstvånget; i båda fallen är rättsfrågan lika litet eller lika mycket av betydelse, och ingen torde göra gällande att Kungl. Maj:t i statsrådet ej skulle handlägga bägge slagen av ärenden med samma objektivitet. Ett godtagande av utredningsmannens förslag skulle enligt kollegiums mening många gånger kunna medföra otillfredsställande resultat och skulle i vissa fall inbjuda till kringgående åtgärder.

Kritiska synpunkter av samma eller liknande art utvecklas även av *justitiekanslersämbetet* och *kammarkollegiet*. Justitiekanslersämbetet ifrågasätter, om inte huvudregeln bör vara att samma myndighet skall pröva mål om återkallelse av meddelat tillstånd som den vilken det tillkommer att pröva mål om meddelande av tillståndet, och att avvikelse härifrån bör ske endast då särskilt starka rättssäkerhetsskäl talar därför. Kammarkollegiet anser att frågan förtjänar att ytterligare övervägas. Också *besvärssakkunniga* säger sig känna tvekan inför den föreslagna ordningen. Förslaget tillgodoser visserligen besvärssakkunnigas allmänna tanke om vinnande av regeringsrättens medverkan vid bedömning av rättsfrågor även i mål där avgörandet i övrigt tillkommer statsrådet, men det synes föga tillfredsställande att kasuistiskt tillgodose detta behov blott för dessa speciella fall. Besvärssakkunniga erinrar samtidigt om att såväl meddelandet som återkallelsen kan vara en ren lämplighetsfråga.

Regeringsrättens flesta ledamöter anser att det finns goda principiella skäl för den föreslagna regeln. Särskilt i fall då det meddelade tillståndet är av betydelse för vederbörandes yrkesutövning eller rentav en förutsättning härför framstår beslutet om återkallelse eller begränsning av tillståndet som ett så betydande intrång i en välförvärvad rättighet att tillståndshavaren bör äga påkalla prövning av beslutet hos den administrativa högsta domstolen. Å andra sidan är det föreslagna stadgandet vidsträckt och till sina konsekvenser svårt att överblicka. Det avgörande inslag av skönsprövning, som förelegat vid tillståndets meddelande, kan äga sin motsvarighet vid bedömandet, huruvida tillståndet bör återkallas, och göra detta bedömande mindre väl lämpat för en judiciell instans. Det kan enligt ledamöternas mening ifrågasättas huruvida regeln bör givas en så generell form som den erhållit i förslaget.

Sveriges advokatsamfund och *Sveriges grossistförbund* finner det däremot särskilt värdefullt att mål om återkallelse av tillstånd konsekvent hänförts till regeringsrätten. *Skolöverstyrelsen* tillstyrker förslaget beträffande de områden som styrelsen har att företräda.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål om inskränkning i eller återkallelse av ett för särskilt fall meddelat tillstånd eller godkännande eller om inskränkning i eller indragning av annan rättighet eller förmån kan naturligtvis vara av stor betydelse för den enskilde. Detta förhållande talar för utredningsmannens förslag att i allmänhet administrativ domstol skall i sista hand avgöra hithörande mål, även om ärendena om beviljandet av tillståndet, godkännandet, rättigheten eller förmånen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Flera skäl talar emellertid mot utredningsmannens förslag på denna punkt. När fråga uppkommer om återkallelse, indragning eller inskränkning, torde huvudfrågan ofta inte vara, huruvida myndigheten i det uppkomna läget författningen enligt äger rätt att fatta ett beslut av denna typ utan i stället huruvida omständigheterna är sådana att myndigheten från allmän synpunkt bör begagna sin rätt att fatta ett för den enskilde så kännbart beslut. Vid avgöranden av detta slag måste hänsyn i hög grad tagas till de förutsättningar — både uttryckliga och tysta — under vilka ifrågavarande tillstånd, godkännanden, rättigheter och förmåner beviljas. Den myndighet, som bäst lämpar sig för en prövning av detta slag, är den tillstånds- och förmånsbeviljande myndigheten. På grund härav ter det sig mindre lämpligt att målen om beviljande av tillstånd, godkännande, rättighet eller förmån och målen om återkallelse, indragning eller inskränkning uppsplittras på skilda slutinstanser. Mot en sådan uppsplittring talar också att mål om återkallelse av tillstånd och mål om vägran att förnya tillstånd är målgrupper, som i realiteten står varandra mycket nära, och att frågor om återkallande av tillstånd för en person och meddelande av tillstånd åt en annan kan vara ärenden, som hänger nära samman. Det förtjänar också påpekas att, i varje fall när det gäller författningar som tillkommit i administrativ ordning, Kungl. Maj:t i statsrådet torde ha större möjligheter än domstol att av ömmande skäl eller liknande låta ett tillstånd fortbestå, trots att den lägre instansens återkallelsebeslut varit fullt lagligt och sakligt motiverat.

På nu anförda grunder har kommittén, såsom tidigare i korthet nämnts, kommit till den uppfattningen, att övervägande skäl torde tala för att i allmänhet ärenden om återkallelse, indragning eller inskränkning av tillstånd, godkännande, rättighet eller förmån bör handläggas av samma slutinstans som prövar ärendena om beviljandet av dylika förmåner. Administrativ domstol bör alltså i regel pröva mål om återkallelse, indragning eller inskränkning endast om domstolen också har att pröva mål om beviljande av tillstånd, godkännande, rättighet eller förmån av ifrågavarande slag. De undantag från denna princip, som kommittén föreslår, behandlas i särskilda avsnitt.

116) Mål om ändring av auktoriserad handelskammarers stadgar m. m.

Enligt 3 § KK den 15 december 1916 (nr 599) angående auktoriserade handelskamrar i dess nu gällande lydelse skall fråga om ändring av stadgar för

auktoriserad handelskammare eller för sammanslutning, som bildat handelskammare, underställas kommerskollegium för prövning och stadfästelse. Dock skall avgörandet av dylikt ärende ankomma på Kungl. Maj:t, därest fråga är om genomgripande förändring av handelskammarens organisation eller verksamhet.

Besvär över förevarande beslut av kommerskollegium prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Då det tillkommer Kungl. Maj:t att stadfästa stadgar för handelskammare och för sammanslutning, som bildat handelskammare, och även att stadfästa vissa viktiga ändringar i sådana stadgar, bör det också ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvär över beslut av kommerskollegium i de stadfästelseärenden, i vilka kollegium äger beslutanderätt.

117) Mål om svenskt medborgarskap

I vissa i lagen den 22 juni 1950 (nr 382) om svenskt medborgarskap angivna fall förvärvas eller återvinnes svenskt medborgarskap genom anmälan hos länsstyrelse. När någon gör sådan anmälan, åligger det länsstyrelsen att meddela beslut, huruvida på grund av anmälningen svenskt medborgarskap förvärvats eller ej. I sådana fall då naturalisation beviljats under villkor om befrielse från utländskt medborgarskap ankommer det på länsstyrelse att meddela beslut, huruvida behörigt bevis företetts.

Enligt 2 § 15:o) första stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra mål om beslut av länsstyrelse på grund av lagen om svenskt medborgarskap.

Utredningsmannen (bet. s. 356)

Kompetensfördelningen föranleder ingen erinran.

Förvaltningsdomstolskommittén

De besvärsmål, om vilka här är fråga, har den karaktären att de bör tillhöra administrativ domstols kompetensområde.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 22 juni 1950 (nr 382) om svenskt medborgarskap.

Författningsförslag nr 140.

118) Folkbokföringsmål

I detta avsnitt behandlas mål, som avses i 8 kap. folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469) och motsvarande stadganden i KK den 19 decem-

ber 1947 (nr 944) angående folkbokföringen i Stockholm och KK den 30 juni 1948 (nr 621) angående folkbokföringen i Göteborg.

Enligt folkbokföringsförordningen (68 § 1 och 2 mom., 69 § och 72 §) ankommer det på kammarrätten att pröva vissa folkbokföringsmål, främst mål om rätt kyrkobokföringsort eller kyrkobokföringsfastighet och mål om vidtagen eller underlåten mantalsskrivningsåtgärd. Över kammarrättens beslut i kyrkobokförings- och mantalsskrivningsfrågor eller angående utdömmande av vite enligt förordningen får enligt 70 § 2 mom. klagan ej föras.

Över domkapitels beslut i fråga, varom förmäles i 65 och 66 §§ folkbokföringsförordningen, får enligt 73 § besvär anföras hos Kungl. Maj:t. Enligt de särskilda bestämmelserna angående folkbokföringen i Stockholm och Göteborg skall Kungl. Maj:t pröva besvär över beslut, som överståthållarämbetet eller länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län efter klagan eller underställning meddelat rörande sådan kyrkobokföringsfråga, som avses i 65 § tredje stycket folkbokföringsförordningen. Med stöd av 2 § 15:o) andra stycket regeringsrättslagen upptages och avgöres samtliga nu ifrågavarande kyrkobokföringsmål av regeringsrätten.

Utredningsmannen (bet. s. 356 och 357)

De kyrkobokföringsmål, som nu tillhör regeringsrättens kompetensområde, är uppenbarligen av beskaffenhet att böra avgöras av regeringsrätten. Härutinnan föreslås därför ingen ändring.

Förvaltningsdomstolskommittén

De besvär- och underställningsmål, som prövas av kammarrätten i den i 68 § 1 eller 2 mom. folkbokföringsförordningen stadgade ordningen, har den karaktären att målen även framdeles bör prövas av administrativ domstol. Någon olägenhet har ej försports av regeln i 70 § 2 mom. rörande förbud mot klagan över kammarrättens beslut. Då emellertid kommittén föreslår att rättskipningen på kammarrättsnivå skall handhas av två regionala kammarrätter, torde det — såsom kommittén utvecklar i annat sammanhang — vara lämpligast att förevarande mål kan bli materiellt prövade av regeringsrätten i sådana lägen, där förutsättning för prejudikat- eller intressedispens föreligger. Kommittén föreslår, att bestämmelser av denna innebörd intages i folkbokföringsförordningen och lagen om regeringsrätten.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, är likaledes av den beskaffenhet att målen bör prövas av administrativ domstol. I enlighet med kommitténs allmänna uppläggning av förvaltningsdomstolsorganisationen förordar kommittén, att dessa mål skall handläggas av kammarrätt och att de, efter besvär, skall kunna bli föremål för prövning av regeringsrätten, därest någon av de av kommittén angivna grunderna för prövningstillstånd finnes föreligga.

I enlighet med det anförda har kommittén upprättat förslag till förordning

om ändring i folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469). Bl. a. på grund av bestämmelserna i 67 § andra stycket om hänvisning av mål från en länsstyrelse till en annan har författningsförslaget måst göras utförligare än normalt. Enär kommitténs förslag till lag om rikets kammarrätter innehåller bestämmelser om ersättning till vittne, har föreskriften i 72 § folkbokföringsförordningen angående ersättning till den, som enligt beslut av kammarrätten inkallats till vittnesförhör, strukits. Enligt kommitténs förslag skall kammarrätts utslag eller beslut enligt folkbokföringsförordningen omedelbart bringas i verkställighet, såvida ej kammarrätten förordnar att med verkställigheten skall anstå till dess utslaget eller beslutet vunnit laga kraft. Bestämmelsen överensstämmer med föreskriften i 68 § 1 mom. andra stycket rörande länsstyrelses beslut.

Författningsförslag nr 1 och 141.

119) *Mål om medlemskap i svenska kyrkan*

Bestämmelser i detta ämne finns i religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 (nr 680).

Enligt 2 § 15:o) andra stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om beslut eller åtgärd rörande medlemskap i svenska kyrkan.

Utredningsmannen (bet. s. 356 och 357)

Dessa mål är uppenbarligen av beskaffenhet att böra avgöras av regeringsrätten. Någon ändring i kompetensfördelningen föreslås därför inte.

Förvaltningsdomstolskommittén

Målen rörande tillämpningen av religionsfrihetslagen är av klart rättslig karaktär. Målen bör även i fortsättningen handläggas av administrativ domstol.

Vad angår fullföljdsordningen i fråga om pastors beslut eller åtgärd enligt religionsfrihetslagen erfordras ingen ändring av nämnda lag. Den nuvarande hänvisningen i 15 § till vad som är stadgat om klagan i fråga rörande kyrkobokföring är till fyllest. Beträffande beslut eller åtgärd av sådan ämbetsman, som avses i 14 §, torde besvärsmått bestämmelser böra införas i lagen. Föreskrifter i ämnet har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 (nr 680).

Författningsförslag nr 141 och 142.

120) *Mål om lysning och vigsel m. m.*

Här behandlas mål om lysning eller annat kungörande till äktenskap, utfärdande av äktenskapscertifikat samt företagande av vigsel. Bestämmelser i

dessa ämnen finns bl. a. i 3 och 4 kap. giftermålsbalken, lagen den 8 juli 1904 (nr 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption, lagen den 12 november 1915 (nr 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående, lagen samma dag (nr 437) om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet samt KF den 3 december 1915 (nr 482) huru svensk undersåte, som vill träda i äktenskap inför utländsk myndighet, må erhålla äktenskaps-certifikat.

Enligt 2 § 15:o) andra stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra de mål, om vilka i detta avsnitt är fråga.

Utredningsmannen (bet. s. 356 och 357)

Nu ifrågavarande mål är uppenbarligen av beskaffenhet att böra handläggas av regeringsrätten. Härutinnan föreslås därför ingen ändring.

Förvaltningsdomstolskommittén

De mål, som behandlas i detta sammanhang, rör typiska rättsfrågor och bör avgöras av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av lagen den 12 november 1915 (nr 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående.

Författningsförslag nr 143.

121) Mål om släktnamn och förnamn

Bestämmelser om släktnamn och förnamn finns i namnlagen den 11 oktober 1963 (nr 521).

Klagan över namnmyndighetens (patent- och registreringsverkets) slutliga beslut i ansökningsärenden avgöres av myndighetens besväravdelning. Över besväravdelningens beslut får klagan ej föras.

Talan mot domkapitels beslut i namnärenden föres genom besvär hos Kungl. Maj:t. Med stöd av 2 § 15:o) tredje stycket regeringsrättslagen upptages och avgöres dessa mål av regeringsrätten.

Vid tillkomsten av namnlagen övervägdes att tillåta klagan över namnmyndighetens beslut hos regeringsrätten. Denna lösning avvisades emellertid på grund av regeringsrättens alltför stora arbetsbörda. I avbidan på resultatet av förvaltningsdomstolskommitténs arbete valdes den ovan angivna lösningen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Kommittén har övervägt att föreslå att talan mot beslut av namnmyndighetens besväravdelning skall kunna föras hos regeringsrätten, vars arbetsvolym så småningom kommer att minska, om de av kommittén föreslagna

reformerna genomföres. Det synes emellertid kommittén önskvärt att möjlighet att överklaga besvärssavdelningens beslut i namnären den ej omedelbart införes utan uppskjutes några år till dess regeringsrätten hunnit avarbeta den alltför stora målbalken, som domstolen för närvarande har. Kommittén föreslår därför inte i detta sammanhang något upphävande av förbudet mot talan mot besvärssavdelningens beslut i namnären den.

Mot domkapitels beslut i namnären den bör liksom hittills talan kunna föras hos administrativ domstol. Kommittén föreslår att ifrågavarande ärenden skall handläggas av kammarrätt med möjlighet att få kammarrättens utslag eller beslut prövat av regeringsrätten enligt de allmänna regler härom som kommittén föreslår.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 29 § namnlagen den 11 oktober 1963 (nr 521).

Författningsförslag nr 144.

122) *Mål om äktenskapshinder*

Här behandlas besvär över länsstyrelsens beslut enligt 1 § och besvär över medicinalstyrelsens beslut enligt 5 eller 6 § i 2 kap. giftermålsbalken.

Enligt 1 § får man under 21 år eller kvinna under 18 år ej ingå äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län, där den underårige har sitt hemvist. Jämlikt 5 och 6 §§ får sinnessjuk eller sinnesslö person ävensom den, som är behäftad med fallandesot, vilken härrör av övervägande inre orsaker, eller med könssjukdom i smittosamt skede, inte ingå äktenskap, såvida ej medicinalstyrelsen finner skäligt tillåta äktenskapet.

De besvärären den, om vilka i detta sammanhang är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Tilläggas kan att den, som är under 21 år och ej förut varit gift, måste ha föräldrarnas samtycke till äktenskap. Omyndigförklarad måste ha förmyndarens samtycke. Vägras samtycke, äger allmän domstol på ansökan tillåta äktenskapet, om skäl till vägran prövas ej vara för handen. Tillstånd av Kungl. Maj:t erfordras för äktenskap mellan ett syskon och det andras avkomling och för äktenskap mellan dem, av vilka den ene varit gift med den andres släkting i rätt upp- eller nedstigande led.

Utredningsmannen (bet. s. 357 och 358)

Dispens i fall, som avses i 2 kap. 1, 5 eller 6 § giftermålsbalken, skulle enligt lagrummens ursprungliga lydelse sökas direkt hos regeringen. Ärendena decentraliserades år 1948 i syfte att lätta regeringens arbetsbörda. Redan detta förhållande talar för att besvär, som anföres i dessa ärenden, bör avgöras av regeringen. För en sådan kompetensfördelning kan även åberopas ärendenas beskaffenhet, åtminstone i de fall som behandlas i 5 och 6 §§. Medicinska, arvsbiologiska samt humanitära och sociala hänsyn är nämligen

utslagsgivande i sistnämnda ärenden. I ärenden om dispens från åldershindret har visserligen utvecklats sig en viss praxis. Emellertid torde denna, särskilt i betraktande av rättstillämpningen under senare år, inte ha vunnit sådan stadga, att man med säkerhet kan anse att en underårig under vissa givna förutsättningar äger påräkna att erhålla dispens. Tillståndsgivningen torde således även i sistnämnda ärenden i stort sett vara att betrakta såsom en lämplighetsprövning. Ytterligare är att uppmärksamma, att vissa ärenden om dispens från åldershindret alltjämt upptages direkt av Kungl. Maj:t, nämligen de som rör svenska medborgare med hemvist i utlandet. Vid övervägande av denna fråga har utredningsmannen därför ansett tillräckliga skäl inte föreligga att frågå den gällande kompetensfördelningen.

Yttrande

Socialstyrelsen intager samma ståndpunkt som utredningsmannen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Det förhållandet att de besvärärenden, om vilka i detta sammanhang är fråga, tidigare direkt handlagts av Kungl. Maj:t utgör enligt kommitténs uppfattning inte något avgörande skäl för att Kungl. Maj:t i statsrådet skall vara besvärinstans, när efter ärendenas överflyttning till länsstyrelserna och medicinalstyrelsen möjlighet öppnats att leda besvär över dessa myndigheters beslut till administrativ domstols prövning. Avgörande för kompetensfördelningen synes böra vara vilken myndighet som är bäst skickad att utgöra besvärinstans vid denna typ av ärenden.

Redan dispensärendenas personrättsliga konsekvenser talar enligt kommitténs mening för att nu ifrågavarande besvärärenden bör prövas av administrativ domstol. Härtill kommer att den lämplighetsprövning, som skall göras i dessa ärenden, är av den natur att den väl lämpar sig för administrativ domstol. Lämplighetsprövningar av besläktad natur göres i andra sammanhang både av administrativ domstol och av allmän domstol. En domstol torde i allmänhet ha bättre förutsättningar än Kungl. Maj:t i statsrådet att göra en grundlig prövning av hithörande dispensfrågor. Såvitt angår åldershindret bör erinras om att en liknande prövning göres av allmän domstol, när i anledning av föräldrarnas vägran att lämna samtycke till underårigs giftermål ansökan gjorts om allmän domstols tillåtelse till äktenskapet. Den omständigheten att de mycket sällan förekommande ansökningarna om dispens från åldershindret för personer med hemvist i utlandet upptages direkt av Kungl. Maj:t synes ej böra få inverka på kompetensfördelningen i fråga om de betydligt vanligare besvärärendena i samma ämne. Det torde kunna förutsättas att Kungl. Maj:t vid sin prövning kommer att taga vederbörlig hänsyn till förvaltningsdomstolarnas praxis.

Under åberopande av det anförda föreslår kommittén att besvär över länsstyrelses beslut enligt 1 § och besvär över medicinalstyrelsens beslut enligt

5 eller 6 § i 2 kap. giftermålsbalken skall handläggas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 13 § giftermålsbalken.

Författningsförslag nr 145.

123) *Mål om jordfästning, gravsättning och eldbegängelse*

I detta avsnitt behandlas *dels* mål om tillämpning av lagen den 25 oktober 1957 (nr 585) om jordfästning m. m. *dels ock* mål om gravsättning och eldbegängelse av stoffet efter avliden, om förfarandet med aska efter eldbegängelse och om flyttning av gravsatt stoff eller aska. Bestämmelser om sistnämnda ämnen meddelas i begravningskungörelsen den 18 oktober 1963 (nr 540).

De besvärärenden, om vilka här är fråga, torde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Härvid bortses från förekommande kommunalbesvär.

Då utredningsmannens betänkande avgavs, gällde äldre bestämmelser om eldbegängelse och om flyttning av gravsatt lik m. m.

Utredningsmannen (bet. s. 358—360)

Mål om tillämpning av lagen om jordfästning m. m. avser medborgarnas personliga rättigheter och bör prövas av regeringsrätten.

Mål om meddelande av tillstånd till eldbegängelse eller utströende av aska bör likaledes handläggas av regeringsrätten. Tillstånd får nämligen vägras blott om de i författningen angivna villkoren ej är uppfyllda.

När det gäller medgivande till flyttning av aska, som nedsatts efter eldbegängelse, eller tillstånd till upptagande av gravsatt lik, äger länsstyrelsen en friare prövningsrätt, varför det bör ankomma på regeringen att avgöra besvär i sådana frågor. Besvär över kyrkorådets beslut i flyttningsfråga torde vara att behandla enligt reglerna om kommunalbesvär.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter anser att även om rättsliga aspekter kan anläggas på ifrågavarande mål och i vart fall ett rättsanspråk kan finnas på att erhålla tillstånd till eldbegängelse, tillräckliga skäl ej föreligger för att dessa målgrupper, som avser frågor av övervägande förvaltningskaraktär, skall överflyttas till regeringsrätten.

Överståthållarämbetet förklarar att tillräcklig anledning ej torde föreligga att i fullföljdshänseende skilja mellan, å ena sidan, mål om medgivande till flyttning av aska, som nedsatts efter eldbegängelse, samt, å andra sidan, mål om tillstånd till eldbegängelse eller till utströende av aska efter avliden. Övervägande skäl synes ämbetet tala för att samtliga dessa mål bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser likaledes

att i enhetlighetens intresse samtliga mål om eldbegängelse m. m. bör avgöras av regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

De mål, som avses i detta avsnitt, har en ganska speciell karaktär. Det torde ej med fog kunna göras gällande att särskilda garantier för rättsskydd kräves på detta område. Målen torde i allmänhet inte röra frågor, som en administrativ domstol är särskilt lämpad att handlägga. Pietetssynpunkter eller polisiära synpunkter är exempelvis av betydelse i flera fall. Med hänsyn till nu anförda förhållanden föreslår kommittén att förevarande mål skall — när fråga ej är om kommunalbesvär — prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

124) Mål rörande tillämpning av utlänningslagen

Huvudbestämmelserna angående utlänningars rätt att vistas i Sverige och att här inneha arbetsanställning meddelas i utlänningslagen den 30 april 1954 (nr 193).

Besvär i utlänningsärenden, som får fullföljas till Kungl. Maj:t, prövas i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 360 och 361)

Nu gällande ordning för avgörandet av utlänningsärendena hos den centrala utlänningsmyndigheten, vilken förutsättes inhämta yttrande från utlänningsnämnden i alla viktiga ärenden och äger hålla förhör med utlänningen, tillfredsställer de anspråk på rättssäkerhet, som rimligen kan ställas. Från rättsskyddssynpunkt synes regeringsrättens medverkan således inte vara påkallad. För att prövningen av alla besvär i utlänningsärenden, som får fullföljas till Kungl. Maj:t, skall förbehållas regeringen talar de mångahanda lämplighets- och billighetsfrågor, som möter i dessa mål. I samma riktning talar att ärendena i vissa fall skall överlämnas till regeringens avgörande och att regeringen äger befogenheten att förordna om utvisning av politiska skäl.

Förvaltningsdomstolskommittén

Kommittén instämmer i utredningsmannens synpunkter och föreslår att de utlänningsärenden, som enligt gällande lag kan fullföljas till Kungl. Maj:t, även i fortsättningen skall prövas i statsrådet.

125) Mål angående pass och näringslegitimationsbevis

Bestämmelser om utfärdande och återkallelse m. m. av pass meddelas i passkungörelsen den 31 maj 1940 (nr 471) och utrikesförvaltningens passkungörelse den 14 juni samma år (nr 548). Författningsföreskrifter angående

utfärdande av näringslegitimationsbevis finns i KK den 10 oktober 1924 (nr 455) angående näringslegitimationsbevis för svenska handelsresande i utlandet.

Till Kungl. Maj:t fullföljda besvär i hithörande administrativa ärenden prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 361—363)

Mål om utfärdande eller återkallande av pass har rättslig natur och skall bedömas enligt juridiska grunder. Även på erhållande av näringslegitimationsbevis torde den sökande, som uppfyller därför stadgade fordringar, äga ett rättsanspråk. I intetdera fallet finnes utrymme för en fri prövningsrätt. Nämda mål bör därför upptagas och avgöras av regeringsrätten.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter förordar att mål angående utfärdande eller återkallelse av pass och näringslegitimationsbevis skall hänföras till regeringens handläggning. De betonar att målen om pass nära sammanhänger med ordnings- och säkerhetsfrågor, som i sista hand bör avgöras av regeringen. Utfärdande av näringslegitimationsbevis för svenska handelsresande, som skall verka i utlandet, synes ledamöterna avse servicefrågor av sådan beskaffenhet att de knappast bör överföras till regeringsrätten. Det erinras om att sådant bevis även kan utfärdas av auktoriserad handelskammare.

Justitiekanslersämbetet ifrågasätter om inte övervägande skäl talar för att den nuvarande ordningen bibehålles. Ämbetet pekar härvid särskilt på passkungörelsens bestämmelser om att ansökning om pass inte får bifallas, om passmyndigheten har kännedom om eller skälig anledning antaga att sökanden står i sådan förbindelse med utlandet eller eljest bedriver sådan verksamhet, som är skadlig för svenska statsintressen, och inte heller om sannolika skäl finns till antagande att sökanden ämnar använda passet för obehörigt ändamål.

Liknande synpunkter anföres av *överståthållarämbetet* och *länsstyrelsen i Jämtlands län*.

Länsstyrelsen i Jönköpings län tillstyrker däremot att regeringsrätten blir behörig att upptaga nu ifrågavarande mål.

Förvaltningsdomstolskommittén

Ordnings- och säkerhetssynpunkter måste tillmätas betydelse i vissa passärenden. Även försvarsberedskapssynpunkter kan spela en roll i sådana ärenden. Eftersom regeringen är det organ, som har det yttersta ansvaret i angivna hänseenden, kan det te sig naturligt att Kungl. Maj:t i statsrådet också handhar överprövningen av passfrågorna. Till förmån för denna lös-

ning av kompetensfördelningsfrågan kan även åberopas att såväl passkungörelsen som utrikesförvaltningens passkungörelse tillagt ministern för utrikes ärendena en vidsträckt, delvis oreglerad beslutanderätt rörande passärenden.

Principiella skäl kan dock anföras mot att beslutanderätten ligger i regeringens händer. Innehavet av svenskt pass är i allmänhet en förutsättning för den frihet att lämna landet, som i princip torde få anses stå öppen för varje svensk medborgare. Intresset att omgärda denna rätt med ett så starkt skydd som möjligt talar för att enskilda passärenden i sista instans bör prövas av administrativ domstol.

Kommittén har för sin del funnit övervägande skäl tala för att mål om beslut i särskilda fall rörande pass bör kunna dragas under administrativ domstols prövning. I enlighet härmed föreslår kommittén, att besvär över sådana beslut av länsstyrelse enligt passkungörelsen eller av beskicksningschef eller konsulär myndighet enligt utrikesförvaltningens passkungörelse skall handläggas av vederbörande kammarrätt och att möjlighet att få kammarrättens utslag eller beslut prövat av regeringsrätten skall finnas enligt de allmänna regler som kommittén föreslår härutinnan. Mot beslut enligt passkungörelsen av annan passmyndighet än länsstyrelse bör talan kunna föras genom besvär hos länsstyrelsen. Den beslutanderätt i individuella passärenden, som ministern för utrikes ärendena äger enligt 1 § andra stycket passkungörelsen samt 10 § sista stycket och 14 § utrikesförvaltningens passkungörelse, torde dock inte kunna undvaras och bör därför enligt kommitténs mening bibehållas. Det synes höra föreskrivas att talan ej får föras mot beslut som ministern för utrikes ärendena fattar enligt nyssnämnda två författningar.

I den mån besvär kan anföras över andra beslut av länsstyrelse enligt passkungörelsen än som avses i det föregående — exempelvis beslut om ställe för mottagande av ansökningar om erhållande av pass — bör besvaren handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förbud synes böra stadgas mot överklagande av polismyndighets beslut rörande omhändertagande av pass (14 § passkungörelsen). Då omhändertaget pass jämte redogörelse för skälen för omhändertagandet inom 48 timmar skall insändas till passmyndigheten, som har att skyndsamt förordna, huruvida passet skall återkallas eller återställas till passinnehavaren, är det till fyllest att passmyndighetens beslut kan överklagas.

Utfärdande av näringslegitimationsbevis torde kunna ses som en serviceåtgärd. Något behov från rättsskyddssynpunkt av att hänvisa besvärärenden angående sådant bevis till administrativ domstol synes ej föreligga. Kommittén föreslår därför att ifrågavarande besvärärenden även i fortsättningen skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om kompetensfördelningen i fråga om passärenden har intagits i förslag till kungörelse om ändring i passkungörelsen den 31 maj

1940 (nr 471) och förslag till kungörelse om ändring i utrikesförvaltningens passkungörelse den 14 juni 1940 (nr 548).

Författningsförslag nr 146 och 147.

126) Mål om avspärning och passertillstånd m. m.

Under denna rubrik behandlas mål om tillträdesförbud och förbud mot att taga fotografier eller göra avbildningar eller beskrivningar eller att inneha sprängämnen, som utfärdats med stöd av lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., ävensom mål om passertillstånd enligt KK den 16 maj 1958 (nr 273) om passertillstånd.

De mål, som här avses, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 363)

Förbud, som avses i 1940 års lag, har generell karaktär och har till syfte att bereda skydd mot spioneri och sabotage. Besvär, som kan anföras över myndighets beslut om meddelande av sådant förbud, bör därför avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Då den som har ett behörigt ärende får anses äga ett rättsanspråk att erhålla passertillstånd, bör — i den mån klagan kan föras över beslut att vägra passertillstånd — målet upptagas av regeringsrätten. Denna bör också vara behörig att pröva mål om återkallelse av passertillstånd.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter anför att utredningsmannen synes förbise att beviljandet av passertillstånd främst måste grundas på lämplighetsbedömningar, som gäller rikets säkerhet. Mål om meddelande och återkallelse av passertillstånd bör därför handläggas av regeringen. Även *överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att målen om passertillstånd bör tillhöra regeringens kompetensområde.

Förvaltningsdomstolskommittén

Kommittén delar utredningsmannens uppfattning att besvär över myndighets beslut om utfärdande av förbud enligt 1940 års lag bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Frågor huruvida passertillstånd skall meddelas eller återkallas måste i första hand bedömas med hänsyn till vad rikets säkerhet kan anses kräva. Då regeringen är den instans som har det högsta ansvaret för landets säkerhet, bör det också ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvär över myndighets beslut att vägra eller återkalla passertillstånd. Kommittén föreslår därför, att även målen om passertillstånd skall tillhöra regeringens kompetensområde.

Såvitt angår 1940 års lag, som behandlar även andra målgrupper än de

här berörda, har bestämmelser om kompetensfördelningen intagits i förslag till lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Författningsförslag nr 148.

127) Mål om vissa slag av tjänsteplikt m. m.

Under denna rubrik behandlas *dels* mål om tjänsteplikt enligt värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967), lagen den 3 juni 1966 (nr 413) om vapenfri tjänst, civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74) och krigssjukvårdslagen den 27 november 1953 (nr 688), *dels* mål om utbildnings- och övningsplikt enligt sistnämnda lag, *dels ock* mål om tillämpning av allmänna tjänstepliktslagen den 17 april 1959 (nr 83). Mål om tjänsteplikt enligt brandlagen, lagen om allmänna vägar och lagen om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. behandlas i andra sammanhang. Förekommande mål om ersättning eller förmåner av statsmedel faller likaledes utanför ramen för detta avsnitt.

Regeringsrätten upptager och avgör enligt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen här aktuella mål om vitesförelägganden med undantag dock för mål om vitesförelägganden enligt civilförsvarslagen. Med stöd av 2 § 18:o) regeringsrättslagen upptager och avgör regeringsrätten vidare förekommande mål om handräckning.

Övriga här behandlade ärenden, som får fullföljas till Kungl. Maj:t, avgöres i konselj eller i den särskilda ordning, som finns föreskriven för kommandomål.

Påpekas bör att i inskrivningsärenden enligt värnpliktslagen klagan inte får föras över inskrivningsrådets beslut.

Utredningsmannen (bet. s. 365—367)

Med hänsyn till beskaffenheten av de besvärsmål, som rör värnplikt, och den ordning, som regelmässigt gäller för värnpliktsmålen behandling, torde man vid kompetensfördelningen kunna bortse från sagda mål.

I mål om tjänsteplikt kan förekomma både rättsfrågor och lämplighetsfrågor. Målen torde emellertid kunna anses väsentligen vara av rättslig beskaffenhet. Tjänsteplikten kan komma att ej oväsentligt ingripa i den enskildes rätt. Mot denna bakgrund föreslår utredningsmannen, att regeringsrättens kompetens skall utvidgas till att omfatta mål om tjänsteplikt vid civilförsvaret.

Mål om skyldighet att lämna upplysningar om personliga förhållanden av betydelse enligt värnpliktslagen eller civilförsvarslagen omfattas av utredningsmannens förslag rörande regeringsrättens kompetens i mål om individuella påbud.

Målen om hämtning enligt värnpliktslagen eller civilförsvarslagen skall

enligt utredningsmannens förslag i egenskap av handräckningsmål kvarligga hos regeringsrätten.

Yttranden

I fråga om tjänsteplikt vid civilförsvaret anför *regeringsrättens flesta ledamöter*, att visserligen av utredningsmannen anförda skäl talar för att mål rörande sådan tjänsteplikt hänföres till regeringsrättens domvärjo. Beaktas bör emellertid enligt ledamöternas mening, att tjänstgöringsskyldigheten åvilar ej blott inskriven person utan även varje civilförsvarspliktig person, som kallas att fullgöra sådan tjänstgöring. Därvid får vederbörande inte åläggas annan tjänstgöring än sådan som med hänsyn till hans kroppskrafter, hälsotillstånd, sysselsättning och andra åligganden samt i övrigt skäligen kan påfordras av honom. Lämplighetsfrågor spelar sålunda en stor roll. Vidare står civilförsvaret i nära samband med det militära försvaret. Med hänsyn härtill synes det ledamöterna naturligare att mål om tjänsteplikt vid civilförsvaret avgöres av regeringen.

Eftersom civilförsvarsplikt åvilar envar medborgare i viss angiven ålder samt besvärprövning genom regeringsrätten inte torde vara praktiskt genomförbar under beredskapsförhållanden, anser sig *överståthållarämbetet* ej kunna tillstyrka utredningsmannens förslag rörande målen om tjänsteplikt vid civilförsvaret. Såsom skäl för denna ståndpunkt åberopar ämbetet också, att när i lag eller författning finns föreskriven en generell förpliktelse för medborgarna, besvär som avser myndighets åtgärd för att framtvinga denna förpliktelse närmast har karaktär av en framställning att av personliga eller andra skäl erhålla befrielse från förpliktelsens fullgörande och därför tillhör den kategori mål, som bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Landsorganisationen i Sverige har intet att erinra mot utredningsmannens förslag rörande prövningen av mål om tjänsteplikt.

Beträffande allmänna tjänstepliktslagen, som utfärdades först sedan utredningsmannens betänkande färdigställt, uttalar *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap*, att mål om tjänsteplikt enligt ifrågavarande lag bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. *Landsorganisationen i Sverige* är däremot av den uppfattningen, att mål enligt allmänna tjänstepliktslagen bör avgöras av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Den lagstiftning, som här behandlas, siktar ytterst på de utomordentliga förhållanden som kommer att råda då landet är i krig. Prövningen av hit hörande mål kan vara av betydelse för vårt lands försvarskraft. På grund härav finner kommittén övervägande skäl tala för att huvudregeln på området bör vara att, därest fullföljdsrätten ej är avskuren, målen skall av-

göras i konselj eller i den särskilda ordning, som gäller för kommandomål.

Undantag synes böra göras endast för två grupper av mål.

Det första undantaget gäller handräkningsmålen. Dessa mål bör på grund av sin utpräglad rättsliga karaktär kvarligga under administrativ domstols prövning.

Det andra undantaget synes böra gälla mål om föreläggande vid vite. Be-träffande denna målgrupp förekommer för närvarande en olikhet i fråga om kompetensfördelningen, vilken inte synes sakligt motiverad. Medan mål om vitesföreläggande enligt värnpliktslagen i fall av underlåtenhet av värn-pliktig att lämna erforderliga upplysningar om sina personliga förhållan-den av militärt intresse (39 § jämförd med 35 §) handlägges av regerings-rätten, är det Kungl. Maj:t i statsrådet som prövar mål om vitesföreläg-gande enligt civilförsvarslagen vid underlåtenhet av civilförsvarspiktig att lämna erforderliga upplysningar rörande personliga förhållanden av bety-delse (78 § jämförd med 15 §). Denna olikhet torde böra undanröjas. Kom-mittén föreslår, att samtliga mål om vitesförelägganden, om vilka i detta avsnitt är fråga, skall prövas av administrativ domstol.

Såvitt angår civilförsvarslagen, som behandlar även andra besvärsmål än de här berörda, har bestämmelser om kompetensfördelningen intagits i det förut omnämnda förslaget till lag om ändrad lydelse av 83 § civilförsvars-lagen den 22 april 1960 (nr 74). I övrigt finns bestämmelser om administra-tiv domstols kompetens i de mål, om vilka fråga är i detta avsnitt, i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2 och 30.

128) Hälsovårdsmål

Här behandlas mål om tillämpning av författningar och föreskrifter rö-rande den allmänna hälsovården. Bestämmelserna på detta område är om-fattande och talrika. Såsom exempel på hithörande författningar kan näm-nas hälsovårdsstadgan den 19 december 1958 (nr 663), livsmedelsstadgan den 21 december 1951 (nr 824), KF den 23 maj 1941 (nr 268) om fram-ställning och införsel av vitaminiserade livsmedel, epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443), tuberkulosförordningen den 31 mars 1939 (nr 113), lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjuk-domar, lagen den 28 juli 1958 (nr 428) om ympning mot smittkoppor, lagen den 30 maj 1952 (nr 270) om skyddsympning vid krig eller krigsfara m. m., karantänskungörelsen den 24 april 1953 (nr 222), mejeristadgan den 22 maj 1936 (nr 174), KF den 21 juli 1937 (nr 737) med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m. samt lagen den 20 mars 1959 (nr 99) om köttbesiktning m. m. Bestämmelserna i 21 § all-männa ordningsstadgan och 12 § lagen om allmänna sammankomster samt

förekommande bestämmelser om ersättning av allmänna medel behandlas i andra sammanhang och faller därför utanför ramen för detta avsnitt.

Av hälsovårdsmålen äger regeringsrätten upptaga och avgöra enligt 2 § 16:o) första stycket regeringsrättslagen mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande jämlikt författningar och föreskrifter rörande den allmänna hälsovården samt enligt 2 § 18:o) regeringsrättslagen mål om handräckning. Även bestämmelsen i 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen om regeringsrättens behörighet i vitesmål äger tillämpning.

Övriga besvärsmål, om vilka i detta avsnitt är fråga, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 367—380)

I överensstämmelse med gällande rätt föreslås att besvärsmål om meddelande av individuella förbud eller förelägganden skall prövas av regeringsrätten, vare sig påbudet riktar sig till enskild eller kommun. Uttrycket »föreläggande» passar enligt utredningsmannens mening mindre väl i fråga om vissa beslut enligt hälsovårdsförfattningarna, exempelvis beslut som avser provtagning, omhändertagande eller oskadliggörande av varor eller intagning på sjukhus. Vissa av nämnda mål anses kunna inordnas under den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens kompetens i mål om meddelande i särskilda fall av påbud att något göra, tåla eller underlåta. Mål som rör omhändertagande eller oskadliggörande av vara och mål rörande verkställighet av åtgärd omfattas av utredningsmannens förslag att regeringsrätten skall handlägga mål om handräckning, omhändertagande, oskadliggörande eller annat tvångsutförande.

Tillstånd enligt hälsovårdsförfattningarna kan vara av skilda slag. I vissa fall har tillståndsprövningen tillkommit för att underkasta en verksamhet eller åtgärd, som lagstiftaren ej avser att i princip förbjuda, kontroll i sanitärt hänseende. Mål av denna beskaffenhet bör i princip prövas av regeringsrätten. I andra fall avser tillståndsgivningen att möjliggöra undantag från eller lindring i en författningsbestämmelse, som inte utan olägenhet kan förbehållslöst upprätthållas. Mål rörande sistnämnda grupp av tillstånd bör enligt utredningsmannens mening principiellt upptagas av regeringen men tillhör för närvarande regeringsrättens kompetensområde. För denna anordning anses vissa skäl kunna anföras i fall då beslutet ankommer på hälsovårdsnämnd. I vissa tillståndsärenden tillhörande den senare gruppen, vilka handlägges av hälsovårdsnämnd, torde nämligen den som har ett verkligt behov av lindring i vederbörande bestämmelse vara berättigad att erhålla sådan under förutsättning att det kan ske utan att sanitär olägenhet uppkommer. Frågan om dispensering kan dessutom vara nära förbunden med annan fråga, som hälsovårdsnämnden har att avgöra, t. ex. om

förbud eller föreläggande. Mot denna bakgrund föreslås att — med beaktande av att klagan över hälsovårdsnämnds beslut föres hos länsstyrelsen — mål om beslut av länsstyrelse i särskilda fall om tillstånd jämlikt författningar eller föreskrifter rörande den allmänna hälsovården skall upptagas och avgöras av regeringsrätten. Föres däremot i mål om meddelande av individuellt tillstånd klagan över beslut av annan myndighet, skall enligt förslaget besvärärendet prövas av regeringen. Undantag göres dock för mål rörande beslut i särskilt fall om uppskov med eller befrielse från skyldighet att undergå skyddsympning. Sistnämnda mål bör enligt utredningsmannens förslag prövas av regeringsrätten, därför att den sökande mer eller mindre starkt har ett rättsanspråk på uppskov eller befrielse.

Mål om återkallelse av ett individuellt tillstånd på hithörande område skall enligt utredningsmannens förslag handläggas av regeringsrätten, vare sig frågan om meddelandet av tillstånd i sista hand prövas av regeringsrätten eller av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Beslut av generell innebörd enligt hälsovårdsförfattningarna bör fortfarande tillhöra regeringens kompetensområde.

I anknytning till bestämmelserna i 14 och 35 §§ hälsovårdsstadgan bör även nämnas att, såsom tidigare sagts, enligt utredningsmannens förslag mål om behörighetsförklaring eller annat sådant personligt godkännande att utöva yrke eller verksamhet skall prövas av regeringsrätten.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter anser att målen om beslut av länsstyrelse i särskilda fall om tillstånd bör tillhöra regeringsrättens prövning. Förslaget att regeringsrätten skall avgöra mål om beslut i särskilda fall av annan myndighet rörande uppskov med eller befrielse från skyldighet att undergå skyddsympning tillstyrkes; samtidigt uttalas dock att, ehuru värnpliktig knappast kan anses äga något rättsanspråk på befrielse från ympningsplikt på grund av samvetsbetänkligheter, det inte föreligger skäl att särskilt undantaga sistnämnda fall. I annat sammanhang förordar ledamöterna att mål om påbud mot kommunal samfällighet skall handläggas av regeringen. Såsom skäl för en allmän regel av sådan innebörd åberopas, att i dessa mål mestadels i väsentlig utsträckning hänsyn måste tagas till vad som är lämpligt och ändamålsenligt med tanke på kommunens verksamhet och att ej sällan dessutom kräves, att den berörda kommunala verksamheten ordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till hela landets intressen; det tillägges att ett påbud mot kommun knappast normalt torde drabba denna på ett så kännbart sätt som ett påbud mot enskild träffar denne.

Överståthållarämbetet ifrågasätter om inte mål angående individuellt uppskov eller individuell befrielse från ympningsplikt bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Hälsovårdsmålen kan i betydande grad gälla ingrepp i enskildas rättsförhållanden. Även där utrymme finns för en lämplighetsprövning torde full klarhet råda, vilka intressen som skall beaktas. Det synes från samhällets synpunkt sett ej föreligga något behov av att regeringen har ett avgörande inflytande på flertalet hithörande beslut av individuell karaktär.

Mot denna bakgrund föreslår kommittén att — med ett undantag som behandlas nedan — administrativ domstol skall avgöra mål om beslut, som enligt författning eller föreskrift rörande den allmänna hälsovården i särskilt fall meddelats om förbud, föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande eller om omhändertagande, smittrening, oskadliggörande eller liknande åtgärd. I överensstämmelse med nuvarande ordning synes den föreslagna kompetensregeln böra gälla oberoende av vilken myndighet som meddelat beslutet i fråga. Det synes inte föreligga en sådan väsensskillnad mellan de individuella tillstånd, om vilka länsstyrelse beslutar i första eller andra instans, och de individuella tillstånd, som beviljas av annan myndighet, att anledning finns att på denna punkt beskära det område, inom vilket besvärspövningen skall handhavas av administrativ domstol. Den föreslagna målrubriceringen har i klarhetens intresse gjorts utförligare än den nuvarande.

Ärenden om sådana individuella beslut som nyss nämnts bör enligt kommitténs uppfattning undantagas från administrativ domstols kompetensområde för den händelse fråga är om skyldighet för kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet. Spörsmålen om de kommunala åliggandena på hälsovårdens område kan behöva ses i sådana större sammanhang, att det torde vara lämpligast att i fråga om dem besvär över individuella beslut av nu ifrågavarande slag — även beslut om föreläggande vid vite — prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Framhållas bör att nu ifrågavarande undantagsregel endast avser de särskilda skyldigheter som kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet kan ha enligt hälsovårdsförfattningarna. Besvär som kommun anför i egenskap av ägare eller innehavare av bostadsfastighet o. d. skall omfattas av huvudregeln och således prövas av administrativ domstol.

Mål om återkallelse eller ändring av ett individuellt påbud eller tillstånd torde böra handläggas av samma myndighet som prövar mål om meddelande av påbud eller tillstånd av ifrågavarande slag.

Besvärsmål om påbud eller tillstånd, som inte rör särskilda fall utan har en mer eller mindre allmän karaktär, synes böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förekommande handräckningsmål bör tillhöra administrativ domstols kompetensområde. Detsamma bör gälla beträffande mål om utdömande av vite, i den mån sådana mål förekommer på hälsovårdens område.

Klagan över beslut av medicinalstyrelsen rörande behörighet att vara hälsovårdsinspektör eller att utföra vattenundersökningar (14 och 35 §§ hälsovårdsstadgan) bör enligt kommitténs uppfattning handläggas av administrativ domstol.

Bestämmelser rörande kompetensfördelningen av de mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter och i förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 86 § hälsovårdsstadgan den 19 december 1958 (nr 663) ävensom i de tidigare omnämnda förslagen till lag om ändrad lydelse av 32 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443) och till förordning om ändrad lydelse av 15 § tuberkulosförordningen den 31 mars 1939 (nr 113).

Författningsförslag nr 2, 32, 33 och 149.

129) Mål om tillämpning av lagstiftningen om åtgärder till motverkande av vattenföroreningar

Lagbestämmelser, som har till syfte att motverka vattenförorening, finns i första hand — förutom i vattenlagen — i lagen den 30 november 1956 (nr 582) om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden, lagen den 6 april 1956 (nr 86) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg och KK den 2 maj 1958 (nr 191) med tillämpningsföreskrifter till sistnämnda lag. Till vattenlagen ansluter sig KK den 31 juli 1956 (nr 435) om meddelande av bestämmelser mot förorening genom fast avfall. Till tillsyningsman, varom förmåles i 6 § tillsynslagen, utgår gottgörelse enligt KK den 30 november 1956 (nr 585) om ersättning åt tillsyningsman varom här är fråga.

Av hithörande mål äger jämlikt regeringsrättslagen regeringsrätten upptaga och avgöra följande, nämligen enligt 2 § 4:o) första stycket mål om ersättning för visst uppdrag, enligt 2 § 16:o) första stycket mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande, enligt 2 § 17:o) tionde stycket mål om föreläggande vid vite samt enligt 2 § 18:o) handräckningsmål.

Övriga mål, som här behandlas, torde avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 380—382)

Vid tillkomsten av 1956 års tillsynslag har man utgått från att antalet av de föroreningsärenden, som kommer att handläggas av vattendomstol, blir ganska ringa i jämförelse med dem, som kommer att upptagas i administrativ ordning, och att administrativ myndighets beslut sannolikt endast mera sällan kommer att bli föremål för omprövning av vattendomstol. I betraktande härav finns ej anledning att här frångå den föreslagna allmänna be-

stämelsen om att regeringsrätten skall avgöra besvärsmål avseende individuella påbud.

Tillsyningsman, som avses i 6 § 1956 års tillsynslag, skall uppbara ersättning av anläggningens innehavare. Fråga om tillsättande av tillsyningsman rör därför anläggningsinnehavarens rätt. Bedömandet huruvida de av lagen uppställda villkoren för sådant förordnande är uppfyllda är också av rättslig natur. Därför bör mål om förordnande och entledigande av tillsyningsman handläggas av regeringsrätten. Ifrågavarande mål har i förslaget sammanförts med andra mål av samma beskaffenhet.

Beträffande 1956 års lag om åtgärder mot vattenförorening från fartyg anmärker utredningsmannen, att enligt uttalande av departementschefen i propositionen rörande lagen förbud mot fartygs nyttjande inte får föranledas enbart av brist i fråga om anläggningar, som föreskrives i 1956 års lag till förhindrande av vattenområdes förorening genom olja m. m. Ett eftersättande av lagens stadganden om nämnda skyddsanläggningar torde därför ej kunna medföra annan påföljd än anmälan till åtal vid domstol.

Kungl. Maj:t i statsrådet bör pröva besvär över beslut om utfärdande av allmänna föreskrifter till skydd mot vattenförorening.

Yttrande

Beträffande mål om förbud eller föreläggande enligt 3 § 1956 års tillsynslag anför *regeringsrättens flesta ledamöter*, att de med hänsyn till de skäl, som utredningsmannen anför, och till att berörda mål redan nu handlägges av regeringsrätten inte vill, trots att målen kan bli föremål för vattendomstols prövning, motsätta sig utredningsmannens förslag. I annat sammanhang förordas dock att mål om påbud mot kommunal samfällighet skall handläggas av regeringen. Tillsyningsman, som avses i 6 § nyssnämnda lag, är det allmännas förtroendeman. Man kan därför enligt ledamöternas uppfattning inte säga, att frågan om tillsättande av tillsyningsman i något väsentligt hänseende rör innehavarens rätt. Bedömandet om förutsättning finns för förordnande kan inte heller anses vara av sådan rättslig natur att prövningen av denna fråga bör ankomma på regeringsrätten. Mål om förordnande och entledigande av tillsyningsman bör därför handläggas av regeringen. Det synes ledamöterna mest praktiskt att regeringen också avgör mål om skyldighet att gälda arvode till tillsyningsmannen.

Förvaltningsdomstolskommittén

I fråga om målen enligt 1956 års lag om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden torde — trots att ärendena enligt 3 § kan komma under vattendomstols prövning — övervägande skäl tala för att kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol bör lösas efter samma riktlinjer som förordats för hälsovårdsmålen del. I enlighet härmed föreslår kommittén, att besvär över länsstyrelsens beslut i

särskilt fall rörande tillämpning av 3 § skall prövas av administrativ domstol, såvida fråga ej är om åliggande för kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet, i vilket fall besvärshandlingen bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Vad nu sagts gäller även vitesförelägganden. Förekommande mål om handräckning eller om tillämpning av 6 § sista stycket bör prövas av administrativ domstol. Klagan över allmänna föreskrifter bör tillhöra regeringens kompetensområde. Då sådan tillsyningsman, som avses i 6 §, är det allmännas förtroendeman, torde mål om förordnande och entledigande av dylik tillsyningsman böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt förenämnda kungörelse den 30 november 1956 skall länsstyrelse fastställa ersättningen åt tillsyningsman, som nyss nämnts, och vem som är skyldig att gälda beloppet. Besvär över sådant beslut av länsstyrelse bör prövas av administrativ domstol.

Länsstyrelses rätt att meddela föreskrifter enligt 1956 års kungörelse om meddelande av bestämmelser mot förorening genom fast avfall bygger på delegation från Kungl. Maj:t. Bl. a. med hänsyn härtill bör besvär över sådana föreskrifter av länsstyrelse prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Det torde i allmänhet böra ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvärsmål enligt lagen den 6 april 1956 om åtgärder mot vattenförorening från fartyg och 1958 års tillämpningskungörelse. Då emellertid tillsynen över efterlevnaden av föreskrifterna om sådana skyddsanordningar, som nämnes i 4 § sistnämnda lag, enligt uttryckligt stadgande skall utövas enligt bestämmelserna i 1965 års lag om säkerheten på fartyg — som trätt i stället för tidigare lag om tillsyn å fartyg — torde dock besvärshandlingarna i 1965 års lag bli tillämpliga på ifrågavarande tillsyn.

Bestämmelser om kompetensfördelningen enligt förenämnda lag och kungörelse av den 30 november 1956 har intagits i förslag till lag om ändring i lagen den 30 november 1956 (nr 582) om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden samt förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 30 november 1956 (nr 585) om ersättning åt tillsyningsman, varom förmäles i 6 § lagen den 30 november 1956 (nr 582) om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden.

Författningsförslag nr 150 och 151.

130) Mål om djurs vård och behandling samt om förebyggande och bekämpande av djursjukdomar m. m.

Bestämmelser rörande djurs vård och behandling finns i främsta rummet i lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd. I anslutning till denna lag har utfärdats bl. a. KK den 17 november 1944 (nr 771) med vissa bestämmelser om användning av djur för vetenskapligt ändamål m. m. och KK den 6 november 1959 (nr 486) om offentlig förevisning av djur. I detta

sammanhang bör också nämnas lagen den 30 juni 1943 (nr 459) om tillsyn över hundar. Om åtgärder till förekommande av smittsamma husdjursjukdomars spridande till människor eller husdjur meddelas bestämmelser i epizootilagen den 12 april 1935 (nr 105) och KK samma dag (nr 106) med närmare föreskrifter angående bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar. Också i ett stort antal andra författningar finns föreskrifter rörande förebyggande och bekämpande av djursjukdomar. Såsom exempel på sådana författningar kan nämnas KF den 21 december 1962 (nr 672) om bekämpande av hönstufus, KF den 26 maj 1961 (nr 309) om bekämpande av salmonellainfektion hos djur m. m., veterinära införselkungörelsen den 21 november 1958 (nr 551) och veterinära utförselkungörelsen samma dag (nr 552). Påpekas bör att en del av bestämmelserna i sistnämnda kungörelse tillgodoser djurskyddssynpunkter i den mening, varom fråga är i lagen om djurskydd, och avser att skapa garantier för att djuren får en tillfredsställande behandling under transporten. I detta avsnitt behandlas också mål om tillämpning av KK den 6 december 1963 (nr 608) om utplantering av vilt m. m. Mål om ersättning av statsmedel enligt nu ifrågavarande författningar samt mål enligt renbetesförfattningarna och enligt jaktlagen behandlas i andra sammanhang och faller därför utanför detta avsnitt.

Regeringsrätten äger upptaga och avgöra enligt 2 § 16:o) nionde stycket regeringsrättslagen mål om meddelande i särskilda fall av föreskrift rörande djurs vård och behandling och enligt 2 § 18:o) samma lag handräkningsmål. Även stadgandet i 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen angående regeringsrättens behörighet i vitesmål äger tillämpning. Lagstiftningen rörande förebyggande och bekämpande av djursjukdomar åsyftar i viss utsträckning att skydda även människor. Kan en sådan författning hänföras till författning rörande den allmänna hälsovården, är regeringsrätten enligt 2 § 16:o) första stycket regeringsrättslagen behörig att pröva besvär rörande individuella tillstånd, förbud och förelägganden enligt densamma. Nämnas bör slutligen att enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 138 år 1965 avsikten är att regeringsrätten skall handlägga mål om tillstånd till yrkesmässig hunduppfödning m. m. enligt de nya bestämmelserna i 8 a § lagen om djurskydd, vilka träder i kraft den 1 januari 1967.

De hithörande besvärsmål, som ej enligt vad ovan sagts skall avgöras av regeringsrätten, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 430—433)

Den av utredningsmannen föreslagna regeln om regeringsrättens behörighet i mål rörande individuella påbud blir tillämplig på flera olika mål, om vilka i detta avsnitt är fråga. Densamma onödiggör det nuvarande stadgandet i regeringsrättslagens enumeration angående mål om meddelande i särskilda fall av föreskrift rörande djurs vård och behandling.

Ett beslut om smittoförklaring m. m. enligt 4 § epizootilagen kan ha ett

så allmänt innehåll att det inte kan betraktas såsom ett individuellt påbud. Beslutet kan ändock vara av sådan betydelse för den enskilde att kravet på rättsskydd bör beaktas. Utredningsmannen föreslår därför en särskild bestämmelse om att regeringsrätten skall handlägga mål om förklaring som avses i 4 § epizootilagen.

I likhet med vad som gäller om beslut rörande individuella tillstånd enligt hälsovårdsförfattningarna skall enligt utredningsmannens förslag mål om meddelande av tillstånd, som avses i 4 § epizootilagen, avgöras av regeringsrätten.

Enligt utredningsmannens förslag skall vidare mål om omhändertagande och oskadliggörande avgöras av regeringsrätten. Mål om nedslaktning eller dödande av djur kommer att falla under regeringsrättens behörighet antingen på grund av detta stadgande eller på grund av regeln om individuella påbud. Mål om handräckning och annat tvångsutförande skall också avgöras av regeringsrätten.

Godkännande av föreståndare enligt 2 § KK med vissa bestämmelser om användning av djur för vetenskapligt ändamål m. m. torde omfattas av den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om personligt godkännande att utöva yrke eller verksamhet.

Övriga hithörande besvärssärenden, exempelvis rörande beslut om generellt påbud om skyddsypning, om införande av förbud mot införsel eller utförsel att gälla mellan skilda delar av riket eller om utfärdande av föreskrifter angående smittrening, anses böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Till författningarna rörande den allmänna hälsovården räknas bl. a. lagen om köttbesiktning m. m. Till samma författningskomplex torde även få räknas gällande föreskrifter rörande skydd i sanitärt hänseende i samband med införsel och utförsel av vissa varor, såsom kött och levande djur. Den reglering, som införts till förebyggande och bekämpande av djursjukdomar, är besläktad med och i stor utsträckning samordnad med kontrollen i sanitärt hänseende. Härtill kommer att samma författning kan ha det dubbla syftet att förebygga smittas spridande till människor och till djur. Detta är t. ex. fallet med epizootilagen. På grund av nu angivna förhållanden synes det kommittén lämpligt att kompetensfördelningen i fråga om mål enligt författningar och föreskrifter rörande förebyggande och bekämpande av djursjukdomar blir densamma som för mål rörande den allmänna hälsovården. I enlighet härmed förordar kommittén att mål om beslut, som enligt författning eller föreskrift rörande förebyggande eller bekämpande av djursjukdomar i särskilt fall meddelats om förbud, föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande eller om omhändertagande, oskadliggörande eller liknande åtgärd skall prövas av administrativ domstol, såvida fråga ej

är om skyldighet för kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet. Handräckningsmål ävensom mål om utdömande av vite, i den mån dylika mål förekommer på förevarande område, bör likaledes avgöras av administrativ domstol. Besvärsmål, som berör det nyssnämnda undantaget avseende skyldighet för kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet, samt besvärsmål rörande beslut, som ej avser särskilda fall utan har en mera allmän karaktär, torde i överensstämmelse med vad som föreslås på den allmänna hälsovårdens område böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Mål om djurs vård och behandling och målen om förebyggande och bekämpande av djursjukdomar äger vissa anknytningspunkter. Med hänsyn härtill synes det kommittén rationellt att kompetensfördelningen blir densamma för dessa två grupper av mål. I enlighet härmed föreslår kommittén att de nyssnämnda kompetensfördelningsnormerna skall gälla även beträffande mål om beslut enligt författningar och föreskrifter rörande djurs vård och behandling.

Enligt kungörelsen om utplantering av vilt m. m. får ej någon utplantera eller eljest i frihet utsätta vissa angivna djurslag och ej heller däggdjur eller fågel av viltslag som inte bevisligen tillhörde rikets viltbestånd vid utgången av år 1963. Det åligger innehavare av djur, varom här är fråga, att hålla detta instängt på betryggande sätt eller annorledes tillse att djuret inte kan vinna frihet. Undantag från nu ifrågavarande bestämmelser kan medgivnas av statens naturvårdsnämnd. Klagan över naturvårdsnämndens ifrågavarande beslut synes kommittén böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter och i förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 3 § kungörelsen den 6 december 1963 (nr 608) om utplantering av vilt m. m.

Författningsförslag nr 2 och 152.

131) Mål om förebyggande och bekämpande av växtsjukdomar och växtskador förorsakade av växtskadedjur

Bestämmelser rörande förebyggande och bekämpande av växtsjukdomar och skador på växter förorsakade av växtskadedjur finns i ett betydande antal författningar. Såsom exempel kan nämnas KK den 10 maj 1929 (nr 86) med vissa bestämmelser angående bekämpande av potatiskräfta, KK den 27 april 1956 (nr 141) med vissa bestämmelser om bekämpande av ringröta å potatis, KK den 18 maj 1962 (nr 146) med vissa bestämmelser om bekämpande av potatisnematod, KK den 28 maj 1959 (nr 229) angående införsel av växter m. m. och KK den 15 oktober 1965 (nr 530) med särskilda bestämmelser om betning av vårstråsäd. Mål om ersättning av allmänna medel och om avgifter behandlas i andra sammanhang och faller därför utanför ramen för detta avsnitt.

Regeringsrätten äger upptaga och avgöra enligt 2 § 16:o) första stycket regeringsrättslagen mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande jämlikt författningar och föreskrifter rörande betning av utsäde samt enligt 2 § 18:o) samma lag handräkningsmål. Också stadgandet i 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen angående regeringsrättens behörighet i vitesmål äger tillämpning. Om en författning, som rymmes inom ramen för detta avsnitt, direkt eller indirekt har till syfte att skydda även människor mot sjukdom och på denna grund kan hänföras till författning rörande den allmänna hälsovården, äger regeringsrätten enligt 2 § 16:o) första stycket regeringsrättslagen pröva besvär rörande individuella tillstånd, förbud och förelägganden enligt densamma.

De hithörande besvärsmål, som icke enligt vad ovan sagts prövas av regeringsrätten, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen

I utredningsmannens betänkande berördes icke närmare denna målgrupp. De av utredningsmannen föreslagna allmänna reglerna om regeringsrättens kompetens i mål om individuella påbud, om utdömmande av vite och om handräkning, omhändertagande, oskadliggörande eller annat tvångsutförande äger tillämpning även beträffande de mål, om vilka här är fråga.

Förvaltningsdomstolskommittén

De åtgärder som vidtages för att förebygga och bekämpa växtsjukdomar och sådana skador på växter, som förorsakas av växtskadedjur, är beslätade med motsvarande åtgärder till skydd för människor och djur. Vissa av författningsbestämmelserna rörande den allmänna hälsovården, rörande förebyggande och bekämpande av djursjukdomar och rörande förebyggande och bekämpande av växtsjukdomar o. d. företer också betydande likheter. I en del fall har författningsbestämmelserna angående växtsjukdomar o. d. dessutom mer eller mindre till syfte att förebygga skador på djur och människor. Med hänsyn till nu anförda förhållanden torde övervägande skäl tala för att kompetensfördelningen bör vara densamma för besvärshandlingen på samtliga nyssnämnda tre områden. I enlighet härmed föreslår kommittén att kompetensfördelningen beträffande mål om förebyggande och bekämpande av växtsjukdomar o. d. skall vara densamma, som i närmast föregående avsnitt föreslagits rörande mål om förebyggande och bekämpande av djursjukdomar.

Föreskrift om administrativ domstols kompetens på förevarande område återfinnes i förslaget till lag om rikets kammarrätter. Då i lagtexten talas om växtsjukdomar, avses därmed även växtskador, som förorsakats av växtskadedjur.

Författningsförslag nr 2.

132) *Mål rörande brandförsvaret*

Här behandlas besvärsmål enligt brandlagen den 30 mars 1962 (nr 90), brandstadgan samma dag (nr 91) och de lokala brandordningarna, KF den 3 juni 1932 (nr 178) med vissa bestämmelser angående film samt KF samma dag (nr 179) med vissa bestämmelser angående biografer och filmförevisning.

Regeringsrätten äger upptaga och avgöra enligt 2 § 16:o) första och sjätte styckena regeringsrättslagen dels mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande jämlikt författningar och föreskrifter rörande brandförsvaret, med undantag av mål som avser kommuns skyldigheter enligt brandlagen, dels ock mål om åtgärd eller ersättning enligt 9 § brandlagen, jämlikt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen mål om föreläggande vid vite, såvitt fråga ej är om kommuns åligganden enligt författningarna rörande brandförsvaret, samt enligt 2 § 18:o) regeringsrättslagen handräckningsmål på förevarande område.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I den lagstiftning, som gällde då utredningsmannens betänkande avgavs, fanns vissa bestämmelser, som numera saknar motsvarighet. Betänkandet och remissyttrandena däröver refereras inte i de delar, som ej längre är aktuella.

Utredningsmannen (bet. s. 283—290, 365—367, 382—386 och 439—441)

De nuvarande undantagsstadgandena i regeringsrättslagen beträffande mål, som avser kommuns skyldigheter, bibehålles ej i utredningsmannens förslag. Mål om individuella påbud bör enligt utredningsmannens mening avgöras av regeringsrätten, även om påbudet riktar sig mot kommun.

I tillståndsfrågorna föreslås att — med ett numera inte aktuellt undantag — mål om beslut av länsstyrelse i särskilda fall om tillstånd jämlikt författningar eller föreskrifter rörande brandförsvaret skall prövas av regeringsrätten. Regeringsrättens kompetens omfattar enligt förslaget även mål om medgivande av befrielse för kommun från skyldighet att hålla brandkår. För denna lösning av kompetensfrågan anses tala, att då medgivandet är knutet till vissa i brandlagen angivna villkor, kommunen kan anses äga ett rättsanspråk att erhålla tillstånd.

Mål som rör mellan kommuner uppkommen tvist om ersättning för släckningshjälp är av judiciell natur och bör därför enligt utredningsmannens mening överflyttas till regeringsrätten.

I mål om tjänsteplikt kan förekomma både rättsfrågor och lämplighetsfrågor. Mål av denna art är emellertid väsentligen av rättslig beskaffenhet. Tjänsteplikten kan komma att ej oväsentligt ingripa i den enskildes rätt. Mot denna bakgrund föreslår utredningsmannen, att regeringsrättens kom-

petens skall utvidgas till att omfatta mål om tjänsteplikt vid brandförsvaret.

I anledning av innehållet i 1932 års förordning med vissa bestämmelser angående biografier och filmföreläsning bör också nämnas att, såsom förut sagts, enligt utredningsmannens förslag regeringsrätten skall handlägga mål om behörighetsförklaring eller annat sådant personligt godkännande att utöva yrke eller verksamhet.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter förordar att mål om påbud mot kommun liksom hittills skall handläggas av regeringen. Till stöd härför anföres bl. a. att i mål av denna typ mestadels i väsentlig utsträckning hänsyn måste tagas till vad som är lämpligt och ändamålsenligt för kommunens verksamhet; ett påbud mot kommun torde dessutom normalt knappast drabba denna på ett så kännbart sätt som ett påbud mot enskild träffar. Beträffande målen om medgivande av befrielse för kommun från skyldighet att hålla brandkår framhåller ledamöterna, att här framför allt är fråga om hur organisationen av kommunens brandförsvaret lämpligast skall ordnas. En sådan fråga bör prövas av regeringen. Däremot tillstyrkes förslaget att mål om tvist mellan kommuner om ersättning för släckningshjälp skall avgöras av regeringsrätten. Ledamöterna har intet att erinra mot att mål om tjänsteplikt vid brandförsvaret upptages av regeringsrätten.

Även *överståthållarämbetet* tillstyrker att mål rörande ersättning till kommun för släckningshjälp handläggas av regeringsrätten. Mål som avser utformningen av den kommunala organisationen av eldsläckningsväsendet eller påbud mot kommun bör enligt ämbetets mening förbehållas regeringen. Såsom skäl härför anföres att, bortsett från att i dessa mål praktiska lämplighets- eller ändamålsenlighetshänsyn kan vara av väsentlig betydelse, det synes riktigast att regeringen här i sista hand framstår som statens representant gentemot de särskilda kommunerna. Ämbetet finner inte anledning till erinran mot att mål om tjänsteplikt enligt brandlagen överföres till regeringsrätten. Mål om godkännande av biografchefen bör enligt ämbetets mening i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Att regeringen skall handlägga mål om påbud mot kommun rörande brandförsvaret förordas också av *länsstyrelsen i Jämtlands län*.

Svenska landskommunernas förbund anser att anledning saknas att till regeringsrätten överflytta besvärsmål om vägrad dispens från skyldighet för kommun att hålla brandkår.

Landsorganisationen i Sverige har intet att erinra mot förslaget rörande prövningen av mål om tjänsteplikt.

Förvaltningsdomstolskommittén

Flertalet besvärsmål rörande länsstyrelsens beslut enligt *brandlagen* är av den rättsliga natur att redan principiella skäl talar för att målen bör avgöras

av administrativ domstol. Målens utgång kan också vara av väsentlig ekonomisk betydelse för de enskilda. Härtill kommer att på brandförsvarets område det allmänna i flertalet fall inte har några intressen av den art att regeringen behöver förbehållas beslutanderätten i hithörande ärenden. I linje med det anförda föreslår kommittén att det skall ankomma på administrativ domstol att pröva mål om tvist mellan kommuner om ersättning för släckningshjälp (6 §), mål om uttagning för tjänstgöring i brandvärn (7 §), mål om anbringande på annan tillhörig mark eller byggnad av anordning för det kommunala brandförsvaret och om ersättning för sådan åtgärd (9 §) samt mål om föreläggande av vite, då ägare eller innehavare av byggnad, upplag eller annan anläggning underlåter att fullgöra den lagstadgade skyldigheten att anskaffa och underhålla erforderliga brand- och livräddningsredskap m. m. (14 §). Övriga besvärsmål enligt brandlagen är av den särskilda natur att avgöranderätten torde böra ligga hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Sålunda bör det enligt kommitténs mening ankomma på regeringen att pröva besvärssärenden rörande befrielse för kommun från skyldighet att hålla brandkår m. m. (4 §). För de organisatoriska och praktiska överväganden, som måste göras i sådana ärenden, synes nämligen regeringen mera skickad än administrativ domstol.

De synpunkter, som kommittén framfört rörande kompetensfördelningen av mål enligt brandlagen, är tillämpliga även när det gäller mål om tillämpning av *brandstadgan*. I enlighet härmed föreslår kommittén att besvärsmål rörande beslut vid brandsyn (13 §), rörande beslut om undantag från brandstadgans bestämmelser om sotningsfrist (15 § andra stycket sista punkten), rörande beslut om undantag från sotningsmonopolet (17 § andra punkten) samt rörande vitesföreläggande enligt 24 § skall handläggas av administrativ domstol. Undantag torde dock böra göras för vitesförelägganden enligt 24 § gentemot kommun. De överväganden, som måste göras när fråga uppkommer om vitesföreläggande mot kommun enligt nyssnämnda författningsrum, är av den allmänna natur att det synes ändamålsenligt att prövningen av sådana ärenden i sista hand göres av Kungl. Maj:t i statsrådet. Understrykas bör att i detta sammanhang fråga är om kommuns eftersättande av speciella skyldigheter enligt brandförfattningarna. Besvär över vitesföreläggande mot kommun i egenskap av ägare eller innehavare av bostadsfastighet o. d. skall enligt kommitténs förslag prövas av administrativ domstol. Kommun är i sistnämnda sammanhang att likställa med enskild. Av målen enligt brandstadgan bör vidare mål om handräckning (25 §) handläggas av administrativ domstol. I övrigt torde förekommande besvärssärenden enligt brandstadgan böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Sålunda bör det ankomma på regeringen att pröva bl. a. ärenden om dispens från stadgans krav på viss utbildning för brandbefäl.

Talan mot beslut, som på grund av *brandordning* av länsstyrelse i särskilt fall meddelats om förbud, föreläggande eller tillstånd, torde, när fråga ej

är om kommunens skyldigheter, böra prövas av administrativ domstol. Undantaget för mål om kommuns skyldigheter avser även här mål om de särskilda åligganden kommunen har enligt brandförfattningarna. Beslut rörande kommuns skyldigheter ävensom beslut av annan art än nyss sagts, som enligt brandordning länsstyrelse kan komma att meddela, torde i fall av besvär böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I linje med vad som förordats i det föregående torde klagan över beslut i särskilt fall av länsstyrelse, medicinalstyrelsen eller kommerskollegium rörande tillstånd, godkännande efter besiktning, bestämmande av det belopp, med vilket kostnaden för besiktning skall gäldas, eller medgivande enligt *förordningen med vissa bestämmelser angående film* böra handläggas av administrativ domstol. Övriga ärenden enligt denna förordning bör lämpligen i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Likaledes torde talan mot beslut av länsstyrelse enligt *förordningen med vissa bestämmelser angående biografier och filmföreläsning* böra — med ett undantag som beröres i det följande — avgöras av administrativ domstol. Det rör sig nämligen även på detta område om individuella ärenden, vid vilkas prövning brandförsvarssynpunkterna skall tilläggas avgörande betydelse och i vilka regeringsmakten i allmänhet inte har några speciella intressen att bevaka. Administrativ domstols kompetens synes böra omfatta även förekommande mål rörande tillstånd till skötsel av projektionsapparat (27 § 1 mom. och 38 § 3 mom.) och rörande anmodan av polismyndighet om utseende av ny biografföreståndare eller vikarie för sådan (28 § 2 mom.). Även i dessa ärenden torde det vara brandskyddssynpunkterna, som bör tillmätas avgörande vikt, och är det från rättsskyddssynpunkt lämpligt att prövningen i sista hand göres av förvaltningsdomstol. Däremot torde det ej vara skäl att låta administrativ domstol avgöra mål rörande godkännande av person att förrätta sådan prövning, som sägs i 27 § 1 mom. tredje stycket. Det synes nämligen i sista hand böra ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att bestämma vad som bör krävas av person som skall förrätta sådan prövning. Mål rörande godkännande av sådan person bör därför i sista hand avgöras av regeringen.

Bestämmelser om den ovan förordade kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § brandlagen den 30 mars 1962 (nr 90), förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 29 § brandstadgan den 30 mars 1962 (nr 91), förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 31 § förordningen den 3 juni 1932 (nr 178) med vissa bestämmelser angående film och förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 43 § förordningen den 3 juni 1932 (nr 179) med vissa bestämmelser angående biografier och filmföreläsning. I de två sistnämnda författningsförslagen har de föreslagna besvärbestämmelserna trätt i stället för straffprocessuella föreskrifter, som på grund av innehållet i rättegångsbalken ej längre erfordras.

Författningsförslag nr 153—156.

133) *Vissa mål rörande civilförsvaret m. m.*

Några grupper av mål rörande tillämpningen av civilförsvarlagen den 22 april 1960 (nr 74) och lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. behandlas i andra sammanhang. Detta gäller mål om fördelning mellan kommuner av civilförsvarskostnader, mål om statsbidrag för sådana kostnader, mål om civilförsvarsplikt, mål om förfoganderätt för civilförsvarets behov samt mål om tillträdesförbud och fotograferingsförbud m. m. enligt 1940 års lag. I detta avsnitt behandlas övriga mål rörande tillämpningen av civilförsvarlagen och lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Regeringsrätten äger upptaga och avgöra *dels* enligt 2 § 4:o) andra stycket regeringsrättslagen mål om ersättning av statsmedel, *dels* enligt 2 § 16:o) första stycket och 17:o) tionde stycket samma lag mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande — bl. a. vitesföreläggande — enligt författningar och föreskrifter rörande civilförsvaret i vad angår inrättande av enskilda skyddsrum, *dels* enligt 2 § 16:o) sjunde stycket regeringsrättslagen mål om fördelning av kostnaderna för gemensamt verksskydd eller skyddsrum, *dels ock* enligt 2 § 18:o) samma lag handräckningsmål.

Övriga mål om vilka i detta avsnitt är fråga — däribland mål om vitesföreläggande och utdömande av vite enligt 1940 års lag och mål om annat vitesföreläggande enligt civilförsvarlagen än ovan särskilt nämnts — prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt 2 § 16:o) åttonde stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra mål om fastighetsägarbidrag enligt civilförsvarlagen. Denna målgrupp saknar numera aktualitet. Gällande civilförsvarslag innehåller nämligen inga bestämmelser om fastighetsägarbidrag.

Utredningsmannen (bet. s. 386—390 och 439—441)

Individuella påbud enligt civilförsvarslagstiftningen har en rättslig karaktär vare sig de riktar sig till kommun eller till enskild och vare sig de rör det ena eller andra ämnet. Med hänsyn härtill föreslår utredningsmannen att samtliga mål rörande dylika påbud skall handläggas av regeringsrätten. Undantag göres dock i särskilt sammanhang för mål om rekvisition enligt civilförsvarlagen, vilka mål på grund av betydelsen för det allmänna föreslås skola även i fortsättningen upptagas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Den av utredningsmannen föreslagna utvidgningen av regeringsrättens kompetens omfattar bl. a. förelägganden avseende frågor om utrustning och underhåll av enskilt skyddsrum samt frågor rörande alarmering, mörkläggning, maskering, utrymning och andra åtgärder för att tillgodose civilförsvarets behov.

Utredningsmannen föreslår vidare att samtliga tillståndsmål enligt civil-

försvarslagstiftningen, vilka fullföljes från länsstyrelse, skall upptagas och avgöras av regeringsrätten. Härigenom skulle mål om meddelande av dispens från bestämmelserna om skyldighet att inrätta normalskyddsrum eller om sådant skyddsrumskostnader komma att prövas av regeringsrätten vare sig fråga är om allmänna skyddsrum eller om enskilda skyddsrum. Däremot anser utredningsmannen att mål, som avser beslut av civilförsvarsstyrelsen om undantag från bestämmelserna om beskaffenheten av vad som numera kallas bergfast skyddsrum, bör upptagas av regeringen på grund av den vikt som dylik fråga har från allmän synpunkt.

Såvitt angår fortfarande aktuella ämnen förordar utredningsmannen ytterligare, att mål om fördelning av kostnaderna för gemensamt verkskydd eller för skyddsrum skall prövas av regeringsrätten. Beträffande skyddsrumskostnaderna innebär förslaget en jämkning av rubriceringen, vilken motiveras med att enligt ordalagen regeringsrättslagens enumeration inte omfattar mål om fördelning enligt numera 54 § civilförsvarslagen mellan anordnaren av allmänt skyddsrum och kommunen av anläggningskostnaden men att sådant mål tydligen bör handläggas av regeringsrätten.

Enligt utredningsmannens förslag omfattar regeringsrättens kompetens också mål om utdömande av vite samt mål om handräckning och annat tvångsutförande.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter anser att mål om föreläggande för kommun, som ej fullgör sina åligganden enligt författning eller föreskrift beträffande civilförsvaret, alltjämt bör prövas av regeringen. Detta motiveras bl. a. med att i sådana mål hänsyn mestadels i väsentlig utsträckning måste tagas till vad som är lämpligt och ändamålsenligt i fråga om kommunens verksamhet och att ej sällan dessutom kräves att denna verksamhet ordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till hela landets intressen. Mål om föreläggande för enskild bör även i fortsättningen tillhöra regeringsrättens handläggning när fråga är om inrättande av enskilda skyddsrum. Regeringsrätten bör vidare pröva frågor som rör utrustning och underhåll av enskilt skyddsrum. Förelägganden i övrigt för enskild rör enligt ledamöternas uppfattning väsentligen vad som är lämpligt. Visserligen utgör inte detta tillräckligt skäl att frågå huvudregeln att mål om individuella förelägganden i princip bör avgöras av regeringsrätten. Emellertid torde det i förevarande fall i regel röra sig om anordningar, som är upptagna i organisationsplaner för civilförsvaret. Rubbas i något hänseende detaljer i planen, kan detta medföra att planen även i andra hänseenden måste ändras. Vidare står berörda frågor i nära samband med det militära försvaret. Det synes därför ledamöterna mest ändamålsenligt att dessa frågor prövas av regeringen. Vad angår förslaget om kompetensfördelningen beträffande godkännande av skyddsrum och dispens från bestämmelserna om skyddsrumskostnader och

beskaffenhet anses intet vara att erinra i vad gäller enskilda skyddsrum. Allmänna normalskyddsrum har däremot enligt ledamöternas uppfattning så stor betydelse från allmän synpunkt att mål därom bör avgöras av regeringen. Ingen erinran göres mot utredningsmannens förslag beträffande mål om utdömande av vite och om handräckning och annat tvångsutförande. Om man bortser från sistnämnda mål innebär ledamöternas ståndpunkt i sak, att regeringsrättens kompetens föreslås skola utökas endast sålunda, att den kommer att avse även mål om utrustning och underhåll av enskilda skyddsrum.

Enligt *överståthållarämbetets* uppfattning är den nuvarande kompetensfördelningen i huvudsak lämplig. Anledning till jämkning synes föreligga endast beträffande de av utredningsmannen berörda frågorna om utrustning och underhåll av enskilda skyddsrum samt kostnadsfördelning enligt numera 54 § civilförsvarslagen. Förslagen rörande utdömande av vite och rörande handräckning och annat tvångsutförande lämnas utan erinran. I annat sammanhang uttalar ämbetet att mål om påbud mot kommun bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Länsstyrelsen i Jämtlands län framför den erinringen att mål enligt numera 59 § civilförsvarslagen, som rör förhållandena vid utrymning, är av den särskilda beskaffenhet och kräver så skyndsamt handläggning att målen bör avgöras av regeringen. Vidare anser länsstyrelsen att mål om påbud mot kommun rörande civilförsvaret bör avgöras av regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Civilförsvarslagen och lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. är av betydelse för försvarsberedskapen och för vårt lands förmåga att under ett krig motstå yttre och inre fiender. De beslut, som fattas av myndigheterna enligt dessa lagar, kan djupt ingripa i den enskildes intressen. Det ligger emellertid samtidigt i sakens natur att beslut med stöd av dessa lagar i mycket stor utsträckning måste grundas på lämplighets- och skälighetsbedömningar, vid vilka försvarspolitiska hänsyn spelar en viktig roll. På grund härav torde endast i mindre utsträckning beslut, om vilka i detta avsnitt är fråga, kunna hänföras till administrativ domstols kompetensområde. Regeringen, som har att leda och samordna våra försvarsansträngningar i både freds- och krigstid, måste i allmänhet vara den instans som är bäst skickad att handlägga de besvärärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga.

Enligt kommitténs mening bör administrativ domstol pröva följande mål enligt civilförsvarslagen, nämligen mål om kostnadsfördelning enligt 49, 54 eller 55 §, mål om uttagande av egendom enligt 76 § och mål om handräckning enligt 77 eller 78 §. Vidare bör administrativ domstol handlägga mål om beslut, som länsstyrelse enligt civilförsvarslagen eller med stöd därav utfärdade bestämmelser i särskilt fall meddelat om föreläggande — även

föreläggande vid vite — föreskrift, tillstånd eller godkännande i vad angår inrättande, utrustning eller underhåll av enskilt skyddsrum, dock ej mål om dispens enligt 31 § civilförsvarslagen från där berörda byggnadsbestämmelser. Erinras bör i detta sammanhang att kommittén i ett tidigare avsnitt förordat, att mål om föreläggande av vite vid underlåtenhet att fullgöra skyldighet enligt 15 § civilförsvarslagen skall avgöras av administrativ domstol. Ytterligare bör enligt kommitténs uppfattning mål om utdömande av vite enligt lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. handläggas av administrativ domstol.

Övriga ärenden om vilka fråga är i detta avsnitt — även ärenden om föreläggande vid vite — synes kommittén lämpligen böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista hand. Till de ärenden, som sålunda av kommittén hänföres till regeringens kompetensområde, hör bl. a. ärenden om ersättning till kommun eller municipalsamhälle enligt 44 eller 45 § civilförsvarslagen. Från rättsskyddssynpunkt synes det kommittén inte erforderligt att frågorna om gottgörelse av statsmedel till kommuner och municipalsamhällen för civilförsvarsutgifter kan dragas under administrativ domstols prövning. Det synes till fyllest att dessa ärenden i administrativ ordning prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans. Tilläggas kan att kommittén i andra sammanhang förordat att även frågor om kostnadsfördelning mellan kommuner (municipalsamhällen) inbördes enligt 40 § 2 mom. civilförsvarslagen och frågor om statsbidrag skall prövas av regeringen i sista instans.

Bestämmelser om den förordade kompetensfördelningen har intagits i de tidigare nämnda förslagen till lag om ändrad lydelse av 83 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74) och till lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Författningsförslag nr 30 och 148.

134) Mål om byggnadsväsendet

Här behandlas mål om tillämpning av byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385), byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612) och KK den 3 november 1939 (nr 783) angående anordnande och begagnande samt tillsyn av vissa hissar. Mål om regionplaneförbund behandlas dock i annat sammanhang och faller utanför ramen för detta avsnitt.

Regeringsrätten äger enligt 2 § 16:o första stycket regeringsrättslagen avgöra mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande jämlikt författningar och föreskrifter rörande städernas eller andra orters byggnadsväsen i övrigt, så framt ej klagan föres över beslut i anledning av ansökan hos länsstyrelse om tillstånd att företaga nybyggnad utan hinder av gällande byggnadsförbud eller i anledning av dylik ansökan hos byggnadsnämnd beträffande fråga, som det enligt förordnande av länsstyrelsen ankommit på nämnden att pröva. Även stadgandet i 2 § 17:o tionde

stycket regeringsrättslagen om regeringsrättens behörighet i mål om föreläggande vid vite äger tillämpning.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I motsats till den vanliga ordningen beträffande klagan över beslut i anledning av sökt fastställelse av kommunala beslut gäller enligt 2 § 2:o) första stycket regeringsrättslagen jämförd med 3 § första stycket samma lag, att någon medverkan av regeringsrätten i form av utlåtande ej skall förekomma vid klagan över länsstyrelses beslut i anledning av sökt fastställelse av generalplan, stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser eller av ändring av fastställd sådan plan eller sådana bestämmelser.

Påpekas bör att sedan utredningsmannens betänkande avgivits, ändringar i byggnadslagstiftningen genomförts.

Utredningsmannen (bet. s. 283—290 och 391—421)

Inledningsvis understrykes att principiella skäl kan anföras för att besvärsmål rörande tillämpningen av byggnadslagstiftningen behandlas såsom rättsärenden. Målen rör i stort sett begränsningar i tomtinnehavarnas förfoganderätt och frågorna är ej sällan av stor vikt för de enskilda markägarna. Behovet av rättsskydd växer ju friare händer regleringsmyndigheterna får. Utredningsmannen påpekar, att om man vill skapa ett tillfredsställande rättsskydd i byggnadsmålen, den lämpligaste lösningen synes vara att inrätta en fristående högsta planmyndighet, som inte blott fyller fordringarna på erforderlig fackkunskap utan också tillgodoser kravet på rättsäkerhet. Något förslag av denna innebörd framlägges dock ej, därför att denna fråga ej omfattades av utredningsuppdraget.

Upprättande av generalplan, stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser är enligt utredningsmannens uppfattning väsentligen en praktisk lämplighetsfråga, som dock får viktiga rättsliga konsekvenser. Planläggningen innefattar en avvägning mellan olika allmänna och enskilda intressen. När det gäller fastställelse å upprättande eller ändring av generalplan eller stadsplan, är beslutanderätten uppdelad mellan regeringen och länsstyrelsen. I betraktande härav finner utredningsmannen det följdriktigt att förekommande besvärärenden av denna typ prövas av regeringen ensam. Motsvarande ärenden rörande byggnadsplan och utomplansbestämmelser anses höra så nära samman med stadsplaneärendena, att kompetensfördelningen bör vara densamma.

Enligt byggnadslagen skall byggnadskvarter indelas till tomter sålunda att det kan ändamålsenligt bebyggas i överensstämmelse med stadsplanen. Prövningen av ärenden rörande tomtindelning måste väsentligen ske med hänsyn till vad som är ändamålsenligast för syftets vinnande. Med hänsyn härtill föreslår utredningsmannen att mål om kvarters indelning i tomter fortfarande skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Av rättssäkerhetsskäl

förordas dock att regeringsrättens yttrande skall inhämtas i mera viktiga eller tveksamma fall.

Ett meddelande av förbud mot verkställande av nybyggnad eller schaktning, fyllning, trädfällning o. d. inom visst område är ett beslut som formellt sett är av generell natur. Detsamma kan dock till sina rättsverkningar jämföras med ett individuellt förbud. Med hänsyn härtill och till vad som förordades beträffande fridlysningsbeslut enligt den då gällande naturskyddslagen föreslog utredningsmannen, att det skulle överlämnas till regeringsrätten att handlägga mål om meddelande enligt dåvarande 122 § byggnadslagen av förbud mot nybyggnad inom område, som på grund av naturskönhet, värdefull bebyggelse, fasta fornlämningar eller dylikt ansågs böra särskilt skyddas. Sådant förordnande kunde vid ifrågavarande tidpunkt meddelas av länsstyrelse, när det gällde område beträffande vilket byggnadslagets bestämmelser för stad inte ägde tillämpning, medan för stad och stadsliknande samhällen beslutanderätten i detta ämne då låg hos regeringen. När det gäller meddelande av förbud mot nybyggnad m. m. till hinder för planläggning, talar enligt utredningsmannens mening praktiska skäl för en annan lösning av kompetensfördelningsfrågan. Bedömningen är i sådana fall väsentligen beroende av beskaffenheten av den plan varom fråga är. Härtill kommer att förbudet har provisorisk karaktär. På grund härav anser utredningsmannen att det bör ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet i egenskap av högsta planläggningsmyndighet att avgöra besvärsmål om meddelande av förbud av sistnämnda typ. Samma ordning anses böra gälla för mål rörande meddelande av nybyggnadsförbud till förekommande av tätbebyggelse. En ytterligare typ av förbud varom här är fråga utgör förbud mot nybyggnad m. m. till hinder för försvaret eller luftfarten eller beträffande område i närheten av atomenergianläggning, varest risk kan antagas föreligga för skadlig strålning. Sådana förbud anser utredningsmannen vara av den betydelse för det allmänna eller för den allmänna säkerheten, att beslut om meddelande av desamma i sista hand bör prövas av regeringen.

Länsstyrelsens prövning i ärenden enligt 111 § byggnadslagen angående fördelning av kostnaden för upprättande eller ändring av byggnadsplan är enligt utredningsmannens mening av rättslig karaktär. Därför föreslås att besvärssärenden i detta ämne skall överföras till regeringsrättens prövning.

Förordnande av länsstyrelse om skyldighet för markexploatör att enligt 113 § byggnadslagen kostnadsfritt upplåta mark till väg eller allmän plats utgör ett led i byggnadsplanläggningen. Bestämmelsen har för stadsplanläggningens del sin motsvarighet i 70 § byggnadslagen, enligt vilken prövningen ankommer på Kungl. Maj:t i statsrådet. Med hänsyn härtill finner utredningsmannen det följdriktigast att besvär över länsstyrelsens beslut enligt 113 § byggnadslagen prövas av regeringen.

Beträffande individuella tillstånd enligt byggnadslagstiftningen — vartill är att hänföra även dispenser från legala eller meddelade förbud — fram-

håller utredningsmannen bl. a., att det finns ett rättsanspråk att erhålla byggnadslov, om laga hinder däremot ej möter, och att också dispensmålen i viss utsträckning har rättslig karaktär, därför att lagen får anses förut-sätta att inskränkningarna i tomtinnehavarens dispositionsrätt ej skall vara mera tyngande än deras syfte kräver. I vissa dispensmål finns dessutom ett nära samband med frågan om beviljande av byggnadslov. En enkel och praktisk lösning av kompetensfördelningen av tillståndsärendena enligt då-varande lagstiftning skulle enligt utredningsmannens mening vinnas, om regeringsrättens behörighet bestämdes att omfatta mål om beslut av länsstyrelse i särskilda fall om tillstånd enligt författningar och föreskrifter rörande byggnadsväsendet med undantag av mål, vari klagan fördes över beslut i anledning av ansökan hos länsstyrelse om tillstånd att i annat fall än i 86 eller 122 § byggnadslagen avsågs företaga nybyggnad utan hinder av gällande byggnadsförbud. Samtidigt påpekades, att om 1951 års bygg-nadsutrednings förslag om delegation till byggnadsnämnd av beslutande-rätten i dispensfrågor genomfördes, bestämmelsen måste ändras.

Den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrät-tens behörighet i mål rörande individuella påbud blir av betydelse även på byggnadsväsendets område. Bestämmelsen äger tillämpning på förbud att fortsätta påbörjat byggnadsarbete och på individuella förelägganden.

Yttranden

Byggnadsstyrelsen uttalar att starka sakskäl talar för att gruppen byggnads-mål i sin helhet handlägges av Kungl. Maj:t i statsrådet. Styrelsen framhål-ler bl. a. att åtskilliga av de mål om byggnadslov, som nu handlägges i rege-ringsrätten, ytterst avser frågor, som nära sammanhänger med planeringen eller för vilka de bostadssociala eller samhällspolitiska synpunkterna är av avgörande betydelse.

Lantmäteristyrelsen betonar behovet av rättsskydd för den enskilde i vissa grupper av ärenden enligt byggnadslagen, bl. a. vid utfärdande av förbud av skilda slag samt vid prövning av ansökan om dispens från legala eller meddelade förbud. Praktiska skäl synes dock styrelsen i vissa fall kunna föranleda att sådana mål bör förbehållas regeringens avgörande. Såsom exempel på mål, vilka emellertid utan avgörande praktiska olägenheter torde kunna överflyttas till regeringsrätten, nämner lantmäteristyrelsen mål om meddelande av förbud mot schaktning, trädfällning o. d. enligt bl. a. 17 § byggnadslagen samt dispens från nybyggnadsförbud enligt 14, 15, 35, 106 och numera 109 §§ byggnadslagen. *Överlantmätaren i Örebro län* berör frågan om domstolsprövning vid långvariga byggnads- och schakt-ningsförbud. Han tager vidare upp tomtindelningmålen. De problem, som förekommer i sådana mål, är enligt överlantmätarens mening av likartad beskaffenhet med dem, som förekommer vid fastighetsbildningsförrätt-ningar och som i sådana fall kan dragas under domstols prövning. Klart

överbäggande skäl anses därför tala för att tomtindelningmälen överblyttas till regeringsrättens prövning. Med hänsyn bl. a. till de stora ekonomiska värden, som kan stå på spel för den enskilde vid beslut om skyldighet för markexploator att enligt 113 § byggnadslagen kostnadsfritt upplåta mark till väg eller annan allmän plats, bör enligt överbantmätares mening även sådana beslut kunna underkastas domstolsprövning.

Näringslivets byggnadsdelegation förordar en utredning med anledning av den av utredningsmannen framförda tanken att från regeringens och regeringsrättens kompetens utbryta alla byggnadsmål och hänföra dem till en särskilt inrättad fristående högsta planmyndighet. Genom en sådan lösning skulle både regeringens och regeringsrättens arbetsbörda kunna minskas och skulle samtidigt rättssäkerhetssynpunkterna kunna bättre tillgodoses än nu. Beträffande det nuvarande systemet förordar delegationen att regeringsrättens yttrande skall inhämtas i samtliga besvärsmål om tomtindelning. Vad angår förbud mot verkställande av nybyggnad eller schaktning m. m. till hinder för planläggning framhålls, att den rättsliga sidan av målen torde vara av sådan betydelse att starka skäl talar för att regeringsrätten skall upptaga och avgöra målen. Detsamma synes delegationen gälla mål rörande nybyggnadsförbud till förekommande av tätbebyggelse.

Stockholms handelskammare vill med hänsyn till sina erfarenheter av byggnadslagstiftningens tillämpning särskilt understryka delegationens krav på större garantier för rättssäkerheten. *Sveriges advokatsamfund* instämmer också i utredningsmannens uttalande att ett tillfredsställande rättsskydd lämpligast torde kunna åstadkommas genom inrättandet av en fristående högsta planmyndighet. Förslaget om regeringsrättens hörande i tomtindelningssärenden bör enligt samfundets mening komma till uttryck i 3 § regeringsrättslagen.

Regeringsrättens flesta ledamöter ansåg att någon ändring i gällande kompetensfördelningsregler ej borde vidtagas. Beträffande mål om meddelande av byggnadsförbud till skydd för natursköna platser, kulturhistorisk bebyggelse m. m. framhölls, att enär enligt dåvarande 86 § byggnadslagen regeringen hade att utfärda sådana förbud för stad och stadsliknande samhällen, regeringen också borde pröva motsvarande beslut som jämlikt 122 § byggnadslagen för andra orter meddelades av länsstyrelse. I följd härav borde även mål rörande ansökningar om dispens från förbud enligt dåvarande 86 och 122 §§ byggnadslagen handläggas av regeringen. I anledning av förslaget att mål om länsstyrelsens beslut enligt 111 § byggnadslagen angående fördelning av kostnad för byggnadsplan skall handläggas av regeringsrätten framhåller ledamöterna, att frågan om plankostnaden står i samband med planläggningen och att det inte kan anses motiverat att hänföra denna detaljfråga till regeringsrättens prövning, då planläggningen ankommer på regeringen. *Överbantmätares* uttalar likaledes att anledning saknas att vidtaga någon ändring av kompetensfördelningen beträff-

fande mål rörande byggnadsväsendet. Också *länsstyrelsen i Stockholms län* ansåg att mål om meddelande av förbud enligt dåvarande 122 § byggnadslagen samt mål om dispens från förbud som meddelats med stöd av detta lagrum eller dåvarande 86 § samma lag borde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt länsstyrelsens uppfattning är det nämligen i sådana mål huvudsakligen fråga om en skönsprövning. Likaså anser länsstyrelsen att mål om fördelning av kostnaden för byggnadsplan bör kvarligga hos regeringen i dess egenskap av högsta planmyndighet. Avgörandet i dylika ärenden måste nämligen bli beroende av en skälighetsprövning och i vissa fall torde en ingående kännedom om planfrågor vara den bästa garantin för ett riktigt resultat.

Förvaltningsdomstolskommittén

Byggnadsverksamheten i riket är mycket omfattande. Densamma präglas i hög grad av den betydande omflyttning av befolkningen från glesområden till tätorter, som i anslutning till förändringarna inom näringslivet äger rum, och av den modernisering av byggnadsbeståndet i landet som undan för undan sker.

Inte minst den snabba samhällsutvecklingen gör att målen enligt *byggnadslagen* och *byggnadsstadgan* ofta är av mycket stort intresse från allmänna synpunkter. Det allmänna har ansvaret för att bebyggelsen, särskilt sådan inom tätare befolkade orter, planlägges ordentligt och att man vid byggandet rättar sig efter planerna. Samhället måste också se till att byggandet samordnas med andra verksamhetsgrenar, såsom ordnandet av gator och vägar, kollektiva trafikmedel samt vatten- och avloppsanläggningar. Beaktas måste vidare att en växande bebyggelse medför behov av administrations- och skolbyggnader, samlingslokaler m. m. Vid kompetensfördelningen av de administrativa besvärsärendena enligt byggnadslagstiftningen måste sådana lösningar väljas, att garantier erhålles för att hänsyn tages till de viktiga intressen som det allmänna sålunda har i sammanhanget. Av betydelse från kompetensfördelningssynpunkt är också bl. a. att byggnadslagen är utformad på det sättet, att i vissa viktigare typer av ärenden beslutanderätten lagts direkt hos Kungl. Maj:t eller hos Kungl. Maj:t och, enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

På byggnadsområdet möter stora svårigheter att i önskvärd grad tillgodose de enskildas berättigade intressen. Förhållanden förekommer vilka måste anses mindre tillfredsställande. Såsom exempel härpå kan nämnas tillvaron av nybyggnadsförbud, som sträcker sig över orimligt långa tider. Det otillfredsställande i nuvarande läge har innevarande år påtalats av JO, som hos Kungl. Maj:t gjort framställning om utredning av behovet av skydd för fastighetsägare mot verkningarna av långvariga provisoriska byggnadsförbud. Framhållas bör vidare att på byggnadsväsendets område det i prak-

tiken ofta möter svårigheter att utnyttja de rättsmedel som står till förfogande. Detta sammanhänger därmed att det inom byggnadsverksamheten i stor utsträckning rör sig om investeringar till mycket stora belopp. Vid storbyggen är det av ekonomiska skäl nödvändigt för byggherren att de problem, som uppkommer, snabbt löses. I sådana fall är det för den enskilde inte möjligt att driva sin sak genom flera instanser. De byggnadsmål, som föres upp till regeringsrätten, rör därför i regel mindre byggen. Kommittén vill i anslutning till det sagda betona angelägenheten av att på byggnadsområdet rättsskyddssynpunkterna blir tillräckligt tillgodosedda. Det faller emellertid inte inom ramen för kommitténs uppdrag att utreda frågan om en reform av byggnadslagstiftningens materiella innehåll eller av myndighetsorganisationen i olika förvaltande instanser. Kommittén har därför ej närmare övervägt den av utredningsmannen framförda tanken på en fristående högsta planmyndighet. Frågan om inrättande av en sådan myndighet kan bli aktualiserad vid den kommande utredning om ett planverks ställning och arbetsuppgifter, som förutsättes i den av en tillkallad arbetsgrupp den 27 juni 1966 avgivna promemorian om uppdelning av byggnadsstyrelsen. Vid övervägandena rörande kompetensfördelningen av byggnadsmålen har kommittén utgått från den nu befintliga myndighetsorganisationen.

Förekommade besvärssärenden rörande fastställelse av beslut om ändring av generalplan eller om upprättande eller ändring av stadsplan eller byggnadsplan bör enligt kommitténs uppfattning kvarligga hos regeringen. Härför talar både ärendenas natur och det förhållandet att vissa särskilt betydelsefulla planärenden handlägges av Kungl. Maj:t i första instans. Den nu förordade kompetensfördelningen bör gälla även för besvärssärenden rörande fastställelse av förordnande att utomplansbestämmelser skall tillämpas på visst område. Då sådana ärenden om fastställelse av planer enligt byggnadslagstiftningen, som redan i första instans handlägges av Kungl. Maj:t, prövas utan någon medverkan av regeringsrätten, föreligger enligt kommitténs uppfattning ej skäl att för besvärssärendena rörande fastställelse uppställa något krav på obligatoriskt hörande av regeringsrätten. Kommittén föreslår således, att nu ifrågavarande besvärssärenden skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet utan någon på förhand reglerad medverkan av regeringsrätten.

Tomtindelning av byggnadskvarter synes böra betraktas såsom en fortsättning av stadsplanläggningen, vilken ju ej bör göras alltför detaljerad. Såsom utredningsmannen framhållit måste prövningen av tomtindelningsärendena väsentligen ske med hänsyn till vad som kan anses mest ändamålsenligt för tillgodoseende av stadsplanens syften, även om naturligtvis tillbörlig hänsyn samtidigt måste tagas till markägarnas intressen. Mot nu angivna bakgrund torde övervägande skäl tala för att beslutanderätten i tomtindelningsärendena i sista hand ligger hos den högsta planmyndigheten. Kommittén förordar därför, att besvärssärendena rörande fastställelse

av tomtindelning också i fortsättningen skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Det synes emellertid lämpligt att regeringen före den slutliga prövningen av sådana tomtindelningsärenden, som innefattar vanskliga rättsfrågor, inhämtar yttrande från administrativ domstol. Något obligatoriskt hörande av administrativ domstol i alla tomtindelningsärenden bör däremot ej förekomma.

Mål om meddelande av nybyggnadsförbud eller förbud mot schaktning, fyllning, trädfällning eller annan därmed jämförlig åtgärd i anledning av förestående planläggning eller tillämpning av utomplansbestämmelser äger ett sådant samband med frågorna om planläggningen eller tillämpningen av utomplansbestämmelser att målen synes i sista hand böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet i egenskap av högsta planmyndighet. Mål om meddelande av nybyggnadsförbud till förekommande av tätbebyggelse torde också i sista instans böra avgöras av regeringen på grund av de samhällsliga konsekvenser i skilda avseenden som uppkomsten av tätbebyggelse medför. Mål om meddelande av förbud mot nybyggnad m. m. till hinder för försvaret eller luftfarten eller i närheten av atomenergianläggning är av sådan betydelse för samhället eller den allmänna säkerheten, att även dessa mål bör tillhöra regeringens kompetensområde. Mål om meddelande av nybyggnadsförbud till skydd för kulturhistorisk bebyggelse och fasta fornlämningar m. m. torde böra likställas med målen enligt 19 § naturvårdslagen om meddelande av förbud mot nybyggnad till skydd för landskapsbilden. I enlighet härmed föreslår kommittén, att också dessa mål skall i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Mål om dispens från legalt eller särskilt meddelat förbud mot nybyggnad m. m. bör likaledes i allmänhet prövas av regeringen såsom sista instans. Härför talar det förhållandet att handläggningen av nu ifrågavarande dispensärenden är av betydelse bl. a. för genomförandet av beslutad eller förestående planläggning, tomtindelning eller tillämpning av utomplansbestämmelser, regleringen av uppkomsten av tätbebyggelse och tillgodoseendet av försvarets och luftfartens intressen samt de allmänna säkerhetskrav, som måste ställas när det gäller atomenergianläggningar. Från den angivna huvudregeln torde dock vissa undantag böra göras. Sålunda synes dispensgivningen enligt 56 § 2 mom. byggnadsstadgan böra i sista hand prövas av administrativ domstol, därför att i ifrågavarande dispensfall vederbörande företag inte avsevärt motverkar det med planen eller bestämmelserna avsedda syftet eller markens användning för avsett ändamål och dispensgivningen samtidigt äger nära samband med byggnadslovgivningen, som enligt kommitténs förslag i det följande skall kvarligga under administrativ domstols prövning. Ärendena om dispens enligt 86 och 122 §§ byggnadslagen från nybyggnadsförbud till skydd för kulturhistorisk bebyggelse och fasta fornlämningar m. m. torde också böra undantagas från huvudregeln och i

sista hand avgöras av administrativ domstol. Den prövning som sker i dessa ärenden har nämligen en klar karaktär av rättsprövning. Enligt byggnadslagen får tillstånd ej vägras, om avsevärt men därigenom tillskyndas markens ägare, utan att skäligen ersättning därför gives. Erinras bör i sammanhanget att ärenden om dispens enligt 19 § naturvårdslagen från nybyggnadsförbud till skydd för landskapsbilden också av kommittén hänföres till administrativ domstols kompetensområde.

Länsstyrelse äger enligt byggnadslagen efter framställning av stad eller motsvarande intressent under vissa förutsättningar medgiva avvikelser från bestämmelsen att när gata upplåtes till allmänt begagnande den skall till bredd och höjdläge överensstämma med vederbörande stadsplan. Sådan eftergift kan vara påkallad bl. a. om vid planläggningen vissa gator med tanke på den framtida trafikutvecklingen tilltages rymligare än vad dagsbehovet kräver. Övervägande skäl synes tala för att Kungl. Maj:t i statsrådet prövar besvär över länsstyrelses beslut rörande sådan eftergift. Likaledes torde det böra tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet att i sista hand avgöra, huruvida av billighetsskäl tomtägare bör medgivas anstånd med avbetalning, jämkning i räntesatsen eller annan lättnad i fråga om de enligt lagen stadgade betalningsvillkoren för utgivande av ersättning för gatumark.

Beslut av länsstyrelse angående fördelning av kostnad för upprättande eller ändring av byggnadsplan äger samband med planläggningsärendena och är av mindre betydelse än dessa. Under sådana förhållanden torde det inte vara påkallat att utbryta besvärsmål om dylika beslut till behandling i annan ordning än planläggningsärendena. Kommittén förordar därför att dessa mål kvarligga hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

I samband med stadsplanläggning äger Kungl. Maj:t meddela förordnande om skyldighet för markexploatör att kostnadsfritt upplåta mark till väg eller annan allmän plats. På grund härav finner kommittén det följdriktigt att besvär över länsstyrelses beslut om motsvarande förordnande i samband med byggnadsplanläggning även i fortsättningen avgöras av regeringen.

Målen enligt 5 kap. byggnadsstadgan rör i stor utsträckning individuella ärenden, i vilka det allmänna inte har några speciella intressen att bevaka och i vilka rättsskyddssynpunkterna talar för att målen skall tillhöra administrativ domstols kompetensområde. Kommittén föreslår därför att målen enligt 5 kap. byggnadsstadgan i allmänhet skall avgöras av administrativ domstol. Till förvaltningsdomstols kompetensområde hänföres härigenom bl. a. mål om beviljande av byggnadslov, föreskrift att byggnad skall rivras, godtagande av person som arbetsledare och beslut att fråntaga arbetsledare ledningen av visst arbete och att dessutom eventuellt förklara honom för viss tid förlustig rätten att vara ansvarig arbetsledare inom kommunen. Från den föreslagna huvudregeln torde vissa undantag böra göras. Såsom redan tidigare förordats bör huvuddelen av dispensgivningen enligt 67 §

1 och 2 mom. handhavas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans; endast mål om sådan i paragrafen omnämnd dispens som rör mindre avvikelser från vad i byggnadsstadgan eller med stöd därav föreskrivits om byggnadsyttre och inre anordnande torde böra handläggas av administrativ domstol. Från huvudregeln synes vidare böra undantagas besvärssärenden rörande föreskrift om utsträckt skyldighet att söka byggnadslov inom vissa områden (54 § 1 mom. sista stycket), rörande vissa allmänna byggnader (66 §), rörande förordnande enligt 67 § 2 mom. att byggnadsnämnd skall äga handlägga vissa grupper av ärenden samt rörande återkallande av sådant förordnande. Dessa grupper av besvärssärenden har den karaktären att de lämpligen bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I överensstämmelse med den nyssnämnda huvudregeln rörande individuella byggnadsärenden enligt 5 kap. byggnadsstadgan synes besvärsmål om medgivande enligt 39 och 106 §§ byggnadslagen böra avgöras av administrativ domstol.

Mål om förbud eller föreläggande enligt 6 kap. byggnadsstadgan bör enligt kommitténs mening prövas av administrativ domstol.

I övrigt torde besvärssärendena enligt byggnadsstadgan böra tillhöra regeringens kompetensområde. Sålunda torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att i fall av besvär pröva bl. a. länsstyrelses beslut i anledning av byggnadsnämnds uppdrag åt en eller flera ledamöter i nämnden eller åt befattningshavare hos nämnden att på nämndens vägnar fatta beslut i vissa grupper av ärenden (7 §). Även fråga om medgivande att till stadsarkitekt utses annan än den som avlagt examen vid teknisk högskolas avdelning för arkitektur (4 §) synes i sista hand böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I linje med den ovan förordade huvudregeln rörande kompetensfördelningen av målen enligt 5 kap. byggnadsstadgan föreslår kommittén, att det skall ankomma på administrativ domstol att avgöra besvär över beslut, som länsstyrelse meddelat i egenskap av tillsyns- eller besvärmyndighet enligt *kungörelsen angående anordnande och begagnande samt tillsyn av vissa hissar*. Besvär över beslut av generell karaktär, vilka enligt samma författning meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet eller länsstyrelse, torde liksom hittills böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om den ovan förordade kompetensfördelningen återfinnes i förslaget till lag om regeringsrätten, det förut omnämnda förslaget till lag om ändrad lydelse av 150 § byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385) samt förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 71 § 2 mom. byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612) och förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 15 § kungörelsen den 3 november 1939 (nr 783) angående anordnande och begagnande samt tillsyn av vissa hissar.

Författningsförslag nr 1, 27, 157 och 158.

135) Mål om arbetarskydd, strålskydd och arbetstidsbegränsning

De författningar, om vilka här är fråga, är i första hand arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1), arbetarskyddskungörelsen den 6 maj 1949 (nr 208) och specialförfattningar, vilka utfärdats med stöd av arbetarskyddslagen, såsom KK den 6 maj 1949 (nr 210) om förbud att använda arbetstagare till målningsarbete med blyfärg och KK den 22 september 1949 (nr 491) om förbud att använda bensolhaltigt ämne vid tillverkning av läderskodon. Nämnas bör också KK den 8 oktober 1937 (nr 816) om skyddsåtgärder som vid lastning och lossning av fartyg ankomma på arbetsgivaren m. fl. Bestämmelser om minderårigs användande i näringsverksamhet meddelas såvitt här är i fråga — förutom i arbetarskyddslagen — i lagen den 9 april 1926 (nr 72) angående meddelande av förbud för barn att idka viss försäljning, 10 § sjömanslagen den 30 juni 1952 (nr 530) och KK den 2 september 1966 (nr 521) om förbud att använda minderårig till vissa arbeten. Ett annat komplement till arbetarskyddslagen utgör skogsförläggningsslagen den 31 maj 1963 (nr 246). Bestämmelser om strålskydd finns i strålskyddslagen den 14 mars 1958 (nr 110) och KK den 19 december 1958 (nr 652) med tillämpningsföreskrifter till strålskyddslagen, vilka två författningar avser att bereda skydd inte blott för personer, sysselsatta med radiologiskt arbete, utan även för patienter och andra. Föreskrifter rörande arbetstidens begränsning finns i första hand i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning och vissa andra lagar, vilka ej är aktuella i detta sammanhang, därför att talan inte får föras mot arbetarskyddsstyrelsens beslut enligt ifrågavarande författningar. Beslut som kan överklagas hos Kungl. Maj:t synes kunna fattas enligt butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608), lagen den 16 maj 1930 (nr 139) om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete samt sjöarbetstidslagen den 30 juni 1959 (nr 404) jämte KK den 29 januari 1960 (nr 13) med tillämpningsföreskrifter till sistnämnda lag. Förekommande kommunalbesvärsmål och mål om att vara enligt 22 § strålskyddslagen tillfaller kronan ävensom mål om beslut i särskilda fall rörande godkännande av föreståndare, som avses i 4 § sistnämnda lag, och mål om tillämpning av 21 § allmänna ordningsstadgan behandlas i andra sammanhang och faller utanför ramen för detta avsnitt.

Regeringsrätten äger upptaga och avgöra jämlikt 2 § 16:o tredje och fjärde styckena regeringsrättslagen dels mål om förbud, föreläggande eller föreskrifter enligt någon av 53—59 §§ arbetarskyddslagen, dels ock mål om beslut i särskilda fall rörande tillstånd, förbud, föreläggande eller föreskrifter enligt strålskyddslagen, så framt ej beslutet rör fråga som avses i 5 § tredje stycket eller 12 § första stycket, ävensom jämlikt 2 § 18:o) regeringsrättslagen handräckningsmål. Tillämpligt är också stadgandet i 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen angående regeringsrättens behörig-

het i mål om föreläggande vid vite. Beträffande kompetensfördelningen i fråga om besvärsmål, som rör tillämpningen av skogsföreläggningsslagen, synes en viss oklarhet råda. Därest ifrågavarande mål kan likställas med hälsovårdsmål, gäller de förut behandlade bestämmelserna i 2 § 16:o) första stycket regeringsrättslagen angående regeringsrättens behörighet i mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande jämlikt författningar och föreskrifter rörande den allmänna hälsovården.

De besvärsmål, som inte enligt vad ovan sagts prövas av regeringsrätten, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet. Rör klagan fastställelse av kommunalt beslut rörande förbud mot barns idkande av viss försäljning enligt 1926 års lag angående meddelande av sådant förbud eller rörande avvikelser från butiksstängningslagen, skall jämlikt 2 § 2:o) första stycket och 3 § första stycket regeringsrättslagen regeringsrätten först avgiva utlåtande i ärendet.

Utredningsmannen (bet. s. 426—430)

Inga stora förändringar i sak föreslås beträffande kompetensfördelningen.

Mål om beslut rörande individuella förbud, förelägganden eller föreskrifter enligt nu ifrågavarande lagstiftning omfattas av utredningsmannens allmänna regel om regeringsrättens behörighet i mål avseende individuella påbud att något göra, tåla eller underlåta. Såvitt angår strålskyddslagen undantages liksom nu från regeringsrättens behörighet mål avseende sådana särskilda föreskrifter, som strålskyddsmyndigheten enligt 5 § tredje stycket samma lag äger knyta till ett enligt atomenergilagen meddelat tillstånd. Detta undantag sammanhänger med att tillståndsgivningen enligt atomenergilagen ansetts böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Besvär som rör förordnande enligt 18 § strålskyddslagen om omhändertagande av radioaktivt ämne m. m. eller försegling genom polismyndighets försorg av anläggning eller anordning innefattas i utredningsmannens förslag om regeringsrättens behörighet i mål om omhändertagande och handräckning.

Utredningsmannen föreslår vidare att liksom nu mål om beslut i särskilda fall rörande tillstånd enligt strålskyddslagen, med undantag av beslut rörande medgivande som avses i 12 § första stycket samma lag, skall avgöras av regeringsrätten. Utredningsmannens motivering härför är att de tillståndsfrågor som här avses inte, såsom flertalet andra dispensfrågor enligt arbetarskyddslagstiftningen, har karaktären av eftergifter från legala föreskrifter utan åsyftar att möjliggöra offentlig kontroll över en verksamhet, som är förenad med betydande skaderisker. Det synes därför utredningsmannen ligga närmast till hands att jämställa tillståndsprövningen med den som sker enligt hälsovårdsförfattningarna.

Mål om återkallelse av särskilt tillstånd enligt butiksstängningslagen till annan affärstid än den vanliga omfattas av utredningsmannens förslag rörande regeringsrättens behörighet i mål om återkallelse av ett för särskilt

fall meddelat tillstånd. Här är fråga om en ändring i gällande kompetensfördelning.

I övrigt skall de mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, enligt utredningsmannens förslag avgöras av regeringen. Ingen ändring föreslås beträffande handläggningen av besvärärenden avseende fastställelse av kommunalt beslut.

Yttrande

Landsorganisationen i Sverige tillstyrker huvudregeln att mål, som rör föreläggande eller förbud, avgöres av regeringsrätten, medan övriga mål — angående tillstånd, dispens m. m. — handlägges av regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål om förbud, föreläggande eller föreskrift enligt någon av 53—59 §§ arbetarskyddslagen torde i överensstämmelse med vad som nu gäller böra prövas av administrativ domstol.

Ovissheten om kompetensfördelningen beträffande mål rörande tillämpningen av skogsföreläggningsslagen synes böra undanröjas. Mål om förbud eller föreläggande enligt 13, 14, 15 eller 17 § skogsföreläggningsslagen är likartade med sådana mål rörande tillämpningen av arbetarskyddslagen, som enligt vad ovan sagts bör handläggas av administrativ domstol, och bör till följd därav hänföras till förvaltningsdomstols kompetensområde.

Mål om beslut i särskilda fall rörande tillstånd, godkännande, medgivande, villkor, åläggande, föreskrift, förbud eller vitesföreläggande enligt strålskyddslagen torde likaledes böra handläggas av administrativ domstol. Undantag torde dock i överensstämmelse med gällande rätt böra göras för mål om beslut rörande fråga som avses i 5 § tredje stycket eller 12 § första stycket i lagen.

Förekommande mål om handräckning torde böra prövas av administrativ domstol.

Övriga ärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, torde lämpligen böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Till regeringens kompetensområde kommer således enligt kommitténs förslag — i överensstämmelse med gällande rätt — att höra bl. a. mål om meddelande av tillstånd av olika slag enligt arbetarskyddslagen och mål jämlikt butikstängningslagen om meddelande av särskilt tillstånd till annan affärstid än den vanliga. För att en enhetlig rättstillämpning i görligaste mån skall tryggas torde mål om återkallelse av särskilt tillstånd enligt butikstängningslagen också i fortsättningen böra prövas av regeringen. Påpekas bör att enligt uttrycklig föreskrift i butikstängningslagen ifrågavarande tillstånd kan meddelas för viss tid eller tills vidare. Detta förhållande accentuerar lämpligheten av en enhetlig prövning av ärendena om meddelande och om återkallande av tillstånd.

Anledning torde saknas att frångå gällande ordning att regeringsrättens

utlåtande skall föreligga, då regeringen avgör besvärsmål om fastställelse av kommunalt beslut enligt butikstängningslagen eller lagen angående meddelande av förbud för barn att idka viss försäljning.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 73 § arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1), förslag till lag om ändrad lydelse av 23 § skogsförläggningenslagen den 31 maj 1963 (nr 246) och förslag till lag om ändrad lydelse av 29 § strålskyddslagen den 14 mars 1958 (nr 110) samt — såvitt angår handräkningsmål enligt annan författning än arbetarskyddslagen — i förslaget till lag om rikets kammarrätter. Om att regeringsrätten skall avgiva utlåtande i besvärsmål rörande fastställelse av kommunala beslut stadgas i förslaget till lag om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1, 2 och 159—161.

136) Mål om tillämpning av förordningen om brandfarliga varor

I detta avsnitt behandlas mål om tillämpning av förordningen den 1 december 1961 (nr 568) om brandfarliga varor.

Regeringsrätten har att upptäga och avgöra enligt 2 § 14:o) femte stycket regeringsrättslagen mål om anmälan om idkande av näringsyrke och enligt 2 § 16:o) femte stycket samma lag mål om beslut i särskilda fall rörande tillstånd eller föreläggande enligt förordningen. Även bestämmelsen i 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen om regeringsrättens behörighet i mål om föreläggande vid vite äger tillämpning.

Övriga besvärssärenden enligt förordningen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

När utredningsmannens betänkande avgavs, gällde en äldre förordning angående eldfarliga oljor. Förslag till ny förordning hade framlagts.

Utredningsmannen (bet. s. 275—280 samt 298 och 299)

Tillståndsgivningen enligt förordningen måste antagas ha den innebörd, att tillstånd skall lämnas, om hinder ej möter från brandskydds- eller vattenföreningssynpunkt. Någon befogenhet att motsätta sig företaget i och för sig synes myndigheterna ej äga. Tillståndsgivningen får anses ha samma karaktär som byggnadslov. Utredningsmannen föreslår därför, att mål om meddelande och återkallande av tillstånd enligt förordningen skall avgöras av regeringsrätten.

Enligt utredningsmannens generella förslag beträffande individuella påbud skall också mål om sådana påbud enligt nu ifrågavarande förordning tillhöra regeringsrättens kompetensområde.

Mål om anmälan enligt förordningen angående eldfarliga oljor rörande idkande av näringsyrke skall enligt utredningsmannens förslag likaledes prövas av regeringsrätten.

Yttranden

Då rent tekniska synpunkter är avgörande för frågan, om begärt tillstånd skall beviljas eller ej, och skönsmässiga bedömanden klart överväger de rättsliga, synes det *kommerskollegium* som om Kungl. Maj:t i statsrådet ej är mindre skickad än regeringsrätten att handha den slutliga prövningen av tillståndsärendena enligt nu ifrågavarande förordning. *Överståthållarämbetet* och *länsstyrelsen i Stockholms län* ansåg likaledes, att regeringen borde avgöra förevarande tillståndsfrågor.

Förvaltningsdomstolskommittén

Frågor om tillstånd enligt förordningen om brandfarliga varor prövas i allmänhet i första instans av byggnadsnämnd. En samordning sker av handläggningen av frågan om byggnadslov, där sådant kräves, och frågan om tillstånd enligt förordningen om brandfarliga varor. Dessa frågor brukar ha ett nära samband. Även tillståndsärenden, som ej har direkt anknytning till ärenden om byggnadslov, brukar röra byggnader eller iordningställande i byggnad av anordningar av sådant slag, som uppmärksammas i byggnadslagstiftningen. Sambandet mellan frågorna om byggnadslov och frågorna om tillstånd enligt förordningen om brandfarliga varor synes tala för att mål, som rör sådana tillstånd, bör handläggas i samma ordning som gäller för mål om byggnadslov. Kommittén föreslår därför att besvärsmål om beslut i särskilda fall rörande tillstånd enligt förordningen om brandfarliga varor skall prövas av administrativ domstol. Med mål om meddelande eller återkallande av tillstånd torde böra likställas mål om förhandsbesked, om medgivande till försöksdrift och om besked efter avsyning att anläggning eller anordning får tagas i bruk.

Även mål om beslut i särskilda fall rörande föreläggande enligt förordningen om brandfarliga varor synes i överensstämmelse med vad som nu gäller böra avgöras av administrativ domstol.

Från rättsskyddssynpunkt synes det ej påkallat att till administrativ domstols kompetensområde hänföra ärenden om sådana anmälningar till brandchefen om yrkesmässig hantering eller försäljning, som omförmäles i 33 § andra stycket och 45 § andra stycket. Ifrågavarande anmälningsärenden är, såsom tidigare sagts, av mycket enkel beskaffenhet och skiljer sig inte i sak från ärendena rörande anmälan om förråd enligt 25 § 1 mom. tredje stycket. Kommittén föreslår därför att samtliga anmälningsärenden enligt förordningen i händelse av besvär skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista hand.

Övriga ärenden rörande tillämpning av förordningen om brandfarliga varor är av den natur att de synes böra hänföras till regeringens kompetensområde.

Bestämmelser om den ovan förordade kompetensfördelningen har intagits

i förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 61 § förordningen den 1 december 1961 (nr 568) om brandfarliga varor.

Författningsförslag nr 162.

137) Mål om förbud mot viss verksamhet på hälso- och sjukvårdens område

Enligt 9 § lagen den 30 juni 1960 (nr 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område äger medicinalstyrelsen meddela förbud för person, som genom laga kraft ägande dom övertygats om hälsofarligt kvacksalveri, att under viss tid eller för alltid utöva verksamhet innebärande att vederbörande mot ersättning undersöker annans hälsotillstånd eller behandlar annan för sjukdom eller därmed jämförligt tillstånd genom att vidtaga eller föreskriva åtgärd i förebyggande, botande eller lindrande syfte.

Regeringsrätten äger enligt 2 § 14:o) tolfte stycket regeringsrättslagen upptaga och avgöra mål om förbud jämlikt nyssnämnda lagrum.

Förvaltningsdomstolskommittén

I förevarande mål är det huvudsakligen fråga om en prövning av vederbörandes kunskaper och omdöme och av lämpligheten av att personen i fråga mot bakgrunden av sina förutsättningar härvidlag får fortsätta sin verksamhet. Målen har emellertid också inslag av rättslig karaktär. Det rör sig här om en bedömning liknande den som sker i mål om återkallelse av legitimation för läkare. Det synes därför naturligt att dessa två målgrupper i fullföljdshänseende behandlas på samma sätt. Kommittén föreslår därför, att mål om förbud varom här är fråga skall prövas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 30 juni 1960 (nr 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område.

Författningsförslag nr 163.

138) Mål om oljelagring och oljeavgift

Här behandlas mål om tillämpning av KF den 31 maj 1957 (nr 343) om oljelagring m. m. och KF samma dag (nr 344) om oljeavgift m. m.

Samtliga hithörande mål — även mål om föreläggande vid vite — prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans.

Utredningsmannen (bet. s. 129—136 och 446—448)

Beslut om fördelning av den i oljelagringsförordningen behandlade lagrings-skyldigheten innebär ett påbud, varigenom en ofta ekonomiskt betungande förpliktelse ålägges. Vidare är att beakta att fördelningens verkställande förutsätter prövning, huruvida lagrings-skyldighet författningenligt före-

ligger, samt att fördelningen skall ske inte efter en mer eller mindre fri skönsprövning utan i görlig mån efter vissa i förordningen fastslagna grunder. Ärendena måste därför anses vara av övervägande judiciell karaktär. Några praktiska skäl för bibehållande av den nuvarande kompetensfördelningen, vilka kan uppväga de principiella, föreligger ej såvitt utredningsmannen kan bedöma. Härtill kommer att ett starkt behov av rättsskydd föreligger, därför att det kan bli fråga om mycket höga vitesbelopp. Utredningsmannen anser därför att något undantag från den av honom föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud inte bör göras när det gäller nu ifrågavarande beslut.

Mål om dispens från lagrings- eller förvaringsskyldigheten bör enligt utredningsmannens mening prövas av regeringen. Såsom särskild anledning härtill nämnes att vid dispensgivningen inte blott billighetsskäl utan även hänsyn till allmänt gagn bör beaktas.

Förelägganden enligt oljelagringsförordningen om fullgörande av uppgiftsskyldighet, lämnande av tillträde till lager m. m. omfattas liksom den förstnämnda målgruppen av utredningsmannens förslag om regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud.

I fråga om oljeavgiften framhåller utredningsmannen, att densamma är en allmän utskyld, att den bestämmes av offentlig myndighet efter vissa i författning angivna normer och att den får utmätas utan föregående domstolsprövning. Avgifterna uppgår merendels till stora belopp. I mål om utgörande av oljeavgift möter det rent rättsliga spörsmålet, huruvida de stadgade betingelserna för skyldighet att erlægga sådan avgift föreligger. Även bestämmandet av oljeavgiftens storlek är väsentligen en rättstillämpningsfråga. Utrymmet för ett mera fritt, subjektivt bedömande är enligt utredningsmannens mening mycket begränsat. Prövningen av eftergift skiljer sig inte i principiellt hänseende från den som sedan gammalt ankommit på regeringsrätten i andra skattemål. På huvudsakligen nu anförda grunder finner utredningsmannen ej skäl att undantaga mål om oljeavgift från regeringsrättens kompetensområde. Även mål om föreläggande att ställa säkerhet enligt 6 § oljeavgiftsförordningen hänföres av utredningsmannen till regeringsrättens prövning.

Yttranden

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap framhåller att utbyggnaden av våra oljelager utgör ett led i det ekonomiska beredskapsarbetet. Ett allmänt intresse måste därför anses föreligga att mål rörande lagring skall handläggas av regeringen. Härtill kommer att vid tillämpningen av oljelagringsförordningen många gånger rena bedömningsfrågor kan uppstå. Riksnämnden finner därför övervägande skäl tala för att besvär över beslut enligt oljelagringsförordningen även i fortsättningen bör avgöras av regeringen. Även prövningen av mål om oljeavgift bör enligt riksnämndens uppfattning kvarligga hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Regeringsrättens flesta ledamöter anser att de av utredningsmannen anförda skälen för att mål om påbud rörande fördelning av lagringsskyldigheten bör prövas av regeringsrätten i och för sig är bärande. Starka skäl anses emellertid å andra sidan kunna åberopas för att föra dessa mål till regeringen. Det allmänna har ett betydande intresse i oljelagringen, eftersom denna utgör ett viktigt led i landets beredskap. I detta hänseende står beslutet om oljelagring nära de allmänna förfogandena och rekvisitionerna, vilka faller inom regeringens kompetensområde. Även om det kan vara föremål för tvekan, huruvida regeringen eller regeringsrätten skall pröva de nyssnämnda målen, anses de sist anförda skälen för att regeringen alltjämt skall avgöra dem överväga. Vid sådant förhållande anses anledning saknas att låta regeringsrätten handlägga de mindre viktiga målen om föreläggande att fullgöra uppgiftsskyldighet m. m. Beträffande målen om uttagande av oljeavgift anser ledamöterna övervägande skäl tala för att bibehålla gällande lags undantagsregel och att sålunda låta dessa mål prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Särskilt i mål om nedsättning eller efterskänkande av sådan avgift har enligt ledamöternas uppfattning prövningen i så hög grad karaktären av lämplighetsbedömning att besvären bör handläggas av regeringen. Även målen om ställande av säkerhet för oljeavgift synes ledamöterna böra prövas av regeringen.

Överståthållarämbetet uttalar att mål om lagringsskyldighetens bestämmande i så hög grad torde vara beroende av lämplighetsavgöranden, att desamma bör förbehållas Kungl. Maj:t i statsrådet. Inte heller *länsstyrelsen i Jämtlands län* är helt övertygad om lämpligheten av utredningsmannens förslag beträffande sistnämnda mål.

Förvaltningsdomstolskommittén

Den genom oljelagringsförordningen reglerade lagringen av mineraloljor är av betydelse för den ekonomiska försvarsberedskapen. Den har emellertid även ett rent fredsmässigt syfte. Sålunda skall den bl. a. trygga energiförsörjningens behov av mineraloljor i fall av avbrott i tillförseln på grund av ishinder.

Då tillsynsmyndigheten enligt 4 § bestämmer lagringsskyldighetens fördelning, har myndigheten att följa bestämda i oljelagringsförordningen (5—7 §§) angivna normer. Prövningen har således en rent rättslig karaktär. Något utrymme för en skönsmässig bedömning finns inte. Detsamma gäller beträffande tillsynsmyndighetens beslut rörande lagringsskyldighetens fördelning såvitt angår de oljemängder som enligt Kungl. Maj:ts beslut (8 § andra stycket) skall förvaras i bergrum eller på annat sätt, som innefattar skäligt skydd mot förstöring genom bombanfall eller beskjutning. Kommittén föreslår därför att talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt 4 § eller rörande fördelningen av den lagringsskyldighet, som avses i 8 § andra stycket, skall föras hos administrativ domstol.

Vitesföreläggande enligt 18 eller 19 § oljelagringsförordningen kan meddelas endast om vederbörande försummat att fullgöra sina i författningsrummen angivna skyldigheter. Målen har därför övervägande en rättslig karaktär, även om vissa lämplighetsfrågor kan möta i desamma. Det synes kommittén inte nödvändigt att regeringen förbehålles avgörandet av dessa besvärsmål. Kommittén förordar därför att klagan över tillsynsmyndighetens beslut enligt 18 eller 19 § skall handläggas av administrativ domstol.

Talan mot annat tillsynsmyndighetens beslut enligt oljelagringsförordningen synes kommittén böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Således bör bl. a. mål om godtagande eller föreskrift enligt 8 § första eller tredje stycket och mål om dispens enligt 9 eller 10 § handläggas av regeringen. För denna kompetensfördelning talar att i sistnämnda mål hänsyn i hög grad måste tagas till försvarsberedskapens krav och till billighetssynpunkter.

I mål om oljeavgift förekommer rättsliga spörsmål rörande förhandenvaron av de stadgade betingelserna för skyldighet att erlagga oljeavgift och rörande avgiftens beräkning. Bestämmelserna i 8 och 9 §§ förordningen om oljeavgift m. m. ger visserligen visst utrymme för en skälighetsprövning när det gäller nedsättning, eftergift och återbäring av sådan avgift. Författningsbestämmelserna i fråga anger dock i huvudsak de riktlinjer efter vilka prövningen skall ske. Kommittén finner därför övervägande skäl tala för att besvärsmål rörande tillämpningen av förordningen om oljeavgift m. m. bör prövas av administrativ domstol. Undantag torde dock böra göras för ärenden om föreläggande att ställa säkerhet enligt 6 § första stycket. Sådana ärenden innefattar i så hög grad en fri skälighets- och lämplighetsbedömning att det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att i sista hand taga ställning till desamma. Anföres besvär över tillämpningsföreskrifter som tillsynsmyndigheten enligt 12 § efter bemyndigande av Kungl. Maj:t meddelar, bör sådana besvär likaledes prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om den ovan förordade kompetensfördelningen har intagits i förslag till förordning om ändrad lydelse av 22 § förordningen den 31 maj 1957 (nr 343) om oljelagring m. m. och förslag till förordning om ändrad lydelse av 11 § förordningen den 31 maj 1957 (nr 344) om oljeavgift m. m.

Författningsförslag nr 164 och 165.

139) *Mål om ianspråktagande av investeringsfond*

Arbetsmarknadsstyrelsen kan komma att besluta att investeringsfond får eller skall tagas i anspråk. Huvudbestämmelserna i ämnet finns i KF den 2 maj 1947 (nr 174) om investeringsfonder och KF den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning.

Hithörande besvärshandlingarna avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen

I utredningsmannens betänkande omnämnes inte särskilt nu ifrågavarande målgrupp. Av utredningsmannens lagförslag torde följa, att mål om beslut av kollektiv karaktär skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet och att av beslut rörande visst eller vissa företag mål om beviljande av tillstånd att taga investeringsfond i anspråk skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet, medan mål om återkallande av sådant tillstånd eller om beslut att investeringsfond skall tagas i anspråk tillhör regeringsrättens kompetensområde.

Yttrande

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller att ärendena om ianspråktagande av investeringsfonder berör regeringens ekonomiska politik och är ett av medlemn i denna. Härtill kommer att i vissa ärenden om ianspråktagande av investeringsfonder endast Kungl. Maj:t i statsrådet äger fatta beslut och att i vissa andra sådana ärenden arbetsmarknadsstyrelsens beslut förutsätter en delegation från Kungl. Maj:t. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening bör därför alla mål om ianspråktagande av investeringsfonder slutligt handläggas av regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

På de av arbetsmarknadsstyrelsen anförda grunderna anser kommittén att samtliga ärenden, i vilka besvär anföres över beslut av arbetsmarknadsstyrelsen rörande ianspråktagande av investeringsfond, bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

140) Mål om prisreglering

Här behandlas mål om tillämpning av allmänna prisregleringslagen den 1 juni 1956 (nr 236). Mål angående debitering, indrivning m. m. av prisregleringsavgifter faller inom ramen för ett annat avsnitt.

De besvärärenden, om vilka här är fråga, handlägges av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 444 och 445)

De föreskrifter, som kan meddelas enligt allmänna prisregleringslagen, har i allmänhet generell karaktär, men det kan även förekomma beslut som riktar sig till viss person. Priskontrollen är ett viktigt led i den ekonomiska politiken och regeringen har behov av handlingsfrihet i dessa för det allmänna hushållet utomordentligt viktiga frågor. Denna grundtanke har kommit till uttryck i lagen, som principiellt tillägger regeringen beslutande-

rätten men giver regeringen frihet att delegera beslutanderätten i större eller mindre omfattning. Med hänsyn härtill föreslår utredningsmannen att besvärssärenden rörande påbud enligt prisregleringslagen, även individuella sådana, skall handläggas av regeringen. Samma kompetensfördelning anses böra gälla beträffande besvärssärenden rörande tillståndsgivning enligt lagen.

Yttranden

Stockholms handelskammare förklarar att erfarenheterna under det senaste världskriget ger handelskammaren särskild anledning att understryka vikten av garantier för den enskildes rättsskydd i priskontrollfrågor. Den omständigheten att till följd av lagens utformning rättslig kontroll över huvud inte kan utövas över de i praktiken säkerligen mycket få fall, där beslutanderätten bibehållits hos regeringen, kan enligt handelskammarens mening inte få leda till att intresset för den enskilde att vinna rättsskyddsgarantier mot underordnad myndighets beslut ej beaktas. Handelskammaren finner det angeläget att besvärsmål rörande beslut enligt allmänna prisregleringslagen hänföres till regeringsrättens avgörande. *Sveriges industrieförbund* hemställer under åberopande av ungefär samma skäl att besvär i priskontrollärenden, som primärt berör viss företagare eller grupp av företagare, skall handläggas av regeringsrätten. *Sveriges grossistförbund* och *Sveriges köpmannaförbund* förordar på motsvarande grunder att regeringsrätten skall avgöra mål om individuella påbud enligt prisregleringslagen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Allmänna prisregleringslagen är ett viktigt instrument för att under kritiska förhållanden motverka allvarliga stegringar av det allmänna prisläget i landet. Lagen är i första hand avsedd för fall av krig eller krigsfara. Vid avgörandet av kompetensfördelningsfrågan måste beaktas att tillämpningen av lagen är av stor betydelse för samhällsekonomin. Härtill kommer att under krig och krisartade förhållanden det är särskilt svårt att utarbeta allmänna tillämpningsföreskrifter och anvisningar, som ger entydigt besked i alla tänkbara fall. Det torde från samhällets synpunkt vara mest ändamålsenligt att den prejudikatbildning på priskontrollområdet, som sker genom avgörandet av enskilda besvärssärenden, ligger i händerna på Kungl. Maj:t i statsrådet, som har att styra prisregleringen. I de lägen, om vilka fråga är, torde det allmännas intresse av en effektiv priskontroll få anses överväga de enskildas intresse av en domstolsprövning av hithörande ärenden. Understrykas bör, att i vid utsträckning samhällsekonomiska synpunkter och lämplighetssynpunkter måste anläggas vid avgörandet av ärendena. Påpekas bör också att enligt allmänna prisregleringslagen beslutanderätten i grundläggande frågor primärt tillkommer Kungl. Maj:t och att priskontrollmyndighetens rätt att bestämma i hithörande frågor är beroende av ett delegationsbeslut av Kungl. Maj:t. Denna omständighet talar

också för att besvär över priskontrollmyndighetens beslut bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén att de besvärärenden, om vilka fråga är i detta avsnitt, även i fortsättningen skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

141) *Mål om förfogande och rekvisition m. m.*

I detta avsnitt behandlas mål om förfogande och rekvisition och om andra påbud enligt allmänna förfogandelagen den 26 maj 1954 (nr 279), rekvisitionslagen den 30 juni 1942 (nr 583), beredskapsförfogandelagen samma dag (nr 584), rekvisitionsförordningen samma dag (nr 586), 8 kap. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74), lagen den 17 juni 1932 (nr 242) om skyldighet i vissa fall att tillhandahålla förnödenheter m. m. för ordningsmaktens behov, 7 a § krigssjukvårdslagen den 27 november 1953 (nr 688), 7 § lagen den 15 december 1961 (nr 655) om undanförelse och förstöring, uttagningskungörelsen den 29 mars 1963 (nr 110) och lagen den 26 juni 1948 (nr 390) om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid planläggningen av rikets ekonomiska försvarsberedskap. Mål om förfogande enligt lagen om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. behandlas i annat sammanhang.

Regeringsrätten äger upptaga och avgöra enligt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen mål om föreläggande vid vite och mål om utdömande av vite samt enligt 2 § 18:o) samma lag handräckningsmål.

Övriga mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 442, 443, 464—467 samt 473 och 474)

Mål som avser påbud enligt 3—9 §§ allmänna förfogandelagen bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet, därför att ett sådant påbud avser att säkra genomförandet av en viss hushållningsplan och utgör ett led i regeringens allmänna politik. Även mål rörande påbud, som innefattar rekvisition, skall enligt förslaget prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet på grund av ifrågavarande måls betydelse för det allmänna.

Övriga mål om individuella påbud om vilka i detta avsnitt är fråga — såsom mål om uppgiftsskyldighet enligt allmänna förfogandelagen — skall enligt utredningsmannens förslag upptagas och avgöras av regeringsrätten. Detsamma gäller mål om utdömande av vite och mål om handräckning eller annat tvångsutförande.

Yttranden

Stockholms handelskammare framhåller att förfoganden och rekvisitioner kan medföra djupgående ingrepp i den enskildes rätt. Även om de krisför-

hållanden, under vilka ifrågavarande lagar är avsedda att tillämpas, måste förutsätta ett betydande mått av handlingsfrihet för statsmakterna, får detta dock inte leda till godtycklighet i avgörandena. Den enskildes krav på följdriktighet och rättssäkerhet måste städse beaktas. Det är därför enligt handelskammarens mening angeläget att besvärsmål rörande beslut enligt 3—9 §§ allmänna förfogandelagen eller andra författningar om rekvisition hänföres till regeringsrättens avgörande.

Sveriges industriförbund, som hemställer att besvär i priskontrollärenden vilka primärt berör viss företagare eller grupp av företagare skall handläggas av regeringsrätten, anser att likartade synpunkter torde kunna läggas på utredningsmannens förslag rörande individuella påbud enligt allmänna förfogandelagen.

Sveriges köpmannaförbund förordar att regeringsrätten skall handlägga besvär avseende individuella påbud enligt allmänna förfogandelagen eller annan författning om rekvisition. Samma inställning har *Sveriges grossistförbund*.

Förvaltningsdomstolskommittén

Förfogande- och rekvisitionslagstiftningen avser att tillgodose samhällsviktiga behov i krisartade situationer. Då Kungl. Maj:t har ansvaret för att samhället fungerar även under extraordinära förhållanden, bör regeringen och inte domstol bestämma, huruvida, när och i vilken omfattning förfoganden och rekvisitioner skall tillgripas. I vissa situationer måste myndigheterna ha mycket stor handlingsfrihet. Påpekas bör också att enligt allmänna förfogandelagen beslutanderätten primärt ligger hos Kungl. Maj:t med rätt för Kungl. Maj:t att överlämna avgörandena åt myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer. Även denna lagens konstruktion talar för att förekommande besvärärenden rörande förfogande avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet. I enlighet med det anförda föreslår kommittén att ärenden rörande rekvisition eller förfogande skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans.

De övriga påbud, som beröres i de författningar om vilka här är fråga, är av mindre ingripande betydelse för den enskilde än beslut om förfogande eller rekvisition. Det rör sig i främsta rummet om ålägganden att lämna uppgifter och att tillhandahålla gods för besiktning o. d. Försvarsberedskaps- och liknande lämplighetssynpunkter är avgörande för i vilken utsträckning sådana påbud bör meddelas. Med hänsyn till angivna förhållanden förordar kommittén att också ärenden rörande sådana påbud i sista hand skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Undantag torde dock böra göras beträffande mål om föreläggande vid vite. Sådana mål bör prövas av administrativ domstol. Detsamma bör gälla mål om utdömande av vite samt mål om handräckning.

Bestämmelser om administrativ domstols kompetens i nyssnämnda mål

har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter. Såvitt angår civilförsvarslagen finns föreskrifter om kompetensfördelningen i det förut omnämnda förslaget till lag om ändrad lydelse av 83 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74).

Författningsförslag nr 2 och 30.

142) Mål om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden

Här behandlas mål om tillämpning av lagen den 1 juni 1956 (nr 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden. Mål om anteckning i kartellregister och om ersättning för inställelse faller dock utanför ramen för detta avsnitt, därför att dessa mål beröres i andra sammanhang.

Regeringsrätten äger enligt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen upptaga och avgöra mål om föreläggande vid vite.

Övriga besvärssärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 445 och 446)

Mål rörande upplysnings- och editionsplikt enligt förevarande lag är av rättslig beskaffenhet. Målen torde i allmänhet vara av stor vikt för yrkesutövaren och djupt ingripa i hans rätt. Meningen är att inhämtade uppgifter skall i viss utsträckning publiceras. Behovet av rättsskydd är betydande. Mycket starka skäl anses därför tala för att nu ifrågavarande besvärsmål bör handläggas av regeringsrätten. Målen omfattas av den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud.

Förvaltningsdomstolskommittén

Myndigheternas befogenhet att inhämta uppgifter med stöd av uppgiftsskyldighetslagen är mycket omfattande. I besvärssärenden torde därför sällan fråga uppkomma om lagligheten av myndighetens infordran av uppgifter. Vissa lämplighetsfrågor torde oftare kunna bli aktuella. Sålunda kan exempelvis klaganden vid besvär vilja göra gällande, att uppgiftslämnandet blir orimligt betungande för honom, att de infordrade uppgifterna inte erfordras för den avsedda undersökningen eller att uppgifterna inte bör inhämtas, därför att de ger en skev bild av det verkliga förhållandet. Även frågan om prioritet mellan olika undersökningsprojekt torde besvärsvägen kunna aktualiseras. Observeras bör vidare i sammanhanget att enligt 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar det är Kungl. Maj:t i statsrådet som bestämmer i vilka fall inkomna upplysningar om viss företagares affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända honom till men, får

utlämnas innan tjugo år förflutit från handlingens datum. Understrykas bör också att näringspolitiska och prispolitiska synpunkter är av betydelse när myndigheterna bestämmer i vilken omfattning och vid vilken tidpunkt uppgifter skall infordras med stöd av 1956 års lag. Mot nu angivna bakgrund finner kommittén övervägande skäl tala för att prövningen av besvärssärenden om skyldighet att lämna uppgifter enligt uppgiftsskyldighetslagen bör handhas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Vid sådant förhållande torde Kungl. Maj:t i statsrådet även böra pröva besvärsmål om föreläggande att tillhandahålla handlingar och om kallelse till inställelse inför myndigheten. Mål om föreläggande vid vite torde dock liksom hittills böra tillhöra administrativ domstols kompetensområde.

Bestämmelse om administrativ domstols kompetens i vitesmålen återfinnes i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

143) Mål om tillämpning av vissa lagar rörande kommuns skyldigheter vid krig m. m.

Här behandlas besvär över länsstyrelses beslut enligt lagen den 20 mars 1964 (nr 47) om krigshjälp, lagen samma dag (nr 63) om kommunal beredskap och lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter. Mål om statsbidrag och mål om bildande av kommunalt kristidsförbund faller inom ramen för andra avsnitt.

Av de mål, om vilka i detta avsnitt är fråga, skall regeringsrätten jämlikt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen upptaga och avgöra mål om föreläggande eller utdömmande av vite enligt 5 § i 1939 års lag.

Övriga hithörande besvärssärenden — även ärenden om föreläggande av vite enligt lagen om kommunal beredskap och ärenden om ersättning av statsmedel för kostnader som kommun fått vidkännas på grund av stadgande i nyssnämnda lag eller lagen om krigshjälp — prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen behandlade inte särskilt 1939 års lag. Hans allmänna förslag om regeringsrättens kompetens i mål om individuella påbud, mål om utdömmande av vite och mål om tvångsutförande ägde avseende även på målen enligt ifrågavarande lag. Inte i något remissyttrande berördes målen enligt nämnda lag.

Förvaltningsdomstolskommittén

Vid bedömandet av vilka skyldigheter som skall åläggas kommunerna med stöd av förevarande lagar måste hänsyn tagas till totalförsvarets behov. Detta förhållande talar med särskild styrka för att besvär över länsstyrelses beslut rörande kommuns ifrågavarande skyldigheter bör prövas av

Kungl. Maj:t i statsrådet, som har det yttersta ansvaret för att totalförsvaret fungerar på avsett sätt. Den sålunda föreslagna kompetensfördelningen bör gälla även beträffande mål om föreläggande av vite enligt såväl lagen om kommunal beredskap som 1939 års lag. Mål om utdömande av vite enligt sistnämnda lag torde på grund av målens utpräglad rättsliga karaktär böra handläggas av administrativ domstol.

Frågor om ersättning av statsmedel till kommun för kostnader, som kommunen fått vidkännas på grund av stadgande i lagen om kommunal beredskap eller lagen om krigshjälp, är av den naturen att målen lämpligen i sista hand bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt kommitténs förslag i ett tidigare avsnitt kommer även målen om statsbidrag till kommun enligt lagen om kommunal beredskap att tillhöra regeringens kompetensområde.

I detta sammanhang vill kommittén erinra om att i det föregående föreslagits att frågor om bildande av kommunalförbund i sista instans skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Även i övrigt torde besvär över länsstyrelses beslut enligt 3 § andra stycket i 1939 års lag böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Också återstående besvärshärenden, om vilka fråga är i detta avsnitt, synes böra handläggas av regeringen.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att mål om utdömande av vite skall avgöras av administrativ domstol och att samtliga övriga hithörande besvärshärenden skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i det förut omnämnda förslaget till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter och förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2 och 29.

144) Mål om individuella påbud i allmänhet

Enligt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen äger regeringsrätten — med vissa angivna undantag vilka behandlats i särskilda avsnitt i det föregående — upptaga och avgöra mål om föreläggande vid vite.

Såsom framgår av regeringsrättslagen och av den tidigare behandlingen av olika målgrupper äger regeringsrätten dessutom pröva ett antal andra mål om individuella påbud. Någon allmän regel om att regeringsrätten skall handlägga mål rörande individuella påbud finns dock inte för närvarande.

Utredningsmannen (bet. s. 433—444)

Vid individuella påbud sker ett ingripande i enskild rätt. Sådana ingripanden måste ha stöd i lagbud och besluten förutsätter därför väsentligen en lagtolkning. Genom påbud fastslås ett den enskildes pliktförhållande till det allmänna. Vid ett eftersättande riskerar den enskilde i allmänhet att

drabbas av straff, vite, tvångsutförande eller återkallelse av en beviljad rättighet. Påbudet har ofta stor betydelse för den enskilde och vissa påbud kan anses jämförbara med beslut om processuella ingripanden. Anledning saknas att uppställa skilda kompetensregler för å ena sidan de fall där påföljden är vite och å andra sidan de fall där påföljden är en annan. Den omständigheten att en författning understundom lämnar myndigheten frihet att i visst fall välja mellan vite och annat tvångsmedel talar också för att skillnad vid kompetensfördelningen ej bör göras med hänsyn till vilket tvångsmedel som användes. Vid kompetensfördelningen bör vidare enligt utredningsmannens mening avseende fästas vid att i dennes förslag intagits bestämmelser om behörighet för regeringsrätten att avgöra mål om beslut avseende tvångsverkställighet samt återkallelse av beviljad rättighet. På nu anförda skäl föreslår utredningsmannen att i katalogen över regeringsrättsmål den allmänna bestämmelsen angående mål om föreläggande vid vite skall ersättas med en allmän bestämmelse som fastslår att regeringsrätten skall upptaga och avgöra mål om beslut angående meddelande i särskilda fall av påbud att något göra, tåla eller underlåta.

Med påbud avser utredningsmannen förpliktande beslut men däremot inte råd, anvisningar, besked, upplysningar eller andra oförbindande förklaringar. Under begreppet påbud ingår ej instruktioner, föreskrifter eller befallningar, som överordnad myndighet riktar till en underordnad i och för tjänstens utövande. Föreligger besvärsmål beträffande ett sådant internt förhållande, anses avgöranderätten böra tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet. Såsom mål om påbud räknar utredningsmannen inte besvär över att vid meddelandet av ett tillstånd detsamma begränsats eller närmare reglerats genom föreskrifter och villkor. Ett sådant mål hänföres till mål om meddelande av tillstånd och skall prövas av den instans som avgör tillståndsfrågan. Såsom påbud räknas ej heller nya förpliktelser som i efterhand åläggas en tillståndsinnehavare, därest förpliktelserna i fråga kan anses utgöra direkta inskränkningar av tillståndet. Mål om sådana förpliktelser är att behandla såsom mål om begränsning av tillstånd.

Utredningsmannen berör i detta sammanhang frågan om påbud mot kommun. I enhetlighetens intresse och därför att inga alldeles särskilda skäl anses tala däremot förordar han — såsom närmare beröres i andra sammanhang — att mål om påbud mot kommun rörande brand- och civilförsvaret skall i enlighet med den av honom föreslagna allmänna regeln rörande individuella påbud överflyttas till regeringsrätten. Skulle detta förslag inte vinna bifall, finner han det från systematisk synpunkt lämpligt att alla mål om åläggande för kommun beträffande offentlig skyldighet behandlas av regeringen.

I sammanhanget diskuteras också frågan om kompetensfördelningen i fall där affärsdrivande verk begagnar sig av sin rätt att avstänga abonnent från leverans. Eftersom i sådana mål besvären är av rättslig beskaffenhet

och det synes utredningsmannen bättre både för abonnenten och för statsverket att tvisten på ett från rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande sätt kan lösas den enklare och billigare administrativa besvärsvägen än att den instämnes till allmän domstol förordas att inte heller i detta fall något undantag göres från regeln om regeringsrättens behörighet att pröva individuella påbud.

Beträffande vissa uppräknade fall finner utredningsmannen att särskilda skäl bör föranleda att mål om individuella påbud bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Dessa undantag från huvudregeln har behandlats i olika avsnitt i det föregående och beröres därför inte närmare här.

Besvär som anföres över beslut rörande upphävande eller ändring av påbud anses böra prövas av samma myndighet som är behörig att upptaga besvär rörande påbudets meddelande. En särskild bestämmelse härom har utredningsmannen i tydlighetens intresse upptagit i regeringsrättslagens enumeration.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter förordar flera undantag från regeln om regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud än vad utredningsmannen gör. Dessa undantag har i allmänhet behandlats i skilda avsnitt i det föregående. Här skall blott nämnas att ledamöterna bl. a. föreslår att mål om påbud mot kommunal samfällighet genomgående skall handläggas av regeringen. Såsom skäl härför anföres, att även om det här är fråga om en rättslig prövning och det oftast rör sig om spörsmål av stor betydelse, det mestadels måste tagas hänsyn till vad som är lämpligt och ändamålsenligt med avseende å organiserandet av kommunens verksamhet. Dessutom kräves ej sällan att ifrågavarande verksamhet organiseras på ett sätt, som är lämpligt med hänsyn till hela landets intressen. Vidare anses knappast ett påbud mot kommun normalt drabba denna på ett så kännbart sätt som ett påbud mot enskild träffar denne. Dessa synpunkter finner ledamöterna väga så tungt, att det synes dem vara att föredraga att mål om påbud som avser förpliktelser, vilka ankommer på kommun, landsting eller annan kommunal samfällighet i denna dess egenskap, hänföres till regeringens avgörande. Med kommunal samfällighet likställes del därav, t. ex. municipalsamhälle eller stadliktande samhälle. Vad angår de fall där affärsdrivande verk begagnar sin rätt att avstånga abonnent från leverans framhåller ledamöterna, att här är fråga om sådana rättsförhållanden mellan det allmänna och enskild som står de privaträttsliga nära. Enär regeln bör vara att regeringsrätten ej skall pröva besvär, då talan i saken kan föras vid allmän domstol, bör ifrågavarande mål undantagas från bestämmelsen om regeringsrättens behörighet att avgöra mål om individuella påbud. Ingen erinran göres mot förslaget att föreskrifter, instruktioner och befallningar, som överordnad myndighet riktar till en underordnad i och för tjänstens utövande, skall prövas av Kungl.

Maj:t i statsrådet. Med hänsyn till den allmänna formulering, som den föreslagna lagtexten erhållit, ifrågasättes om inte däri uttryckligen bör göras undantag för sistnämnda slag av påbud.

Överståthållarämbetet ifrågasätter till en början, huruvida inte besvär, som avser myndighets åtgärd för att framtvinga en generell förpliktelse, närmast har karaktär av en framställning om att av personliga eller andra skäl erhålla befrielse från förpliktelsens fullgörande och därför tillhör den kategori mål som bör handläggas av regeringen. Vidare framhålles att åtskillnaden i fullföljdshänseende mellan självständiga påbud och sådana påbud, som vid meddelandet av ett tillstånd knytes till detsamma i form av villkor och föreskrifter, synes mana till viss återhållsamhet i fråga om införandet av generellt utformade bestämmelser. Den nuvarande särbehandlingen av just vitesmålen finner ämbetet dock inte tillfredsställande. Åtskilliga med tvångsmöjligheter förbundna förelägganden är enligt ämbetets mening — oavsett tvångsmedlets art och dess begagnande som påtrycksmedel i det enskilda fallet — av den beskaffenhet att en mera domstolsmässig behandling i högsta instans framstår som önskvärd. Emellertid anses inte varje slag av tvångsmöjlighet lämpligen kunna föranleda, att mål om påbud principiellt hänföres till regeringsrätten. Utgöres tvångsmedlet av en rätt att återkalla eller inskränka en beviljad rättighet, torde enligt ämbetets mening detta förhållande ej i och för sig böra få sådan principiell verkan. Den enskildes intresse av en rättsprövning hänför sig i detta fall till det eventuella återkallelsebeslutet, och anledning torde därvid inte föreligga att avvika från den kompetensfördelning, som eljest stadgas i fråga om mål angående återkallelse av eller inskränkning i tillstånd eller rättighet. *Överståthållarämbetet* ifrågasätter, huruvida inte lämpligen de tvångsmedel, vilkas förhandenvaro — oavsett om äventyret utsättes i föreläggandet eller ej — bör föranleda att mål om föreläggande hänföres till regeringsrätten, bör begränsas till straff- eller vitespåföljd och tvångsutförande. Dessa påföljders straffkaraktär anses motivera en särställning. Enligt ämbetets mening bör en regel av sådant innehåll förse med åtskilliga undantag, i första hand de av utredningsmannen föreslagna. Ytterligare anses undantag böra göras i fråga om föreläggande mot kommun enligt brandlagen och civilförsvarslagen. I fråga om dessa lagar anser ämbetet det i särskild grad motiverat att regeringsmaktens inflytande säkerställes.

Länsstyrelsen i Stockholms län ställer sig kritisk mot en allmänt avfattad regel rörande individuella påbud, därför att en sådan regel medför att åtskilliga mål av beskaffenhet att inte böra betunga regeringsrätten hänföres till denna. I annat sammanhang föreslår länsstyrelsen att alla mål om åliggande för kommun eller landsting rörande offentlig skyldighet skall behandlas av Kungl. Maj:t i statsrådet. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att mål om påbud mot kommun rörande brand- och civilförsvär bör kvarligga hos regeringen. Huruvida fördenskull från systematisk synpunkt alla

mål om åläggande för kommun eller landsting beträffande offentlig skyldighet skall behandlas av Kungl. Maj:t i statsrådet finner länsstyrelsen däremot tveksamt.

Sveriges grossistförbund finner en allmän regel av denna typ särskilt värdefull.

Förvaltningsdomstolskommittén

Individuella påbud kan omfatta förpliktelser av mycket olika slag. I ett stort antal avsnitt i det föregående rörande tillämpningen av författningar på skilda områden har behandlats frågan huruvida besvärsmål om påbud enligt ifrågavarande författningar bör i sista hand handläggas av administrativ domstol eller av Kungl. Maj:t i statsrådet. I vissa fall har målen av kommittén hänförs till administrativ domstols prövning. I andra fall har övervägande skäl ansetts tala för att ifrågavarande mål bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Sistnämnda ståndpunkt har intagits i betydligt flera fall än vad utredningsmannen förordat.

Ett ämnesområde, som inte av utredningsmannen behandlats i något särskilt avsnitt, är infordrandet av statistiska uppgifter för skilda ändamål. Individuella dylika infordranden omfattas av den av utredningsmannen föreslagna regeln rörande regeringsrättens behörighet i mål om individuella påbud. Eftersom regeringsrättens prövning skall vara allsidig, skulle det enligt utredningsmannens förslag ankomma på den högsta förvaltningsdomstolen att bedöma inte blott uppgiftsinfordrandets laglighet — som i allmänhet torde vara fullt klar — utan även behövligheten och lämpligheten för det avsedda ändamålet av de begärda uppgifterna. Vid undersökningar på samplingbas skulle domstolen även avgöra, huruvida klagandens invändningar mot det gjorda urvalet av uppgiftslämnare är befogade eller ej. Enligt kommitténs mening är en domstol inte särskilt skickad att taga ställning till erforderligheten och lämpligheten av de uppgifter som infordras i statistiska sammanhang. Allmänt sett synes övervägande skäl tala för att besvär rörande uppgiftsinfordrande för statistiska ändamål bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, som förfogar över statistisk expertis.

Kommittén kan inte förorda en generalklausul av innehåll att med vissa uppräknade undantag samtliga besvärsmål rörande individuella påbud skall avgöras av administrativ domstol. Enligt kommitténs uppfattning finns inte tillräcklig grund för att hänföra besvärssärenden rörande individuella påbud till administrativ domstols prövning i andra fall än där kommittén redan förordat detta eller där sådant föreslås i det följande. Mot en allmän regel om administrativ domstols prövning av mål om individuella påbud talar, att påbudsärendena i stor utsträckning måste bedömas från näringspolitiska eller allmänekonomiska synpunkter eller eljest starkt påverkas av lämplighetsöverväganden av olika slag. Det torde vidare lämpligen böra tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet att handlägga påbudsärenden, som är av

väsentlig betydelse för upprätthållande av ordning och säkerhet eller i vilka utpräglad tekniska synpunkter spelar en avgörande roll. Ytterligare tillkommer att många beslut om individuella påbud är av så enkel och föga ingripande art, att det ej heller från rättssäkerhetssynpunkt kan anses motiverat att förlägga besvärsprovningen till en domstol.

Påpekas bör vidare att även om ärenden rörande individuella påbud i sista instans avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet, möjlighet ofta finns för den, som anser att laga grund saknas för visst påbud, att få frågan om påbudets laglighet prövad av domstol. I alla de fall där överträdelse av påbudet är belagd med straff, som utdömes av allmän domstol, förutsätter nämligen en fällande dom att domstolen funnit, att det meddelade påbudet varit lagligen grundat och att den enskilde inte haft någon giltig ursäkt för sin underlåtenhet att efterkomma detsamma. Förhållandet är likartat i de fall där påföljden av underlåtenhet att följa ett påbud är att myndigheten låter utföra åtgärden på den försumliges bekostnad. För myndigheten talan inför allmän domstol om ersättning för ifrågavarande kostnader, kan domstolen pröva påbudets laglighet och ogilla ersättningsyrkandet, om beslutet befinnes olagligt. Beträffande de fall där vederbörande författning ger myndigheten rätt att förelägga vite såsom påföljd för underlåtenhet att iakttaga påbud finns enligt kommitténs förslag alltid möjlighet att i mål om vitets utdömande få till stånd en prövning av administrativ eller allmän domstol av vitesföreläggandets laglighet och av förhandenvaron eller ej av giltigt skäl för underlåtenheten att efterkomma påbudet. Vad angår sådana fall där affärsdrivande verk fattar beslut om att avstänga abonnent från leverans finns möjlighet för abonnenten att hänskjuta tvisten till allmän domstols prövning.

Besvärsmål om föreläggande vid vite intager för närvarande en särställning därigenom att regeringsrättslagen föreskriver att sådana mål — med vissa angivna undantag — skall upptagas och avgöras av regeringsrätten. Då kommittén skall taga ställning till frågan, huruvida besvärsmål om föreläggande vid vite i allmänhet bör provas av administrativ domstol eller ej, synes hänsyn böra tagas till följande förhållanden. Ett vitesföreläggande verkar såsom påtryckningsmedel i viss mån på samma sätt som straffhotet i ett straffstadgande. Vid straffhot har lagstiftarna i förväg bestämt latituden för påföljden. När fråga är om viten innehåller i allmänhet författningarna inte några begränsningar i fråga om vitesbeloppets storlek utan det överlämnas i regel till den vitesföreläggande myndigheten att fritt bestämma vitets storlek. Den enskilde har starkt intresse av att rättsliga garantier finnes för att vitet ej fixeras oskäligt högt e. d. Visserligen kan i mål om utdömande av vitet vederbörande domstol jämkta vitesbeloppet, om starka skäl talar härför, men i princip skall domstolen döma ut det belopp, som bestämts i föreläggandet. Under nu angivna förhållanden finner kommittén övervägande skäl tala för att huvudregeln beträffande mål om föreläggande

vid vite bör vara, att målen i sista hand skall prövas av administrativ domstol.

Från den sålunda uppställda huvudregeln torde några undantag böra göras.

Vissa förut behandlade ärenden är av den naturen att det föreligger behov av att avgöranderätten i sista instans ligger hos Kungl. Maj:t i statsrådet även i sådana fall, där vitesäventyr insatts i ett föreläggande. Förslag att Kungl. Maj:t i statsrådet skall i sista hand äga avgöra dessa fall av vitesförelägganden har framlagts i skilda avsnitt i det föregående. Anledning finns inte att i detta sammanhang ytterligare ingå på dessa ärenden utan här erinras blott om förekomsten av ifrågavarande undantag från den ovan uppställda huvudregeln rörande mål om föreläggande vid vite.

Från huvudregeln om administrativ domstols behörighet i mål angående föreläggande vid vite bör enligt kommitténs mening ännu ett undantag göras. I sådana fall där ett vitesföreläggande avser att framtinga fullgörandet av en skyldighet, som åligger stad, landskommun, köping, landstingskommun, kommunalförbund eller annan, borgerlig eller kyrklig, kommunal förvaltningsenhet på grund av dess speciella ställning, föreligger i allmänhet alldeles särskilda förhållanden. I ärenden av ifrågavarande slag måste nämligen hänsyn ofta tagas till vad som är ändamålsenligt beträffande den kommunala verksamheten. I en del fall måste frågan om föreläggande mot en kommunal förvaltningsenhet avgöras på grundval av överväganden om vad som är lämpligt med tanke på hela landets intressen. Enligt kommitténs mening talar därför övervägande skäl för att ärenden om vitesförelägganden av nu ifrågavarande typ i sista hand bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Kommittén föreslår således — i anslutning till vissa förslag i särskilda avsnitt i det föregående — att från den föreslagna huvudregeln om administrativ domstols kompetens i mål om föreläggande vid vite undantag också skall göras för sådana fall, där fråga är om skyldighet för kommun eller annan, borgerlig eller kyrklig, kommunal förvaltningsenhet. Undantagsstadgandet är inte avsett att omfatta vitesförelägganden, som riktas mot en kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet i dess egenskap av fastighetsägare e. d. I sådana fall är kommunen att likställa med en enskild. I ärenden av sistnämnda typ bör överprövningen av ett vitesföreläggande i enlighet med huvudregeln i allmänhet tillkomma administrativ domstol.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén, att — med de undantag som omförmåles i andra avsnitt — det skall tillkomma administrativ domstol att avgöra mål om föreläggande vid vite, såvida fråga ej är om skyldighet för kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits — förutom i författningar som behandlas i andra avsnitt — i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

145) *Mål om skolplikt m. m.*

I detta avsnitt behandlas mål om tillämpning av skolförfattningarnas bestämmelser rörande skolplikt och därmed sammanhängande frågor. Bestämmelser i detta ämne finns i första hand i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319) och skolstadgan samma dag (nr 439). Föreskrifter av intresse i sammanhanget finns också i bl. a. KK den 28 juni 1962 (nr 488) med vissa bestämmelser om folkskolor och fortsättningsskolor m. m., folkskolestadgan den 23 maj 1958 (nr 399) och specialskolstadgan den 3 juni 1965 (nr 478). Till detta avsnitt hör även mål om inskrivning, intagning och utskrivning enligt lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna ävensom mål om handräckning enligt sistnämnda lag.

Regeringsrätten upptager och avgör enligt 2 § 17:o) första och andra styckena regeringsrättslagen mål om befrielse från skolgång för skolpliktigt barn som åtnjuter enskild undervisning, mål om hämtning av skolpliktigt barn med biträde av polismyndighet och mål om inskrivning, intagning eller utskrivning som avses i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, enligt 2 § 17:o) tionde stycket regeringsrättslagen mål om föreläggande vid vite och mål om utdömande av vite samt enligt 2 § 18:o) samma lag handräckningsmål.

Övriga ärenden, om vilka i detta avsnitt är fråga, avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Då utredningsmannens betänkande avgavs, gällde i stor utsträckning äldre bestämmelser rörande skolväsendet.

Utredningsmannen (bet. s. 450—453)

Principiella skäl kan anses tala för en allmän regel om behörighet för regeringsrätten att pröva mål om skolplikt. Utredningsmannen finner dock att praktiska skäl talar mot en sådan regel, därför att flertalet besvärärenden i ämnet torde komma att avse lämplighetsfrågor. Vissa besvärsmål, i vilka rättslig kontroll erfordras, bör dock enligt utredningsmannens mening handläggas av regeringsrätten. Sålunda föreslår utredningsmannen att regeringsrätten skall upptaga och avgöra mål om beslut angående hämtning eller omhändertagande av barn för fullgörande av skolplikt, mål rörande åläggande om skolgång — vare sig påbudet förbindes med vitesföreläggande eller ej — och mål om utdömande av vite. Enligt utredningsmannens förslag skall regeringsrätten också handlägga mål om inskrivning, intagning eller utskrivning enligt lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna samt handräckningsmål.

Yttrande

Skolöverstyrelsen tillstyrker utredningsmannens förslag beträffande de områden som styrelsen har att företräda.

Förvaltningsdomstolskommittén

I överensstämmelse med gällande ordning synes administrativ domstol böra avgöra mål om befrielse från skolgång för skolpliktigt barn som åtnjuter enskild undervisning, mål om hämtning av skolpliktigt barn med biträde av polismyndighet, mål om inskrivning, intagning eller utskrivning enligt lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, mål om föreläggande vid vite, mål om utdömande av vite samt handräckningsmål.

Härutöver bör enligt kommitténs uppfattning det överlämnas åt administrativ domstol att handlägga mål om skolpliktigt barns deltagande i undervisning i specialskola eller specialklass samt mål om åläggande av skolgång i grundskolan eller annan obligatorisk skola för skolpliktig elev, som erhåller undervisning vid skola av annat slag och utan giltigt förfall är frånvarande i större utsträckning. Dessa mål rör åtgärder, som kan djupt ingripa i barnens och föräldrarnas liv och som torde väl lämpa sig för överprövning av administrativ domstol.

Övriga ärenden angående skolplikt — såsom prövning av frågor huruvida skolplikt är fullgjord, huruvida medgivande bör lämnas elev att avsluta skolgången med utgången av vårterminen det kalenderår, då han fyller femton år, och huruvida medgivande bör lämnas elev att ersätta skolgång i årskurs 9 i grundskolan med skolgång i yrkesskola eller utbildning hos hantverkare eller företagare — innefattar däremot så många praktiska lämplighetsfrågor att övervägande skäl synes kommittén tala för att dessa ärenden även framgent i sista hand bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om administrativ domstols kompetens i hithörande mål har intagits i det förut nämnda förslaget till lag om ändrad lydelse av 54 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319), i förslag till lag om ändrad lydelse av 23 § 2 mom. lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna samt i förslaget till lag om rikets kammarrätter. I den mån de av kommittén föreslagna lagbestämmelserna föranleder jämkningar i gällande skolförfattningar av administrativ natur, torde förslag till sådana författningsändringar böra utarbetas av vederbörande fackmyndighet.

Författningsförslag nr 2, 28 och 166.

146) Mål enligt lagen om nykterhetsvård

Här behandlas besvärsmål enligt lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård.

Enligt 2 § 17:o) tredje stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra sådana mål.

Utredningsmannen (bet. s. 452 och 453)

Besvärsmål enligt lagen om nykterhetsvård är uppenbarligen av den beskaffenhet, att målens avgörande bör ankomma på regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

Rättssäkerhetssynpunkterna kräver att besvär över sådana beslut av länsstyrelse, som omnämnes i 61 § första och tredje stycket, kan dragas under administrativ domstols prövning. Detsamma gäller flertalet av de beslut, som socialstyrelsen enligt samma lag har att fatta. Kommittén föreslår därför att nu berörda grupper av besvärs mål skall tillhöra administrativ domstols kompetensområde.

Undantag torde böra göras *dels* för besvär över beslut av generell natur — t. ex. bestämmelser om flitpenningar (43 § tredje stycket) — som meddelas av socialstyrelsen, *dels ock* för besvär över socialstyrelsens beslut enligt 9 § om utseende av ledamöter och suppleanter i länsnykterhetsnämnd. Besvär i sistnämnda två grupper av ärenden bör enligt kommitténs mening prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Besvär till regeringen synes också böra kunna anföras över länsstyrelsens beslut enligt 9 § om utseende av ledamot och suppleant i länsnykterhetsnämnd.

I enlighet med det anförda har upprättats förslag till lag om ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård. I lagförslaget återfinnes bestämmelser om den av kommittén i annat sammanhang föreslagna ordningen att i kammarrätts handläggning av mål enligt nykterhetsvårdslagen skall deltaga två särskilda ledamöter med speciell insikt i sociala frågor.

Författningsförslag nr 167.

147) Mål om sterilisering eller kastrering

Bestämmelser om sterilisering meddelas i lagen den 23 maj 1941 (nr 282) om sterilisering. Rörande kastrering stadgas i lagen den 24 mars 1944 (nr 133) om kastrering.

Enligt 2 § 17:o) fjärde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om sterilisering eller kastrering.

Utredningsmannen (bet. s. 453)

Målen rör enskild rätt och tillståndsgivningen är bunden av lagtolkning. Utredningsmannen föreslår därför inte någon avvikelse från vad som nu gäller.

Förvaltningsdomstolskommittén

På grund av steriliserings- och kastreringsmålen karaktär föreslår kommittén att dessa mål även i fortsättningen i sista hand skall prövas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 23 maj 1941 (nr 282) om sterilisering

och förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 24 mars 1944 (nr 133) om kastrering.

Författningsförslag nr 168 och 169.

148) Mål om förordnande om läkarundersökning av befattningshavare m. fl.

Förordnande om läkarundersökning kan meddelas enligt flera olika författningar. Beslut om läkarundersökning enligt författningar rörande den allmänna hälsovården har behandlats i tidigare sammanhang och faller utanför ramen för detta avsnitt. Här avses i första hand förordnanden om läkarundersökning av befattningshavare i allmän tjänst. Bestämmelser i detta ämne finns bl. a. i statstjänstemannalagen den 3 juni 1965 (nr 274), statstjänstemannastadgan den 3 december 1965 (nr 601), stadgan samma dag (nr 602) om vissa tjänstemän hos kommuner m. fl., KK samma dag (nr 729) med vissa bestämmelser om anställning som präst samt instruktionerna för olika myndigheter. Även i övrigt förekommer beslut av myndighet innefattande åläggande för enskild person att genomgå läkarundersökning. Nämnas bör att läkare, tandläkare, veterinärer och apoteksinnehavare samt på apoteksinrättning anställda legitimerade apotekare och farmacie kandidater kan åläggas att genomgå läkarundersökning enligt bestämmelser i lagen den 30 juni 1960 (nr 408) om behörighet att utöva läkaryrket, lagen den 31 maj 1963 (nr 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket, lagen den 19 mars 1965 (nr 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m. och lagen den 30 maj 1941 (nr 331) om avstängning i vissa fall av apoteksinnehavare eller farmacevt från tjänstgöring å apoteksinrättning.

I vissa fall, då beslutet meddelats av kommunal myndighet, t. ex. skoloråd, har målen upptagits av regeringsrätten. Likaså har regeringsrätten — med stöd av bestämmelsen i 2 § 17:o) åttonde stycket regeringsrättslagen rörande regeringsrättens kompetens i mål om behörighet att utöva yrke eller verksamhet som står under medicinalstyrelsens eller veterinärstyrelsens in-seende — prövat mål om läkarundersökning i fråga om läkare och därmed likställda yrkesutövare i samband med återkallande tills vidare av legitimation eller avstängning från tjänstgöring.

I övrigt prövar Kungl. Maj:t i statsrådet besvär över sådana beslut om läkarundersökning, om vilka här är fråga.

Sedan utredningsmannens betänkande avgavs, har till stor del nya författningsbestämmelser i ämnet utfärdats.

Utredningsmannen (bet. s. 453—456)

Förordnande om tvångsundersökning av en person utgör ett allvarligt ingrepp i dennes personliga integritet. Det är angeläget att beslutet om sådan åtgärd tillkommer i en ordning, som innebär betryggande garantier för att rättssäkerhetens krav blir i görligaste mån tillgodosedda. Det är av vikt att

dessa ömtåliga avgöranden inte kan få ens sken av att vara påverkade av ovidkommande synpunkter. Utredningsmannen föreslår därför att dessa frågor skall upptagas och avgöras av regeringsrätten. Målen omfattas av den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål rörande individuella påbud.

Yttranden

Arbetsmarknadsstyrelsen, Tjänstemännens centralorganisation och skolöverstyrelsen tillstyrker förslaget. *Fångvårdsstyrelsen* har intet att erinra mot detsamma. *Statskontoret* ville avvakta resultatet av en översyn av bestämmelserna om skyldighet för statstjänstemän m. fl. att undergå läkarundersökning.

Förvaltningsdomstolskommittén

Ett förordnande om läkarundersökning av en befattningshavare i allmän tjänst utgör ett ingrepp i den enskildes personliga integritet. Starka skäl synes tala för att sådana beslut omgärdas med så betryggande garantier som möjligt för att rättssäkerhetens krav blir tillgodosedda. Ett uttryck härför är att enligt 1965 års instruktioner för ämbetsverken ärenden om läkarundersökning i regel avgöres kollegialt. Enligt bl. a. 1965 års statstjänstemannastadga och stadgan om vissa tjänstemän hos kommuner m. fl. skall härvid rättegångsbalkens regler om omröstning i överrätt i fråga om ansvar äga motsvarande tillämpning. Vanligt är att Kungl. Maj:t i statsrådet inhämtar regeringsrättens yttrande i besvärärenden av denna typ. Enligt kommitténs mening talar övervägande skäl för att det ytterligare steget tagas att hithörande besvärärenden överflyttas till administrativ domstols kompetensområde. Härigenom vinnes ett än starkare rättsskydd för den enskilde. Bl. a. blir det möjligt att i fall av behov anordna muntlig handläggning i rättsliga former, vilket är en fördel när det gäller frågor som kan vara av grannlaga natur. En annan omständighet av betydelse är, att i de till administrativ domstols kompetensområde hörande målen om avstängning från tjänstgöring fråga kan uppkomma huruvida tillräcklig grund funnits för ett myndighetsbeslut om läkarundersökning. På grund av det samband som finnes mellan målen om läkarundersökning och målen om avstängning från tjänstgöring synes det lämpligt att dessa två målgrupper prövas av samma instanser. I enlighet med det anförda förordar kommittén att nyssnämnda mål om förordnande om läkarundersökning skall avgöras av administrativ domstol.

Även övriga till detta avsnitt hörande förvaltningsbesvär rörande förordnande om läkarundersökning, exempelvis enligt lagen om behörighet att utöva läkaryrket, synes kommittén böra prövas av förvaltningsdomstol. Härför talar såväl målens allmänna karaktär som behovet i vissa fall av till-

gång till muntlig handläggning och det ofta förefintliga sambandet med andra frågor, som tillhör förvaltningsdomstols kompetensområde.

Med stöd av det anförda föreslår kommittén, att det skall ankomma på administrativ domstol att upptaga och avgöra besvärsmål om förordnande om läkarundersökning. En dylik målrubricering är visserligen så vid, att den innesluter också mål om förordnande om läkarundersökning enligt författningar rörande den allmänna hälsovården. Detta förhållande torde dock ej spela någon roll, enär även enligt de föreslagna kompetensfördelningsreglerna beträffande hälsovårdsmål denna typ av mål skall prövas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter samt i de förut nämnda förslagen till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 30 juni 1960 (nr 408) om behörighet att utöva läkaryrket, till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 31 maj 1963 (nr 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket och till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 19 mars 1965 (nr 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.

Författningsförslag nr 2 och 121—123.

149) Mål om disciplinär bestraffning, avstängning från tjänstgöring och skiljande från allmän tjänst m. m.

I detta avsnitt behandlas mål om disciplinär bestraffning, om avstängning från tjänstgöring, om skiljande från allmän tjänst eller därmed jämförligt uppdrag samt om förflyttning. Bestämmelser i dessa ämnen finns i ett stort antal författningar. Såsom exempel på sådana författningar kan nämnas statstjänstemannalagen den 3 juni 1965 (nr 274), statstjänstemannastadgan den 3 december 1965 (nr 601), kommunaltjänstemannalagen den 3 juni 1965 (nr 275), stadgan den 3 december 1965 (nr 602) om vissa tjänstemän hos kommuner m. fl., lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel, KK den 3 december 1965 (nr 729) med vissa bestämmelser om anställning som präst, kyrkomusikerstadgan den 2 juni 1950 (nr 375), skolstadgan den 6 juni 1962 (nr 439), KK den 3 december 1965 (nr 819) om tjänstetillsättning m. m. vid armén, marinen och flygvapnet, instruktionerna för olika myndigheter, KK den 3 december 1965 (nr 844) om handläggning av disciplinären den hos statens järnvägar samt KK den 21 maj 1964 (nr 428) om medicinalpersonal under medicinalstyrelsens inseende.

Enligt 2 § 17:o femte stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om disciplinär bestraffning, om avstängning från tjänstgöring och om skiljande från allmän tjänst eller därmed jämförligt uppdrag annorledes än i samband med förflyttning.

I övrigt prövar Kungl. Maj:t i statsrådet de ärenden om vilka här är fråga. Efter det att utredningsmannens betänkande avgavs har genom beslut

år 1965 en reform genomförts av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.; i samband därmed har regeringsrättens kompetens på förevarande område blivit utvidgad.

Utredningsmannen (bet. s. 456—463)

Mål om disciplinär bestraffning och om avstängning från tjänstgöring, då åtgärd vidtagits för anställande av åtal eller disciplinärt förfarande inlett, är uppenbarligen av rättslig beskaffenhet och bör handläggas av regeringsrätten.

Även övriga mål om avstängning från tjänstgöring skall enligt utredningsmannens förslag prövas av regeringsrätten. Såsom motivering härför anfördes bl. a., att det syntes mindre lämpligt att — såsom då var fallet — olika kompetensregler gällde vid avstängning på grund av inlett disciplinärt förfarande och vid avstängning på grund av tjänstemans vägran att underkasta sig läkarundersökning. Det framhölls också att fråga om skyldighet att genomgå läkarundersökning och fråga om avstängning från tjänstgöring ofta förekommer till samtidigt bedömande.

Vidare föreslår utredningsmannen att mål om tvångsentledigande från allmän befattning eller därmed jämförligt uppdrag skall prövas av regeringsrätten. Härvid åsyftar utredningsmannen sådana fall, där tjänsteman eller därmed likställd innehavare av uppdrag — utan samband med disciplinär bestraffning — tvingas att i förtid avgå från tjänsten eller uppdraget, t. ex. på grund av sjukdom eller oförmåga att sköta tjänsten eller uppdraget. Återkallelse av tjänstetillsättning räknas till tvångsentledigande. Såsom skäl för förslaget anföres i huvudsak att frågan om tjänstemans skyldighet att avgå från tjänsten är en tvist rörande rättsförhållandet mellan honom och hans arbetsgivare och förutsätter en tolkning av anställningsvillkoren.

Utredningsmannen framhåller att vissa olägenheter föranledes av förslaget. Sålunda kan en enhetlig behandling av ifrågavarande besvärsmål och mål av samma beskaffenhet, vilka Kungl. Maj:t i statsrådet har att omedelbart upptaga till prövning, inte äga rum. Denna oegentlighet anses emellertid sakna större praktisk betydelse. Vidare anmärkes att konflikter kan uppkomma, då kammarrätten såsom sista instans avgör mål om tjänstemans rätt till pension eller då vid allmän domstol tvist föres om kronans ersättningsskyldighet för obehörigt avskedande. Denna olägenhet uppväges dock enligt utredningsmannens mening mer än väl genom den fördel av ökad rättssäkerhet, som vinnes genom målens överflyttning till regeringsrätten.

Utredningsmannens förslag rörande tvångsentledigande omfattar inte tjänsteförhållanden, vilka är grundade på rent privaträttsliga avtal. Den anställd är i sådant fall inte underkastad ansvar för ämbetsbrott. Uppkommer tvist om entledigande av sådan anställd, tillhör denna tvist domstols

prövning. Föres klagan i administrativ väg, bör enligt utredningsmannens mening besvären prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Yttranden

Riksförsäkringsanstalten avstyrker förslaget att regeringsrätten skall handlägga mål om tvångsentledigande utan samband med disciplinär bestraffning. Anstalten framhåller att det knappast torde kunna ifrågasättas att någon rätt att vara bibehållen vid tjänsten ej tillkommer extra ordinarie tjänsteman i de fall, då entledigande föranletts av omorganisation eller personalindragning. Vad beträffar extraanställda och arvodesanställda samt aspiranter ifrågasätter anstalten starkt, om de över huvud äger något rättsanspråk i förevarande avseende. Vidare framhåller anstalten att ett tillfredsställande underlag för en fullt rättslig bedömning skulle komma att saknas i flera fall. Bl. a. gäller detta vid entledigande av tjänstemän, som intagits för provtjänstgöring och med vilka myndigheten ej varit tillfredsställd, ävensom vid personalindragningar då regeringsrätten skulle komma in på en bedömning av förtjänst och skicklighet.

Statskontoret, överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län biträder inte heller förslaget beträffande mål om tvångsentledigande. Såsom skäl härför åberopar de förstnämnda två myndigheterna i främsta rummet att en enhetlig behandling inte skulle erhållas av dessa besvärsmål och vissa mål av samma beskaffenhet, vilka enligt gällande bestämmelser Kungl. Maj:t i statsrådet har att omedelbart upptaga till prövning. Ämbetet framhåller därutöver, att då fråga är om avgång från tjänst med rätt till pension före uppnådd pensionsålder, prövningen i väsentliga delar torde vara densamma, vare sig entledigandet begärts av tjänstemannen själv eller vederbörande myndighet tagit initiativet därtill.

Länsstyrelsen i Stockholms län finner sig inte heller kunna tillstyrka förslaget såvitt angår mål om avstängning från tjänstgöring.

Regeringsrättens flesta ledamöter har intet att erinra mot förslaget i vad angår disciplinär bestraffning och avstängning från tjänstgöring. Beslut om tvångsentledigande från tjänst eller därmed jämförligt uppdrag rör enligt ledamöternas uppfattning en rättsfråga av sådan valör, att om inte vägande skäl kan anföras däremot, den bör prövas av regeringsrätten. Mot ifrågavarande lösning anses tala att regeringsrätten skulle komma att handlägga endast mål rörande tvångsentledigande av befattningshavare i de lägre graderna och mellangraderna, medan Kungl. Maj:t i statsrådet skulle pröva sådana mål beträffande de högre befattningshavarna. Denna olägenhet kan inte anses sakna större praktisk betydelse. Även riskerna för konflikter med kammarrätten och i synnerhet med allmän domstol anser ledamöterna äga större vikt än utredningsmannen vill tillmäta desamma. Vidare framhålles att tjänstemannen genom möjligheten att vända sig till allmän domstol erhåller rättsskydd såtillvida, att han vid ett obehörigt av-

skedande kan få ersättning för sin mistade lön. Dessa skäl mot utredningsmannens förslag rörande tvångsentledigande anser ledamöterna äga sådan tyngd att de, om ock med tvekan, finner sig böra avstyrka förslaget.

Fångvårdsstyrelsen och lantbruksstyrelsen har intet att erinra mot utredningsmannens förslag. *Skolöverstyrelsen* och *arbetsmarknadsstyrelsen* tillstyrker detsamma. Sisinämnda myndighet förordar en utvidgning av den personkrets, som skall komma i åtnjutande av rättsskyddet. Någon begränsning till tjänstemän med ämbetsansvar synes arbetsmarknadsstyrelsen ej sakligt motiverad. Styrelsen förordar att i princip alla besvärsmål om tvångsentledigande av statstjänstemän skall omfattas av bestämmelsen.

Landsorganisationen i Sverige finner förslaget om utvidgning av regeringsrättens kompetens beträffande mål om avstängande från tjänstgöring och tvångsentledigande vara motiverat av enahanda rättssäkerhetskrav som ansetts motivera regeringsrättens behörighet i disciplinmålen.

Tjänstemännens centralorganisation tillstyrker utredningsmannens förslag beträffande mål om disciplinär bestraffning, avstängning från tjänstgöring samt tvångsentledigande utan samband med disciplinär bestraffning. Organisationen framhåller att rättstryggheten har stor betydelse för den enskilde tjänstemannen i frågor av denna art.

1965 års reform

Till grund för den år 1965 beslutade reformen av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m. ligger en inom civildepartementet utarbetad promemoria (SOU 1963: 51). I promemorian beröres även frågan om kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten såvitt gäller prövningen av besvär över beslut om avstängning och om tvångsentledigande av tjänsteman. Det framhålles i promemorian att prövningen i dessa besvärssärenden främst avser rättsliga frågor. Det synes därför naturligt att prövningsrätten i sista hand skall tillkomma regeringsrätten. För tjänstemannaorganisationernas del är det ett starkt önskemål att kompetensfördelningsfrågan får denna lösning. Prövningsrätten bör tillkomma regeringsrätten i alla de fall då talan kan föras hos Kungl. Maj:t i här avsedda frågor, oavsett om tjänstemannen är anställd hos staten, kommun eller annan offentlig inrättning och oavsett om anställningsförhållandet är av offentligrättslig natur eller grundar sig på ett rent privaträttsligt avtal. På grund av det anförda föreslogs i promemorian att regeringsrättslagen skulle ändras så, att regeringsrätten skulle bli behörig att pröva mål om tvångsentledigande även utan samband med disciplinär bestraffning samt mål om avstängning från tjänstgöring även utan samband med åtal eller disciplinärt förfarande.

Departementspromemorian förslaget tillstyrktes eller lämnades utan erinran av samtliga remissinstanser, som berört frågan, med undantag dock av riks försäkringsverket. Nämnda ämbetsverk avstyrkte att mål om skil-

jande från allmän befattning eller därmed jämförligt uppdrag skulle hänföras till regeringsrättens kompetensområde. Verket ifrågasatte om besvärsmått över huvud taget borde finnas i ifrågavarande ärenden. Om sådan rätt skulle föreligga, borde prövningsrätten i sista instans enligt verkets mening tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet. Verket framförde härutinnan i stort sett samma synpunkter som riksförsäkringsanstalten gjort i sitt yttrande över utredningsmannens betänkande i kompetensfördelningsfrågan.

Vid remissen till lagrådet av förslag till statstjänstemannalag m. m. anfördes, att prövningsrätten i besvärsmål om avstängning från tjänstgöring och om tjänstemans tvångsentledigande bör tillkomma regeringsrätten i alla de fall då talan kan föras hos Kungl. Maj:t, oavsett om tjänstemannen är anställd hos staten, kommun eller annan offentlig inrättning och oberoende av om anställningsförhållandet är av offentligrättslig natur eller grundar sig på ett rent privaträttsligt förhållande. Till förebyggande av missförstånd betonas att det sagda ej avser tvångsförflyttning av tjänsteman. Det framhålls att enligt den nya statstjänstemannalagen besluten om avstängning och om tvångsentledigande i högre grad än hittills kommer att grundas på rättsliga överväganden och att det vid sådant förhållande är naturligt att kontrollen över myndigheternas avgöranden anförtros domstol, som kan utbilda en fast praxis. Muntlig handläggning kan komma att erfordras i målen. En sådan handläggningsform kan regeringsrätten välja, medan det däremot möter svårigheter att anordna muntligt förhör i ärenden, som avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Lagrådet tillstyrkte ej den föreslagna utvidgningen av regeringsrättens kompetens. Beträffande målen om uppsägning av tjänsteman framhåller lagrådet, att om man ser till de praktiska fall, som det främst synes bli fråga om, prövningen i så hög grad torde bli beroende av lämplighetssynpunkter, att något utrymme för ett mera utpräglat rättsligt bedömande knappast finns. Avgörandena om tjänstemans skyldighet att avgå från tjänsten vid förlust av eller nedsättning i arbetsförmågan är nära förbundna med möjligheten att förflytta tjänstemän. Lagrådet instämmer i uppfattningen att ett beslut om förflyttning av tjänsteman i första hand är ett lämplighetsavgörande och att därför mål om förflyttning av tjänsteman bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Det måste emellertid då anses olämpligt att regeringsrätten skall avgöra tvångsentledigandemålen, som är direkt beroende av överväganden beträffande förflyttning vilka tillkommer Kungl. Maj:t i statsrådet. Vidare framhåller lagrådet bl. a., att det måste betecknas som en olägenhet att regeringsrätten skulle få att behandla endast en begränsad del av frågorna om tvångsentledigande, nämligen de som rör tjänstemän i lägre grader och mellangrader, medan motsvarande frågor rörande av Kungl. Maj:t tillsatta tjänstemän alltjämt skulle prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Vidare påpekas ärendenas brådskande natur och den stora målbalsen hos regeringsrätten. I belysning av det anförda fann lagrådet övervägande skäl tala mot en överflyttning av målen om tvångsentle-

digande till regeringsrätten. Tillräcklig anledning ansågs då ej heller föreligga att till regeringsrättens prövning överföra de med tvångsentledigande målen nära sammanhängande målen om avstängning vid sjukdom o. d., även om det onekligen syntes ligga nära till hands att sådana mål skulle avgöras i samma ordning som mål om avstängning i samband med åtal eller disciplinärt förfarande.

I propositionen rörande de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m. (nr 60 år 1965) vidhölls det i lagrådsremissen framförda förslaget. Det underströks att stort avseende borde fästas vid personalorganisationernas önskemål om den föreslagna utvidgningen av regeringsrättens kompetens. Riksdagen gjorde ej någon erinran mot förslaget.

Under återopande av den ståndpunkt, som statsmakterna sålunda intagit vid förhandlingsrättsreformen, ändrades senare år 1965 — efter särskild proposition (nr 169) — regeringsrättslagen så, att den erhöll det i inledningen till detta avsnitt angivna innehållet.

Förvaltningsdomstolskommittén

Uppenbart är att besvärsmål om disciplinär bestraffning även i fortsättningen bör handläggas av administrativ domstol. Såsom disciplinär bestraffning torde böra räknas även avstängning, förvisning eller annat skiljande av elev från skola.

Besvärsmål om avstängning från tjänstgöring i samband med åtal eller disciplinärt förfarande bör också givetvis prövas av förvaltningsdomstol. Enligt kommitténs mening bör av rättssäkerhetsskäl samma kompetensfördelning tillämpas när det är fråga om annan avstängning från tjänstgöring.

Vad angår besvär över beslut om tvångsentledigande utan samband med disciplinär bestraffning talar vissa skäl för att Kungl. Maj:t i statsrådet bör ha avgöranderätten. Genom en sådan lösning vinnes en enhetlig behandling av ifrågavarande besvärshavanden och de ärenden av samma beskaffenhet, som enligt gällande bestämmelser Kungl. Maj:t avgör såsom första instans. Samtidigt undviks vissa konflikter mellan olika domstolar. När det gäller mål om uppsägning av tjänsteman tillkommer att prövningen ofta i så hög grad är beroende av lämplighetssynpunkter, att det knappast finns något utrymme för ett mera utpräglat rättsligt bedömande. I mål om skyldighet att avgå från tjänst vid förlust av eller nedsättning i arbetsförmågan finns dessutom ett samband med frågan om förflyttning av befattningshavaren till annan anställning. Till förmån för en prövning av administrativ domstol talar å andra sidan att ett tvångsentledigande är ett djupgående ingrepp för den enskilde och att intresset av anställningstrygghet kommit att beaktas i allt vidare sammanhang. En prövning av förvaltningsdomstol är dessutom förenad med den fördelen, att muntlig handläggning i rättsliga former kan äga rum, när detta av utredningsskäl synes påkallat. Utredningsmannens förslag att hänföra mål om tvångsentledigande till rege-

ringsrättens prövning har i de avgivna remissyttrandena tillstyrkts både av de anställdas organisationer och av arbetsmarknadsstyrelsen. Sedan förslaget upptagits i departementspromemorian rörande de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m., har detsamma blivit tillstyrkt eller lämnat utan erinran av samtliga remissinstanser med undantag av en. Det har därefter genomförts genom beslut av statsmakterna år 1965. Främst med hänsyn till att parterna på arbetsmarknaden eftersträvat, att besvärsmålen om tvångsentledigande av befattningshavare i allmän tjänst skall prövas av förvaltningsdomstol, finner kommittén övervägande skäl tala för att sådana mål handläggas av administrativ domstol. Denna kompetensfördelning bör tillämpas oavsett om tjänstemannen är anställd hos staten, kommun eller annan offentlig inrättning och oberoende av om anställningsförhållandet är offentligrättsligt eller har privaträttslig natur. Med skiljande från allmän tjänst synes böra likställas skiljande från uppdrag, som är jämförligt med allmän tjänst.

Beslut om förflyttning av befattningshavare i allmän tjänst eller därmed jämförligt uppdragstagare måste i övervägande grad anses ha karaktären av lämplighetsavgöranden och torde i händelse av besvär — i överensstämmelse med gällande ordning — böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén att mål om disciplinär bestraffning, om avstängning från tjänstgöring samt om skiljande från allmän tjänst eller därmed jämförligt uppdrag annorledes än i samband med förflyttning skall avgöras av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter och i de förut omnämnda förslagen till lag om ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § 7 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel och till kungörelse om ändring i kungörelsen den 21 maj 1964 (nr 428) om medicinalpersonal under medicinalstyrelsens in-seende.

Författningsförslag nr 2, 5 och 127.

150) Mål om prästs skiljande från prästämbetet eller obehörighet för honom att utöva detsamma

Bestämmelser i ämnet finns i lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

Enligt 2 § 17:o) sjätte stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra dessa mål.

Utredningsmannen (bet. s. 463 och 464)

Anledning föreligger inte att vidtaga ändring beträffande kompetensfördelningen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Besvärsmål om prästs skiljande från prästämbetet eller om obehörighet för honom att utöva detsamma är uppenbarligen av den beskaffenhet att de bör prövas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i det ovan nämnda förslaget till lag om ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § 7 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

Författningsförslag nr 5.

151) Mål om påmönstringsförbud eller varning för sjöman

Jämlikt mönstringsförordningen den 14 april 1961 (nr 87) äger sjömansnämnd under vissa förutsättningar utfärda påmönstringsförbud för sjöman eller tilldela sjöman varning.

Enligt 2 § 17:o sjunde stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten upptaga och avgöra mål om sjömansnämnds beslut angående påmönstringsförbud eller varning.

Förvaltningsdomstolskommittén

Påmönstringsförbudet har till uppgift att avstänga ej önskvärda element från sjömansbanan. Detsamma innefattar ett väsentligt ingrepp i den enskildes fria yrkesval. Kommittén föreslår att det även fortsättningsvis skall tillkomma administrativ domstol att i sista hand avgöra mål om påmönstringsförbud. Detsamma bör gälla mål om varning enligt mönstringsförordningen.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till förordning om ändrad lydelse av 52 § mönstringsförordningen den 14 april 1961 (nr 87).

Författningsförslag nr 170.

152) Mål om bötesansvar och utdömande av vite

Enligt äldre lagstiftning har förvaltningsmyndighet i en del fall kunnat utdöma böter för vissa förseelser. Föreskrifter rörande rätt för administrativ myndighet att utdöma vite meddelas i ganska många författningar. Ett antal sådana författningar har behandlats i olika avsnitt i det föregående.

Enligt 2 § 17:o tionde stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att bl. a. upptaga och avgöra *dels* mål om bötesansvar, *dels ock* — med vissa undantag som behandlats i tidigare avsnitt — mål om utdömande av vite.

Utredningsmannen (bet. s. 464—467)

I den mån till Kungl. Maj:t i statsdepartement fullföljda besvärsmål rörande bötesansvar alltjämt förekommer, är dessa uppenbarligen av beskaffenhet att böra tillhöra regeringsrättens avgörande.

I mål om utdömande av vite får endast undantagsvis de materiella förut-sättningarna för vitesföreläggandet komma under bedömande. Däremot skall alltid en prövning ske, huruvida den myndighet som meddelat föreläggandet ägt behörighet därtill och huruvida föreläggandet eljest är behäftat med sådant fel att det bör fränkännas giltighet. Vidare skall prövas huruvida den genom vitesföreläggandet bestämda plikten fullgjorts eller ej, huruvida giltigt skäl till bristande åttlydnad förelegat samt slutligen huruvida vitesbeloppet framstår såsom oskäligt eller ej. Då ifrågavarande prövning är av judiciell beskaffenhet, föreslår utredningsmannen att mål om utdömande av vite undantagslöst skall prövas av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

I nutida lagstiftning tillägges inte förvaltningsmyndigheterna rätt att utdöma böter. Det är dock ej uteslutet att äldre bestämmelser av denna innebörd fortfarande kan vara i kraft. På grund härav torde en föreskrift rörande kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål om bötesansvar inte kunna undvaras. På grund av målens art bör självfallet sådana besvärsmål handläggas av administrativ domstol. Enär denna målgrupp kommer att försvinna, torde det ej föreligga skäl att för dessa måls del införa en ny fullföljdsordning med kammarrätt såsom mellaninstans. Kommittén föreslår att föreskrift innefattande oförändrad kompetensfördelning beträffande målen om bötesansvar intages i övergångsbestämmelserna till den av kommittén föreslagna lagen om regeringsrätten.

Såsom utredningsmannen understrukit är den prövning, som skall göras i mål om utdömande av vite, av utpräglad rättslig karaktär. På grund härav har kommittén beträffande alla de vitesutdömandemål, som behandlats i olika avsnitt i det föregående, förordat att målen skall avgöras av administrativ domstol. Kommittén har härvid bl. a. föreslagit ett upphävande av de undantagsbestämmelser, enligt vilka för närvarande Kungl. Maj:t i statsrådet prövar några grupper av besvärssärenden om utdömande av vite. I detta sammanhang föreslår kommittén att även på andra områden än dem, som blivit föremål för särskild behandling, den regeln skall gälla att besvärsmål om utdömande av vite undantagslöst skall avgöras av administrativ domstol. Bestämmelse om kompetensfördelningen av vitesutdömandemålen har intagits — förutom i ett antal författningar som behandlats i olika avsnitt i det föregående — i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 1 och 2.

153) Mål om behandling av häktade och verkställighet av straff m. m.

I detta avsnitt behandlas mål om behandlingen av häktad eller den som för brott anhållits eller gripits eller eljest tillfälligt hålles i förvar samt mål om

verkställighet av straff eller annan brottspåföljd eller av intagning i arbetsanstalt. Bestämmelser i dessa ämnen finns bl. a. i lagen den 25 april 1958 (nr 213) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl., KK samma dag (nr 214) angående tillämpningen av nyssnämnda lag, KK samma dag (nr 215) med vissa föreskrifter om allmänna häkten och polisarrester, militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472), KK den 19 november 1948 (nr 691) angående den militära rättsvården, lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt, KK den 6 november 1964 (nr 630) med vissa föreskrifter rörande tillämpningen av sistnämnda lag, lagen den 20 mars 1964 (nr 168) om verkställighet av bötesstraff, lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän samt lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet.

Enligt 2 § 17:o elfte och trettonde styckena regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra mål om häktads vård och behandling, mål om verkställande av straff eller annan brottspåföljd samt mål om verkställande av intagning i arbetsanstalt.

Då utredningsmannens betänkande avgavs, gällde fortfarande bl. a. strafflagen och 1885 års lag angående lösdrivares behandling.

Utredningsmannen (bet. s. 467, 468, 471 och 472)

I fråga om mål rörande behandlingen av häktade och anhållna m. fl. och rörande verkställighet av straff framhölls, att målens allmänna karaktär och den omständigheten att de bottnar i ett i allmänt intresse åvägabragt frihetsberövande, vilket icke får göras strängare än ändamålet kräver och avsett är, talar för att dessa mål bör höra till regeringsrättens upptagande och avgörande. Utredningsmannen föreslog därför att kompetensfördelningen skulle bibehållas oförändrad. Då i 1958 års lag om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. med häktad jämställes den, som för brott anhållits eller gripits eller eljest tillfälligt hålles i förvar, har i utredningsmannens förslag rubriceringen »mål om häktads vård och behandling» utbytt mot uttrycket »mål om behandling av häktad eller den som för brott anhållits eller gripits eller eljest tillfälligt hålles i förvar».

Beträffande regeringsrättens dåvarande behörighet att handlägga mål om verkställande av tvångsarbete uttalade utredningsmannen, att då dessa mål uppenbarligen avsåg rättsliga spörsmål, anledning inte fanns att ändra den gällande kompetensfördelningen.

Yttrande

Fångvårdsstyrelsen hade intet att erinra mot utredningsmannens förslag. Beträffande mål om beräkning av strafftid ansåg styrelsen, att det lämpligen kunde övervägas, huruvida inte dylika besvärsmål i stället borde handläggas av högsta domstolen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Rättssäkerheten synes kräva att det skall ankomma ej på Kungl. Maj:t i statsrådet utan på administrativ domstol att handlägga mål angående beslut, som i särskilt fall meddelats om behandlingen av häktad eller den som för brott anhållits eller gripits eller eljest tillfälligt hålles i förvar eller om verkställighet av straff eller annan brottspåföljd eller av intagning i arbetsanstalt. Kommittén föreslår därför att ifrågavarande mål skall avgöras av förvaltningsdomstol. Spörsmålet huruvida mål om beräkning av strafftid bör överflyttas till allmän domstol torde få övervägas i annat sammanhang.

Sådana beslut om behandlingen av häktade m. fl. eller angående verkställighet av straff m. m., vilka är av generell natur, har en annan karaktär än sådana beslut, som meddelas i särskilda fall. Såsom exempel på här åsyftade beslut kan nämnas av kriminalvårdsstyrelsen enligt lagen om behandling i fångvårdsanstalt meddelade bestämmelser om intagens rätt att köpa varor, som tillhandahålles vid anstalt, eller om omfattningen av undervisning, som meddelas vid anstalt, eller om grunder för fördelningen av intagens inkomster av arbete. Beslut av sistnämnda typ är av författningsslignande natur och bör enligt kommitténs mening i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om administrativ domstols kompetens i hithörande mål har intagits i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Författningsförslag nr 2.

154) Mål om tillämpning av nordiska verkställighetslagen

Här behandlas administrativa besvärsmål rörande tillämpning av lagen den 22 maj 1963 (nr 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

Enligt 2 § 17:o tolfte stycket regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra dessa mål.

Förvaltningsdomstolskommittén

På grund av målens karaktär bör besvär över kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt förevarande lag prövas av administrativ domstol.

Bestämmelser om den av kommittén föreslagna kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 26 § lagen den 22 maj 1963 (nr 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

Författningsförslag nr 171.

155) Mål om anstånd med avgivande av utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

Bestämmelser rörande utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning i brottmål meddelas i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål. Anstånd med avgivande av utlåtande kan i särskilda fall meddelas av medicinalstyrelsen.

Enligt 2 § 17:o) fjortonde stycket regeringsrättslagen skall regeringsrätten pröva mål om anstånd med avgivande av sådant utlåtande.

Utredningsmannen (bet. s. 472 och 473)

Vare sig prövningen av besvär över medicinalstyrelsens beslut i uppskovsfråga anförtros regeringsrätten eller Kungl. Maj:t i statsrådet, möter stora svårigheter att bedöma föreliggande skäl för anstånd. I såväl det ena som det andra fallet förefinnes fara att ställningstagandet blir en formalitet. Praktiskt sett kan den ena anordningen inte sägas äga företräde framför den andra. Från principiell synpunkt talar emellertid övervägande skäl för den kompetensfördelning som valts. Besvärsmöjligheten har tillkommit i rättskyddets intresse. Det synes därför naturligare att den kontroll, som ligger inom möjlighetens gränser, utövas av den administrativa högsta domstolen än av regeringen.

Yttrande

Regeringsrättens flesta ledamöter anför att frågan om anstånd med avgivande av utlåtande över sinnesundersökning i brottmål är beroende av tillgången på läkarpersonal på sinnessjukvårdens område. Det är alltså en organisatorisk fråga och inte en rättsfråga. Prövning av besvär över medicinalstyrelsens beslut bör därför ankomma på regeringen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Kungl. Maj:t i statsrådet synes ej böra tilläggas befogenhet att i nu ifrågasvarande avseende såsom besvärsmyndighet ingripa i handläggningen av visst brottmål. Om någon finner anledning att föra talan mot medicinalstyrelsens beslut över framställning om anstånd, torde prövningen av besvaren böra ankomma på domstol; givetvis får denna vid sitt bedömande av målet taga vederbörlig hänsyn till de praktiska förhållanden, som regeringsrättens ledamöter nämnt. Kommittén föreslår därför att mål om anstånd med avgivande av utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning i brottmål skall handläggas av administrativ domstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen har intagits i förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål.

Författningsförslag nr 172.

156) Mål om handräckning eller annat tvångsutförande

Bestämmelser om handräckning förekommer i ett stort antal författningar, av vilka många berörts i skilda avsnitt i det föregående. Det förekommer också att myndighet tillägges befogenhet att själv — utan anlitan­de av annan myndighet — föranstalta om verkställighet. En dylik åtgärd från en myndighets sida torde ej kunna inordnas under begreppet handräckning. Ärenden om sådant tvångsutförande har också berörts i vissa i det föregående behandlade avsnitt.

Enligt 2 § 18:o) regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra handräckningsmål.

Utredningsmannen (bet. s. 473 och 474)

I principiellt hänseende föreligger ingen skillnad mellan handräckningsmål och mål om annat administrativt tvångsutförande. Båda grupperna är av rättslig beskaffenhet. Utgångspunkten är att en förvaltningsrättslig plikt inte fullgjorts. Beslutet om verkställighet skapar ej ett nytt pliktförhållande. Det är emellertid en särpräglad akt, som förutsätter en prövning, huruvida de rättsliga förutsättningarna för verkställighet föreligger. Liksom fullföljd i utsökningsmål ansetts böra ske till de allmänna domstolarna bör fullföljd i mål om ren administrativ verkställighet ske till den administrativa högsta domstolen. Utredningsmannen föreslår därför att mål om handräckning och mål om annat tvångsutförande skall avgöras av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén

I mål om administrativ handräckning skall en prövning ske huruvida de rättsliga förutsättningarna för verkställighet är för handen. Målen har sålunda en utpräglad juridisk karaktär och rättsskyddssynpunkter talar för en allmän regel av innehåll att mål om administrativ handräckning skall avgöras av förvaltningsdomstol.

Beträffande mål om annat administrativt tvångsutförande än handräckning är läget inte helt likartat. Tvångsutförandet kan ha olika karaktär. Såsom ett slag av tvångsutförande synes kunna räknas sådant oskadliggörande av varor, som omtalas i bl. a. livsmedelsstadgan. I det föregående har kommittén föreslagit, att mål om beslut, som enligt författning rörande den allmänna hälsovården m. m. i särskilt fall meddelats om oskadliggörande, skall handläggas av administrativ domstol. Bestämmelser om tvångsutförande förekommer emellertid även i andra sammanhang. Sålunda föreskrives exempelvis inte sällan i olika författningar, att om en enskild underlåter att vidtaga viss åtgärd, som åligger honom, vederbörande myndighet äger låta utföra åtgärden på den försumliges bekostnad. Värgrar i ett sådant fall den enskilde sedermera att ersätta kostnaden för åtgärdens utförande, måste

myndigheten i allmänhet utkräva ersättningen inför allmän domstol. Domstolen har härvid att pröva, om den enskilde lagligen varit skyldig att utföra åtgärden, om han haft någon giltig ursäkt för sin underlåtenhet och om det krävda ersättningsbeloppet är rimligt. Även om förvaltningsmyndigheten äger vända sig direkt till exekutiv myndighet för ersättningens utkrävande, kan laglighetsfrågan bringas under allmän domstols prövning genom klagan i utsökningsärendet. Eftersom i nu ifrågavarande fall frågan om den enskildes skyldighet att betala kostnaderna för den vidtagna åtgärden kan dragas under allmän domstols prövning, synes det kommittén från rättsskyddssynpunkt inte påkallat att till administrativ domstols kompetensområde hänföra besvär över beslut av förvaltningsmyndighet om vidtagande av viss åtgärd på den berördes bekostnad. Kommittén är under angivna förhållanden ej beredd att föreslå någon allmän regel att mål om annat administrativt tvångsutförande än handräckning skall avgöras av förvaltningsdomstol. Kommittén förordar att sådana mål skall — där ej i särskilda fall annat föreslagits i det föregående — prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelse om kompetensfördelningen i besvärsmål om administrativ handräckning har intagits — förutom i ett antal författningsförslag som behandlats ovan i särskilda avsnitt — i förslaget till lag om rikets kammarrätter (författningsförslag nr 2). Föreskrifter om kompetensfördelningen i mål om annat administrativt tvångsutförande återfinnes i ett flertal i det föregående behandlade författningsförslag.

157) Mål om omhändertagande av egendom m. m.

I detta avsnitt behandlas mål om omhändertagande av egendom och mål om beslut om förfarandet med och vården av föremål som tagits i beslag eller eljest omhändertagits.

Mål av denna typ har behandlats i flera avsnitt i det föregående.

Utredningsmannen (bet. s. 474—476)

Beslut om omhändertagande av föremål har visserligen innebörd av ett individuellt påbud att något tåla. I tydlighetens intresse bör emellertid en särskild bestämmelse om regeringsrättens behörighet i sådana mål införas i regeringsrättslagens enumeration. Det synes vidare nödvändigt att en komplettering av enumerationen vidtages så att alla mål rörande förfarandet med beslagtaget eller omhändertaget föremål och dess vård kommer under regeringsrättens domvärjo. Dessa mål kan vara av stor betydelse för den, som drabbas av åtgärden, och målens rättsliga karaktär är oomtvistlig.

Yttrande

Regeringsrättens flesta ledamöter anför att i den mån besvärsmål för närvarande finns beträffande beslut om förfarandet med och vården av före-

mål, som tagits i beslag eller eljest omhändertagits, besvären torde prövas av regeringen. Onekligen har målen viss rättslig karaktär, men frågan om vad som är praktiskt lämpligt synes ledamöterna äga större betydelse. Med hänsyn härtill finner ledamöterna tillräckliga skäl inte föreligga för att dessa mål hänföres till regeringsrättens avgörande.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål om administrativa beslut rörande omhändertagande av egendom har behandlats i flera avsnitt i det föregående. Viktigast torde vara de individuella beslut om omhändertagande av olika slag av egendom, som kan meddelas enligt författningar och föreskrifter rörande den allmänna hälsovården, förebyggande eller bekämpande av djur- eller växtsjukdomar eller rörande djurs vård och behandling. Mål om sådana beslut skall enligt kommitténs förslag efter besvär prövas av administrativ domstol. Även andra beslut rörande omhändertagande av egendom hänföres av kommittén till förvaltningsdomstols kompetensområde, exempelvis förordnanden om omhändertagande enligt 18 § strålskyddslagen. Kommittén är emellertid inte övertygad om att det är påkallat att införa en allmän regel om att mål rörande omhändertagande av egendom skall kunna dragas under förvaltningsdomstols prövning. Omhändertagandefallen har nämligen inte alla samma karaktär. Bl. a. kan beslut om omhändertagande avse en så kort tidsrymd att det inte från rättssäkerhetssynpunkt är erforderligt att tillåta besvär till administrativ domstol. Kommittén anser därför att en allmän regel om förvaltningsdomstols behörighet i mål om omhändertagande av egendom inte bör införas.

Beträffande förfarandet med och vården av föremål, som tagits i beslag eller eljest omhändertagits, förekommer — såvitt kommittén kunnat utröna — praktiskt taget aldrig några tvister. Under sådana förhållanden synes det från rättssäkerhetssynpunkt inte heller för denna typ av ärenden vara erforderligt att införa någon allmän regel om att anförda besvär skall avgöras av administrativ domstol.

Föreskrifter om kompetensfördelningen i hithörande mål återfinnes i ett antal författningsförslag, som behandlats i särskilda avsnitt i det föregående.

158) Mål om ställande av borgen eller annan säkerhet m. m.

I ett stort antal författningar finns bestämmelser om ställande av borgen eller annan säkerhet. I vissa fall finns också föreskrifter om befogenhet för myndighet, hos vilken säkerhet ställts för ett fordringsanspråk, att uttaga fordringsbeloppet ur säkerheten.

Besvärsärenden rörande tillämpningen av hithörande bestämmelser avgöres i flertalet fall i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I vissa fall kan dock tvister i sådana ämnen falla inom regeringsrättens

kompetensområde. Sålunda inbegripes exempelvis under de i 2 § 5:o) första stycket regeringsrättslagen nämnda målen om tullbehandling tvister rörande säkerhet som ställts enligt tullstadgan och rörande pantrealisation enligt samma stadga.

Utredningsmannen (bet. s. 476—479)

Beslut varigenom någon ålägges att ställa borgen eller annan säkerhet utgör ett påbud, som omfattas av den av utredningsmannen föreslagna allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål rörande individuella påbud. Denna regel omfattar emellertid inte alla tvister angående ställande av borgen eller annan säkerhet, som kan förekomma. En sådan tvist kan uppkomma därigenom att myndighet vägrar godtaga erbjuden säkerhet på den grund att denna anses ej vara tillräcklig eller betryggande eller inte vara av föreskriven beskaffenhet. Även i detta sammanhang kan tvist råda om storleken av det belopp, varför säkerhet skall ställas. Ärenden av denna art är av rättslig natur och är väl lämpade att behandlas av regeringsrätten. Utredningsmannen föreslår därför att mål om ställande av borgen eller annan säkerhet upptages i regeringsrättslagens enumeration. Även mål om återbekommande av säkerhet anses böra upptagas där, fastän tvister härom kan dragas under allmän domstols prövning. Vad slutligen beträffar mål, som rör myndighets beslut om realisation av pant, anses särskild bestämmelse om regeringsrättens behörighet att pröva sådant mål inte vara behöfvig, därest utredningsmannens förslag om regeringsrättens behörighet i mål angående tvångsutförande i allmänhet godtages. Under denna rubrik anses nämligen även mål om realisation av pant kunna inrymmas.

Yttranden

Regeringsrättens flesta ledamöter framhåller att prövningen av frågor om ställande av säkerhet har nära samband med bedömandet av den förpliktelse som säkerheten avser. Därav följer att ställning till frågan om säkerhet inte kan tagas utan kännedom om de förhållanden som rör förpliktelsen. Det synes därför ledamöterna mest ändamålsenligt att den myndighet, som har att handlägga fråga, med vilken förpliktelsen sammanhänger, också prövar om och i vilken mån säkerhet bör ställas. På grund härav förordar ledamöterna att regeringsrätten skall handlägga mål om ställande och återbekommande av säkerhet i de fall, där regeringsrätten har att pröva den fråga, med vilken säkerheten har samband, medan regeringen har att avgöra övriga mål av berörda slag.

Länsstyrelsen i Stockholms län avstyrker utredningsmannens förslag på förevarande punkt. *Överståthållarämbetet* framhåller att förslaget kan leda till att enhetliga grupper av mål splittras i sista instans, särskilt om under bestämmelsen skall inrymmas även sådana fall då säkerheten utgör förut-

sättning för erhållande av sökt tillstånd eller annan förmån, exempelvis lån av statsmedel. *Statskontoret* anser att kompetensfördelningen i detta avseende bör göras till föremål för ytterligare överväganden och framhåller bl. a. att det torde ligga närmast till hands att mål om ställande av borgen eller annan säkerhet i samband med lån alltså kvarligg hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Arbetsmarknadsstyrelsen tillstyrker däremot utredningsmannens förslag.

Förvaltningsdomstolskommittén

Mål om ställande av borgen eller annan säkerhet är i allmänhet inte förknippade med några svårlösta problem av juridisk natur. Härtill kommer att snabba beslut i dessa ärenden ofta kräves. Att observera är också att målen äger samband med den bakomliggande förpliktelse som skall tryggas. Kommittén är av nu anförda skäl ej beredd att föreslå, att en allmän regel skall införas att mål rörande ställande av säkerhet skall prövas av administrativ domstol. Liksom hittills torde endast i vissa fall, där administrativ domstol prövar de bakomliggande rättsförhållandena, anledning finnas att låta mål om ställande av borgen eller annan säkerhet behandlas av förvaltningsdomstol.

Inte heller vill kommittén förorda en allmän regel att mål rörande återbekommande av säkerhet eller rörande realisation av pant skall tillhöra administrativ domstols kompetensområde. Eftersom tvister i dessa ämnen kan dragas under allmän domstols prövning, finns från rättsskyddssynpunkt inte behov av att besvär över de administrativa myndigheternas beslut skall avgöras av förvaltningsdomstol.

Föreskrifter om kompetensfördelningen i hithörande mål återfinnes i ett antal författningsförslag, som behandlats i särskilda avsnitt i det föregående.

159) Mål om rätt till sjöfynd, hittegods eller annat i allmänt förvar

Bestämmelser i ämnet finns i lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa bestämmelser om sjöfynd, lagen den 22 april 1938 (nr 121) om hittegods, järnvägstrafikstadgan den 13 maj 1966 (nr 202), KK den 19 februari 1943 (nr 58) angående tillämpning vid spårvägar och omnibuslinjer av järnvägstrafikstadgans föreskrifter beträffande kvarglömda och borttappade föremål m. m. och KK den 1 oktober 1948 (nr 657) angående tillämpning vid luftfart i linjetrafik eller inom flygplats av järnvägstrafikstadgans föreskrifter beträffande kvarglömda eller borttappade föremål m. m. Fornfynd behandlas i annat sammanhang och faller utanför ramen för detta avsnitt.

Besvär över beslut i ärende angående sjöfynd, hittegods eller annat föremål i allmänt förvar avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningsmannen (bet. s. 479 och 480)

Det ankommer på myndighet, som har sjöfynd, hittegoods eller annat sådant i sitt förvar, att pröva huruvida den som gör anspråk på godset är berättigad därtill och regelmässigt att fastställa den summa som skall erläggas för utbekommande av godset. Då dessa frågor är av beskaffenhet att deras avgörande bör ankomma på regeringsrätten, bör mål som rör sjöfynd, hittegoods eller annat i allmänt förvar överflyttas till denna.

Yttrande

Utredningsmannens förslag tillstyrkes av *arbetsmarknadsstyrelsen* och *överståthållarämbetet*.

Förvaltningsdomstolskommittén

Tvist om rätten till godset och om storleken av den summa, som skall erläggas för utbekommande av detsamma, kan dragas under allmän domstols prövning. På grund härav finns enligt kommitténs uppfattning inte anledning att hänföra administrativa besvärssärenden i dessa ämnen till förvaltningsdomstols kompetensområde. Kommittén föreslår därför att besvär över myndighets beslut i ärende angående sjöfynd, hittegoods eller annat föremål i allmänt förvar även framdeles skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

160) Mål om utlämnande av allmän handling

Här behandlas mål enligt tryckfrihetsförordningen om utlämnande av allmän handling.

Enligt 2 kap. 11 och 12 §§ tryckfrihetsförordningen och 2 § 19:o) regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att upptaga och avgöra dessa mål.

Utredningsmannen (bet. s. 480)

Ingen erinran göres mot den nuvarande kompetensfördelningen.

Förvaltningsdomstolskommittén

Målen enligt tryckfrihetsförordningen om utlämnande av allmän handling har en klart rättslig karaktär och är dessutom av betydelse för den allmänna medborgerliga insynen i och kontrollen över regeringens och myndigheternas handlande och beslut. Målen bör därför uppenbarligen prövas av administrativ domstol. På grund av målens vikt och behovet av snabba slutliga avgöranden bör nu ifrågavarande mål inte hänvisas till kammarrätts prövning, utan kommittén föreslår att regeringsrättens nuvarande behörighet i fråga om dessa mål skall bibehållas.

Bestämmelse om kompetensfördelningen har intagits i förslaget till lag om regeringsrätten.

Författningsförslag nr 1.

161) *Domvillobesvär m. m.*

Här behandlas mål i vilka klagan rör, att beslutet ej tillkommit i laga ordning eller inte faller inom dens befogenhet eller behörighet som fattat detsamma eller att annat sådant grovt fel förekommit vid ärendets handläggning, ävensom mål i vilka klagan föres över att talan avvisats på processuell grund.

Besvärsmål av denna karaktär prövas av den instans, som är behörig att handlägga den bakomliggande sakfrågan.

Utredningsmannen (bet. s. 482—484)

Överklagas ett beslut på den grund att ett grovt rättegångsfel förelupit, är det fråga om en ren rättsprövning. Målet bör följaktligen avgöras av regeringsrätten, oavsett att den sakfråga som målet rör inte faller inom regeringsrättens behörighet. Utredningsmannen föreslår därför att regeringsrättslagens enumeration skall kompletteras med en bestämmelse, enligt vilken regeringsrätten skall behandla i 2 § regeringsrättslagen ej förut avsedda mål, i vilka klagan rör att beslutet ej tillkommit i laga ordning eller inte faller inom dens befogenhet eller behörighet, som fattat detsamma, eller att annat sådant grovt fel förekommit vid ärendets handläggning.

Vidare uttalar utredningsmannen att lika med nämnda mål bör de mål behandlas, i vilka klagan föres över att talan avvisats på processuell grund. Då frågan härom är fullt fristående, föreligger intet hinder att den avgöres av regeringsrätten, trots att huvudfrågan i målet inte hör dit. Någon prövning av huvudfrågan kan ju inte ifrågakomma, då det ej dömts i denna. Fråga om målets behöriga fullföljd till Kungl. Maj:t bör däremot enligt utredningsmannens mening prövas i samma ordning som huvudsaken. Prövningen av sådan fråga anses merendels vara av den enkla beskaffenhet, att hinder ej föreligger att frågan avgöres av regeringen, när huvudsaken enligt kompetensreglerna hör dit. Skulle frågan i något fall vara tvivelaktig, står det — framhåller utredningsmannen — alltid regeringen öppet att infordra utlåtande från regeringsrätten.

Regeln avser först och främst — fortsätter utredningsmannen — de fall i vilka den processuella frågan föreligger ensam till bedömande. Den bör emellertid tillämpas även då klagan dessutom föres i huvudsaken och denna ej faller inom regeringsrättens behörighet. Prövningen av processfrågan har nämligen i regel intet samband med avgörandet av huvudsaken utan låter sig mycket väl isoleras. Ett bifall till besvären i processfrågan leder alltid till att beslutet undanröjes. Ogillas besvären, synes det utredningsmannen

lämpligen böra förbliva vid regeringsrättens beslut i processfrågan och, därest så erfordras, målet i övrigt överlämnas till regeringen för avgörande utan att åtföljas av något regeringsrättens utlåtande i denna fråga.

Yttranden

Länsstyrelsen i Stockholms län framför allvarliga betänkligheter mot förslaget, därför att detsamma kan medföra ett onödigt fördröjande av besvärsmålets avgörande. Det synes länsstyrelsen knappast finnas skäl att tillägga den formella prövning, varom här är fråga, så stor betydelse att den måste verkställas av ett synnerligen kvalificerat juristkollegium. *Byggnadsstyrelsen* pekar på den i allmänhet betydande tidsutdräkt, som ärendenas behandling i regeringsrätten skulle kräva, och förordar att åtminstone i vad avser plan- och liknande ärenden besvären också i fortsättningen skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Inte heller *Svenska stadsförbundet* anser sig kunna godtaga förslaget. *Svenska landskommunernas förbund* anser förslaget vara i behov av ytterligare överväganden innan det lagfästes. *Värmlands läns landstings förvaltningsutskott* framhåller att en klagandes möjligheter att få till stånd ett uppskov med sakärendets avgörande understundom kan komma att innebära nackdelar, som uppväger de fördelar som det ökade rättsskyddet innebär.

Regeringsrättens flesta ledamöter anser att principiella skäl talar för utredningsmannens förslag. Även om man av praktiska skäl måste ställa sig tveksam till en överflyttning till regeringsrätten av mål, i vilka klagan föres både i huvudsaken och beträffande den processuella frågan, skulle man enligt ledamöternas uppfattning likväl kunna ifrågasätta, huruvida inte mål, vilka angår allenast en fråga av sistnämnda art, borde handläggas av regeringsrätten. Emellertid torde — fortsätter ledamöterna — samtliga de processuella frågor, som förslaget omfattar, i regel vara av enkel beskaffenhet. Det synes därför ledamöterna opåkallat att utbryta dessa frågor ur de mål, som i huvudsaken skall avgöras av regeringen, och låta dem prövas av regeringsrätten. Ledamöterna anser sig därför ej kunna tillstyrka förslaget i denna del.

Kammarkollegiet vill av principiella skäl inte avstyrka förslaget men framhåller samtidigt faran att domvillobesvär obefogat kan komma att åberopas i samband med sakliga besvär i syfte att fördröja besvärsmålets avgörande. *Skolöverstyrelsen* tillstyrker förslaget beträffande de områden som styrelsen har att företräda. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* har intet att invända men framhåller angelägenheten av en snabb handläggning hos regeringsrätten. *Besvärssakkunniga* har inte heller något att erinra mot det sakliga innehållet i den föreslagna bestämmelsen. *Besvärssakkunnigas ledamot, hovrättsrådet Petrén* ansåg dock, att innan någon allmän överblick vunnits över hur de administrativa rättsskyddsproblemen skulle lösas i stort, det inte borde ifrågakomma att införa en ordning, som principiellt ändrade

regeringsrättens ställning. *Sveriges industriförbund* hälsar förslaget med tillfredsställelse. Också *Sveriges advokatsamfund* är positivt inställt och anser förslaget utgöra en betydelsefull förstärkning av rättsskyddet. Enligt samfundets mening bör under det fortsatta lagstiftningsarbetet frågan om en utvidgning av ifrågavarande besvärsgrunder ägnas särskild uppmärksamhet.

Överståthållarämbetet framhåller att enligt utredningsmannens förslag regeringsrättens kompetens begränsats till sådana fall då klagan går ut på att ett processuellt fel skulle föreligga. Upptäckes ett processuellt fel vid behandlingen av besvär i sakfrågan i sådana mål, som skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet, skulle således enligt förslaget ärendet inte behöva hänskjutas till regeringsrätten. Anses regeringsrättens medverkan önskvärd när det gäller sådana processuella frågor, bör enligt ämbetets mening regeln om regeringsrättens behörighet göras generell men samtidigt 3 § i regeringsrättslagen utformas så, att där besvärsmål angår flera ämnen, av vilka något men ej alla tillhör regeringsrättens upptagande, regeringsrätten med eget utlåtande skall överlämna målet till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet även när det gäller nu ifrågavarande fall.

Förvaltningsdomstolskommittén

Principiella skäl kan återopas för utredningsmannens förslag att administrativ domstol alltid skall avgöra besvärsmål, i vilka klagan rör att beslutet ej tillkommit i laga ordning eller inte faller inom dens befogenhet eller behörighet, som fattat detsamma, eller att annat sådant grovt fel förekommit vid ärendets handläggning eller att talan avvisats på processuell grund. Genomföres en sådan ordning, torde i konsekvens därmed administrativ domstol också böra avgöra verkan av grovt processuellt fel, som inte påtalats i besvärsskriften men som upptäckes vid behandlingen av besvär i sakfrågan i sådana mål, som handlägges av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Kommittén är emellertid inte övertygad om att det föreligger något behov från rättsskyddssynpunkt av att hänföra sådana frågor till administrativ domstols avgörande i fall när det ankommer på Kungl. Maj:t i statsrådet att i sista instans pröva den bakomliggande sakfrågan. De här aktuella rättsfrågorna är nämligen ofta av enkel beskaffenhet. I sådana fall är en domstolsbehandling ej av behovet påkallad och skulle dessutom vara förenad med den nackdelen, att besvärsårendets slutliga avgörande skulle kunna fördröjas. Härtill kommer att ett överförande av samtliga dessa processuella frågor till administrativ domstols avgörande ej skulle överensstämja med direktiven för kommittén, i vilka departementschefen avvisar möjligheten att låta skilda sidoordnade myndigheter från olika synpunkter överpröva ett och samma beslut.

Rör den bakomliggande materiella frågan ett ämne, som i fall av besvär skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, bör det enligt kommitténs upp-

fattning också ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att avgöra de behörighets- och övriga processuella frågor, som kan aktualiseras i sammanhanget. Hänsyn bör emellertid tagas därtill att förevarande speciella frågor ibland kan vara svåra att bedöma. Med tanke härpå torde det från rättsskyddssynpunkt vara lämpligt att statsrådet inhämtar regeringsrättens utlåtande i dessa frågor i de fall där frågorna är vanskliga att avgöra. Någon särskild föreskrift om att statsrådet sålunda bör bereda regeringsrätten tillfälle att yttra sig i hithörande ärenden torde ej vara erforderlig.

13 KAPITLET

Kostnadsberäkningar

För regeringsrättens vidkommande föreslår kommittén bl. a. att domstolen framdeles skall ha en egen kansliorganisation och att den nuvarande ordningen med beredning av regeringsrättsärendena i statsdepartementen således skall upphöra. Emellertid kan förslaget i denna del inte förverkligas förrän regeringsformen 25 § ändrats, dvs. tidigast år 1969. Vid beräkningen av de kostnader, som den nyordnade förvaltningsrättskipningen kommer att dra, synes det lämpligt att först i tabellform utföra en jämförelse mellan kostnaderna å ena sidan i nuläget, å andra sidan på sikt efter det att kommitténs reformförslag även i fråga om regeringsrättskansliet blivit genomfört. Intresset knyter sig ju främst till beräkningen av den merkostnad som uppkommer i det långa loppet.

I

Kostnadsberäkningar för regeringsrätten

(enligt den 1 juli 1966 gällande lönebelopp)

Regeringsrätten och dess kansli efter genomförd grundlagsreform

Löner, arvoden och särskilda ersättningar

19 regeringsråd C 6 (94 476)	1 795 044
1 chef för kansliet (byråchef) C 1 (67 392)	67 392
14 regeringsrättssekreterare B 6 (62 760)	878 640
2 kanslisekreterare A 22: 24 (38 292)	76 584
2 förste kanslist A 21: 23 (36 348)	72 696
1 kamrerare A 21: 23 (36 348)	36 348
5 kanslist A 17: 17 (26 676)	133 380
2 kontorsskrivare A 13: 15 (24 060)	48 120
5 kansliskrivare A 11: 13 (21 696)	108 480
8 kontorister A 9: 11 (19 596)	156 768
10 kontorsbiträden A 9: 9 (17 640)	176 400
1 exp.förman A 11: 13 (21 696)	21 696
3 exp.vakter A 10: 12 (20 616)	61 848
3 exp.vakter A 9: 11 (19 596)	58 788
ersättningar till sakkunniga i patentmål	5 000
Summa avlöningskostnader	3 697 184
Omkostnader	150 000
	<hr/> Summa: 3 847 184 <hr/>

Regeringsrätten f.n. samt regeringsrättsbyråer och övrig personal i statsdepartementen som avdelats för arbete åt regeringsrätten

Löner och arvoden

17 regeringsråd C 6 (94 476)	1 606 092
1 kansliråd C 1 (67 392 + 3 888)	71 280
2 » C 1 (67 392)	134 784
25 regeringsrättssekreterare B5 eller ungefär motsvarande lön ¹ (59 604)	1 490 100
3 särskilda föredragande A 25: 27 (44 700)	134 100
2 kanslisekreterare A 22: 24 (38 292) (varav 1 halvtid)	57 438
1 förste kanslist A 21: 23 (36 348)	36 348
2 kontorsskrivare A 13: 15 (24 060)	48 120
4 kansliskrivare A 11: 13 (21 696)	86 784
1 kansliskrivare A 11: 13 (21 696) (² / ₇ -tid)	18 596
4 kontorister A 9: 11 (19 596)	78 384
2 kontorister A 9: 11 (19 596) (² / ₇ -tid)	27 994
5 kontorister A 9: 11 (19 596) (halvtid)	48 990
2 kontorsbiträden A 9: 9 (17 640)	35 280
1 arvodist	15 600
2 exp.vakter A 10: 12 (20 616)	41 232
1 exp.vakt A 9: 11 (19 596)	19 596
11 amanuenser (arvode 500/mån)	66 000
Summa avlöningskostnader	4 016 718
Omkostnader	150 000
	<i>Summa:</i> <u>4 166 718</u>

Sammanfattning

Regeringsrätten och dess kansli enligt förslaget	3 847 184
Regeringsrätten och föredragandeorganisationen enligt nuvarande ordning	4 166 718
Kostnadsminskning	<u>319 534</u>

II

Kostnadsberäkningar för kammarrätterna

(enligt den 1 juli 1966 gällande lönebelopp)

Kammarrätten i Stockholm

(ortsgrupp 5)

Löner, arvoden och särskilda ersättningar

1 president C 5 (86 688)	86 688
7 lagmän C 4 (80 268)	561 876
35 kammarrättsråd C1 (67 392) 2 358 720	
avgår för 7 tjänstlediga ./. 471 744	1 886 976
7 uppdragstillägg till vice ordförande (3 888)	27 216
14 assessorer B 3 (53 760) 752 640	
avgår för 7 tjänstlediga ./. 376 320	376 320
19 fiskaler A 26: 26 (42 456) 806 664	
avgår för 2 tjänstlediga ./. 84 912	721 752
21 kanslister A 17: 17 (26 676)	560 196
1 byråchef C 1 (67 392)	67 392
1 förste kanslist (aktuarie) A 21: 23 (36 348)	36 348
3 kontorsskrivare A 13: 15 (24 060)	72 180
1 biblioteksass. A 13: 15 (24 060)	24 060

¹ Härav en helårsarbetskraft beräknad för beredning och föredragning av samtliga regeringsrättsärenden i justitie-, försvars-, jordbruks-, handels- och civildepartementen.

3 kansliskrivare A 11: 13 (21 696).....	65 088
3 kontorister A 9: 11 (19 596).....	58 788
26 kontorsbiträden A 9: 9 (17 640).....	458 640
1 exp.förman A 11: 13 (21 696).....	21 696
4 exp.vakter A 10: 12 (20 616).....	82 464
3 exp.vakter A 9: 11 (19 596).....	58 788
ersättningar åt särskilda ledamöter i kammarrätten vid handläggning av fastighetstaxeringsmål, barnavårds-, alkoholist- och socialhjälpsmål samt ersättningar till sakkunniga i frågor rörande bokföring och balansteknik samt uppskattning av inkomst av skog.....	15 000
Summa avlöningskostnader.....	5 181 468
Omkostnader.....	170 000
	<u>Summa: 5 351 468</u>

Kammarrätten i Göteborg

(ortsgrupp 4)

Löner, arvoden och särskilda ersättningar

1 president C 5 (86 688)	86 688
6 lagmän C 4 (80 268)	481 608
30 kammarrättsråd C 1 (67 392) 2 021 760 avgår för 6 tjänstlediga ./.	404 352
6 uppdragstillägg till vice ordförande (3 888).....	23 328
12 assessorer B 3 (53 760) 645 120 avgår för 6 tjänstlediga ./.	322 560
15 fiskaler A 26: 26 (41 592) 623 880 avgår för 2 tjänstlediga ./.	83 184
18 kanslister A 17: 17 (25 560).....	460 080
1 byråchef C 1 (67 392)	67 392
1 förste kanslist (aktuarie) A 21: 23 (35 388).....	35 388
2 kontorsskrivare A 13: 15 (22 956).....	45 912
1 biblioteksass. A 13: 15 (22 956).....	22 956
3 kansliskrivare A 11: 13 (20 616)	61 848
2 kontorister A 9: 11 (18 480).....	36 960
22 kontorsbiträden A 9: 9 (16 656).....	366 432
1 exp.förman A 11: 13 (20 616).....	20 616
3 exp.vakter A 10: 12 (19 548).....	58 644
3 exp.vakter A 9: 11 (18 480)	55 440
ersättningar åt särskilda ledamöter i kammarrätten vid handläggning av barnavårds-, alkoholist- och socialhjälpsmål samt ersättningar till sakkunniga i frågor rörande bokföring och balansteknik samt uppskattning av inkomst av skog..	10 000
Summa avlöningskostnader.....	4 313 956
Omkostnader.....	150 000
	<u>Summa: 4 463 956</u>

Nuvarande kammarrätten

Löner, arvoden och särskilda ersättningar

1 president C 5 (86 688)	86 688
8 kammarrättsråd och divisionsordförande C 2 (70 764) + avlöningsförstärkning 2 592.....	586 848
26 kammarrättsråd C 1 (67 392)	1 752 192
1 uppdragstillägg till ordförande på särskild avdelning (3 240)	3 240
8 uppdragstillägg till vice ordförande (2 916).....	23 328
17 assessorer B 3 (53 760) 913 920 avgår för 5 tjänstlediga ./.	268 800
	645 120

47 fiskaler och aspiranter A 24: 24 (38 292)	1 799 724	
avgår för 9 med vik. löneförordn. på assessors-		
tjänst och för 8 tjänstlediga	./. 650 964	1 148 760
9 kanslistor A 17: 17 (26 676)		240 084
1 avdelningsdirektör B 5 (59 604)		59 604
1 förste byråsekreterare (aktuarie) A 21: 23 (36 348)		36 348
3 kontorskrivare A 13: 15 (24 060)		72 180
1 biblioteksass. A 13: 15 (24 060)		24 060
5 kansliskrivare A 11: 13 (21 696)		108 480
3 kontorister A 9: 11 (19 596)		58 788
30 kontorsbiträden A 9: 9 (17 640)		529 200
1 exp.förman A 11: 13 (21 696)		21 696
4 exp.vakter A 10: 12 (20 616)		82 464
4 exp.vakter A 9: 11 (19 596)		78 384
ersättningar åt särskilda ledamöter i kammarrätten vid handläggning av mål angående fastighetstaxering samt ersättningar till sakkunniga i frågor rörande bokföring och balansteknik samt uppskattning av inkomst av skog		6 300
Summa avlöningskostnader		5 563 764
Omkostnader		210 000
	<i>Summa:</i>	<u>5 773 764</u>

Sammanfattning

Kammarrätten i Stockholm	5 351 468	
Kammarrätten i Göteborg	4 463 956	9 815 424
Nuvarande kammarrätten	./. 5 773 764	
Kostnadsökning		<u>4 041 660</u>

Uppställningarna utvisar, att för regeringsrätten uppkommer någon kostnadsminskning, medan den utökade kammarrättsorganisationen enligt sakens natur drar mer kostnader än den nuvarande. Fullständigt genomförda skulle kommitténs förslag medföra att de årliga kostnaderna för den administrativa rättskipningen i regeringsrätt och kammarrätt ökas med drygt 3 722 000 kr.

I *regeringsrätten* tillkommer två nya ledamöter. Eftersom grundlagsändring inte behöver avvaktas för en utvidgning av domstolens numerär, har man här att räkna med en kostnadsökning per år av närmare 189 000 kr. (enligt gällande lönebelopp).

Kommittén anser att omkring 15 föredragande kommer att behövas under den nya ordningen med allmän dispensprövning i regeringsrätten. Medan balansen av oavgjorda mål avarbetas är det dock inte möjligt att minska antalet föredragande. Istället lär en temporär ökning bli nödvändig om målbalansen skall kunna avvecklas i önskvärd takt. Kommittén har i 6 kap. (s.) antagit, att balansen skall kunna reduceras till acceptabel nivå inom cirka tre år, under förutsättning bl. a. att antalet föredragningsdagar i regeringsrätten per vecka ökas från nuvarande tio till tolv (se typarbetsschema i 6 kap. s.). Denna ökning av föredragningstiden med 20 % innebär, att åtminstone under avvecklingsperiodens början antalet föredragande behöver höjas i motsvarande mån — från cirka 30 till ungefär 36. Antalet får under treårsperioden successivt nedbringas till det 15-tal, som under den framtida ordningen beräknas vara tillräckligt. Det kan dock inte nu bedömas i vilken

takt behovet av föredragande kommer att avta. I början av ett övergångsskede skulle alltså för ytterligare föredragande i regeringsrätten tillkomma en kostnad av närmare 377 000 kr. per år (enligt gällande lönebelopp).

Eftersom personal tillhörande statsdepartementen f. n. ju fungerar som kansli åt regeringsrätten, stöter det på vissa svårigheter att beräkna de kostnader som realiter är att hänföra till regeringsrättens verksamhet. I synnerhet gäller detta expenser av olika slag. Uppställningen i tabellen över löner och arvoden i dagsläget bygger i huvudsak på uppgifter, som inhämtats från regeringsrättsbyråerna. Man torde kunna bortse ifrån att ytterligare vissa mindre belopp avseende expeditionsvakts- och kontorsbiträdessysslor synes böra belasta regeringsrätten. Omkostnaderna för uppvärmning, städning, telefon, sjukvård, bokinköp och inbindning m. m. har uppskattats. Eftersom den nya organisationen i början kommer att rymma ungefär lika stor personal som den nuvarande regeringsrätten jämte regeringsrättsbyråerna m. m., torde omkostnaderna kunna upptas med oförändrat belopp.

Kommittén har inte tagit upp frågan om lokaler för regeringsrätten och dess kansli. Den flyttning från nuvarande lokaler till det s. k. Stenbockska palatset på Riddarholmen, vilken är planerad, står ej i sammanhang med kommitténs förslag. Därför beräknas inte här några flyttningskostnader. För den nya organisationen måste dock under alla omständigheter beräknas vissa engångskostnader. Visserligen finns redan nu möbler och annan utrustning för den allra största delen av den personal som skall ingå i regeringsrättens kansli, men man torde få räkna med viss komplettering. Vidare behövs inventarieanskaffning till tjänsterum för regeringsrättens ledamöter och till andra domstolens lokaler. Kommittén uppskattar ifrågasvarande engångskostnad till 150 000 kr.

I fråga om beräkningarna under rubriken »Löner, arvoden och särskilda ersättningar» i *kammarrätterna* hänvisas till framställningen i 7 kap. Där har bl. a. angivits hur många tjänstlediga kammarrättsråd, assessorer och fiskaler man normalt bör räkna med.

Såsom framgår av 7 kap. (s.) är kommitténs tanke, att 13 av de i tabellen upptagna kanslisterna skall tillföras kammarrätterna först fyra år efter den nya ordningens ikraftträdande. Detta innebär att de angivna lönekostnaderna under en fyra-årsperiod skall minska med i runt tal 340 000 kr. per år (enligt gällande lönebelopp).

Ledningen närmast under presidenten av det administrativa arbetet bör liksom i jämförbara hovrätter utövas av befattningshavare i byråchefsställning.

F. n. medverkar särskilda ledamöter i kammarrätten endast vid behandling av mål angående fastighetstaxering. Under den nya ordningen torde för de båda kammarrätterna få beräknas 7 000 å 8 000 kr. i ersättningar för särskilda ledamöter vid handläggningen av barnavårds-, alkoholist- och socialhjälpsmål.

En publikation motsvarande kammarrättens årsbok torde alltjämt behövas, fastän kammarrätterna framdeles inte skall bli slutinstans i socialhjälpsmål, mantalsskrivningsmål m. fl. mål, som f. n. stannar i kammarrätten. Kommittén beräknar oförändrade kostnader för tryckning, redaktörsarvode m. m.

Uppsättandet av den föreslagna kammarrättsorganisationen kräver vissa engångskostnader. För *kammarrätten i Stockholm* inskränker sig dessa till utgifter för inköp av litteratur som erfordras med hänsyn till det breddade målregistret. Kostnaden kan uppskattas till 10 000 kr. Anmärkas bör att minskningen från åtta och en halv avdelningar till sju inte kan beräknas medföra någon nämnvärd kostnadsbesparing såvitt angår inventarier och annan utrustning.

Vad angår *kammarrätten i Göteborg* har kommittén utgått från att denna under inledningsskedet kommer att ha lokaler i redan befintlig, staten tillhörig fastighet eller i förhyrda utrymmen. Någon kostnad för nybygge har ej beräknats. För anskaffning av möbler, mattor, gardiner m. m. till plenisal, sessionsrum och allmänna utrymmen över huvud taget åt den nyinrättade domstolen bör upptas 150 000 kr. Kostnaden för motsvarande utrustning till tjänsterum beräknar kommittén till 275 000 kr. För anskaffning av erforderligt antal skriv- och räknemaskiner kan beräknas åtgå 110 000 kr. Uppsättning av bibliotek, arkiv, sökregister m. m. kan antas kosta 100 000 kr. Ett belopp av 20 000 kr. bör anslås för inköp av stencilapparat, fotokopieringsanläggning och annan speciell utrustning.

De *sammanlagda engångskostnaderna* enligt ovan för de båda kammarrätterna utgör 665 000 kr. (10 000 + 150 000 + 275 000 + 110 000 + 100 000 + 20 000).

14 KAPITLET

Sammanfattning

På grund av samhällsutvecklingen och förvaltningens expansion har förvaltningsdomstolarna erhållit vidgade uppgifter och deras avgöranden har blivit allt viktigare för medborgarna. Trots vidtagna partiella reformer har förvaltningsdomstolarnas resurser inte ökats i förhållande till de ökade krav som ställs på dem. Mot denna bakgrund har kommittén tillkallats för att utreda frågan om den administrativa rättskipningens organisation m. m. I det nu föreliggande betänkandet framlägger kommittén huvudsakligen överväganden och förslag rörande regeringsrätts- och kammarrättsorganisationen och rörande nämnda domstolars arbetsuppgifter.

I kommitténs direktiv har fastslagits att regeringsrättens huvuduppgift bör vara att genom omsorgsfull prejudikatbildning vägleda rättstillämpningen och att sörja för enhetlighet och fasthet i lagtolkningen; detta mål kan uppnås, påpekas det, endast om regeringsrättens arbetsvolym minskas. Samtidigt framhålls att en minskning av domstolens arbetsbörda är påkallad redan på grund av dess nuvarande avsevärda arbetsbalans. I direktiven understryks att det inte är lämpligt att regeringsrättens högt kvalificerade domarkrafter i den omfattning som nu är fallet tas i anspråk för handläggning av mera rutinbetonade mål. Vidare anför, att den starka anhopningen av enklare mål kan inkräkta på domstolens möjligheter att ägna tillräckliga överväganden åt prejudikatmässiga eller eljest viktiga avgöranden. Ytterligare framhålls, att vid utredningen skall beaktas i vad mån organisationen kan påverkas av processuella reformer, sådana som ökad muntlig handläggning samt bevisupptagning.

Kommittén har undersökt olika vägar för att nå de i direktiven uppställda målen. En i och för sig möjlig lösning är att helt avskilja vissa — som mindre viktiga ansedda — målgrupper från regeringsrättens kompetensområde och låta dessa slutligt prövas av annan judiciell instans. Denna metod kan emellertid inte användas i sådan omfattning att en något så när betydande minskning av regeringsrättens arbetsvolym uppnås. En annan metod är att kräva en särskild fullföljdsavgift av dem, som vill fullfölja talan hos regeringsrätten. Principiella betänkligheter har befunnits tala mot en dylik ordning. Kommittén stannar vid att föreslå att i det stora flertalet mål rätten att få talan prövad av regeringsrätten skall göras beroende av särskilda villkor. Liksom i högsta domstolen skall i regeringsrätten i

allmänhet prövningstillstånd krävas för att anförda besvär skall närmare prövas av regeringsrätten. Denna ordning förutsätter emellertid att ifrågavarande mål redan i lägre instans blivit prövade av en väl kvalificerad förvaltningsdomstol.

I anslutning härtill föreslår kommittén att inte endast som nu skattemål utan de allra flesta målgrupperna inom regeringsrättens kompetensområde redan på mellanplanet skall prövas av en domstolsinstans. Beträffande organisationen av denna förvaltningsrättskipning på mellanplanet har olika lösningar övervägts, inrättandet av en ny »förvaltningshovrätt» för andra mål än skattemål och en utvidgning av nuvarande kammarrättsorganisation. Enligt kommitténs mening talar övervägande skäl för att ifrågavarande rättskipning anförtros åt en utbyggd kammarrättsorganisation. Flera fördelar vinnas nämligen genom en anknytning till en bestående domstolsorganisation. Inte minst viktigt är att möjligheterna att rekrytera dugande domarkrafter ökas, om man har en administrativ mellaninstans med vidsträckt ämnesregister. Den av kommittén planerade kammarrättsorganisationen omfattar 13 avdelningar (mot nu $8\frac{1}{2}$), som fördelas på två kammarrätter. Den ena, med säte i Stockholm, föreslås få Svealand utom Värmlands län, Norrland samt Östergötlands län såsom domsområde. Den andra kammarrätten skall, med säte i Göteborg, ha Götaland utom Östergötlands län samt Värmlands län som jurisdiktionsområde. Från passage genom kammarrätt undantas *dels* vissa ålderdomliga mål som kan väntas försvinna, *dels ock* vissa mål som är särskilt brådskande — t. ex. mål om riksdagsmannaval och mål om utlämnande av allmän handling — samt mål som handlagts av patent- och registreringsverkets besvärsavdelning. I detta skede av utredningsarbetet har kommittén inte tagit ställning till frågan, om möjlighet till fullföljd hos regeringsrätten bör öppnas såvitt angår avgöranden av försäkringsdomstolen.

Bestämmelserna om prövningstillstånd i regeringsrätten har i huvudsak utformats på följande sätt. Sådant tillstånd skall krävas vid besvär över kammarrätts utslag eller beslut i fråga, som fullföljts till kammarrätt eller underställts denna. Vid behandling av fråga om prövningstillstånds meddelande skall tre regeringsråd delta. Prövningstillstånd får meddelas *dels* om för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av vikt att besvären prövas av regeringsrätten (prejudikatdispens) eller parten visar att besvärens prövning skulle ha synnerlig betydelse utöver det mål varom är fråga (intressedispens), *dels ock* om med hänsyn till målets svårbedömlighet, dess allmänna vikt eller omständigheterna i övrigt synnerliga skäl förekommer till besvärens prövning. För vissa mål, främst sådana där kammarrätten nu är sista instans, tillåts endast prejudikat- och intressedispens. I taxeringsmål tillåts likaledes endast prejudikat- och intressedispens för den händelse vad klaganden tappat i kammarrätt inte uppgår till vissa angivna belopp. De regler om summa revisibilis som sålunda upp-

ställs innefattar en skärpning av de nuvarande beloppsgränserna och en viss utvidgning av reglernas tillämpningsområde. Vad angår taxeringsmålen föreslås, i anslutning till vad som torde gälla beträffande andra mål, ett förbud för klagande att utan särskilda skäl i regeringsrätten väsentligen ändra den grund han i kammarrätten åberopat till stöd för sitt yrkande. För samtliga mål som fullföljts till regeringsrätten från kammarrätt föreslås förbud för part att utan särskilda skäl åberopa nya bevis.

Regeringsrätten föreslås få möjlighet att i ökad utsträckning ha muntlig handläggning, men processen tänks alltjämt som regel vara skriftlig. Efter som regeringsrättens prejudikatbildande funktion blir mera markerad, kommer i viss mån ökade fordringar att ställas på domstolen. Bland åtgärder som i anledning härav föreslås, märks att, bortsett från frågorna om prövningstillstånd, i den slutliga prövningen av varje mål skall delta fem regeringsråd (i stället för nu i allmänhet fyra). Antalet sessionsdagar för ledamöterna tänks på längre sikt något reducerat. Härigenom bereds domstolens ledamöter mer tid för målens övervägande och för skrivning av klagörande domsmotiveringar. De berörda ändringarna kräver en ökning av ledamöternas antal med två. Vidare förordas åtgärder som åsyftar en förstärkning av föredragandeorganisationen. Det föreslås vidare att efter erforderlig grundlagsändring föredragandena ej som hittills skall vara knutna till statsdepartementen utan i stället ingå i ett regeringsrättens eget kansli.

Även kammarrättsorganisationens uppgifter blir enligt kommitténs förslag mera krävande än förut, bl. a. genom att många mål realiter kommer att stanna i kammarrätt som slutinstans. Olika förslag framläggs för att sätta kammarrätterna i stånd att möta de ökade krav som ställs på dem. Sålunda föreslås bl. a. att den tid, som skall stå till ledamöternas förfogande för beredning av egna och kontrolläsning av andras mål, utökas och att samtidigt sessionstiden per vecka för ledamöterna något minskas. Kammarrätterna sätts vidare i stånd att i större utsträckning än hittills hålla muntlig förhandling. I syfte att öka garantierna för att kammarrättsorganisationen får tillgång till goda domarkrafter föreslås att befattningarna i kammarrätt lönemässigt skall bringas i paritet med motsvarande hovrättstjänster och att kammarrätternas normalorganisation liksom hovrätternas skall innefatta endast ledamöter med ordinarie domartjänster. Parallellt med den nuvarande särskilda fackmannarepresentationen i fastighetstaxeringsmål skall enligt kommitténs förslag särskilda fackmannaledamöter delta i kammarrätternas handläggning av vissa mål av social natur. Sålunda föreslås att vid behandlingen av mål enligt nykterhetsvårdslagen och av mål om omhändertagande m. m. enligt barnavårdslagen kammarrätt skall bestå av tre lagfarna ledamöter samt två särskilda ledamöter med speciell insikt i sociala frågor.

Kommittén framlägger förslag till en lag om regeringsrätten och en lag

om rikets kammarrätter samt till ändrad lydelse av 18 och 25 §§ regeringsformen (kompetensbestämmelser och bestämmelser om regeringsrättens kansli). Regeringsrätts- och kammarrättslagarna innehåller även bestämmelser om förfarandet vid domstolarna, till stor del i form av hänvisningar till rättegångsbalken. Tiden har ej ansetts mogen för utarbetande av förslag till en gemensam förvaltningsdomstolslag.

En översyn av kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och förvaltningsdomstolarna har företagits. I enlighet med direktiven har härvid ledning hämtats i de förslag, som framlagts av f. d. justitierådet Ekberg i betänkande rörande kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten (SOU 1959:4), samt i remissyttrandena över ifrågavarande betänkande. Det bör dock observeras att författningsmaterian i stor utsträckning förnyats och förändrats efter tillkomsten av Ekbergs betänkande. Läget är också såtillvida ett annat som enligt kommitténs förslag i flertalet berörda mål besvär i första hand skall upptas av kammarrätt och inte av regeringsrätten. I anslutning till den nya fullföljdsordningen och för att skapa större tydlighet har kommittén i stor utsträckning infört bestämmelser om fullföljdsväg i berörda materiella författningar. Endast i mindre omfattning har det varit nödvändigt att i den nya regeringsrättslagen och i lagen om rikets kammarrätter räkna upp målgrupper på sätt som nu är fallet i 2 § regeringsrättslagen. Kommittén har företagit en genomgång grupp för grupp av förekommande besvärärenden och för varje grupp bildat sig en föreställning, om ärendena är av den rättsliga karaktär och den betydelse för den enskilde att ett avgörande i rättskipningens form kan anses påkallat. Samtidigt har kommittén haft att överväga, huruvida bl. a. hänsyn till förvaltningens effektivitet och till behovet av snabba avgöranden kräver att ärendena i sista instans prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Kommitténs ståndpunkt i kompetensfördelningsfrågorna redovisas i detalj i 12 kap. samt i förslaget till lag om regeringsrätten, förslaget till lag om rikets kammarrätter och ett 160-tal förslag till ändrade eller nya besvärbestämmelser i olika författningar. Resultatet av kommitténs överväganden kan karakteriseras så att gällande kompetensfördelning på åtskilliga punkter justeras men dock ej på avgörande sätt förändras.

Årskostnaderna för den av kommittén föreslagna förvaltningsdomstolsorganisationen överstiger de nuvarande kostnaderna för regeringsrätten och kammarrätten med cirka 3,7 milj. kr. Fråga är om en höjning av årskostnaderna från 9,94 milj. kr. till 13,66 milj. kr.

På vissa punkter har olika ledamöter avgivit reservationer och särskilda yttranden.

Särskilt yttrande av herrar Bohman och Petrén

Förvaltningsdomstolskommittén, som haft att överse förvaltningsdomstolsorganisationen i vårt land, har därvid varit bunden vid att i huvudsak bygga ut och vidareutveckla den nuvarande ordningen. Därom uttalas i direktiven bl. a., att det vid utredningen icke bör upptagas till övervägande att införa generell möjlighet till domstolsmässig överprövning av administrativa avgöranden. Vidare uttalar man sig i direktiven emot en uppdelning av överprövningen vad gäller lämplighetsfrågor och rättsfrågor. Som ett riktmarke för utredningen uppställer därför direktiven att den judiciella kontrollen över förvaltning av statlig natur bör vara allsidig i de ärenden där den skall förekomma.

Vi vill för vår del uttrycka vårt beklagande av att kommittén på detta sätt redan från början begränsats i sitt arbete. Det hade enligt vår mening varit lämpligare, om kommittén givits möjlighet att fritt välja mellan olika för svenska förhållanden tänkbara former för att inpassa ett domstolsmässigt element i förvaltningen. Såsom framgår av de vid betänkandet fogade översikterna över förhållandena i andra med Sverige jämförliga länder, bygger i allmänhet de där gällande förvaltningssystemen på något slag av generella klausuler i lagstiftningen rörande domstolsbehörighet, enligt vilka den slutliga prövningen av rättsfrågor i förvaltnings saker på ett eller annat sätt anförtrotts domstolar, antingen de ordinarie domstolarna eller särskilda förvaltningsdomstolar.

I Sverige har som bekant i stället den ordningen historiskt utvecklats att genom en enumerativ metod avgörandet av vissa angivna arter av administrativa besvärsmål i sista instans eller i några fall redan i näst sista instans tillagts domstolsorgan. Detta organ har då att pröva målet i hela dess vidd, såväl skälighetsfrågor som förekommande rättsfrågor.

Skäl kan anföras för såväl det ena som det andra systemet. Det hade därför varit naturligt att, då nu förvaltningsdomstolssystemet skall överses, kommittén fått fria händer att bedöma vilken ordning som på längre sikt ter sig mest ändamålsenlig ur svensk synpunkt. En sådan uppläggning av arbetet hade varit så mycket rimligare, som i det ekbergiska betänkandet om regeringsrättens kompetens (SOU 1959:4), vilket jämte remissyttranden överlämnats till kommittén för beaktande, förslag framlagts bl. a. syftande till införande av vissa generella klausuler för bestämningen av förvaltningsdomstolarnas kompetens.

Under arbetets gång har vi styrkts i vår uppfattning att det skulle varit värdefullt med ett friare mandat för kommittén. Olägenheterna av den enumerativa ordning, som tillämpas i vårt land, har nämligen kommit att framstå allt tydligare. Kommittén har tvingats till att beträffande ett mycket stort antal målgrupper ägna ett ingående arbete åt avvägningar rörande huruvida vissa besvärssärenden bör hänföras till den rent administrativa besvärsgången med Kungl. Maj:t i statsrådet som slutinstans eller om de på ett visst stadium i instansordningen bör ledas över till förvaltningsdomstol. Trots det omfattande arbete, som nedlagts på dessa spörsmål, kan man icke känna sig övertygad om att i alla lägen ha träffat det rätta.

Även om man vid dessa avvägningar själfallet försöker följa vissa huvudprinciper kan nämligen ej undvikas att man i en rad fall hamnar i bedömningar, där det personliga tyckandet måste lämnas stort spelrum. Då av praktiska skäl uppspaltningen av olika målgrupper icke kan drivas alltför långt, nödgas man stundom medvetet föra vissa mål till den ena ordningen som egentligen bort hänföras till den andra. Kraven på enhetlighet i avgörandet på olika verksamhetsområden nödvändiggör ofta ett sammanhållande av målgrupper, ej sällan med resultat att behovet av domstolsbehandling för vissa fall ej kan vederbörligen tillgodoses.

Av det ovan sagda följer icke att vi vill utan vidare förorda en omläggning av det svenska systemet. Vi menar endast att kommittén bort ha friare händer att överbäga olika alternativ. Då nu kommitténs medlemmar varit bundna av direktiven, har det icke kunnat undvikas att vi vid de avvägningar rörande olika målgrupper, som måst anställas, i några fall kommit till olika slut.

Särskilt yttrande och reservation av herr Bohman

Jag kan helt ansluta mig till kommitténs principiella syn på regeringsrättens framtida uppgifter i den svenska förvaltningsprocessen. Det föreligger alltså icke några delade meningar om att regeringsrättens arbetsbörda bör såvitt möjligt begränsas och att regeringsrätten bör ges bättre möjligheter än för närvarande att ägna sin uppmärksamhet åt vården av rättsheten och rättskipningens likformighet. Den förstärkning och omorganisation av kammarrätten som kommittén föreslagit syftar till att möjliggöra detta utan att den enskildes rätt träds för när.

Jag har emellertid varit mycket tveksam beträffande möjligheterna att omedelbart och generellt förverkliga denna målsättning för skattemålen vidkommande. För ifrågavarande grupp av mål — den största i regeringsrätten — skulle nämligen ett genomförande av kommitténs förslag kunna befaras leda till ett för den enskilde medborgaren väsentligt sämre rättskydd än för närvarande, i varje fall under en övergångstid.

När jag likväl ansett mig böra godta kommitténs ståndpunkt i förevarande hänseende, har detta skett under de bestämda förutsättningarna att kommitténs reformförslag beträffande kammarrätten skall kunna medföra den åsyftade kvalitativa effekten samt att pågående utredningar rörande skatteprocessen i andra instans — prövningsnämnderna — leder till snara åtgärder till förstärkning av den enskildes rättsskydd i nämnda led av skatteprocessen.

Till närmare utveckling härav och av mina ståndpunkter i övrigt beträffande skattemålen må framhållas följande.

På skatteområdet tenderar det allmännas anspråk på medborgarna att oavbrutet stiga. Praktiskt taget alla vuxna får år efter år kontakt med denna sida av förvaltningen. På grund av skattebestämmelsernas invecklade natur och skattenivåns höjd är friktionsmöjligheterna större här än på andra förvaltningsområden. Den progressiva inkomstbeskattningen medför, att skatte tvister kan ha högst betydande ekonomisk räckvidd för den enskilde. Skatten uppgår icke sällan till mer än hälften av det omtvistade inkomst- eller utgiftsbeloppet. Tvisterna rör ofta svårbedömbara förhållanden. Det är därför förklarligt, att de skattskyldiga inte utan att tillvarata alla tillgängliga rättelsemöjligheter vill foga sig i skattekraven.

Vid de tillfällen under efterkrigstiden, då frågan om den enskildes rättsskydd i den administrativa processen varit föremål för uppmärksamhet,

har inte minst taxeringsförfarandet och skatteprocessen befunnit sig i blickpunkten. Vid flera tillfällen har åtgärder vidtagits för att intensifiera och effektivisera taxeringskontrollen. Men även åtgärder för att förbättra den skattskyldiges ställning i taxeringsprocessen har genomförts, särskilt genom 1956 års taxeringsreform. Med fog bör dock kunna påstås, att frågan om rättssäkerheten i skatteärendena inte är löst på ett helt tillfredsställande sätt. Taxeringsmyndigheterna har trots de förstärkningar som ägt rum alljämt uppenbara svårigheter att hinna med att iaktta formella bestämmelser, såsom t. ex. den att skattskyldig skall beredas tillfälle att yttra sig över ifrågasatt avvikelse från självdeklaration. Risken för felaktiga beslut framför allt i den lägsta instansen är stor, dels på grund av den brådska varmed arbetet måste bedrivas, dels av den anledningen att de materiella beskattningsreglerna ofta ändras och stundom kompliceras. Inte minst mot bakgrunden av sist angivna förhållanden är det av vikt, att skatteprocessen är så utformad att den enskildes rättssäkerhet inte äventyras.

Under den omsorgsfulla beredning som föregick 1958 års lagstiftning rörande fullföljdsbegränsning i skattemål diskuterades olika alternativ att minska tillströmningen av mål till regeringsrätten. Kritik framfördes mot det då framlagda utredningsförslaget att prövningstillstånd skulle fordras i alla taxeringsmål. Däremot vann förslaget om en beloppsspärr, summa revisibilis, i taxeringsmål i princip anslutning i de flesta remissyttrandena. Lagstiftaren valde också att gå sistnämnda väg. Beloppsspärren gjordes inte ovillkorlig utan regeringsrätten gavs rätt att meddela prejudikat- eller intressedispens i fall där tvister angår belopp under värdegränsen.

När kommittén nu föreslår en betydande skärpning av 1958 års regler är det särskild anledning att understryka vikten av att de skattskyldiga tillförsäkras en behandling i skatteprocessen som motsvarar deras krav på rättssäkerhet. Det är för mig väsentligt, att de enskilda medborgarna inte har en känsla av att bli orättvist behandlade när det gäller bedömningen av tvistiga frågor. Det är knappast möjligt att vinna någon förståelse för det höga skattetryck som synes vara att räkna med för avsevärd tid framåt om skattskyldiga, vilka kanske utan eget förvållande dragits in i en skatteprocess, skulle känna sig stå utan erforderliga möjligheter att komma till sin rätt.

Kommittén har understrukit, att det i fråga om skattemål i allmänhet finns möjlighet till överprövning i tre instanser. Formellt är detta riktigt. Det bör emellertid ihåggkommas, att den granskning av de skattskyldigas självdeklarationer, som taxeringsnämnden har att företa, ofta försiggår under tidspress och därigenom ibland kan bli summarisk. Det händer att taxeringsnämnden måste fatta beslut, innan den hunnit höra den skattskyldige. Inte ens ett sådant elementärt förvaltningsrättsligt krav som att den skattskyldige skall få tillfälle att yttra sig över tilltänkta åtgärder till hans nackdel kan således alltid iakttas i första instans. Taxeringsnämnden och i synnerhet dess ordförande kan ibland på grund av gransknings-

uppgiften komma att anlägga i huvudsak fiskaliska synpunkter och därmed förlora den objektivitet man bör fordra.

Genom 1956 års taxeringsförfordning fick prövningsnämnderna en mer domstolsliknande karaktär än förut. Helt har emellertid inte de förhoppningar som då ställdes på prövningsnämndernas verksamhet infriats. I regel får prövningsnämnderna alltjämt arbeta under viss tidspress. Eftersom utredningen i svårare mål mestadels blir tidsödande, kommer sådana mål ofta fram sent under arbetsperioden. Härigenom kommer inte sällan alldeles för kort tid att i nämnden ägnas åt de mest invecklade och krävande målen. Prövningsnämnderna fungerar därför blott delvis som verkliga domstolar.

Det brister fortfarande alltför mycket i motiveringarna för taxeringsnämndernas och i någon mån även prövningsnämndernas beslut. Förhållandena har visserligen blivit bättre under senare år men är ännu ingalunda tillfredsställande. Det händer att den skattskyldige först genom kammarrättens beslut får en klargörande motivering. Denna kan öppna hans ögon för betydelsen av omständigheter som han tidigare inte betraktat som relevanta.

Det bör också erinras om bristen på sakkunniga advokater, revisorer och liknande medhjälpare åt allmänheten på skatteområdet, en brist som är så utpräglad att endast ett ringa fåtal skattskyldiga kan få tillgång till verkligt sakkunnigt biträde i de första instanserna. Ofta kommer den sakkunniga biträdeshjälpen in först på ett senare stadium, nämligen i processen i kammarrätten. Det visar sig då inte sällan, att den skattskyldige inte fått grunderna för taxeringsnämndens avvikelser klara för sig eller inte kunnat förstå motiven till taxeringsintendentens ställningstagande och prövningsnämndens beslut. Han har kanske därför i god tro underlåtit att dra fram relevanta omständigheter. Det kan knappast läggas den skattskyldige till last, att han i processer av denna art inte eller ej på tillräckligt tidigt stadium nedlägger stora kostnader på anlitande av biträde, allra helst som någon ersättning härför inte utgår från det allmänna och skattepraxis dessutom inte medger avdragsrätt i fråga om biträdeskostnad. Det är därför inte ovanligt att en allsidig belysning av hela saken i själva verket kommer till stånd först i kammarrätten.

Enligt min mening har majoriteten vid sin avvägning i alltför ringa grad beaktat nu angivna och andra förhållanden som ger taxeringsprocessen dess särdrag. Den nuvarande instansordningen kan enligt min mening inte sägas innebära för långt gående rättssäkerhetsgarantier för de skattskyldiga. De särskilda omständigheterna som kännetecknar taxeringsprocessen gör att man inte utan vidare kan dra paralleller med instansordningen inom andra delar av förvaltningsrättskipningen.

I fråga om prövningsnämndernas fortsatta organisation och arbetssätt väntas inom kort förslag av landskontorsutredningen. I vad mån dess

förslag kan bli ägnat att stärka den enskildes rättsskydd kan icke nu bedömas, ej heller i vad mån och när förslag i sådant hänseende kan förverkligas.

Det är också svårt att förutse, när kommitténs förslag om utbyggnad och förstärkning av kammarrättsorganisationen kan komma att genomföras, liksom också bedöma hur snabbt och effektivt taxeringsprocessen därigenom kan påverkas i kvalitativt hänseende. Avgörande blir bl. a. tillgången till kvalificerad personal. Erfarenheterna från tidigare reformer på detta område ger vid handen, att det kan ta åtskillig tid innan verkningarna blir de avsedda.

Som inledningsvis understrukits har jag — ehuru med tvekan — ansett mig böra godta kommitténs förslag att även för skattemålen vidkommande göra regeringsrätten till huvudsakligen prejudikatinstans. Då jag emellertid har den uppfattningen, att på skattelagstiftningens område åtgärder ägnade att beskära den enskildes rättelsemöjligheter icke bör vidtas, innan garantier föreligger för att rådande brister i taxeringsprocessen i huvudsak eliminerats, bygger mitt ståndpunktstagande i kommittén på att dess förslag ej förverkligas med mindre sådana garantier skapas.

I konsekvens med min grundinställning att kommittén icke bör föreslå åtgärder som är ägnade att försämra den enskildes ställning i skatteprocessen har jag inte kunnat ansluta mig till kommittémajoritetens förslag i vad det avser principiellt förbud mot att i skattemål åberopa nya grunder och bevis i regeringsrätten. Inte heller kan jag biträda vad kommittémajoriteten föreslagit beträffande reglerna om summa revisibilis.

I fråga om beloppsspärrarna anser jag att majoriteten gått alltför långt genom att kräva att tvisten skall röra minst 1 500 kronor. Detta skulle enligt min mening i alltför hög grad begränsa de mindre inkomstagarnas möjligheter att gå till regeringsrätten. Endast sådan ändring av beloppsspärren bör vidtas som föranleds av det försämrade penningvärdet. Den nedre beloppsspärren kan lämpligen bestämmas till 700 kronor och den övre bibehållas vid 5 000 kronor. För skiktet däremellan bör enligt min mening liksom nu ändring få ske om vad klaganden tappat i kammarrätten uppgår till $\frac{1}{10}$ av den *taxerade* inkomsten. Anledning att anknyta till den beskattningsbara inkomsten anser jag saknas.

Enligt gällande rätt är fullföljd hos regeringsrätten alltid tillåten när fråga är om s. k. extraordinära besvär enligt 100 § taxeringsförordningen. Med hänsyn till den speciella karaktären av dessa mål och då målen antal inte är så stort att det påverkar regeringsrättens arbetsbörda, anser jag att nuvarande regler bör kvarstå oförändrade. Den åsyftade spärreffekten erhålls ju genom den av kommittén föreslagna huvudregeln om prövnings-tillstånd. I fråga om mål rörande eftertaxering bör någon beloppsspärr inte gälla.

Reservation av herr Bohman

I det särskilda yttrande, som inom kommittén avgivits av herrar Bohman och Petrén understryks olägenheterna av den enumerativa ordning, som tillämpas i vårt land för fördelning av besvärssärenden mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och den högsta förvaltningsdomstolen. Vid den gränsdragning mellan de olika besvärsvägarna, som kommittén haft att företa i fråga om olika typer av mål och målgrupper har hänsynen till den enskildes behov av rättsskydd vägt mot argument av framför allt praktisk politisk natur. Sakligt eller logiskt oantastliga kriterier för sådan avvägning har emellertid i många fall icke stått att finna och avgörandet i de särskilda fallen har därför kommit att präglas av en viss grad av godtycklighet. Även inom målgrupper av likartad karaktär har valet mellan rent administrativ behandling och domstolsmässig prövning icke sällan blivit beroende av ett rent subjektivt »tyckande».

När jag i vissa delar icke kunnat biträda kommitténs förslag i kompetensfördelningsfrågan har detta berott på att jag ansett att hänsynen till den enskildes rättsskydd generellt sett bör tillmätas större vikt än andra i och för sig vägande motiv.

F. d. justitierådet Ekberg har i sitt betänkande föreslagit, att med undantag för några få områden samtliga till Kungl. Maj:t fullföljda besvärsmål rörande inskränkning i eller återkallelse av ett för särskilt fall meddelat tillstånd eller godkännande till viss verksamhet eller rörande inskränkning i eller indragning av rättighet eller förmån skall avgöras av regeringsrätten. Förslaget omfattar även sådana fall där det ankommer på Kungl. Maj:t i statsrådet att i sista hand pröva frågor om beviljande av ifrågavarande tillstånd m. m. Såsom skäl för sitt förslag har Ekberg anfört, att genom meddelandet av ett tillstånd medborgaren i regel erhåller en viss rättslig befogenhet och att det därför föreligger en rättsfråga, när det gäller att fråntaga honom befogenhet eller inskränka den. När lagen innehåller närmare bestämmelser angående de villkor, under vilka återkallelse eller inskränkning får ske, blir det dessutom fråga om rättstillämpning.

Förvaltningsdomstolskommittén har icke följt den av Ekberg föreslagna linjen. Med några enstaka undantag förordar kommittén, att samma myndighet, som i sista hand beviljar ett tillstånd eller godkännande, en förmån eller rättighet, skall slutligt besluta i frågan om återkallelse, indragning eller inskränkning av tillståndet m. m. I enlighet härmed föreslår i regel kommittén, att om Kungl. Maj:t i statsrådet slutligt har att avgöra ett ärende om beviljande av visst tillstånd, regeringen också i sista instans skall pröva frågor om återkallelse eller inskränkning av dylikt tillstånd. Såsom moti-

vering för sin ståndpunkt har kommittén i första hand anført, att i återkallelseärendena hänsyn i hög grad måste tagas till de förutsättningar, under vilka ifrågavarande tillstånd, godkännanden, rättigheter och förmåner beviljats, och att därför den tillstånds- och förmånsbeviljande myndigheten i allmänhet är bäst skickad att avgöra återkallelseärendena. Vidare framhåller kommittén bl. a., att mål om återkallelse av visst tillstånd och mål om vägran att förnya ett tidsbegränsat tillstånd av samma slag står varandra mycket nära och därför bör handläggas av samma myndighet.

Kommitténs förslag synes mig icke tillräckligt tillgodose medborgarnas behov av rättsskydd. Den som erhåller ett tillstånd eller godkännande eller eljest förvärvar en rättighet eller förmån bör med fog kunna utgå ifrån att återkallelse eller indragning av beviljade tillstånd eller rättigheter icke skall komma i fråga med mindre särskilda, objektivt konstaterbara skäl kan åberopas därför. De åtgärder, som vederbörande vidtager sedan ifrågavarande rättighet beviljats är grundade på denna förutsättning. Då det gäller utövning av olika slag av näringsverksamhet kan det vara fråga om betydande ekonomiska investeringar i lokaler, maskiner, utrustning och lager, vilka kan bli helt eller delvis värdelösa för den händelse han icke får behålla den beviljade rättigheten. Indragning av beviljad rättighet kan dessutom få högst allvarliga och menliga konsekvenser för vederbörandes medborgerliga anseende. Det finns därför ett större behov av rättsskydd i ärenden rörande återkallelse av tillstånd m. m. än i ärenden om beviljande av tillstånd eller andra rättigheter. Behovet av rättsliga garantier mot obefogade återkallelser eller inskränkningar av individuella tillstånd m. m. tillgodoses bäst därigenom att det överlämnas åt administrativ domstol att i sista hand avgöra besvärärenden rörande återkallelse, indragning eller inskränkning av individuella tillstånd eller godkännanden eller av andra likartade gynnande beslut även i sådana fall där det i sista hand ankommer på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva frågor om beviljande av ifrågavarande tillstånd eller rättighet i övrigt. Jag förordar därför att nyssnämnda besvärärenden om återkallelse eller inskränkning av individuella gynnande beslut skall tillhöra administrativ domstols kompetensområde. I berörda författningar bör följaktligen bestämmelser härom intagas.

Även i fall där den enskilde erhåller ett tidsbegränsat tillstånd är omständigheterna ofta sådana, att tillståndsinnehavaren anser sig ha anledning att räkna med att efter en senare ansökning erhålla en förlängning av tillståndet. Jämväl i dylika fall anpassar sig den enskilde därefter och kan förorsakas oväntade förluster, därest en ansökning om förlängning av tillståndet avslås. I fråga om behovet av rättsskydd är läget i dessa fall likartat med situationen i de fall, då ett icke tidsbegränsat tillstånd blir återkallat. Ehuru det uppenbarligen kan vara vanskligt att avskilja här ifrågavarande tidsbegränsade tillstånd från sådana som gives allenast för visst speciellt fall och även om praktiska skäl kan sägas tala för att samma myn-

dighet skall pröva såväl det först meddelade tillståndet som ock senare väckt fråga om förlängning därav förordar jag likväl, för tillgodoseende av de enskildas rättsskyddsbehov, att även besvär över beslut om vägran att förlänga ett tidsbegränsat tillstånd över hela linjen skall tillföras administrativ domstols kompetensområde.

Enligt förvaltningsdomstolskommitténs förslag skall besvärsmål rörande tillämpning av allmänna prisregleringslagen, besvärsmål rörande beslut enligt 3—9 §§ allmänna förfogandelagen samt flertalet besvärsmål rörande tillämpning av övriga förekommande bestämmelser om förfogande och rekvisition avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. De beslut, om vilka i detta sammanhang är fråga, kan samtliga medföra djupgående ingrepp i den enskildes rätt till fri näringsutövning och att fritt förfoga över sin egendom. Även om statsmakterna måste ha stor handlingsfrihet under krisförhållanden, är det ett medborgarintresse av vikt att rättsliga garantier skapas för en skälig och följdriktig rättstillämpning vid nu ifrågavarande ingrepp och att icke viss eller vissa näringsidkare obehörigen missgynnas i förhållande till andra. Rättssäkerheten kräver att underordnade myndigheters beslut i dessa ämnen kan överklagas hos administrativ domstol. Särskilt starkt talar erfarenheterna från det andra världskriget för behovet av en överflyttning av besvärssärendena rörande priskontrollen från regeringens till administrativ domstols handläggning. I enlighet med det anförda förordar jag att i vederbörande författningar bestämmelser intages därom att besvärsmål rörande tillämpning av allmänna prisregleringslagen och av bestämmelserna om förfogande och rekvisition skall avgöras av administrativ domstol.

En målgrupp, som erbjuder särskilda problem i fråga om kompetensfördelningen, utgör byggnadsmålen. Dessa mål har ofta stor ekonomisk betydelse för de berörda fastighetsägarna, samtidigt som målen är av stor vikt för det allmänna — både staten och de berörda kommunerna. Förhållandena är inte sällan sådana att det råder starka intressemotsättningar mellan fastighetsägare och det allmänna. På grund härav är det från rättsskyddssynpunkt angeläget att förfarandet i byggnadsmålen skänker garantier för att inte blott de allmänna utan även de enskilda intressena blir tillbörligt beaktade. Sådana garantier finns inte för närvarande. Från rättssäkerhetssynpunkt är det otillfredsställande att de viktigaste ärendena rörande tillämpningen av byggnadslagstiftningen direkt eller i sista hand avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet som är en politisk instans.

Även kommitténs majoritet har betonat angelägenheten av att på byggnadsområdet rättsskyddssynpunkterna blir tillräckligt tillgodosedda men framhållit att det icke faller inom ramen för kommitténs uppdrag att utreda frågan om en reform av byggnadslagstiftningens materiella innehåll eller av myndighetsorganisationen i olika förvaltande instanser. Under liknande motivering underlät Ekberg att närmare pröva frågan om rättssäkerheten i

fråga om byggnadsmål och begränsade sig till ett uttalande att ett tillfredsställande rättsskydd i sådana mål inte kunde skapas med mindre statsmakterna inrättade en fristående högsta planmyndighet, som ej blott fyllde fordringarna på erforderlig fackkunskap utan också tillgodosåg kravet på rättssäkerhet.

Berörda problem har sedermera vid olika tillfällen föranlett motioner i riksdagens båda kamrar med begäran om utredning i syfte att stärka rättssäkerheten på detta område. Erinras må även om att JO i skrivelse den 30 juni 1966 till Kungl. Maj:t förordat utredning av frågan om införande av skydd för enskild markägare mot skadeverkningarna av oskäligt långvariga provisoriska byggnadsförbud. Som motiv härför hävdas bl. a. att nuvarande ordning »är oförenlig med vad som bör gälla i en rättsstat».

Det må vidare i detta sammanhang erinras om det nära samband som föreligger mellan de av JO berörda byggnadsförbudsmålen och mål om byggnadslov, vilka senare, i motsats till de förra, enligt såväl Ekberg som kommitténs majoritet ansetts böra avgöras av förvaltningsdomstol.

I praktiken uppkommer här en svårlöst konflikt mellan kommunens stadsplanemonopol och den enskilde markägarens rättsskyddsintresse. Byggnadslovsförfarandet är att betrakta som en hinderlöshetsprövning. Den enskilde får alltså anses ha lagligen tillerkänts rättighet att bebygga marken för den händelse hinderlöshet finnes föreliggande. Kommunal byggnadsnämnd som av någon anledning anser, att byggande inte bör komma i fråga tillämpar därför icke sällan det förfaringssättet, att behandlingen av byggnadslovsärendet får anstå i avvaktan på att kommunen hinner utverka byggnadsförbud för den berörda marken. Om vederbörande enskilda rättsägare överklagar byggnadsförbudsärendet avgörs målet slutligen av Kungl. Maj:t i statsrådet. Skulle i stället den vägen anlitas att markägaren söker dispens från det meddelade byggnadsförbudet blir ärendet att betrakta som ett s. k. blandat besvärsmål, i vilket regeringsrättens yttrande inhämtas, men själva avgörandet sker även nu hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Prövningen av det ärende som ursprungligen föranledde myndigheternas aktivitet, nämligen vederbörande markägares krav på att få bygga enligt gällande stadsplan, vilken prövning lagligen skall ske i förvaltningsdomstol blir alltså i praktiken illusorisk. Det reella avgörandet sker hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

I den nyligen utarbetade promemorian om byggnadsstyrelsens uppdelning anmäles en utredning av frågan om ett planverks arbetsuppgifter och ställning. Mot bakgrund av vad här anförts borde enligt min mening förvaltningsdomstolskommittén i sitt betänkande ha uttryckligen förordat, att vid den förestående utredningen bl. a. prövas om ökad rättssäkerhet för enskilda markägare kan vinnas genom att planverket erhåller en självständig ställning och övertager regeringens nuvarande befogenheter med avseende å byggnadsmålen samt att verket ges en sådan organisation att rättsskyddssynpunkterna blir tillgodosedda. Tillskapas en fristående högsta plan-

myndighet av den av Ekberg förordade arten, ökas redan härigenom rätts-säkerheten i byggnadsmålen. Reformen i fråga är samtidigt förenad med den fördelen att den öppnar en teknisk möjlighet att ge medborgarna det särskilda rättsskydd som införandet av en utvidgad rätt att klaga till administrativ domstol innefattar. Till spørsmålet vilka av planverkets beslut som skall få överklagas hos administrativ domstol kan ställning tagas först sedan utredningen om verkets inrättande slutförts.

Tillskapas ett fristående planverk, torde till detsamma även böra överföras sådana vägärenden, som äger samband med planfrågorna.

Reservation av herr Petré

En omgestaltning av vårt nuvarande förvaltningsdomstolssystem förestår. För egen del kunde jag tänkt mig denna omläggning genomförd efter andra principer än dem, som förvaltningsdomstolskommittén i sina direktiv anvisats att följa. Härmed må emellertid förhålla sig hur som helst. Då nu en mera genomgripande översyn av det hittillsvarande systemet skall företagas, är det enligt min mening angeläget att tillfället begagnas för att genomföra en radikal uppordning av förhållandena på grundval av klara principer. Försittes det tillfälle, som nu erbjuder sig till en genomtänkt reform, torde möjligheterna till en sådan icke återkomma på lång tid. Det är icke av större betydelse om en reform kan genomföras ett år förr eller senare. Av vikt är däremot att den blir så välplanerad och så logiskt klart utformad, att den kan bli bestående för en längre tid. Denna reservation är att se mot bakgrund av detta allmänna betraktelsesätt.

Nuvarande svenska förvaltningsdomstolsorganisation är resultatet av en lång historisk utveckling. Av vikt är bl. a. att hålla i minnet att regeringsrätten erhållit sin kompetens genom att vissa av Kungl. Maj:t i statsrådet tidigare handlagda ärenden helt enkelt överflyttades till regeringsrätten. Någon fullständig boskillnad gjordes emellertid ej. Man förutsatte att även under den nya ordningen ett visst mått av samverkan vid handläggning av enskilda ärenden skulle förekomma mellan de två högsta administrativa organen Kungl. Maj:t i statsrådet och Kungl. Maj:t i regeringsrätten. Icke minst betydelsefullt var att beredningsorganen blevo gemensamma inom departementsorganisationens ram. I den mån en konkurrerande kompetens förelåg, tillades i allmänhet Kungl. Maj:t i statsrådet sista ordet.

Tiden är nu inne för att fullständigt genomföra gränsdragningen mellan å ena sidan Kungl. Maj:t i statsrådet — en politisk instans dominerad av de värderingar, som de för riksstyrelsen ansvariga gjort till sina — och å andra sidan förvaltningsdomstolarna med Kungl. Maj:t i regeringsrätten som slutinstans såsom företrädare för det domstolsmässiga inslaget i förvaltningen. Historiskt betingade särregler, som ha sin grund i äldre rättstillstånd, då den angivna gränsdragningen saknade aktualitet, böra därför nu utrensas.

En konsekvens av den principiella inställning, för vilken jag här givit uttryck, är att regleringen av relationerna mellan Kungl. Maj:t i statsrådet

och Kungl. Maj:t i regeringsrätten är ett ämne för grundlagstiftning. Denna tes om att det inbördes förhållandet mellan Kungl. Maj:t i olika skeepnader är ett grundlagsämne kommer till uttryck t. ex. i § 26 regeringsformen vad gäller Kungl. Maj:ts i statsrådet skyldighet att inhämta regeringsrättens och högsta domstolens yttrande i nådeärenden. Som bekant anser sig icke heller Kungl. Maj:t i statsrådet kunna infordra högsta domstolens och regeringsrättens yttranden exempelvis i lagstiftningsfrågor, utan man vänder sig i stället vid remissbehandling av lagförslag till de enskilda medlemmarna i de båda nämnda areopagerna.

Uppenbarligen är emellertid av vikt, att Kungl. Maj:t i statsrådet kan i konkreta ärenden, då något kvalificerat administrativrättsligt spörsmål är aktuellt, äga tillgång till yttrande av regeringsrätten. Redan nu anses Kungl. Maj:t i statsrådet kunna införskaffa sådant yttrande, enligt min mening oegentligt, då grundlagsstöd härför saknas. Full klarhet bör skapas på denna punkt genom ett tillägg till § 10 regeringsformen av innehåll att vid ärendenas beredande för föredragning i statsrådet yttrande må införskaffas jämväl från regeringsrätten. Det får sedan bli vederbörande statsråds sak att avgöra i vilken omfattning denna möjlighet skall utnyttjas. En viss återhållsamhet är nödvändig för att ej det ordinarie arbetet i regeringsrätten skall bringas i oordning.

Enligt min mening böra vidare alla s. k. blandade mål avvecklas. Kan ett beslut överklagas till en del till förvaltningsdomstol och i ett annat avseende i vanlig administrativ ordning, i sista hand till Kungl. Maj:t i statsrådet, får målet uppdelas om båda möjligheterna utnyttjas. Kan en sådan uppdelning ej ske, få respektive frågor avgöras i var instans för sig. Man torde kunna räkna med att en förnuftig praxis utvecklas inom de berörda områdena vad gäller det inbördes tidsförhållandet mellan avgörandena. Ett och samma mål bör icke framgent kunna skjutas över från ett besvärssystem till ett annat.

Även underställningsmålen påkalla uppmärksamhet. Underställning förekommer i svensk förvaltning i olika former. I förevarande sammanhang kan jag förbigå alla sådana situationer, då underställning sker inom ramen för instansordningen vid överklagande, såsom exempelvis är händelsen i de i lagen om försäkringsdomstol angivna fallen. Stundom är föreskrivet att visst beslut skall underställas Kungl. Maj:t i statsrådet. Då uppkommer i och för sig inget problem med avseende å instansordningen. Enligt föreliggande förslag står det öppet att i sådant läge inhämta regeringsrättens yttrande före avgörandet i statsrådet. Skulle det underställda beslutet kunna angripas genom kommunalbesvär, bör icke underställningen till Kungl. Maj:t i statsrådet hindra att, om kommunalbesvär verkligen anföras, dessa prövas i vanlig ordning enligt de för kommunalbesvär gällande grunderna, i sista hand av regeringsrätten. Är åter fråga om beslut, som skall underställas länsstyrelsens prövning, är först att märka att enligt vad nyss sagts den

omständigheten att det underställda beslutet i fall då så är möjligt angripes genom kommunalbesvär ej bör på annat sätt inverka på underställningsärendet än att det i vissa fall kan vara lämpligt att avvakta besked i kommunalbesvärsålet om att beslutet ej är olagligen tillkommet, innan underställningsärendet prövas. Enligt gällande ordning går i de fall då överklagande av länsstyrelsens beslut i underställningsärendet sker hos Kungl. Maj:t i statsrådet, om sådana besvär anförs, besvärsålet från länsstyrelsen först till regeringsrätten för yttrande och sedan till Kungl. Maj:t i statsrådet för avgörande. Även om det kan sägas att det är värdefullt att på detta sätt ärendet underkastas en formell granskning i regeringsrätten, innan det avgöres i statsrådet, synas mig icke tillräckliga skäl föreligga att upprätthålla en obligatorisk blandordning av denna art. Det bör i dessa besvärsfall avseende underställningsärenden förfaras på enahanda sätt som i övriga till Kungl. Maj:t i statsrådet fullfölja mål: regeringsrättens yttrande får inhämtas i de fall då så prövas erforderligt. Särregler om underställningsmål kunna av angivna grunder enligt min mening avvaras i en lag om förvaltningsdomstolar. Av det sagda framgår, att jag icke biträder kommitténs förslag rörande förbud mot kommunalbesvär över beslut, som skall underställas länsstyrelsens prövning.

På anförda skäl kan jag ej dela kommittémajoritetens uppfattning om behovet av en rad särregler, som ta sikte på blandade mål och underställningsmål. Den gamla ordningen måste vika, därest förvaltningsdomstolarna skola erhålla en fullt självständig och fristående ställning i det svenska rättsystemet.

Det har icke varit mig möjligt att acceptera den lagtekniska lösning, som kommittémajoriteten föreslår. Enligt min mening bör man nu gripa tillfället att åstadkomma en enhetlig och sammanhängande lagstiftning rörande de centrala förvaltningsdomstolarna på samma sätt som i 1—4 kap. rättegångsbalken de allmänna domstolarna blivit föremål för en sammanhängande reglering. Alla grundläggande regler om förvaltningsdomstolarna böra samlas i en gemensam lag. Av många skäl måste det vara oegentligt att meddela regler om kammarrätter och regeringsrätt, vilka utgöra integrerade delar av samma besvärsordning, i skilda lagar.

Den första frågan blir då vilka organ en sådan lagstiftning om förvaltningsdomstolar bör omfatta. Självfallet är, att den bör normera de domstolar, vilka enligt vad just sagts förutsättas skola bli huvudkomponenter i förvaltningsdomstolssystemet, nämligen kammarrätterna som näst sista instans och regeringsrätten som slutinstans. Men även försäkringsdomstolen synes böra inordnas under en gemensam förvaltningsdomstolslag. Att denna domstol vid sin tillkomst 1961 gavs ställning som en helt självständig slutinstans, var huvudsakligen en följd av att regeringsrätten för det dåvarande icke hade kapacitet att fungera som slutinstans på socialförsäkringsområdet. Om emellertid nu regeringsrätten omvandlas till en prejudi-

katinstans avdömande endast ett fåtal mål, bör rättsenheten på förvaltningsområdet återställas och socialförsäkringsfältet inordnas i rättssystemet i övrigt. Möjlighet att överklaga försäkringsdomstolens utslag till regeringsrätten bör skapas.

Patentverkets besvärsavdelning torde redan nu kunna betraktas som en förvaltningsdomstol. I vart fall har man att räkna med att den snart omvandlas till en sådan. Då emellertid den som överinstans, åtminstone vad gäller patentmålen, kommer att få ett nordiskt högsta patentbesvärsorgan och då man icke nu kan närmare överblicka besvärsavdelningens framtida ställning, har jag icke funnit anledning att i förevarande sammanhang förorda detta organs inordnande under en blivande förvaltningsdomstolslag. Då försäkringsrådet avses successivt skola upphöra med sin verksamhet, har jag icke heller ansett skäl föreligga att låta mitt lagförslag omfatta detta organ. Förfarandet inför hyresnämnder och statens hyresråd företer onekligen vissa domstolsliknande drag, men denna specialprocess avses komma att avskaffas eller omläggas inom den närmaste tiden. Det finns därför ej anledning att i en permanent lagstiftning av det slag, som nu förberedes, medtaga dessa organ. För deras del få antagas de särregler som anses erforderliga under ett övergångsskede.

Från dessa utgångspunkter kan i dagens läge lagstiftningen begränsas till att avse regeringsrätten, kammarrätterna och försäkringsdomstolen. En vidare utbyggnad blir beroende på utvecklingen inom förvaltningsområdet, särskilt beträffande användningen av förvaltningsdomstolar. Av hänsyn till den valda systematiken har jag blivit nödsakad att ingå på försäkringsdomstolen, oaktat kommittén ännu icke hunnit påbörja sitt utredningsarbete rörande detta organ. Vad gäller försäkringsdomstolen har jag därför ansett mig på detta stadium i huvudsak böra hålla mig till vad nu gäller.

Fördelarna av att sammanföra alla regler om förvaltningsdomstolar i en lag äro uppenbara. Att härigenom förenklingar kunna uppnås och upprepningar undvikas är självklart. Önskvärt är vidare att bestämmelserna beträffande domarpersonalen i förvaltningsdomstolarna äro enhetliga. Liksom det i rättegångsbalken finns ett kapitel om domare, är det naturligt att i en förvaltningsdomstolslag ha gemensamma regler om den i dömandet medverkande personalen. Härigenom tillgodoses säkrast kravet på likformighet. För att lagtekniskt hålla isär organ, som tillhöra samma instanssystem, måste föreligga särskilda skäl. Några sådana föreligga enligt min mening ej. I den mån särskilda förfaranderegler skola finnas för förvaltningsdomstolar — härtill återkommer jag strax — är det tydligt att dessa böra vara desamma för alla förvaltningsdomstolar, lämpligen sammanförda i en lag.

En svårighet för förvaltningsrättsligt lagstiftningsarbete i vårt land har varit den starka splittringen av materialet på ett stort antal författningar av växlande kvalitet och art. En huvudlinje vid det fortsatta arbetet på förvaltningsområdet har därför varit att söka förenhetliga och stan-

dardisera bestämmelser för företeelser som gå igen på många olika håll. Det mest långtgående försöket i denna riktning representerar besvärssakkunnigas förslag till en enda enhetlig lag om förvaltningsförfarandet gällande inom hela förvaltningen. Det borde enligt min mening varit en viktig uppgift för förvaltningsdomstolskommittén att medverka till en sanering av lagstiftningsmaterialet beträffande förvaltningsdomstolarna och till ett sammanförande av hithörande regler i ett lagkomplex.

Ett centralt spørsmål är vilket förfarande förvaltningsdomstolarna skola tillämpa. Jag kan härvidlag icke dela kommittémajoritetens uppfattning att skilda system av förfaranderegler skola gälla beträffande en och samma förvaltningssak, allteftersom den handlägges i första, andra eller tredje instans. Det är enligt min mening väsentligt att förvaltningsärendena följa samma handläggningsregler genom samtliga instanser. På denna punkt kan jag hänvisa till besvärssakkunnigas ståndpunkt i frågan. För egen del har jag närmare utvecklat mina synpunkter på problemet i en artikel i Förvaltningsrättslig Tidskrift 1965 (s. 95—106), till vilken jag ävenledes får hänvisa.

Från dessa utgångspunkter har jag ur mitt lagförslag kunnat utesluta de förfaranderegler, som återfinnas i kommitténs lagförslag under 1) och 2).

Av vad nu sagts följer självfallet icke att jag anser det uteslutet att förfaranderegler förekomma i den lagstiftning om förvaltningsdomstolar, som nu kan komma till stånd. Tvärtom! För förvaltningsförfarandelagstiftningen har tänkts den lösningen i stort att en allmän lag skall innehålla vissa generellt giltiga normer, vilka sedan skola kompletteras med särlagstiftning för speciella områden eller beträffande särskilda organ. Det synes då konsekvent att de särregler, som kunna komma att erfordras för förvaltningsdomstolarna utöver den allmänna förfarandelagstiftningens föreskrifter, få sin plats i lagen om förvaltningsdomstolar. Då det emellertid i närvarande stund icke är möjligt att överblicka, hur den allmänna lagstiftningen kommer att slutligen utformas, är det ej heller möjligt att nu forma några kompletterande särregler för förvaltningsdomstolarna. Förslag till sådana bestämmelser finnas emellertid redan uppgjorda och intagna i 9 kap. av besvärssakkunnigas förslag till lag om förvaltningsförfarandet. Vad som erfordras är sålunda närmast att det vid samordning av de båda lagkomplexen överväges att överföra nämnda kapitel från lagen om förvaltningsförfarandet till lagen om förvaltningsdomstolar. Om så sker, blir resultatet att huvudreglerna om förvaltningsförfarandet, oavsett om ärendet handlägges i den ena eller den andra instansen, stå att finna i lagen om förvaltningsförfarandet, medan de speciella befogenheter, som kunna komma att tillerkännas förvaltningsdomstolarna, närmare regleras i lagen om förvaltningsdomstolar.

Som framgår av det anförda utgår jag från som givet att på departementsstadiet den fortsatta bearbetningen av förvaltningsdomstolskommitténs

författningsförslag och vad därmed sammanhänger kommer att samordnas med överarbetningen av besvärssakkunnigas redan remissbehandlade förslag till lag om förvaltningsförfarandet. Det framstår som angeläget att den stora reform på förvaltningens område, som nu planerats i snart två decennier, genomföres i ett sammanhang och kommer att omfatta såväl förvaltningsdomstolsorganisationen som förvaltningsförfarandet.

Slutligen kan tilläggas, att det enligt min mening ligger ett egenvärde däri, att lagstiftningen utformas så enkelt och överskådligt som möjligt. Jag har därför eftersträvat att ur lagtexten avlägsna särregler, som enligt mitt bedömande icke äro nödvändiga. Det är icke ogörligt att, utan efterstående av praktiska krav, skänka lagtexten en stram karaktär.

Härefter kan jag övergå att kort kommentera de särskilda paragraferna i de av mig framlagda författningsutkasterna. I allt väsentligt bygga de på de resultat, till vilka kommittéarbetet lett fram. Jag behöver därför i huvudsak endast uppehålla mig vid de punkter, där jag hyser avvikande meningar.

I. Förslag till ändrad

lydelse av §§ 10, 18, 19 och 25 regeringsformen

Vid utarbetande av här framlagda förslag till grundlagsändringar har jag utgått från den nu gällande regeringsformen och de grundtankar, på vilka den vilar. Det är utsiktslöst att nu spekulera i hur en ny grundlag en gång i framtiden kan komma att lösa författningsproblemen kring förvaltningsdomstolsorganisationen.

§ 10

Här kan hänvisas till vad tidigare anförts i reservationen. Rätten att besluta om inhämtande av regeringsrättens yttrande tillkommer det föredragande statsrådet.

§ 18

Sedan regeringsrätten varit i verksamhet i mer än ett halvsekel, synes tiden vara kommen att frigöra sig från den ursprungliga kompetensregeln, enligt vilken regeringsrätten övertog vissa av de besvärsmål, som dittills rätteligen fullföljts hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Innebörden av de talrika författningsförslag, som kommittén framlägger, är just att vad gäller vissa angivna typer av besvärsmål en uttrycklig regel i vederbörande specialförfattning förlägger avgörandet till kammarrätt. Efter fullföljd talan skall sedan avgörandet ligga hos regeringsrätten. Rimligen bör man vara beredd att draga konsekvensen härav och sålunda i det grundläggande stadgandet

i regeringsformen hänvisa direkt till bestämmelserna i speciallagstiftningen.

På ifrågavarande besvär föreskrifter bör kunna uppställas det kravet att de äro intagna i lag. Huvudstadgandet om regeringsrättens kompetens kommer att bli regeln i förvaltningsdomstolslagen, enligt vilken talan mot kammarrätts och försäkringsdomstolens beslut fullföljs hos regeringsrätten. Därutöver tillkomma vissa specialregler, vilka alla böra intagas i lag. Några av dem återfinnas till och med i grundlag; se 2 kap. 11 § tryckfrihetsförordningen av §§ 11 och 22 riksdagsordningen.

Vad gäller behörighetskraven för regeringsrättens ledamöter böra dessa fordringar i första hand anpassas till vad som gäller ifråga om justitieråden. Härutöver bör dock för regeringsrådets del även kravet på att ha förvaltat civil beställning upprätthållas. Paragrafen har utformats i nära anslutning till § 17 regeringsformen.

§ 19

Beträffande frågan om omfördelning av resningsärenden m. m. mellan högsta domstolen och regeringsrätten får jag hänvisa till besvärssakkunnigas betänkande (se SOU 1964: 27 s. 635—636 och s. 651—652).

§ 25

Enligt min mening tala åtskilliga skäl för att man beträffande föredragandena i regeringsrätten väljer samma organisationsform, som gäller för nedre justitierevisionen i förhållande till högsta domstolen, dvs. att regeringsrättsföredragandena organiseras såsom ett eget verk inom ramen för Kungl. Maj:ts kansli. Jag har emellertid på denna punkt ej velat motsätta mig det förslag om ett regeringsrätten direkt underställt kansli, till vilket kommitténs majoritet kommit fram.

II. Förslag till lag om förvaltningsdomstolar

Under de olika paragraferna avses närmast skiljaktigheter i förhållande till kommitténs förslag till lag om regeringsrätten och lag om rikets kammarrätter skola belysas.

1 §

Såsom ovan framhållits föreslås en ny lag om förvaltningsdomstolar skola i nuvarande skede omfatta regeringsrätten, kammarrätterna och försäkringsdomstolen.

Lämpliga benämningar å de båda kammarrätterna synes mig vara Svea kammarrätt och Göta kammarrätt. Visserligen komma domstolarnas domkretsar icke att sammanfalla med de traditionella gränserna för Götaland och Svealand, men denna inadvartens synes mig icke böra föranleda att man

överger de bland allmänheten välkända beteckningarna på domstolar av denna regionala typ.

Förvaltningsdomstolarnas behörighet

Med den otvivelaktigt riktiga metod, som kommittén valt, kommer förvaltningsdomstolarnas behörighet att i huvudsak bestämmas genom regler i specialförfattningarna. I varje särskild författning kommer sålunda att stå att besvär över vissa angivna beslut skola anföras hos kammarrätt o. s. v. Under sådana omständigheter kunna behörighetsreglerna i lagen om förvaltningsdomstolar i huvudsak begränsas till hänvisningar till dessa särskildstadganden.

2 §

I enlighet med vad nyss sagts upptager huvudregeln i denna paragraf en hänvisning till specialförfattningarnas besvärbestämmelser. I kommitténs förslag till lag om rikets kammarrätter (2 § andra stycket) uppräknas en rad kategorier av mål, för vilka man icke tilltror sig att kunna ändra specialförfattningarna. Då principen måste vara att också vad gäller dessa mål-kategorier speciallagstiftningens besvärsstadganden successivt skola ändras, synes det mig riktigast att från början hänföra hela denna katalog till övergångsbestämmelserna. Efterhand som genom ny lagstiftning specialbestämmelser tillkomma, kunna motsvarande stadganden i övergångsbestämmelsernas katalog utmönstras.

Då kategorien »blandade mål» av förut redovisade skäl bör avvecklas, upptager lagförslaget inga regler om dessa. Vad gäller underställningsmål erfordras, såsom förut angivits, inga regler rörande sådana fall, då för närvarande ett och samma mål behandlas både i förvaltningsdomstol och av ett rent administrativt organ. Däremot behövs en regel avseende kammarrätts behörighet i fall, då en underställd fråga helt tillhör domstolssektorn. För kammarrätternas del finns för närvarande endast en sådan målgrupp, nämligen av två länsstyrelser underställda folkbokföringsärenden.

Vidare erfordras en bestämmelse, enligt vilken kammarrätt är första instans vid prövning av anmärkning, som framställs efter granskning av riksrevisionsverkets räkenskaper.

3 §

Vid bestämning av försäkringsdomstolens behörighet har annat icke kunnat ifrågakomma än att återge nuvarande regler i 1 § första stycket lagen den 26 maj 1961 om försäkringsdomstol. Endast formella jämkningar i paragrafens avfattning ha företagits.

4 §

Ett stadgande om regeringsrättens kompetens måste i första hand upp-

taga föreskrifter om att regeringsrätten är besvärsinstans i förhållande till kammarrätt och försäkringsdomstolen. Huvudregeln är därför att regeringsrätten prövar och avgör besvär över dessa båda domstolars utslag och beslut med de begränsningar som följa av vad senare i lagen stadgas om fullföljd till regeringsrätten. Härutöver kan regeringsrätten på grund av specialföreskrift pröva och avgöra besvär över annan myndighets beslut. Med den ändring av § 18 regeringsformen, som här föreslagits, komma dessa särskilda behörighetsregler i enlighet med den av kommittén i övrigt tillämpade lagstiftningsmetodikerna att hänvisas till speciallagstiftningen. De nio punkter, som finnas upptagna i 1 § kommitténs förslag till lag om regeringsrätten, böra sålunda överflyttas till speciallagstiftningen på samma sätt som i huvudsak skett beträffande motsvarande regler avseende kammarrätt.

En bestämmelse, som ger regeringsrätten kompetens som första instans i vad gäller fråga om avstängande av biskop från utövningen av hans befattning, om skyldighet för biskop som övergivit svenska kyrkans lära att avgå från sin befattning, om biskops skiljande från biskopsämbetet eller präst-ämbetet eller från båda ämbetena och om obehörighet för honom att utöva sådant ämbete, kan icke avvaras.

Såsom jag förut utvecklat är det enligt min mening av central vikt att förvaltningsdomstolarnas mål och ärenden isärhållas från regeringsmaktens. Den nuvarande historiskt betingade ordningen med ett antal olika former för sammanblandning av regeringsrättens och regeringsmaktens kompetens bör bringas att upphöra, i och med att förvaltningsdomstolarna få en klart erkänd självständig ställning.

Från nu angivna utgångspunkter erfordras icke i lagen regler om blanda de mål. Regeringsrätten lika litet som kammarrätt bör sända mål till Konungen i statsrådet med eget utlåtande. I den mån talan skall föras mot beslut hos Kungl. Maj:t i statsrådet, skall målet icke passera över kammarrätt eller regeringsrätt utan gå i vanlig administrativ ordning till regeringen. Innefattar en besvärsinlaga till regeringsrätten också en ansökan om dispens eller annan åtgärd, som ankommer på Kungl. Maj:t i statsrådet, måste frågorna hållas isär och avgöras var och en i den ordning, som är föreskriven för respektive slag av frågor. Förekomsten av två slag av frågor i t. ex. samma partsinlaga bör ej inverka på domstolsorganets kompetens. Den skall vara oinskränkt inom det givna behörighetsområdet. Dispensärendet får i det givna exemplet utan vidare överlämnas till Kungl. Maj:t i statsrådet.

Som inledningsvis framhållits erfordras ej heller några regler om att regeringsrätten skall avge utlåtande till Kungl. Maj:t i statsrådet i underställningsmål, även om fråga skulle vara om fastställelse av kommunal myndighets beslut. Föredragande statsrådet må, om så erfordras, inhämta regeringsrättens yttrande. Överklagas ett beslut, som skall underställas, genom kommunalbesvär, bör en prövning av kommunalbesvären äga rum på van-

ligt sätt, även om den sakliga frågan om beslutet skall fastställas samtidigt efter talan i administrativ väg är föremål för prövning t. ex. hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Under sådana omständigheter har motsvarighet till 2 och 3 §§ kommitténs förslag till lag om regeringsrätten icke upptagits i mitt lagförslag. Däremot har med tanke på värdet av att Kungl. Maj:t i statsrådet har tillgång till yttrande av regeringsrätten i ett konkret mål — något som framstår som betydelsefullt icke minst med hänsyn till den schematiska uppdelningen av besvärsmålen mellan förvaltningsdomstolarna och regeringsmakten — ändrad lydelse av § 10 regeringsformen föreslagits i sådant syfte. En hänvisning härtill bör intagas här.

Kammarrätts organisation

5 §

I denna paragraf ha upptagits i huvudsak samma regler, som återfinnas i 5 § kommitténs förslag till lag om rikets kammarrätter. I kammarrätt finnas i huvudsak lagfarna ledamöter, men vid handläggning av fastighetstaxeringsmål ingå i kammarrätten jämväl icke lagfarna medlemmar.

Jag har för min del icke kunnat biträda kommitténs förslag att också i vissa andra typer av mål i kammarrätten än fastighetstaxeringsmålen, framför allt i socialvårdsmål, särskilda ledamöter skola ingå. Behovet av särskild sakkunskap hos kammarrätt vid bedömningen av olika typer av administrativa mål, t. ex. av social sakkunskap, bör tillgodoses i första hand på så sätt att till medlemmar av domstolen personer utnämnas med ingående kännedom från alla dylika rättsområden av särskild betydenhet. Finnas ej tillräckliga insikter inom domstolen vid avgörande av ett visst mål, får denna höra sakkunniga i den omfattning domstolen anser behövt. Det blir då fråga om att begagna sakkunniginstitutet i vanlig mening. Jag kan däremot icke ansluta mig till kommitténs förslag om att i arbetsordningen för kammarrätterna intaga regler om särskilda sakkunniga, som enligt vissa administrativa regler skulle stå till kammarrätts förfogande och som tyckas skola ha en annan ställning än vanliga sakkunniga. I den mån sakkunniga anlitas, böra de väljas fritt vid varje tillfälle i enlighet med allmänna regler om bevisning.

6 §

Det synes ej erforderligt att fast indela de icke lagfarna ledamöterna på viss avdelning. I realiteten komma de att tillföras de avdelningar som handlägga fastighetstaxeringsmål.

Nuvarande regler om särskilda ledamöter i fastighetstaxeringsmål i 165 §

taxeringsförordningen torde få anpassas till den förändrade ställning, som enligt vad här förordats bör tillkomma de icke lagfarna ledamöterna av kammarrätt. Bl. a. måste deras antal på visst sätt regleras, exempelvis i instruktionen för kammarrätterna, samt föreskrifter meddelas om ersättare m. m.

7 §

Reglerna om domförhet i fastighetstaxeringsmål böra överflyttas från 165 § taxeringsförordningen till denna paragraf.

8 §

Som förut nämnts böra ersättare utses för de icke lagfarna ledamöterna. Det bör härigenom bli möjligt att få täckt alla de typer av sakkunskap på fastighetsområdet, varav behov föreligger i fastighetstaxeringsmål.

9 §

Det torde vara lämpligt att i själva lagen ange var de båda kammarrätterna skola ha sitt säte. Frågan om var kammarrätt vid handläggning av enskilda mål skall sammanträda är rätteligen ett förfarandespörsmål, som borde hänföras till förfarandebestämmelserna. Ett generellt stadgande i ämnet föreslås dock intaget i 32 § förevarande lagförslag.

Regler om besvärs anförande av den typ, som återfinnas i 4 § kommitténs förslag till lag om rikets kammarrätter, måste anses ha sin plats bland allmänna förfaranderegler, varför de icke ha någon motsvarighet i detta lagförslag.

Försäkringsdomstolens organisation

10—15 §§

Reglerna i detta avsnitt ha hämtats från 2, 4, 6 och 16 §§ lagen om försäkringsdomstol men anpassats till den systematiska uppställning, som tillämpats i detta lagförslag.

Regeringsrättens organisation

16—25 §§

Förevarande regler motsvaras i stort sett av reglerna i 7—11 och 13—17 §§ kommitténs förslag till lag om regeringsrätten. Vissa omdispositioner ha företagits för att reglerna skola passa in i den systematik, som tillämpas i detta lagförslag.

Någon motsvarighet till 16 § kommitténs lagförslag återfinnes dock ej.

Det är att vänta att regeringsrätten inom kort kommer att befrias från uppgiften att vara tredje instans i patentmål, vilken uppgift skall övertagas av ett nordiskt besvärsorgan. Oavsett hur härmed kommer att förhålla sig, inger det vissa betänkligheter att i den högsta instansen för speciella grupper av mål bygga in ett system av speciella sakkunniga.

Lagen om förvaltningsdomstolar i här föreslagen form kan icke sättas i kraft förrän nödiga grundlagsändringar företagits. Vid utformningen av 24 § lagförslaget med regler om föredragande i regeringsrätten har sålunda förutsatts, att § 25 regeringsformen ändrats i enlighet med vad kommittén nu föreslår.

Gemensamma bestämmelser

26 §

Lagfaren ledamot av förvaltningsdomstol bör utnämnas av Kungl. Maj:t. De icke lagfarna ledamöterna liksom deras ersättare böra förordnas på viss tid, förslagsvis fyra år, vilket redan nu stadgas vad gäller försäkringsdomstolen i 2 § lagen om försäkringsdomstol.

27 §

Enligt den nya ordningen böra regeringsrättssekreterarna i princip vara ordinarie tjänstemän utnämnda av Kungl. Maj:t. Tillfälligt arbetskraftsbehov bör kunna tillgodoses genom att nödigt antal regeringsrättssekreterare förordnas. Enligt 6 § lagen om försäkringsdomstol förordnar Kungl. Maj:t föredragande i försäkringsdomstolen. Kammarrätt är så organiserad, att domstolen själv utser sina föredragande.

28—29 §§

På ledamot och föredragande kunna ställas i huvudsak likartade behörighetskrav, bortsett från kravet på lagfarenhet. Från ålderskravet (25 år) bör kammarrätt dock kunna dispensera vad gäller föredragande.

30 §

I jävavseende torde enahanda regler böra gälla för föredragande som för ledamot i förvaltningsdomstol.

31 §

På vikarier och ersättare böra ställas samma formella krav som på ordinarie ledamöter.

32 §

Förvaltningsdomstol bör kunna sammanträda utanför den ort, där den har sitt säte, t. ex. för muntlig förhandling eller för syn.

33 §

Kravet på att förvaltningsdomstol har kansli får anses så praktiskt betydelsefullt, att det bör lagfästas.

Särskilda regler om förfarandet i förvaltningsdomstol

Som redan framhållits torde det nu vara för tidigt att angiva vilka särskilda förfaranderegler, som kunna bli aktuella för förvaltningsdomstolarnas del utöver de generella, vilka kunna förväntas bli upptagna i en blivande lag om förvaltningsförfarandet. På åtskilliga punkter kan ett behov av särregler förutses. Under förevarande rubrik har i nuvarande läge blott infogats en paragraf avseende benämningen å förvaltningsdomstols slutliga avgörande och utformningen av klagobesked med hänsyn till att ett system med fullföljdstillstånd för regeringsrättens prövning av besvären införes.

För förvaltningsdomstolarna speciella frågor om talans väckande (d. v. s. bl. a. om besvärs anförande), om talans avvisande och måls avskrivning, om utredningen (inklusive frågor om bevisningen), om kostnader, om måls avgörande etc. ha däremot icke närmare behandlats i detta lagförslag av skäl som tidigare anförts. Någon motsvarighet återfinnes därför icke heller till regeln i 21 § tredje stycket kommitténs förslag till lag om regeringsrätten rörande rätten att i sista instans anföra nya bevis. För egen del kan jag dock i huvudsak ansluta mig till innehållet i nämnda paragraf. Den torde emellertid få erhålla sin slutliga avfattning i samband med att de allmänna reglerna om bevisningen i förvaltningsförfarandet och i anslutning därtill de för förvaltningsdomstolarna speciella reglerna slutligt utformas.

34 §

Det synes lämpligt att bibehålla nuvarande terminologi, enligt vilken förvaltningsdomstols avgörande av själva saken benämnes utslag.

Det förutsättes att ett beslut (utslag) kommer att, på sätt föreslagits i 11 kap. 5 och 6 §§ besvärssakkunnigas förslag till lag om förvaltningsförfarandet, bestå av tre komponenter: skälen, själva avgörandet och klagobesked. Det är beträffande det senare ledet som vissa särregler erfordras, när regler om fullföljdstillstånd införes.

Fullföljd av talan mot kammarrätts och försäkringsdomstolens avgörande

35 §

Den inbördes relationen mellan de av lagen omfattade förvaltningsdomstolarna framgår av bestämmelserna i detta avsnitt. Försäkringsdomstolen och kammarrätterna bli varandra sidoordnade med regeringsrätten som

gemensam överinstans. Talan bör icke kunna avskäras från försäkringsdomstolen eller från kammarrätt annat än genom uttrycklig lagbestämelse. Nuvarande ordning, som anses medgiva Kungl. Maj:t att i administrativ ordning avskära fullföljd till Konungen och därmed också till regeringsrätten, bör icke framgent kunna anlitas av Kungl. Maj:t i statsrådet, sedan det nya instansordningssystemet trätt i kraft, för att förhindra att vissa slag av mål fullföljas från kammarrätt eller försäkringsdomstolen till regeringsrätten.

36—38 §§

De i mitt lagförslag upptagna reglerna rörande fullföljdstillstånd avvika från kommitténs främst på två punkter.

En konsekvens av att försäkringsdomstolen omfattas av den tänkta nya lagen blir att även dess avgöranden skola kunna överprövas av regeringsrätten. Eventuellt borde det övervägas att begränsa möjligheten till fullföljd från försäkringsdomstolen till regeringsrätten till prejudikatfallen. Bl. a. med hänsyn till försäkringsdomstolens särskilda sammansättning kan det icke utan fog göras gällande att icke annat än rättsligt betonade prejudikatfrågor böra få omprövas av en överinstans, i vilken partsrepresentation saknas. Emellertid har i brist på närmare utredning i detta förslag någon skillnad mellan försäkringsdomstolen och kammarrätterna icke gjorts.

De särskilda begränsningarna för tillämpning av den tredje dispensgrunden, vilka finnas i kommitténs förslag, ha bortfallit i föreliggande förslag. Hela tanken bakom den planerade reformen är ju att regeringsrätten skall inrikta sin verksamhet på prejudikatbildning och därför ej släppa fram större antal mål än att denna uppgift kan fullgöras. Det bör då icke komma i fråga att indela de administrativa målen i olika klasser, så att vissa få prövas ur vidare synpunkt än andra. Regeringsrätten bör lämnas frihet att själv avgöra var den vill sätta in sina krafter. Vad särskilt gäller skattemålen synes det mig knappast konsekvent att upprätthålla en summa revisibilis som ytterligare sållningsgrund vid sidan av de allmänna stränga dispensreglerna. Jag har därför ansett att andra stycket i 6 § kommitténs förslag till lag om regeringsrätten bör kunna utgå.

Särskilda bestämmelser

39 §

Kungl. Maj:t bör liksom hittills äga meddela närmare föreskrifter om försäkringsdomstolens och kammarrätternas organisation och verksamhet. Regeringsrätten torde däremot själv böra få reglera sin organisation och verksamhet i den mån förevarande lag icke innehåller föreskrifter därom.

40 §

Ehuru området för forum privilegium avsevärt inskränkts från och med ingången av 1966, synes en konsekvens av att förvaltningsdomstolarna nu i alla viktigare hänseenden avses skola sidoordnas med de allmänna domstolarna vara att ledamöterna i försäkringsdomstolen och i kammarrätterna erhålla samma ställning med avseende å forum vid talan om ansvar för ämbetsbrott som intages av hovrättens domare.

Måhända vore lagtekniskt riktigare att ändra 3 kap. 3 § rättegångsbalken än att i förevarande lag medtaga en forumregel. Bestämmelsen synes dock närmast ha sin plats i denna lag.

Ikraftträdandebestämmelser och övergångsstadganden

I det här föreliggande lagutkastet ha regler om ikraftträdandet och erforderliga övergångsstadganden icke slutgiltigt utarbetats. I detta avsnitt böra emellertid upptagas — utöver regler om dag för ikraftträdande och bestämmelser rörande mål under handläggning vid tiden för lagens ikraftträdande — bestämmelser om vilka lagar och författningar, som skola upphävas vid en reform, ävensom de regler som nu återfinnas i 2 § andra stycket kommitténs förslag till lag om rikets kammarrätter med det därtill anslutande stadgandet i 4 § tredje stycket samma lagförslag. Kommittén har själv följt denna lagstiftningsmetodik vad gäller regeringsrätten genom att grunda regeringsrättens behörighet i vissa sällsynta mål på stadganden, som hänvisats till tredje stycket övergångsbestämmelserna i kommitténs förslag till lag om regeringsrätten. Dessa regler böra givetvis också ingå i övergångsbestämmelserna till en samlad lag om förvaltningsdomstolar.

Under hänvisning till vad nu anförts har jag för min del ansett *dels* att vad gäller kommitténs författningsförslag under 7), 8) och 10) däri intagna regler om förbud mot klagan över beslut, som skall underställas länsstyrelses eller överståthållarämbetets prövning, borde utgå, *dels* att kommitténs författningsförslag under 1)–4) borde ha ersatts av lagförslag av följande lydelse:

**I. Förslag till
ändrad lydelse av §§ 10, 18, 19 och 25 regeringsformen**

§ 10

Innan ärendena hos Konungen i statsrådet föredragas, skola de, genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk, av den föredragande beredas. Jämväl från regeringsrätten må yttrande införskaffas.

§ 18

Konungens rätt att pröva och avgöra besvär skall i den omfattning, som bestämmes i lag, uppdragas minst sju av Honom utnämnda lagkunniga personer, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas, samt förvaltats civil beställning och däruti ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet.

Närmare bestämmelser om regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring meddelas i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt enligt den i 87 § 1 mom. stadgade ordning.

§ 19

Det tillkommer högsta domstolen att, i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra allmän eller särskild domstols slutliga prövning, upptaga och avgöra alla ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försutten är. Alla övriga sådana ansökningar skola avgöras av regeringsrätten.

§ 25

Till föredragning och avgörande i regeringsrätten skola ärendena beredas i domstolens kansli.

II. Förlag till Lag om förvaltningsdomstolar

1 §

Förvaltningsdomstolar äro Konungens regeringsrätt samt rikets kammarrätter och försäkringsdomstolen.

Rikets kammarrätter äro Svea kammarrätt och Göta kammarrätt. Om deras domkretsar förordnar Konungen.

Förvaltningsdomstolarnas behörighet

2 §

Kammarrätt prövar och avgör besvär över myndighets beslut enligt vad därom är särskilt föreskrivet.

Prövning av anmärkning, som framställts efter granskning av riksrevisionsverkets räkenskaper, ankommer å kammarrätt.

Av länsstyrelse underställt folkbokföringsärende avgöres av kammarrätt.

3 §

Försäkringsdomstolen prövar och avgör besvär över beslut av riksförsäkringsverket, försäkringsrådet eller tillsyningsmyndigheten för erkända arbetslöshetskassor enligt vad därom är stadgat. Mål, som av riksförsäkringsverket eller nämnda tillsynsmyndighet underställes försäkringsdomstolen, tillhör tillika domstolens avgörande.

4 §

Regeringsrätten prövar och avgör besvär över kammarrätts och försäkringsdomstolens utslag och beslut i enlighet med vad som stadgas nedan i 35—38 §§, ävensom på grund av särskild bestämmelse i grundlag eller annan lag besvär över annan myndighets beslut.

Fråga om avstängande av biskop från utövningen av hans befattning, om skyldighet för biskop, som övergivit svenska kyrkans lära, att avgå från sin befattning samt om biskops skiljande från biskops- eller prästämbete eller obehörighet för honom att utöva sådant ämbete tillhör regeringsrättens avgörande.

Regeringsrätten har att, på sätt regeringsformen stadgar, avgiva yttrande i regeringsärende.

Kammarrätts organisation

5 §

I kammarrätt finnas som lagfarna ledamöter president, lagmän samt kammarrättsråd. Härjämte finnas vid handläggning av mål om fastighetstaxering icke lagfarna ledamöter.

6 §

Kammarrätt är delad i avdelningar. Avdelning skall bestå av presidenten eller lagman såsom ordförande samt fem kammarrättsråd, av vilka en är vice ordförande. Dock äger Konungen förordna, att i kammarrätt skall inrättas en eller flera särskilda avdelningar, bestående av allenast tre eller fyra kammarrättsråd, av vilka en är ordförande.

Icke lagfarna ledamöter indelas icke å avdelning.

7 §

Kammarrätt är domför med tre lagfarna ledamöter. Flera än fyra må ej samtidigt sitta i rätten. I mål om fastighetstaxering deltaga tre lagfarna ledamöter samt, därest Konungen icke annorledes föreskrivit, två icke lagfarna.

Konungen bestämmer i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av lagfaren ledamot i kammarrätt eller av tjänsteman vid sådan.

8 §

Om förordnande av vikarie för lagfaren ledamot i kammarrätt meddelas bestämmelser av Konungen.

För icke lagfaren ledamot skall finnas ersättare.

9 §

Svea kammarrätt har säte i Stockholm och Göta kammarrätt i Göteborg.

Försäkringsdomstolens organisation

10 §

I försäkringsdomstolen finnas dels lagfarna ledamöter, dels icke lagfarna ledamöter.

De lagfarna ledamöterna äro en president, vilken har att leda domstolens arbete, samt minst fyra försäkringsdomare.

De icke lagfarna ledamöterna skola vara minst fyra till antalet. De skola ha särskild erfarenhet av arbetsförhållanden eller eljest besitta insikter av särskilt värde för domstolens arbete.

11 §

Försäkringsdomstolen må vara delad i avdelningar enligt Konungens bestämmande.

12 §

Försäkringsdomstolen är domför med tre lagfarna och två icke lagfarna ledamöter.

Åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av en lagfaren ledamot eller av tjänsteman vid domstolen.

13 §

Föredragande med uppgift att inför försäkringsdomstolen bereda och föredraga mål förordnas för viss tid.

14 §

Vid förfall för lagfaren ledamot förordnar Konungen vikarie, om så erfordras för arbetets behöriga gång.

För envar icke lagfaren ledamot skall finnas ersättare.

15 §

Försäkringsdomstolen har säte i Stockholm.

Regeringsrättens organisation

16 §

Regeringsrätten utgöres av nitton regeringsråd. Enligt vad därom är särskilt stadgat skall ett eller, när lagrådets extra avdelning är i tjänst, två av regeringsråden tjänstgöra i lagrådet.

17 §

Regeringsrätten skall vara delad i tre avdelningar.

Till tjänstgöring å avdelningarna indelas regeringsråden för viss tidsperiod. Därunder må dock sådan jämkning av avdelningarnas sammansättning äga rum, som påkallas av ledamots avgång, förfall eller annan särskild omständighet.

18 §

Konungen utser en av regeringsrättens ledamöter att för sin tjänstetid vara domstolens ordförande. Denne skall tillika vara ordförande på avdelning. Ordförande på annan avdelning utses likaledes bland ledamöterna av Konungen för ledamotens tjänstetid.

19 §

Regeringsrättens avdelningar äro lika behöriga att upptaga till domstolens handläggning hörande mål och ärenden.

Arbetet skall, såvitt möjligt, jämnt fördelas mellan avdelningarna.

Å avdelning skall, med iakttagande av att någon avdelning alltid kan samlas, arbetet fortgå minst fyrtio veckor om året.

20 §

Närmare grunder för avdelningarnas sammansättning och målens fördelning samt tjänstgöringen i regeringsrätten beslutas av domstolen samfällt.

Det tillkommer regeringsrättens ordförande att i samråd med ordförandena på övriga avdelningar tillämpa de sålunda beslutade grunderna, såvitt angår ledamöternas indelning och målens fördelning, ävensom att övervaka tjänstgöringen i dess helhet. Det åligger ordföranden på varje avdelning att leda arbetet på avdelningen.

21 §

Om domförhet i regeringsrätten vid prövning och avgörande av mål stadgas i regeringsformen. Vid behandling av fråga om prövningstillstånd enligt 36 § skola tre regeringsråd deltaga.

22 §

Finner någon av regeringsrättens avdelningar vid överläggning till avgörande av mål den på avdelningen rådande meningen avvika från rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut varit antagen av regeringsrätten, må avdelningen förordna, att målet i hela dess vidd eller, om det prövas kunna ske, allenast viss i målet uppkommen fråga skall avgöras av regeringsrätten i dess helhet.

Ha i särskilda, för avdelningen kända avgöranden mot varandra stridande åsikter i fråga om viss rättsgrundsats eller lagtolkning på olika tider gjort sig gällande inom regeringsrätten, äger vad som föreskrives i första stycket tillämpning allenast i det fall, att avdelningen finner den rådande meningen avvika från det senast meddelade avgörandet.

När mål avgöres av regeringsrätten i dess helhet, böra alla regeringsråden deltaga i avgörandet om laga hinder ej möter.

23 §

I vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av föredragande på eget ansvar, bestämmer Konungen.

24 §

För måls beredning och föredragning inför regeringsrätten finnas regeringsrättssekreterare, vilka ingå i regeringsrättens kansli. Av regeringsrättssekreterarna förordnar Konungen en att som kanslichef leda kansliets arbete.

25 §

Regeringsrätten har säte i Stockholm.

Gemensamma bestämmelser

26 §

Lagfaren ledamot av förvaltningsdomstol utnämnes av Konungen. Om utnämning av regeringsråd stadgas i regeringsformen.

Icke lagfaren ledamot av förvaltningsdomstol så ock ersättare för sådan ledamot förordnas av Konungen för fyra år i sänder.

27 §

Regeringsrättssekreterare utnämnes eller förordnas av Konungen.

Föredragande i försäkringsdomstolen förordnas av Konungen.

Kammarrätt utser själv föredragande.

28 §

Ledamot och föredragande i förvaltningsdomstol skola vara svenska medborgare och ha fyllt tjugufem år. Den, som ej uppnått denna ålder, må dock utan hinder därav vara föredragande i kammarrätt efter domstolens bestämmande.

Ej må befattning som ledamot eller föredragande i förvaltningsdomstol utövas av den, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Lagfaren ledamot ävensom föredragande i förvaltningsdomstol skola ha avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Om behörighet till regeringsrådsämbete stadgar regeringsformen.

29 §

Ledamot och föredragande i förvaltningsdomstol skola ha avlagt domared eller försäkran enligt vad som sägs i 4 kap. 11 § rättegångsbalken.

30 §

I fråga om jäv mot ledamot och föredragande i förvaltningsdomstol gäller vad som föreskrives i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare.

När avdelning av regeringsrätten behandlar ansökan om resning eller domvillobesvär i något av regeringsrätten avgjort mål eller ärende, må ej

ledamot, som deltagit i det tidigare avgörandet, tjänstgöra på avdelningen, om domfört antal ledamöter ändå är att tillgå inom regeringsrätten.

31 §

För vikarie för lagfaren ledamot och ersättare för icke lagfaren ledamot gäller i tillämpliga delar vad som föreskrives i 28—30 §§.

32 §

Förvaltningsdomstol sammanträder på ort, där den har sitt säte. Sammanträde må dock hållas på annan ort, när det finnes erforderligt.

33 §

Förvaltningsdomstol skall ha kansli, som hålles öppet för allmänheten på bestämda tider.

Särskilda regler om förfarandet i förvaltningsdomstol

34 §

Förvaltningsdomstols avgörande av saken sker genom utslag. Annat domstolens avgörande träffas genom beslut. Beslut, varigenom domstolen annorledes än genom utslag skiljer saken från sig, är slutligt beslut.

Kunna besvär över kammarrätts eller försäkringsdomstolens utslag eller beslut prövas av regeringsrätten endast om prövningstillstånd meddelats, skall den i utslaget eller beslutet ingående besvärshänvisningen lämna besked därom. Därvid skall tillika angivas, på vilka grunder sådant tillstånd må meddelas.

Fullföljd av talan mot kammarrätts och försäkringsdomstolens avgörande

35 §

Talan mot kammarrätts och försäkringsdomstolens utslag och beslut må, där ej annat är i lag stadgat, föras hos regeringsrätten.

Anser part att besked, som meddelats enligt stadgandet i 34 § andra stycket är oriktigt, äger han rätt att i samband med talan mot avgörande, vari besvärshänvisningen ingår, påkalla prövning av beskedet.

36 §

Besvär över kammarrätts eller försäkringsdomstolens utslag eller beslut i besvärsmål må ej i vidare mån än som framgår av 37 och 38 §§ komma under regeringsrättens prövning, med mindre regeringsrätten meddelat parten tillstånd därtill.

37 §

Prövningstillstånd må meddelas,

1. om för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av vikt, att besvären prövas av regeringsrätten, eller

2. om parten visar, att besvarens prövning skulle ha synnerlig betydelse utöver det mål varom är fråga, eller

3. om med hänsyn till målets svårbedömlighet, dess allmänna vikt eller omständigheterna i övrigt synnerliga skäl förekomma till talans prövning av regeringsrätten.

38 §

Meddelas prövningstillstånd, skall det gälla det överklagade utslaget eller beslutet i dess helhet, såvitt parten för talan däremot.

Upptages parts talan till prövning, må regeringsrätten, om skäl äro därtill, utan hinder av bestämmelserna i 37 § meddela annan klagande i målet prövningstillstånd.

Meddelas ej prövningstillstånd, skall det överklagade beslutet stå fast; erinran härom skall intagas i regeringsrättens beslut.

Särskilda bestämmelser

39 §

Närmare bestämmelser om kammarrätternas och försäkringsdomstolens organisation och verksamhet meddelas av Konungen.

40 §

Åtal mot ledamot i kammarrätt eller försäkringsdomstolen så ock mot ersättare eller vikarie för sådan ledamot för ämbetsbrott skall upptagas av högsta domstolen.

Denna lag träder i kraft — — —

Reservation av herr Reuterswärd med instämmande av herr Andersson

Kommitténs förslag till behörighetskrav för regeringsrådsämbete innebär bl. a. att regeringsråd skall ha avlagt juris kandidatexamen samt förvaltat civil beställning och däruti ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. Förslaget skiljer sig från gällande föreskrifter (18 § RF) i fråga om det absoluta kravet på juris kandidatexamen. F. n. och alltsedan regeringsrättens tillkomst krävs nämligen sådan examen blott av minst två tredjedelar av hela antalet regeringsråd.

Jag kan icke biträda förslaget till utformning av dessa behörighetskrav.

Av den i betänkandet intagna (s. 331 f) redogörelsen för bakgrunden till nuvarande regler på området framgår, att man vid inrättandet av regeringsrätten ansåg att hinder inte borde föreligga mot att till regeringsråd utnämna goda krafter som fått grundlig administrativ utbildning genom långvarig verksamhet på viktiga poster inom förvaltningen. Alltsedan regeringsrättens tillkomst har även icke-jurister varit ledamöter av domstolen.

I betänkandet redovisas (s. 332—333) skälen för kommittémajoritetens förslag till nya och skärpta behörighetskrav. Det huvudsakliga skälet synes vara, att domstolen efter en reform i enlighet med kommitténs förslag mer än nu kommer att få karaktär av prejudikatinstans. Det juridiska momentet i avgörandena anses komma att bli viktigare än hittills. I målen hos regeringsrätten väntas så ofta uppkomma inrikata juridiska spørsmål, att det skulle vara en kännbar olägenhet att sakna den grundläggande rättskunskap och skolning i juridisk metodik som rättsliga studier ger.

Inom kommittén råder enighet om att regeringsrätten i framtiden bör bli en mera renodlad prejudikatinstans än hittills. Domstolens avgöranden kommer enligt förslaget till stor del att avse mål, vari utgången kommer att bli vägledande för de administrativa myndigheterna. En mycket stor del av förvaltningen kommer att beröras. För att domstolen skall kunna fullgöra denna uppgift är det av största vikt att avgörandena föregås av omsorgsfulla överväganden av deras effekt på förvaltningsförfarandet. Det synes därför erforderligt att inom regeringsrätten finns kvalificerad administrativ expertis med överblick över hela det förvaltningsområde som berörs av prejudikaten.

Det framstår därför som angeläget att möjlighet finns att till domstolen knyta experter från skilda förvaltningsområden. Formella behörighetskrav som motverkar en allsidig sammansättning av domstolen måste undvikas.

Det torde mera sällan inträffa att en person vid sin utnämning till regeringsråd har så bred administrativ erfarenhet, att den täcker alla de rättsområden som berörs av regeringsrättens jurisdiktion. Han torde i stället vara expert på ett förhållandevis begränsat område. Genom de kollegiala arbetsformerna kommer emellertid denna expertis hela domstolen till godo samtidigt som den nyutnämnde ledamoten med tiden förvärvar förtrogenhet med de för honom mera obekanta rättsområdena genom självstudier och genom att dra nytta av kollegernas erfarenhet.

Kommittémajoriteten har uttalat att det juridiska momentet i regeringsrättens avgöranden med den föreslagna ordningen kommer att bli än viktigare än hittills och att i målen ofta torde uppkomma intrikata juridiska spörsmål. Emot denna uppfattning har jag inga invändningar. Däremot kan jag icke dela majoritetens slutsats att dessa förhållanden bör leda till att alla regeringsråd skall ha avlagt juris kandidatexamen.

Enligt min uppfattning är nämligen juridisk expertis blott en av de former av expertis som bör vara representerad i domstolen, låt vara att denna representation med hänsyn till domstolens art och uppgifter bör vara betydande. Men att av de av kommittémajoriteten redovisade skälen dra den slutsatsen att alla regeringsråd skall vara jurister synes mig felaktigt. Lika väl skulle man då kunna kräva att, eftersom flertalet mål i regeringsrätten även framdeles kan antas vara taxeringsmål, alla regeringsråd redan vid tidpunkten för sin utnämning är skatteexperter.

Därtill kommer att det formella krav på juridisk grundexamen som kommittén uppställer på intet sätt borgar för juridisk expertis. Utnämning till regeringsråd sker långt efter det vederbörande avslutat den utbildning som fört honom in på administrativa uppgifter. Det är uppenbart att vad som meriterat till regeringsrådsämbetet i allt väsentligt är vad han utträttat efter denna utbildnings avslutande. Huvudkravet på regeringsråd är — och avses förbli — att han förvaltat »civil beställning» samt däruti ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. Den avgörande kvalifikationsgrunden är med andra ord den kompetens han visat på olika poster i samhället. Om en person genom mångårig verksamhet i det allmännas tjänst visat sin kompetens och lämplighet för att bli regeringsråd, synes det egendomligt om han skulle diskvalificeras därför att han kanske 20 eller flera år tidigare inte avlade juris kandidatexamen.

Kommittémajoritetens uppfattning på denna punkt ter sig för mig som ett steg bakåt i förhållande till vad som gäller alltsedan tiden för regeringsrättens tillkomst. Den åsyftade åtstramningen av det rent formella behörighetskravet synes desto mindre motiverad mot bakgrunden av utvecklingen på utbildningsområdet sedan år 1908. Då kunde med fog sägas att en mycket stor del av förvaltningen och särskilt de högre posterna rekryterades av jurister och att regeringsråds-kandidaterna borde sökas bland dessa. Så är ingalunda fallet numera. Såsom förberedelse till en förvaltningskarriär väljs

numera i stor utsträckning andra utbildningslinjer, t. ex. teknisk utbildning, civilekonomexamen, statsvetenskapliga studier, socionomutbildning. I flera av dessa utbildningsvägar ingår f. ö. viss juridisk grundutbildning. En grundlig administrativ utbildning genom långvarig verksamhet på viktiga poster inom förvaltningen torde, lika väl nu som vid tiden för regeringsrättens tillkomst, kunna göra sådana icke-jurister väl lämpade för regeringsrådsämbete.

Avgörande synes mig böra vara att det icke är den förberedande utbildningen utan de kunskaper och erfarenheter en tjänsteman eller domare förvärvat efter inträdet i statstjänst som är av betydelse för bedömandet av vederbörandes lämplighet för regeringsrådsämbete. Inga förberedelser till statstjänst ger en ung man eller kvinna nog kunskaper och erfarenheter för högre befattningar. För att nå dessa krävs att vederbörande genom erfarenheter under sin tjänsteutövning, genom självstudier och genom sin allmänna läggning visar sig ha förmåga att utvecklas. Detta gäller såväl jurister som icke-jurister. Det finns enligt min mening ingen anledning att förutsätta, att en icke-jurist inte efter inträdet i statstjänst skulle kunna inhämta den »förtrogenhet med centrala juridiska ämnen och en insyn i spörsmål av rättslig natur, som en domare i den högsta förvaltningsdomstolen har den största nytta av» och som enligt kommittémajoriteten förvärvas genom juris kandidatexamen. Även för jurister torde denna förtrogenhet och insyn i allt väsentligt förvärvas genom sysslandet med juridiska frågor efter avlagd examen, låt vara att en sådan examen helt naturligt underlättar vederbörandes vidareutveckling som jurist.

Även om jag inte kan ansluta mig till kommittémajoritetens uppfattning att juris kandidatexamen bör vara obligatorisk för regeringsråd är jag ense med majoriteten däruti att flertalet ledamöter i regeringsrätten bör besitta domarerfarenhet. Detta torde ligga i sakens natur. Så har också hittills varit fallet utan någon uttrycklig bestämmelse härom och någon sådan torde ej heller erfordras.

I fråga om den tekniska utformningen av hithörande bestämmelser vill jag anföra följande.

Som tidigare nämnts är behörighetskraven f. n. intagna i 18 § RF. Enligt författningsutredningens uppfattning borde dessa regler vid en författningsreform i stället tas in i allmän lag. Om denna uppfattning godtas bör vid en författningsreform behörighetskraven regleras i regeringsrättslagen. Enligt min uppfattning bör stadgandet då blott ange att regeringsråd skall ha förvaltat civil beställning och däruti ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. Någon motsvarighet till nuvarande bestämmelse om att minst två tredjedelar av antalet regeringsråd skall vara jurister anser jag som nämnts icke erforderlig. Skulle ändock anses, att regeringsrättslagen uttryckligen bör ange, att regeringsrätten till viss del skall rekryteras ur juristernas led, bör behörighetskravet anknyta, icke till juridisk examen, utan till erfarenhet

som domare, dvs. till det som egentligen åsyftas. Bestämmelsens innehåll bör då vara att viss del av regeringsråden — förslagsvis hälften — skall, jämte det de förvaltat civil beställning, även ha beklätt domarämbete och däri ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet.

I avvaktan på en författningsreform torde behörighetskraven för regeringsrådsämbete få behållas i RF. Så torde även bli fallet om man vid en författningsreform inte godtar författningsutredningens uppfattning att dessa bestämmelser bör brytas ut ur grundlagen. Avfattningen av 18 § RF bör ansluta till vad nyss sagts om regeringsrättslagen.

Emellertid kan ifrågasättas om ändring av 18 § RF är nödvändig såsom blott ett provisorium i avvaktan på en författningsreform. F. n. finns nämligen endast en icke-jurist inom regeringsrätten medan RF i och för sig medger fem — eller sex, om kommitténs förslag till ökning av regeringsrådets antal genomförs. Även ett eventuellt krav på att minst hälften av regeringsråden skall hämtas från domarkåren är f. n. tillgodosett med sådan marginal, att någon provisorisk ändring av RF icke erfordras för att tillgodose ett sådant önskemål.

BILAGA A

Förvaltningsrättskipningens omfattning och organisation i vissa främmande länder

Danmark

Enligt den danska grundlagen finns möjlighet att i Danmark inrätta förvaltningsdomstolar. Härvid torde man ha tänkt sig domstolar bestående av yrkesdomare och med ett ganska brett målregister. Lagstiftarna har dock inte velat ge förvaltningsdomstolarna rätt att helt slutligt avgöra de frågor, med vilka förvaltningsdomstolarna tar befattning. Enligt grundlagen skall nämligen förvaltningsdomstolarnas avgöranden kunna dras under den danska högsta domstolens prövning. Saken är emellertid av mera teoretiskt intresse eftersom några förvaltningsdomstolar av den typ varom här är fråga hittills inte inrättats.

Det förekommer emellertid i betydande utsträckning att de danska förvaltningsmyndigheternas beslut kan omprövas av speciella organ, som står utanför den egentliga förvaltninghierarkin. Dessa organ består huvudsakligen av lekmän och specialister av olika slag, vilka inte är anställda hos organet i fråga. De inrymmer dock i åtskilliga fall även ledamöter med tjänstemannaställning. Ledamöterna utses i en del fall av folketinget eller organisationer. Oftast förordnas de dock av regeringen eller av någon förvaltningsmyndighet. Organens sammansättning skall ge garantier för att vid ärendenas handläggning hänsyn tas ej blott till juridisk och annan speciell sakkunskap utan även till det allmänt medborgerliga omdömet och olika samhällsgruppers intressen. Nu ifrågavarande organ är i allmänhet inte underkastade tjänsteföreskrifter från överordnade och intar sålunda en självständig ställning i förhållande till regeringsmakten. De är också fristående i den meningen att deras beslut endast sällan kan ändras av regeringen eller av en förvaltningsmyndighet av gängse typ.

Antalet dylika specialorgan är stort i Danmark. Verksamhetsområdet för varje organ är vanligen starkt begränsat. Vissa av organen handlägger ärenden i första instans eller har karaktären av underställningsorgan. Många av dem har dock utslutande eller företrädesvis att behandla anförda besvär. De brukar ges beteckningen ankenævn. De är på olika sätt infogade i instansordningen. I en del fall handlägger de klagomål över direktoraters beslut. I andra fall prövar de besvär över avgöranden, som träffats av statliga lokalorgan eller kommunala myndigheter.

Befogenheterna för ankenævn kan vara bestämda på olika sätt. Oftast är prövningen allsidig, men den kan ibland vara begränsad till rättsfrågor. I allmänhet kan prövningen leda till att ett annat beslut sätts i det underkändas ställe, men den kan även vara rent kassatorisk. Förfarandet hos ankenævn växlar efter organisationens och funktionernas beskaffenhet. Ibland är förfarandet ungefär detsamma som det ordinära förvaltningsförfarandet men det förekommer även inslag hämtade från rättegångsförfarandet, exempelvis muntlig förhandling och bättre utredningsmöjligheter i övrigt.

Av Danmarks ankenævn är *landsskatteretten* den viktigaste. Landsskatteretten

handlägger i främsta rummet besvär över lokala organs beslut i skattefrågor och i viss utsträckning även besvär över beslut av den centrala tillsynsmyndigheten på skatteväsendets område. Antalet ärenden i landsskatteretten uppgår till cirka 7 000 om året. Landsskatteretten består av en ordförande och några vice ordförande, utsedda av konungen, samt därutöver av tjugotvå ledamöter, av vilka elva väljs av folketinget och elva av finansministern. Ordföranden, vice ordförandena och minst tre av de av finansministern valda ledamöterna skall uppfylla de villkor, som finns stadgade för landsdomare. Bland de av finansministern utsedda ledamöterna skall vidare jordbruket, industrin, hantverket och handeln vara representerade med en ledamot var och löntagarna med två ledamöter. Folketingets och finansministerns val av ledamöter avser en tid av sex år.

Landsskatteretten arbetar på avdelningar. I avgörandet av ärendena skall normalt delta ordföranden eller en av vice ordförandena samt därutöver minst två ledamöter. Vid lika röstetal gäller ordförandens eller vice ordförandens mening. När arbetsbelastningen kräver det kan landsskatteretten bestämma, att byråchef hos retten skall delta i avgörandet av ärenden om taxering av inkomst och förmögenhet. I sådana fall har vederbörande byråchef samma ställning som en vice ordförande. I ärende, vars handläggning leds av byråchef, får dock vederbörande avdelning fatta beslut endast om beslutet är enhälligt. I annat fall hänskjuts ärendet till behandling i den förut angivna normalordningen.

Såsom framgår av det föregående finns i Danmark även ett stort antal andra ankenævner. Såsom exempel härpå må nämnas *erhvervsskatteudvalget* och *toldankenævnet*, vilka är verksamma på skatte- och tullväsendets område. *Skatteråden* är på en gång klagoinstans och organ som ex officio granskar de kommunala myndigheternas taxeringar. *Invalideankenævnet* prövar besvär över vissa beslut av invalideforsikringsretten, som är en förvaltningsmyndighet. *Særlige patentkommissioner* handlägger klagomål när patent vägrats eller beviljats. *Monopolankenævnet* behandlar besvärssärenden rörande lagstiftningen om monopol och konkurrensbegränsningar. *Ulykkesforsikringsrådet* prövar besvär över beslut av direktoratet för ulykkesförsikringen men har även vissa andra uppgifter. En ganska renodlad klagoinstans är *landsnævnet for børne- og ungdomsforsorg*. Nämnas må också *overtaksationskommissioner* för handläggning av frågor om ersättning vid expropriation. Det finns dessutom ett stort antal andra specialorgan av samma typ, vilka står utanför den egentliga förvaltningshierarkin och självständigt prövar eller omprövar förvaltningsärenden av olika slag.

En principiellt viktig rättssäkerhetsgaranti på förvaltningens område i Danmark är möjligheten att dra förvaltningsmyndigheternas beslut under allmän domstols prövning. Denna möjlighet är fastslagen i den danska grundlagen. Prövningen av allmän domstol omfattar i allmänhet endast frågan, huruvida det föreliggande förvaltningsbeslutet är lagenligt. Ett förvaltningsbeslut kan således underkännas av allmän domstol, om beslutets innehåll inte står i överensstämmelse med vederbörande författning eller om förvaltningsmyndigheten överskridit sin formella kompetens. Däremot saknar allmän domstol i princip behörighet att pröva, huruvida det föreliggande förvaltningsbeslutet är lämpligt. Genom att utforma en författning så att förvaltningsmyndigheterna får ett vidsträckt utrymme för en skönsmässig bedömning kan lagstiftaren sålunda begränsa de allmänna domstolarnas möjligheter till kontroll över förvaltningen. I flera fall har dock allmän domstol i Danmark vid prövning av förvaltningsärenden kommit till det resultatet, att en förvaltningsmyndighet inte äger den frihet som vederbörande författning kanske till synes ger myndigheten. Sålunda har förvaltningsbeslut underkänts bl. a. på grund av att en förvaltningsakt fullföljt ett syfte som inte faller inom den

berörda författningens principiella ram. Värdet av möjligheten till talan vid allmän domstol minskas därigenom att dylik talan i allmänhet inte uppskjuter verkningarna av det föreliggande förvaltningsbeslutet.

Enligt de nu nämnda riktlinjerna kan i allmänhet såväl statliga som kommunala myndigheters beslut bli föremål för allmän domstols prövning. Även regeringsmaktens beslut kan i regel angripas på dylikt sätt. I princip är även beslut som fattats av ankenævn eller liknande självständiga organ underkastade allmän domstols prövning. Beträffande vissa undantag från den angivna huvudregeln hänvisas till framställningen längre fram.

Talan vid allmän domstol hindras i allmänhet inte av att en administrativ klagoväg står öppen. Det förekommer dock specialbestämmelser, som begränsar tale-rätten till beslut, som fattats av den högsta administrativa instansen eller av ett självständigt specialorgan av förut omnämnd typ. Sålunda gäller exempelvis, att mål angående sådana skattefrågor, som kan bli föremål för prövning av allmän domstol, inte kan instämmas till domstol innan skatteärendet blivit prövat av landskatteretten eller, där förutsättningar för klagan till landsskatteretten ej är för handen, innan avslag erhållits på ansökan hos finansdepartementet om tillstånd att få ärendet prövat av landsskatteretten. Drar emellertid landsskatterettens handläggning eller finansdepartementets behandling av dispensansökningen ut på tiden utöver sex månader, äger vederbörande rättsägare utan ytterligare uppskov anhängiggöra talan hos allmän domstol. Nämnas må att även finansministern kan låta dra ett av landsskatteretten träffat avgörande under allmän domstols prövning. I sådant fall anhängiggörs målet vid vederbörande landsret (mellaninstans) som första instans.

I Danmark behöver i allmänhet talan vid allmän domstol mot ett förvaltningsbeslut inte instämmas inom någon viss frist. På vissa specialområden har dock frister för dylik talan blivit bestämda. Detta gäller bl. a. talan mot beslut som meddelats av landsskatteretten.

Trots det förut omnämnda grundlagsstadgandet förekommer det inom flera förvaltningsområden i Danmark, att möjligheten att dra förvaltningsmyndigheternas beslut under allmän domstols prövning inte blott begränsats (genom särskilda regler om talefrister och om föregående utnyttjande av administrativa rättelsemöjligheter m. m.) utan till och med helt avskurits. Uttryckliga bestämmelser härom finns i vissa fall men kan också saknas. Ibland kan en dylik bestämmelse ha innehållit att vissa angivna beslut förklaras vara slutliga. En sådan bestämmelse finns beträffande landsskatterettens beslut angående värdering av fast egendom. Oviss-het kan i en del fall råda om huruvida avsikten med en dylik bestämmelse varit att begränsa endast den administrativa överprövningen eller även domstolsprövningen. De regler som begränsar allmän domstols prövning av förvaltningsbeslut tolkas i allmänhet restriktivt. Vissa kvalificerade felaktigheter, såsom kompetensöverskridande, anses kunna prövas utan hinder av dem.

Det är både ordinära förvaltningsmyndigheters beslut och beslut av självständiga specialorgan av förut angiven typ som i ganska stor omfattning gjorts oät-komliga för prövning av allmän domstol. Särskilt har det varit vanligt att man på detta sätt privilegierat beslut av organ av typen ankenævn. Ofta kvarstår dock även beträffande sådana organs beslut möjligheten att påkalla allmän domstols prövning. Exempel härpå erbjuder — såsom framgår av det föregående — många beslut av landsskatteretten.

Huvudregeln att allmän domstol äger underkänna olagliga beslut av administrativ myndighet utnyttjas inte sällan i praktiken. Målen är dock förhållandevis fåtaliga. Påfallande få i jämförelse med skattemålen hos den svenska regeringsrätten är de

skattemål som förs upp till högsta domstolen i Danmark. Säkerligen sammanhänger detta med de dryga processkostnaderna.

Finland

Förvaltningsrättskipningens omfattning och karaktär i Finland överensstämmer i väsentliga stycken med den svenska ordningen. Sålunda svarar främst särskilda förvaltningsdomstolar för kontrollen av förvaltningens laglighet och för tillgodoseendet av enskildas rättssäkerhet. Allmän domstol fyller inom förvaltningens rättsskyddssystem endast funktionen att beivra ämbetsbrott och att i förekommande fall gottgöra enskilda förluster på grund av felaktiga förvaltningsåtgärder genom att utdöma skadestånd. Liksom i Sverige är rättsmedlet i förvaltningsprocessen besvär. Rätten att anföra besvär på förvaltningens område regleras i en särskild lag från år 1950 om ändringssökande i förvaltningsärenden. Genom denna lag fastslås principen att besvär får anföras över förvaltningsmyndighets beslut, om inte besvärsrätt uttryckligen avskurits genom speciallagstiftning. Grundsatsen om allmän besvärsrätt brukar kallas *generalklausul*. Den står i motsats till *enumerationsprincipen*, som innebär att de förvaltningsrättskipande organens kompetens bestäms genom uppräknig av ämnen. Generalklausulen öppnar t. o. m. möjlighet att, med vissa undantag, anföra s. k. rättsbesvär över statsrådets eller ministeriums beslut. Över beslut av rikets president kan talan dock inte föras. Den högsta domstolsinstansens allmänna behörighet är inskränkt såtillvida som besvär vilka i huvudsak rör frågor om besluts *ändamålsenlighet* skall överlämnas till regeringens avgörande. Märkas bör, att domstolen själv bestämmer sin kompetens och därmed vilka frågor som går över till regeringen. I praxis har domstolen tolkat sin behörighet extensivt i vad avser prövning av frågor om besluts laglighet eller rättsenlighet. I den mån besvär som skall överlämnas till regeringen för avgörande även innehåller rättsfråga, avger domstolen för regeringen *bindande* utlåtande i denna fråga. Generalklausulens innebörd är alltså att klagande i princip alltid kan få förvaltningsbesluts rättsenlighet prövad med bindande verkan i förvaltningsrättskipningsväg. Vad angår kommunalbesvär gäller samma ordning som i Sverige, d. v. s. endast laglighetsprövning förekommer, och besvärsmyndigheten kan alltså inte sätta ett annat beslut i ett kasserat besluts ställe.

Förvaltningsrättskipningen är för flertalet fall uppbyggd i två nivåer. Motsvarighet till den svenska kammarrätten saknas. På det första planet fungerar länsrätter, som i organisatoriskt hänseende utgör avdelningar inom länsstyrelserna. Vid en länsstyrelse kan finnas flera länsrätter. Inalles rör det sig om ett trettiotal i hela landet.

Länsrätterna utövar i huvudsak all förvaltningsrättskipning inom länsstyrelsernas verksamhetsområde, t. ex. i skatte-, alkoholist- och barnavårdsärenden. De har även vissa andra uppgifter. Däribland märks behörigheten att som första instans uppta tvister angående offentligrättslig betalningsskyldighet o. dyl.

Varje länsrätt består av tre ledamöter. Ordförande i länsrätt är landshövding eller, enligt föreskrift i länsstyrelsens arbetsordning, länsråd eller landskamrerare. Övriga ledamöter är en länsassessor och föredraganden, vilken sistnämnde är en tjänsteman vid länsstyrelsen som erhållit föredragningen i särskilt uppdrag. Eftersom länsrätt inte har eget kansli, åtnjuter den biträde av personal inom ramen för länsstyrelsens allmänna organisation. Alla ledamöter i länsrätt skall vara jurister och ha avlagt domared. Denna regel gäller dock inte landshövdingen — han är regelmässigt inte jurist och avlägger särskild tjänsted. För proceduren i länsrätt gäller laga rättegångsordning, vilket innebär att muntlig förhandling kan hållas,

vittnen höras etc. I praktiken är dock muntliga förhandlingar sällsynta, och skriftlig procedur därmed förhärskande. Den kontradiktoriska principen är genomförd bl. a. genom en anordning som innebär att särskilt länsombud med uppgift att tillvarata statens talan skall förordnas av länsstyrelsen i den mån talan inte utförs av vederbörande myndighet. I praktiken agerar länsombud mycket sällan inför länsrätt.

Besvär över länsrätts utslag anförs hos den högsta förvaltningsdomstolen som har att pröva besvär i allmänhet. Förvaltningsrättskipning i högsta instans sker också i tjänsteöverdomstolen, vilken prövar besvär i mål om rätt att kvarstå i tjänst samt om pensionsrätt. I Finland finns också en försäkringsdomstol, som handlägger besvär på en del av socialförsäkringsområdet. Denna domstol anses dock inte ingå i det administrativa rättsskyddssystemet. Den fullföljd från försäkringsdomstolen, som är tillåten i vissa frågor, sker hos högsta domstolen. — Nämnas kan i sammanhanget att besvärsinstanser för den år 1963 genomförda sjukförsäkringen är ett antal sjukförsäkringsnämnder samt en prövningsnämnd, vars beslut är slutligt.

Högsta förvaltningsdomstolen består av en president och minst tretton förvaltningsråd, vilka samtliga skall vara lagfarna. (F. n. tjänstgör i domstolen ett tjugotal förvaltningsråd.) Förutom de egna rättskipande uppgifterna har domstolen att öva tillsyn över lägre myndigheters förvaltningsrättskipning. Domstolen har eget kansli med kanslichef och föredragande i olika grader, referendarieråd och förvaltningssekreterare. Den högsta förvaltningsdomstolen arbetar på tre avdelningar, av vilka en leds av presidenten och de övriga av de två äldsta förvaltningsråden. För målens fördelning på avdelningarna efter besvärens natur tillämpas inte någon absolut bestämd grund, men vissa riktlinjer följs dock. (I Sverige fördelas som bekant alla sorters mål på de tre avdelningarna.)

Högsta förvaltningsdomstolen är domför med fem ledamöter (frånsett i patentmål och de i Finland till förvaltningsrättskipningen hörande vattenmålen, i vilkas behandling tillika två överingenjörsråd skall delta). Inte så få mål hänskjuts till plenum, vari domstolens samtliga ledamöter deltar. Proceduren i mål är väsentligen skriftlig och för densamma gäller laga rättegångsordning. I skattemål kan ett förvaltningsråd, biträdd av föredraganden i målet, hålla förberedande muntligt förhör med klaganden. Härvid kan vittnen höras på ed. I andra mål kan förekomma förberedande förhör inför två föredragande. Förhör måste beslutas på domför avdelning och är tämligen ovanligt. Regelrätt muntlig förhandling inför fullsutten avdelning är sällsynt.

Från ordningen i regeringsrätten i Sverige skiljer sig handläggningsproceduren i högsta förvaltningsdomstolen avsevärt i ett hänseende. Således gäller att i varje ärende handlingarna skall granskas av ett förvaltningsråd före domstolens handläggning. Denne »referent» får föredragandens promemoria jämte besvärsakten senast en vecka före sammanträdet. Vid detta utför sedan »referenten» den väsentliga föredragningen av målet.

I fråga om ersättning för kostnader i förvaltningsprocessen (även i länsrätt) är rättsläget, med ett viktigt undantag, detsamma som i Sverige. Undantaget avser kostnader i skattemål — ungefär 40 % av högsta förvaltningsdomstolens ärenden — i vilka mål skattskyldig kan få ersättning enligt de grunder, som anges i rättegångsbalken.

Norge

I Norge liksom i Danmark saknas egentliga förvaltningsdomstolar bestående av yrkesdomare. En övergång till ett system med förvaltningsdomstolar anses inte kunna ske utan att stöd härför erhålls genom en grundlagsbestämmelse i ämnet.

I ett stort antal fall finns emellertid inom den norska förvaltningen möjlighet att överklaga statliga och kommunala myndigheters beslut hos självständiga specialorgan, vilka till största delen består av lekmän eller sakkunniga som ej har ställningen av tjänstemän hos organen i fråga. Dessa fristående besvärspövningsorgan, som inte ingår i den vanliga förvaltningshierarkin, brukar i Norge betecknas ankenemnder. De är nära besläktade med motsvarande danska organ. Funktionsområdet för varje ankenemnd är ganska begränsat.

Inte minst på socialförvaltningens område förekommer många ankenemnder. Nämnas må till en början *ankenemnden för yrkesskadetrygden*. Av dennas ledamöter utses ordföranden — som skall ha juridisk utbildning — och två andra ledamöter av konungen samt fyra ledamöter av stortinget. Bland de stortingsvalda ledamöterna skall ingå en arbetstagare och en arbetsgivare. Andra fristående besvärorgan, som prövar klagomål över rikstrygdeverkets beslut, är *ankenemnder för krigspensionering* och *för uføretrygden för militærpersoner*. Från andra grenar av socialförvaltningen och angränsande fält må nämnas en *ankenemnd för pensionstrygden för sjömenn* samt *sjømannsnemnder* för prövning av frågor om förhyrning av sjöfolk. Det är emellertid inte på alla områden av socialförvaltningen som ankenemnder inrättats. Klagan angående syketrygd, alderstrygd och barnetrygd förs nämligen hos rikstrygdeverket såsom sista instans. Över vissa beslut av prisdirektoratet kan besvär anföras hos *prisrådet*, som har ställningen av ankenemnd. Rådet upptar dock även vissa ärenden i första instans. Hos *patentstyrets 2. avdeling* kan klagan föras över beslut av styrelsens första avdelning. Nämnas må också *kontrollkommisjoner* vid sinnessjukhus för behandling av klagomål i intagnings- och utskrivningsärenden.

För vanliga skattemål saknar Norge centrala rättelseorgan av typen ankenemnd. Taxeringsarbetet utförs av en ligningsnemnd i varje skattedistrikt. Dessa nämnder handlägger också i första instans klagomål i skatteärenden. Beslut, som i anledning av förd klagan meddelas av ligningsnemnd, kan överklagas hos överligningsnemnd, som finns i varje kommun. Såväl ligningsnemnd som överligningsnemnd rättar under behandlingen av anförda klagomål alla fel, som upptäcks i taxeringen, även om härigenom taxeringen kommer att höjas. De högsta taxeringsmyndigheterna i Norge är fylkeskattestyret i varje fylke och riksskattestyret. Dessa myndigheter handlägger endast i mycket begränsad utsträckning besvärärenden. De har till huvuduppgift att utöva tillsyn över taxeringen. Antalet besvärärenden hos riksskattestyret uppgår endast till cirka femtio om året. Det är blott på några speciella områden inom skatteväsendet, som ankenemnder inrättats. Hit hör en *klagenemnd för omsetningsavgifter*, *landsklagenemnden för skog* och en *ankenemnd för verdsettelsen av aksjer*.

Förvaltningsmyndigheternas beslut kan i Norge liksom i Danmark dras under allmän domstols prövning. Något direkt stöd härför finns inte i den norska grundlagen. De allmänna domstolarnas prövningsrätt har emellertid blivit så allmänt erkänd och så fast rotad att densamma måste anses fastslagen genom konstitutionell sedvanerätt, som ej kan upphävas annorledes än genom ett stadgande i grundlagen.

Allmän domstols prövningsrätt omfattar i princip frågan om lagenligheten av ett föreliggande förvaltningsbeslut men inte frågan om ändamålsenligheten i ett helt skönsmässigt träffat avgörande. I enlighet härmed äger principiellt allmän domstol avgöra, huruvida det finns stöd i lag eller författning för det meddelade beslutet, huruvida något fel begåtts vid ärendets handläggning och huruvida avgörandet träffats av behörig myndighet. Vidare äger domstol pröva alla fakta, på vilka avgörandet bygger, och föreliggande bevisning ävensom rättstillämpningen

i det enskilda fallet. Prövningsrätten omfattar härvid även tillämpningen av bestämmelser, enligt vilka vid besluts fattande hänsyn skall tas till allmänna intressen eller förhandenvaron av särskilda skäl e. d. (det s. k. rättstillämpningsskönets). Till och med förvaltningens helt fria skön anses kunna underkännas av allmän domstol, om det föreliggande beslutet är uttryck för godtycke eller främjar syften som är främmande för lagstiftningen i fråga.

En talan vid allmän domstol mot ett förvaltningsbeslut uppskjuter i allmänhet inte verkningarna av beslutet. Enligt lagstiftning av år 1962 gäller att talan vid domstol ej må föras förrän vederbörande rättsägare utnyttjat den administrativa klagorätt, som kan finnas, samt hans klagan blivit avgjord av den högsta besvärinstans, som står öppen för honom. Samma år har i Norge fastställts en generell frist av sex månader, inom vilken talan mot ett förvaltningsbeslut får väckas vid allmän domstol.

Allmän domstols rätt att pröva de norska förvaltningsorganens beslut har på ett stort antal områden begränsats eller avskurits. En dylik privilegiering har i vid utsträckning förlänats beslut av — i det föregående delvis omnämnda — specialorgan, som intar en självständig och oberoende ställning i förhållande till den övriga förvaltningen. Hit hör beslut av ankenemndene för de offentliga tryckerier, riksskattestyret, patentstyret m. fl. Ifrågavarande organs sammansättning tillgodoser i allmänhet behovet av sakkunskap på ifrågavarande specialområden och betryggande särskilda handläggningsregler har ofta meddelats. Det är i regel den skönsmässiga sidan av avgörandena (rättstillämpningsskönets) som domstolarna betagits rätten att pröva. En motsvarande särställning har i många fall också tillerkänts beslut, som meddelas inom den vanliga förvaltningens ram.

Möjligheten att få förvaltningsåtgärder prövade av allmän domstol har på senare tid tagits i anspråk i större utsträckning än förr. Antalet förvaltningsmål vid allmän domstol i Norge är emellertid mycket litet om man gör en jämförelse med antalet mål vid förvaltningsdomstolarna i Sverige och Finland.

Frankrike

Rörande *förvaltningsrättskipningens omfattning* är i Frankrike att observera, att en absolut gräns är uppdragen mellan å ena sidan förvaltningens och förvaltningsrättskipningens sfär och å den andra sidan de allmänna domstolarnas. Principen om förvaltningsdomstolarnas exklusiva kompetens på sitt område upprätthålls strängt. Om sålunda i ett mål hos allmän domstol föreligger en prejudiciell fråga som hör till förvaltningsdomstols kompetens, skall målet vila i avvaktan på att förvaltningsdomstolen avgör prejudicialspörsmålet. Omvänt tillämpas samma procedur, när mål hos förvaltningsdomstol rymmer fråga som det tillkommer allmän domstol att avgöra. Demarkationslinjen mellan förvaltningsdomstols och allmän domstols kompetensområde är dock inte helt klar. Förvaltningsdomstolarnas behörighet har huvudsakligen utvecklats genom praxis utan stöd i skriven lag. Som huvudregel gäller att alla tvister som har sin grund i förvaltningens verksamhet skall dras inför förvaltningsdomstol. Även anspråk som härrör från kontrakt med det allmänna räknas hit. I allmänhet hör alltså tvister mellan den enskilde och det allmänna eller mellan två offentligrättsliga subjekt till förvaltningsrättskipningen när fråga är om utförande, underlåtenhet att utföra eller bristfälligt utförande av förvaltningsfunktioner.

Undantag från huvudregeln utgör bl. a. mål angående det allmännas industriella och kommersiella verksamhet, vilka mål upptas av allmän domstol. En del personrättsliga, expropriationsrättsliga m. fl. speciella mål faller också utanför förvalt-

ningsdomstols kompetens. En väsentlig målgrupp som på senare tid överförts till de allmänna domstolarna avser skadeståndskrav mot det allmänna på grund av trafikolyckor, vilka förorsakats av förvaltningsmyndigheters motorfordon.

För att lösa egentliga kompetenskonflikter, positiva eller negativa, mellan allmän domstol och förvaltningsdomstol finns en för ändamålet inrättad särskild domstol, »Tribunal des conflits». Den är sammansatt av ledamöter i de båda högsta instanserna, »la Cour de cassation» inom det allmänna domstolsområdet och »le Conseil d'État» för förvaltningsrättskipningen.

I praxis har utbildats två olika typer av talan hos förvaltningsdomstol. En form går ut på upphävande av förvaltningsbeslut på den grunden att beslutet är olagligt eller eljest ogiltigt, »recours pour excès de pouvoir». Saklegitimerad är envar som har ett personligt intresse av att förvaltningsbeslutet upphävs. Processen är väsentligen skriftlig. Tämligen enkla formkrav uppställs i fråga om besvären. Något advokattvång råder inte, och förfarandet är kostnadsfritt.

Bland de olika grunder som kan åberopas för att ett förvaltningsbeslut skall upphävas märks myndighets obehörighet, formfel eller lagbrott (»violation de loi»). Som skäl för upphävande räknas också att beslut strider mot administrativ författning eller, utan att över huvud taget strida mot något uttryckligt stadgande, är oförenligt med allmänt omfattade rättsprinciper. En ytterligare ogiltighetsgrund är s. k. illojal maktanvändning (»détournement de pouvoir»). Besvär över »excès de pouvoir» kan inte riktas mot författning som tillkommit under parlamentets medverkan, mot allmän domstols dom, mot vissa regeringsåtgärder — »actes de gouvernement», bland vilka märks diplomatiska beslut — ej heller mot exempelvis beslut som rör den interna förvaltningsverksamheten.

Den andra taleformen kallas »recours de pleine juridiction» och brukas väsentligen när fråga är om avtalstolkning eller skadeståndsansvar för det allmänna i utomobligatoriska förhållanden, t. ex. för offentliga tjänstemäns åtgärder. Behörig att föra talan är sakägare som drabbats av rättskränkning genom något förvaltningsbeslut, vari sakägaren inte förmått vinna ändring efter hänvändelse till vederbörande förvaltningsmyndighet. Visserligen utgör också vid »recours de pleine juridiction» besluts lagstridighet besvärsgunden, men processen gestaltar sig i princip som rättegången i tvistemål vid allmän domstol. Förvaltningsdomstolens befogenhet är inte begränsad i så måtto att bifall till talan endast kan leda till det påtalade beslutets upphävande. Domstolen kan ändra ett överklagat besluts innehåll och följaktligen sätta ett eget avgörande i det förras ställe. Besvärstalan varom nu är fråga är inte kostnadsfri som klagan angående »excès de pouvoir». Vid bifall till talan kan part dock tillerkännas kostnadsersättning. I den högsta instansen måste talan utföras genom auktoriserad advokat.

I fråga om *förvaltningsdomstolsorganisationen* gäller att för förvaltningsrättskipningen i första instans finns inmot ett trettiotal lokala förvaltningsdomstolar (»tribunaux administratifs»). Lokal domstols avgörande kan överklagas till den högsta förvaltningsdomstolen, »Conseil d'État», som har sitt säte i Paris. I vissa fall utgör »Conseil d'État» första instans. Så är händelsen när mål gäller av regeringen utfärdade allmänna föreskrifter (»décrets») eller högre ämbetsmans befattningsbeslut.

»Conseil d'État» har som reell chef en vice president (formellt är justitieministern president) och består av dels fyra administrativa avdelningar med bl. a. lagberedande och administrativt-konsultiva funktioner och dels en rättskipningsavdelning (»section du contentieux»). Fråga är inte om skilda karriärer, och en förlöpande omsättning (»roulement») sker mellan avdelningarna. Rättskipningsavdelningen består av en president, två biträdande presidenter och ett antal domare.

Högst kommer domare med titeln »conseillers d'État». Dessa har rösträtt i alla mål. Härefter följer äldre föredragande (»maitre de requêtes») och yngre föredragande (»auditeur»). Rättskipningsavdelningen är uppdelad i undersektioner med tre till fyra »conseillers», av vilka en ordförande, samt »maitres de requêtes» och »auditeurs».

Målen fördelas på undersektionerna, vilka behandlar dem vid beredningssammanträden. Avgörandena fattas normalt vid sammanträden med två eller tre förenade undersektioner (»sous-sections réunies»). Betydelsefulla mål behandlas av hela rättskipningsavdelningen, och i alldeles speciella fall kan mål avgöras i särskilt plenum (tio ledamöter under ordförandeskap av vice presidenten för »Conseil d'État»).

Förfarandet vid måls behandling i »Conseil d'État» är i huvudsak skriftligt, och i fråga om utredningen gäller officialprincipen. Domstolens rättskipning anses vara kvalitativt mycket högtstående, vilket sammanhänger med att man har en utmärkt rekrytering.

Handläggningen börjar med att en föredragande (»rapporteur») på undersektion bereder målet. Sedan föredraganden sammanbragt utlåtanden och övrigt erforderligt material upprättas en föredragningspromemoria (»rapport»), som överlämnas till undersektionens ordförande för granskning. Därefter behandlas målet vid beredningssammanträde (»séance de la sous-section d'instruction»). Föredragande vid undersektion har rösträtt i mål som han föredrar. Efter beredningssammanträdet passerar akten i målet till en äldre föredragande, som i egenskap av »commissaire du gouvernement» har att ytterligare bearbeta målet och presentera det vid ett regelmässigt offentligt sammanträde (»audience») med förenade undersektioner.

»Commissaire du gouvernement» är inte — som namnet i och för sig antyder — någon representant för det allmännas intresse. Han uppfattas snarare som en objektiv granskare (»avocat du droit ou de la loi») och hans uppgift är att så opartiskt som möjligt genomgå föredragandens promemoria och bilda sig en mening i saken. Denna framlägger han vid sammanträdet, efter det att föredraganden vid undersektionen lämnat en kort sammanfattning av besvären och advokaterna eventuellt argumenterat muntligen (något som dock är sällsynt förekommande). Med hänsyn till att »commissaire du gouvernement» på förhand gett till känna sin åsikt offentligt har han inte rösträtt i målet. — Hans penetration av målet har inte sällan ett sådant teoretiskt intresse att den befordras till trycket. Domstolens överläggning till dom (»arrêt») sker inom stängda dörrar.

Administrativ rättskipning utövas också av en särskild räkenskapsdomstol med högt anseende (»la Cour des comptes») och av vissa andra organ, t. ex. på sociallagstiftningens område. Över beslut av »la Cour des comptes» och en del andra specialorgan får vanliga besvär ej anföras. Emellertid utövar »Conseil d'État» en viss kontrollerande myndighet över organen i fråga.

Belgien

I fråga om *förvaltningsrättskipningens omfattning och karaktär* företer den belgiska ordningen stora likheter med den franska. Sålunda avgörs i administrativ rättskipningsväg med bindande verkan tvister angående förvaltningsbesluts laglighet och rättssenlighet (»recours en annulation pour violation des formes, excès ou détournement de pouvoir»). Talerätten regleras i lag; såsom förut nämnts har motsvarande talan i Frankrike utbildats genom praxis utan formellt lagstöd. När det gäller krav mot det allmänna på ersättning och skadestånd har förvaltnings-

domstol inte lika vid behörighetsram som i Frankrike (jfr »recours de pleine juridiction»). Sådana frågor faller i allmänhet under allmän domstols kompetens. Endast för det fall att allmän domstol saknar behörighet går saken till förvaltningsdomstol. Så är t. ex. händelsen när grunden för talan är att ett *intresse* — inte en *rätt* — kränkts. Förvaltningsdomstols avgörande i ersättningstvist är inte slutligt utan har formen av utlåtande till regeringen, som definitivt beslutar i saken. Utlåtande skall motiveras och delges parterna. I praktiken lär det knappast förekomma att regeringen går emot domstolsutlåtandet.

Belgien saknar till skillnad från Frankrike en särskild domstol för lösande av kompetenskonflikter mellan förvaltningsdomstol och allmän domstol (»Tribunal des conflits»). Uppstår kompetenskonflikt, ankommer det på den högsta instansen i det allmänna domstolssystemet (»Cour de cassation») att fälla utslaget. I detta hänseende är således den högsta instansen på den administrativa sidan underordnad den högsta domstolen för rättskipning i allmänhet.

Förvaltningsrättskipningens organisation omfattar endast en instans, »Conseil d'État». Några regionala förvaltningsdomstolar, motsvarande de franska »tribunaux administratifs», finns således inte. »Conseil d'État» är liksom sin franska motsvarighet uppdelad i två avdelningar. Endast den ena avdelningen (»section d'administration») fungerar som förvaltningsdomstol; den andra har författningsgranskande uppgifter — ej olika det svenska lagrådets. Rättskipningsavdelningen består av tre underavdelningar (»chambres»), som är domföra med tre ledamöter. Processen i »Conseil d'État» är enligt huvudregeln skriftlig men bestämmelserna lämnar visst utrymme för muntlig handläggning.

Skattemål går inte till förvaltningsdomstolen. Ändring i taxeringsbeslut (»réclamations») yrkas i första instans hos »le directeur des contributions». Mot sådan klagomyndighets beslut kan talan (»recours») föras hos vederbörande »cour d'appel», motsvarande hovrätt i Sverige. Talan mot appellationsdomstolens utslag kan i sista hand föras (genom »recours en cassation») hos den högsta domstolen (»Cour de cassation»).

Västyskland

Vad angår *förvaltningsrättskipningens omfattning* gäller att denna i Tyskland jämlikt grundlagen, några delstatsförfattningar och de efter år 1946 meddelade förvaltningsprocesslagarna väsentligen bestäms genom en *generalklausul*. Klausulen innebär, att vägen till förvaltningsdomstol står öppen i offentligrättsliga tvister (dock inte författningsrättsliga) för den som påstår sin rätt vara kränkt genom någon förvaltningens åtgärd. Genom att grundlagen allmänt tillförsäkrar medborgarna att få till stånd domstolsprövning av förvaltningsbeslut kan allmän domstols prövning alltid begäras för den händelse förvaltningsdomstol i något fall inte skulle vara behörig. Förvaltningsdomstolarnas uppgift är att kontrollera *rättsligheten* av förvaltningsorganens beslut och åtgärder, alltså att garantera rättsskydd. Med fråga om besluts *lämplighet* tar domstolarna inte befattning. I den mån klagan riktas mot förvaltningsmyndigheternas utövande av sitt fria skön inom laglighetens gränser faller den alltså utanför förvaltningsdomstols kompetens.

Man brukar räkna med fyra olika typer av talan hos förvaltningsdomstol: Yrkande om upphävande av en förvaltningsakt på grund av dess olaglighet (»Anfechtungsklage»), en speciell fullgörelsetalan (»Verpflichtungsklage»), andra fall av fullgörelsetalan (»Leistungsklage») och fastställsetalan (»Feststellungsklage»). Skadeståndskrav mot det allmänna på grund av kontraktsbrott eller tjänstemäns rättsstridiga åtgärder prövas inte av förvaltningsdomstol utan av allmän domstol.

När fråga är om »Anfechtungsklage» eller »Verpflichtungsklage» måste klaganden först ha uttömt alla möjligheter att få det påtalade beslutet ändrat av överordnad administrativ myndighet. Rättsmedlet härvidlag är »Widerspruch». Detta förfarande är nödvändigt för att förvaltningsdomstol skall kunna ta upp talan till saklig prövning (processföresättning). När det gäller »Leistungsklage» och »Feststellungsklage» är föregången »Widerspruch» däremot inte obligatorisk.

Processen inför förvaltningsdomstol består av skriftlig förberedelse åtföljd av muntlig huvudförhandling. Den kännetecknas av stor grundlighet och håller allmänt sett samma kvalitet som civilprocessen inför allmän domstol. Förvaltningsprocessen skiljer sig från civilprocessen i huvudsak därigenom att officialprincipen råder; ansvaret för sakens utredning vilar alltså på domstolen och inte på parterna. För dispositionsprincipen finns inte utrymme i vidare mån än att parterna kan medge motpartens talan ävensom träffa förlikning.

Rörande *domstolsorganisationen* i Västtyskland är att nämna, att där — förutom allmänna domstolar — finns förvaltningsdomstolar, socialdomstolar och skattedomstolar samt domstolar för arbetsrättsliga frågor. Den sista gruppen lämnas av naturliga skäl här åsido.

Vad angår *förvaltningsdomstolarna* råder ett treinstanssystem. Sålunda finns i delstaterna underdomstolar (»Verwaltungsgericht») och överrätter (»Oberverwaltungsgericht», i vissa delstater »Verwaltungsgerichtshof»). Små delstater kan ha en gemensam överrätt. Den till staden Berlin förlagda riksförvaltningsdomstolen (»Bundesverwaltungsgericht») är gemensam högsta instans.

Förvaltningsdomstol i första instans är indelad i avdelningar (»Kammer»), som var och en består av tre juristdomare och två lekmän (»ehrenamtlicher Verwaltungsrichter»). Lekmännen deltar dock inte vid måls förberedelse till huvudförhandling. Överrätterna är också indelade i avdelningar som kallas »Senate». Huvudregeln beträffande »Oberverwaltungsgericht» är att en avdelning består av tre juristdomare. Varje delstat kan dock bestämma, att i en avdelning skall ingå fem domare, av vilka två får vara lekmän. F. n. förekommer i en del stater besättningen tre juristdomare per avdelning, i andra tre juristdomare jämte två lekmän och i en delstat fem juristdomare. I riksförvaltningsdomstolens avdelningar sitter fem juristdomare.

Domarkadern i första instans utgörs av domstolens president, avdelningsordförande (»Direktoren») och erforderligt antal andra ledamöter. I övrigt finns rättens president, »Senatspräsidenten» och behövt antal övriga domare. På avdelningsordförande ankommer att fördela arbetet mellan ledamöterna. Vidare skall ordföranden bl. a. förbereda muntlig förhandling, leda sådan förhandling, se till att relevanta sakliga och rättsliga frågor i målet blir belysta, underteckna protokoll och avkunna dom. Förberedande av muntlig förhandling och upptagande av bevis före förhandling kan särskilt uppdras åt ledamot, »beauftragter Richter». Vid omröstning gäller ordförandens röst inte för mer än annan ledamots.

Riksförvaltningsdomstolen kan för avgörande av rättsfrågor hålla plenum (»Grosser Senat»), vilken handläggningsform framför allt används när fråga uppkommer om att avvika från en förut antagen rättsgrundsats. Även i »Oberverwaltungsgericht» förekommer plenum, nämligen i frågor vilka domstolen avgör som sista instans.

Varje förvaltningsdomstol har kansli (»Geschäftsstelle») med erforderligt antal tjänstemän, främst »Urkundsbeamten» som har åtskilliga processuella uppgifter. »Urkundsbeamten» betros i viss utsträckning med domargöromål, som t. ex. bestämmande av vissa kostnadsersättningar.

Vid den högsta instansen företräds det allmännas intresse av en särskild repre-

sentant, »Oberbundesanwalt». Särskild företrädare för det allmänna kan utses vid de delstatliga förvaltningsdomstolarna. Så har också skett i några delstater. Det allmännas representant uppträder inte automatiskt som part i förvaltningsprocessen. Det ankommer på honom själv att besluta om han vill föra det allmännas talan i egenskap av part.

I riksförvaltningsdomstolen råder advokattvång, d. v. s. part måste låta sig företrädas av advokat eller universitetslärare i rättsvetenskap. På något undantag när gäller inte advokattvång i övriga förvaltningsdomstolar.

Talan mot förvaltningsdomstols avgörande upptas till fullständig prövning av förvaltningsöverdomstolen. I vissa typer av mål gäller dock en summarevisibilisregel beträffande klagan i överrätten. Under den högsta förvaltningsdomstolens prövning kan — genom »revision» — nästan undantagslöst endast rättsfrågor dras. Vid sakfrågornas tidigare avgörande skall alltså bero, om inte förbundsrättsliga förfaranderegler eftersatts eller bedömningen står i strid mot logikens lagar eller allmänna erfarenhetssatser.

Såsom inledningsvis nämnts utövas vissa grenar av förvaltningsrättskipningen av mera specialiserade domstolar. Tvister rörande socialförsäkringsfrågor m. m. upptas av »Sozialgerichte», mot vilkas beslut talan kan föras hos »Landessozialgerichte». Högsta gemensamma instans för alla delstater är »Bundessozialgericht». Rättskipningen är anordnad enligt samma principer som förvaltningsrättskipningen i allmänhet, och i huvudsak gäller motsvarande regler om »Widerspruch» som processförutsättning, om begränsning av prövningen i den högsta instansen till rättsfrågor, om pleniavgöranden m. m. Vissa smärre skiljaktigheter märks dock. I några fall får klagan inte föras över den första instansens beslut. Rätten att fullfölja mål till högre instans kan i vissa lägen bero av den lägre instansens medgivande. Vissa viktigare frågor kan, om parterna överenskommer härom, föras direkt från underinstans till den högsta instansen. Inslaget av lekmannadomare är större än i förvaltningsdomstolarna, och i fråga om domförhållningsregler finns också skillnader.

För *skatterättskipningen* gäller efter en år 1965 genomförd nyordning principer som nära ansluter sig till grundsatserna för rättegång i allmänhet. Juristdomarna står helt fria från skatteförvaltningen, till vilken de tidigare haft viss anknytning. Klaganden har en starkare ställning i processen än förut och muntlighetsgrundsatsen har accentuerats. Officialprincipen råder vid sakernas utredning och i fråga om processmaterialet gäller partsoffentlighet.

Två domstolsinstanser finns: ett antal »Finanzgerichte» i första instans och »Bundesfinanzhof», som är högsta skattedomstol för hela riket. En avdelning i »Finanzgericht» består av tre juristdomare och två lekmannadomare. I »Bundesfinanzhof» är avdelningarna sammansatta av fem juristdomare. Beslut utanför muntlig förhandling fattas av tre ledamöter. Bestämmelser finns vidare om plenum i »Bundesfinanzhof». Mål skall i princip avgöras efter muntlig förhandling. Med parternas samtycke kan avgörande dock ske utan sådan förhandling.

Talan hos »Bundesfinanzhof» är endast tillåten om processföremålets värde överstiger 1 000 DM eller om vederbörande »Finanzgericht» medger klagan. Så kan ske om en betydelsefull rättsfråga föreligger till bedömande eller fel förelupit i formellt hänseende. Vad angår beslut i sakfrågor stannar normalt vid avgörandet av vederbörande »Finanzgericht».

Skattedomstol kan antingen själv besluta i saken eller upphäva det skattebeslut varemot talan förts och återförvisa frågan till skatteförvaltningen för ny behandling.

Rättegångskostnaderna skall normalt ersättas av den tappande parten. Taxeringsmyndigheternas kostnader är dock inte ersättningsgilla.

Österrike

Förvaltningsrättskipningens omfattning och karaktär bestäms genom en *generalklausul*, med stöd varav lagligheten av förvaltningsmyndigheternas beslut kan dras inför förvaltningsdomstol. Legalitetsprövningen är — med visst undantag — kassatorisk, d. v. s. bifall till talan (»Beschwerde») leder till att det påtalade beslutet upphävs — utan att annat beslut sätts i stället. Kassation skall ske om beslutet är olagligt (»rechtswidrig»), antingen på grund av sitt innehåll eller till följd av att förvaltningsmyndigheten varit obehörig eller ej iakttagit stadgade förfarandebestämmelser. Vederbörande förvaltningsmyndigheter är bundna av den rättsuppfattning som förestavat ett besluts »kassation». Förvaltningsdomstol äger inte ompröva vederbörande förvaltningsmyndighets beslut i sakfrågor eller dess bevisdömning. Nytt material får inte införas i förvaltningsprocessen. Dock kan förvaltningsdomstol upphäva ett förvaltningsbeslut, om av handlingarna i mål framgår att någon omständighet i väsentligt hänseende felbedömts eller kräver kompletterande utredning. — Av den kassatoriska prövningens natur följer att i förvaltningsrättskipningsväg inte kan provas krav mot det allmänna på grund av kontrakt eller fel från tjänstemäns sida (jfr »recours de pleine juridiction» i Frankrike).

I ett speciellt fall är förvaltningsdomstol kompetent att ta ställning till sakfrågor, nämligen vid myndighets inaktivitet (»Säumnisbeschwerde»). Om sålunda myndigheten underlåter att meddela beslut, kan förvaltningsdomstol under vissa angivna förutsättningar själv besluta i saken och därmed göra ändamålsenlighetsbedömningar.

Någon beloppsgräns, summa revisibilis, som villkor för talan hos förvaltningsdomstol finns inte. Däremot fordras av den som vill klaga hos förvaltningsdomstol att han — i den mån ej annat är särskilt föreskrivet — först uttömt alla möjligheter att vinna rättelse i administrativ väg. Sådan rättelse söks inom ramen av ett förvaltningsförfarande som är reglerat i lag och som, när det gäller riksförvaltningen, förssiggår på tre nivåer och, vad angår delstaterna, sker i två instanser. — Då delstaterna i ganska stor utsträckning har självstyrelse, kommer ofta beslut av en delstats regering upp till prövning i förvaltningsdomstolen. — Förfarandelagen innefattar handläggningsbestämmelser som skänker betryggande rättssäkerhetsgarantier redan på planet under förvaltningsdomstol.

Mot den tämligen kvalificerade handläggningsproceduren hos de administrativa myndigheterna som bakgrund får ses det förhållandet, att *förvaltningsrättskipningens organisation* omfattar väsentligen blott *en enda instans*, »Verwaltungsgerichtshof» i Wien. Denna domstol upptar alla typer av förvaltningsmål; således dömer den bl. a. i skattemål och socialförsäkringsmål, vilka i Västtyskland provas av »Finanzgerichte» respektive »Sozialgerichte». Grundlagen stadgar emellertid vissa undantag från den generalklausul som utpekar »Verwaltungsgerichtshof» som allmän klagoinstans. Patentmål och disciplinmål går inte dit, och vidare utövas förvaltningsrättskipning i sista instans på begränsade områden av vissa kvalificerade, kollegialt sammansatta organ.

Kompetenskonflikter mellan förvaltningsdomstol och allmän domstol löses av den centrala författningsdomstolen (»Verfassungsgerichtshof»). Eftersom förvaltningsdomstolen inte utövar allmän s. k. normkontroll, ankommer det på författ-

ningsdomstolen att pröva uppkommande frågor om *generella* förvaltningsföreskrifter är lagstridiga.

»Verwaltungsgerichtshof» arbetar på avdelningar (»Senate») och är domför med fem ledamöter. En tredjedel av domarna rekryteras från förvaltningen. Domstolen har inte, såsom exempelvis »Conseil d'État» i Frankrike, några författningsgranskande eller eljest administrativa uppgifter.

Förfarandet i förvaltningsdomstolen är i huvudsak skriftligt, och för detsamma gäller allmänna processrättsliga grundsatser. Muntlig förhandling hålls om part begär det. Den muntliga handläggningen har efter hand blivit ovanligare, bl. a. på grund av att skriftlig procedur är snabbare och mindre kostsam. För varje mål utses en referent, som sörjer för målets förberedelse och skriver utkast till dom.

Storbritannien

Omfattningen och karaktären av den kontroll, som domstolar kan utöva över förvaltningen, får i England sin prägel av att kontrollen sedan gammalt väsentligen utövas av *de allmänna domstolarna* (»ordinary courts of law»). Dessas behörighet i förvaltningsmål är ett utflöde av principen om »rättens herravälde» (»the rule of law»). Grundsatsen i fråga finns inte fastslagen i lag eller annan författning i form av »generalklausul» såsom t. ex. är fallet i Västtyskland. De allmänna domstolarnas kompetens att pröva förvaltningsbesluts laglighet har i stället fått sina ganska vittgående gränser bestämda genom rättspraxis. Över huvud taget för den engelska ordningen karakteristiskt att rättens grundläggande regelsystem (»common law») inte fått uttryck i lagföreskrifter men uppfattas som en av ålder bestående allmän lag, vari innesluts såväl privaträtt som offentlig rätt. Eftersom »common law», såsom den utbildats i rättspraxis (»judge-made law»), anses innefatta den egentliga rätten, uppfattas stiftad lag (»statute law») endast som supplementära föreskrifter och tolkas restriktivt.

De allmänna domstolarnas förvaltningsrättskipning går främst ut på att garantera den enskilde rättigheter som lagligen tillförsäkrats honom. Fråga kan vara om enskilds rätt att kräva att myndighet vidtar viss åtgärd eller att beslut som innefattar tvång eller annat ingrepp mot honom undanröjs. Längst sträcker sig domstolarnas kompetens när det gäller sådan legalitetsprövning som avser frågor, huruvida förvaltningsmyndighet överskridit sin behörighet (regeln om »ultra vires») eller missbrukat sin befogenhet (»abuse of power»). I dylika fall förekommer det att domstolarna med utgångspunkt i laglighetskontrollen även prövar och undanröjer förvaltningsmyndighets skön. Dock gäller att domstol inte kan sätta sitt eget skön i förvaltningsmyndighetens ställe. — Däremot är domstol befogad att hindra att myndighet använder sitt skön på ett rättsstridigt sätt (»a wrongful exercise of discretion»). Prövningen i sådant hänseende sker dock i hägnat av laglighetskontrollen enligt principerna om »ultra vires» och »abuse of power» och innebär inte att domstolarna generellt äger pröva förvaltningens skön i varje hänseende. Det är t. ex. bara när skönet grundats på ovidkommande omständigheter eller när relevanta fakta inte beaktats eller när skönet avser att främja ett syfte utan stöd i lagen som domstol får ingripa.

De allmänna domstolarnas legalitetskontroll av förvaltningsbeslut är inte inskränkt till prövning av rättsfrågor (»questions of law»), utan också bevisningen (»questions of fact») kan prövas. Allmänt sett är domstolarna dock återhållsamma vad angår omprövning av sakfrågor.

Det finns ingen allmän lag med föreskrifter rörande myndigheternas förfarande vid behandlingen av förvaltningsärenden. Domstolarna kräver i praxis att grund-

principerna för »natural justice» iakttas. Grova fel och brister i förfarandet, såsom att någon beslutat i egen sak eller att sakägare inte blivit hörd, kan således medföra att domstol undanröjer det principvidrigt tillkomna beslutet.

Domstolarna prövar inte endast individuella förvaltningsbeslut utan utövar också s. k. normkontroll, d. v. s. går in på frågor om lagligheten av allmänna föreskrifter som förvaltningsorganen utfärdar. Normkontrollen innefattar i regel inte prövning av bestämmelses ändamålsenlighet eller rimlighet. Föreskrifter på det lokala planet (»by-laws») anses dock kunna undanröjas med stöd av »ultra vires»-regeln om de bedöms såsom orimliga (»unreasonable»). För att ordinära lokala administrativa bestämmelser — exempelvis kommunala förordningar — skall kunna underkännas som »unreasonable» fordras emellertid att de är klart orättvisa eller otillbörliga (»oppressive»). Mindre restriktiv är däremot domstolarnas rimlighetsbedömning när fråga är om föreskrifter angående affärsdrivande verksamhet, t. ex. vattenledningsverk, elektricitetsverk o. dyl.

Eftersom parlamentet enligt engelsk statsrättslig uppfattning har suverän myndighet (»supremacy or sovereignty of Parliament»), kan det vid stiftande av lag förordna att domstolskontroll av förvaltningens beslut enligt lagen skall vara utesluten. Så kan ske genom uttrycklig föreskrift om att förvaltningsbeslut är slutligt (»final» eller »conclusive»). Den fasta traditionen att de allmänna domstolarna har att värna om den enskildes rätt i enlighet med de rättsgrundsatser som utbildats i »common law» medför dock att domstol i fall som nämnts likväl anses kompetent att pröva om en förvaltningsåtgärd är »ultra vires». Oklarhet råder f. ö. huruvida »common law» kan ge domstol stöd för vidare laglighetsprövning i trots av att parlamentet genom författning tillagt förvaltningsorgans beslut slutlig verkan.

Frågan om förvaltningsåtgärds laglighet kan komma under domstols prövning på olika vägar. Legalitetsprövningen kan således aktualiseras i straffprocess, där åtalet gäller överträdelse av förvaltningsmyndighets generella föreskrifter. Frikännande kan i sådant fall ske på grund av att en föreskrift anses ogiltig såsom »ultra vires». Vidare förekommer laglighetsprövning i mål om skadestånd av det allmänna. Såväl enskilda tjänstemän som myndigheter kan stämmas in till domstol för brott mot kontraktsmässiga förpliktelser och för skadevällande åtgärder.

Den väsentligaste kontrollen av förvaltningen utövar de allmänna domstolarna i de fall, när förvaltningsorganens åtgärder som sådana dras under domstols prövning. Ibland grundar sig allmän domstols behörighet på direkt bestämmelse härom i specialförfattning. Sådan uttrycklig reglering är vanligare i nyare lagstiftning än i äldre. Allmän domstols behörighet att pröva förvaltningsbeslut på områden där föreskrifter om klagan i domstolsväg saknas återgår, som förut nämnts, på »common law». Såsom en följd av att den judiciella kontrollen sker i enlighet med grundsatser som utbildats i praxis är gränserna för allmän domstols kompetens inte helt klara.

All rättskipning (»adjudication») på förvaltningsområdet är inte förlagd till de allmänna domstolarna. På åtskilliga, delvis nya och expanderande förvaltningsområden, t. ex. sociallagstiftningens, hälsovårdens, byggnadsväsendets, ligger den rättsliga kontrollen av förvaltningsmyndigheternas beslut hos *särskilda kollegiala organ* (»administrative tribunals»). Dessa organ uppvisar stora skillnader inbördes vad gäller organisation, funktioner och handlägningsprocedur. De flesta behandlar tvister mellan den enskilde och det allmänna, några få handlägger tvister mellan enskilda, och andra organ åter har både administrativa och rättskipande uppgifter. Frågan i vad mån allmän domstol äger överpröva beslut av en »administrative tribunal» har i vissa fall lösts genom bestämmelser om klagan (»appeal») hos allmän domstol. I andra fall är rättsläget något oklart. När ingen klagorätt stadgas, kan

den med beslutet missnöjde hänvänder sig till domstol för att söka få beslut upphävt (genom en »court order»). I praxis har allmän domstol ansetts kompetent att utan direkt lagstöd pröva huruvida beslut av en »administrative tribunal» bygger på uppenbart oriktig lagtillämpning eller tillkommit efter klart felaktig handläggning. I dylika specialfall anses allmän domstol enligt »common law» ha kompetens (»inherent powers») att korrigera ett »mistake of law». Allmänt sett gäller dock att »administrative tribunals» som — med uteslutande av allmän domstols behörighet — givits kompetens att slutligt avgöra rättsfrågor (»judicial powers») representerar en form av självständig förvaltningsrättskipning. De är visserligen inte »ordinary courts» men heller inte administrativa myndigheter under regeringen. De bör ses som ett av parlamentet skapat »machinery for adjudication». — Anmärkas må att den nordamerikanska motsvarigheten till Englands »administrative tribunal», kallad »administrative agency», är underkastad domstolskontroll i vidare utsträckning. Allmänt torde i Amerikas Förenta Stater anses gälla att domstol kan undanröja en »agency action», om beslutet inte har stöd i lag (»not warranted by law») eller grundas på otillräckligt material (»not supported by sufficient evidence»). Skillnaden i detta hänseende mellan engelsk och amerikansk rättsordning — som båda bygger på »common law» — beror främst på att domstolskontrollen i Förenta Staterna är förankrad i konstitutionen.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen utgör *förvaltningsrättskipningen i organisatoriskt hänseende* endast i fråga om vissa avsnitt en särskild gren av det allmänna rättssystemet. Det är framför allt på förvaltningsområden, där praktiska hänsyn och allmänna effektivitetssynpunkter gör sig starkt gällande, som man, ofta på grund av farhågor för att domstolskontroll skulle äventyra genomförandet av lagstiftarens intentioner, inrättat av de allmänna domstolarna oavhängiga »administrative tribunals» med rättskipningskompetens (»judicial powers»). Ordförande och ledamöter i »administrative tribunals» utnämnes vanligen av den för vederbörande lagstiftningsområde ansvarige ministern. Det förekommer också utnämningar av regeringen (»the Crown») och av lordkanslern. Normalt är ordföranden jurist, ofta en advokat med flerårig praktik.

Tidigare har nämnts att vägen från »administrative tribunal» kan gå till allmän domstol. Det förekommer också att klagan får ske hos högre administrativ domstol (»appellate tribunal») eller hos en minister.

Förfarandet inför »administrative tribunals» är allmänt sett informellt, snabbt och billigt, i synnerhet om man jämför med den allmänna domstolsprocessen. Det finns dock »tribunals» för vilka gäller väl utvecklade procedurregler, bl. a. om hörande av vittne på ed och om bevisning i övrigt.

Förvaltningstvist som upptas av allmän domstol behandlas enligt samma processregler som gäller för vanliga tvistemål. Förfarandet kan allmänt sägas vara tungrott, tidskrävande och dyrbart. På grund av de höga processkostnaderna är möjligheten att överklaga underinstansens dom till »Court of Appeal» praktiskt sett starkt begränsad. Till den allra högsta instansen (»House of Lords») går endast ett litet fåtal mål. Fullföljd dit fordrar särskilt tillstånd av »Court of Appeal».

BILAGA B

Sammanställning angående verkan av höjd beloppspärr

Förteckning över de i regeringsrätten under tiden den 10 september—den 27 november 1963 avgjorda taxeringsmål i vilka prövningstillstånd fordrats om summa revisibilis varit 15 000 kr. — 20 % — lägst 1 000 kr. i stället för 5 000 kr. — 10 % — lägst 500 kr. Även taxeringar före 1958 är medräknade¹.

Notis i R.Å.	Sakfråga	I kr. tappat belopp	Till sis tax. ink. enl. KR	RegR:s beslut
1120	Beskattning av periodiskt understöd i form av hyresbillig bostad i fastighet, tillhörande dödsboet efter klgdns svärmödrer.	1 800	12 390	Målet desert
1121	Samma	D:o	15 550	Målet desert
1122	Samma	D:o	12 700	Desert i KR, RR
1130	Representant medgavs avdrag för bilkostnader med 8 046 kr. i st. f. 10 853 kr.	2 807	15 210	Ej ändring Utan bifall
1132	Cykelhandlare medgavs avdrag för bilkostnader med 750 kr. i st. f. 1 982 kr.	1 232	8 180	Ej ändring
1133	Samma 1 500 i st. f. 2 923	1 423	8 650	Ej ändring
1134	” 1 500 ” ” ” 2 704	1 204	10 730	Ej ändring
1136	” 1 500 ” ” ” 3 104	1 604	12 020	Utan bifall
1137	” 1 500 ” ” ” 2 534	1 034	8 630	Ej ändring
1144	Förman vägrades avdrag för fördyrade levnadskostnader, 2 240 kr., men medgavs i st. avdrag för resor med 240 kr.	2 000	10 470	Ej ändring
1147	Tjänsteman beskattades för nettoint. av tomtförsäljningsrörelse 1 800 kr. (sis i Sthlm).	1 800	10 040	Bifall: Ingångsvärde och kostnader antogs ha uppgått till belopp motsv. intäkterna
1155	Fabrikör sköntaxerades till 25 925 kr. i st. f. dekl. 22 925 kr. Yrkade nedsättning med 2 326 kr. (Tax.-revision).	2 326	16 550	Ej ändring
1161	Ingenjör medgavs avdrag för fördyrade levnadskostnader med 6 240 kr. i st. f. yrkade 7 283 kr. och vägrades avdrag för flyttning-kostnader, 944 kr.	1 987	14 850	Ej utredning
1169	Högbåtsmans bilresor. Yrk. 2 000 kr. KR: 500 kr. därutöver desert.	1 500	10 770	Ej ändring

¹ De vid undersökningen tillämpade beloppsgrensarna skiljer sig något från dem, för vilka kommittén slutligt stannat. Undersökningen torde ändå vara belysande.

Notis i R.A.	Sakfråga	I kr. tappat belopp	Till sis tax. ink. enl. KR	RegR:s beslut
1232	Beskattning hos klgdn ss ink. av tjänst av belopp, som av två företag inom gummibranschen såsom bonusbetalningar utgivits till ett av klgdn ägt aktiebolag och som klgdn tillgodogjort sig.	8 927	56 380	Ej ändring
1241	Skönstax. av åkare. PN, KR: 32 000 kr. Klgdn: 26 780 kr.	5 220	32 800	Rörelse ink. 20 000 kr.
2151	Hemmansägare yrkade avdrag för byte av skördetröska med 5 300 kr. KR: 2 400 kr.	2 900	18 750	Utan bifall
1252	Hemmansägare uppgav ss intäkt likvid för häst, 920 kr., och yrkade avdrag för traktorköp med 2 000 kr. PN, KR: 920 kr. ej intäkt; ej avdrag för 2 000 kr.	1 080	6 940	Utan bifall
1259	Redaktionssekreterare medgavs av PN avdrag för ök. levnadskostn. med 300 kr. i st. f. yrkade 2 045 kr. KR: målet desert.	1 745	12 460	Utan bifall
1269	PN vägrade men KR medgav ett aktiebolag avdrag för utbetalning till Textilrådet med 1 703 kr. TI yrk. hos RR = PN	1 703	9 300	PN:s beslut fastställdes
1275	Samma fråga annat bolag	3 718	34 390	D:o
1276	D:o	6 100	55 340	D:o
1277	D:o	2 316	14 850	D:o
1292	Godsägare betr. annan fastighet. Fråga om tax.värdet eller del därav skulle utgöra grund för schablontaxering och garantibelopp.	4 055	24 630	Delvis bifall
1311	Fråga om royalty skulle beskattas hos klgdn eller hos dennes barn	6 000	58 590	Ej ändring
1315	Samma klgde	7 578	55 810	Ej ändring
1401	Direktör: Bilförmån 2 000 kr. i st. f. dekl. 500 kr. Avdrag för representation 2 000 kr. vägrat. Ink. av annan fast. 210 kr. i st. f. dekl. 35 kr.	3 675	22 070	Utan bifall
1402	Samma betr. bil. Representation 3 500 kr.	5 000	26 740	Utan bifall
1432	Direktör: Ink. av rörelse uppskattades till 1 739 kr. i st. f. uppgivet underskott 1 261 kr. Tjänst: Bilavdrag 400 kr. i st. f. 900 kr.	3 500	26 110	Ej ändring
1475	Arbetslöner i jbr. fast. yrk. 6 302 kr. medgivet 4 052 kr.	2 250	22 190	Visst bifall
1516	Riksbyggens bostadsrättsförening hälsingborgshus nr 3: Avdrag f. ränteeftergift avseende statligt tertiärlån.	6 100	44 350	Ej ändring
1528	Dödsbo: Avdrag för pensionsförsäkringspremier för kontorsanställda (tax. till kis).	6 018	43 650	Ej ändring
1553	Grävmaskinist medgavs avdrag för ökade levnadskostnader med 3 260 kr. i st. f. yrkade 4 912 kr.	1 652	16 040	Bifall
1566	Hemmansägare: Nettointäkt av två av honom brukade jbr.-fastigheter	2 000	14 880	Ej ändring

Notis i R.Å.	Sakfråga	I kr. tap- pat belopp	Till sis tax. ink. enl. KR	RegR:s beslut
1567	uppskattades till 15 388 kr. i st. f. yrkade 13 388 kr. Lasarettsläkares ink. av läkarverk- samhet uppskattades till 44 800 kr. i st. f. yrkade 37 997 kr.	6 803	41 140	Ink. uppskattades till 43 000 kr.
1576	Professor i juridik beskattades för ett från en fond erhållet belopp av 5 000 kr. Flera liknande fall avgjordes samma dag	5 000	45 720	Utan bifall D:o
1604	Disponent medgavs avdrag för un- derskott å sin hustrus två fastig- heter med 1 291 kr. i st. f. yrkade 5 733 kr. Ett flertal frågor betr. olika avdragsposter m. m.	D:o 4 442	ung. d:o 33 840	D:o Ej ändring
1611	Nettointäkt av diversehandelsrörelse uppskattades av PN till 12 906 kr. och av KR till 11 406 kr. i st. f. uppgivna 9 906 kr.	1 500	10 810	Ej ändring
1616	Arrendator beskattades av PN för ett belopp av 4 000 kr. som han på visst sätt tillgodoförts av jord- ägaren, en församling. KR be- skattade 2 006 kr. därav.	2 006	14 360	Ej utredning
1625	Byggnadssnickare vägrades ett med 2 830 kr. yrkat avdrag för för- dyrade levnadskostnader samt medgavs avdrag för bilkostnader med 1 924 kr. i st. f. 3 501 kr. och för slitning av verktyg med 170 kr. i st. f. 200 kr.	4 437	24 020	Ej annan ändr. än att avdrag för fördyrade levn.kostn. medgavs med ett som skäligt ansett belopp av 1 500 kr.
1626	Samme klgde vägrades avdrag 2 750 kr. för fördyrade levn.kostn. samt medgavs avdrag för slitning av verktyg med 170 kr. i st. f. 175 kr.	2 755	18 950	D:o
1630	Lantbrukare vägrades avdrag för bilbyte 1 600 kr.	1 600	10 440	Bifall
1642	Hemmansägare vägrades avdrag för del av anslutningsavgift till kraft- aktiebolag. KR: målet desert.	1 280	6 420	Ej ändring
1655	Läkare vägrades avdrag för perio- diskt understöd till två söner.	5 700	47 790	Ej ändring
1656	D:o	6 000	46 730	Ej ändring
1657	Direktör beskattades för livränte- belopp å 1 153 kr., som utgått till hans son, samt vägrades avdrag för ränta å revers, 3 000 kr., samt periodiskt understöd till sonen, 7 800 kr.	11 953	118 750	Ej annan ändr. än att klgdn ej beskattades för beloppet 1 153 kr.
1658	D:o (per. understöd dock 5 850 kr.)	10 003	170 700	D:o
1715	Banarbetare vägrades avdrag för fördyrade levn.kostn.	1 400	12 600	Ej ändring
1716	Konditor vägrades avdrag för förlust å fordran.	4 583	38 280	Ej ändring
1783	Snickares fastighet: Nettointäkt enl. PN 1 000 kr. Klgdn schabl.tax. med underskott 145 kr.	1 145	8 300	Ej ändring
1784	Samme klgde 1 500 kr. i st. f. 261 kr.	1 761	9 740	D:o
1785	Forstmästare (jbr.fast.) medgavs av-	2 725	13 830	Ej ändring

Notis i R.Å.	Sakfråga	I kr. tap- pat belopp	Till sis tax. ink. enl. KR	RegR:s beslut
	drag för resekostnader med 2 112 kr. i st. f. 4 837 kr.			
1786	Samme klgde 3 167 kr. i st. f. 5 498 kr.	2 331	12 450	D:o
1789	Lantbrukare medgavs avdrag för byte av personbil med 2 500 kr. i st. f. yrkade 4 237 kr.	1 737	14 670	Avdrag med ytterligare 1 000 kr.
1790	Civilekonom medgavs avdrag för bilkostnader med 1 200 kr. i st. f. yrkade 2 954 kr.	1 754	13 260	Ej ändring
1791	Samme klgde 1 200 kr i. st. f. 3 303 kr.	2 103	18 300	D:o
1792	„ „ 1 200 kr. i st. f. 3 380 kr.	2 180	20 680	D:o
1793	„ „ 1 200 kr. i st. f. 3 883 kr.	2 683	18 500	D:o
1796	Rätt beskattningsår betr. dödsbos inkomst av skogsprodukter.	942	1 420	Ej ändring
1787	Lantbrukare medgavs avdrag för bilkostnader med 2 225 kr. i st. f. yrkade 6 625 kr.	4 400	25 700	Avdrag med 4 450 kr.

BILAGA C

Berednings- och handläggningstider i regeringsrätten 1961

(Intervjuundersökning)

	Beredning	Handläggning
Kommunalbesvärsmål (137 st).....	3 000 t.	140 t.
Barnavårdsmål (153 »).....	3 825 »	191 »
Alkoholismål (75 »).....	1 575 »	75 »
Mål om bidragsför- skott m. m. (34 »).....	510 »	26 »
Hälsovårdsmål (48 »).....	1 008 »	48 »
Brandmål (10 »).....	150 »	5 »
Disciplinmål (33 »).....	925 »	40 »
Körkortsmål (1 382 »).....	6 910 »	276 »
Byggnadsmål (122 »).....	3 660 »	122 »
Vägmål (63 »).....	1 890 »	63 »
Tullmål (125 »).....	1 750 »	73 »
Statsbidragsmål (11 »).....	220 »	7 »
Kyrkligt- ekon. mål (2 »).....	50 »	3 »
Lönemål (20 »).....	140 »	10 »
2 215 st	25 613 t.	1 079 t.

BILAGA D

Angående utbildningen av kammarrättens kanslister

De numera vid bl. a. kammarrätten inrättade kanslisttjänsterna har tillkommit efter förslag av *kompetensutredningen* i betänkandet »Kanslister i administrativ tjänst» (SOU 1957:23). Utredningen föreslog däri införande av en särskilt utbildad kategori av mellangradstjänstemän, som skulle kunna överta en del av de arbetsuppgifter, som åvilade amanuens- och byråsekreterarpersonal resp. ingenjörspersonal. Förslaget framlades mot bakgrunden av en ingående redogörelse för landskanslisternas arbets-, utbildnings- och avlöningsförhållanden samt deras betydelse för länsstyrelsearbetets stabila fortgång. Landskanslisternas insatser inom taxerings- och uppbördsväsendet hade dock ansetts vara av mindre intresse i sammanhanget.

Enligt utredningen borde kanslisterna vid verken, kammarrätten m. m. genomgå en särskild utbildning, vilken beträffande en allmän del om 225 timmar borde kunna vara i huvudsak gemensam med den som anordnades för landskansliernas landskanslister. I stället för den speciella delen av landskanslistutbildningen fick däremot läggas upp en fristående kurs, som delvis även fick vara olika för de olika verkens aspiranter. Som av det följande framgår kom den utbildning, som anordnats för verkens kanslister, att helt — alltså även beträffande den allmänna delen — bli fristående från landskanslistutbildningen.

Bestämmelser angående *befordringsgång för kanslister* finns i allmänt tjänsteförteckningsavtal den 22 juli 1966 beträffande statliga och vissa andra tjänster (ATF). Vidare meddelas föreskrifter i ämnet i ett k. brev den 15 juni 1965.

För kanslist tillämpas följande befordringsgång, nämligen lönegrad Ag 11 under ett och ett halvt år, lönegrad Ae 13 under två år och lönegrad Ae 15 under två år, varefter befordran till lönegrad Ae 17 sker. Föreskrifterna i kungörelsen den 22 juli 1966 (nr 462) om inrättande av vissa tjänster i befordringsgång, m. m. gäller i tillämpliga delar här avsedd personal. För anställning som icke-ordinarie kanslist i lönegrad Ae 17 krävs, att tjänstemannen med godkända betyg genomgått utbildningskurs för kanslister. Ledig eller ledigblivande tjänst som kanslist i reglerad befordringsgång skall kungöras ledig till ansökan på sätt som föreskrivs i 10 § första stycket statstjänstemannastadgan den 3 december 1965 (nr 601) eller på annat lämpligt sätt. Till aspirant på tjänst som kanslist må endast den förordnas, som kan antas äga erforderliga studieförutsättningar för kanslistutbildning och förklarat sig villig att genomgå sådan utbildning. Myndighet äger vid tvekan om vederbörandes studieförutsättningar påkalla personalutbildningsnämndens bedömande härav. Innan aspirant antas till extra ordinarie tjänsteman skall myndigheten ha prövat honom lämplig att fullgöra sådana göromål, som ankommer på kanslist.

Tjänsteman i någon av lönegraderna A 11, A 13 och A 15, vilken efter ansökan prövas böra ifrågakomma till kanslisttjänst, placeras i samma lönegrad som gäller för honom i hans egen tjänst. Efter ett och ett halvt års tjänstgöring som extra kanslist får tjänstemannen, om myndigheten prövat honom lämplig att fullgöra

kanslistgöromål, antas till extra ordinarie kanslist och i förekommande fall uppflyttas vidare i lönegrad enligt befordringsgången, dock högst till lönegrad Ae 15, så länge han icke med godkända betyg genomgått kanslistutbildning.

Myndighet, som antagit kanslist utan kanslistutbildning, skall verka för att denne får tillfälle att delta i kanslistkurs, som kan ifrågakomma för hans del. Utbildningen bör om möjligt påbörjas, innan kanslist erhåller extra ordinarie anställning. Gör tjänstemannen inte anmälan om sådant deltagande eller förklarar han sig ej vilja genomgå eller fullfölja kanslistutbildning, skall han frånträda kanslisttjänsten. Vad nu sagts gäller även när tjänstemannen deltagit i kanslistkurs utan att erhålla godkända betyg eller efter särskild prövning av personalutbildningsnämnden förklarats inte kunna få inträde vid sådan kurs på grund av bristande studieförutsättningar.

Kanslistkurserna, vilka enligt Kungl. Maj:ts uppdrag anordnas av statens personalutbildningsnämnd, har till syfte att utbilda personal för allmänt administrativa kanslistuppgifter. De pågår omkring 17 veckor. Enligt senaste uppgifter omfattar en kurs 420 timmar, varav statskunskap 30, budgetlära, statlig bokföring och medelsförvaltning 25, våra skatter 20, rättskunskap 50, allmän förvaltningsrätt 55, sociallagstiftning 35, kommunalkunskap 30, avlönings- och pensionsförfattningar 70, statsbidragsförfattningar 10, arbetsplatsens psykologi 15, kontorsorganisation och rationalisering 10, berednings- och föredragningsteknik 30, praktisk svenska 10 och specialföreläsningar 30 timmar. De kurser som anordnas för utbildning av kanslister inom *speciella* områden har till 80 % samma ämnesinnehåll. Återstoden anslås till ämnen som är av speciell betydelse för kursdeltagarna. Särskild skolunderbyggnad förutsätts inte för deltagande i kurserna. Vid uttagningen av deltagare läggs avgörande vikt vid sökandens faktiska förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen samt allmänna lämplighet att efter genomgången utbildning fullgöra kanslistgöromål. Sökande som är förordnad som kanslistaspirant eller extra kanslist äger visst företräde.

För *kanslisterna i kammarrätten* — divisionsassistenterna — har kammarrätten fastställt *arbetsuppgifter* vid plenisammanträde den 15 maj 1962. Divisionsassistent skall sålunda utföra diverse protokollsgöromål, kollationera och kontrasignera de s. k. inneliggarna, föranstalta om utskrivning av expeditioner samt kollationera och bestyrka utgående expeditioners riktighet. Därjämte har bl. a. förordnats: Biträde lämnas i mån av tid — efter i varje särskilt fall av vederbörande lämnade anvisningar — med förberedande av övriga i 38—41 §§ kammarrättsstadgan omnämnda kommunikations- och beredningsåtgärder, därvid då främst kan ifrågakomma upprättande av kommunikationsresolutioner. — Biträde skall även lämnas ledamöter och fiskaler med införskaffande från bl. a. finansdepartementets regeringsrättsbyrå och länsstyrelser av akter i confererade mål, d. v. s. mål som på något sätt hör samman med mål som bereds. — I den mån divisionsassistenten befinnas ha tid att i vidare mån än nu sagts lämna fiskal biträde må — i enlighet med för viss tidrymd eller beträffande viss fiskal av divisionsordföranden lämnat medgivande — sådant biträde påkallas. Föredragningspromemorior och förslag till rubrik (i enkla fall både recit — rubrikens beskrivande del — och decision eller själva beslutet) upprättas i enklare mål, som för sådant ändamål, efter divisionsordförandens medgivande, av ledamot eller — om det gäller s. k. seriemål — av fiskal överlämnas. I mån av tid verkställs förhandsgranskning av inkomsttaxeringsmål för upprättande av tablåer över åsatt taxering och avvikelser från självdeklaration i grupper av mål, vilka för sådant ändamål efter divisionsordförandens bestämmande överlämnats av ledamot.

Av det anförda får anses framgå, att kanslistkurserna inte kan anses som den

idealiska utbildningen för divisionsassistenterna i kammarrätten. Visserligen kan personalutbildningsnämnden anordna speciella kanslistkurser — vilket bl. a. skett för statistiska centralbyråns och bostadsstyrelsens kanslistkurser — men härför krävs i princip 25 deltagare, något som kammarrätten ej ensam kan åstadkomma. Nära till hands har därför legat tanken, att låta de blivande divisionsassistenterna delta i de för landskanslisterna anordnade utbildningskurserna. Härom må anföras.

Utbildningskursen för landskanslistkurser är uppdelad i en allmän och en speciell del, som vardera tar omkring tre månader i anspråk. Den allmänna delen omfattar:

a) statskunskap	20 timmar
b) socialkunskap	20 »
c) allmän förvaltningsrätt	30 »
d) civilrätt	50 »
e) exekutionsrätt	40 »
f) straff- och processrätt	20 »
statistik (landskansli)	30 »
samhällsgeografi (landskansli)	30 »
bokföring (landskontor)	60 »

Den speciella delen för landskanslistkurser på landskontor m. fl. omfattar:

a) skatteförfattningarna utom beskattning av inkomst av jordbruksfastighet	90 timmar
b) beskattning av inkomst av jordbruksfastighet	30 »
c) gransknings- och revisionsteknik	75 »
d) taxeringsförfattningarna	30 »
e) uppbördsförfattningarna	35 »
f) folkbokföring och mantalsskrivning	30 »
g) arbetsledning och kontorsorganisation	10 »
h) allmän varuskatt	15 »

För antagande som elev i kursens allmänna del fordras som enda kompetenskrav att ha erhållit godkänt betyg i ämnet bokföring vid handels- eller yrkesskola eller motsvarande. Från länsstyrelsernas utbildningsnämnd har inhämtats, att man helst söker få sådana kursdeltagare som gått ut från handelsgymnasium, speciellt dess förvaltningslinje. För kursutbildningens resultat anses det betydelsefullt att deltagarna har praktisk erfarenhet av taxeringsarbete.

Sammanfattning

Den enda utbildning, som hittills stått till buds för de blivande divisionsassistenterna, har varit de allmänna kanslistkurserna. Då dessa emellertid utformats med tanke på de centrala ämbetsverkens behov, torde det huvudsakliga värdet därav för divisionsassistenternas vidkommande ha bestått i, att vederbörande erhållit en allmän kännedom om förvaltning och förvaltningsgöromål. Det måste därför anses nödvändigt att på annat sätt skaffa dem, som man i fortsättningen vill se som kanslistkurser i kammarrätten, en för deras speciella arbetsuppgifter avpassad utbildning.

Vad först angår de personer, som skall besätta de av kommittén tilltänkta nya tjänsterna, torde den bästa lösningen vara att aspiranter på dessa tjänster bereds tillfälle att genomgå kanslistkursen för landskanslistkurser på landskontor. Det förbises ej att belastningen på dessa kurser är betydande men i betraktande av det ringa antal det här gäller — gissningsvis 8—10 per år under fyra år eller 15—20 vid två tillfällen med några års mellanrum — bör det inte vara omöjligt att öppna denna

utbildningsmöjlighet även för kammarrättspersonalen.

Något annorlunda blir läget med avseende på tjänstemän i kammarrätten som redan förordnats till eller plägar tjänstgöra som divisionsassistenter. I den mån här kompletterande utbildning, berörande skatte- och taxeringsförfattningar m. m., anses erforderlig, torde denna utbildning tills vidare få ske inom kammarrätten. Närmast till hands ligger därvid anordnandet av en speciell kurs på förslagsvis 100 timmar, ledd av någon därtill lämpad ledamot. Naturligt vore även att någon ledamot på varje berörd division utsågs att under hand instruera divisionsassistenterna i de uppgifter, varmed de enligt ovan skulle biträda.

Lika viktig som utbildningen då det gäller att erhålla dugliga divisionsassistenter är emellertid *rekryteringen*. Denna har hittills enbart skett från biträdespersonalen inom kammarrätten. Vid en utökning av antalet divisionsassistenter kommer emellertid en sådan rekryteringsbas att vara helt otillräcklig. Därtill kommer att utsikterna att erhålla kvalificerade aspiranter ökar ju bredare rekryteringsområdet blir. Det torde därför framdeles bli nödvändigt att i stor omfattning rekrytera divisionsassistenterna utifrån, vilket f. ö. ej möter hinder enligt förenämnda kungl. brev. Lämpliga aspiranter torde bl. a. vara att finna bland fögderipersonalen.

Med en enligt antydda linjer upplagd rekrytering och utbildning av kammarrättens kanslisters saknas anledning till antagande, att dessa icke skulle visa sig kompetenta att utföra även de mera kvalificerade uppgifter som enligt kammarrättens beslut den 15 maj 1962 åligger divisionsassistenterna. Det vill f. ö. synas, som om de hittillsvarande divisionsassistenterna varit så belastade med andra göromål att det ej kunnat komma i fråga att anlita dem för sådana mera kvalificerade arbetsuppgifter, t. ex. upprättande av föredragningspromemorior och förslag, som avses i kammarrättens nyssnämnda beslut.

På längre sikt torde en samordning med landskanslistkarriären böra eftersträvas, då detta såväl skulle underlätta rekryteringen som skapa garantier för hög kvalitet på befattningshavarna. Enligt uppgift har landskontorsutredningen för avsikt att föreslå prövningsnämndernas ersättande med s. k. länsskatterätter, vid vilka normalt skulle finnas en tjänsteman i landskanslistkarriären. Det synes ligga nära till hands att i samband med en dylik nyorganisation ånyo uppta den helt visst komplicerade frågan om en för divisionsassistenterna och landskanslisterna gemensam karriär. Betonas bör dock att den föreslagna effektiveringen av kanslistarbetet i kammarrätten ej bör anstå i avbidan på tillkomsten av länsskatterätter.

BILAGA E

Förteckning över remissyttranden som förvaltningsdomstolskommittén avgett under åren 1962—1966

<i>År och dag</i>	<i>Föremål för yttrandet</i>
1962	
12/3	Det av byråchefen Sven-Hugo Ryman såsom särskild utredningsman avgivna betänkandet »Samhällsfarlig asocialitet» (SOU 1962: 22).
1963	
31/1	Riksdagens revisorers uttalande i berättelse den 15 december 1962 angående ränta å restituerade utskylder på grund av utslag i kammarrätten m. m. (§ 22).
19/11	4 och 5 kap. i författningsutredningens förslag till ny regeringsform (»Sveriges statsskick», SOU 1963: 16, 17).
10/12	En inom justitiedepartementet upprättad promemoria med förslag om ändrade bestämmelser rörande lagrådets sammansättning och tjänstgöring (stencil Ju B: 4).
31/12	Det inom civildepartementet utarbetade betänkandet »De offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt» (SOU 1963: 51).
1964	
17/3	Inom riksdagen väckta motionerna I: 432 och II: 521 angående översynen av den administrativa rättskipningen.
29/4	1957 års trafiknykterhetskommittés betänkande »Nykterhet i trafik» (SOU 1963: 72).
s. d.	Det av utredningen om administrativa frihetsberövanden avgivna betänkandet »Nordisk verkställighet av administrativa frihetsberövanden» (SOU 1963: 79).
28/5	Det av samarbetande danska, finska, norska och svenska kommittéerna för nordiska patent avgivna betänkandet »Nordisk patentlovgivning» (NU 1963: 6) jämte ett av den svenska kommittén framlagt förslag till lag om patent- och registreringsverkets besvärsavdelning m. m.
1965	
17/3	Besvärssakkunnigas slutbetänkande »Lag om förvaltningsförfarandet» (SOU 1964: 27).
s. d.	En av personalutbildningsberedningens delegation för högre förvaltningsutbildning utarbetad promemoria angående anordnande av förvaltningspraktik för administrativ amanuenspersonal (PUB: 55).
1/4	En inom justitiedepartementet upprättad promemoria med förslag om be-

gränsning av forum privilegiatum vid talan angående ämbetsbrott (stencil
Ju 1965: 2).

15/10 Socialstyrelseutredningens och MCA-utredningens betänkande »Hälso- och
socialvårdens centrala administration» (SOU 1965: 49).

1966

4/2 1963 års JO-utrednings betänkande »Riksdagens justitieombudsmän» (SOU
1965: 64).

s. d. Röstlängdsutredningens betänkande »Röstlängdsförfarandet» (SOU 1965: 76).

30/8 Mönsterskyddsutredningens betänkande »Mönsterskydd» (SOU 1965: 61).

8/10 Hyreslagstiftningssakkunnigas betänkande »Ny hyreslagstiftning» (SOU
1966: 14).

1 0 FEB 1967

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1966

1. La Coopération Internordique
2. Vägtrafikregler Del I
3. Vägtrafikregler Del II
4. Nordisk skattekonferens i København
5. Europavägförbindelse mellan Finland och Sverige med anknytning till Åland

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

- Lagberedningen. 1. Utsökningar IV. [7] 2. Utsökningssrätt V. [38]
Hyreslagstiftningssakkunniga. 1. Ny Hyreslagstiftning. [14] 2. Undersökning angående hyressplittningen. [15]
Arbetspromemorier i författningsfrågan. [17]
Decentralisering av naturalisationsärenden m. m. [20]
1963 års markvärdekommitté. 1. Markfrågan I. [33] 2. Markfrågan II. Bilagor. [24]
Atomansvarighet III. [29]
Vägfraktavtalet I. [36]
Offentlighetskommittén. 1. Offentlighet och sekretess. [60] 2. Offentlighet och sekretess. Bilagor. [61] Utkommer senare.
Rikets vapen och flagga. [62]
Fastighetsregistrering. [63]
Luftförening, buller och andra immissioner. [65]
Förvaltningsrättskipning. [70]

Utrikesdepartementet

- Internationellt fredsforskningsinstitut i Sverige. [5]

Försvarsdepartementet

- Tygförvaltningens centrala organisation. [11]
1965 års försvarsutredning. 1. Strategi i väst och öst. [18] 2. Svensk säkerhetspolitik. [56]
Skeppholmens framtida användning. [27]
Militärsjukvården. [35]
Militärtandvården. [58]

Socialdepartementet

- Förenklad statsbidragsgivning till hälso- och sjukvården. [6]
Omsorger om psykiskt utvecklingshämmande. [9]
Läkemedelsförmänen. [28]
Kommunerna och ungdomen. [32]
De statliga undervisningsjukhusens organisation. [37]
Vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever. [43]
Aktiv åldringsvård och handikappvård. [45]
Smittskyddslagstiftning. [50]
Yrkesskadeförsäkring. [54]

Kommunikationsdepartementet

- Friluftslivet i Sverige. Del III. Anläggningar för det rörliga friluftslivet m. m. [32]
Luftfartsverkets ekonomi och organisation. [34]
Fordonskombinationer. [41] Utkommer senare.

Finansdepartementet

- 1965 års långtidsutredning 1. Svensk ekonomi 1966—1970. [1] 2. Export och import 1966—1970. Bilaga 1 [2] 3. Tillgången på arbetskraft 1960—1980. Bilag 2. [8] 4. Handelns arbetskrafts- och investeringsbehov fram till 1970. Bilaga 3. [10] 5. Utvecklings-tendenser inom undervisning, hälso- och sjukvård samt socialvård 1966—1970. Bilaga 6. [13] 6. Framtidsperspektiv för svensk industri 1965—1980. Bilaga 4. [51] 7. Remissyttranden över 1965 års långtidsutrednings huvudrapport. [59] 8. Trafikutveckling och trafikinvesteringar. Bilaga 5. [69]
Ny myntserie. [4]
Ny folkbokföringsförordning m. m. [16]
Statliga betänkanden 1961—1965. [19]
Oljebranschen. [21]
Konsumtionskrediter i Sverige. [42]
Värdesäkring av trafiklivräntor. [53]

Ecklesiastikdepartementet

- Yrkesutbildningen. [3]
Arbetspsykologisk verksamhet. [40]
1962 års ungdomsutredning. 1. Ungdomens förenings- och fritidsliv. III. [47] 2. Ungdomsledare. IV. [66]
Skolgång borta och hemma. [55]
1963 års forskarutredning. 1. Forskarutbildning och forskarkarriär. [67] 2. Forskarutbildning och forskarkarriär. Bilagor. [68]

Jordbruksdepartementet

- Renbetesmarkerna. [12]
Bostadsärenden m. m. [26]
1960 års jordbruksutredning. 1. Den framtida jordbrukspolitiken. A. [30] 2. Den framtida jordbrukspolitiken. B [31]
Jaktstadgan m. m. [46]
Lantbruksnämndernas nya organisation m. m. [49]
Skoglig forskning. [52]

Handelsdepartementet

- Ellagstiftningsutredningen. 1. Lagstiftning mot radiostörningar. [22] 2. Lagstiftning om elektriska anläggningar. [39]
Sällskapsresor. [25]
Prissamverkan och konkurrens. [48]

Inrikesdepartementet

- Bostadspolitiskt kreditstöd. [44]
Statens och kyrkans marköverlåtelse. [64]

Civildepartementet

- Centralt statligt personalutbildningsorgan. [57]

1 0 FEB 1967